no. 10.

N.º 10

Sign. ante 10
Sign. mod. 243

~~320~~

~~275~~

324

[illegible]

Esta obra está escrita por Dn Cristobal
Garcia Guillen de Paz - Colegial de Sta
Cruz

A. Rivera

R.208

fol. 1

480 fox.

De septem liberalibus artibus et primo de Grammatica.

en 1 de Julio de 627.

Pro introductione dicendum q. disciplina a discendo nomen accepit

cap. 1 unde et scientia dici potest. Nam scire dictum a discere. nemo enim nostrum scit nisi qui discit. Aliter dicta disciplina quod discitur plena. Ars vero dicta est quod artis praeceptis. regulisque consistat. Alij asserunt a graecis hoc tractum esse vocabulum απο της αρετης. idest a virtute quam scientiam vocaverunt. / Inter artem et disciplinam Plato et Aristoteles differentiam esse voluerunt, dicentes artem esse in his. quae sic et aliter habere possunt. disciplinam vero esse. quae de his agit. quae aliter evenire nequeunt. nam quando veris disputationibus aliquid disseritur disciplina erit. quando autem aliquid verisimile, atque opinabile tractat nomen artis habebit.

cap. 2 Disciplinae igitur liberalium artium septem sunt. prima grammatica. idest recte loquendi peritia. Secunda Rethorica. quae propter nitorem et copiam eloquentiae suae maxime in civilibus quaestionibus necessaria existimatur. Tertia dialectica cognomento logica. quae disputationibus utilissimis vera discernit a falsis

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ DE VALLADOLID

sis. et hę tres trivales dicunt qui-
bus viis ad unum loquendi firmemte
dunt / quarta Arithmetica quę conti-
net numerorum causas et divisiones
quinta musica quę in carminibus can
tibusque consistit. Sexta geometria quę
mensuras dimensionesque complectitur
Septima Astronomia quę legem conti-
net astrorum. et prędictę quattuor ma
thematicę, quadriviales nuncupari con
suerunt quasi inter se hę connexę quat
tuor sunt viis.
gramatica dividitur in quattuor pręcipu comu
as partes scilicet orthographiam quę ni divi
agit de litteris. Prosodiam quę de syl sione
labis. ethymologiam quę de nominum
deductione. et syntaxim quę de recta
et congrua est partium compositione
et structura
Primordia igitur grammaticę artis litte cap. 3
rę existunt quas librarii et calcula de litte
tores sequuntur quarum disciplina ve ris comu
lut quędam grammaticę artis infantia niter
est. unde et eam Varro litterationem
vocat. Litterę autem sunt indices rerum
signa verborum. quibus tanta vis est ut no
bis sine voce absentium dicta loquantur
verba enim per oculos non per aures in
troducunt. Litterarum vero usus reper
tus

tus est propter memoriam rerum /
nam ne oblivione effugiant litteris
alligant(ur) in tanta enim rerum varie/
tate nec disci audiendo poterant om
nia, nec memoria contineri. Litterę /
autem dictę quasi legiterę q(uod) iter le
gentib(us) prestent. vel q(uod) in legendo ite/
rent(ur). Litterę latinę et grecę ab hebre
is videntur exortę. apud illos enim prius
dictum e(st) aleph. deinde ex simili enunci
atione apud grecos tractum est alpha
et apud latinos. A. translator enim
ex simili sono alterius linguę litterā
condidit. ut nosse possimus linguam
hebraicam omnium linguarum et lit
terarum esse matrem. Sed hebrei vigin
ti duobus elementis litterarum secundū
veteris testamenti libros utunt(ur). greci ve
ro viginti quattuor. latini inter utram
q(ue) linguam progredientes viginti tria
elementa habent. hebreorum litteras a
lege cepisse per Moysem; Syrorum au
tem et chaldeorum per Abraham. unde
cum hebreis et numero et sono concordāt
solis charateribus discrepantes. "
Egyptiorum litteras Isis Regina Ina
chi filia de grecia veniens in egyptum
reperit. et egyptijs tradidit. apud egyp
tios autem alias litteras habuisse sa
cerdotes alias vulgus habuisse fertur. Sa

cer

cerdotales ἱερὰς. Vulgares πανδη
μους usitabant.
grecarum litterarum usum primi Phe
nices inuenerunt unde et Lucanus
Phenices primi famæ (si credit(ur) ausi)
mansuram rudibus uocem signare figuris
hinc est quod Phenicio colore librorum
capita scribuntur. quia ab ipsis litteræ
initium habuerunt.
Cadmus Agenoris filius grecas litte
ras e Phenice in greciam septemdecim
primus attulit. Α. Β. Γ. Δ. Ε. Ζ. Ι. Κ
Λ. Μ. Ν. Ο. Π. Ρ. Σ. Τ. Φ. Sis Palamedes
troiano bello tres adiecit. Η. Χ. Ω. post
quem Symonides Melicus tres alias adie
cit Θ. Ψ. Ξ.
Y litteram Pythagoras Samios ad ex
emplum uitæ humanæ primus formauit
cuius uirgula subterior. primam etatē
significat incertam quippe, et quæ adhuc
se nec uitijs nec uirtutibus dedit. biuium
autem quod superest ab adolescentia in
cipit cuius dextera pars ardua est. et
ad uitam beatam tendens. sinistra faci
lior. sed ad labem, interitumque deducens
degna sic Persius ait.
et tibi quæ Samios deduxit littera ramos
surgentem dextro monstrauit limite callem
sunt autem apud grecos quinque mysticæ
litteræ. Prima Y. quæ humanam uitā
signi

significat de qua nunc diximus secun
da θ. que mortem denotat quam iu
dices apponebant ad eorum nomina quos
supplicio afficiebant et dicitur theta απὸ
του θανα[redacted] του. idest a morte. unde
et habet per medium telum idest mor
tis signum. de qua quidam sic
O multum ante alias infelix littera theta
Tertia T. figuram demonstrans do
minice crucis. unde hebraice signum
interpretatur. de qua dictum est in ezechi
ele angelo. transi per mediam Hierusa
lem. et signa thau in frontibus virorum
gementium et dolentium.
reliquas vero duas primam α. et ulti
mam ω. sibi vendicat Christus ipse en
im principium. ipse finis dicens ego sum
Alpha. et O. concurrentibus enim in se
invicem. alpha ad o. usque revolvitur. et
rursus o. ad alpha replicat ut ostende
ret in se dominus et initij decursum ad
finem et finis decursum ad initium
omnes autem littere apud grecos et ver
ba componunt et numeros faciunt. nam
alpha vocat in numeris unum. β. duo
Γ. tria et sic deinceps. Latini autem non
sic litteris numeros designant. quam
uis et X ~~quinqua~~ denarium. L quin V. quinarium
quagenarium. C. centenarium. D. quin
gentenarium. et. M. millenarium nu
meros solent demonstrare

Divi

Dividunt autem apud grecos 24 litte
re. in septem vocales. ~~quarum~~ due
scilicet. ita et omega semper sunt lo
ge. due scilicet epsilon et omicron
breves. tres vero scilicet alpha. iota et
ypsilon sunt ancipites. vel comunes ~
consonantes autem dividunt in no
vem mutas et octo semivocales. no
vem mute sunt pi. capa. taph. beta
gama, delta. phi. ch. thita. quarum
tres priores sunt tenues. tres ~~medie~~ me
die. et tres ultime crasse.
octo semivocales dividunt. in quattuor
immutabiles. scilicet lamda. mi. ni
Rho. tres duplices Zeta xi. Phi. et in
sigma que sui iuris vocat eo tantum
sit semivocalis.
hebrej specialius in qualibet littera so
lent considerare quinque scilicet nomẽ
figuram, potestatem. numerum quem
designat, et significationem.
Dividunt vero litteras in litteras labio
rum. dentium. lingue. Palati. guttu
ris. et Naris. nam litteram ~~Vaim~~ Aijn
adiumento gutturis et naris proferri di
cunt cuius ideo difficilis est admodum
pronunciatio.
numerus in litteris hebraicis per ordi
nem earum attenditur sicut dictum est
de grecis. nam Aleph. est primus sive
unum. beth. duo. gimell tres. etc.

signi

---

et decem et sep
tem consonantes
vocalium vero

significationem autem propriè solæ habent hebreæ litteræ. nam Aleph significat principium. beth domum. gimel camellum. etc. vide Eusebius lib. 9 de præparatione evangelica c. 4. et lib. 10. cap. 2. probat primas omnium litterarum fuisse hebreas quæ sui licet significativæ sunt et hoc vel a sono vel a figura vel ab utroque simul.

De Litteris Latinis cap. 4

Latinas litteras Carmentis Nimpha prima italis tradidit. carmentis ideo dicta quæ carminibus futura canebat. cæterum propriè vocata Nicostrata. litteræ autem aut sunt communes aut liberales. communes dictæ quæ omnes iis utuntur in communi, ut in scribendo et legendo. liberales quæ eas tantum illi noverunt qui libros conscribunt, recteque loquendi et dictandi rationem noverunt. litterarum duplex modus est dividuntur enim principaliter in duas partes in vocales et consonantes. Vocales sunt, quæ directo statu faucium sine ulla collisione varie emittuntur. et dictæ vocales quia per se vocem impleant et per se syllabam faciant, nulla adhærente consonante. consonantes sunt quæ diverso motu linguæ, vel impressione labiorum efficiuntur. et vocatæ consonantes

quia

q̃ per se non sonant. sed iuncti uoca
libus consonant. hę in duas partes di
uidunt̃. in semiuocales, et mutas. se
miuocales dictę, eo q̃ quedam semis de
uocalib; habent ab, e, quippe uoca
li incipiunt, et desinunt in naturalē
sonum. mutę autem dictę q̃ nisi
subiectis sibi uocalib; non erumpunt.
si enim eis extremum uocalis detraxe
ris sonum inclusum litterę murmur
sonabit. Vocales autem et semiuoca
les et mutę. a ueteribus sonę, et semi
sonę, et insonę dictę.
Inter uocales uero apud grammaticos I.
et V. uarie accipi consueuerunt. nā
modo uocales, modo semiuocales, modo
medię sunt. uocales ideo sunt. q̃ solę
positę syllabas faciunt, et alijs conso
nantib; coniunguntur. consonantes ha
bent̃ ideo q̃ interdum habent post se
uocales in eisdem syllabis constitutas
ut Iuno. Vates. et habent̃ pro consonan
tibus. medię autem ideo dicunt̃ q̃ na
turaliter solę medium sonum habent
ut illius. Vnius. coniunctę alijs pin
guius sonant ut Ianus. Vanus. solę
enim aliter sonant, aliter iunctę
I. uero propterea interdum duplex dicit̃
q̃ quotiescumq; inter duas uocales inue
nitur pro duabus consonantibus habetur
ut Troia. geminat enim ibi sonus eius
V.

V quoque littera proinde interdum est nihil quia alicubi nec consonans est nec vocalis, vocalis enim non est quia .i. sequitur. consonans non est quia .q. praecedit. est ergo fere nihil quia omnino liquescit; eadem et bigamma a graecis vocare quando sibimet alijsque vocalibus iungitur. ideo autem bigamma dicitur quia duplex est ad cuius similitudinem coniunctas vocales digamma appellari grammatici voluerunt ut votum, virgo.

Inter semivocales autem quaedam liquidae dicuntur, quia interdum in una syllaba post positae alijs consonantibus deficiunt, et a metro excluduntur ex quibus duae apud latinos liquescunt .L. et .R. ut fragor. et flatus. inter reliquas m. et n. apud graecos liquescunt ut mnesteus.

Decem autem et septem litteris vetus scriptura constabat. Unde et legitimae nominantur. illa ratione scilicet. vel quia ab E vocali incipiunt. et in mutum sonum desinunt, ut sunt semivocales. vel quia a suo sono incipiunt. et in vocalem .e. desinunt. ut sunt muta.

H. autem non tam littera est quam aspiratio, aut summam spiritus crassitudo quae vocem elevat. asperatio enim sonus est uberius elatus cui contraria est prosodia sonus n[illegible]iter aequaliter flexus

K. litteram Salvius ludimagister pri

us Latinus adiecit, ut in sono discri
men faceret duarum litteray . C . et
q . quę ideo supervacua dicit qz ex
ceptis Kalendis . superflua iudicat
per . C . enim universa exprimimus
q . litteram . nec gręci resonāt
nec hebrej . exceptis enim latinis hāc
nulla alia lingua habet . hęc primū ./.
erat . unde et ipsa supervacua et vo
cata qz per . C . cuncta veteres scripse
runt . X . littera usqz ad Augusti
tempus nondum apud latinos erat sed
pro ea . c . et . s . scribebant . unde et
duplex vocat qz pro . c . et . s . ponitur .
et ex eisdem litteris compositum no
men habet . [struck out] " "
a gręcis duas litteras mutuavit latini
tas . y . et Z . propter nomina scilicet
gręca . et hę apud Romanos usqz ad Au
gusti tempus non scribebant sed pro Z
duo ss . ponebant ut Salussat . pro
y . vero . v . scribebant . ut Sulla pro
sylla .
unicuiqz autem litterę tria accidunt
ut de hebreis supra dicebamus . scilicet
nomen sive appellatio litterę . figura
quę est delineatio litterę . et potestas
quę est valor vocalis vel consonās
a quibusdam et ordo adicit quę pręce
ce

cedat que sequat Vt A. preposit se
quenti. B. A. autem in omnibus
gentibus ideo prima est litterarum
qz ipsa prius nascentibus vocem aperiat
Nomina autem litteraru gentes ex
sono proprie lingue dederunt notatis
oris sonis atqz discretis. nam post qz
eas animaduerterunt. et nomina
illis et figuras imposuerunt. figuras
autem partim ex placito, partim ex
sono litterarum formauerunt. ut puta
i. et o quarum uni sicut exilis sonus
ita tenuis virgula: alterius pinguis so
nus. sicut et plena figura. potestatem
autem natura, voluntas ordinem de
dit. Inter figuras litteraru et apices
veteres distinxerunt apicem dicentes
pro eo q, longe sit a pedibus et in cacumi
ne litterarum apponit. est enim linea
iacens super litteram equaliter educta
figura autem. qua tota littera scribit

~/. cap. 5 De Grammatica.

Grammatica est ars recte loquendi et
origo et fundamentum liberalium lit
teraru. Hec in disciplinis post adeo lit
teras sui partes post litteras comunes
inuenta est. ut qui iam didicerunt lit
teras per eam recte loquendi rationem

Sci-

sciant. grámatica autem a litteris nomen accepit grámata enim greci litteras vocant. Ars vero dicta est q. artis preceptis, regulisque consistat. Alij dicunt a grecis hoc tractum esse vocabulum ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. id est a virtute quam scientiam vocaue runt. oratio dicta quasi oris ratio, qr orare est loqui et dicere. est autem oratio contextus verborum cum sensu. contextus autem sine sensu non est ora tio, qr non est oris ratio. oratio autem plena est sensu, voce et littera.

Divisiones autem artis grammatices a quibusdam triginta numerant. scilicet partes orationis octo. vox articulata. litte ra, syllaba, pedes. accentus, positure, no tæ. orthographia. analogia, etymolo gia. glossę. differentie. barbarismi. solæcis mi. vitia, metaplasmi, schemata, tro pi, prosæ, metra, fabule. hystorię

de Partibus orationis. c. 6

Partes orationis primus Aristoteles du as tradidit. nomen scilicet et verbum deinde Donatus octo definiuit. sed om nes ille octo ad duas predictas reuertun tur nomen nimirum et verbum quę significant personam et actum. reliqui appendices sunt et ex his originem tra hunt. nam pronomen ex nomine nasci

tur

tur cuius officio fungitur ut orator ille, ad verbum. Item de nomine ut doctus, docte. Participium de nomine et verbo ut lego legens. Coniunctio, praepositio et interiectio in complexum eius tamen cadunt. ideo nonnulli quinque partes definiunt, quod istas superfluas reputant ^ Sunt igitur octo orationis partes. quatuor variabiles per casus. quattuor quae non variantur //. Primo de his quae variant sermonem instituamus.

De Nomine Caput. 7.

Nomen dictum quasi notamen sive mentis nota et quod nominat rem et nobis notam facit. nisi enim nomen sciens, cognitio rerum perit.

In nomine autem considerant tria scilicet, qualitas, genus et variatio per numeros et casus. et qualitas quidem duplex est aut propria, aut appellativa sive communis. propria dicunt nomina quod specialia sunt unius enim tantum personam significant. Species autem propriorum nominum quattuor. scilicet, praenomen, nomen, cognomen, agnomen praenomen dictum eo quod nomini praeponatur ut Lucius, Quintus,. Nomen vocatur quod notat genus ut Cornelius, Cornelii enim omnes in eo genere. Cognomen quod nomini coniungitur ut Scipio. Agnomen denique quasi accedens nomen. ut Metellus Creticus, quod Cretam subegit, extrinsecus enim venit nomen ab aliqua ratione. Cognomentum autem vulgo dictum eo quod nomini cognitionis causa superadiicitur, sive quod cum nomine est.

Ap-

7

Appellatiua nomina inde uocant, qr communia sunt. et in multorum communica tione consistunt. haec in uiginti octo species diuiduntur. ex quibus corporalia dic ta. qr uel uidentur uel tanguntur ut celum, terra. Incorporalia qr carent corpore ne qz enim uideri aut tangi possunt, ut ue ritas, Iustitia / generalia. qr multarum rerum sunt, ut animal, nam et homo et equus, et auis animal sunt. specialia qr partem demonstrant ut homo. species enim animalium homo est /. Principalia qr primam positionem habent, ne ab alio de nascuntur. ut mons, fons.
Deriuatiua eorum, ex alio nomine deducuntur ut a monte montanus
diminutiua qr minuunt sensum ut grae culus, puerulus
Sono diminutiua qr sic sonant sicut di minutiua. sed intellectu principalia sunt ut fabula, tabula
tota graeca qr ex toto graece declinantur ut Callisto. Sic enim et graecus, et lati nus dicit.
tota latina qr ex toto in latinum uer ti tur graecus dicit Odiseus, latinus Vli ses.
media dicta qr ex parte graeca sunt et ex parte latina eadem. et notha. qr corr umpunt ultimas syllabas manentibus prioribus. ut apud graecos Alexandros, me nandros. apud nostros Alexander. me nander. dicta autem notha quemad modum nothus dicit quisquis de dispari genere nascit

Syno

Synonima hoc est plurinomina eo q.
sit in pluribg nominibg significatio
una ut terra. humus. tellus idem
enim sunt omnia. // Homonima hoc
est uninomina eo q. sit in unico nomi
ne significatio plurima. ut tumulg
nunc mons brevis. nunc tumens tel
lus. nunc sepulchrum. est enim in u
no nomine significatio diversa
Relativa eo q. ad alteram referant per
sonam. ut magister, Pater, dominus
illa autem. que dicunt ad aliquid ali
qualiter se habentia a contraria signi
ficatione dicta sunt ut dexter, dici eta
nim dexter non potest, nisi sinister fue
rit. Porro qualitatis nomina ex eo di
cunt qd per ea qualis quisqz sit ostendi
t ut sapiens, formosus, dives
quantitatis qd a mensura trahunt
ut longus. brevis.
Patronimica dicunt eo q. trahunt a pa
tribus ut Tidides Tidei filius. Aenea
des Aenee filius quamuis et a matri
bg et a maioribg ducant
Cretica. id est possessiva a possessione
ut Evandrius ensis
epytheta que latine adiectiva vel su
perposita appellant. eo q. ad implendam
sui significationem. nominibg adiici
ant ut magnus. doctus adiectis enim
personis et fit plenus ut magnus Phili
ppus

Sophus, doctus homo. / Actualia ab actu descendunt. ut Rex. dux cur sor. victrix. orator.
gentes a gente veniunt ut graecus - Romanus
Patriae a Patria descendunt ut Atheniensis Thebanus
Loci a loco ut suburbanus -
Verbalia quae nascuntur de verbo ut Lector
Participalia quae sic sonant sicut participia: ut Clemens, Prudens -
verbis similia a verbi similitudine dicta ut contemplator. nam et verbum est imperativi modi futuri temporis - et nomen quia casus recipit
Haec omnes species a nominum appellatione descendunt.
Comparativa dicuntur quae ex alterius comparatione alterum praefert. est enim comparatio rei ad rem facta collatio. et est triplex. scilicet propria quando utrumque extremum est particeps qualitatis ut cum nix dicitur albior papyro. aut impropria quando alterum tantum extremum participat qualitatem ut cum dicimus papyrus est albior panno. aut abusiva cum neutrum extremum particeps est qualitatis. ut si pannum est albius viridi
est autem in comparativis triplex gradus. scilicet positivus. comparativus. et superlativus. comparativus ergo comparatus positivo praefert illi ut doctior plus -
2

enim nouit quam doctus qui est positiuus et sic dicit quod primus ponit in compa rationis gradu. Superlatiuus ergo comparatiuo superferat. ut doctissi mus plus enim scit quam doctior
formant autem comparatiua et superlatiua a posi tiuis sic a casu positiui finito in. i. for mant comparatiua addita. or. et sup latiua ab eodem casu addito. ssimus ut a Iustior. et Iustissimus. a genitiuo Iusti. et prudentior et prudentissimus a datiuo. Prudenti. Sunt tamen quae dam, quae nec comparatiua, nec super latiua formant. scilicet habentia uoca lem ante us. sicut idoneus, et conse taneus. et significantia materiam ut ferreus, et argenteus. et nomina pos sessiua omnia ut Romanus. paterque et nomina numeralia ut unus
quaedam etiam irregulariter formant a suis positiuis ut. maior et maximus a magnus. Minor et minimus a par uo, melior et optimus a bonus. peior et pessimus a malus. Plus et pluri mum a multum. et si qua sint alia huiusmodi / a praepositionibus etiam aliqui comparatiua et superlatiua for mari asserunt, ut a supra, superior et supremus. ab infra, inferior et infi mus uel summus dic eiusmodi a su perus, et inferus deriuari
circa superlatiua specialiter aduerten dum quod finita in lis formant superlatiua is. mutato in limus. ut faciles. facil li

9

lissimus (similis simillimus) et fini-
ta in er formam superlativa addit
ad ultimam nominativi, rimus, ut
tener, tenerrimus. Vber. Vberrimus
nomina etiam verbalia a dico. volo
et facio deducta formant comparati-
va in entior. et superlativa in en-
tissimus. sicut benedicus, benedicen-
tior. et benedicentissimus. beneficus
beneficentior et beneficentissimus. bene-
volus, benevolentior. et benevolen-
tissimus. ^et superlativa

Fit autem comparatio per comparati-
va inter plura diversi generis, ut cum
Petrus salmantinus dicit doctior tole-
tanis. vel inter duo eiusdem generis, aut
ut cum Petrus salmantinus dicit // diver-
doctior Ioanne salmantino aut tole- / si gene-
tano / per superlativa vero fit compa- ris
ratio ad plures eiusdem generis et non
diversi. neque enim dicit doctissimus sal-
manticensium, qui ad salmanticen-
ses non spectat. et ratio horum nasci-
tur ex ipsa nominum significatione:
quia comparativa (quae ablativum pos-
cunt) significant hispane. mas sabio
que, mas necio que. superlativa vero
(quae genitivo gaudent) sonant el mas
sabio de, el mas necio de.

genera dicta ergo, generent ut masculinum
et foemininum cetera non sunt genera sed
hoc dominium ratio et auctoritas volunt.

neu

neutrum dictum quod nec hoc est nec illud
idest nec masculinum nec foemininum
comune duobus aut tribus ut canis qualia sunt
adiectiva ut hic et hec et hoc prudens dic
ta sunt quod duobus aut tribus generibus de
serviunt. Sed contraria sunt nomina e
picoena quod utrumque sexum sub uno ge
nere enunciant et ideo generis ambigui
nuncupantur ut Piscis sunt enim incerti
sexus eo quod nec natura nec oculis se facile
discernunt. ~~[illegible]~~
omne genus dicitur quod cunctis generibus ser
vit. masculino scilicet foeminino. neutro
comuni ambiguo, et omnis
generis autem nominum substantivo
rum ex significatione et terminatione
deprehendis adiectiva enim omnia gene
ris sunt comunis trium
Variationes item nominum substantivo
rum siue declinationes quinque sunt quae
ex genitivus dignoscuntur. nam prima mit
tit genitivum in ae ut musa musae. se
cunda in i. ut dominus domini. tertia
in is. ut sermo sermonis. quarta in us
ut sensus sensus. quinta in ei. ut dies
diei / Nominum vero adiectivorum de
clinationes sunt tres. namque quedam eorum
nominum sunt comuniter primae et secun
dae declinationis ut bonus bona bonum
reliqua tantum sunt tertiae. ut brevis
et breve, brevior. prudens etc.
numeri apud latinos duo sunt singularis
qui de uno pluralis qui de pluribus. est ergo
apud

[left margin:] et bonus / -na bonum

apud Latinos pluralis loquitur diuorum numero contenta. nam greci habent etiam numerum dualem. et hebrei similiter habent numerum dualem ad significandas res natura geminatas ut cum ad significandas manus in singulari dicunt Iad. in plurali Iadim. et in duali Iadaim. et. ad significandos oculos in singulari en. in plurali enim in duali enaim

^ in omnibus nominibus

Figura in nomine dicitur uel quasi simplex uel quasi compositum ^

^ dicunt uero quedam nomina composita ex recto et obliquo et recto ut Rosmarinus. genitiuo Rosmarini. etc. uel ex duobus ~~obliquis~~ rectis ut Respublica. genitiuo Reipublicae. etc.

Casus a cadendo dicitur quasi unus cadit ab alio nominatiuus uero quamuis non cadat aliunde est tamen principium cadendi

Sunt autem casus sex uel ut alijs placet septem. scilicet nominatiuus. genitiuus datiuus. accusatiuus. uocatiuus et ^ effectiuus. nominatiuus dicitur quasi per eum rem nominamus. et in eo ponitur persona agens verbi actiui et patiens passiui ut deus amat iustum. iustus amat a deo. In genitiuo ponitur possessor rei. ut cum dicimus liber Ioannis uel generans ut filius Petri. In uocatiuo ponitur secunda persona ad quam prima loquitur. uel ille quem uocamus ut petre audi. aut accede huc. In ablatiuo qui ab auferendo dictus ponitur ille a quo aliquid auferimus. et persona agens verbi passiui. ut deus aufert ab homine maliciam. et deus amat ab homine Iusto / In affectiuo ab efficiendo collocatur instrumentum quo aliquid fit. pre

^ ablatiuus

^ In datiuo a dando dicto. ponitur ille cui damnum aut utilitas prouenit ut do tibi pecunias. uel alapam

In accusatiuo ab accusando. quem accusamus. aut personam patientem verbi actiui ut accuso te. amo te

cium vel extimatio rei ut percussit me lapide. emi librum tribus staterib9 / singulis autem casibus respondent hispani articuli. sic. nominativus. el. genitivus del. dativus para el. accusativus al. vocativus o el. ablativus del, effectivus con el. / en / por / in plurali los, delos. para los. alos o los, con los.

Et in feminis. la. dela, parala, ala, o la. dela. conla. et in plurali. las. delas. paralas. alas olas. delas. conlas

exaptota nomina dicunt q per sex casus varietates habent ut est (unus, si forte vocativum habet) pentaptota que tantum in quinque casibus varietatem recipiunt. ut doctus. Tetraptota. que tantum in quattuor casib9 variant ut latus, lateris etc. Triptota que tantum in trib9 ut templum. diptota que in duobus solum casibus variant ut Plus. et monoptota que una tantum terminatione decurrunt. ut frugi. et mille adiectivum /

Sunt et nomina que variant genus in plurali. ut locus. loci. in plurali loca locorum. coelum, coeli, in plurali coeli coelorum. Alia variant declinationem ut vas vasis. in plurali vasa vasorum

Sunt et nomina numeralia que omnia singulari numero carent preter unus. et mille quando est substantivum tunc enim significat quod hispane dicim9 millar. et in plurali habet millia. millium etc.

Sunt autem nomina numeralia in quintuplici differentia. nam quedam sunt cardinalia. sic dicta q in eis tanquam in cardine

[illegible] cardi / [illegible]alia [illegible]ne dicti[illegible] [illegible]tiua / [illegible]ne

14

totus numerandi ordo uersat. ordinalia. distributiua. multiplicatiua, et diuisiua / Sunt etiam aduerbia numeri de seruientia

Cardinalia sic procedunt. Vnus, duo tres quattuor, quinque, sex, septem. octo. nouem. decem. undecim, duodecim tredecim. quattuordecim, quindecim sexdecim. uel decem et sex. septendecim, uel decem et septem. octodecim uel decem et octo. aut duodeuiginti – nouendecim uel decem et nouem aut undeuiginti. Viginti. Vigintiunus etc. Triginta. quadraginta. quinquagenta. sexaginta. septuaginta, octoginta. nonaginta, centum. centum et unus etc. Discentum, tercentum quatercentum. quinquiescentum – sexiescentum. septiescentum. octiescentum. noniescentum. mille. bis mille. etc. decies et unguent –

Ordinalia sunt que ordinem important sic. Primus. secundus. Tertius quartus. quintus, sextus, septimus, octauus. nonus, decimus, undecimus. duodecimus. tredecimus uel decimus tertius, ~~quar~~ decimus quartus. decimus quintus, decimus sextus, decimus septimus, decimus octauus. decimus nonus. vigesimus, vigesimus primus etc. Trigesimus, quadragesimus. quinquagesimus, sexagesimus. septuagesimus octo

[Margin notes:]
tot. et quot. unde sunt aduerbia toties et quoties

uel tertius decimus
uel quartus decimus
uel quintus decimus
uel sextus decimus
uel duo de uicesimus
uel un de uicesimus

octogesimus. Nonagesimus. centesimus
// centesimus primus etc. ducentesimus
tricentesimus, quadringentesimus
quingentesimus, sexcentesimus. Septin
gentesimus, octingentesimus. Nongente
simus. millesimus. bismillesimus
ter millesimus etc. Decies. Hyspanie [?]
unguento est.

huic expectant et illa primarius — Secundarius ~~ter~~ ~~narius etc.~~, uel binarius, ternarius etc. deducta ab ad uerbijs numerali bus. bis. ter. etc.

Distributiua quibus ad distribuendu utimur sic procedunt. Singuli. singu læ. singula. bini. terni. quaterni. qui ni. seni. septeni. octoni. Noni. deni. undeni. duodeni. terdeni. quaterdeni quindeni. sexdeni. septendeni. octo deni. nondeni. Viceni. Vicenisingu li. etc. triceni. quadrageni. quinqua geni. sexageni. septuageni. octuageni nonageni. centeni. ducenteni. trecen teni. etc. milleni. bismilleni etc. De cies etc.

uel duo de uiceni

uel vn de Viceni.

Diuisiua quibus ad diuidendum utimur sunt. simplex. duplex. triplex. quadru plex. quintuplex. sexcuplex. septemplex. octuplex. nouecuplex. decuplex etc.
multiplicatiua ad multiplicandum ut simplum. duplum. triplum. quadru plum. quintuplum. sexcuplum. septu plum. octuplum. nouecplum. decuplu vndecuplum. etc.
Aduerbia autem numeralia sic proce dunt. Semel. Bis. ter. quater. quinquies sexies. septies. octies. nouies. decies. un

De

decies. duodecies tredecies. quattuor decies quindecies. sedecies septendecies octies et decies. vel duo de vicies. novies et decies vel un de vicies / vicies se mel et vicies etc. tricies. quadragies quinquagies, sexagies, septuagies, oc tuagies, nonagies. centies. centies. et semel. vel semel et centies, centies et bis, vel bis et centies etc. ducenti es vel biscenties, trecenties, quadrin genties, sexcenties, septingenties. octin genties, nongenties. millies, bis mil lies, termillies etc. deciesmillies. vi ciesmillies, triciesmillies quadragies millies, quinquagiesmillies, sexagies millies octuagiesmillies. nonagiesmil lies. centiesmillies. ~ ~

ex coniunctione horum adverbiorum ad numeralia conficit ordo numerandi no tandus ad copiosissimos et fere innume rabiles numeros. ut si quieras de qua tro en quatro años? Respondebis quar to quoque anno. de veinte en veinte vice simo quoque anno. de mill en mill. mil lesimo quoque etc de veinte mill en ve ynte mill. viciesmillesimo quoque anno y si quisieres decir que segun sentencia de platon por ralon del año magno de trein ta y seis mill en treinta y seis mill años to das las cosas tornaran a su antiguo ser diras. tricies et sexiesmillesimo quoque anno iuxta sententiam Platonis cuncta sunt in pristinum reditura statum. y de ay adelante centiesmillesimo etc. //

De

cap

Caput 8 de Pronomine

Pronomen dicit quod loco nominis ponit ne dum nomen repetit fastidium generet nam cum dicimus Virgilius scripsit bucolica addimus pronomen ipse scripsit et georgica sic varietas significationis et fastidium tollit et ornatum inducit
pronomina autem pro predicta quindecim sunt scilicet ego. tu, sui que dicunt primitive speciei. hic, iste. ille, ipse, is. que sunt secunde speciei. et meus, tuus, suus, noster. et vester nostras et vestras que sunt tertie speciei. Prima tria dicunt primitiva, a quibus deducunt illa que sunt tertie speciei. et dicunt posessiva sive derivativa. Quae a primis deducta ego enim. tu. et sui. fertur genitivos habuisse genitivos. scilicet mei vel mis. unde meus, mea, meum. Tu. tui vel tis unde tuus, tua tuum. Sui vel sis unde suus, sua, suum noster et vester, nostras et vestras a Pluralibus. nos. scilicet et vos origi nem trahunt
Solent tamen pronomina generaliter accepta aliter dividi. sic nimirum omnia pronomina aut primigenia aut deductiva sunt. primigenia dicta quia aliunde originem non trahunt et eius modi viginti unum annumerant finita tria. ego, tu, ille. infinita septem quis, qualis, talis, quantus. tantus, quotus, totus. minus quam finita sex. iste
ipse

ipse, sic. is. idem. suj / possessiua
quinque. meus. tuus. suus. noster. et
uester reliqua autem deductiua di
cunt(ur). q(uia) ex illis deducta atq(ue) compo
sita existunt. ne quispiam. aliquis
est

componuntur autem pronomina speci
alius quinque modis. nam primo ego com
ponit(ur) cum. met sic dicimus egomet
et tu cum te, et cum met. sic dicimus
tute. et tumet. similiter dicimus sui
met. Secundo si ablatiui. me, te
se, nobis. uobis. componuntur cum cum
sic dicimus. mecum, tecum, secum
nobiscum, uobiscum. Tertio seque(n)
tentes genitiui. huius. eius. istius. hu
iusce. componuntur cum hoc genitiuo
modi. deseruientes ad omnes casus
tam numeri unitatis q(uam) multitudi ^ sed ad
nis ^ sic dicimus huiusmodi. eiusmo / omnia genera
di. istiusmodi. et huiuscemodi. et
huiusmodi homo. huiusmodi homine(m)
corpus, corpora etc. quarto componi
t(ur) unum pronomen cum altero. sci
licet. hic. haec. hoc. cum. ille. et iste
sic dicimus. isthic isthaec. isthoc. uel
isthuc. in accusatiuo isthunc. isthanc
isthoc uel isthuc in ablatiuo isthoc
isthac. isthoc. et in pl(ura)li. isthaec. et in
accusatiuo isthaec in neutro neutra. si
militer dicendum est de illhic. illh
aec. uel illhuc. quinto componitur is illhoc
ea. id. cum dem. uel demum. et sic
dicimus. idem. eadem. idem. genitiuo
e

eiusdem. etc. / Notandum uero
q sunt quedam pronomina numcu
pata. que mittunt genitiuum in ius
et datiuum in .i. ut unus, totus
solus. nullus. ullus. alius. alter
et uter. et huius ultimi composita
scilicet uterqz. uteruis. uterlibet. u
tercunqz. neuter. et alteruter
circa quis uel qui etiam aduerten
dum. q ex uocibus eius quedam ac
cipiunt interrogatiue. quedam inde
finite. quedam relatiue. nam. quis
semper sumit interrogatiue. ut cum
querimus. quis fecit hanc rem? uox
qui nunqz deseruit interrogationi nisi cum est ablatiui
sed sumit relatiue ut cum dicimus casus.
Petrus est scholasticus. qui est ciuitate
sus. aut indefinite si dicas homo qui pec
cauit. uox. que. sumit omnibus tri
bus modis scilicet interrogatiue. infi
nite. et relatiue. et uox. quod. simi
liter tribus dictis modis. uox uero quid
interrogatiue tantum
Composita autem a quis uel qui sunt
in triplici differentia nam quandoqz
componit a parte Ante. quandoqz a par
te Post. quandoqz ab utraqz. a parte
ante sunt. aliquis. siquis. nequis. nū
quis. ecquis; A parte post sunt. quisqz
quisnam. quispiam. quidam. quilibet
quicunqz. quisputas. et quisquis. qui
solum habet accusatiuum quidquid
et ablatiuum quisquo. A parte autem
ante et post est solummodo unusquisqz
et

Et ut nihil circa eiusmodi omittamus
aduerte, quod quinque illa priora compo
sita a parte ante habent uocem fœ
mineam singularem, et neutram plu
ralem in a. reliqua uero sequuntur
formam simplicis.

Cap. 9 De Verbo.

Verbum dictum quod Verberato aere
sonat, uel quod hæc pars frequenter in o
ratione Versetur. Sicut autem nomen
significat personam, ita Verbum fac
tum, dictum que personæ. ~~Verbum autem~~
est autem Verbum pars orationis sig
nificatiua actionis aut passionis ~~et~~
quæ per modos et tempora, per numeros i
que et personas inflectitur ac declinat.
Sunt ergo quædam verba communiter
actiua et passiua (dico communiter
quoties quando actiuo passiuum et
e conuerso respondet ut amo et amor)
quædam neutra, et alia deponen
tia. neutra dicuntur quæ in uoce acti
ua sunt in significatione uero quæ
dam exeunt actionem, quædam passio
nem important. ut noceo. vapulo/
deponentia a deponendo dicuntur
quod significationem passiuam quam
importare uidentur (quod frequenter in or)
deponunt et actionem important ut
~~sequor~~ loquor. fateor. Sunt tamen
quædam verba quæ uoce actiua carent
et in eadem uoce passiua, modo actio
nem modo passionem denotant ut in
ter

i Primæua ergo diuisio
ne verbum distingui
tur in substantiuum
et adiectiuum. Subs
tantiuum est, sum
es fui, quod significat
esse seu substantiam
rei. reliqua omnia
sunt adiectiua quod
actiones important
Dicitur tamen verbum
sum, es, fui, etiam
substantiuum quod
alijs verbis substat
et ea ueluti susten
tat tam in coniugan
do quam in resoluendo
in coniugando quod
dicimus amatus
amata amatum sum
uel fui. eram uel
fueram ero uel fue
ro. in resoluendo ue
ro cum dicimus, amo
idest sum amans, a
mabam, idest eram
amans etc. itaque passi
ua et actiua substat

terpretor. sequor. labor. labens —
Sunt et verba anomala quae regulis
communibus in omnibus non tenent
ut eo. queo. nequeo, fero et eius
composita. Sunt et alia defectiva
ut memini, cepi. odi. et novi, quae
in temporibus perfectis quibus solum
modo haerant omnium temporum
significationes includunt.
Sunt et verba irregularia et defec
tiva simul ut. es. est. estur. forem
aio inquam, faxim, ausim, quaeso
quaesumus, et si quae sunt alia huius
modi

eteius composita. soloisno lo et mo lo quin et dico duco et facio in imperativo habent dec. duc fac

Sunt etiam animadvertenda verba im
personalia sic dicta quae figuram tertiae
personae numeri singularis (sive acti
va sive passiva sint) tantum habent
figuram dico tertiae personae quoniam
in re non magis tertiae quam primae aut
secundae personae adaptatur. ut. poenitet
piget. est. curritur bibit. amat.
notandum autem quod ~~quamvis~~ speciali
ter verbis neutris correspondent imperso
nalia in voce passiva. et sic a vivo. di
cimus vivit a curro, curritur etc.
Inter impersonalia praecipuum et propri
um locum obtinent quae sequuntur. in
terest. refert. est. accidit, contingit. eve
nit. convenit, libet. liquet. licet. expe
dit, vacat, constat. patet, praestat / oportet
decet / poenitet, piget. pudet. taedet, miseret
ex quibus tria priora requirunt genitivum
cum infinitivo. ut Iusti est orare. Verbis
tamen. ~~est~~ interest et refert. loco genitivi iungunt. hi

ab

ablatiui, uel ut alij uolunt accusati
ui subintellecta prepositione inter,
scilicet, mea, tua, sua, nostra, vestra
cuia. ut mea refert facere, nostram
terest studere etc. cum verbo autem
est, iungunt, meum, tuum, suum
nostrum, vestrum, cuium ut tuum
est laborare, nostrum est mandata dei
exequi etc.
alia duodecim verba que sequuntur ab
accidit, usque ad prestat inclusiue pos
cunt genitiuum cum infinitiuo, ut ac
cidit tristi gaudere / alia duo scilicet
oportet et decet patiunt accusatiuum
cum infinitiuo ut oportet nos orare /
et tandem ultima quinque iungunt
accusatiuo cum infinitiuo, uel loco
infinitiui possunt habere genitiuum
ut si dicas poenitet me peccasse, uel
peccati.
Modi verborum quinque sunt indicati
uus / imperatiuus, subiunctiuus, opta
tiuus, et infinitiuus.
tempora sex, presens / preteritum imper
fectum / preteritum perfectum / preteritū
plusquam perfectum, futurum imperfectū
et futurum perfectum.
numeri apud latinos duo singularis
et pluralis, nam greci habent etiam dua
lem / Persone tres. Prima que de se loqui
tur, secunda ad quam prima loquitur
et tertia de qua prima cum secunda lo
quitur

Nominatiuus autem et Verbum (Verbo enim nominatiuus in ratione suppositi anteponi consueuit) conueniunt in numero et persona

Coniugationes uero Verborum quattuor sunt. prima. ut amo amas, amaui amare. Secunda ut doceo. doces. docui docere. Tertia ut lego legis. legi. legere quarta ut audio audis, audiui audire. ^

^ dicit autem coniugatio quoniam ad unum sonum multa coniunguntur +

formant autem tempora inter coniugandum. Sic. a presenti omnia tempora que non sunt perfecta. a preterito omnia tempora perfecta. et a supino participium preteriti, et futurum in rus, presens enim preteritum et supinum sunt sicut formatiuę radices. ut in coniugando. Verbum, fero tuli, latum, facile cognosces.

Formę Verborum inde dicunt quoniam nos ad unamquamque rem informant. ex quo talis Verborum accipit diuisio. nam sunt meditatiua dicta a meditantis esse. ut lecturio. id est legere uolo. inchoatiua post meditationem ab inchoantis indicio, ut calesco. frequentatiua a sępius agendo. ut lectito. clamito

Modi ab eo sunt dicti quemadmodum se habeant in suis significationibus ut indicatiuus ab indicando imperatiuus ab imperando. optatiuus ab optando ut utinam legerem coniunctiuus siue subiunctiuus, quia ei coniungit aliquid ut bene ero plenasit. ut cum clamarem

do

domina exaudistime. Infinitiuus uo
cat' eo q, tempora definiens personam
verbi non definit ut clamare. clamas
se, nisi personam adiungas clamare
debeo. debes. debet, fit quasi finitum.
Verborum genera dicunt' q gignunt
et generant'. etenim si actiuo adiicias
r. parit passiuum ut amo. amor. et
si rursus passiuo. r. demas gignit ac
tiuum. amo

Capit. 10 De Aduerbio.

Adverbium quasi verbis aut nomi
nib9 accidens. Est autem determina
tiuum significationis partis

Caput. 10 De Participio

Participium dictum q nominis, et
verbi capiat partes, quasi partecapiu
a verbo enim uendicat sibi tempora
et significationes. a nomine gene
ra et casus. ab utroq autem nume
rum et figuram
Sunt autem participia aut presentis
aut preteriti temporis, aut futuri. et
bis dupliciter scilicet in actiua aut ^ ulti mum
in passiua.
Conueniunt cum nominib9 substa
tiuis (quib9 more adiectiuo iungun
t') sicut et nomina adiectiua in ge
nere, numero, et casu. Postea autem
deposcunt casum verbi a quo descen
dunt

dunt. Participia enim semper a Verbis originem ducunt preter tria que ut fertur sunt sine origine verbi scilicet exosus, perosus, et pertesus. Verba communiter activa et passiva habent quattuor participia duo in activo scilicet presentis, et futuri in rus, et duo in passiva scilicet preteriti, et futuri in dus. et similiter verba communia in una et eadem voce habent quattuor predicta participia. ut interpretor. habet interpretans. interpretaturus, interpretatus, et interpretandus. deponentia iuxta nominis signo minus deponunt futurum in dus. et reliquis tribus contenta

Caput 11. De Prepositione

Prepositio a preponendo dicitur quia preponit nomini, per appositionem regens suum casum, ut ad Deum clamabo, et per compositionem tum nomini tum verbo. ut iniustus, adamo, recolo etc. inter eas autem quedam loquelares appellant, quia loquelis. idest verbis semper coherent, neque aliquid valent sole. ut di, dis com... que verbis figuram faciunt ut diduco, distraho

quedam prepositiones possunt et regunt genitivum, quedam accusativum unde accusative vocitate; quedam ablativum ablative dicte. quedam accusativum et ab-

ablativum. precipue, in que ablati-
vi cum sit. accusativus iungit cum mo-
tus aut conversio unius rei in alte-
ram significat. ut eo in urbem. aqua
in glaciem conversa est et similiter sub,
quum et tribus prepositionibus que spe-
cialiter genitivum postulant. scilicet
pridie postridie et tenus. due priores
accusativo solent aptari. et ultima
ablativo. precipue post posita nomini (ut
barba tenus). nam in plurali: dicimus oculorum tenus. nu- meri singu- lares
Sunt ergo prepositiones genitivi tres —
accusativi octo et triginta scilicet ad.
apud. ante. adversus. adversum. cis. ci-
tra. circum. circa etc. Ablativi quinde-
cim scilicet. ab. absque, cum. coram. clam
etc. Accusativi et ablativi sex scilicet
in. sub. super subter. clam, procul.

cap. 12. de Adverbio

Adverbium quasi verbo iunctum si-
ve ussi dicit quod per se nihil certum
importat nec per se sensum plenum ha-
bet. determinat autem significatio-
nem partis cui adiungitur. ut si dicas
ego scribo hic. Petrus velociter currit

adverbiorum varia sunt genera et sig-
nificationes v. g. desiderandi. utinam
o utinam, o si. vocandi. o. heus, eho
interrogandi. cur. quare. quidita. Res-
pondendi cum affirmatione. etiam. ita
maxime. quidni. Respondendi affirmā-
di

di, profecto, sane, certe / negandi nõ
nequaqz, minime, haud, haudqua
qz / dubitandi, forsam, forsitam, for
tasse, fortasse, forte, fortuna
exhortandi, eia, age, agedum, agite
prohibendi ne / demonstrandi en
ecce / eligendi potius, immo / com
parandi magis, minus, fortius /
coniungendi simul, una, pariter
separandi seorsum, separatim / intẽ
sionis acriter, studiose, uehementer
remissionis, segniter, remisse, oscitan
ter. Temporis hodie, cras, perendie
heri, nudiustertius / loci hic, huc hac
horsum / numerandi semel, bis, ter
sępe, centies, millies /
ordinis. Primum, deinde, postremum
euentus forte, fortuito / similitudi-
nis sicut, sicuti, ut, uti, diuersita-
tis aliter, secus / qualitatis pruden
ter, perite, eleganter / quantitatis
parum, multum, satis, nimium

Aduerbia loci specialius sunt nota
da. est autem quadruplex loci diffe
rentia scilicet, ubi seu locus in quo
unde seu locus a quo, quá seu locus per
quem, quó siue locus ad quem
cum querimus unde? Respondet Hinc
isthinc, illinc, inde, indidem, aliunde
undelibet, undequaqz, undecunqz. Utrin
qz. eminus, cominus, superne, infer
ne

re, foris, Intus, peregre. // ·//·
Si per Vbi interrogatio fiat. Responde
bimus. Hic. istic. illic. inibi. ibidē
passim. uulgo. nusq̄. longe. peregre
alibi. alicubi. ubiq̄. ubilibet. ubiuis
ubicunq̄. utrobiq̄. intus. foris.
Item hęc cum sunt aduerbia supra
infra. ante. post. extra. circa
Si interrogemur per. Quà. Reddun
t hęc. Hac. isthac. illac. aliqua.
qualibet. quacunq̄
Si per. quo rogemur Respondet
hicc. isthuc. illuc. eo. illo. eodem
quoquo. quocunq̄. quolibet. aliò
utroq̄, neutro. intro. foras. peregre
nusq̄.
Cum autem Per nomina Responde
dum est ad quęsitum per, Vnde, si
nomina fuerint propria urbium. pa
gorum uel castellorum Respondetur per
ablatiuum, ut venio Salmantica. Vbi
sponte est si fuerint appellatiua adde
e prepositio, ex, ut uenio. ex urbe
ex foro. et idem dicendum de nominibus
insularum uel prouinciarum ut ex italia
Cum fit interrogatio per ad Verbum Vbi
si nomina sunt propria ut supra. et sint
primę aut secundę declinationis poni
t in genitiuo. ut ubi est pater tuus?
Romæ. Propria sequuntur appellatiua
humi domi belli militię. et ad geni-
ti

tiuum domi. iungi possunt meę. tuę sue. nostrę. et uestrę. et alienę. –
Si propria tamen fuerint pluralis numeri. aut tertię declinationis ablatiuo utendum est. ut Athenis. Babylone. Si autem nomina appellatiua propria fuerint / aut insularum. regionum et prouinciarum ponuntur in ablatiuo cum prepositione. in. ut in foro. in urbe. in italia. dicimus tamen Ruri. uel rure sine prepositione
Si per quá fit interrogatio. ablatiuo utemur cum nominibus propriis. ut quá iter fecisti? Toleto. Burgis Hyspali. rure. domo. / Si appellatiua sicut aut prouinciarum propria in accusatiuo cum prepositione per, collocantur ut per montem, per galliam. per Hyspaniam
Si per aduerbium quo fiat interrogatio propria nomina in accusatiuo locanda sunt cuiuscumque sint declinationis. ut quo is? Romam. Siracusas appellatiua uero. aut insularum prouinciarum. Regionumque. in accusatiuo cum prepositione in. siue, ad, ponenda sunt ut eo in agrum. proficiscor in Italiam excipe domum et rus. ita Terentius domum reuertor mestus. idem Rus ibo
Si interrogatio sit per aduerbium quorsum. quęcumque sint nomina Respondendum est per accusatiuum postposita hac

pre

prepositione versus ut Romam versus montem vel italiam versus. Re-dent etiam hec adverbia. Horsum, istorsum, illorsum, aliorsum, deorsum sursum, dextrorsum, sinistrorsum seu leuorsum, retrorsum, prorsum, Rursum, introrsum, vel introrsus, quo quo versum, vel quoquoversus retrorsus

quando et quandiu sunt adverbia temporis. per quando autem querit de parte temporis et Respondet per ablatiuum ut quando fuisti Rome? anno preterito. per quandiu de toto tempore ut quandiu fuisti toleti? dies quindecim querit etiam per quandiu de temporis parte.

quoniam autem quo casu querimur eodem Respondere tenemur. si per ablatiuum fiat interrogatio per ablatiuum respondendum est etiamsi respondeat de toto tempore ut quot annis didicisti gramaticam. Tribus etiamsi tres integros consumpseris. et quot annos fuisti Rome? quattuor quamuis licet non omnes mihi fuerit commoratus annos

Caput. 13. De interiectione

Interiectio sic uocata (quod sermonibus interiecta ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~) est pars orationis aliquem animi affectum exprimens uoce incondita. ut hei. vah. Sunt autem eiusmodi uoces in qualibet lingua propriæ neque in aliam linguam facile transeunt.

Sunt autem multiplices sicut et ipsi animi affectus. v.g. gaudentis. euax vah o. et quando quod insultantis.
dolentis. ah. heu. hei / uociferantis oh oh / Admirantis Papæ. vah. o / iocantis Hui / laudantis o o. / tacentis se / timentis hei / inuenientis. at at / comminantis. væ / prohibentis Apage. apagesis / indignantis malum / maledicentis. nefas infandum

Cap. 14. De coniunctione.

Coniunctio eo dicta est quod duas diuersas partes. aut duas diuersas orationes coniungit. ut ex. gr. Petrus et Ioannes Petrus audit. et Ioannes docet.

Sunt autem coniunctiones in multiplici differentia. nam quædam specialiter dicuntur copulatiuæ. ac. atque. et. que. etc. et hæ similiter duplices scilicet uel rerum æqualium uel inæqualium

Aliæ sunt disiunctiuæ. uel. ue. siue, seu, aut, ne. ^

^ aliæ subiunctiuæ quod dictionibus subiiciunt. hominesque Regique. de quo

aliæ aduersatiuæ. etsi. tametsi. quanquam. quamuis

aliæ illatiuæ siue rationales. ergo. igitur quare. quocirca. quod. propterea quod etc.

aliæ

Aliæ expletiuæ quæ orationem ordinat
quidem. equidem /
Aliæ dicunt ~~quæ~~ causales ut ~~Petrus~~
~~venit quod monet~~. occidi illum quia me offendit
~~ergo~~ aliquæ etiam dicunt communes
quæ ubivis ponuntur et subiunguntur ut
igitur hoc faciam. hoc igitur faciam.
rationales Item specialiter dicuntur
a ratione qua quisque utitur in facien
do. ut quomodo eum occidam. ne agn
oscatur veneno an ferro
ex his coniunctionibus quædam an
teponuntur in oratione aut. ac. atque
at. ast. nec. neque. nisi. seu. sive. etc
aliæ postponuntur ut. q. que. ve. ne. qui
dem. quoque. autem. vero. enim
aliæ denique et preponuntur et postponun
tur. ut. ergo. igitur. itaque. equidem.

Caput. 15. De ortho graphia

orthographia recte scribendi peritia denotat. errat autem tripliciter in modo scribendi scilicet. aut mutando. aut addendo. aut demendo litteras. mutando quidem cum altera littera pro altera sustituitur. pro quo notanda sunt sequentia documenta

1. q desinunt in, æ. dyphtongo. omnes casus finiti in æ. prime declinationis Secundum q, nulla dictio latina finit in æ. dyphtongo preter. ue. Papæ. næ affirmatiua.

3. q, Præ semper scribit diphtongo. ut preclarum. prestolor. exceptis que his carminibus continentur

Præ diphtongus erit. si presbiter excipis et pretor. et precium, premio, prætendo (inde interpres adest et ab istis composita et deriuata.

De consonantibus

B. ponitur in nominibus datiuis et ablatiuis in bus. ut sermonibus. diebus et in temporibus in bam. et bo. et in Verbalibus in bilis. ut amabam. amabo. amabilis

V. nunquam percutit. l. aut. r. sed. b ut Blasius. Ambrosius

quattuor preterita mittunt in bi. sci licet glubi. lambi. bibi. scabi. cetera scribunt cum. V. ut amaui. audiui.

ad dignoscendum quando. c. aut. t. est que precedit duas uocales. attendenda est

est secunda persona presentis indica/tiuj . sicut . facis . in verbo facio; sentis in sentio . et in nominibus atte/dendus est genitiuus . ut falax . falacis . fallacia . Prudens prudentis . prudentia . et idem seruabunt que ab eis deducunt . uel cum eis compositionem admittunt

In nominibus in ius considerentur nominatiuus . qui si scribat cum . c aut cum . t . semper eiusmodi retinet litteram . ut Fabricius Fabricij . o Fabricj . Laurentius . Laurentij . o Laurenti / nomina uero que non derivata ab habentibus . c . nec t communiter scribunt cum . t . sicut pueritia auaritia .

H . a quibusdam inter litteras annumerat . alij solum esse aspirationem existimant . additam uocalibus cum uehementia spiritus proferendæ ut traho . ueho . et quando se colloeat in nominibus a grecis descendentibus sicut Christus . Philosophus . Theologus .

In . D . desinunt . quid . quod . cum suis compositis . illud . istud . id . haud aliud . sed . ad . apud . reliqua in fine sonantia quasi cum d . desinunt in . t

Nulla dictio latina finit . in . N . sed in M . preter nomina finita in . en / et greca finita . in . an . in . on ut Titan caribdin . canon . et exceptis his dicti

onibus . an . en . in . forsan . forsitan-
non . quin, tamen cum suis compositis . Ante . B . p . m . semper scribit m . ut Ambrosius . amputo, commuto
Seqq. ssime . t . sonat ut . c cum per
cutit . i . sequente alia vocali . ut a
micitia . pueritia . Sed si ante . t . im
mediate precedat . S . aut X sonat ut
t . sicut, questio, mixtio

2°. Modo circa orthographiam er
rat addendo v. g. duas consonantes
ubi sufficit una / Pro quo notandum
q apud latinos in principio dictionis
nulla consonans geminat . bene tame
in medio . ob vehementiam sonitus
ut terra, ferrum, curro.
collocat autem . r simplex post conso
nantem ut Henricus .
ante . S . non scribit apud latinos (de
quibus loquimur) e . in principio dic
tionis, si post S . sequatur consonans
ut spondeo . scribo . excipiunt estus
estas . estas . estimo, Esculapius . es
ca . esculus . et tempora sum es fui .
ut estis . esto . et alia /
Numeralia in simus scribunt cum
simplici . S . ut centesimus . et nomi
na in osus . ut ingeniosus . et preterita
in si, et suppina in sum . ut visi . visu
lesi, lesum . exceptis verbis que his car[m]i
nibus continent . in quibus geminat . SS in

pre

preteritu / Sed geru preteriti geminant
S. cedo, capesso.
Iniunge premo quatio, iubeo atque facesso
ea nempe queque sequuntur duplicant. ss. in
supinis.
Haec duplicant sedes scindo findoque supino
cumque premo, iubeoque meto pando quoque tun
quatio iunges. mitto, fateor cum cedo repones. cedo

3°. Modo in scribendo committitur
defectus siue error cum a dictione tolli
tur aliqua ex his quas deposcit. sicut
si scribas. tera. pro terra

Post. q. semper sequitur. V potest au
tem q. mutari in. c. hoc modo secutus
pro sequutus

Superlatiua in simus scribuntur cum
duplici. ss. ut sapientissimus. et su
perlatiua in. rimus. cum duplici. rr.
ut tenerrimus. et superlatiua in li
mus cum duplici. ll. ut facillimus.
et nomina finita in ellus. et illus. ut
tenellus, tantillus

Tempora verborum finita in sem et
se postulant duplex ss. ut legissem
legisse

Nomina in. ius, aut in ium. mit
tunt genitiuum singularem et dati
uum et ablatiuum pluralem cum du
plici. i.i. ut filius, filij. filijs. / consi
lium, consilij consilijs. / Nomina ve
ro in / ia. in datiuo et ablatiuo nume
ri pluralis. ut ferijs. a feria /

Circa prepositiones vero in compositione

ad

aduertendum q. A. collocat ante co-
sonantes ut a patre. ab. ante uocales
ut ab Antonio / abs ante nomina et V
ba que incipiunt a. C. aut t. ut abs
condo. abstraho. abs te / ob. et sub. mu
tant. b. in f. c. p. g. m. ut offerido. oc
curro. oppugno. suggero. summitto —
quamuis aliquando, b. manet ut sub
mitto. subpono. excipiunt operio o
mitto. oportet. in quibus. b. amittitur
neque in aliam consonantem uertitur
In Verbis incipientibus ab. R. potest
b. mutari. uel manere. ut surrepo —
uel subrepo. surripio. uel subripio.
Ad. mutat. d. in litteram consonan
tem a qua incipit Verbum. ut accipio
aggero. alligo. attero. etc. sed si post
d. sequatur. q. ut in plurimum. d. uer
titur in. c. ut acquiro. quicquid / si
Verba incipiant a duabus consonanti
bus uel tollit uel remanet. d. ut as
cribo. uel adscribo. aspicio. seu adspi
cio. dicit etiam adfero uel affero.
Con. amittit. n. si Verbum incipiat
a uocali. ut coemo. cohiereo. coarguo
excipit comburo. in quo. n. uertit in
m. et superadditur. b.
Am. verbo a uocali incipiente n. uer
tit in. m. et addit. b. ut amburo. am
bigo. ambio
Re. si verbum sumat initium a uoca
li addit. d. ut redimo. redeo. / et imper
fectis verbi prosum, que incipiunt a uo
ca

caly. addit. d. ut prodes. prodest prodesem.

Per. et inter. si verbum incipiat ab. l. mutant. r. in. l. intelligo pellicio. etc.

De modo punctuationis

modus punctuationis posituera dicitur sive figura ad distinguendos sensus ut sequitur

Incisio. uel coma est. talis virgula , que distinctioni orationis inseruit et ponit ante relatiuum et coniunctionem. et post quelibet verba cum suis casibus. ut. te esse imperatorem, letor ut debeo. Colon imperfectum est ; deseruit Verbis et sententijs contrarijs. sicut onero; exonero; Induo; exuo; Colon perfectum sunt duo puncta alterum alteri superpositum : quo utimur ad diuidendas principales periodi partes. ut quod mihi te filia gratularis: agnosco humanitatem tuam: speroque et opto; nobis hanc coniunctionem uoluptati fore.

Punctum integrum . ponit in fine sententie

Parenthesis constat duobus semicirculis (-). inter quos ponunt aliqua sine quibus adhuc maneret perfectus sententiarum sensus. ut. ego ipse que tu per iocum (sic enim accipio) diuitias orationis habere dicis, me non esse verborum admodum inopem agnosco ~//~

Regule generales

In principio clausule, nominum propriorum cognominum. officiorum principalium

Lum. et Regnorum. ponunt litteræ ma/
iusculæ. ut Marcus. Tullius Cicero/
Consul. Italia
quando in fine lineæ quam scribendo con
ficimus non potest ~~[illegible]~~ dictio integra scribi/
diuidat taliter quod non fiat diuisio sylla
barum. v.g. non potest. pono integre
in aliqua linea scribi. ponat po, in fine
eius cum ista virgula - . aut his duo
bus = et in linea sequenti scribatur/
no./ quod si dictio habeat duas consonan/
tes in medio, diuidant, sic ut altera in/
fine unius lineæ. altera in principio.
sequentis scribat. ut multo. mul. in fi
ne unius. et to. in initio sequentis lineæ/
et idem in nomine mille et similibus/
In compositis utraque compositionis pars
integra manet ut conspicio; con spicio
Si supra dictionem collocet tale comma/
' audiri. signum est uocalis eclon
sanantis amissæ. ut audin' pro audis
Admirationi deseruit littera (na
! inuersa scilicet cum puncto infra se
collocato ad finem admirationis. ut/
O me crudelem!
interrogatione hoc signum deseruit
?. ut quis es tu?
duo puncta super uocales ex quibus diph
tongus componit. dirimunt diphtongũ
ut pöeta. Äër
K. litteram antiqui præponebant quo
ties a, sequebatur ut kaput. Karma
kalamus. Nunc autem Kalendæ. Kria
et.

et ut quidam volunt Kartago. pereâ solummodo scribunt. omnia autem græca nomina qualicumque sequente vocali per K, scribenda sunt. sicut de Kirie dictum est.

maximus olim dicebat invaluit tamen auctoritas cæsaris per. i. huiusmodi nomina scribentis. et iam semper dicimus, maximus.

R. comunionem habet cum. S. itaque apud antiquos. honos. arbos. labos. dicebat. pro. honor. arbor. labor.

y. et Z. litteris sola nomina græca scribunt.

In dubijs verbis consuetudo veterum erat ut cum eadem littera alium intellectum correpta. alium producta haberet. longæ syllabæ apicem apponebant ~~ut puta~~ ut populus arborem. aut hominum multitudinem significaret apicem apponebant pópulus. enim arbor est populus multitudo/ sicut ubi litteræ consonantes geminabantur Sicilicum superponebant. ut Sel'a pro Sella. Se'ra. pro serra. As'eres pro asseres. veteres enim non duplicabant litteras. sed supra prædictos sicilicos apponebant.

De Positura

Positura est figura ad distinguendos sensus per cola. comata. et periodos. quæ dum ordine suo apponitur sensum no

nobis lectiones ostendit. dictę autem
positurę. uel quod punctis appositis anno-

Caput. 16. De Notis et

Primo de notis sententiarum

Fuerunt apud celeberrimos auctores
verba quędam scripturarum notę ad histo-
rias et carmina distinguenda. est autē
nota figura in litterę modum posita
notę autem versibus apponuntur nume
ro viginti sex. scilicet asteriscus ad
omissa / obelus ad superflua / obelus
cum puncto superne ad dubia sine ne
tollenda / limniscus ad diversis sensi
bus translata / Antigraphus. ubi in trans
lationibus diversus habet / Asteriscus
cum obelo ad carmina quę in propriis lo
cis non erant collocata / Paragraphus
ad separandas res a rebus quę in conne
xione concurrunt / positura figura est
paragrapho contraria / Cryphia. in quę
stionibus ualde dubijs et ad explicandū
difficilibus / Antisigma. in uersibus po
nitur quorum ordo commutandus est / Anti-
sigma cum puncto ponitur in locis ubi in
eodem sensu duplices uersus sunt et du
bitatur qui potius eligendus sit / Est e
ostupli cj. tiam figura Diple in ~~exemplis~~ diffe
rentia ad distincta separanda /
Ceraunium ponitur quoties multi uersus
improbantur /
φ. et ρ. hoc est phrontis ponitur ubi
est aliquid difficile. ob solicitudinem.
Anchora superior. ubi aliqua res mag
na

ria omnino est / Anchora inferior ubi aliquid vilissime vel inconvenienter denunciatum

Coronis. 3. in fine tantum libri apponit.

Alogus ad mendas adhibetur –

Cresimon sola haec ex voluntate uniuscuiusque ad aliquid notandum ponit et sunt aliae librorum notulae quae sicut et praedictarum plures parum utilitatis important

Sunt et Notae vulgares ut nos cat[?] quas plurimae quas librarij dicta in concionibus et editijs inscriptis apponebant

quarum 1100 invenit Anius et Seneca protracto numero extendit usque ad quinque millia

Notae iuridicae sunt quae in iuris libris reperiuntur v.g. per b. et f. significat bonum factum. per S. et C. Senatus consultum. per R. et P. Respublica etc.

Notae militares ut T. quae superstites in bello. Θ. vero qui a bello perempti significabant. etc.

Notae litterarum dicebant quas quivis pro suo arbitrio fingebat ut cum alteri essent ab eo declaratae mutuo et adinvicem suos inter se conceptus manifestarent.

Notae digitorum et oculorum dictae quia et digitorum positione, et oculorum nutibus saepe saepius homines inter se colloquuntur

cap. 17. De Prosodia

De syllaba

Orthographia de litteris agit. prosodia vero de syllabis. Syllaba autem graece. Latine conceptio sive complexio dicitur. nam illa proprie dicitur syllaba quae ex pluribus nascitur litteris unam enim vocalem syllabam non proprie sed abusive vocitamus. nec tam syllaba dicenda est quam ratio temporum.

Syllabae autem aut breves sunt aut longae aut communes. [quae modo longae modo breves reperiuntur.] ~~breves natura quae numquam produci possunt. longae quae numquam corripi queunt. communes autem quae pro scribentis libito, cum necesse constant longae.~~ ~~et corripiuntur et breviantur.~~ ideo vero syllabae longae breves quae dicuntur quia per varias vocum moras aut dupla aut simpla spatia temporis habere videntur. quod in sola carminum modulatione potest perpendi.

Diphthongae syllabae graeco nomine dictae quod in eis binae vocales iungantur. ex his apud nos veras esse scimus quattuor ae. oe. au. eu. / ei. vero apud maiores tantum celebrata fuit.

Syllaba apud metricos semipes nominatur quia est dimidius pes. nam pes ad minus duabus syllabis constat. cum ergo syllaba una est [quasi] dimidius pes est.

Dionysius Lincius omnium syllabarum formas aptissimas fecit, et ob id statua honoratus est

cap. 18. de Pedibus

Pes est qui certis syllabarum temporibus et numeris consistit, nec a legitimo spacio unquam recedit. dicuntur vero pedes quia per ipsos metra ambulerent.

Pedes autem omnes centum viginti quattuor sunt. Dysyllabi quattuor scilicet spondeus. Pyrrichius, choreus sive trocheus, Iambus

Trisyllabi octo. Molossus. Trochaeus sive tribrachys, dactylus. Anapestus. Bacchius, Antibacchius, creticus sive Ancimacer, Amphibrachys.

Tetrasyllabi sedecim scilicet dispondeus, Proceleusmaticus, dichoreus diiambus, choriambus, Antipastus, Ionicus a maiore, Ionicus a minore quattuor peones / quattuor epitriti, sive hipij.

Penthasyllabi duo et triginta qui parum aut nihil usitati sunt preter dochmium compositioni oratoriae maxime appositum.

Hexasyllabi tandem sexaginta quattuor sunt. penthasyllabi autem et exasyllabi proprie non sunt pedes sed his nominibus appellant quia ultra quinque vel sex syllabas non procedunt graece vero syzygiae vocant. idest. de elinationes. quia solummodo ad quattuor syllabas pedes dicuntur

in pedibus elevatio est, et positio vel depressio, nec enim versus currere potuerunt

runt nisi pedum elevatione et positione

Caput 19 de accentibus.

Accentus specialiter sibi nomen grecũ prosodię arrogans, idem quod circa cantum sonat. Latine autem, toni, et tenores dicunt qr ibi sonus crescit, et desinit.

Syllabam

acutus accentus dicit' eo q̄ ~~litteram~~ erigit et acuat, gravis qr deprimit et deponit. circunflexus qr de acuto et gravi constat incipiens enim ab acuto in gravem desinit; atq ita dum ascendit et descendit circunflexus efficit.

apud hebreos sunt multiplices accentuum differentię nam. triginta reges et undecim annumerant ministri. de quib9 ad nos pro nunc non spectat aliquid pertractare

Cap. 20. de Prosa et metro

Prosa est producta oratio et a lege metri soluta. prosum enim antiqui productum dicebant. et rectum. unde ait Varro apud Plautum, prosis lectis significare rectis. Unde etiam que non est perflexa numero; sed recta, perfecta oratio dicit: in rectum producendo. Alij prosam aiunt dictam. quasi profusa uel qr spaciosius proruat et excurrat nullo sibi termino prefinito. antiquitus autem longe maior cura et usq fuit carminum, qr prose.

Metra uocant qr certis pedum mensuris atq spacijs terminant. neq ultra

di

dimensionem temporum constitutā procedunt, mensura enim græce. me tron dicit.
Versus dicti ab eo q, pedibus in ordine seu dispositus certo fine moderantur per articulos, qui, ea sa. et membra nominant, qui ne longius prosiluere t, qz iudicium posset sustinere; modum statuit ratio, unde reuerterent et ob id ipsum uersum uocari dicunt q, reuertatur / Huic adhæret.
Rhythmus. qui non est certo fine moderatus, sed tamen rationabiliter ordinatis pedibus currit. qui latine nihil aliud qz numerus dicit. de quo & E illud numeros memini, si verba tenerem. Carmen uocat quidquid pedibꝰ continet; cui datum nomen existimāt seu q, carptim pronunciaret: unde et nunc lanam, quam purgantes discerpunt, carminare dicimus. Seu q, qui illa canerent carere mente existimabant.
Metra uel a pedibus nuncupata. uel a rebus. quę scribunt; uel ab inuentoribꝰ; uel a frequentatoribus, uel a numero syllabarum. ut a Trocheo pede dicit tis chaicum metrum. a dactylo dactylicum etc. a Rebus ut heroicum. elegiacum, bucholicum. ab inuentoribꝰ ut Anachreonticum, Saphicum, Archilochium. a frequentatoribus ut Asclepiadea. qz Asclepius eam inuentis illis frequentissime usus est. a numero ut

ro exametrum, Penthametrum, trimetrum.
Himni siue laudatoria carmina ad a[illegible] unde primum conscripta sunt.
epithalamia carmina sunt nubentium, threnos. quod nos lamentum uocamus primus Hieremias uersu composuit. super urbem Hierusalem euertendam, epithaphium grece, supra tumulum est enim titulus mortuorum.
poesis greco nomine dicitur opus multorum librorum. poema unius; Idylion paucorum uersuum, distichon duorum monosticon unius.
epigrama est titulus. quod in latinum superscriptio interpretatur.
epodon. in poemate clausula breuis est dictum autem epodon. quia accinatur ad speciem elegiaci, ubi premisso uno longiori, alter breuior componitur. atque ita in singulis quibusque maioribus, sequentes minores quasi clausule recinunt.
clausulas lyrici appellant quasi precisos uersus integris subiectos.
Centones apud gramaticos dici solent qui de carminibus Homeri. uel Virgilii &c. quod ad propria opera more centonario. ex pluribus hinc inde compositis, in unum sarciunt corpus ad facultatem cuiusque materie

De

Cap. 21. De etimologia

Etimologia est origo vocabulorum cum vis verbi vel nominis per interpretationem colligitur. Sanc Aristoteles σύμβολον. Cicero notationem nominavit, quia nomina et verba rerum nota facit, ut puta flumen, quia fluendo crevit. Cuius cognitio saepe usum necessarium habet in interpretatione sua. Nam cum videris unde ortum est nomen, citius vim eius percipies. Omnis enim rei inspectio etimologia cognita planior est. Sed quoniam non omnia nomina imposita sunt a veteribus iuxta ipsarum rerum naturas, sed ad solum beneplacitum imponentium, hinc est quod cognitio etimologiae non semper exactam nominis notitiam deprompsit.

Sunt autem etimologiae nominum aut ex causa, ut Reges a regendo, id est recte agendo, aut ex origine, ut homo quia sit ex humo, aut ex contrariis, ut lutum a lavando, et lucus quia umbra opacus parum luceat. Quaedam etiam sunt ex nominum derivatione, ut a prudentia prudens. Quaedam etiam ex vocibus, ut a garrulitate graculus. Quaedam ex graeca etimologia orta, et declinata sunt in latinum, ut silva, domus. Alia quoque ex nominibus locorum, urbium, fluminum traxerunt vocabula; multa etiam ex diversarum gentium sermone vocant: unde et o

vix
rigo eorum discernit. sunt enim ple-
raque nomina barbara, et incognita
latinis, et grecis

cap. 22 de glossis

glossa greca interpretatione linguæ
sortitur nomen. hanc philosophi ad
verbum dicunt; quia vocem illam, de
qua requirit, uno et singulari verbo
designat. quid enim illud sit in unico
verbo declarat ut conticescere est ta-
cere. Item latus haurit apertum, ha-
urit, percutit. Item cum terminum
dicimus finem, aut populatas inter
pretamur esse vastatas. et omnino
cum unius verbi rem, uno verbo mani-
festamus

cap. 23. de differentijs

differentia est species definitionis qua
res a re clare secernit cum in idem co-
re interesse quadam uident communio-
ne confusa. ut cum quærit inter Re-
gem intersit et tyrannum. adiecta dif
ferentia, quid uterque sit definit. ut
Rex modestus, et temperans; tyrannus
uero crudelis. et sic in similibus

cap. 24 de Barbarismo. et solecismo.

Hæc sunt duo orationis uitia quæ qui
pure ac emendate loqui uelit diligen-
tissime uitare debet. est autem bar
barismus dictio, aut omnino barbara

aut

aut Latina quidem, sed vitiosa scripto, vel pronunciatione. ut perla pro unione; auiso pro moneo. afflijo pro affligo ^

~~Solecismus est vitiosa partium compositio ut servo deum pro servus dei~~

Barbarolexis dicitur specialiter cum barbara verba latinis eloquijs inseruntur. Item quando in prosa vitium praedictum barbarismus vocatur; quando in metro metaplasmus.

Solecismus est plurimorum verborum inter se inconveniens compositio. Sicut barbarismus unius verbi corruptio. ut servo deum, pro servus dei. Dictus autem est a Cilicibus qui ex urbe Soloe (quae nunc Pompeiopolis appellatur) profecti apud alios commorantes, suam, et illorum linguam vitiose confuderunt.

Solecismus apud poetas schema dicitur quoties in versu metri necessitate factus invenitur. cum autem non invenitur necessitas permanet solecismi culpa. fit autem solecismus duobus modis aut per orationis partes, aut per accidentia scilicet qualitates, genera, numeros et casus partium. omnino Lucilius centum solecismorum genera adnotavit

^ unaquaeque enim gens ditioni Romanorum subdita cum suis opibus vitia quoque et morum et verborum Romam transmisit.

^ si alteram pro altera ponamus

Cap. 25. de Vitijs

Vitia apud grammaticos praeter barbarismum, et solecismum ~~sunt Acirologia cacephaton~~ sunt quae sequuntur.

Acij

Acirologia que est dictio non propria ut liceat sperare timenti. proprium est enim timenti formidare, non sperare

Cacephaton est dictio obscena, vel inconposite sonans

Pleonasmos adiectio superuacua ut ambulat pedibus

Perissologia adiectio plurium verborum supervacua. ut vivat Ruben et non moriat cum idem sit vivere, et non mori.

macrologia longiloquium res non necessarias comprehendens.

Tapstologia idem loquium. ut si fata virum servant, si vescitur aura ætherea neque adhuc crudelibus occubat umbris

eclypsis est defectus dictionis necessaria

Tapinosis est humilitas statum magnæ rei dictis infirmans. ut apparent rari nantes in gurgite vasto. gurgite pro mari ut

cacosinthecon vicissa est compositio versa que iuvencum terga fatigamus hasta.

Amphibolia ambigua dictio. ut aio te eacida Romanos vincere posse. ubi non est certum quemnam monstrare necesse victorem. etc.

L. ~/. De metaplasmis. cap 26

metaplasmus grece latine transformatio dicitur. qui fit in uno verbo propter verbi necessitatem. et licentiam poeta

tarum. cuius species sunt que sequū
tʳ. Prothesis. Appositio scilicet in prin
cipio verbi. ut tetulit pro tulit
epenthesis appositio in medio. ut relli
quias. cum duplici ll. pro reliquias
Paragoge appositio in fine ut dicier pro
dici
Aphoeresis abscisio de principio. ut
temno, pro contemno.
Syncope abscisio de medio ut amasti pro
amauisti
Apocope abscisio de fine. ut negoti pro
negotij
ecthasis productio est contra naturā
ut Italiam fato. cum Italiam corep
te dici debeat.
Systole est correptio contra naturam. ut
aquosus Orion.
dieresis discisio est unius syllabe in
duas Ut Albai. longai, pro albæ lon
gæ. episynalephe conglutinatio est
duarum in unam. ut Fetori, pro fre
tori. synalephe collisio uocalium ad
uocitarum uocalibus ut atque ea diuersa pe
nitus dum parte geruntur
ecthlypsis. collisio consonantium cum
uocalibus. ut multum ille et terris
Antithesis contra positio litteræ pro
alia littera. ut olli. pro illi.
metathesis transpositio litteræ ut euā
dre pro euander. Timbre, pro Timber
Inter barbarismum et lexim tercit

La

Latinam et perfectam elocutionem me
taplasmus est. qui in una dictione ob
necessitatem ~~[illegible]~~ committit.
Item inter soloecismum et phrasim. id
est perfectam connexionem schema est fi
gura que fit contextu sermonum ratio
ne vitiosa. ergo metaplasmi et schema
ta media sunt, et discernunt peritia et
imperitia, fiunt autem ad ornatum

cap. 26 De schematibus

Schemata ex greco in latinum eloqui
um figure interpretantur, que fiunt in
verbis, vel sententiis per varias dictin
ctionum formas propter ornatum elo
quij. que cum multa sint, apud gra
maticos sequentes inueniuntur
Prolepsis est presumptio. ubi ea que se
qui deberent anteponuntur
Zeugma est clausula cum plures sensus
eodem verbo clauduntur. que fit tribus
modis. scilicet aut in ~~principio~~ primo aut in
medio aut in ~~fine~~ postremo
Hypozeuxis est figura superiori contra
ria cum singulis sensibus singula verba
commectuntur. ut Regem adit, Regi memo
rat nomenque. genusque cet.
Syllepsis est in dissimilibus clausulis aut
pluralis dictio singulari verbo finita aut
singularis dictio plurali verbo expleta. fit
etiam vbi unus pro multis. aut multi
pro uno ponuntur
Anadiplosis est cum ab eodem verbo inci
pit sequens versus in quo prior finiuit

Ana

dictionis
Anaphora est eiusdem ~~verbi~~ per initia
versuum repetitio.
epanaphora est eiusdem dictionis in eodem
versu per principia sensuum repetitio
epizeusis in uno sensu congeminatio dic
tionis ut sic sic iuvat ire sub umbras
epanalepsis est repetitio eiusdem verbi
in fine sermonis quod positum fuerat
in principio ut crescit amor nummi
quantum ipsa pecunia crescit
Paronomasia est in diversa significatio
ne dictio pene ipsa ut illud abire an
obire te convenit
Schesis onomaton coniunctorum nominum
multitudo quodam ambitu copulata
ut nubila, nix grando, procellae, ful
mina, venti.
Paromoeon est multitudo nominum ex
una littera inchoantium ut illud, O
Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tu
listi. hoc autem potest accidere vel
in solo principio vel in solo medio vel
solo carminis fine
Homoeoptoton est cum multa nomina
per unum casum denunciantur ut illud
sed neque currentem se, nec cognoscit eun
tem, tollentemque manus, saxumque im
mane moventem
Homoteleuton cum uno modo plura ver
ba finiunt ut abiit, abscessit, evasit, e
rupit
Polyptoton est cum diversis casibus senten
tia variat. ut ex nihilo ad nihilum ad
nihilum nil posse reverti.
Hir

Hirmos est sententia continuataque oratio
nis tenorem suum usque ad ultimum
servans ubi in longum vadit sensus.
Polysyntheton est cum multae dictionibus
multis connectuntur coniunctionibus, ut
tectumque, laremque, armaque.
Dialyton vel Asyntheton est figura prae
dictae contraria quando plures dictiones
sine coniunctionibus se insequuntur, ut
venimus, vidimus, placuit.
Antitheton est ubi contraria contrariis
opponuntur et sententiae pulchritudinem
efficiunt, ut illud frigida pugnabant
calidis, humentia siccis etc.
Hypallage est cum per contrarium ver
ba intelliguntur, ut dare classibus aus
tros, cum naves ventis, non ventos na
vibus demus.

Cap. 27 De Tropis.

Tropos graeco nomine grammatici vocant
modos locutionum. Fiunt autem a pro
pria significatione ad non propriam si
militudinem. quorum omnium nomina
difficile est annotare. notentur tamen
sequentia.
Metaphora est verbi alicuius usurpa
ta translatio. sicut cum dicimus fluc
tuare segetes, et ridere pratum. quae mu
tupliciter contingit. est autem quando
que non solum unius partis ut fluctuare
segetes, quando dicimus segetare fluctus
sed Antistropha est et reciproca. ut remi
gium

grum alas, nam et alas navium, et remigia dicunt alas.

catachresis est alienæ rei nomen appositum. igitur metaphora rei nomen habenti vocabulum mutuat, hec autem carenti proprio nomine alienum elargitur.

metalepsis tropus est a precedenti indicans, quod sequitur. ut hincque manus chartæ, nodosaque venit arundo. nam per manum, verba; per arundinem litteræ significatæ sunt

Metonimia est transnominatio ab alia significatione ad aliam proximitatem translata. ut cum continens ponit pro contento et econtra. aut inventorem pro re inventa. aut efficiens pro effectu. aut materies pro materiato, et econverso.

Antonomasia est vice nominis dictio alicui rei per excellentiam accommodata ut Philosophus pro Aristotele Urbs pro Roma. poeta pro Virgilio

Epitheton est supra nomen preponitur enim proprio nomini. ut alma ceres obsceni que canes, importunæque volucres.

Synedoche est cum a parte totum vel totum a parte intelligitur. ut pote per speciem genus, et genus per speciem.

Onomatopeya est nomen a sono factum ut stridor dentium. hinnitus equorum mugitus boum. etc.

Peri

Periphrasis est circumloquium, dum
res una pluribus verbis significatur
ut auras uitales carpit. idest viuit
fit autem uel splendide ueritatem
producendo. uel obscenitatem circui-
tu euitando. etc.
Hyperbaton transcensio, cum verbū
dut sententia ordine commutat, uel lit-
tera circum et tunc est anastrophe
eorum sic tropus quintuplex scilicet
Anastrophe. Histeronproteron, Parē
thesis. Tmesis, synchesis. exemplū
secundi. postquam altos tetigit fluctus. et
ad aequora uenit. exempla perenthesis
suppetunt multa, exemplum quarti
ut illud. multum nebulae circum dea
fudit amictu. pro circumfudit. est enim
sectio unius nominis per interpositio
nem verborum. exemplum synchesis est
ubi ex omni parte confusa sunt verba
Hyperbole est excelsitas fidem exce
dens. ut sydera verberat unda.
Allegoria est alieniloquium, quando
aliud sonat. et aliud intelligitur. ut
tres littore ceruos conspicit errantes
ubi tres duces belli punici, uel tria bel
la punica significant. Huius species
sunt septem scilicet. Ironia. Antiphra
sis, enigma, Charientismus, pare
mia, Sarcasmos, Asthismus
Homoeosis est similitudo, qua res diffici
lis per faciliorem demonstrat. Huius sunt
tres

tres species scilicet. Ichon, parabola paradigma. idest imago, comparatio exemplum.

Cap. 28 De synthaxi

Synthaxis est debita partium ordinatio et congrua orationum constructio. In qua aliqua breviter admonenda censentur.

Primo quod in oratione omnes partes mediate vel immediate a verbo tanquam a principe pendent. aliquae tamen reguntur, et aliquae vicissim regunt.

Secundo quod partes quae non variant per casus ut praepositio, adverbium, interiectio, et coniunctio proprie non dicuntur regi

ex casibus vero nominum vocativus et ablativus absolutus ut multis placet similiter aliunde nec pendent, nec regunt, immo nec nominativus quia si regunt a verbo pendent ut dictum est. genitivus immediate regitur a nomine substantivo ex vi possessionis. dativus a verbo pendet. accusativus immediate regitur a verbo, nisi mediet praepositio accusativum deposcens. ablativus similiter regitur a verbo vel immediate, vel media praepositione. effectivus a verbo pendet ex vi instrumenti ut percussit illum lapide

qui dat suppositum verbo

Species verborum activorum sex enumerantur. Prima accusativo tantum contenta

est

est ut peto solitudinem. Secunda ge
nitiuum post accusatiuum quo spec
tant verba accusandi, absoluendi, et
damnandi. ut accuso te furti.
Tertia deposcit datiuum post accusa
tiuum. huc spectant verba dandi, red
dendi, committendi et similia, ut do tibi
pecunias.
quarta species postulat duos accusati
uos. ut moneo, doceo, flagito. interro
go. sic interrogo magistrum questioné
difficilem. doceo te grammaticam. ubi
aduertendum q. cum eiusmodi oratio
nes uertuntur per passiuam ex predictis
duobus accusatiuis, qui principalior est
ponit in nominatiuo ad reddendum sup
positum verbo. altero manente immu
tato. ut tu doceris a me grammaticā
Quinta species flagitat accusatiuū
cum ablatiuo, qualia verba implendi
uestiendi, onerandi, et contraria. ut
impleo horreum tritico.
Sexta petit accusatiuum et ablatiuum
cum prepositione. et sunt verba peten
di, auferendi, remouendi. ~~ue~~ et abs
tinendi. et alia. ut peto a te pecunias
ad hanc eandem speciem possumus re
ducere, quam aliqui addunt scilicet
verborum deposcentium post accusati
uum ablatiuum, cum prepositione
uel sine ipsa. ut libero te periculo uel
a periculo. arceo te possessione uel a pos
sessione etc.

Ver

ut Aduer. in
Socii[?] posfuere[?]
[illegible]

Verbum passiuum (cum sit ab actiua uertit in passiuam) habet eum nominatiuum, qui in actiua accusatiuus fuerat, et ablatiuum cum prepositione a. uel. ab. qui fuerat nominatiuus. ut ego lego lectionem. lectio legit a me.

cap. 29. de verbis neutris

Species verborum neutrorum sunt quinque. prima poscit genitiuum ad quam pertinent. egeo. indigeo. memini. satago. interest. et refert ett. ut egeo librorum. quamuis ego et indigeo etiam ablatiuo gaudeant, ut indigeo pecunijs.

Secunda species poscit datiuum ut verba auxiliandi. adulandi. seruiendi et composita a sum, es, fui. preter ab sum, et possum quae haec duo construuntur cum ablatiuo primum cum prepositione. et secundum sine ea quamuis et absum datiuo iungi queat ut absum urbi uel ab urbe

ut adsum. insum. presum ett.

possunt etiam datiuum composita ex verbis neutris, et prepositionibus ad. ut assurgo, con, ut consentio. in ut immineo. inter, ut interuenio. ob ut obuenio. Pre, ut preluceo, sub, ut succurro

Tertia species amat ablatiuum ad quam spectant. careo, uaco. egeo. indigeo vacito. Viuo. sto. supersedeo, valeo, possum. Laboro. consto. redundo, fluo. scateo, mano abundo. gaudeo, exulto

meret. doleo. et pluo. ut laborat fe
bre. gaudet saltat.
quarta species quinque continet Verba
passiuae significationis et intransiti-
ua. quae et more passiuorum constru
untur. ut uapulo a patre. Veneo ab
hoste. fio a domino. exulo ~~a patria~~
~~propter eam~~. liceo ~~passiuae~~ et quae etsi passi
ua significatione, non tamen cum a
blatiuo personae facile reperies. dici
mus enim. exulo a patria. pereo ab
rem. liceo pervenendi torem.

5 species est eorum Verborum, quae
absolute ponunt, uel casum admit
tunt cum praepositione qualia sunt
verba motus, et quietis. ut primaluce
recepimus. quiesce parum, uenio ex
urbe. dimicas cum pugnis tecum /
Verba quaedam neutra admittunt ac
cusatiuum, rem Verbi significantem
ut Viuo uitam, ambulo uiam etc.
quaedam etiam Verba casum praepositio
nis cum qua componunt admittunt
ut adeo periculum; abeo magistratu

cap. 39. de Verbo. sum.

Verbum sum es, fui. ante se et post se
nominatiuo gaudet ut tu es petrus.
habet etiam genitiuum. ut liber est pe
tri. quandoque et datiuum ut est mihi
liber quin et duos datiuos. ut stultitia
est mihi curae. posset et accusatiuum
cum personis incipientibus ab. es quales
sunt. es. est. estis. es uel esto. esto uel
estote. essem. esse. quae significant Sub[sta]

ne

ne comer sicut sit duamus. tres pa-
nem. Petit et ablatiuum laudis, v. /
vituperationis, uel partis. ut sum claro
sanguine. ille est turpi ingenio. al-
ter est nigris oculis. construit et cum
ablatiuo precij, uel estimationis. ut
modius tritici est duem drachmis.

cap. 31. de Verbis deponentibus

deponentium verborum quinque sunt
species. Prima poscentium geniti-
uum qualia sunt obliuiscor, et memo-
ror. et misereor, misereris. ut obliuis-
cor iniurie. misereor turbe.

Secunda species petit datiuum ad hanc
pertinent verba que significant au-
xilium, adulationem, incomodum,
fauorem, obsequium, aut repugnanti-
am. ut auxilior pauperibus.

Tertia species habet plurimas verborum
differentias. que in sui ipsorum signi-
ficatione accusatiuum deposcere de-
monstrant. et fere omnia habent par-
ticipium in dus, ut amplector uirtu-
tem, sequor exempla iustorum. amplec-
tendus est officio suis labor, sequendus
probatus mos. ^

^ Huc referun-
tur verba depo-
nentia communia
ut hostes depo-
pulant agros.
huius modi au-
tem verba ha-
bent participia
in dus passiua
et preteriti com-
munia.

Quarta species. est petentium abla-
tiuum. que his tribus carminibus constat
glorior, oblector, letor, delector, abutor
atque utor vescor, potior, quibus addito nitor
et fruor. et fungor, radice nititur arbor

^ ...

quoni

Quinta species est eorum verborum quae casum beneficio praepositionis habent ut versor in urbe, loquor tecum, proficiscor in Italiam.

De constructione impersonalium aliorum supra diximus in capite de verbo. circa impersonalia vero passiva dicendum occurrit quod construuntur cum ablativo more passivorum cum praepositione a. vel ab. ut vivitur a me; curritur ab equis. cum quo habent alium casum verbi a quo descendunt. ut reclamatur a me contradicenti adversario //

~ cap. 32 De construct. infiniti[vi]

Infinitivus ut in plurimum habet ante se accusativum^ post se vero casum sui verbi. regitur vel a verbo solo ut cupio me esse bonum vel a nomine adiectivo iuncto verbo substantivo ut bonum est amare virtutem: habet enim ante se ~~propter tempus~~ cum accusativo adiectivum nomen. ut iustum est ~~viros fideles~~ nos confidere in domino nec reperitur cum substantivo exceptis his duobus opus. et necesse. ut si dicas. necesidad ay de guardar Justicia. non dices opus est colendi iustitiam. sed colere. et similiter necesse est venerari deum —

^ nisi committatur Helenismus sive graecismus ut cum dico, cupio esse felix)

Gerundia adiectiva variant^ more adiectivorum. nec est ullum post se casum admittunt. ut amandus. amanda amandum

^ nominum | per

per hæc autem vertuntur passiuæ oratio
nes, quæ actiue fiunt per gerundia substantiua. ut tempus est legendi lectio
nem, tempus est lectionis legendæ. 65
gerundium genitiui regitur a nomine substantiuo. ut occasio dicendi, sunt tamē
quædam nomina adiectiua quæ a quib9 eiusmodi gerundium regitur ut pe
rita, peritus, auidus, cupidus, certus, in
certus est. / gerundium datiui parum
est in usu.
gerundium accusatiui regitur ab his præ
positionibus accusatiui ad. ob. propter
inter, ante. et a verbo significante mo
tum. ut inter legendum. eo ad uidē
dum. gerundium ablatiui regitur a præ
positionib9. a. ab. de in. e, ex, cum
pro. uel ex ui instrumenti ut uenio
a docendo. defessus sum ambulando.
Primum suppinum regitur a verbo sig
nificante motum, ut eo uenatum
post se habet casum sui uerbi.
ultimum suppinum regitur a nomine
adiectiuo, ut admirabile uisu, horren
dum dictu, post se nullum poscit casum
Participia omnia more nominum uariā
tur et post se regunt casum suj verbj

Cap. 33. De Kalendis.

Principium mensis ueteres dixere kalē
das, sex nonas maius, october, iulius
et

et mars quattuor ac reliqui: tenet idus quelibet octo. quieren decir estos versos que kalenda kalendarum significa el primero dia de cada mes. nonæ, nonarum ~~con lo que llamamos lo que los latinos~~ el septimo dia de marzo, mayo. Julio, y octubre, y en los demas meses el quinto de cada uno dellos. idus iduum. significa el decimo quinto dia de cada uno delos dichos quatro meses. y el decimo tercio dia de cada uno delos demas. en el mismo dia de las kalendas, nonas, o idus. dicese en ablativo. kalendis. nonis. vel idibus Julij. V.g. un dia antes se dice pridie kalendas. nonas. vel idus. un dia despues postridie kalendas nonas. vel idus. o contando por los mesmos dias sin decir pridie ni postridie en la manera que se seguira. es a saber ~~u~~ añadiendo ~~ningun~~ un dia desde las kalendas a las nonas. y añadiendo ~~otro~~ dos de las nonas a los idus. y añadiendo dos desde los idus a las kalendas siguientes. pongamos exemplo en uno delos meses que tienen las nonas a siete. y los idus a quinze. y otro en uno delos demas que tienen las nonas a cinco. y los idus a trece. y hallaremos. que kalendis marcii es primero de marzo. a ~~segundo~~ dos de marzo se dice sexto nonas marcii. a ~~tercero~~ tres quinto nonas marcii, a quatro quarto nonas mar

añadiendo uno a los cinco que van de dos a siete

marcii. al quinto. tertio nonas marcii
al sexto. [struck] pridie nonas. a siete
de março. nonis marcii. a ocho postri
die nonas. o añadiendo uno a los siete
que quedan de ocho a quinze. o ottavo idus
y consecutivamente subiendo el nu
mero en romance y abaxando el de
latin llegaremos a decir en catorce
de março. pridie idus marcii. y en quin
ze diremos idibus marcii. y para de
cir a diez y seis de março an se de aña
dir dos dias a los [struck] quinze que
quedan hasta treinta y uno que tiene
aste mes. y ansi a diez y seis diremos
postridie idus marcii, vel decimo sep
timo kalendas aprilis. y consecutiva
mente como vayan subiendo los nu
meros en Romance, iran abaxando
los del latin hasta que en treinta
y uno de março [struck] digamos pri
die kalendas Aprilis.
Sea el segundo exemplo en Junio que
tiene las nonas a cinco y los idus a
trece. y hallaremos que kalendis
Junij es primero de Junio. y a dos
diremos postridie kalendas. o quar
to nonas Junij añadiendo un dia al
os tres que van de dos a cinco. tertio
se dira a tres, pridie nonas Junij a
quatro. nonis a cinco. a seis postri
die nonas. vel octavo idus Junij. y des
ta manera consecutivamente hasta

doce

doce que diremus pridie idus, y a tre
ce idibus. A catorce postridie idus
o decimo octavo kalendas Julij por
los dos que se añaden a los diez y seis
dias que van delos catorce alos trein
ta que tiene este mes. y de ay en ade
lante consecutivamente decimo sep
timo decimo sexto (esto es dia) ka
lendas (esto es ante kalendas) has
ta que en treinta de Junio digamos
pridie kalendas Julij. y siempre que
se dixere octavo. v.g. kalendas. ter
tio nonas, sexto idus se a de entender
ser tantos dias antes delas kalendas
nonas. o idus
ad genera et declinationes nominum
preterita et suppina verborum dig
noscenda regulis fusioribus artis et
in exercitatione opus est.

28.

Liber 2 De Rhetorica
~ II. Cap. primum

Rhetorica est bene dicendi ars in civilibus questionibus eloquentiae copia ad persuadendum accomodata. Dicta autem Rhetorica greca appellatione a locutionis copia. est autem coniuncta grammaticae, in hac enim scientiam recte loquendi dicimus, in rethorica vero percipimus, qualiter ea que didicimus proferamus.

Hec disciplina a grecis inventa est a Gorgia, Aristotele et Hermagora et translata in latinum a Tullio et Quintiliano; sed ita copiose, ita varie, ut eam lectori admirari in promptu sit, comprehendere impossibile. nam membranis retentis, quasi adheret memoriae series dictionis, at mox repositis, recordatio omnis elabitur. Huius artis perfecta cognitio oratorem facit.

Orator igitur est vir bonus dicendi peritus. Vir autem bonus consistit natura, moribus, artibus. dicendi peritus consistit artificiosa eloquentia.

Sunt autem quinque Rhetoricae partes. scilicet inventio, dispositio, elocutio, memoria, et pronunciatio.

Inventio est excogitatio rerum verarum aut verisimilium, que causam probabilem reddant.

Dispositio est rerum inventarum in ordinem distributio.

Elo

elocutio est idoneorum verborum et sententiarum ad inventionem accomodatio.
memoria est firma animi rerum ac verborum ad inventionem perceptio
Pronunciatio est ex rerum et verborum dignitate, vocis et corporis moderatio, quibus omnibus partibus ad finem intentum rhetoris (qui est persuadere) pervenitur.
ipsa autem dicendi peritia in tribus rebus consistit. natura scilicet, doctrina et usu. natura ingenio; doctrina scientia: usus assiduitate. Hec sunt etenim que non solum in oratore, sed in unoquoque homine artifice, spectantur ut aliquid efficiat.

cap. 2. de tribus generibus causarum.

genera causarum tria sunt. deliberatiuum, demonstratiuum, et iudiciale. Deliberatiuum genus est, in quo de quibuslibet utilitatibus uite, quid aut debeat, aut non debeat fieri tractatur. Demonstratiuum, in quo laudabilis persona; aut reprehensibilis ostenditur. Iudiciale in quo de ipsius persone facto, aut poena, aut premij sententia datur. dictum autem iudiciale eo quod iudicet hominem, et sententia sua ostendat utrum laudabilis, et premio dignus sit, aut tanquam reus puniri mereatur

deliberatiuum genus uocat; eoq. de unaquaq; re inter deliberat. Huius genus duplex est. suasio. et dissuasio. id est. de expetendo, et fugiendo: de faciendo, et non faciendo.
Suasoria autem tribus partibus constare solet. nimirum, honesto, utili, et possibili. Hec differt aliquid a deliberatiua, quod suasoria eget altera persona; deliberatiua, interdum etiam apud se agit.
In suasoria autem due sunt, que plus ualent. spes, scilicet, et metus.
Demonstratiuum dictum, quod rem laudando aut vituperando demonstrat ac proinde duas habet species. Laudem scilicet, ac Vituperationem. Laudis ordo tribus temporibus distinguitur. ante ipsum, in ipso. et post ipsum. ante ipsum ut. que te tam leta tulerunt secula in ipso ut. o sola infandos Troie miserata labores. Post ipsum in freta dum fluuij current, dum montibus umbre lustrabunt; conuexa polus dum sydera pascet; semper honos, nomenque tuum laudesque manebunt.
Pari modo econtrario in Vituperatione persone hec forma seruanda est ante hominem, in homine, et post hominem.
Locus communis ad demonstratiuum vituperationis genus pertinet; quod tamen ab eo aliquo differt: nam Vituperatio, que contraria est laudi-

spe

specialiter in certam facientis perso-
nam adhibet: communis vero locus
generaliter in falsi crimine proponitur
vnde et communis locus dicitur, quia ab-
sente persona, non tam in hominem
quam in ipsum crimen exponitur: omne
enim vitium, non in uno tantum, sed
etiam commune in pluribus inuenitur

Cap. 3. de gemino statu causarum

Status causalis apud rhetores dicitur
ea res, in qua causa consistit. id est consti-
tutio. Graeci autem statum a conten-
tione στάσις dicunt. Latini autem non
solum a pugna, per quam expugnent
propositionem aduersarij, sed quia in eo
pars utraque consistat. fit autem ex
intentione, et depulsione.
Status vero causarum duo sunt, ratio-
nalis, et legalis. de rationali oriunt
coniectura, finis, qualitas, translatio.
de fine iudicialis, et negocialis. de iuri-
diciali absoluta et assumptiua: de as-
sumptiua concessio, remotio criminis,
relatio criminis, et comparatio. de con-
cessione purgatio, et deprecatio.
Coniecturalis status est cum factum
quod alij obijcitur ab alio pernegatur
definitiuus status est cum id quod obij-
citur non hoc esse contenditur: sed quid
illud sit adhibitis definitionibus appro-
bat.
qualitas est dum qualis sit res quaeritur
et quia de vi et genere negotij controuer-
sia

Sic agit constitutio generalis appellat
Translatio est cum causa ex eo pendet
quod aut non is agere videtur, quem
oportet; aut non apud quos, quo tempo
re, qua lege, quo crimine, qua poena
oporteat.
Translatiua constitutio dicit q actio
translationis, et commutationis indigere
videt. / Iuridicialis est in qua equi
et recti natura, et premij, aut poene ra
tio quaerit. / Negocialis est in qua qui
d iuris ex ciuili more, et equitate
sit consideratur. Assumptiua est, que
ipsa ex se nihil dat firmi ad recusa
tionem; foris autem aliquid defensio
nis assumit. Concessio est cum reus
non id, quod factum est defendit, sed
ut ignoscat postulat. quod nos ad poe
nitentes probauimus pertinere.
Remotio criminis est cum id crimen
quod infert a se et a sua culpa vi, et
potestate, in alium reus ~~[illegible]~~ di
mouere conat.
relatio criminis est cum ideo iure
factum dicit, q ante alius iniuria la
cesserit.
comparatio est cum aliquod aliud al
terius factum honestum, aut utile co
tendit; quod ut fieret, illud quod ar
guit dicit esse commissum.
purgatio est cum factum quidem con
cedit, sed culpa remouetur. hec ha
bet tres partes, imprudentiam, casum
necessitatem / De.

deprecatio est cum et peccasse se,
et consulto peccasse reus confitetur,
et tamen postulat ut ignoscatur
quod genus perraro potest accidere.
Item ex legali statu haec oriuntur.
Scriptum et voluntas, leges contrariae
ambiguitas. collectio sive raciocina-
tio, et definitio legalis. Scriptum
et voluntas est. quando verba ipsa vi-
dent cum sententia scriptoris disside-
re. legis contrariae status est quando
inter se duae leges. aut plures discrepa-
re noscunt. Ambiguitas est cum id
quod scriptum est. duas aut plures res
significare videtur.
collectio vel raciocinatio est. quando
ex eo, quod scriptum est, aliud quoque
quod non scriptum est invenitur.
definitio legalis est. cum vis verbi qua-
si. in definitiva constitutione, in quo
posita sit quaerit.
status eius tam rationales quam legales
a quibusdam certius, decem et octo
connumerati sunt: ceterum secundum
Tullium unde viginti reperiunt: prop-
tereaque translationem inter rationa-
les principaliter affixit status. inde
se ipse etiam Cicero reprehendens. trans
lationem legalibus statibus applicavit

Cap. 4 De tripertita controversia

~~[struck]~~ controversia iuxta Ciceronem
aut simplex est. aut coniuncta: et si

con

coniuncta erit; considerandum est num sit ex pluribus questionibus iuncta? an ex aliqua comparatione? controuersia simplex est que absolutum continet unam questionem; hoc modo Corinthijs bellum indicamus? annon? coniuncta est ex pluribus questionibus in qua plura, queruntur hoc pacto. Utrum Carthago diruatur? an carthaginiensibus reddatur? an eo colonia deducatur? ex comparatione, in qua per contentionem. utrum potius, aut quid potissimum queritur? ad hunc modum. utrum exercitus in Macedoniam mittatur? qui socijs sit auxilio, an teneatur in italia? ut quam maxime contra Anibalem copie sint?

Cap. 5. de quattuor partibus orationis.

Partes orationis in arte rhetorica sunt quattuor. exordium, narratio, argumentatio, et conclusio. harum prima auditoris animum prouocat. secunda res gestas explicat. tertia fidem assertionibus facit. quarta finem totius orationis complectit. Inchoandum est itaque taliter, ut beneuolum, docilem et attentum, auditorem faciamus beneuolum precando; docilem instruendo, attentum excitando. Narrandum est ita. ut breuiter, atque aperte loquamur

nuer. argumentandum ita, ut primū nostra firmemus; deinde adversa con fringamus. concludendum vero ita ut concitemus animum audientis im plere, quae diximus

Cap. 6. De quinque modis cau[sarum]

Species causarum sunt quinque honestum, admirabile, humile, anceps. et obscurum. Honestum causae genus est cui statim, sine oratione nostra favet animus auditoris. Admirabile a quo est alienatus animus eorum, qui au diturus sunt. Humile est, quod negligi[tur] ab auditore. Anceps in quo aut iu dicatio dubia est, aut causa honestatis et turpitudinis particeps. ut et benevo lentiam pariat, et offensionem. obscu rum, in quo aut tardi auditores sunt aut difficilioribus ad cognoscendum ne gotijs causa ceinur implicata.

Caput septimū de syllogismis

Syllogismus graece latine argumenta tio appellatur. argumentatio autem dicta est quasi argutae mentis oratio, qua inventum probabile exequimur. Syllogismus igitur est propositionis assum ptionis, confirmationisque extrema conclu sio, aut ex ambigentis incerto. aut ex fiducia comprobantis: constat enim tribus partibus, propositione, assumptione, con clusione. propositione ut puta, quod bo

num

nium est turpem usum habere non potest. consentit audiens; assumit ille pecunia turpem usum habet; concluditur ergo pecunia bonum non est. Syllogismus utunt non solum rhetores sed et dialectici maxime. licet Apostolus saepe proponat, assumat, confirmet atque concludat, quae ut diximus propriae artis rhetoricae atque dialecticae sunt.

Syllogismorum apud rhetores principalia genera sunt inductio et ratiocinatio. inductionis membra tria sunt. Primum propositio, secundum illatio quae et assumptio dicitur. Tertium conclusio. inductio ergo est quae rebus non dubiis causat assensionem eius, cui instituta est, sive inter philosophos sive inter rhetores, sive inter sermocinantes. Propositio inductionis est, quae similitudines concedendae rei necessario unius inducit aut plurium. illatio inductionis est, quae assumptio dicitur eorum de qua contendit, et cuius causa similitudines habitae sunt introducit. conclusio inductionis est, quae aut concessionem illationis confirmat: aut quid ex ea consequatur declarat. Ratiocinatio est oratio, qua id de quo est quaestio comprobat.

enthymema igitur latine interpretatur mentis conceptio, quam imperfectum syllogismum solent artigraphi nuncu

pa

pare; nam in duabus partibus eius ar
gumenti forma consistit; quando eo
quod ad fidem pertinet faciendam utit
quis syllogismorum lege praetermissa
ut est illud. Si tempestas vitanda est
non est igitur navigandum. ex sola
enim ~~[illegible]~~ propositione ~~[illegible]~~
constat esse perfectum, unde magis rhe
toribus quam dialecticis convenire iudicatur
Ratiocinationis duo sunt modi. primus
enthimema. qui est imperfectus syllo
gismus. atque rhetoricus. Secundus e
picherema. qui est in rhetoricis latior
syllogismus.
enthimematis membra sunt quinque.
primum convincibile. secundum os
tentabile: tertium sententiale; quar
tum exemplabile; quintum collectivum
Convincibile est quod evidenti ratione
convincit. sicut fecit Cicero pro Millo
ne. eius igitur mortis sedetis ultores, cu
ius vitam, si putaretis per vos resti tui ipsi
se nolletis. Ostentabile est. quod certa
res demonstratione constringit. sicut
Cicero in Catilinam, hic tamen vivit?
vivit? immo etiam in Senatum venit.
Sententiale est, quod sententia genera
lis adducit. ut apud Terentium. obse
quium amicos, veritas odium parit. Ex
emplabile est, quod alicuius exempli
comparatione eventum similem co
minat. sicut Cicero in Philippicis. te
miror Antonij, quorum exempla imi
ta

tam, eorum exitus non pertimescere.
collectiuum est, cum in unum que
argumentata sunt colligunt. Sicut
ait Cicero pro Millone. quem igi-
tur cum gratia noluit; hunc voluit cũ
aliquorum querella; quem iure, quẽ
loco, quem tempore non est ausus; hunc
iniuria alieno tempore. cum periculo
capitis non dubitauit occidere.
Praeterea secundum Victorinum enthi
mematis est altera definitio. ex sola
propositione. sicut iam dictum est; que
ita constat. Si tempestas uitanda est
non est nauigatio requirenda. ex sola
assumptione, ut est illud. sunt au
tem, qui mundum dicunt sine diuina
administratione discurrere: ex sola
conclusione, ut est illud. uera est igi-
tur diuina sententia. ex propositione et
assumptione. ut est illud. Si inimicus
est occidit, inimicus autem est. et
quia illi deest conclusio enthimema uoca
tur. Sequitur epychirema descendens
de ratiocinatione latior et executior rhe
toricus syllogismus latitudine distans
et productione sermonis a dialecticis syl
logismis: propter quod rhetoribus datur.
Hic constat modis tribus. Primus quidem mo-
dus tripartitus est. Secundus quadri-
partitus. Tertius quinquepartitus. ~
Tripartitus epychirematicus est, qui con
stat membris tribus. id est propositione
as

Assumptione. conclusione. quadripartitus est, qui constat ex membris quattuor. scilicet propositione; assumptione; et una propositionis, sive assumptionis coniuncta. / Probatione. et conclusione. quinquepartitus est qui membris quinque constat. scilicet prima propositione, secunda eius probatione. tertia assumptione. quarta eius probatione. quinta conclusione. Hunc ita Cicero facit in arte rhetorica. Si deliberativa, et demonstrativa genera sunt causarum; non possunt recte partes alicuius generis causae putari: eadem enim res alij genus alij pars esse potest, eidem genus et pars non potest etc.

sine partibus.

Caput. 8 De Lege

Lex est constitutio populi. quam maiores natu, cum plebibus sanxerunt. nam quod rex aut imperator edicit, constitutio vel edictum vocatur. institutio equitatis duplex est. nunc in legibus. nunc in moribus. inter legem vero et mores hoc interest quod lex scripta est. mos vero est vetustate probata consuetudo. sive lex non scripta. nam lex a legendo vocata, quod scripta est. mos autem longa consuetudo est de moribus tracta tantummodo. consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum; quod pro lege suscipitur, cum deficit lex. nec differt scriptura, an ratione

ne consistat. quando et legem ratio com mendat. Porro si ratione lex constat Lex erit omne. quod ratione constiterit dumodo Religioni congruat, disciplinae conueniat, aut saluti proficiat. uocata autem consuetudo. quia in communi est usu. omnis autem lex. aut permit tit aliquid, uti q. vir fortis petat praemium. aut uetat ut q. sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat. aut punit ut qui cedem fecerit capite plectatur factae sunt autem Leges. ut earum metu humana coerceat audacia. tutaque sit inter improbos innocentia. et in ipsis improbis, formidato supplicio refrenetur nocendi facultas. Legis enim praemio, aut poena uita moderatur humana erit autem lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinem patriae. loco temporique conueniens, necessaria, utilis manifesta quoque; ne aliquid per obscuritatem, in captionem contineat. nullo priuato commodo. sed pro communi ciuium utilitate conscripta. // - ~//.

Cap. 9. De sententia.

Sententia est dictum impersonale. ut obsequium amicos, ueritas odium parit huic si persona fuerit adiecta Chria erit. ita, offendit Achilles Agamemnonem uera dicendo; Metrophanes meruit gratiam mi

mithridatis obsequendo. nam inter chriam et sententiam, hoc interest q. sententia sine persona profert. chria sine persona nunquam dicitur. unde si sententiæ addat persona fit chria. si detrahat fit sententia.

cap. 10. de Catasceue et Anasceue

catasceue est confirmatio propositæ rei. Anasceue autem ei contraria est. removet enim non esse natum, dictum, aut factum esse proponitur. ut siquis Chimeram fuisse neget, aut esse confirmet. Inter has et thesim, hoc interest q. thesis, quamvis et ipsa habeat disputationem in utramque partem; tamen incertæ rei velut quædam deliberatio, aut coarctatio est. catasceue autem et Anasceue in his rebus quæ verisimiles non sunt; sed poneris propositum, plerunque versant.

aut non fuisse quod

Anasceuæ prima divisio est in inconveniens, et mendacium. Inconvenientis species sunt, quod inhonestum est, quod inutile. Item inhonestum tractat aut in dictis, aut in factis. In dictis ut siquis indecora et non correspondentia auctoritati dixisse dicat. velut siquis infamet Catonem illum censorium iuventutem ad nequitiam, et luxuriam cohortatum. In factis, ut siquis abhorrens a sanctimonia et nomine suo fecisse dicat. ut est fabula de adulterio Martis et veneris mendacium autem tres habet species. scilicet incredibile quod falsum esse credat. ut adolescentem de siculo littore egredientes Africa classes videre. Impossibile est ut q. Clodius insi-

aliquid

et ethopœia

di

dias tentauerit Milloni, et q, ipse occi-
sus sit a Millone. Contrarium est
nam si insidias fecit, occidit; occisus
est non tentauit insidias. hic e distri
buto in contrarium reformata catas
ceue proderit. oportebit tamen princi
pia sic ordinare. aut credendum esse sue
terum auctoritati; aut fabulis fidem
non habendam esse dicamus. et ad id
postremum in Anasceue recurramus,
ne quid aliud significare voluerint, qui
ista finxerunt. ut si Scyllam, non ma
rinam, sed maritimam foeminam, nec
succinctam canibus, sed rapacem ali-
quam; et inhospitalem venientibus ex
stitisse.

^ et ethopoeia

Cap. 11. De Prosopopoeia

Prosopopoeia est cum inanimalium et
persona et sermo fingitur. Cicero in Cati
linam. etenim si mecum patria mea quae
mihi vita mea multo est charior loque
retur diceret etc. Sic et montes et flumi
na, vel arbores loquentes inducimus per
sonam imponentes rei, quae non habet
naturam loquendi. quod et in tragedijs
usitatum est: et in orationibus frequen
tissime inuenitur.

Ethopoeiam vero illam vocamus, in qua
hominis personam fingimus pro expri
mendis affectibus aetatis, studij, fortunae
laetitiae, sexus, moeroris, et audaciae.
nam cum Pyratae personam suscipit au-
dax, abrupta, et temeraria erit oratio.

cum

cum foemina sermo simulat sexui
convenire debet oratio. iam vero ado
lescentis, et senis, et militis, et impe
ratoris, et parasyti, et Rustici, et philo
sophi diversa ratio ducenda est. aliter
enim loquitur gaudio affectus, aliter vul
neratus. in quo genere dictionis; illa
sunt maxime cogitanda: quis loquatur
et apud quem, de quo, ubi, et quo tempo
re. quid egerit, quid acturus sit, aut pa
ti possit, si hec consulta neglexerit.
predicte modo due figure maiores vi
se sunt; quas ut cum figuris reliquis con
numerandae essent, ac proinde cum pro
gymnasmatis seorsum constituendas
putavimus.

cap. 12. de generibus questionum.

genera questionum duo sunt. alterum
finitum; alterum infinitum. finitum
hypothesis grece, latine causa vocatur
ubi cum certa persona controversia est
infinitum, quod grece thesis latine pro
positum nominat. hoc personam non
habet certam; neque inest ei aliqua cer
ta circumstantia, idest nec locus, nec
tempus. in causa vero certa omnia sunt.
unde quasi pars cause est propositum

cap. 13 De elocutione

iam vero in elocutionibus illa uti opor
tebit; ut res, locus, tempus, persona au
dientis efflagitat. nec profana religiosis

neque

ne inuerecunda castis, ne leuia grauibus; ne lasciua serijs, ne ridicula tristibus misceant. Latine autem et perspicue loquendum. Latine uero loquitur, qui uerba rerum uera et naturalia persequitur: neque a sermone, et cultu praesentis temporis discrepat. Huic non sit satis uidere quid dicat, nisi id quoque aperte et suauiter dicere; ne id quidem tantum, nisi id quod dicit et facete dicat.

Cap. 14 de Trimodo dicendi genere.

Dicenda sunt quoque summisse leniter, incitata grauiter, inflexa moderate. hoc enim est trimodum illud dicendi genus; simile, medium, altiloquum. cum enim magna dicimus, granditer proferenda sunt: cum parua, subtiliter, cum mediocria temperate. nam in paruis causis nihil grande, nihil sublime dicendum est; sed leni ac pedestri more loquendum. In causis autem maioribus, ubi de deo, uel hominum salute referimus, plus magnificentiae et fulgoris est exhibendum. In temperatis uero causis, ubi nihil agitur ut agat; sed ut delectetur auditor; inter utrumque est moderate dicendum.

Sed et quamuis de magnis rebus quisque dicat; non tamen semper granditer dicere debet: sed summisse cum docet temperate, cum aliquid laudat, uel ui-

tu-

repetat: granditer cum ad conversio
nem aversos animos provocat. utenda tamen verba in summisso genere suf
ficientia, in temperato splendentia, in
grandi vehementia.

cap. 15. De comate et periodo.

componit construitque omnis oratio
comate, colo, et periodo. coma particu
la est sententiæ. colon membrum. pe
riodus ambitus, et circuitus. fit au
tem ex coniunctione verborum coma
ex comate colon; ex colis periodus.
comma est iunctura finitio; ut puta,
et si vereor, iudices, ecce unum coma;
sequitur et aliud coma nec turpe sit, pro
fortissimo dicere incipientem timere:
et factum est colon. id est membrum
quod intellectum sensui prestat. sed
adhuc pendet oratio. sic quod de pluribus
membris fit periodus. id est extrema
sententiæ clausula. ita sequitur eius dice
di modum requirunt: periodus autem
longior esse non debet, quam ut uno spiritu
proferatur.

cap. 16 De Vitijs litterarum verbo
rum, et sententiarum cauendis

Preterea purum et honestum orato
ris eloquium carere debet omnibus vi
tijs, tam in litteris, quam in verbis, quam eti
am in sententijs. In litteris ne innitu
ra apta et conveniens sit. et sic observa

nandum; ne præcedentis Verbi extre
ma vocalis in eandem vocalem pri-
mam incidat verbi sequentis, ut fæ
minæ ægyptiæ. quæ structura melior
fit si consonantes vocalib. applican
tur: Triumque consonantium, quæ in
ter se insidentes stridere, et quasi rixa
ri videntur vitanda similitudo est. scili-
cet. R. S. X. ut ars studiorum, Rex
Xerxes. error Romuli.
fugienda est et consonans in illisa
vocalibus. ut verum enim.

Cap. 17. De Iuncturis Verbo[rum].
In verbis quoque cavenda sunt vitia
ut non impropria Verba ponantur quæ
græci acirologiam vocant. amanda est
ergo proprietas; sic tamen ut aliquan
do propter humilitatem sordidi. aut
spurii vocabuli translatis nominib.
sit utendum; non tamen longe accii-
tis; sed ut veris proxima et cogna
ta videantur. fugienda autem hyper
bata longiora, quæ fieri sine aliquo se
sui confusione non possunt. Am
biguitas quoque et vitium illud caven
dum; cum quidam iactatione loquendi
multi, quod uno, aut duobus verbis sig
nificare poterant; interpositis inani
bus vocib. longa, et circumflexa am
bage concludunt: quod vitium peri
sologia vocatur: cui contrarium viti
um est; brevitatis studio etiam ne
ces

cessaria verba fuerit. fugienda sunt quoque
quae sunt in litteris, et verbis quae inter pri-
ma grammaticorum studia cognoscunt
ita, et in sententijs uitia
sunt autem cacephaton, Tautologia
eclipsis, Acyrologia, Macrologia, Perisso-
logia, Pleonasmus et his similia.
At contra orationem extollit et exor
nat energia, tum emphasis, quae plus
quiddam quam dixerat intelligi facit
ut si dicas ad gloriam Scipionis ascendit.
et Virgilius demissum lapsi per funem
cum enim dicit demissi, altitudinem
suggerit. Huic contraria virtus est. Ver
bis minuere, quae magna sunt

Cap. 18. De figuris verborum et sententiarum

Auget etiam et ornat orationem figuris ver
borum, et sententiarum nam quae directa
et perpetua oratio fatigationem atque
fastidium, tam dicendi, quam audiendi creat,
flectenda est, et in alias vertenda formas
ut et dicentem reficiat, et ornatior fiat.
et audientem diversitate vultus, auditusque de-
lectat. ex quibus plurimas superius
in praeceptis grammaticae ex Donato an
notata sunt. Unde illa tantum hic inter
poni oportuit, quae in poemate aut nunquam
aut difficulter fiunt, in oratione autem
libere. igitur
Anadiplosis est congeminatio verborum
ut hic tamen vivit? vivit? immo vero eti-
am in Senatum venit.
Climax est gradatio, cum ab eo verbo, quo
sententia superior terminat, inferior incipit
ut

ut est illud Africani. ex innocentia nas
citur dignitas, ex dignitate honor, ex ho
nore imperium, ex imperio libertas.
hanc figuram nonnulli catenam appel
lant, propterea, aliud in alio quasi
nectit nomine. at quitates plures in
geminatione verborum trahuntur.
fit autem hoc schema, non solum in
singulis verbis, sed etiam in contextio
ne verborum. ut apud Gracchum. pue
ritia tua adolescentiæ tuæ in honestamē
tum fuit; adolescentia senectuti dedeco
ramentum; et senectus Reipublicæ fla
gitium. et apud Scipionem, vi, atque in
gratijs valerius cum illo sponsionem feci
facta sponsione, ad iudicem adduxi, ad
ductum primo cœtu damnavi; damna
tum ex voluntate dimissi.

Antitheta, quæ latine contraposita ap
pellant dum ex adverso ponunt sentē
tiæ pulchritudinem faciunt: et in orna
mentis locutionis decentissima existūt.
ut Cicero. ex hac parte pudor pugnat. il
line petulantia: hinc pudicitia, illinc
stuprum, hinc fides, illinc fraudatio.
hinc pietas; illinc scelus; hinc constā
tia; illinc furor; hinc honestas; illinc
turpitudo; hinc continentia; illinc libi
do; hinc denique æquitas, temperantia
fortitudo, prudentia, virtutes omnes cer
tant; cum iniquitate et luxuria, ignavia
et temeritate, cum vitijs omnibus. Pos
tremo copia cum egestate, bona ratio cum
perdita, mens sana cum amentia. bona

&

denique spes cum omnium rerum despera
tione confligit.
Huius modi elocutionis ornamento Li
ber ecclesiasticus usus est, contra ma
lum bonum; et contra mortem vita
sic contra pium peccator, et sic intue
re omnia opera altissimi; bina et bina
unum contra unum
Synonimia est quoties in connexa o
ratione pluribus verbis unam rem
significamus. ut ait Cicero. nihil
agis, nihil moliris, nihil cogitas. Itē
non feram, non patiar, non sinam.
Antapodosis est quoties media pri
mis, et ultimis conveniunt, ut res
trum hic factum reprehendis, Pa
tres conscripti non meum, ac pul
cherrimum quidem factum, verum
ut dixi, non meum, sed vestrum.
Paradiastole est cum id quod dici
mus interpretatione dis terminus.
v. g. cum te pro astuto sapientem ap
pellas; pro inconsiderato fortem, pro
illiberali diligentem.
Antanaclasis quae eodem verbo cō
trarium exprimit sensum. quaere
bat quidam de filio, cur mortem su
am expectaret. Respondente, non
expecto. immo peto (inquit) ut ex
pectes.
Antimetabole est conversio ver
borum, quae ordine mutato contrariū
efficit sensum; non ut edam vivo sed
ut

Sed ut vivam edo. Et illud si co-
sul Antonius, Brutus hostis; si con-
servator Reipublicae Brutus, hostis
Antonius.

~~excolie~~. Nunc figuras sententia-
rum, quas oportet cognoscere perse-
quamur. Sententiarum igitur speci-
es multae sunt. Aliae enim indica-
tivae, aliae pronunciativae. ut nusquam
tuta fides. Aliae imperativae ut va-
de, age nate. voca zephyros; et la-
bere pennis. Aliae admirativae. ut
tantae ne animis caelestibus irae?
Aliae comparativae, ut si vinco et
pereo, quid ibi me vincere praestat?
Aliae superlativae, quae cum aliquo
motu animi, et indignatione pro-
feruntur; ut illud, quid non morta-
lia pectora cogis auri sacra fames?
Aliae interrogativae. ut iuvenes
quae causa subegit ignotas tentare
vias? qui genus, unde domo, pacē
ne huc fertis an arma? Aliae respon-
sivae, ut illinc, istinc. Aliae depre-
cativae, ut eripe me his invicte ma-
lis. Aliae promissivae, ut parce me-
tu Cytherea, manent immota tuorum
fata tibi. Aliae concessivae, quae cum
impulsione prohibeant. ut sequere
Italiam ventis, pete regna per un-
das. quae tamen nemo non intellecta sit
persuasio permista sunt aliqua. quae
ut

.|. uetant latenter. ut ventus per undas
Aliæ demonstratiuæ. ut en. ecce.
Aliæ optatiuæ. ut o. mihi præteritos
referat si Iupiter annos.
Aliæ derogatiuæ. ut nequaquam est
Aliæ cum exclamatione proferunt
ut quis furor o ciues, pacem conuertit
in arma. et Cicero, o dij immorta
les vbinam gentium sumus?
Aliæ exhortatiuæ cum ad sententiam
prouocamus. ut aude hospes contemnere
opes. Aliæ dehortatiuæ cum a contra
rio vitio, peccatoque reducimus. sunt et
affirmatiuæ ut quidni, quippe.
præceptiuæ ut nudus ara, sere nudus
habebis frigore messes.
vetatiuæ ut neue inter uites corylum
sere. neue flagella summa pete
negatiuæ, ut non, minime, sunt et
miratiuæ ut pape viuere & non licet
et fornicari libet. " " "
dolentis ut, hei mihi quod amor nullus
est sanabilis herbis. flentis etiam.
similitudinis. sic. ut quondam Creta
fert labyrinthus in alta. / admonen
tis. irridentis, gementis. consolatiuæ
commiserantis, quorum quot sunt figu
ræ, tot sunt et in pronunciando uoces
sunt et Amphidoxæ, quarum pars ho
nesta est, pars inhonesta: ut non est tua
tuta voluntas: magna petis Phaeton est.
sunt et aliæ procatalepses. cum id quod no
bis obijci poterat ante præsumimus ad

di

deliberandum, ut, siquis vestrum iudices, aut eorum, qui assunt, forte mirati sunt et Aporia dubitatio scilicet simulantis se nescire, quid sit, aut quomodo dicatur.

Coenosis autem dicitur communicatio in dictis cum iudicibus; aut adversarijs ut si dicat vos consulo iudices; aut vos, adversarij, quid me facere convenerit, aut quid vos facturi fuissetis.

Paradoxon est cum dicimus inopinatum aliquid accidisse. ut pro Flacco Cicero cuius laudis prędicator esse debuerit, eius periculi deprecatorem esse factum.

epitrope est permissio, cum aliqua iudicibus aut adversarijs ipsis permittimus ęstimanda. ut Calvus in Vatinium perfrica frontem; et dic te digniorem, qui prętor fieres, quam Catonem.

Parrhesia est oratio libertatis et fiducia plena. ut occidi occidi non Spurium Melium etc. qua figura caute utendum est. ut Cicero, prçmissa enim ratione

Ethopoeia est cum sermonem ex aliena persona inducimus. ut pro Celio, Tullius facit Appium cęcum cum Clodia loquentem.

energia est rerum gestarum aut quasi gestarum. sub oculos inductio. de qua iam locuti sumus.

metathesis est quę mittit animos iudicum in res prçteritas, aut futuras, sive

mo

modo. Revocate mentes ad spectaculu(m) expugnatae miserae civitatis, et vide(te) ut vos credite incendia, cædes, rapinas, direptiones, liberorum corporum iniurias, captivitates matronarum, trucidationes senum. In futurum autem anticipatio eorum, quae dicturus est adversarius. ut Tullius pro Milone, cum mittit animos iudicum in eum Reipublicae statum, qui futurus esset, si occiso Milone Clodius viveret.

Aposiopesis est cum id, quod dicturi videbamur silentio intercipimus. quos ego, sed motos præstat componere fluctus

Epanalepsis est digressio tulit calor me dicendi, et dignitas rerum paulo longius quam volebam, sed redeo ad causam

Anamnesis est commemoratio eius rei quam nos oblitos fuisse fingimus

Apothesis est cum id quod in animis iudicum deposueramus, reposcimus.

Aetiologia, cum proponimus aliquod eiusque causam, et rationem reddimus

Characterismus est descriptio alicuius expressa. ut omnia Mercurio similis vocemque coloremque. et crines flavos et membra decora iuventae.

Epitochasmos ~~[illegible]~~ plures sensus breviter expeditos in unum locum coacervat et cum quadam festinatione decurrit. ut Cicero Rempublicam, Quirites, vitamque omnium vestrum, bona, fortunas, li-

be

bewsq; vastros elt. / Ironia est cum per simulationem, diversum q; dicit, intelligi cupit orator. fit autem, aut cum laudamus, quem vituperare volumus: aut vituperamus, quem laudare cupimus. utriusq; exemplũ erit si dicas amatorem Reipublicę Catilinam; hostem Reipublicę Scipionē,
Diasyrmos, ea quę magna sunt verbis minuit; aut minima extollit
Epimone est cum in eodem sensu diutius immoramur. Cui tandem pepercit? cuius amicitiam custodivit? cuj bono inimicus nonfuit? quando aut non accusavit aliquem, aut verberavit; aut prodidit
Epanagelia est promissio, qua iudicē attentum facimus. pollicentes nos aut aliqua magna, aut minima dicturos.
Prosopopoeia est cum inanimalium, et persona. et sermo fingit. Cicero in Catilinam. etenim si patria mea, quę multo mihi vita mea est charior loqueret mecum destens. etc.
Parathesis est cum quasi deponimus aliquid imperfectum apud memoriam iudicum, repetituros nos dicentes, cum opportunum fuerit.
Pensis est soliloquium, cum ad interrogata nos nobis ipsis respondemus
Synchoresis est cum disserimus aliquid petentes; ut aliud interim nos dicere permittant.

De

Liber 3 De Dialectica

Dialectica pri-
mum definitur ~~nis~~
Propositione 4

De definitione
Philosophiae

[illegible]

~~Tractatus primus de terminis~~

\+ Proemium

Liber 3. De Dialectica

~~Cap. Primum.~~

Dialectica est disciplina ad discernendas rerum causas inuenta. ipsa est philosophię species, quę et logica dicitur. id est rationalis, definiendi, quęrendi et disserendi pręcepta nos edocens docet enim in plurib9 generib9 quęstionum. quemadmodum disputando uera et falsa diiudicentur. Hanc quidam primi Philosophi aliqualiter inuenerunt (et pręcipue a Zenone eleate obseruationem quandam initium sumpsit) non tamen ad artis redegere peritiam. Post hos tamen Aristoteles ad regulas quasdam huius doctrinę argumenta perduxit. et dialecticam nuncupauit. pro eo q in ea de duoꝝ. dictis siue argumentationib9 inter duos disputatur. Ideo autem post rhetoricam disciplinam dialectica sequitur quia multa utrisque communia sunt. Dialecticam uero et rhetoricam Varro in nouem disciplinarum libris. distinxit dialecticam pugno siue compressę manus, comparans rhetoricam uero extensę palmę et manui protractę. At enim quod hęc fusius dicendo prosequitur. illa breuiter colligendo demonstrat. dialectica siquidem ad disserendum de reb9 acutior, Rhetorica ad docendum, quę nititur facundior. illa ad scholas sepissime ad uen

uentat. ista inquiter procedit in forũ
illa requirit raros studiosos, hęc fre
quenter, et populos.
Solent autem Philosophi antequam dia
lecticę aggrediant[ur] tractatum philo
sophię definitionem et diuisionem
pręmittere: quo facilius ea, quę ad
eam pertinent demonstrentur.

~~Caput de diffinitione Philosophię~~ De definitione Philosophia.

Philosophia est rerum humanarum
diuinarumque cognitio, cum studio
bene uiuendi coniuncta. hęc duabus
rebus constare uidet[ur] scilicet scientia
et opinatione; Scientia est cum res
aliqua certa ratione percipit[ur]. opina
tio autem, cum adhuc incerta res la
tet; et nulla ratione firma uidetur.
ut puta. Sol utrum ne tantus quã
tus uidet[ur], an maior sit quam tota terra?
Item utrum luna globosa sit an cõ
caua? et stellę utrum ne adhęre
ant coelo, an per aerem libero cursu fe
rant[ur]? coelum ipsum, qua magnitu
dine? quaue materia consistet? utrũ
quietum sit, et immobile? an incre
dibili celeritate uoluat[ur]. quanta sit
terrę crassitudo? aut quibus fundamẽ
tis librata, et suspensa permaneat?
ipsum autem Philosophię nomen,
Latine interpretatum amorem sapiẽ
tię personat. / Philosophię autem

Spe

Definitione Philosophiae.

Species tripertita est. alia naturalis quae graece Physica appellatur, in qua de natura rerum disquirenda disseritur. Alia moralis, quae graece ethica dicitur, in qua de moribus agitur. Tertia rationalis graeco nomine ut diximus logica nuncupata. In qua disputatur quemadmodum in rerum causis vel vitae moribus veritas ipsa quaeratur. in Physica igitur causa quaerendi, in ethica ordo vivendi. in logica ratio intelligendi versatur.

Physicam apud graecos primus scrutatus est Tales Milesius. unus ex septem illis sapientibus. Sic enim ante alios, coeli causas, atque vim naturalium rerum contemplata ratione suspexit. quam postmodum Plato, in quattuor membra partitus est. Arithmeticam scilicet. geometriam, musicam. et astronomiam.

Ethicam Socrates primus ad corrigendos componendosque mores instituit. atque omne studium eius, ad bene vivendi rationem, et studium perduxit. dividens eam in quattuor virtutes animae. id est prudentiam, iustitiam, fortitudinem et temperantiam. Prudentia est in rebus qua discernuntur a bonis mala. Fortitudo, qua adversa aequanimiter tollerantur. temperantia, qua libido concupis-

cer

centiaque res frenat. Iustitia qua
recte iudicando sua cuique reddunt.
Logicam, quae rationalis vocatur Plato
subiunxit, per quam discussis morum
rerumque causis, vim earum rationabi-
liter perscrutatus est. dividens eam in
dialecticam, et rhetoricam.
Dicta autem logica, id est rationalis. lo-
gos enim apud graecos, et sermonem sig-
nificat, et rationem. In his quippe
generibus Philosophiae etiam eloquia
divina consistunt. nam aut de natura
disputare solent, ut in genesi, et eccles-
iaste: aut de moribus, ut in proverbiis, et
in omnibus sparsim libris. aut de logica
pro qua nostri theoricam sibi vindicant.
ut in cantico canticorum, et evangelijs
Item aliqui doctorum Philosophiam
in nomine et partibus suis ita definierunt
Philosophia est humanarum divinarumque
rerum, in quantum homini possi-
bile est probabilis scientia. Aliter
philosophia est ars artium, et disci-
plina disciplinarum. Rursus philo-
sophia est meditatio mortis, quod ma-
gis convenit Christianis: qui saeculi
ambitione calcata, conversatione
disciplinabili, similitudine futurae
patriae vivunt.
Alij definierunt philosophiae ratio-
nem, in duabus consistere partibus, qua-
rum prior inspectiva est. secunda ac-

tualis: Inspectiva dividitur in na
turalem, doctrinalem, et divinalem,
Doctrinalis rursus dividitur in quattu
or partes; in arithmeticam, musicam,
geometriam, et Astronomiam.
actualis dividitur in moralem dis
pensativam, et civilem. Inspecti
va dicitur, qua supergressi visibilia
de divinis aliquid, et coelestibus con
templamur: eaque mente solummodo
inspicimus; quoniam corporeum
supergrediuntur obtutum.
Naturalis dicitur ubi uniuscuiusque
res natura discutitur: quia nihil con
tra naturam generatur in vita. Sed
unumquodque his usibus deputatur
quibus a creatore definitum est; ni
si forte cum voluntate dei, aliquod
miraculum provenire contingat.
Divinalis dicitur, quando aut ineffa
bilem naturam dei, aut spirituales
creaturas ex aliqua parte profundis
sima qualitate perscrutamur.
Doctrinalis dicitur scientia, quae abs
tractam considerat quantitatem.
abstracta enim quantitas dicitur, quam
intellectu a materia separantes, vel
ab aliis accidentibus, ut est par, im
par; vel alia huiuscemodi, in sola ra
tiocinatione tractamus. cuius speci
es

esse sunt quattuor. Arithmetica scilicet, geometria, musica, et Astronomia.

Arithmetica est disciplina quantitatis numerabilis secundum se. geometria est disciplina magnitudinis immobilis, et formarum. musica est disciplina, que de numeris loquitur sonorum. Astronomia est disciplina, que cursus coelestium siderumque figuras contemplat omnes et habitudines stellarum, circa se et circa terram indagabili ratione percurrit.

Porro actualis dicitur, que res propositas operationibus suis explicat. cuius partes sunt tres. moralis, dispensativa, et civilis. moralis dicitur per quam vivendi mos honestus appetitur et instituta ad virtutem tendentia preparantur. dyspensativa nuncupatur. cum domesticarum rerum sapienter ordo disponitur. Civilis est per quam totius civitatis utilitas administratur.

Sunt autem septem artes liberales (de quibus noster des..... futurus est sermo) et septem mechanice, que ad nos prorsus non spectant, his carminibus comprehensae.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra.
Rus, nemus, arma, Rates, vulnera, lana, faber.

Tractatus Primus de
~~cap secundum de~~
Terminis.

~~Proemium~~ cap. 1. de necessitate et antecedentia dialecticae

Est enim prima omnium scientiarum -

Quoniam de dialectica animus est
dicere ordine, quo nunc in scholis, e
doceri consueuit breuiter perstringe
mus, que magis ad rem facere uide
buntur. et primo quidem de terminis
erit sermo noster. secundo de proposi
tione et terminorum que ipsam cons
tituunt proprietatibus. Tertio de his
que propositionibus conueniunt. qu
arto de quibusdam propositionibus
obsuri obscuritatem expositione in
digentibus. et quinto de syllogismis
que ex propositionibus componuntur
nugas quas sophistae multiplicant
contemnentes.

A termino igitur incipiendum est in
dialectica ut seruatur ordo naturae qui
a simplicioribus ad composita procedit
et simul ordo doctrinae quo a magis
notis ad minus nota progredimur. Iam
enim ex grammatica terminorum a
liqualem notitiam qui dialecticam
ingreditur est adeptus. cap. 2 de termini definitione

Terminus igitur extremum est proposi
tionis in quem ipsa resoluitur tanquam in
subiectum et praedicatum // ut ipso no
mine termini innuitur. / subiectum au
tem est de quo aliud dicitur. et praedica
tum, quod de alio enunciatur. ut in ~~pre~~
~~dicta pro~~ hac propositione homo est ani
mal. uidere ~~datur~~ est

Aliter terminus definitur ut sit uox

sig

significatiua ad placitum ex qua simplex conficit propositio.

dicit vox et per eam definit tanquam per materiale et fundamentum reale significationis quod in voce fundat. et significatiua (quae iuncta voci in genere habere videt) quia voces non significatiuae quamuis humanae ut nomina sui non significant proprie. significat vero terminus ad placitum imponentis quamuis conueniant nomina rebus saepe suis. et imponant ab aliqua proprietate quam inter nominans eam specialius considerauit. dicit autem ex termino simplex conficit propositio, non quod et propositio hypothetica quae et composita nuncupat. ex terminis non constet, sed quia termini in simplici propositione sunt partes immediatae, et principaliter eam constituentes. propositio enim simplex pars simplicis propositionis non est. nisi ponatur in ea loco unius termini. v.g. cum dicimus. homo est animal rationale est propositio simplex.

Significare autem est potentiae cognoscitiuae aliquid repraesentare, et signum dicit quod potentiae cognoscitiuae aliquid a se distinctum repraesentat, est autem duplex signum scilicet naturale, quod idem apud omnes repraesentat. ut fumus ignem. et ad placitum, quales est vox homo. et ramus prae foribus appensus ad vendibile vinum.

nec requirit ad terminum quod actu repraesentet. sed quod sit repraesentatiuus ut patet in nomine durmeg in libro clauso verba enim in definitionibus dialecticus non dicunt actum. sed aptitudinem proxi-

mam

Marginal notes:

quae est ens rationis et.

et quodammodo significent prolatorem.

quia non sunt signa conceptuum.

actualiter ex ipso simplex conficiat propositio. et q.

nam, qualis non est in coloribus ex quibus prius est efficienda imago de re ad ipsum repręsentandum.

uoces etiam significant conceptus non mouendo potentiam audientis ad formandam ~~conceptus~~ cognitionem eorum (hoc enim pacto significant res) sed dando intelligere quod sint in mente terminos ꝑferentis. nec ob id uox dicetur ęquiuoca. quod non significat rem et conceptum rei, tanquam duo diuersa significare ergo est potentię cognoscitiuę aliquid a se distinctum repręsentare, siue illa potentia sit intellectiua siue sensitiua.

Ẽ aliqua uel aliqualiter.)

~~Signum diuiditur in signum formale et in signum instrumentale. formale est quęcunque similitudo, seu notitia potentię cognoscitiuę consignata, qua res significata percipitur. ut sunt species omnes tam sensibiles quam intellegibiles. Signum instrumentale est illud, quod potentijs cognoscentibus obiectum, non in sui ipsius rei cognitione deducit. ut fumus in ignem. et ad hoc signum duplex requiritur notitia altera scilicet signi, altera significati. Rursus signum diuiditur in naturale, quod seclusa omni impositione significat. et ad placitum quod ex impositione ut dictum est~~

~~Dividamus ergo signum sic. signū~~
Signum igitur aliud est naturale
scilicet (ut diximus) seclusa omnium
positione & ad placitum. Rursus na
turale aliud est formale (quales sūt
omnes species tam sensibiles, q̄ intel
ligibiles) et aliud instrumentale
ut ~~[illegible]~~ fumus respectu ignis. et in
hoc duplex formatur notitia altera
signi, et altera significati. Rursus sig
num formale aliud est intrinsecum
ut species cognoscitiuæ. et aliud ex
trinsecum, ut imago Petri in pariete
depicta ad Petrum significandum.
instrumentale rursus aliud ex se
ipso ut fumus. et uestigium animalis,
aliud ex instinctu naturæ passionem
aliquam manifestans, ut gemitus. &.
g. / Rursus signum ad placitum
aliud est significans ex impositione
quidem, sed habita consideratione ad
aliquam proprietatem rei significatæ
ut cum homo dictus est ab humo. aut
mere ex beneplacito ut cum quis filiū
Antonium, nominat. et non Joannē.
Rursus signum ad placitum aliud re
perit in uocib9. ^ aliud in rebus sicut
ramus. et tuba. Signa uero ex con
suetudine. ad naturalia reducuntur
cum consuetudo sit altera natura.
neq; ex hoc q̄, essentia^ termini semel
ad significandum impositi sit significa
re, sequit q̄, significet naturaliter q̄
non

^ ut dictū est

^ et natura

57

non a natura sed ab impositione habet q significet. et quamvis terminus sit instrumentum facultatis naturalis,* significat ad placitum, q non est instrumentum talis potentie, ut mere naturalis, sed ut arte habituate, quod constat ex eo, q pueri discunt loqui, alias non loquerentur. cap. 3.

*scilicet potentie quam habemus ad loquendum

est autem terminus prima sui divisione triplex. scilicet vocalis, scriptus et mentalis. et primus vocalis non quidem ordine nature q sic precedit mentalis (cum prius sit concipere q loqui) sed ordine doctrine. et hic quidem iam definitus est.

terminus autem scriptus est scriptura significativa. ex qua scripta conficitur propositio.

et terminus mentalis notitia formaliter significativa ex qua conficitur propositio mentalis.

differunt ergo terminus vocalis et scriptus. non ex parte significationis q utrique in utroque est ens rationis, neque ex parte rei significate. sed ex parte materie. et diverse impositionis. vel ut uno dicat verbo differunt sicut illi tice q differunt usu, et obsequio, ad quod solum advertunt summuliste circa terminum mentalem notandum q non solum species intelligibiles. sed et quecunque species potentiarum sensibilium potest dici terminus mentalis non

non quia ex ipso conficiat propositionem
talis, sed quia est formaliter significa
tiva. et ex parte suae significationis
non repugnat ei conficere propositio
nem, sed ex parte subiecti in quo est
notitia etiam duplex est scilicet in
tuitiva sive rei presentis, quae a d. tho
ma vocatur notitia visionis. et abstra
tiva, quae est rei absentis. et ab eodem
dicitur notitia simplicis intelligentiae
producitur igitur notitia intuitiva ab
obiecto presenti et ab eodem conservatur
notitia vero abstractiva producitur ab
speciebus, quas idem obiectum ex noti
tia intuitiva sui reliquit in memoria
vel intellectu. et ab eisdem conserva
tur. ex quibus colligitur quod cognitio quam
habemus de deo qui nobis nunc presens
est non est intuitiva quia non habet de
eo, ut presens est. / colligitur secundo
[redacted] quod si deus conser
varet in aliquo cognoscente notitiam
intuitivam post absentiam rei
cognita vere diceretur intuitiva: quia
licet sit rei absentis tamen sua apte
natura dependet a presentia ipsius
supplente deo. et idem dicendum est proportionabiliter
de notitia abstractiva.

quae pre
sens est

notitia intuitiva quadrupliciter dif
fert ab abstractiva. Primo ex parte cau
sae. scilicet obiecti, aut speciei. Secundo
ex parte effectus; quia clarius representat

Sequi

siquidem aliquando etiam acciden
tia manifestat. nec enim astrologus
eqeus iudicat de eclypsi presenti per
solam notitiam abstractiuam; sed
per scientiam astrologiæ. Tertio dif
ferunt ex parte ordinis, quia intuitiua
precedit, uel eiusdem, uel alterius ob
iecti dicentis aliquem ordinem ad in
tuitiuæ cognitum. quarto differunt
ex parte subiecti; quia intuitiua reperi
tam in in potentijs sensitiuis internis
aut externis, quam in intellectu. sed abs
tractiua in solo intellectu. sensitiuæ
uero nostræ species dicunt terminis me
tales ut iam diximus; et quaterus
per sui similes (scilicet intellectua
les) conficiunt propositiones.

Item conceptus est duplex scilicet ul
timatus, et non ultimatus. ultima
tus est conceptus rei significatæ, uel
significabilis per terminum (data quod nomine careat); in quasis
tit cognitio. tunc autem talis rei con
ceptus dicit ultimatus, non positiue quia
eum non antecedit alius conceptus no
ultimatus, sed negatiue quaterus post
eum non sequitur alius conceptus.
circa hanc autem diuisionem aduer
tendum est. quod conceptus non ultimatus
est conceptus termini singularis. dicit
adequatus (adequatus). quia ~~termini~~ conceptus en
tis in communi est conceptus etiam ter
mini singularis. qui est quoddam ens –
sed non est ei adequatus. dicit etiam termi
ni singularis. quia conceptus termini in
cō

cōmuni est adæquatus ei et tamen est /
conceptus ultimatus.

Rursus conceptus dividitur in directum et reflexum. directus est qui informat intellectus, cum cognoscit rem aliquam extra se positam. reflexus qui informat, cum aliquid intra se cognoscit et iste definitur sic. conceptus reflexus / [redacted] est, qui obiectiue [redacted] ita in eodem cognoscente suapte natura dependet ex alterius conceptus presentia, ut sit veluti notitia intuitiva respectu ipsius. dicitur quod dependet ex alterius conceptus presentia quia non sufficit ut sit conceptus alterius conceptus, ad hoc ut sit reflexus, conceptus enim entis in commune est conceptus suius particularis conceptus, qui est quoddam ens, et tamen non est reflexus. dicitur in eodem cognoscente quia conceptus huius angeli, quando deus angeli suo modo loquitur, est conceptus alterius conceptus illius angeli et tamen non est reflexus: quia non sunt ambo in eodem cognoscente. non dicitur denique in eadem potentia quia quando intelligo me videre colorem, illa notitia intellectiua est reflexa, cum tamen non reflectat nisi supra visionem que est in alia potentia. / cap. 4.

Terminus deinde dividitur in univocum et equivocum. Univocus terminus est qui eadem ratione, sive eodem concep-

tu

tis ultimatis sua significata represen-
tat. ut ly homo quod significat o-
mnes homines prout in una natura
conveniunt. Terminus vero aequi-
vocus est ille, qui diversis concepti-
bus ultimatis, sive diversa ratione
sua significata repraesentat. signi-
ficat enim diversa, non convenien-
tia in aliqua natura una importa-
ta per tale terminum. ut ly gallus
cum significat gallum hominem
et gallum avem
Ex dictis colligitur quod nullus conceptus
ultimatus potest esse aequivocus. quia non
potest eadem imago repraesentare di-
versa
Terminus aequivocus est duplex sci-
licet a casu et a consilio. a casu est
qui diversis omnino rationibus seu con-
ceptibus sua significata significat.
et potest ad diversa repraesentanda si-
ne ulla consideratione impositus. ut
gallus. ad significandum gallum ho-
minem. et gallum gallinaceum
Terminus vero a consilio est. qui
non diversis omnino rationibus. sed
eisdem quodam modo. sua significata
significat: quae causa est ut dicitur me-
dium inter aequivocum a casu, et uni-
vocum. imponitur enim facta aliqua con-
sideratione. et cognatione rerum inter
se spectata. quae est tripliciter contin-
git.

que. scilicet per similitudinem propor
tionem. et attributionem. triplex
est equivocus a consilio (sive analogus) nimirum per similitudinem
ut leo ad animal. et hominem ferocem. per proportionem sicut ridere ad
pratum florens. et hominem hilarem
et tertio per attributionem sicut sanum dicitur de animali. pomo. et urina. et licet in omnibus in hoc tamen
tertio genere res significata per nomen
in uno ex significatis principalius
invenitur.

que equivocata vel analoga analogata dicuntur

ex dictis colliguntur duo axiomata dialectica quorum primum tale est analogum per se sumptum stat pro famosiori significato. Secundum est quod talia
sunt subiecta, qualia permittunt
ab eorum predicatis. ut cum dicimus
homo est pictus. ubi stat pro pictura

caput quintum

Terminus Rursus dividitur in cathegorematicum. et syncathegorematicum. Ille (ut sui ethimologia declarat) est per se significativus. potens esse
per se subiectum. aut predicatum
in propositione. ut ly homo. terminus
vero syncathegorematicus econtrario
compredicativus, et consignificativus
dicitur. et significat aliqualiter ronspo
ut aliqualiter est idem quod secundum
quid. sed prout est idem quod modaliter. ut

cum

ly omnis. additur ad ly homo. et di cimus omnis homo currit/

Cap. sextum.

Terminus deinde diuiditur in com munem, et singularem. communis est qui plura diuisim significat ut leo et homo. singularis vero qui unum tantum significat. ut Socrates et Plato. et hinc iam agemus de termi nis quo ad eorum significata, hucus que enim egimus de eis quo ad eorum significationes. Significare autem plura diuisim est sic ea significare ut de quolibet ipsorum possit predicari. si cut. animal de homine et equo. et homo de Petro et Paulo. unde Salma tica. et Roma sunt termini singula res. quia licet significent plura non significant illa diuisim, sed copula tim. unde iste terminus Petrus et Pa ulus complexive est singularis diui sive vero communis: sicut et iste Pe trus vel Paulus.

pro quo notandum quod terminus alius est collectiuus, alius diuisiuus. collec tiuus, qui multa copulatim significat ut Roma, gens. et ciuitas. diuisiuus vero est, qui unum vel plura in sin gulari numero significat. ut Petrus et homo. neque hec diuisio coincidit cum superiore; nam multi termini commu nes

nes sunt collectivi et divisivi simul ut gens, populus et civitas. et mul ti etiam termini singulares sunt col lectivi et divisivi simul. ut Roma et Salmantica.

Tandem terminus singularis est tri plex. alius determinatus, ut Petrus. alius vagus ut hic homo. alius ex sup positione. ut filius Sophronisci, suppo sito q. Socrates solus fuerit eius filius. nec ex eo q. homo in plurali vindicat de singulis hominibus desinit esse diviti uus. indicat enim ex singulari.

neq obstat q. ly homo est hic terminus singularis, ac proinde non videt esse cō munis. est enim cōmunis in significa do (de qua cōmunitate loquimur) li cet non sit comunis in essendo/

ly autem. Deus. sol. et mundus dicu t a sumulistis termini comunes. nō q. de facto plura divisim significent, sed q. (ut aiunt) ex vi sue significationis non repugnat eis pro pluribus supponere ly etiam omnis homo est terminus cō munis q. quamvis in orbe terrarum non esset nisi unus homo de illo affirma ret. et de alio si post hunc oriret est sic de unoquoq posset predicari. nec de sinit esse cathegorematicus quamvis ex ly omnis. et ly homo componat q. denominatio sumit a digniori.

Caput. Septimum.

Dividit deinde terminus in absolutum et connotativum. terminus absolutus

est

est terminus significans aliquid
per modum per se stantis, ut homo, al
bedo et scientia. terminus vero con
notativus est ille qui significat ali
quid, per modum alteri adiacentis vel
non adiacentis, idest quasi adiacentis
ut album, et equum.
Ex quo colligitur quod connotare est signifi
care unum insinuando aliud ut al
bum quod significat albedinem insi
nuando corpus v.g. nivem, aut pari
etem. et illud prius dicitur significatum
eius formale, posterius vero materia
le. colligitur secundo quod ad cognoscendos
terminos absolutos et connotativos non
est tam attendendum ad res significa
tas quantum ad modum significandi
ecce enim scientia et virtus sunt ter
mini absoluti quamvis significent
in alio existentes. et ly ferreum, ma
teriale, lapideum et similia sunt ter
mini connotativi
colligitur tertio quod non est idem terminus
connotativus et nomen adiectivum
quia ad rationem connotativi sufficit quod
intra ambitum suae significationis in
cludat materiale, et formale. et sic plu
ra nomina substantiva ut pater
dominus et praeceptor sunt connotativa
quarto colligitur quod ex nominibus abso- ^ sunt ab-
lutis quaedam habent simplicem signi- stracta
ficandi modum ut sapientia ~~et equi~~ ^ sunt con-
~~ta~~ albedo, et similia; alia habent mo- creta
dum

dum significandi compositum ut ho

mo. Rursus ut constat ex gramma

tica, quidam sunt termini substantivi

quidam adiectivi. Habent igitur predicti

termini hunc ordinem inter se, quod omnis

terminus abstractus est absolutus. et

omnis absolutus substantivus. et non

e converso. habent enim se tanquam supe

rius et inferius. et similiter omnis

adiectivus est et est connotativus. et om

nis connotativus concretus, et non e co

tra / Notandum tamen quod ex terminis tam

connotativis quidam sunt substantia absolutis sive essentiales

les ut rationale. et rationalitas. quidam

accidentales, ut album, et albedo. et

Rursus quidam sunt positivi ut nigrum

et nigredo. et quidam privativi ut cecum

et cecitas. / Nec desunt qui affirment quod

hic terminus homo dictus de Christo do

mino sapit naturam connotativorum

caput octavum

Dividitur etiam terminus in terminum

prime intentionis significantem aliquid

quod secundum id, quod habet in re: ut

ly homo. et in terminum secunde in

tentionis significantem aliquid secun

dum illud, quod habet per ordinem ad

intellectum. ut ly species. et ly termi

nus. Dicuntur autem prime intentionis

quia significant ea que insunt a natura

que est primum operans. et secunde

intentionis. quia significant ex ordine ad

intellectum. qui naturam supponit.

de Nomine. Chimera quidam asserunt esse primę intentionis, quia terminus secundę intentionis fundat in significato primę, quod hic non reperit. alij secundę intentionis constituunt, quia fictitiam illam animalium compositionem importat.

Terminus autem Primæ intentionis est terminus secundę intentionis in significando, sed ~~secundę~~ intentionis in denominando siue in essendo — Prima

ly vero conceptus. Significat quidem rem ab intellectu fabricatam. sed nihilominus dicitur terminus primę intentionis, quamuis alijs id non placeat. — quia est signum naturale, quod significat.

Pro quo aduertendum quod nomina significantia signa naturalia consueuerunt appellari primę intentionis. significantia vero signa ad placitum. ut ly terminus, dicuntur secundæ intentionis. significantia vero signa naturalia et ad placitum ut ly signum. ad terminos secundę intentionis ~~esse~~ reducenda uidentur quia ~~per~~ ordinem ad potentiam cognoscitiuam importat

cap. Nonum.

Diuiditur ulterius terminus in complexum, et incomplexum complexus est cuius partes prout in eo sumuntur sunt significatiuę, taliter quod ablata significatione ab aliqua earum, non manneret idem significatum, ac proinde singulę ex partibus generant specialem in- men

mente conceptum. neque ex eo quod Nomen hoc Respublica imponatur ad significandum a re et publico est complexum quod aliud est a quo nomen imponitur, et aliud cui imponitur. nam eclapis dicitur a ledendo pedem, et significat incomplexe / Propositiones vero proprie non dicuntur termini complexi, cum nec termini dicendae sint, neque ~~enim~~ definitio termini complexi est ~~ea~~ essentialis ~~utcumque~~ et ita differentia eius propositioni ~~nullo modo convenire videri potest~~ aliquatenus adaptari potest.

unde termini compositae figurae sunt incomplexi quod ex vi suae significationis non ducunt nos ad formandum duos conceptus.

ex dictis colligitur quod nomina synonima ut gladius ensis non sunt termini complexi / nec nomina cum cognominibus ut Marcus Tullius Cicero quia unicum intelligunt conceptum. unde si lyberla imponeretur ad significandum hominem album esset terminus complexus, quod ex sua significatione duplicem poscit conceptum. immo terminus cathegorematicus syncathegorematico iunctus ut nullus homo est terminus complexus, sufficit enim altera parte significante, quod altera consignificet.

cap. decimum

Hucusque actum est de terminis in numero singulari. nunc autem de eis nonnulla in numero plurali dicenda sunt Termini ergo sic sumpti sunt duplices. alij pertinentes (quorum scilicet

cet alter infert alterum aut repugnat alteri. ut homo et animal: albũ et nigrum. Alij impertinentes quorũ alter nec alteri repugnat, nec alterũ infert. ut homo, et lapis. Unde pertinentes rursus sunt duplices scilicet pertinentes sequella, et repugnantia. Deinde pertinentes sequella alij sunt convertibiles ut homo et risibile, alij non convertibiles ut homo, et animal. Praeterea convertibiles alij sunt synonimi ut vestis et indumentum, Alij non synonimi ut animal et sensibile. Rursus termini pertinentes repugnãtia sunt in quadruplici oppositione scilicet. contrarij. ut album et nigrum contradictorij. ut homo, et non homo relativi ut pater et filius. et privativi cum alter dicit formam, alter eiusdem formae privationem in subiecto apto nato ad habendum eam, ut caecus et videns.

non absolute ante contradictorij. sed

Pro quorum intelligentia Notandum est quod ad hoc ut aliqui termini opponãtur. debent sumi pro eodem tempore eodem instanti, eadem omnino ratione, et respectu eiusdem rei, et eiusdem partis ipsius.

Tractatus secundus de Propositione.

Caput primum de Nomine

Explicata terminorum natura sequitur ut dicamus de propositione, seu enunciatione, per quam nostros conceptus sic sivis quos per terminos declaramus. Sunt etenim termini partes propositionem componentes. Ac proinde sicut primus tractatus de terminis correspondet libro praedicamentorum. ita iste correspondet libro perihermenias, sive de interpretatione quos edidit Aristoteles.

Prius ergo esset definienda propositio nisi ordo naturae (qui procedit a simplicioribus ad composita) nos compelleret de nomine et verbo, quae sunt partes scilicet materia et forma eiusdem propositionis, verba contexere. quem ad modum enim res naturalis constat ex materia et forma. ad quam postquam est sic constituta sequuntur proprietates. et accidentia. ut puta in homine constituto ex anima et corpore. sequitur visibilitas et quantitas; ita ad esse propositionis sequitur proprietas oppositibilitatis et aliae. et similiter quantitas de quibus deo dante futurus est hic sermo noster.

quamvis igitur in praecedenti tractatu de terminis egerimus in two de Nomine et verbo iterum specialius tractamus

qua

quasi magis eos dolantes ut edificio,
propositionis adaptari possint
Nomen igitur est vox significativa ad
placitum sine tempore, cuius nulla
pars per se est significativa, separata
finita, et recta.
pro cuius definitionis intelligentia no
tandum est quod significare cum tempo
re est significare cum preterito presente
et futuro. quod proprie verbis conve
nit. alias nomina quedam significant
tempus ut dies, et annus et quedam
ordo significant, seu consignificant tem
pus. ut prandium, et cena.
Secundo notandum est quod nomen debet
esse vox quedam et dictio simplex quod
sumitur ab ultimo complemento rei.
ac proinde differt non solum ab oratio
ne. sed et a termino complexo. qualis
est, homo albus, qui dicitur unus termi
nus non tamen unum nomen sed duo
ut constat ex grammatica. et est ma
nifesta instantia quod non valet est ter
minus. ergo est nomen. etenim verbum
est terminus. et tamen non est nomen
~~preterea quod homo albus potest esse termi~~
~~nus orationis ut cum dicimus homo~~
~~albus currit ut nomen~~
Tertio notandum quod nomina infinita ut
non homo, non lapis. non sunt proprie
nomina, quia non habent certam, et limi
tatam significationem, sed infinitam
saltem negative; cum tam entia, quam
non entia significent; ut illis auditis
nil certum cognoscat. non enim sunt
ora

orationes, aut nomina negata sed [sic?] luti compositae figurae. Unde duo requiruntur ad rationem nominis infiniti, alterum est q, ex modo significandi significet negatiue, nam si significet positiue iam significat aliquid limitatum, ut intelligibile, et imaginabile et similia. Alterum quod requirit ad terminum infinitum est q, praedicetur de his quae sunt, hoc est de omnibus entibus, et de his quae non sunt hoc est de omnibus non entibus. Unde nomina transcendentia scilicet ens, bonum, uerum unum, res et aliquid, et supertranscendentia ut imaginabile et intelligibile infinitari non possunt, quia non dicunt de his quae sunt, et de his quae non sunt.

ex quibus sequitur q, ex nomine infinito adiuncto verbo efficit propositio affirmatiua, ex nomine uero negato efficit negatiua. nam infinitanter non homo currit est dicere, q, aliqua res quae non est homo currit. et negantur solum est dicere q homo non currit.

Deinde per illam particulam. Recta. in definitione positam excludunt casus obliqui quia non nominant rem, nisi secundum aliquam habitudinem et significant per modum cuius, cuj etc. nec reddunt suppositum verbo proprie loquendo nisi forte in verbis impersonalibus ut poenitet me peccati, et si quae sunt similia

Solent hic inquirere summulistae an detur in mente diuersi conceptus generum. R. q

de

quae etiam ad instar orationum sunt. ~~cum ut …~~ quia partes ~~suae~~ earum significant.

formaliter

de ly lapis. et de ly Petra? et Responde
tur. quod non dant diversos conceptus de diver
so genere generali. quod manifestatur
in adducto exemplo. sed dantur de genere
naturali. quod diversus conceptus forma
t de homine, et de foemina

cap. 2. de Verbo.

ac proinde prius | post quam diximus de nomine. quod est ue
luti materia propositionis agendum
est de verbo. quod est veluti forma.
verbum igitur est vox significativa ad
placitum cum tempore, cuius nulla
pars per se significat separata, finita
et recta | addit recta quia haec definitio
datur proprie de verbo praesentis temporis
et quoniam definitionis explicatio ex
supradictis constat.

indicativi quia hoc solum significat actionem prout est in fieri sive sit numeri singularis sive pluralis. non sic autem est de praesentibus aliorum modorum. ut curre - curram. currere ||

solum advertendum est quod significare
cum tempore, quod proprie convenit ver
bo est significare actionem aliquam
prout est in fieri. seu cum duratione ali
qua. sive illa duratio sit temporis. ut
aedifico, sive instantis. ut creo. sive
aeternitatis. ut cum deus dicitur cognos
cere semetipsum

circa verbum autem. sum. es. fui. nota
dum quod in propositionibus necessarijs quae
sunt perpetuae veritatis. ut homo est ani
mal. dicitur significare cum tempore prae
senti non quidem determinato. hoc scilicet
aut illo. sed indeterminato, quia in illis
non exercet actum praecisum existendi
dicitur tamen a sicmulistis etiam in prae

die

dictis propositionibus significare cum
tempore. (Cum non ~~quidem~~ tantum ut dictum est
quantum ad actum existendi) quantum
ad actum copulandi, quae copulat esse vel
actionem quam importat cum agente
sive supposito) vel dic quod nunc absolute a tempore ut dicunt summulistae
Ex dictis colligitur quod verbum, est, in quibus
dam propositionibus est integrum praedica
tum, ut cum dicimus. Petrus est. in qui
busdam est pars praedicati scilicet in pro
positionibus de tertio adiacente, ut in hac
Petrus est albus. quidem est ac Petrus est
existens albus. in Alijs denique scilicet in
propositionibus necessarijs neque est praedi
catum nec pars praedicati. sed tantum
exercet officium copulandi ut in ista ho
mo est animal rationale.

[margin: scilicet in propositionibus de secundo adiacente]

Colligitur etiam ex illa particula definiti
onis Finita. quod proportionabiliter lo
quendum est de verbis infinitis et de
nominibus infinitis iuxta dicta in capite
praecedenti. An autem verbum infini
tum in propositione maneat infinitum
an negatum, taliter quod illam negativam
reddat problema est.

Cap. 3. De oratione

De oratione quae genus est ad proposi
tionem dicendum est postquam de nomine
et verbo tractavimus.
Est igitur oratio vox (hoc est vocis or
dinatae et compositae) significativa ad
placitum, cuius partes separatae aliquid
significant (non ponitur in hac definitio
ne

[margin: vel earum aliqua]

ne. cum tempore. uel sine tempore.
quia in quibusdam orationibus reperiun
tur verba, in quibusdam non
Diuiditur autem oratio in perfectam quae
integrum sensum, et sententiam decla
rat. ut haec homo est albus. et in imper
fectam, quae non declarat integrum
sensum. qualis est haec si homo disputa
ret. Ad orationem perfectam dicunt
Summulistae pertinere duos modos scien
di. scilicet definitionem. et diuisionem.
ad orationem uero imperfectam pertinet
tertius modus sciendi scilicet argumen
tatio.
Rursus oratio perfecta diuiditur in in
dicatiuam, imperatiuam. deprecatiuam
etc.
Notandum autem quod ad rationem orati
onis non sufficit, quod includat in se partes
significatiuas implicite, aut ex bonita
te intelligentis. Sic enim haec diligo
disputo, et particula (Sic) quae respon
detur interroganti, num hodie studu
isses essent orationes. quod omnino
negandum est.

Cap. 4 De modo sciendi

Quoniam de modis sciendi in capite prae
cedenti tetigimus. quidnam sit modus
sciendi, et quotuplex exponamus.
est igitur modus sciendi oratio alicuius
rei ignotae manifestatiua.
et est triplex scilicet definitio quae id quod
obscurum est declarat. et diuisio
qua

qua id quod confusum est in partes distinguit. et Argumentatio, qua id quod dubium est persuadet, et confirmat. Definitio ut singula perstringamus est oratio naturam rei aut termini significationem exponens. unde dividitur in definitionem quid rei. et quid nominis. et Rursus definitio quid rei dividitur in definitionem essentialem siue quidditatiuam. et accidentalem. Rursus essentialis alia est metaphysica. que constat ex genere et differentia alia physica que ex materia et forma definitio descriptiua dividitur in eam que tradit per accidentia intrinseca aut extrinseca. et in eam que tradit per causas extrinsecas efficientem scilicet et finalem.
omnis autem bona definitio habet sequentes conditiones. prima q̃ constat ex genere et differentia. uel ex aliquo loco generis. et ex aliquo loco differentie. secunda conditio est q̃ definitio debet esse clarior suo definito. Tertia q̃ neque contineat aliquod superfluum aut diminutum, sed conuertatur cum suo definito.
cum autem de definitione queritur que illa sit? Respondendum est esse quid nominis, aut quid rei; essentialem uel accidentalem; causalem, uel non causalem. quando uero querit qualis sit definitio? Respondendum est esse bonam uel malam. non ueram, uel falsam cum enim non sit oratio perfecta. et ex

con-

consequenti nec propositio non potest di
ci vera vel falsa.

Divisio est oratio rem per suas partes aut terminum per suas significationes distribuens. ac proinde duplex est divisio scilicet rei, et termini.

et sunt in divisione tria similiter sicut ut in definitione precepta servanda primum est. ut unumquodque membrum dividens, hoc est unaquaeque pars in quam fit divisio, minus late pateat quam totum divisum. Secundum preceptum est ut omnia membra dividentia simul sumpta adequent divisum. Tertium est. ut membra dividentia sint inter se saltem formaliter distincta

Divisio Item rei. aut est generis in suas species; aut subiecti in sua accidentia ut cum divido hominem in ferocem, et mansuetum. aut accidentis in sua subiecta. ut albi in nivem, papyrum etc. aut accidentis in accidentia ut cum dicimus alborum aliud est dulce. et aliud amarum

divisio etiam sicut et definitio non dicitur vera vel falsa, sed bona vel mala

Argumentatio est oratio in qua uno dato alterum consequitur. definitur autem ^ per orationem; tamquam per genus remotum etenim proximum genus est oratio hypothetica / dicitur in definitione uno dato. non quia non possit inferri conclusio ex duabus premissis ut fit semper in syllogismo. sed quia sufficit unum antecedens ut

^ ut servetur idem modus definiendi in omnibus

ut in entimemate constat) est autem
duplex argumentatio altera materialis
que tenet solum ratione materie. ut si
arguas. omnis homo est rationalis. ergo
omne rationale est homo. altera est con
sequentia formalis. que tenet ex vi et ratione
forme, cuius modum si tenueris in
omni materia recte concludes. ut si ar
guas. omnis homo est rationalis. ergo
aliquod rationale est homo
ex dictis colligitur quod in quacumque argumen
tatione reperiuntur. tria. scilicet ante
cedens, quod est una, aut due propositio
nes, consequens quod est conclusio que
infertur. et nota illationis, qua antece
dens cum consequente connectitur.
est autem illationis nota triplex scili
cet conditionalis (si) rationalis. ergo.
et causalis (quia). et notandum quod ad veri
tatem argumentationis conditionalis
sufficit bonitas consequentie. ad veri
tatem rationalis requiritur quod consequen
tia sit bona. et quod antecedens et consequens
sint uera. et tandem ad ueritatem cau
salis requiritur quod consequentia sit bona
antecedens, et consequens uerum. et ul
tra hec. quod antecedens sit causa consequen
tis. dicitur autem ipsa argumentatio ue
ra uel falsa. consequentia uero bona
uel mala, quia non est propositio sed ha
bitudo et ueluti nexus antecedentis ad
consequens.

cap. 5. de Propositione

Propositio (que est subiectum huius secundi tractatus) est oratio uerum uel falsum significans indicando, dicitur autem propositio uera, quae significat rem ita esse, sicuti est. et falsa que significat id non esse quod est, sole autem propositiones orationes indicatiui modi significant et declarant iudicium intellectus (aliorum enim modorum ad affectum magis spectant. ut Petre accende ignem. et utinam Petrus disputaret) ac proinde comprehenduntur in hac definitione. exceptis hypotheticis conditionalibus quae iudicium mentis etiam sufficienter depromunt si non absolutum saltem dependens ut si litteris operam dederis euades doctus.

in hac definitione comprehenduntur tam propositiones cathegoricae quam hypotheticae

Ex dicta definitione constat quod propositio diuidi in ueram et falsam.

Diuidi etiam in necessariam, possibilem contingentem, et impossibilem. neque est animus nunc agere de propositionibus se impossibilitantibus. siue ueritatem, ne cessitatem, uel contingentiam destruen tibus quae huiusmodi nugae sunt. quarum non est usus in scientijs. Est autem propositio se falsificans illa. que ex eo, quod ita sit sicut per ipsam significat, uel ex eo se quod uel inde sequitur aliquid, quod est uerum se quitur ipsam esse falsam. sic exemplum in hac, Haec propositio est falsa, prono mine, Haec, demonstrante eamdem propositionem in qua ponitur. nam si ita esse habet ut dicat ipsam esse falsam id ipsum significat, ac proinde erit uera; si minus

ip

ipsa significat se esse falsam. ac proinde
falsa erit. et similimodo dicendum est
de propositionibus se impossibilitantibus
suam necessitatem, vel contingentiam
destruentibus
Pro intelligentia dictorum et solutione ob
iectionum, que contra ea afferri solent
notandum est primo, quod hoc complexum
verum vel falsum, id est, vere vel fal
se significare verum vel falsum non
in actu exercito, quasi veritas in ipsis ex
erceat aut falsitas, sed in actu signato,
atque ita verum significat veritatem in
complexe et similiter falsum. unde
verum vel falsum, aut vere vel false
non est propositio
Secundo notandum quod alique orationes
explicantes affectum, ut vellem esse
foelix, significant verum, vel falsum
alias iuramento confirmari non possit
~~[illegible]~~ que sumuntur loco pro
positionum indicativarum, ut pro dicta loco
Sumus volo esse foelix. et forte hoc est spe
ciale in verbo volo, vis " "
Tertio notandum quod propositiones de fu
turo contingenti non significant deter
minate verum vel falsum, sed inde
terminate. et hoc sufficit. Unde ly vel
in definitione propositionis non accipitur
disiunctive, sed disiunctum. alias enim
sensus est quod omnis propositio est vera aut
omnis propositio est falsa, quod est falsum.
et ita non inconveniens quod assignata defini
tio tradat per opposita, quod contraditur per
illa

illa copulatim / Quarto notandum q quando propositio integra sumitur materialiter ^ non est necesse ut ipsa exerceat significatio veri et falsi ut in hac propositione. homo est anim cum dicimus. homo est animal est propositio simplex. quamuis significatio nem non amittat.

Quinto notandum q propositiones de subiecto equiuoco dicuntur plures. ut si dicas gallus est animal

An autem propositio mentalis sit ens reale. et una simplex qualitas dubitari solet? et R ad primum affirmatiue. Ad secundum problematice ^ non enim inconueniens asserere, q res simplicius apprehendant, q3 profe[ru]ntur "

Cap. 6. de diuisione Propositionis

Diuiditur propositio in hypotheticam de qua postea tractandum est et in cathegoricam ^. cathegorica igitur quoque simplicior est et esse de qua nunc agimus. est que habet subiectum, predicatum, et copulam tanquam partes principales singulas. est autem subiectum de quo aliud dicitur vel negatur. et predicatum quod de alio affirmatur vel negatur. ut cum dicimus, homo est animal, aut homo non est animal. Vnde constat q cum subiectum. et predicatum relatiue dicantur alterum sine altero esse non potest. et notandum q hy, qui, quando ponit

a

^ l[oco] predicati. aut subiecti

^ non solum loquendo de propositionibus identicis. qualis est. homo est homo. sed etiam de alijs.

^ tanquam in partes subiectiuas.

a parte subiecti. etiamsi sit relatiuum dicit copula implicationis. et efficit unam tantum propositionem cathegoricam cum ea, cui adiungitur. si tamen ponitur a parte predicati et reddit propositionem hypotheticam. Unde ista propositio Petrus qui loquitur disputat est cathegorica. hec autem Petrus disputat, qui loquitur est hypothetica

efficit aliam propositionem

cap. 7. de quantitate Proposi^tionis^.

Sequitur ut explicata natura enunciationis; de eiusdem accidentibus disputemus et primo de quantitate, que sequitur materiam. Propositio igitur secundum quantitatem (que nihil aliud est quam extensio aut uarietatio subiecti) diuiditur in uniuersalem, particularem, indefinitam et singularem. Uniuersalis est cuius subiectum signatur signo uniuersali. ut omnis homo disputat. Uniuersalia uero signa aut sunt talia absolute. ut nullus, omnis quilibet. etc. aut ad certum numerum ut uterque. neuter. Propositio particularis est cuius subiectum signatur signo particulari. ut aliquis. signa autem particularia, quedam etiam sunt talia absolute ut quidam, aliquis; alia in certo numero ut alter.

Notandum autem quod negatio preposita signo particulari reddit illud uniuersale ut non aliquis. hoc est nullus. et preposita uniuersali reddit illud particulare, non omnis. id est, quidam non.

Pro

Propositio indefinita est cuius subiectu pro multis acceptum nullo afficit signo ut homo est albus.
Denique singularis est cuius subiectum accipitur pro uno tantum, ut Socrates est Philosophus, hic homo est philosophus.
est igitur gradus in huiusmodi propositionibus. nam a singulari ascenditur. postquam est particularis. deinde indefinita. et tandem latius patens universalis.
Notandum quod cum subiectum sumitur simpliciter ut in hac homo est species. propositio reducitur ad singularem. nisi mavis dicere nullo modo esse quantam.
Item licet haec solum homo est risibilis equipolleat huic universali omne risibile est homo. non est tamen indefinita quia in ea non distribuitur subiectum signo universali sicut in sua equipollenti
Notandum autem quod ad efficiendam propositionem universalem sufficit alterum subiectorum (cum sunt duo) scilicet aut enunciationis, aut distributionis affici signo universali. Unde ista. cuiuslibet hominis equus est rimibilis est universalis
Petrus autem supponens pro se ipso post manum abscissam, aut pro se sene et in iuvene semper est terminus singularis. quia est idem ratione formae quamvis deperdat aliquas partes materiae. immo dicitur idem fluvius ratione figurae et situs. neque enim ad identitatem est necessaria omnimoda identitas materiae et formae. quo[d] solius in coelo semper invenitur.

cap

~ caput octauum de qualitate propositionis

In hoc capite restat ut propositionem in affirmatiuam et negatiuam diuidamus (secundum scilicet qualitatem,) est autem affirmatiua propositio in qua aliquid alicui tribuit̃ siue uere siue false; et similiter negatiua in qua aliquid ab aliquo, siue uere, siue false remouet. et notandum q. ut propositio sit negatiua requirit q. neget copula principalis. ideo etenim hac propositio. Alexander qui fuit unus homo. non ferebat bene. se unum tantum mundum possidere. non est affirmatiua q. ly ferebat que est copula principalis negat. quamuis ly fuit. que est copula complicationis et ly possidere affirment. Dicit autem copula principalis, que principaliter ratione propositionis iuxta intentionem proferentis coniungit

2º notandum q. quando omnes partes copule complexe (est enim duplex copula principalis scilicet complexa, et incomplexa) negant propositio dicit simpliciter negatiua. ut si dicas. Petrus neque est neque erit doctus. si autem altera pars affirmet, altera neget erit mixte qualitatis ut hec Adam non est. sed fuit existens. huiusmodi propositiones autem quamuis. sint mixte qualitatis dialectici non faciunt mentionem, q. ad comparandas disciplinas parum confert

3º notandum q. negatio est malignantis nature. taliter q. quidquid post se inuenit destruit. et eius oppositum reddit. ac prorsus in- (que aliam negationem [struck] ad agendum non iuuat. sicut unus ignis alium ignem eiusdem speciei.)

unde duę negationes affirmant. tres ne
gant et sic deinceps. unde hęc ę affirma
tiva nullus homo non currit, quia ęquipol
let huic. omnis homo currit. Hoc intel
ligendum est nisi ex animo et modo di
centis constet se negare velle. ut si quis
interrogatus respondeat. non non feci

pares affirmant impares negant

Notandum quarto quod sive negatio sit ad
verbialis. ut. non. haud etc. sive nomi
nalis. ut nemo. nullus reddit propositio
nem negativam. qualis est ista, nemo
legit.

Cap. 9 De suppositione

Explicata natura propositionis restat
ut aliquas proprietates extremorum
ipsius exponamus. inter quas est sup
positio. quę nihil aliud est quam accep
tio termini pro aliquo de quo verifi
catur. acceptio igitur sive usus termini
generaliter accepti pro quacunque re
quam quomodocunque significat dicitur
suppositio. utimur autem termino
rum suppositione ~~[illegible]~~ loco rerum, quas
significant, quia eas nobiscum adduce
re in scholas non possumus. ac proinde
proprius dicitur quod supponimus terminos
pro rebus quam quod termini pro rebus supponant.
non solum autem in propositione sed
et extra eam solitarie sumpti termini
supponunt ut multis placet. quia illud
verbum (verificat) in definitione non
dicit actum, sed aptitudinem

~~[illegible]~~

Recentiores existimant terminum qui
in propositione supponit debere verifi
ca

cari de re significata mediante copula
sue propositionis. et alia que longum
esset recensere. ex quibus colligunt ta-
lias propositiones. Adam est et Chime
ra est non habere subiecta supponen
tia. sed hoc minus placet, quia huius
modi propositiones sunt falsae, quia predi
cata non conveniunt rebus, pro quibus
subiecta supponunt ~

Cap. 10. de divisione suppositionis

Suppositio alia propria uel propria ut ho(mo) posi-
tio. alia impropria ut cum sumitur pro ani
mali. suppositionis impropriae tot sunt
species, quot sunt termini ad aliquem
modum significandi traducti quem mo
di greci tropum uocant. quamuis illi ter
mini, qui per Anomatopeiam significant
licet uideantur traducti proprie tamen sig
nificant. ut clangor. sonum tubae et
latratus sonum ~~tubae~~ canum, et rugitus
uocem leonis. sed explicatio horum specia
li ad gramaticos spectat. et rethores.
An autem detur suppositio impropria in
mente, taliter quod cum dico uicit leo de
tribu Iuda formem conceptum ueri leo
nis et accipiam eum pro Christo, quidam
asserunt. Alij forte probabilius negant
Suppositio propria triplex est alia mate
rialis cum terminus accipitur pro se ~~cum~~
~~[illegible]~~ ut homo est nomen: alia simplex cum
accipitur pro immediato significato. ~~cum~~
~~[illegible]~~ ut homo est species. alia personalis cum
accipitur pro mediatis significatis individu
is et singularibus ut homo est animal ||
Notandum uero circa suppositionem mate
ria

pro se quam im
proprie signifi-
cat

quod sumitur tantum
nomen suum. nec
se significat per
aliquam trans
latione ut tro
pum

nalem q. si materialiter sumpta et
ut sonat seipsam significat termini in
ea non supponunt materialiter. ut
constat in his. nomen est vox. vox est
sonus. sonus est qualitas.
Omnis ergo vox non significativa impo
sitione supponit materialiter. ut /
blitiri. et item omnis vox affecta sig
no materialitatis. quale est. ly / hic
terminus / hic dictio / Item tertio est /
suppositio materialis. quando predicatum
ita cadit super subiectum et dicit de eo
ut non significet res significatas per
subiectum ut si dicas. homo est nomen
ego est pronomen. nisi ex modo dicendi
contrarium colligatur. ut si dicas omnis
homo est nomen. ego sum pronomen
Circa suppositionem simplicem no-
tandum. q. ut ex ea colligitur terminus af
fectus signo particulari. aut universali
non potest supponere simpliciter. ut si
dicas. omnis homo. aut aliquod ani-
mal. et tunc non accipitur terminus pro
immediato significato. aliud autem est
in his propositionibus. Animal est genus
homo est species. Rationale est differe-
ntia. risibile est proprium. et album est
accidens.
Circa suppositionem personalem no-
tandum. q. ideo personalis dicitur quia in
ter singularia pro quibus supponit di-
vina sunt illa, quae sunt personae
Suppositio personalis dividitur in natu
ralem in qua accipitur terminus pro om-
nibus pro quibus natus est accipi ut om
nis

nis homo est animal cuius subiectum accipit pro omnibus hominibus qui sunt fuerunt, erunt et esse possunt.
Suppositio vero accidentalis est acceptio termini pro illis, de quibus verificat secundum exigentiam adiuncti verbi sive copulae. quo pacto accipit subiectum huius, omnis homo iustus placet deo. et huius omnis homo hac hora occupat locum.
quaelibet dictarum suppositionum dividitur in communem, et singularem. communis est acceptio termini communis. singularis seu discreta est acceptio termini singularis.
Suppositio deinde communis distinguitur in confusam et determinatam. determinata est acceptio termini communis indefinite aut cum signo particulari, ut homo disputat, quidam homo ambulat. Suppositio vero confusa est acceptio termini communis cum signo aliquo universali. quo pacto supponunt subiecta harum. omnes homo est risibilis, omne animal est sensibile^. aut aliter dicitur confusa ea quae explicat descensu ~~disiuncto~~ copulativo, ~~aut~~ copulato aut disiuncto. determinata vero, quae explicat descensu disiunctivo; descensus autem disiunctivus est qui fit per vel, aut similemve dictionem disiungentem diversos terminos. copulativus qui fit per et, ac et similes coniungentes diversas propositiones. copulatus per et, coniungentem diver

sos

^melius

^omnia astra errantia sunt septem, alter oculus est necessarius ad videndum.

^~~ut aliquis homo est albus homo albus est~~

sos terminos. Descensus autem disiunctiuus fit per, uel, disiungentem diuersas propositiones. ut si ~~exponas~~ suppositiones subiectorum quae sunt in praedictis propositionibus sic exponas. hic homo est risibilis. et hic homo est risibilis. etc. aut hic homo. et hic homo et hic homo est risibilis / hoc astrum scilicet sol. et hoc astrum scilicet luna et hoc scilicet Mercurius etc. sunt septem et / hic uel hic oculus. scilicet dexter aut sinister est necessarius ad uidendum / Ubi notandum quod sub quocunque termino potest fieri descensus copulatiuus. potest fieri et disiunctiuus sed non econtra. ut omnis homo est animal. exponendo sic. et hic homo est animal. et hic homo est animal etc. uel sic / uel hic homo est animal uel hic homo est animal etc.

aptius igitur explicant suppositiones iuxta secundum modum scilicet per descensus assignatos alias enim si nomen terminus communis indefinite sumptus supponeret determinate. in his propositionibus oculus est necessarius ad uidendum / nauis est necessaria ad nauigandum / altera pars contradictionis est necessario uera / efficerent sensum. quod aliquis oculus determinate esset necessarius ad uidendum scilicet dexter aut sinister. et quod haec uel illa nauis determinate esset necessaria nauiganti. aut haec uel illa pars contradictionis determinate uera

quod

quod est falsum / Suppositio confusa tantum, est quae explicat solo descensu disiunctivo.^ ut in hac ut videas necessarius est tibi alter oculus.

^ sic supponit oculus

Dicunt autem aliqui hoc tantum, confundere terminum immediatum, et distribuere mediatum.

Duo autem documenta te adiuvent ad cognoscendam suppositionem confusam tantum. Primum est. omnis terminus personaliter acceptus, quem sequuntur haec verba, requiritur, necessarium est. polliceor, desidero et alia similia supponunt confuse tantum

Secundum documentum est q. terminus quem mediate attingit virtus signi universalis affirmativi supponit confuse ut animal. in hac. omnis homo est animal.^ nam subiectum quem immediate attingit scilicet homo supponit distributive. Item supponit distributive terminus. quem immediate, vel mediate attingit virtus signi universalis negativi. ut subiectum. et predicatum in hac nullus homo est lapis. ac proinde possunt explicari per descensum copulativum,

^ esse explicandus est per descensum disiunctum sic omnis homo est hoc animal vel illud animal etc.

Rursus suppositio distributiva alia est simpliciter talis. ut omnis homo est risibilis. alia non in qua scilicet intelligitur aliqua exceptio. ut in hac. omne animal fuit in arca Noe.

Suppositio denique copulata ea est. quae explicatur per descensum copulatum, quo pacto supponunt subiecta harum enunciationum. omnia elementa sunt

quat

quattuor. omnia astra erratica sunt
septem. omnes apostoli dei sunt duodecim. quae ut patet explicant descensu
copulato
Notandum tamen circa dicta primo
quod signum positum in una propositione cathegorica non attingit mediate, vel immediate terminum positum in alia. ut si dicas omnis homo
est ad bonum proclivis et tamen iste
homo est improbus. signum omnis
non attingit terminum homo. in
secunda propositione positum. ac propterea inde in ea supponit determinate licet in prima supponat confuse.
Notandum secundo quod virtus signorum
et negationum, quae sunt partes alicuius extremi subiecti scilicet, aut
praedicati non attingit alterum extremum, mediate, nec immediate.
tunc vero signum, aut negatio sunt
partes alicuius extremi quando non
reddunt propositionem, in qua ponuntur universalem vel singularem
vel negativam. ut si dicamus quidam homo omnem professus scientiam est improbus / omnis homo quandam professus scientiam est sciens
quidam non rethoricus bene loquitur
quae propositiones ratione signorum
et negationum, quae in ipsis sunt partes extremorum non sunt universales, nec particulares, nec negativae
ex his licet colligere duo. primum est
quod in his propositionibus et similibus

Socra

Socrates et Plato est Philosophus. Co et Salmanticæ nimbricæ erudit iuuentus. termini Philosophus, et iuuentus supponunt confuse tantum. Si ly et teneat co pulatiue. ut scilicet coniungit diuersas propositiones, tunc enim subeunt cem signi uniuersalis, et idem suppositis illorum terminorum. Philosophus et iuuentus explicant in hunc modum. Socrates et Plato sunt hic, uel ille philosophus. Conimbricæ erudit hec, uel illa iuuentus

Secundo colligitur dictiones illas quæ regunt ex uerbis determinatis per aduerbia numeralia supponere confuse tantum, quia etiam illa aduerbia subeunt uicem signi uniuersalis, ut si dicamus. bis feci sacrum, ter protuli uocem. ubi ly sacrum et ly uerbum confuse tantum supponunt. explicantur enim disiunctim in hunc modum. bis feci hoc uel illud sacrum. ter protuli hoc, uel illud uerbum. et sic de similibus.

caput. 11. de Relatiuis.

Relatiuum est rei antea dictæ recordatiuum. et circa hoc solum aduertendum occurrit quod est duplex aliud reciprocum primitiuæ speciei. quod suppo nit eodem omnino modo quo suum antecedens. ut. ipsemet. idem. et similia huiusmodi enim quemadmodum conueniunt cum suis antecedentibus in genere numero et casu. sic et in suppositione; circa cætera uero omnia relatiua tam

re

reciproca secundę speciej. q(uod) non reci-
proca. ut ille. iste. talis qualis. meus
uester. qui etiam seruare debent per om-
nia regulas suppositionum in precedē-
ti capite assignatas.

cap. 12. de inductione

inductio est ascensus ex singularibus propositionibus ad uniuersalem colligendam. singularia autem solent esse sensu nota. ut si dicas hic ignis calefacit. et hic ignis calefacit. et hic ergo omnis ignis calefacit. et quando sic colligit est solum consequentia materialis q(uia) non tenet in forma. simili enim modo seruato non recte concluderet ut constat in omni materia ac proinde inductio est solum probabilis argumentatio. nisi addas. ad propositiones singulares quibus ascēdit. particulam. et sic de singulis ut faciunt summulistę. sed tunc licet sit consequentia formalis non probatur ignotum per terminos notum sed per ęquipollens. ac propterea est ineptus arguendi modus. et ineptior si addas constantiam. ut aliqui uolunt scilicet (post ly et sic de singulis) et isti ~~[illegible]~~ ignes sunt omnes ignes pręter quos q(uo)s hoc additum constanter pugnat cum ly et sic de cęteris. nam si dicas et isti sunt omnes ignes ponendo et sic de cęteris insinuas esse alios ignes pręter omnes ignes.

ex dictis colligitur q(uod) inductio est argumē-

ta

tatio et modus sciendi ad acquirendas scientias via inventionis et per experientiam scilicet a singularibus quæ re solutiore et ultimate sunt causa scientiarum. nam via doctrinæ et accuratæ cognitionis, qua a magistris edocemur ab universalibus procedit in scientijs et ad hunc modum acquirendi scientias pertinet descensus sive deductio qui e converso est ab universali ad singulares propositiones progressus. ut si dicas omnis ignis calefacit, ergo iste ignis calefacit. et iste ignis calefacit. et iste, etc. notioribus nobis

Notandum tandem circa hoc, quod ut inductio sit efficax et ordinata, necessarium est quod singularia in propositionibus quibus fit subsiciant ~~singularibus~~ universalibus. et minus universalia magis universalibus. ut si dicamus omne animal nutrit, omnis planta nutrit, ergo omne vivens nutrit. at proinde non bene inferes. (demonstratis quattuor individuis) hoc animal est rationale. et illud animal est rationale, et illud. et illud ergo omne animal est rationale, quia non fit progressus a singularibus ad suum immediatum universale.

Cap. 13. De Ampliatione restrictione, et alienatione

Ante omnia status suppositionis termini est quando adæquate pro illis rebus accipit, quæ existunt in tempore ad significato percopulam principalem propositionis. ut si dicas ambulans

lans est disputans et est triplex sta-
tus iuxta triplicem copulam principa-
lem in oratione. scilicet preteriti, pre-
sentis, et futuri

Ampliatio est extensio termini a mi-
nori ad maiorem suppositionem. ut
homo potest esse iustus.
est autem quintuplex ampliatio sci-
licet ad presentia et preterita ut in
hac ambulans sedebat. Secunda est
ad presentia, et futura. ut cernit in
subiecto huius propositionis viuens
morietur cuius sensus est qui viuet mo-
do, vel viuet postea morietur. Tertia
est ad preterita, presentia et futura
ut cernit in subiecto harum natus
morietur. et natus moriturus est.
quarta est ad preterita, presentia, fu-
tura, et possibilia. ut in ~~subiecto~~ termi-
nis homo est animal. Quinta de-
nique, quam aliqui addunt est ad i-
maginabilia ut cum dicimus ho-
mo imaginarius est bellua.
circa terminos significantes res fictiti-
as aut entia rationis nota quod etiam
ampliant propositionem quadam scilicet
quatenus esse, fuisse, et esse posse, non intelli-
gunt ~~sunt~~ in illis prout sunt a parte rei
sed prout obiiciuntur intellectui
ex dictis colligitur qualiter intelligen-
dae sunt huiusmodi propositiones iuue-
nis senex, iuuenis senuit, et uir ado-
lescet. prima enim facit hunc sensum
qui est uel fuit puer. v.g. isaac senu-
it

[Margin:] cum copula est de preterito
[Margin:] cum copula est de futuro.
[Margin:] cum involuit tempus preteritum presens et futurum
[Margin:] omnibus aliis et in propositionibus necessariis tam affirmatiuis quam negatiuis constat

it. Posterioris uero senex est quia
uel erit uir adolescet.

Preterea circa ampliationem aduerte
dum quod termini significantes rem que di- (termi nus)
cit incipere esse ampliat ad presens
et futurum. si uero significet rem que
dicit desinere esse ampliat pro prese-
tibus et preteritis: exemplum primus
partis est iste puer nunc incipit esse.
hoc est iste puer quomodo est uel im
mediate post hoc erit. exemplum pos
terioris est homo desinit esse. hoc est
homo quomodo est. uel immediate an
tea fuit nunc desinit esse.

Hec termina et aduerbia et ver
ba. contingens, contingenter. potest
possibiliter impossibiliter et alia
similia amplia subiecta propositio
num in quibus ponuntur usque ad possibi
lia. et idem dicendum est de nomini
bus finitis in bile ut edificabile. et finitis
in turum ut facturus. / et de signi
ficantibus actum animi interiorem
ut intelligo. uolo ut intelligo ho-
minem. et uolo aurum

Restrictio est coarctatio ter
mini a maiori ad minorem suppo
sitionem ut si dicas omnis homo probus
est iustus. ubi ly homo restringitur per
ly probus. fit autem restrictio uel
per additionem nominis adiectiui uel
substantiui. uel aduerbij. uel casus
obliquj. uel interposita oratione ali
qua / ubi notandum quod terminus uel
oratio restringens unum extremum

pro

propositionis in qua ponit non restrin
git aliud. ut cum dicimus homo est a
nimal rationale. ly rationale restr
ingit. animal. non. homo / et Item
adverte. q. non fit restrictio quando
terminus qui addit facit ut terminus
qui proprie accipiebat accipiat im
proprie. tunc enim potius fit aliena
tio termini. ut in hac homo est in
atrio pictus. non enim in ea ly homo
restringit. sed alienatur.

Alienatio est distractio termini
a propria ad impropriam significatio
nem. sunt autem species alienatio
nis. tot. quot tropi seu modi supposi-
tionis improprie de qua supra diximus
fit autem alienatio. uel per terminu
ut si dicas homo est ~~[illegible]~~ pictus
uel per orationem. ut si dicas. homo
est sicut crudelis et rugiens leo —

Cap. 14 De Appellatione

Appellatio est applicatio significati
formalis unius termini ad significa
tum formale alterius. ut cum dicimus
Petrus est magnus musicus ubi mag
nitudo cadit supra musicam. termi
nus autem appellans ~~[illegible]~~ uocatur ad (sine dictio)
iectiuus aut sumtus quasi adiectiue
terminus autem appellatus siue dictio
appellata est substantiua aut sumpta
quasi substantiue. ut constabit in om
nibus exemplis.

est autem appellatio duplex scilicet rea
lis ut in exemplo adducto. quando ter
mi

minus appellans significat ens rea
le. et alia est appellatio rationis sci
licet, quando dictio appellans signifi-
cat formaliter aliquam entitatem
non existentem a parte rei, sed depen
dentem ab operatione intellectus. ut
cum dicimus. homo est species, ani
mal est genus etc.
terminus sive dictio appellans (cum sit
appellatio proprie) debet antecedere ter ^et poni in eodem extremo propositio nis cum illo. scili cet ambo a parte subiecti. vel a par te praedicati.
minum appellatum. alias erit solum
applicatio quaedam ad materiale eius.
et ita Petrus est magnus theologus
significat eum esse in theologia exi
mium. non item si dicas Petrus theo
logus est magnus. aut Petrus est theo
logus magnus. quamquam haec eundem
sensum videt facere (ut pluribus placet)
quem prior
Hinc concedimus hanc. Christus est
factus homo. non autem ^ hanc Christus ^loquendo de rigore sermonis
est homo factus, aut hanc Christus homo
est factus. cum autem in symbolo dici
tur et Homo factus est propositio est doc
trinaliter explicanda. vel dicendum
quod modo dictum non est intelligendum sic
quod in universum verum habeat.

Notandum autem quod praedicatum se
cundae intentionis quando illa intentio
convenit rebus appellat suum formale
significatum supra immediatum sig
nificatum subiecti. ~~[illegible]~~ ut cum dico
homo est species. ac proinde licet Pe
trus sit homo non dicit species. et
similiter in similibus.
Notandum etiam quod terminus aut ver
bum

bum significans actum animę inte
riorem appellat suum proximum con
ceptum ad significatum termini in
quem fert. ac proinde cum dico cogn
co venientem, significo me illum in
quantum venientem esse cognoscere. nō
quisnam sit veniens. et sic non valet
consequentia. cognosco venientem
ergo venientem cognosco. et idem
dicendum est de hac propositione con
cupisco dulce. sensus enim est q̄ in qu
antum dulce illud desidero, licet rem
quę dulcis est non concupiscam.

Tractatus

~~Liber~~ .3. De oppositione

Post quam egimus de propositione et proprietatibus extremorum eius, restat dicamus de propositionis proprietatibus inter quas primum locum tenet opponibilitas.

Caput Primum

Oppositio ergo est propositionum eodem subiecto et predicato constantium repugnantia secundum affirmationem, et negationem, qualis reperitur inter has. Socrates currit. Socrates non currit. et omnis homo est iustus, quidam homo non est iustus. agimus nunc de propositionibus absolutis, nam de modalibus postea dicemus.

Dividit oppositio in contrariam, contradictoriam, et subcontrariam. Contraria est inter duas propositiones universales alteram affirmativam, alteram negativam, ut inter has. omnis homo est albus, nullus homo est albus. Contradictoria est que reperitur inter duas propositiones singulares vel inter unam particularem et aliam universalem, qualis reperitur inter has Plato est Philosophus. Plato non est Philosophus. et inter has omnis homo est iustus, aliquis homo non est iustus. que precipua est inter omnes oppositiones. Oppositio subcontra

traria est ea que reperit inter duas propositiones particulares ut si dicamus, quidam homo est iustus, quidam homo non est iustus. sed huiusmodi oppositio ut colligit ex Aristotele 2. periermeneias valde impropria est non enim est eiusdem de eodem ac proinde solum in voce est oppositio.

addunt aliqui quartum oppositionis genus scilicet inter subalternantes et subalternatas. nimirum inter hanc (que dicit subalternans) scilicet omnis homo est iustus. et inter hanc (que dicit subalternata) aliquis homo est iustus. verumtamen hoc insipidum est quia inter huiusmodi propositiones nulla reperit repugnantia, ergo neque oppositio. sunt vero he propositiones vel ambe affirmative, vel ambe negative. nec in veritate aut falsitate dissidentes. immo ex veritate subalternantis sequitur veritas subalternatę. et ex falsitate subalternatę sequitur falsitas subalternantis

assignat autem Aristoteles aliam oppositionis definitionem que cum precedenti coincidit. in hunc modum oppositio est affirmatio [et negatio] eiusdem de eodem, non equivoce. et quecumque talium determinabimus propter sophisticas importunitates/ eiusdem scilicet predicati et subiecti, ~~eiusdem~~ non solum nomine sed et ratione. eiusdem tempo

re

le principalis in altera propositionum affirmatae, in altera negatae. eiusdē proprietates logicalis. nam si mutet suppositio, appellatio alienatio, aut appellatio variet, iam etiam oppositio cessabit. et hoc est quod Philosophus in definitione addit. dicens. non equivoce. et quecunque talium determinabimus. propter sophisticas importunitates.

cap. 2. de materia propositionum

Ante quam dicamus de oppositione propositionum de earum materia dicamus oportet. ad dignoscendum in qua materia, aut simul verae, aut simul falsae esse possint. est ~~igitur materia~~ triplex scilicet naturalis quae et necessaria vocat. contingens siue accidentalis. et tertia remota quae et impossibilis nuncupat. est autem materia habitudo predicati ad subiectum

naturalis est illa in qua predicatum non potest non conuenire subiecto siue de illo affirmet, siue neget. ut homo est animal, homo non est animal. et aliae in quibus genus de specie. species de individuo, differentia de specie. proprium de suo subiecto. aut etiam accidens inseparabile predicat.

materia contingens est illa in qua ~~pre~~ predicatum potest conuenire, aut non conuenire subiecto existenti ut homo est albus. homo non est albus

materia denique remota est illa in qua

pre

predicatum non potest convenire sub
iecto. ut homo est lapis. homo non est
lapis

Notandum vero q materia propositi
onum iudicanda est secundum rerum
naturas. et nullo supposito miraculo
etenim haec. homo est angelus. (ut dicu
nt theologi) non esset in materia re
mota si verbum simul cum natura
humana, naturam angelicam. deinde
sequitur q multae propositiones necessa
riae ut haec homo non est lapis sunt in
materia remota. et multae impossibi
les sunt in materia naturali. ut ista
homo non est animal. et multae accidē
tales in materia naturali, qualis est
ista cygnus est albus. aut corvus est
niger

¶ cap. 3. de Regulis oppositorū

Lex contrariarum est q in materia con
tingenti possunt esse simul falsae. ut
istae, omnis homo est albus, nullus ho
mo est albus. in materia vero natura
li et remota altera est vera altera
falsa. ac proinde rigorose repugnant in
veritate. non sic in falsitate

Lex subcontrariarum est. q possunt
esse simul verae in materia contingenti
ut quidam homo est iustus, quidam ho
mo non est iustus. in materia vero natu
rali et remota. altera est vera altera
falsa. nunquam tamen ambae reperiuntur
falsae. ac subinde pugnant in falsitate

Lex

·/· Lex tamen et conditio contradictoriarum est q, repugnent in omni materia, tam in ueritate, q3 in falsitate adeo ut nunquam q3 ambe simul uere, aut simul false reperiri possint, sed altera uera, altera falsa. ut consideranti facile patebit.
·/· ex dictis colligitur q, contradictio est oppositio diuersa in quantitate, qualitate ueritate, et falsitate. contrarietas uero est oppositio diuersa in qualitate et ueritate. subcontrarietas denique est oppositio diuersa in qualitate et falsitate. Veritas autem predictorum ex eo constat q, impossibile est idem esse et non esse. et si darentur due subcontrarie false darentur et due contradictorie q, ex falsitate subalternate sequitur falsitas subalternantis. et si darentur due contrarie uere darentur et due contradictorie uere. q, ex ueritate subalternantis sequitur ueritas subalternate. et per consequens idem esset et non esset. quod est omnino impossibile
Notandum autem circa dicta q, in propositionibus debet reperiri oppositio de modo enunciandi, non enim sufficit ad oppositionem, de qua modo loquimur, q, habeant aliàs aliquam contrarietatem. et non possint esse simul uere uel false. ut constat in his, homo est animal. et nullum animal est homo
deinde Notandum q, certissimus modus assignandi propositiones contradictorias est preponendo negationem pro
pro

positionj affirmativae, aut demendo eam a negativa. ut contradictoria huius Socrates currit. est, non Socrates currit. et huius non Socrates currit. est. Socrates currit. et constat hoc specialiter in propositionibus ubi subiectum supponit simpliciter, aut copulate, in quibus aliter contradictoriae assignari nequeunt. nam contradictoria huius homo est species non est nullus homo est species. nec contradictoria huius. omnes apostoli dei sunt duodecim est haec, quidam apostoli dei non sunt duodecim. sed non omnes apostoli dei sunt duodecim, quia hi omnes sumuntur collective pro uno numero duodenario

qr huiusmodi propositio non est quanta

neque istae sibi contradicunt oculus est necessarius ad videndum, nullus oculus est necessarius ad videndum quia prima loquitur de oculo indeterminate sumpto, secunda de oculo determinate. nec istae ob eandem causam, ut quibusdam videtur contradicunt promitto tibi librum, nullum librum tibi promitto

Ex dictis colligitur quod cuicunque propositioni potest assignari sua contradictoria non tamen cuicunque potest assignari contraria, aut subcontraria

ad contradictionem autem propositionum de futuro contingenti sufficit quod altera sit determinate vera, et altera indeterminate falsa

quod si arguas contra legem contradictoria

rum. quia hae sunt ambae verae. in hoc gymnasio sunt homines, in hoc gymnasio non sunt homines. quia prima vera est ut patet. et secunda quia in hoc gymnasio sunt ligna quae non sunt homines. Respondet. quia in hoc gymnasio non sunt homines facit sensum distributivum et est idem ac dicere in hoc gymnasio nihil est quod sit homo. et idem dicendum de istis in sequana sunt pisces. in sequana non sunt pisces. ac proinde est falsa. istae autem. omne animal fuit in arca Noe. aliquod animal non fuit in arca Noe. contradicent sibi si distributio sumatur utrobique eodem modo scilicet aut pro singulis generum. aut pro generibus singulorum. / nam et distribuendo ly animal pro generibus singulorum est vera haec propositio, omne animal quod definitur est species, quia individua non definiuntur.

cap. 4 de aequipollentiis.

Aequipollentia ~~propositionum~~ ut nomen ipsum sonat est diversarum propositionum aequivalentia. inventa autem est ab auctoribus. ut copiam quis ad disputandum acquirat. quae tribus documentis absolvitur

Primum est si signo universali vel particulari praeponatur negatio aequivalet suo contradictorio. ut non omnis aequivalet huic, quidam non. et non quidam non aequivalet huic / Omnis /

se

Secundum documentum. Si signo universali postponatur negatio aequivalet suo contrario. ut omnis non. aequivalet nullus, et nullus non. est idem quod omnis.

Tertium documentum est. Si signo universali vel particulari praeponatur et postponatur negatio aequivalet suo subalterno. ut non omnis non, aequivalet aliquis. et non aliquis non aequivalet omnis

et sic non uterque aequivalet alter non. non alter non aequivalet uterque. non neuter aequivalet alter, non alter aequivalet neuter. uterque non aequivalet neuter. neuter non aequivalet uterque. non uterque non aequivalet alter. non alter non aequivalet uterque. non neuter non aequivalet alter [redacted] non. alter non aequivalet neuter. nunquam non aequivalet semper. semper non. nunquam. non nunquam aequivalet unquam seu aliquando. non unquam aequivalet nunquam.

Cap. 5. de Conversione.

Conversio est permutatio extremorum, ut homo est animal. animal est homo. usus et utilitas conversionis est ut sciamus syllogismos imperfectos ad perfectos reducere. ut videbis lib. 5. Est autem triplex conversio Simplex qua convertuntur propositiones universales negativae. et particulares

rei affirmativae. ut nullus homo est lapis: nullus lapis est homo. aliquis homo est animal: aliquod animal est homo. manente eadem quantitate, et qualitate. et dicitur simplex conversio, quia propositiones per se in se ipsas convertuntur.

Conversio per accidens est permutatio unius extremi in alterum, manente eadem qualitate, non tamen quantitate: qua convertuntur universalis negans, et universalis affirmans. v.g. nullus homo est brutum, aliquod brutum non est homo. Omnis homo est animal aliquod animal est homo.

Conversio per contrapositionem est permutatio extremorum, manente eadem quantitate, et qualitate. et terminis finitis mutatis in infinitos, qua convertuntur universalis affirmans, et particularis negans. v.g. omnis homo est animal. ergo omne non animal est non homo. aliquis homo non est lapis. ergo aliquis non lapis est non homo. quae conversio fere nullius est momenti, cum tantum absit ut propositiones explicet, (quod ad conversionem pertinet) ut potius illas obscuret. nam si dicas omnis homo est risibilis ergo omne quod est risibile est homo. homo non est lapis, ergo quod est lapis non est homo. haec omnia explicantur his carminibus. Simpliciter Feci. Convertitur Eva per accidens. Ast. O. per contra. sic fit conversio tota. et praedicta carmina ex-

pli-

plicantibus / asserit a, negat e, sunt particula universaliter ambae. asserit i. negat o, sunt particulariter ambae. Notandum autem q. a conversa ad convertentem est bona consequentia non tamen semper econtra. Ut q. a conversa ad conversa ad convertentem. V.g. omnis homo est albus. ergo aliquod album est homo. non tamen econtra. aliquod album est homo, ergo omnis homo est albus.

Secundo notandum est q. in omnibus conversionibus servanda est nominum significatio, suppositio, ampliatio, restrictio et appellatio.

cap. 6. De modalibus.

Propositio modalis est quae afficit aliquo istorum quattuor modorum. possibile, contingens, impossibile, necesse, ut Petrum disputare est possibile.

Est autem modus adiacens rei determinatio. Est autem multiplex. vel determinans verbum. ut Petrus sapienter disputat. vel determinans tempus, ut Petrus cras disputabit. vel determinans totam propositionem ut Petrum disputare est possibile. et de modis huius tertij generis futurus est noster sermo. Sunt autem quattuor praedicti sive nominaliter sumpti ut supra sive adverbialiter ut si dicas possibiliter. contingenter. impossibiliter. necessario / hi enim verum et falsum non constituunt

pro

propositiones modales. ratio est quoniam addunt aliquem modum specialem rei preter esse et nonesse: quod reb. omnibus commune est. nec scitum, creditum aut imaginabile. quia non tam dicunt modum entis, aut rei, quam actum intellectus.
Est autem duplex modalis scilicet composita. quae constat modo nominaliter sumpto. et divisa quae constat modo sumpto adverbialiter.
Est etiam propositio de inesse sive efficiens quae modalis explicationi deservit et similiter duplex. scilicet vel de intrinseco tempore. cum copula est praesentis temporis. vel de extrinseco quando est de praeterito: aut futuro. et haec est cathegorica v.g. efficiens huius Petrum disputare est possibile. est haec. Petrus disputat. quae est possibilis
Modalis composita facit sensum compositum et componit tempus. sensus autem compositus est verificatio totius propositionis secundum formale v.g. album esse nigrum est possibile. sensus est album quatenus album est. et eo tempore, quo est album esse nigrum esse possibile
Modalis divisa facit sensum divisum. sensus autem divisus est verificatio propositionis secundum diversum tempus et secundum materiale. v.g. album possibiliter est nigrum sensus enim est quod res quae est alba non eodem tempore. sed alio potest esse nigra. Item modalis composita immediate resolvitur per suam efficientem de inesse. v.g. Petrum currere est possibile

im

immediate resolvit in istam hanc propositionem Petrus currit est possibilis. modalis vero divisa non immediate resolvit per suam officiantem, sed prius per descensum. et descensum supponit vero modalis propositionem secundam intentionaliter. sed primam intentionaliter pro re nimirum significata per ipsam. et non pro ipsa propositione.

dictum etiam modalis compositae iuxta probabiliorem sententiam supponit non personaliter, sed immobiliter et simpliciter et tamquam terminus singularis. unde colligitur tertium discrimen inter modalem compositam, et divisam quod in modali composita non est habenda ratio quantitatis ratione dicti, unde nec sunt contrariae, nec subcontrariae, nec subalternae ratione dicti. In modalibus vero divisis habetur ratio quantitatis ratione subiecti sive dicti et ideo ~~omnes~~ omnes oppositiones reperiunt in illis ratione subiecti.

De aequipollentiis modalis compositae

circa aequipollentias revocandum est quod diximus cap. de aequipollentiis nimirum prae contradic. post contrarie. Item advertendum negationem ~~post~~ anteponendam ~~ponendam~~ esse modo, ut ~~quando~~ propositio sit ~~est~~ negativa de ~~dicto~~ modo. et anteponendam esse ~~modo~~ dicto, ut ~~quando~~ sit ~~est~~ negativa de ~~modo~~ dicto et anteponendam et postponendam esse

mo-

~~modo~~
dicto

Modo ~~quando est~~ vel sit negativa de dicto et modo. ~~vide~~ iam ergo Nota q. omnis necesse valet, impossibile nullus, possibile quidam, quidam non possibile non

figura oppositionum pro modalib. compositis

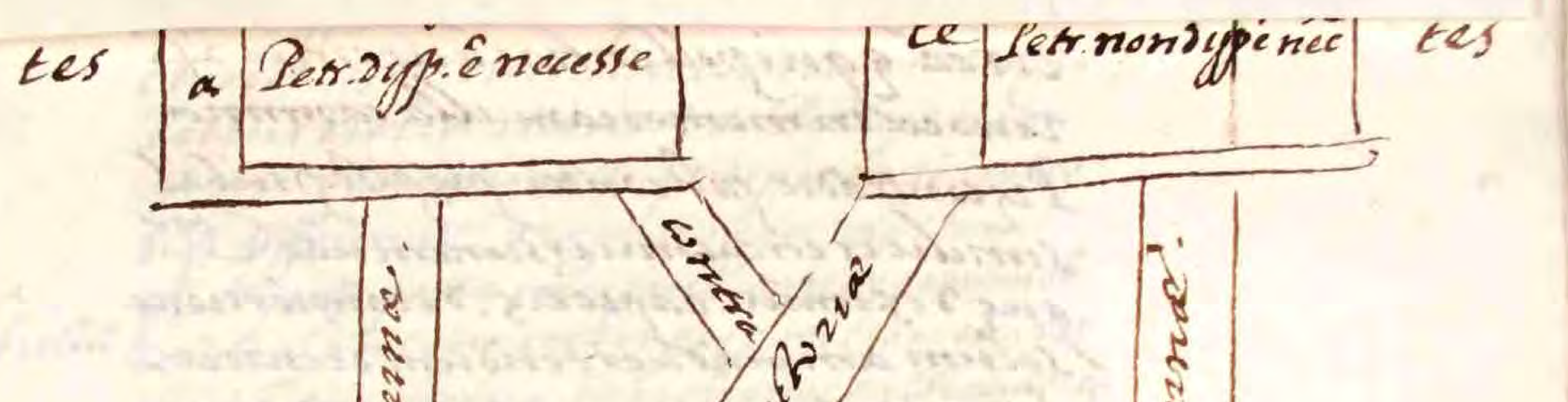

Notandum autem pro intelligentia illarum dictionum. Purpurea. Amabimus. Iliace. et edentuli q. denotant affirmationes aut negationes in modis et dictis suis vocalibus quod dialectici hoc carmine significarunt / E. dictum negat. I. modum. nihil A sed. V. totum.

cata per ipsam. et non pro ipsa propo-
sitione.

dictum etiam modalis compositae iux-
ta probabiliorem sententiam supponit
non personaliter, sed immobiliter et
simpliciter et tanquam terminus singu-
laris. unde colligitur tertium discrimē
inter modalem compositam, et divi-
sam. quia in modali composita non est
habenda ratio quantitatis ratione dic-
ti, unde nec sunt contrariae. nec sub-
contrariae. nec subalternae ratione dic-
ti. In modalibus vero divisis habetur
ratio quantitatis ratione subiecti sive dicti
et ideo ~~omnes~~ omnes oppositiones re-
periuntur in illis ratione subiecti.

De aequipollentijs modalis compo[si]ta

circa aequipollentias revocandum est
quod diximus cap. de aequipollentijs
nimirum prae contradic. post contrariae.
Item advertendum negationem ~~post~~
anteponendam ~~ponendam~~ esse modo, ut ~~quando~~ propositio
sit ~~est~~ negativa de ~~dicto~~ modo, et anteponendam
esse ~~modo~~ dicto, ut ~~quando~~ sit ~~est~~ negativa de ~~modo~~ dicto
et anteponendam et postponendam esse
mo-

~~modo~~
dicto

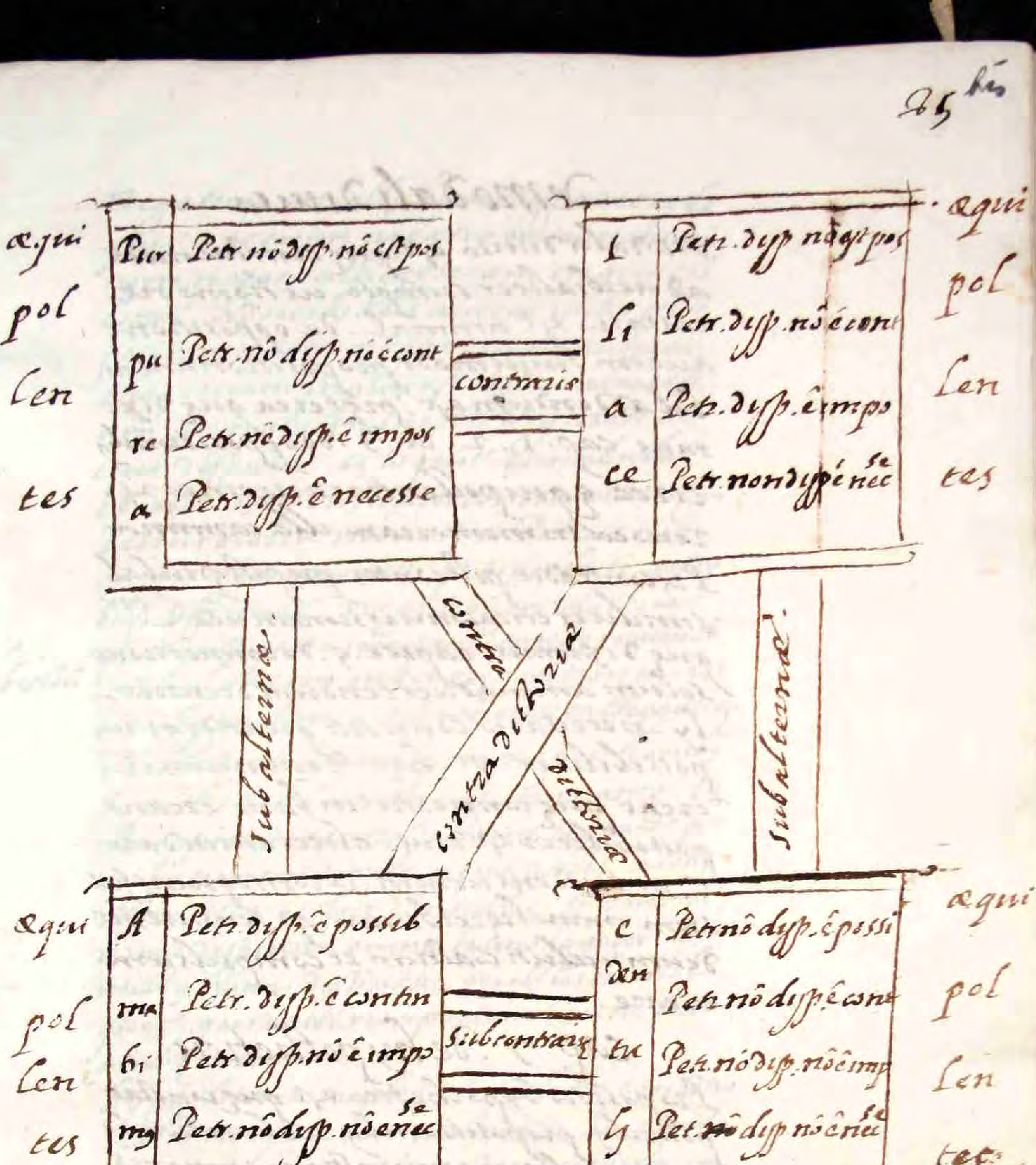

Notandum autem pro intelligentia illarum dictionum. Purpurea. Amabimus. Iliace. et edentuli quae denotant affirmationes aut negationes in modis et dictis. quod dialectici hoc carmine significarunt / E. dictum negat. I. modum. nihil A sed .V. totum. ^in suis modalibus

de modali diuisa

Modalis diuisa est quę constat modo aduerbialiter sumpto. ut homo necessario est animal. de oppositione autem huiusmodi propositionum nihil addendum est, prĕterea quę diximus cap. 1. 2. et 3. de oppositionibus circa ęquipollentias autem ea re- reuoca in memoriam illa carmina Prę contradic. post contra. prę post que subal similiter circa conuersionem uide ter quę diximus capite. 5. de conuersione solum animaduertendum debere ly. necessario conuerti quandoque in possibiliter. Vt. hęc Deus necessario creat quę conuertitur in hanc creans possibiliter est deus. aliter enim daretur et antecedens uerum. et consequens falsum immo hęreticum, quia sensus esset deum ueluti coactum, et compulsum creare.

Cap. 7. de hypotheticis

Propositio hypothetica est quę constat pluribus propositionibus uel orationibus media aliqua coniunctione connexis Aduertendum autem quod negatio (ut reddat hypotheticam negatiuam) adhibēda est non partibus, idest propositionibus. uel orationibus quibus constat. sed coniunctioni copulanti. V.g. Si. in conditionalibus. et. in copulatiuis et in disiunctiuis. uel, unde istam non est

ne

Negativa nullus homo disputat et loquitur. etenim negatio nominalis tantum negat cathegoricam in qua est locata; adverbialis autem initio propositionis sita, negat, non solum cathegoricam in qua est. sed et alias etiam, in quibus non est. V. g. non Petrus disputat. et loquitur. et ambulat. et inde istae non sunt contradictoriae. si Petrus currit movet, si Petrus non currit non movet. quia copula si, utrobique affirmatur. negatio igitur destruit quicquid posset invenire tanquam summum obiectum, autem in his propositionibus est tota hypothetica et non eius cathegoricae
Notandum etiam quod, in propositionibus hypotheticis (cum non sint quantae) sola oppositio contradictoria reperitur. per negationem copulae principalis. alias enim istae essent contrariae. si omnis homo disputat, omnis homo loquitur. si nullus homo disputat nullus homo loquitur. quod esse non possunt cum sint ambae verae
Hypothetica triplex est scilicet conditionalis. in qua coniunctio est. si. copulativa in qua est. et. et disiunctiva in qua est. vel. Inter quas principem tenet locum conditionalis. nam hypothetica graece, latine sonat suppositiva; quod tantum reperitur in conditionalibus proprie. etenim rationales in quibus est. ergo. et causales in quibus est quia reducuntur ad conditionales aut ad argume-

mentationem sunt etenim consequē
notē tiæ ut patet

cap. 8. de conditionalib.

Conditionalis uera est quando conse affirmatiua
quens infert ex antecedenti. ut si Pe
trus currit, mouet. falsa econuerso
ut si Petrus mouet currit. Negati
ua uera est cuius affirmatiua est fal
sa. ut non si Petrus mouet currit Ne
gatiua falsa est cuius affirmatiua est
uera. ut non si Petrus currit mouet
ad ueritatem conditionalis requiritur bo
nitas consequentiæ. quæ cum semel est
bona semper est bona. ac proinde neces
saria. et econuerso si est mala semper
mala. et impossibilis.
~~ab affirm~~ loci autem arguendi sunt in
conditionalib. sic a tota conditionali
cum affirmatione antecedentis ad af
firmationem consequentis. et non eco
nuerso ut si Petrus currit mouet. sed
currit. ergo mouet. non tamen contra
ab affirmatione consequentis ad affir
mationem antecedentis. ut si inferas
mouet ergo currit. / Inde ~~a negatione~~
~~consequentis~~ a tota conditionali cum
negatione consequentis ad negationem
antecedentis est optima consequentia
V.g. si Petrus currit mouet sed non
mouet ergo non currit. non tamen se
quitur bene econtra, a negatione antece
dentis ad negationem consequentis
hoc autem intelligendum est quando af
fir

firmatio nõ est causa affirmationis et ne
gatio causa negationis, sed contingit
in reciprocis. ut in homine et rationali
sequitur enim. si est homo est rationalis
si non est homo non est rationalis.
Notandum q. conditionales promissivę
non sunt necessarię. vel impossibiles
immo contingentes quorum veritas a so
lo deo cognoscitur ut si legeris dabo ti
bi librum. ~~[illegible]~~ neque ad earum veri
tatem requiritur bonitas consequentię,
sed sufficit antecedens non posse esse
verum quin promissio impleatur. quę
significatur per consequens
In conditionalibus vero reflexivis con
ditiones, leges et pacta sunt servanda
sine reciprocatione
denique sunt propositiones cathegoricę
de conditionali extremo. V.g. si ho
mo animal est. quarum veritas cognos
citur si referantur ad suas conditionales. ut
si homo est, animal est

cap. 9. de copulativis

Notandum circa hoc. q. ly. /et/ potest
sumi copulative. cum coniungit di
versas propositiones vel orationes. ut Pe
trus currit. et movet. vel copulatim. sci
licet cum coniungit diversos terminos
ut Petrus et Paulus quod vulgo dicitur co
pulatum extremum. Rursus copulatim
sumitur dupliciter scilicet aut complexive
quando copulat terminos ex quibus fit v
num extremum cathegoricę quod cognos
citur si verbum ponitur in numero plurali
ut

ut Petrus et Paulus sunt ecclesiæ prin
cipes. alia copulativa divisiva quando
copulat terminos ex quibus non fit v
num extremum. quod cognoscet si ver
bum ponat in numero singulari. ut
Petrus et Paulus fuit Apostolus.
ex quo colligit duplex copulativa sci
licet altera simpliciter: altera de co
pulato extremo
Ad veritatem copulativæ requirit v
tramque partem esse veram. ad falsita
tem sufficit alteram partem esse falsam
Ad impossibilitatem satis est alteram
partem esse impossibilem. ut homo est
visibilis et est equus. vel utramque par
tem non esse compossibilem. licet utraque
seorsum sumpta sit possibilis V.g. Petrus
loquit et non loquitur
ad necessitatem requirit utramque par
tem esse necessariam ut homo est ani
mal. et est rationalis.
~~Primus~~ locus disputandi in copulati
vis est a tota copulativa ad quamlibet
eius partem. vel ad disiunctivam con
tantem ex eisdem extremis. V.g. Pe
trus disputat. et loquit. ergo disputat.
Item Petrus disputat et loquitur. ergo
disputat vel loquit, quia copulativa plu
res requirit causas veritatis. quam pars
eius, aut propositio disiunctiva
~~Secundus~~. Non tamen valet conseque
tia a copulativa de copulato extremo
complexive sumpto ad quamlibet eius
partem; vel ad disiunctivam constan
tem

tem ex eisdem extremis. non enim sequitur materia et forma sunt Petrus, ergo materia est Petrus. nec etiam valet. ergo materia vel forma est Petrus. et ita soluuntur illa argumenta. Petrus et Paulus portant lapidem ergo Petrus portat lapidem. nulla est enim consequentia casu quo ambo simul portent, quorum alter sine altero portare non sufficit. nec sequitur Petrus et Paulus sciunt septem artes liberales. ergo Petrus scit septem artes liberales. committitur enim in his omnibus fallacia divisionis.

Cap. 10. De disiunctivis.

Disiunctiva autem vel est simpliciter talis. vel de disiuncto extremo. ut Petrus vel Paulus loquitur. potest autem vel. seu (aut) sumi disiunctive aut disiunctim. quando nimirum disiungit propositiones, aut quando disiungit terminos. disiunctim rursus dupliciter scilicet complexive quando disiungit terminos ex quibus fit unum extremum ac proinde una cathegorica. V. g. Petrus vel Paulus disputat. disiunctim divisive est. quando disiungit terminos ex quibus non fit unum extremum. immo virtute sunt plures propositiones vel orationes. V. g. Petrus vel Paulus disputat. sic enim exponit divisive. vel Petrus disputat, vel Paulus disputat. et ideo virtute hypothetica est

Ad

Ad ueritatem disiunctiue requiritur et satis est alteram partem esse uerã ut homo est rationalis, uel irrationalis. ad falsitatem requiritur utramq; partem esse falsam. immo si utraq; pars eius uera sit ipsa redditur falsa. quia disiunctiua, ut nomen sonat ex officio unam partem separat ab alia, et ueritatem et falsitatem disiungit. et hoc confirmatur quia disiunctiuis inter pugnantia aut non sibi cohęrentia utimur. V. g. aut dies est aut nox est.

ut. homo est animal. uel risibilis.

quod diximus de ueritate de possibilitate dicendum est. et quod dictum est de falsitate, de impossibilitate asserendũ est.

A parte disiunctiuę ad totam disiunctiuam recta fit illatio. ut Petrus disputat. ergo uel ambulat, uel disputat. Item a tota disiunctiua cum affirmatione unius partis ad negationem alterius et contra a negatione unius partis ad affirmationem alterius recte infertur. V. g. aut dies est, aut nox est. sed dies est. ergo nox non est. sed nox non est ergo dies est. quia disiunctiua ponitur inter ea, quę sibi non cohęrent.

Tractatus ~~Liber~~ 4.us De exponibilib. Per sex capita

Propositio exponibilis est quae obscuri
tatem habet ratione alicuius dictionis
quae in ipsa reperitur et indiget exposi
tione per suas exponentes.
exponibiles cathegoricae propositiones sunt
sed ratione exponentium sunt hypothe
ticae. v.g. tantum homo est animal
quae sic exponitur homo est animal et
nihil aliud ab homine est animal
Sunt ergo propositiones exponibiles in
multiplici differentia. quaedam scilicet
c. 1 exclusivae. hae possunt in quibus est dictio ex
clusiva. v.g. tantum duntaxat. so
lum etc. ut tantum homo est rationalis, idest
c. 2 exceptivae sunt in quibus est dictio excep
tiva. v.g. praeter. praeterquam nisi
c. 3 Reduplicativa est in qua ponitur dictio
reduplicativa. v.g. quatenus. in quan
tum, secundum quod. possunt autem eius
modi dictiones sumi. vel specificative
scilicet quando important naturam et
speciem (ut nominis nat) v.g. cum dici
mus color in quantum color est obiectum
visus. vel reduplicative scilicet quan
do denotant causam. et sic sumimus in
praesenti. v.g. homo in quantum ratio
nalis, est risibilis. exponitur sic. homo est
risibilis, quia est rationalis
c. 4 Est etiam propositio exponibilis in qua
reperitur verbum differt. quae si affirmati
va est exponitur negative, si negativa af
firmative. v.g. Petrus differt a Paulo ex
ponitur. Petrus non est Paulus. et hic Pe

tres

virtualiter et

homo est rationalis et nil ab eo est ratio
nale.

ut omne animal
praeter hominem est
brutum. idest omne
animal aliud ab ho
mine est brutum.
Solent addi tres
exponentes quae hanc
exponibilem decla
rant. sed forte ma
gis illam obscuram
et difficilem reddunt
oppositiones autem
in exponibilib. ex
exponentib. dignos
cuntur.

Petrus est et Paulus
est et tamen.

trus non differt a Paulo. exponit Pe
trus est et Paulus est, et tamen Petrus est
Paulus.
Sunt etiam exponibiles propositiones in c. 5
quibus sunt nomina comparatiua et
superlatiua. quarum explicatio ex gramma
tica satis constat.
Propositiones denique in quibus ~~[illegible]~~ Ver c. 6
ba. incipit. ~~[illegible]~~ expositione indi
gent. scilicet per est et non fuit, non est
et erit. et similiter illae propositiones
in quibus est verbum. desinit. quae ex
ponuntur. per non est et fuit. et per est, et
non erit. Et hactenus breviter de ex
ponibilibus et septem capitibus quibus
earum materia in hoc quarto libro dia
lecticus tractari solet.

Tractatus

Liber Quintus De Syllogismis

Postquam egimus de rebus simplicibus
scilicet de terminis et de propositio
nibus restat agamus de argumentati
one. quae finis et scopus est totius dialec
tice. est ergo argumentatio norma
colligendi unum ex alio. cuius quat
tuor sunt species. scilicet syllogismus
entimema, inductio. et exemplum. et
de syllogismo tamquam de prima et princi
pali argumentationis specie primo dicamus
constat autem syllogismus sicut et res
omnes naturales ex materia et forma.
cuius materia remota est terminus
proxima autem propositio. est autem
propositio est alicuius de aliquo, vel a
licuius ab aliquo. id est affirmans vel
negans. et Rursus propositio vel
necessaria est et est materia syllogis
mi demonstrativi, de quo disputat Aris
toteles in duobus libris posteriorum. vel
est probabilis. et est materia syllogismi
dialectici. de quo latissime disputat Aris
in octo libris topicorum. vel est impro
babilis et sophistica, et est materia syllo
gismi falsigraphi, et sophistici de quo
fuse disserit Aristoteles in duobus li
bris elenchorum.

Forma syllogismi seu principium for
male ipsius est ratio et vis colligendi et
inferendi. et hoc principium formale
duplex est. alterum internum, alterum
externum. internum est dispo

sitio syllogismi in modo et figura. ex
ternum uero principium formale est
duplex. alterum affirmatiuum sci
licet dici de omni: alterum negati
uum scilicet dici de nullo. quę uul
go pręcepta regulatiua appellari so
lent. quia syllogismi omnes regulā
tur. Dici autem de omni est prędi
catum ita dici de subiecto, ut nihil
sub subiecto sit, de quo non dicatur prędi
catum. ut omnis homo est animal. Pe
trus est homo, ergo Petrus est animal
Dici autem de nullo e conuerso est prę
dicatum ita dici de subiecto ut de nul
lo sub ipso contento prędicetur V.g. nul
lus homo est lapis, Petrus est homo, ergo
Petrus non est lapis.
Hoc principium formale tam externū
quam internum duplex est. scilicet prio
risticum et posterioristicum. Priori
sticum est quando prędicatum dicit de
subiecto uniuersaliter accepto. ut omnis
homo est ~~animal~~ albus. nullus homo est ani
mal. Posterioristicum est quando prę
dicatum necessario conuenit subiecto
siue distributo, siue non distributo. ut
homo est animal.
neque obstat quod syllogismus affirmatiuus
perfectus. coincidat cum dici de omni. et
perfectus negatiuus cum dici de nullo
quia ad huc clarius eiusmodi syllogismi
per dicta principia declarantur et eorum
uis ostendit/ neque hęc principia exter
na

na necesse est conueniant syllogis
mis expositorijs, qui ex singularib,
sunt. sufficit enim conuenientes in
terna principia.
Syllogismus ergo est argumentatio
in qua quibusdam positis, aliud ^necessario sequi
tur, ex his quę posita sunt / siue conce
dant pręmissę siue non, non enim ius
syllogismi ex nostra pendet, uel nega
tione, uel concessione.
explicat autem definitio sic. ex his quę
posita sunt in modo et figura, per quod
excludit inductio. deinde per hy ex
his, intelliguntur duę propositiones sci
licet. maior et minor. per quod excludi
tur entimema, quę unica antecedente
constat. ponit uero hy necessario ad ex
cludendum etiam exemplum, quę est
alia argumentationis species. in qua
non necessario infert. quod colligitur
ex dictis sequi consequentiam materi
alem non esse syllogisticam non enim
tenet ex ui formę, neque est argumenta
tio simpliciter, sed secundum quid.
Notandum autem q, modo diximus
de syllogismo cathegorico qui duplex
est scilicet dispositus in modo et figura
Notandum autem q, syllogismus ad
huc duplex est scilicet hypotheticus con
tans ex propositionib, hypotheticis. de
quo modo non loquimur, et cathegorice
qui ex propositionibus cathegoricis cons
tat. et hic adhuc duplex nimirum ex

po

positorius de quo postea futurus est ser
mo. et dispositus in modo et figura
de quo nunc loquendum nobis est.

Caput secundum.

Syllogismus quandoque sumitur ab A
ristotele pro duabus premissis maiore
scilicet et minore tantum, quandoque
pro ipsis et conclusione que infertur
sunt autem in syllogismo tres ter
mini. scilicet maior extremitas que
ita nuncupatur quod plura continet. vel
quod continetur in maiori propositione. et
minor extremitas sic dicta vel quod pau
ciora comprehendit. vel quod in minori
collocatur. et tertius terminus est me
dium sic nuncupatum quod mediat inter
maiorem, et minorem extremitatem
et ipsas in conclusione tan connectit
In syllogismo ergo restat considerare
nunc principia interna formalia que
sunt figura et modus.

quod bis sumitur in premissis

Figura est coordinatio trium terminorum
secundum debitam subiectionem et
predicationem

modus autem est coordinatio trium propositionum secundum debitam quantitatem et qualitatem

Figura ~~...~~ est triplex. Prima est in
qua medium subiicitur in maiori, et pre
dicatur in minori. ut omnis homo est risi
bilis. Petrus est homo, ergo Petrus est ri
sibilis. Secunda figura est quando me
dium est predicatum in utraque premissa
tertia figura quando medium est sub
iectum in utraque premissa. V.g. omnis
homo est animal, omnis homo est subs
tan

V.g. nullus lapis est animal omnis homo est animal. ergo nullus homo est lapis.

stantia. ergo aliqua substantia est animal. // Nec admittenda est quarta figura quam galenus addidisse fertur cum scilicet medium predicatur in maiori. et subiicitur in minori. ut omne risibile est rationale, omne rationale est homo ergo omnis homo est risibilis. Ratio autem quare admitti non debet ea est quoniam non concludit nisi in terminis convertibilibus. quales sunt adducti in predicto syllogismo et ratione maioris. alias enim non sequitur omnis lapis est substantia. aliqua substantia est homo. ergo aliquis homo est lapis. Conclusio ergo in quarta figura infertur ex vi materie. et tenebit aliquando in Barbara. sed non recte concludit in eo quia non sufficit ad recte concludendum, quod utcumque predicet maior extremitas de minori. et inde est q. cum quis minus bene arguit dicit syllogizare in quarta figura

Modus est ordinatio terminorum propositionum secundum debitam quantitatem et qualitatem. est autem debita quantitas, cum saltem altera premissarum est universalis. et debita qualitas cum saltem altera earum est affirmativa quia neque ex puris particularibus. neque ex puris negativis recte aliquid concludi poterit

Sunt autem in prima figura novem modi. in 2a. quattuor. et in tertia sex.

Cap. 3. de Regulis syllogismorum.

quinque regule generales notande sunt pro omnibus figuris et earum modis. Prima quod ex puris particularibus nihil sequitur. quia non conectitur ex eis una extremitas cum altera

2a Secunda regula est q ex puris negativis nihil etiam sequit. et ratio est eadem, q quia in antecedenti non sunt eadem uni tertio, non poterunt esse eadem inter se. / ~~Tertia~~ regula q si altera premissarum fuerit particularis conclusio non erit universalis. sequit enim debiliorem partem premissarum. alias effectus (qualis est conclusio respectu premissarum) vinceret in perfectione suam causam / ^

^ et ex particulari sequeret universale. quod esse non potest

quarta Regula, si altera premissarum fuerit negativa conclusio etiam erit negativa. ob causas in superiori regula assignatas.

quinta Regula est q medium non debet ingredi conclusionem. ad hoc enim deservit in premissis ut in conclusione ut una extremitas de altera predicetur.

Sunt etiam defectus quidam vitandi communiter in omnibus figuris. ex quibus quidam sunt interni, quidam externi. Interni autem sunt sex.

Primus quando medium sumit equivoce / Secundus cum accipit pluribus acceptionibus ut puta cum medium est terminus complexus compositus ex recto et obliquo. et obliquus antecedit rectum. / Tertius quando medium non distribuit modo debito / quartus defectus est quando medium magis ample sumit ubi non distribuit, quam ubi distribuit. Quintus est quando mediu magis ample sumit in affirmativa premissis

missa, q[uod] in negativa. Sextus est enim medium in utraque premissa negat. Sed hic defectus coincidit cum secunda regula superius tradita.

Defectus externi qui sunt illi qui // committuntur in conclusione, et tot sunt quot interni. Primus enim est quando conclusio est equivoca, secundus quando ~~conclusio~~ accipit pluribus acceptionibus, idest quando conclusio accipit unica acceptione, altera vero premissarum usurpat pluribus acceptionibus. Tertius quando in conclusione fit illatio a non distributo ad distributum. Quartus defectus est quando argumentamur a confusa ad determinatam. Quintus coincidit cum quarta regula superius tradita, nimirum, cum conclusio est negativa altera premissarum existente negativa. Sextus est quando copula conclusionis non sequitur copulam premissarum.

Cap. 4 de Prima Figura

In hac figura duo particulares defectus sunt evitandi. Primus ne minor sit negativa^. Secundus ne maior sit particularis quia sic medium in utraque premissa distribuitur.

^ sic enim maior extremitas, que in antecedente non est distributa in conclusione distribuitur.

In hac figura sunt novem modi. Barbara. Celarent. Darii. Ferio. Baralipton. Celantes. Dabitis. Fapesmo. Frisesomorum. ex his quattuor priores

^ V.g. in Barbara omne animal rationale est risibile omnis homo est animal rationale. ergo omnis homo est risibilis.

^ V.g. in Baralipton. omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo aliqua substantia est homo.

res sunt perfecti. et quinque posteriores imperfecti. Inter quos hoc est discrimen quod quattuor perfecti concludunt directe. quod est maiorem extremitatem predicari de minori. ^ Quinque autem posteriores imperfecti concludunt indirecte. hoc est in eis predicatur minor extremitas de maiori. ^

cap. 5. de 2a Figura

In hac similiter sunt duo defectus speciales uitandi. Primus est ne detur maior particularis. ne arguatur a determinata ad distributiuam. Secundus est ne detur conclusio affirmatiua. ~~sic enim~~ medium nullibi distribuitur in antecedenti.

In ea autem sunt quattuor modi. Cesare. Camestres. Festino. Baroco. et omnes concludunt directe. V.g. in Cesare. nullus lapis est animal. omne brutum est animal. ergo nullum brutum est lapis.

cap. 6. de 3a Figura

In hac etiam figura uitandi sunt duo defectus peculiares. Primus ne minor sit negatiua. sic enim arguemus a non distributo ad distributum ex parte maioris extremitatis. Secundus est ne conclusio sit uniuersalis. sic enim argueret a non distributo ad distributum ex parte minoris extremitatis. Predicti

au

autem defectus in singulis figuris, advotati concidunt. cum ~~aliquibus~~ ex assignatis supra. et devitandos esse ipsorum modorum litterarum vocales sa eis monent. Porro hac figura sunt sex modi. Darapti. Felapton, disamis, Datisi. Bocardo. Ferison. et omnes concludunt directe. hoc est maior extremitas predicatur de minori extremitate. V. g. in Darapti. omnis homo est animal. omnis homo est substantia. Ergo aliqua substantia est animal

cap. 7. de Reductione ostensiva

Notandum quod in omnibus predictis modis colligitur conclusio efficacissime non tamen sic evidenter ut plures ex illis manifestatione sui roboris non indigeant. quod solum reperitur in quattuor primis modis prime figure. qui ob id perfecti nuncupantur quod claritas collationis eorum intersepsis omnibus elucescit ac proinde rigorose ipsi soli perfecti nominantur. Reliqui vero quindecim ut eorum vis et efficacia manifestior fiat, ad predictos quattuor reducuntur, reductione ob id appellata ostensiva. quod veluti digito ostendit bonitatem consequentie. ¶.

Animadvertende autem sunt iste consonantes. B. C. D. F. que significant quattuor predictos modos perfectos scilicet Barbara. Celarent. Darii. Ferio et ulterius denotant quod omnes syllogismi imperfecti quorum littera initialis

fuer

fuerit. B. reducitur ad Barbara. si C. ad Cesare. si D. ad Dary. si F. ad Ferio. " "

animaduertendæ etiam sunt pro eiusmodi reductione aliæ quattuor consonantes. scilicet. S. P. M. C. etenim. S. significat propositionem significatam per uocalem immediate præcedentem. S. conuertendam esse simpliciter. P. denotat propositionem significatam per uocalem immediate præcedentem. P conuertendam esse per accidens. M. significat mutationem propositionum scilicet maiorem efficiendam esse minorem. et minorem maiorem. C. quando non est littera initialis, sed est in medio modi significat talem modum non posse reduci reductione ostensiua sed reductione per impossibile. quod contingit in Baroco. et Bocardo. hæc si placet exemplis illustremus in Baralipton. omne animal est substantia omnis homo est animal. ergo aliqua substantia est homo. reducitur ad Barbara. sic conuersa conclusione per accidens. omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. quod si quis obiiciat propositionem particularem affirmantem nullo modo posse conuerti per accidens in uniuersalem affirmantem? Respondemus id sine dubio uerum esse. nec contrarium asserimus, sed quod duæ propositiones uniuersales affirmantes uim habent inferendi propositionem

sitionem universalem affirmantem
et ex consequenti propositionem parti-
cularem affirmantem, in quam conuer
titur universalis affirmatiua per accidens
Reductio per impossibile fit ut si quis
negauerit conclusionem illatam in ali-
quo ex modis predictis. reducatur ad impos
scilicet sibile admittendo duo contraria aut con
tradictoria simul uera. reducuntur autem
quindecim modi imperfecti ad quattuor
perfectos prime figure. pro quo notandum
sunt hec quattuor uocales. a. e. i. o. que
significant quattuor conclusiones quattuor
perfectorum modorum. Scilicet. a. conclu
sionem uniuersalem affirmatiuam in
Barbara. e. conclusionem negatiuam
in Celarent. i. particularem affirmatiuam
in Darij. et. o. particularem negatiuam
in ferio.
deinde notande sunt hec dictiones scilicet
nesciebatis. que habet quinque syllabas
pro quinque modis imperfectis prime figure
obdiebam. que habet quattuor syllabas
pro quattuor modis secunde figure. et
letare Romanis. que habet sex syllabas
pro sex modis tertie figure singule singu
lis modis eo ordine quo sunt in dictionibus
correspondentes. ecs[illegible] uocalibus ut dictum
est conclusiones quattuor modorum perfecto
rum indicantes
est igitur his suppositis reductio per impossi-
bile. cum ex opposito conclusionis cum al
tera premissarum infertur contrarium uel
con

22

uel contradictorium alterius premissa.
Sic. quattuor modus imperfectus prime figu
re ex opposito siue contradictorio conclu
sionis loco maioris. et ex maiori loco
minoris. infert oppositum minoris. id
est contrarium, uel contradictorium
In celantes uero. ex opposito uel contra
dictorio conclusionis loco minoris. et ex mi
nori loco maioris infert oppositum maio
ris. facta prius conuersione conclusionis
simpliciter. uel per accidens.
In modis secunde figure, manente ma
iori ex opposito conclusionis loco minoris
infertur oppositum minoris.
In modis tertie figure manente mino
ri, ex opposito conclusionis. idest ex con
tradictorio conclusionis loco maioris in
fert oppositum maioris. idest contrariu
uel contradictorium.

quattuor modis scilicet Baralip ton dabitis. fa pesmo. Frisesomorum

Cap. 8. de arte inueniendi mediu

Ars ista plurimum conducit ad conclu
dendum quodlibet genus propositionis.
Notande tamen sunt octo littere. qua
rum due sunt uocales, sex uero sunt
consonantes. Vocales sunt a. et e.
a designat predicatum. e. uero subiec
tum. a. idest predicatum sequuntur
tres consonantes. scilicet b. c. d. / B
est consequens ad predicatum. ~~idest su
perius ad predicatum~~. C. est antecedens
ad predicatum. ~~idest~~ uel inferius ad predica
tum. D. est extraneum ad predicatum
idest. dysparatum ad predicatum. / e
idest

uel superius ad predicatum

id est subiectum sequuntur tres conso-
nantes . f . g . h . / f est consequens
ad subiectum . g est antecedens ad sub-
iectum . h . est extraneum ad subiectum
Praeterea sunt animadvertendae novem
dictiones . ex quibus sex sunt trisyl-
labae, pro combinationibus utilibus . quae
sunt Fecana . Cageti . Dafenes . He-
bare . gedaco . gebali . et tres dissylla-
bae pro combinationibus inutilibus
quae sunt . Febas . Hedas . Hecas :-
omnis autem tertia syllaba cuiusque
dictionis ex trisyllabis significat qua-
lis debeat esse conclusio . Si fuerit a
conclusio erit universalis affirmans
ut patet in Fecana . Si fuerit . i . par-
ticularis affirmans . ut in Cageti et
gebali . Si fuerit e . conclusio univer-
salis negans ut in dafenes, et Hebare
Si fuerit o . conclusio erit particularis
negans ut in gedaco / ut igitur exem-
plo rem elucidemus . ad concludendam
propositionem universalem affirmati-
vam . quam ultima vocalis in Fecana
demonstrat . sumes medium quod sit
consequens ad subiectum . quod signi-
ficat illa syllaba Fe . et antecedens ad
praedicatum, quod denotat illa syllaba
ca . v.g. omne sensibile est animal
omnis homo est sensibilis . ergo omnis ho-
mo est animal . Et sic in aliis iuxta
normam praescriptam.
tres fiunt autem combinationes inutiles
iuxta dictiones dissyllabas . et duo prin-
ci-

(in quibus tertiam
addit quam praemissae
quas insinuant in-
habiles sunt ad ter-
tiam inferendam)

pra Aristoteles in primo prior. scilicet
dari terminos in quibus omni, et in qui
bus nulli. dari enim terminos in quibus
omni est dari in aliquo syllogismo
propositionem universalem affirma
tivam compositam ex extremitatibus
que convenit in veritate cum premis
sis constantibus ex eisdem terminis.
hoc pro questabis si sumas pro extremita
tibus duos terminos convertibiles. et
pro medio terminum disparatum. v.
g. nullus lapis est risibilis. nullus ho
mo est lapis. et omnis homo est risi
bilis. iste premisse sunt insabiles ut
ex illis inferatur propositio negans, tam
universalis quam particularis. aliter e
nim essent due contrarie vel due con
tradictorie simul vere. nam si quis col
ligat ergo nullus homo est risibilis. cum
consequentia bona ex concessis. et an
tecedens sit verum, ergo et conclusio
est vera. sed hec conclusio est contra
ria illius, omnis homo est risibilis que
etiam est vera, ergo dantur due contra
rie simul vere. quod si inferas istam ali
quis homo non est risibilis. ista est vera
quandoquidem est conclusio legitime
consequentie, cuius antecedens est ve
rum. et hec est illius contradictoria
omnis homo est risibilis. que etiam
est vera. ergo dantur due contradictorie
simul vere.
dari terminos in quibus nulli in aliquo
syllogismo est dari propositionem univer
salem negantem compositam ex extre
mi

mitatibus cum premissis constantibus ex
eisdem terminis quod ut prestare va-
leas sume pro [redacted] extremitatibus
duas species disparatas, et pro medio
genus ad illas. sic. Animal est ho-
mo, equus est animal. et nullus e-
quus est homo. iste premisse sunt in-
habiles, ut ex illis colligatur propositio
affirmans, tam universalis, quam parti-
cularis. secus enim darentur due contrari-
e vel contradicentes simul vere. nam
si inferas istam, nullus equus est homo
que vera est ratione legitime conse-
quentie. cuius antecedens est verum
est contraria illius nullus equus est
homo. que etiam est vera. quod si istam col-
ligas aliquis equus est homo est contra-
dictoria illius, nullus equus est homo
ergo darentur due contradictorie simul
vere. probo consequentiam, quia perte
ista consequentia est legitima. et ante-
cedens est verum ut constat, ergo et con-
sequens est verum.

Sed ut verum fateamur predicta de
arte inveniendi medium futiles sunt
et pueriles nuge in quibus frustra
studium et opera perditur. ac proinde
defectus tam intrinsecos quam extrinsecos
superius adductos attende. et recte colli-
ges. Medium autem ad quamlibet col-
latam propositionem invenies facilli-
me si causam convenientie predicati
ad subiectum inspexeris. quod non erit
mul

^ inferendam
^ aut inveneris

multum difficile. quod facunies ex emplo loco omnium conspicito. nam si volueris inferre hanc conclusionẽ Petrus est risibilis. sumes pro medio ly homo. sic. omnis homo est risibilis. Petrus est homo. ergo Petrus est risibilis, causa enim quare est risibilis. est quia est homo. De syllogismo expositorio

Syllogismus expositorius constat medio singulari. ut. Petrus est albus. Petrus est homo. ergo homo est albus. reperit autem in omnibus figuris iam ex propositionibus singularibus iam ex universalibus. vel negatiuis. vel affirmatiuis. v.g. in prima figura sic deus est omnipotens, omnis creator est hic deus, ergo omnis creator est omnipotens. ^ in secunda figura in Cesare sic. nullus homo est hec luna. omne astrum primi orbis est hec luna. ergo nullum astrum primi orbis est homo. ^

In tertia figura sic. Petrus est sapiens. Petrus est homo. ergo homo est sapiens ^

Sunt et syllogismi hypothetici qui propositionibus hypotheticis constant de quibus cum de propositionibus hypotheticis egimus sufficienter. Aliud est dum modum arguendi in conditionalibus copulatiuis et disiunctiuis propositis.

^ de quo Aristoteles agit. in. 1. lib. topicorum. cap. 6.

^ potest autem in hac figura confici quadrupliciter —

^ In hac etiam figura est quadruplex modus conficiendi syllogismum expositorium.

^ In hac figura sunt tantum duo modi colligendi expositorie, alter pro affirmatiuis. ut iam ad dictum patet. Alter pro negatiuis. v.g. Petrus non est philosophus Petrus est homo. ergo aliquis homo non est Philosophus —

caput X^{m}um
De divisione syllogismi in partes subiectivas

Divisio syllogismi in superioribus secun-
dum materiam et formam, dividendus
restat in suas partes subiectivas. secun-
dum quas est ergo quadruplici differentia
scilicet demonstrativus probabilis, so-
phisticus et pseudographus sive falsigra-
phus

Syllogismus demonstrativus est qui cons-
tat propositionibus necessarijs et per se ne-
cessarijs autem sunt quae falsae esse nunquam pos-
sunt et per se cum praedicatum sunt de es-
sentia subiecti

In potissimis demonstrationibus medium
ad concludendum est definitio essentialis
maior extremitas propria passio. minor
extremitas est species vel genus de quo
demonstratur propria passio. v.g.
omne animal rationale est admirativum
omnis homo est animal rationale ergo
omnis homo est admirativus

Est autem duplex demonstratio scilicet
propter quid quae procedit a causa ad effe-
ctum. ut omne animal rationale est ri-
sibile, omnis homo est animal rationale
ergo omnis homo est risibilis. et altera de-
monstratio est quia. cum ex effectu con-
cludimus causam. v.g. omne risibile est
animal rationale, omnis homo est risibilis
ergo omnis homo est animal rationale.

Syllogismus topicus seu probabilis est
qui constat ex praemissis probabilibus v.g.
omnia bona animi sunt anteferenda bonis

cor

corporis. omnes virtutes sunt bona animae. ergo omnes virtutes sunt anteferendae bonis corporis. est autem teste philosopho probabilis propositio quae apparet vera aut omnibus. ut haec (omnis mater diligit filium suum, aut pluribus. ut haec regnum praeclarius ab uno, quam a pluribus principibus gubernatur. aut sapientioribus et maxime probatis. ut haec. in viventibus est una tantum forma substantialis.

finis vero et scopus syllogismi probabilis sive topici est generare opinionem. id est assensum conclusionis cum formidine alterius partis. sed finis demonstrativi est generare scientiam et assensum evidentem conclusionis.

Syllogismus sophisticus est qui constat praemissis quae apparent probabiles non tamen sunt. ut si dicas. quidquid in macello emisti comedisti. sed carnes crudas in macello emisti. ergo carnes crudas comedisti. / Item quidquid non amisisti habes, regnum non amisisti, ergo regnum habes.

Syllogismus pseudographus. seu sophisticus est qui constat praemissis quae apparent necessariae aut principia alicuius scientiae peculiaris et tamen sunt oppositae propositionibus necessariis. v.g. omnes lineae ductae ab eodem puncto in idem punctum sunt aequales, diameter et semicirculus sunt lineae

ae

q dicitur ab eodem puncto in idem punctum ergo diameter, et semicirculus sunt lineae aequales. illa enim maior quae per se veritatem fere videt. est falsa nisi intelligat de lineis ductis per idem spacium finis et saepius breuius etiam syllogismi est decipere et in errorem audientem inducere. et pertinet ad dialecticum de eius modi syllogismis agere, sicut et ad medicum de venenis, ut vitent et minime amplectant.

Vt autem loca arguendi dialectica memoriae facile mandare queas, sequentia carmina minus limita et barbara notae finitio. descriptio, interpres et differentia proprium, synonimum universale totum integrale totum, totum in quantitate posseque in modo totum. necnon in tempore et loco causa nempe forma, finis, agensque, materia ortus, et corruptio usus communiter haerens loca interna quibus litigia constant. — primo pro locis internis

Pro locis externis. sequentia vide

Oppositum, relatiue, priuans, contraria dicens atque contrarium, necnon contrarium in ipso disparatum, maius, proportio, minus, imago mutata proportio, dissimile, et disproportio transsumptio, authoritas, externa subsellia dabunt

Pro locis medijs. sequentia

Coniugata. casus, diuisio a magis ad simplex appositio ponunt, tibi lector media cuncta

Pro

caput decimum.

Pro fallacijs quoque haec carmina barbara nota

et paralogismis vitandis et cognoscendis

Secundum quid simplex accidens, non scitus elench,
Principium petitū, sequens nō ut causa causa
Secundum plures ut unam, sint tibi ad extra
In dictione autem quae sequuntur
Equivoca Amphibola, divisum, accidens atque
figura, compositum, dictionem semper adintrant

Entimema est alia argumentationis species, in qua altera premissarum reticita infert fastrinata conclusio. ingeni o praeditis familiarior in disceptationibus, ut si dicas omne animal sentit, ergo omnis homo sentit. appellatur syllogismus truncatus.

De inductione quae tertia argumentationis species est. iam supra satis diximus

Exemplum autem quod quartum locum in argumentationibus sibi vendicat est cum unum singulare, per aliud singulare, aut alia singularia similia colligunt. ut. deus pepercit Petro amare flenti, ergo etiam parcet Joanni si amare fleverit.

Cum autem Aristoteles .1. retorices. cap 10. ait. dialecticum uti syllogismo et inductione. oratores vero entimemate et exemplo. id tantum vult dicere quod illi arguendi modi sunt magis familiares dialecticis. non quod non etiam alijs dicti obsequantur.

De obligationibus (quibus obligo te ad hanc

pro

propositionem, propono tibi, interrogo: et similia verba deserviunt) de impossibilibus suam necessitatem veritatem et contingentiam destruentibus, aliisque contemnendis ineptiis parum immo nihil omnino curandum est.

capit undecimum

Pro modo vero syllogizandi in terminis divinis et oppositione propositionum que ex ipsis conficiuntur breviter adnotandum quod termini divini quidam sunt essentiales ut deitas, essentia, bonitas, Deus, bonus etc. quidam personales, et hi adhuc in duplici differentia sunt, scilicet aut discreti ut pater, filius, spiritus sanctus, aut non discreti quod est nomen persona. quidam etiam alii termini sunt notionales ut ingenitum respectu patris. Secundo notandum quod termini personales discreti v.g. pater habent sua immediata et veluti formalia et mediata^ significata: significat enim pater ex vi sue significationis primario suppositum divinum et mediate essentiam que eidem supposito identificatur, et e converso hoc nomen Deus significat primario et formaliter habentem deitatem incommunicabiliter ut abstrahit ab hac et illa persona, inter quem et hoc nomen homo, divus Thom. 3 p. q. 39 ar. 4 ad discernendam veritatem in propositionibus scrupulosius notavit hanc differentiam, quod lz homo cum significet naturam que seclusa operatione intellectus non est una in pluribus suppositis, sed alia et alia in singulis sive ut ex modo sue significationis supponat immediate pro supposito, ut homo disputat nisi ratione predicati abstrahat ab illo, ut

^ et veluti secundaria.

hoc

homo est species. Sed ly Deus qui significat unam naturam que realiter est in pluribus suppositis. fit ut econtrario ratione sue significationis supponat pro habente divinitatem in comuni. id est pro deo ut abstrahit ab hac et illa persona nisi ratione predicati trahatur ad supponendum pro singulari supposito. ut cum dicimus deus generat

Tertio Notandum quod cum simplicitate et identitate divine essentie stat ut de fide constat trinitas personarum inter quas et essentiam dat distinctio rationis quam pro nunc discutere non est animus.

Quarto Notandum quod de hoc nomine persona ^ sicut quantum ad realitatem significatam. tamen quantum ad modum significandi ^ loquendum est tamquam de termino. homo. respectu singulorum hominum.

^ respectu divina est personarum

^ proportionabiliter

Ex Dictis ne materiam protrahamus Sequitur quod alique propositiones que videntur universales non sunt universales immo particulares ut hec. omnis essentia divina est pater. ^ et inde fit quod iste due omnis essentia divina est pater, aliqua essentia divina non est pater sunt contradictorie. quarum affirmativa est vera Similiter si inferas. omnis essentia divina est pater. filius est essentia divina. ergo filius est pater nihil concludes. quia procedit ex mere particularibus.

^ et econverso alique videntur particulares que habent vim universalium. ut hec aliqua essentia divina non est pater.

Sequitur secundo quod in propositionibus constantibus ex terminis divinis, omnia opposita

num

scilicet
num genera reperiri possunt. contrarie
v.g. omnis persona divina est pater.
nulla persona divina est pater. sub
contrarie. v.g. aliqua persona divina
est pater, aliqua persona divina non
est pater. contradictorie. v. filius est deus
filius non est deus
sunt et syllogismi tam non expositorij
v. omnis divina persona est deus. spiritus
sanctus est divina persona. ergo spiritus
sanctus est deus. et expositorij. si dicas
hec essentia divina est deus, filius est
hec essentia divina, ergo filius est deus
Attendenda tamen maxime est summa
unitas esse cum distinctione reali per
sonarum inter se et distinctione rationis
personarum et proprietatum ab esse
tia quam nobis demonstrare dignetur
qui Moysi est policitus. ego ostendam ti
bi omne bonum.

+ capiut vnicū

Liber. quartus de Logica.

Questio 1m ~~caput~~ 1m

Vtrum dialetica sit necessaria —

Tractatus. Primus de Proemialib,

1. Hic quattuor questiones premittende sunt. scilicet an sit Logica quod est essa necessariam. quid sit qualis sit. et propter quid sit —

Notandum antequam ad ulteriora progrediamur. quod Logica siue dialetica est duplex scilicet naturalis qui est imperfectus acquirendi modus a natura cuilibet Sommi ratione utenti insitus. et artificialis. qui est hic modus ad artem redactus. est autem dialetica naturalis ad omnes scientias et artes simpliciter necessaria. artificialis uero est etiam simpliciter necessaria ad scientias omnes que suo proprio modo acquiruntur, si tamen autem sunt scientie sed artes. ut gramatica et rethorica aut non acquirant modo scientifico ut ius ciuile et Pontificium artificialis dialetica non est necessaria ad eas acquirendas, sed utilis tantummodo et conducens. ad seipsam autem prorsus supponi non potest ac proinde ut naturalis est, sibi artificialiter acquirende precedit. quod si sancti quandoque dialeticam exosam Sabuisse uidentur. ut in Ambrosio aliquando contra sunt intelligendi de sophistica. iuxta illud eccli qui sophistice loquitur odibilis est

~~capitulum~~ 2m Questio. 2

Vtrum dialetica siue logica sit scientia. quod pertinet ad questionem quid sit.

Supponendum autem quod non loquimur de dialetica naturali quod talis scientie rationem Sabere non potest. sed pro artificiali que est Sabitus et facultas disputandi -

acquisita. Videtur quod sit scientia quia est ars. artem autem distinguit Aristoteles a scientia. 2° quia est modus sciendi teste D. Thoma. At Aristoteles scientiam dicit et modum sciendi simul acquiri non posse. 3° quia non versatur circa certum obiectum. immo teste Philosopho disputat de rebus omnibus.

Notandum quod dialectica vel sumitur pro logica communiter arte disserendi. vel pro topica quae docet probabiliter de omni proposito disputare.

Concl. ergo sit quod logica est scientia quia circa proprium obiectum versatur de quo proprias passiones per propria principia demonstrat. nimirum quid incognita ex cognitis patefaciat. 2° quia est habitus per demonstrationem acquisitus in ea enim plurimae fiunt demonstrationes.

scilicet modum sciendi.

Ad 1. argumentum D. Aristotelem distinguere artem mechanicam a scientia. non vero liberalem.

Ad 2. quod dialectica est simul modus sciendi. aliae scientiae non item.

Ad 3. quod dialectica topica prout docens est est scientia. non autem fungitur munere scientiae prout utens est. tunc est prout utitur ratione disserendi probabiliter de quacunque re proposita. et nec sic non habet certum subiectum circa quod versetur. Questio 3a

cap. 3. Utrum dialectica sit una scientia

et

q. non.
Et videtur q. non habet unicum obiectū agit enim de simplicibus. de propositio nibus. et syllogismis.
Notandum q. scientię sicut et potentię sumunt unitatem ab obiectis. non ut res quędam est et materialiter. sed se cundum q. obiectum est et terminat ad ipsum potentia vel habitus. Sicut est q. obiectū q. ~~obiectum~~ ut res est potest esse genus vel aliquod latius patens. cum tamē ut obiectum est non habeat rationem nisi speciei infimę. V.g. color in esse co loris est genus. in esse autem visibilis est species infima.
Secundo notandum singulas scientias non esse simplices habitus. sed collectio nem multorum habituum specie differē tium. in quibus certus ordo et connexio reperitur. Unde in qualibet scientia du plex unitas ~~reperitur~~ consideratur. scilicet vel per or dinem ad singulos habitus. vel ad om nes simul sumptos sicut et in exercitu est unitas singularis militum non so lum ut homines. sed ut partes exercitus et unitas quia totum exercitum compo nunt, quę in exercitu dicitur unitas ordi nis. Et idem dicendum est de diversitate. Sumit ergo dialectica (et alię scientię) suam unitatem et diversitatem ordi nis, quia dicuntur unę vel diversę ab obiec tis ut obiecta sunt. unitatem vero vel diversitatem pertinentem ad singulos habitus, ab eisdem obiectis ut res sunt.
Ad argumentum ergo Respondet q. ista

o-

omnia cadunt sub consideratione dialectice, inquantum induunt unam rationem obiecti, scilicet modi sciendi

diuisio artium et scientiarum.

tractaturus de dialectica qualis sit, notare oportet quod ars seu scientia potest diuidi, uel ex parte rerum de quibus agit, et sic uel ratione finis ad quem dirigitur. primo modo diuidit in eam que agit de sermone, et eam que de rebus tractat. secundo modo diuidit in practicam cuius finis est operatio, et in speculatiuam cuius finis est sola ueritatis contemplatio et cognitio. theorica seu speculatiua diuidit in physicam, mathematicam, et metaphysicam que etiam theologia naturalis nuncupatur. ad physicam etiam medicina reducitur qua parte contemplatur, agit autem de corporibus naturalibus. mathematica que de magnitudinibus est diuidit in aritmeticam, musicam, geometriam, et astronomiam. metaphysica etiam de deo que naturaliter cognoscibilia sunt, et mali. unde dicunt philosophi quod physica abstrahit a materia individuali sensibili singulari, mathematica a sensibili singulari et communi, metaphysica et theologia etiam a materia intelligibili. de theologia uero reuelata speciali dei beneficio hominibus concessa nunc non est sermo nos ter // Prattica scientia rursus diuidit in agentem cuius finis est operatio immanens in agente ad quam dirigendam ordinatur, cuius generis sunt amare, intelligere etiam, irasci, timere et similes. efficiens

ne

vero ea dicit cuius finis est operatio in exteriorem materiam transiens. ut ars fabrilis et similes. Agens dividit in ethicam (quae et philosophia moralis vocat) politicam. ad quam ius civile et magna pars iuris Pontificii revocat. et oeconomicam quae gubernandae familiae incumbit. efficiens autem mechanicas omnes complectit.
Potest autem generali divisione scientia et ars dividi in superiorem quales sunt physica, mathematica, metaphysica. et tres agentes enumeratae. et in inferiorem quae rursus subdividit in liberales, et serviles. quarum quaelibet septenario numero continent. et sequentibus carminibus comprehendunt. primi liberales posteriores serviles.
Lingua. tropus. ratio. numerus. tonus. angulus. astra
Rus. nemus. arma. rates. vulnera. lana. faber

Quaest. 4 ~~cap. 4~~. Utrum dialectica sit prattica an speculativa.

Pro intelligentia huius difficultatis est animadvertendum quod scientia dicit prattica vel speculativa ex fine quem ipsa sibi praescribit. non vero ex eo ad quem ex intentione addiscentis ordinat. etenim scientiam speculativam de anima poterit quis ad recte vivendum ordinare, et pratticam de navi construenda poterit eo vero eo dirigere ut solam artificiosam eius structuram contemplet.
Deinde sciendum est quod ad rationem scientiae pratticae, requirit quod agat de re operabili. et simul modo operabili tractando

sci

scilicet regulas quibus res efficienda est. alias enim scientia de navi aut de domo, licet sit de re operabili, ad mathematicum pertinebit.
Hinc colligimus probabiliter cum plurimis dialecticis, quod logica sive dialectica est scientia prattica et non speculativa, quia quamvis investiget rerum naturas per definitionem, argumentationem et similia, et quamvis videatur agere de rebus modo non operabilibus, et finis eius videatur sola veritatis contemplatio, nihilominus ex se dirigit ad opus et praxim, operationem scilicet intellectus, tradendo praecepta quibus argumentationes conficiende sint, divisiones definitiones et alia huiusmodi. et idem est dicendum de rethorica et gramatica.
Agit igitur dialectica de rebus operabilibus ab intellectu et modo operabili declarando quomodo syllogismus conficiendus sit. qui proinde est finis dialecticae res operabilis est. unde non est inconveniens dicere illam esse scientiam practicam per quam sola intellectus operatio dirigatur.

~~Cap.~~ questio 5. Utrum subiectum dialecticae sit modus sciendi an ens rationis.

Hoc est quaerere propter quid dialecticae. non enim agimus de subiecto inhaesionis qui est intellectus, sed de subiecto attributionis ad quod refert et tendit scientia, hoc autem subiectum dicitur etiam

obiectum et materia circa quam hęc
enim realiter idem sunt ratione so-
lum differentia. dicit enim subiectum,
in quantum de eo demonstrant passio-
nes in scientia. obiectum in quantu(m)
consideratur a scientia tendente in ipsu(m).
et denique materia in quantum suppo-
nit ut res ab ipsa scientia tractanda
respondeo hęc quęstio magis pertinet ad
metaphysicum, quam ad dialecticum, quia di-
alecticę subiectum supponere debet.
obiectum autem tria posset scilicet quod sit
verum, quod omnia ipsius causa tractent(ur)
et quod scientiam ab alijs scientijs distin-
guat.
Alij ergo demonstrationem alij syllo-
gismum alij argumentationem. Di-
uus Thomas enunciationis obiectum dia-
lecticę esse dixerunt.
Aliqui recentiores sequentes Scotum
modum sciendi seu disserendi eius obiec-
tum affirmarunt.
Sed ut breviter sensum nostrum deprom-
amus sit prima conclusio contra A-
mmonium. quod demonstratio non est dialec-
ticę subiectum cum et de probabilibus
in ea tractet.
2a conclusio. argumentatio non est sub-
iectum universę dialecticę sed eius sta-
tum, quam Aristoteles nobis scriptam
reliquit. ut ipse innuit in libris elenche-
rum. hoc probat contra Albertum mag-
num, quod multa dialecticus definiendo
et dividendo declarat nulla adhibita ar-
gu-

202.

gumentatione // 3 conclusio ens ratio
nis non est etiam subiectum dialecticæ
ut placet multis. quia non est ens rationis
communissime sumptum. sic enim de eo
etiam agunt grammatica et rethorica
et aliæ artes. neque est aliquod ens ra
tionis particulare, quod non sit modus
sciendi. Ad hoc quidam respondent ens
rationis esse duplex alterum, quod pen
det ex solo hominum arbitrio. ut quod ho
mo sit terminus. alterum quod pendet
ex illo arbitrio et rerum naturis. ut
quod homo sit species. et animal genus. et
huiusmodi ens rationis dicunt esse
obiectum dialecticæ. sed profecto ipsa
etiam versatur circa primum scilicet
terminos, nomina et verba

Sed dissserendi — sit ergo 4a conclusio. quod modus sciendi est obiectum dialecticæ. cui conveniunt
omnes tres conditiones obiecti superius
assignatæ. quia est unum quid. et propter
eum omnia in logica tractantur. et per
eum ipsa ab omnibus alijs scientijs dis
tinguitur. ut patet.

Tractatus secundus de Annotandis in ~~tractatum~~ [Isagogem] de quinque universalibus +

Cap. I / Caput unicum

Pro introductione ad intelligentiam quinque vocum, quas Porphirius ex topicis Aristotelis et alijs suę doctrinę locis explanauit, genere scilicet specie differentia, proprio et accidente. [Notandum vero quod necessarium, aut est simpliciter tale, ut deum esse aut ex suppositione alicuius causę, vel efficientis, quale est dicere esse supposito ortu solis, aut ex suppositione finis, et hoc dupliciter vel quia omnino est aliquid ad illum consequendum necessarium, ut cibus ad vitam, aut ad melius esse, ut cibus lautę apparatus ad eundem finem, ex quo constat quod utile etiam nomine necessarij comprehendi.]

Primum tenendum est quod earum cognitio est ad prędicamenta Aristotelis et disserendi artem omnino necessaria.

In enumerandis autem vocibus non eundem ordinem seruauit Porphirius, quem in agendo de ipsis. prius enim annumerauit differentiam quam speciem seruando ordinem naturę, quia species ex genere constat et differentia. postea vero prius egit de specie quam de differentia seruando ordinem doctrinę quia notior est nobis quam differentia. sequutus igitur Porphirius in quinque vocibus enumerandis ordinem, quem seruat natura in rebus gignendis. Primo enim est materia quę respondet generi, deinde forma cui respondet differentia, deinde ex his resultat totum scilicet species constituta. Postea sequuntur et emanant ab essentia proprietates cui respondet proprium. et tandem pro ultimo complemento sequuntur accidentia. et sic in quinto loco agit de accidente.

Questio I. ~~Cap. 2~~ Vtrum universalia sint in solo intellectu an etiam in Rebus.

Vniuersale quod obiectum huius isagoges

ges Porphirianae est. quod in sui genera
litate aequivocationem importat dis
tinguendum est prius quam definiendum. est
sunt igitur quaedam universalia in cau
sando ut Deus, astra etc. alia sunt uni
versalia in significando ut communes con
ceptus mentis, termini et similia; alia
sunt universalia + qualia essent ideae
Platonis si darentur. Universalia denique
alia sunt in praedicando quae nimirum
de multis communiter affirmantur ut ho
mo de singulis hominibus. et de his ul
timis tantummodo procedit nunc noster
sermo.

Universale ergo sic acceptum definitur
ab Aristotele 7. metaphys. cap. 13. sic
universale est quod aptum est ut in
pluribus insit. per modum scilicet ali
cuius identitatis ^ et 1. periherm. c. 5. u
niversale est quod aptum est ut de plu
ribus praedicetur. id est vere affirmetur
et haec definitio veluti sequitur ad priorem
ex eo enim res aptae sunt praedicari de
pluribus quod aptae sunt esse in pluribus
et quia de praedicabilibus agimus secunda
definitio est a nobis explicanda in qua
ly quod innuit universale debere
esse unum nomine et ratione non com
plexum, aequivocum, aut analogum
licet eiusmodi habeant similitudinem
cum veris universalibus ut maxime la
te patet in ens verum etc. defini
tur vero non per aptum praedicandi de plu-

^ licet sint singu
laria in essendo

+ in essendo -

^ scilicet vel es
sentialis vel
accidentalis

ribus. sed per aptitudinem, quia quamvis / de uno solo. aut de nullo praedicetur erit / universale.

Est autem praedicatio duplex scilicet naturalis, et non naturalis. naturalis rursus alia identica, et altera directa ut homo est animal. Petrus est homo. et haec proprie est doctrinalis / Non naturalis vero dividitur in praedicationem contra naturam, et praeter naturam et haec ex / cluditur a definitione.

illa vero Particula definitionis De Pluribus. idem est ac de multis. nomine autem plurium sunt intelligenda plura secundum illud nomen, quod rem universalem significat. ut homo.

Et proportionabiliter ad haec explicanda est prima Universalis definitio.

definit autem universale formaliter acceptum. hoc est ipsa universalitatis relatio concrete sumpta. per proprietates tamen sui fundamenti. N. quia cum definit species, definit non natura et nominis quae est species, sed relationem ea fundata, per proprietates naturae quae de pluribus differentibus numero praedicatur.

Universale igitur hic definitum debet esse unum nomine (idest cui existenti esse significationis unius correspondeat in mente conceptus) et unum ratione. ut homo Unde ens erit universale. ~~definitio~~ neque hoc communitas animal rationale quamvis unam importet rationem, ~~quia existens significationis~~

Margin (left): ultra; ut Pla; homo est Pla; commune; saltem quia neque ~~ens~~; fusus; lis respondet illi nomini; ens —

Margin (right): quamvis sit unum nomine; quia non est unum nomine —

~~Ens duplicem excitat in mente concep-~~
~~tum alterum animalis alterum ra~~
~~tionalis~~ mundus etiam, Exercitus et
navis sunt unum nomine, sed non
ratione. Siquis autem quaerat cur
universale debeat esse unum nomi
ne et ratione? Respondet quia debet esse
uniforme et aequaliter se habens respec
tu inferiorum suorum, et propterea oportet
sit unum ratione. Unum autem nomi
ne esse debet, quia natura ut sit universa
lis debet esse talis ut possit abstrahi per
unicam speciem, seu conceptum, quod
fieri non potest nisi natura significetur
per nomen, cuius ex vi suae significationis
correspondeat unus conceptus. / quia si no
mine careat sufficit quod sit uno nomi
ne significabilis. /

Per unitatem etiam rationis non in
telligimus unitatem praecisionis, ne
que solum formalem, sed transcendentem
sive ea sit formalis, quae significat
negationem divisionis in quocunque
gradu communi, sive sit numerica quae
significat negationem divisionis in ali
quo gradu singulari. nec inconveniens
quod unitas formalis non sufficiat ut na
tura dicatur universalis, propterea enim
postea addit in definitione aptitudo pro
xima ad praedicandum de multis quae
necessario secum habet coniunctam unita
tem praecisionis quae est fundamentum
universalitatis/

Notandum vero quod praedicari ratione de a
liquo est esse unum ratione cum illo non

est

est idem. etenim predicari ratione est rationem et essentiam predicati esse rationem. et essentiam subiecti. esse vero unum ratione est habere unam naturam, quod convenit proprijs et accidentibus. Per unam etiam rationem intelligimus privationes aut negationes unius rationis positivae. ut si v.g. equitas, quod si trina cubita eadem albedo poneret in tribus subiectis. et si possent dici tria alba (quod in trinitate personarum divinarum non admittimus de hoc nomine deus quod scilicet dicantur tres dij) quod album est nomen connotativum adiectivum. adhuc tamen non esset universale respectu illorum trium alborum. quod non essent plura in forma importata per nomen album. Est autem definitio assignata universalis descriptiva (sicut et aliquas tradit Porphirius) et sic dat per proprietates fundamenti relationis universalitatis. neque est necessarium quod directe et formaliter predicet de definito. quemadmodum siquis definiat Risibile dicens quod est homo aptus ad ridendum.

Questio 2a ~~Cap. 3.~~ num res an nomina sint universalia

Solum rerum universales.

Si verum est ut Aristoteles asserit quod Plato posuit ideas rerum corporearum separatas, quae erant ipsorum singularium essentiae credens non posse aliter de singularibus corporeis et corruptibilibus ~~po~~ acquiri scientiam. hec erit in hac

re

de prima opinio. improbabilis tamen tum
quia essentialia rei non possunt esse ab ea
separata. tum quia ille ideae essent sin
gulares nec possent separatae existentes.
nec argumentum Platonis concludit
etenim scientia est de corruptibilibus
non per se (quia talia sunt singularia
ad quae per se terminatur corruptio) sed
corruptibilibus per accidens. idest natu
ris communibus scilicet. humana et eles
rina.
Alia per oppositum fuit nominalium
opinio asserentium sola nomina esse
universalia. nullamque naturam co
munem immediate significare. omnis
neque in individuis existentem. sed eque et
immediate significare individua ip
sa respectu quorum sunt universalia
et asserebant ulterius sola nomina
ea praesertim quae sunt in mente esse
genera species. propria et accidentia
eademque sola adaequate definiri et de
ipsis fieri demonstrationes. et alia his
similia quae ex his sequuntur. unde cum
dicimus. homo est species, animal est
genus. assumunt subiecta sumi mere
materialiter. et non pro re aliqua sig
nificata
Tertia sententia est D. Thome et alio
rum vere asserentium nomina uni
versalia significare immediate res
communes. non separatas a singularibus
sed in ipsis existentes ut homo natu
ram

ram humanam. ex qua colligimus nō solum nomina sed et res ipsas esse universales. hoc sensu Arist. 1. de interpretatione cap. 5. et 7. metaphys. cap. nō reprehendit Platonem, qꝫ posuit naturas universales, sed qꝫ posuit eas a singularibꝫ separatas. et probat manifeste, qꝫ cum dicimus, homo est animal, et praestantissima animalium species. nō affirmamus hoc de hac voce homo. neqꝫ de aliquo singulari, nec de tota hominum collectione. deinde qꝫ cum dicto hoc nomine Homo. concipit Aristoteles et Plato et non quantum ad differentias individuales. ergo. neqꝫ cum dicimus qꝫ color est obiectum adequatum visus potest pro alio qꝫ pro colore cōmuniter in omnibus coloribus existente accipi.

ex dictis colligitur res verius qꝫ nomina esse universales. siquidem de ipsis intelligunt praedicationes in propositionibꝫ.

qꝫ si obiicias quidquid est in mundo esse singulare. Respondeo qꝫ verum est de singularibꝫ vel per se. vel per accidens singularia autem per se sunt individua ut Petrus. singularia vero per accidens naturae cōmunes prout sunt in individuis. qꝫ si Aristoteles 7. metaphysicae dixisse fert genera et species secundarum substantiarum non esse substantias. intelligit separatas. ut aiebat Plato. et si in praedicamentis cap. de substantia dixit secundas substantias significare quale quid. vult dicere nomina secundarum substantiarum sig-

nu

nificare ~~hoc aliquid~~. sicut nomina primarum substantiarum significant hoc aliquid.

ex dictis colligitur Primo quod genera et species non sunt in solis nudis quibusdam conceptibus obiectiue, sed a parte rei habent sua fundamenta;

colligitur secundo quod constant materia ut v. g. natura humana. et leonina et non sunt a materia separata, ut fingebat Plato

Tertio sequitur quod genera et species rerum sensibilium existunt in indiuiduis.

quarto colligitur quemnam a recentioribus universalia, ante multa, in multis et post multa dicantur. ante multa essent ideae platonis si darentur. in multis sunt res ipsae in indiuiduis existentes quae universalia denominantur. et universalia post multa sunt ipsae relationes universalitatis, seu ipsae secundae intentiones, quas aliqua operatio intellectus antecedere debet.

questio 3a ~~cap. 4~~. An detur universale ante operationem intellectus?

Sensus est num res ante intellectus operationem habeant sufficiens fundamentum esse, ad hoc ut sint universales taliter quod intellectus nihil circa ipsas rei agat sed solam universalitatis relationem tribuat. Pro quo notandum quod res immediate significatae per nomina universalia possunt tripliciter considerari. si-

li-

licet vel ut contractae in singulis in dividuis, vel ut abstractae ab intellectu per aliquam suj speciem, vel medio modo secundum seipsas prout abexis tentia reali in singularibus, et obiectiva in intellectu. Et quidem primo modo constat non posse esse universales sed prout sunt abstractae convenit illis aptitudo ad essendum in multis quae ut in determinatae ad singularia repraesentant. Controversia ergo est utrum res tertio modo consideratae sint universales ante intellectus operationem. Et videtur quod sic quia sunt aptae esse in pluribus quibus minime repugnat. 2º quia sunt unum in multis. 3º quia ante operationem intellectus convenit eis aliter essendi in multis, ergo a fortiori convenit eis aptitudo.

Notandum cum Caietano in universali triae reperiri, scilicet universalitas sive relatio quaedam rationis, secundum est fundamentum huius relationis, scilicet aptitudo seu non repugnantia ad essendum in multis, et haec est duplex scilicet remota antequam res abstrahantur a singularibus. altera proxima scilicet postquam sunt abstractae et haec dicit aptitudo excludens determinationem ad unum.

Notandum secundo quod res ~~subiectae~~ substractae universalitati dicunt universales formaliter ab ipsa universalitate, ab aptitudine vero nonnisi ut a fundamento. Sit ergo prima concl. res tertio modo consideratae habent aptitudinem remotam

ad

exeundi in dividuis

abstractae fuerint

Lib. de ente et ess. c. 4

per in tellectum

ad relationem universalitatis, et quia
non excludit determinationem ad unum
ac proinde ante intellectus operationem
ei non convenit proximum fundamen
tum universalitatis
quod si obiicias id quod convenit naturae
secundum se, convenit inferioribus ergo
si naturae humanae secundum se conve
nit dicta aptitudo, conveniet etiam Pe
tro et Ioanni. Respondeo quod illa aptitudo conve
nit naturae prout aliquo modo abstrac
ta ab inferioribus, et sic est species, et non
Petrus / neque dicta determinatio natu
rae est positiva, sed veluti negativa hoc
est non est determinata ad individua
et hoc non sufficit
Ad argumenta in contrarium patet so
lutio. quia neque unitas numerica, neque for
malis qualis est in natura communi se
cundum se considerata sufficit ad ra
tionem universalis. sed est necessaria
alia unitas scilicet praecisionis, quae
fit per abstractionem intellectus et sig
nificat negationem divisionis, id est abs
tractionis cum singularibus / et quem
admodum alius essendi in multis conve
nit a parte rei naturae communi, sic et
aptitudo, quae necessaria est ad illum mo
dum essendi convenit etiam ei a parte
rei sine intellectus operatione, sed il
la ad esse universalem non est satis.

Unitas transcen
dentalis quae sig
nificat negatio-
nem divisionis
distinguitur in //
numericam, for
malem. et prae
cisivam.

quaestio . 4

~~cap.~~ 5. De modo quo res fiunt
universales per intellectum?
quia superius diximus per abstractionem
res fieri universales sine condicioni in ap

titudine proxima ad universalitatē
advertimus triplicem esse abstractio
nem. aliam realem, qua res a re. v.g.
pisces ab aqua extrahit. aliā negatio
nis qua id quod convenit rei ab ea nega
t. et hęc est falsa. ut si dicas nix non est
alba. tertia abstractio est per intellectū
quando ex his quę coniuncta sunt unū
sine altero intelligit. et sic abstrahen
tium nullum est mendacium. v.g.
cum per species intellectuales hominis
naturam sine individualibus accidenti
bus contemplamur. aut per sensum al
visus bedinem sacchari sine eius dulcedine per
cipimus ~
Sunt autem tria genera potentiarum qui
bus res cognoscimus. nimirum quinque
sensus externi. sensus interni quo no
mine phantasię comprehendere possumus
et intellectus, quorum singule suis ~~singu~~
~~lis~~ speciebus informant ad res percipien
das. / Intellectus etiam dividitur in
agentem. et patientem sive passibilē
agentis est simul cum phantasmate illuminando illud
species intelligibiles producere; patien
tis vero est eas in se recipere, ac per eas
dem intelligere. nec sufficit corporeitas
phantasmatis impedire actionem in
tellectus quominus speciem intellectua
lem et spiritualem producat. quę iuxta
divum Thomam non est rei singularis
sed universalis, quę non sunt res sine ne
cessitate multiplicandę. et ad intelligendum
singularia sufficit species universalis.
Iam igitur his suppositis necessarium est

ut enim naturę quę universalis est fa
cienda v.g. hominis aut leonis aliquod
singulare sensui occurrat, qui per spe
ciem suam rem percipiat et transmit
tat ad phantasiam quę formato phan
tasmate concurrat adveniente actio
ne intellectus agentis ad producendā
in possibili speciem intelligibilem na
turę cōmunis.

Fiunt autem naturę speciei quarum
individua sentiri possunt (si remove
antur omnia impedimenta quę in intel
lectione contingere possunt) universa
les per solam actionem intellectus a
gentis modo dicto^; illę vero naturę
speciei quarum individua sentiri non
possunt fiunt universales per opera
tionem intellectus possibilis, ut ange
lus (et linea), etenim considerato ali
quo effectu angeli et producta specie
cōmuni^ intellectus possibilis ange
lum cognoscit et in specie cōmuni re
presentatum relatione universalita
tis ornat et afficit.

Naturę autem non speciei sed gene
ris quarum individua sentiunt re
motis impedimentis quę in cognoscen
do contingunt, fiunt universales per
operationem intellectus possibilis. Sic
ex duabus speciebus hominis v.g. et
leonis quę sunt in intellectu possibili
ipse intellectus confert ea in quibus
conveniunt et in quibus differunt et
concipit naturam cōmunem utriusque et
genericam animalis. Et hoc fit per
comparationem. Potest etiam fieri
ne

^ quod primum cognitum ab intellectu est species infima ut probavimus lib. 1. physicorum

^ [illegible]

^ vel imaginis ipsius quę aliqua nobis concipi et formari potest

^ illius effectus aut imaginis postea

ne comparatione ut putasi in specie
sola hominis naturam repraesentan=
te intellectus possibilis quod communis
contemplatur et sine ulla comparati
one concipiat. quod quidem in concep
tu tunc formato de novo incipit. et con
tinuatur per speciem de novo productam
sed hic posterior modus in eiusmodi na
turis genericis. v.g. animalis. viven
tis etc. usque ad substantiam, est minus
certus, quoniam potest contingere quod
intellectus possibilis non abstrahat ab
specie quam contemplatur ~~non~~ speciem
alicuius rei magis universalis quam
prima species repraesentabat. v.g. si
de specie hominis non abstrahat anim al
sed rationale aut risibile.
Positis autem impedimentis ad intel
lectionem. naturae genericae possunt
fieri universales per solam actionem
intellectus agentis per abstractionem
et sine comparatione. v.g. si quis vi
deat a longe aliquod individuum non
percipiens accidentia hominis aut leo
nis propria. sed animalis tantum ut
quod movet motu progressivo. tunc ordi
ne supradicto format species huius a
nimalis ut sic. et facit animal genus
per operationem intellectus agentis
illuminantem phantasma de animali
informatum
notandum tamen quod ad rem efficiendam ~~ad effectam~~ universa
lem non est necesse quod intellectus univer
salitatem ipsam intelligat. sed sufficit
quod sine differentijs individualibus repraese
sen

efficiendi univer
salia

Senter siue fiat universalis per opera
tionem intellectus agentis, siue possibi
lis // questio 5

~~cap. 6~~ De Primis et secundis inten
tionibus.

Non agimus de intentione voluntatis que
quedam eius conatus et agressio est qua
fert in finem. hec enim ad moralem philo
sophiam spectat. sed de intentione intellectus
que duplex est scilicet formalis hoc est
mentis conceptus quo res intelligitur. et
obiectiuus, qui est res ipsa cognita et de
hac secunda intentione pro rebus sump
ta loquimur cum de primis et secundis — precipue
intentionibus nunc tractamus

Prima igitur intentio est quidquid con
uenit rebus vere, etsi a nemine conci
piatur, aut aliquo alio modo ab intellec
tu tractetur quo pacto conuenit homini
quod sit animal. quod sit Philosophus. quod sit rex
quod sit non lapis et alia huiusmodi

dubitari autem solet num abstracta subs
tantiarum de abstractis predicentur ut si di
cas humanitas est animalitas? et Respondetur
affirmatiue. quadri enim sicut vere dici
mus album est coloratum. et albedo est
color. dicemus homo est animal et huma
nitas est animalitas. non sic tamen dice
mus homo aut humanitas est rationali
tas ob diuersum significandi modum
neque homo aut humanitas est materia
aut forma quibus constat. debet enim pre
dicatum (ut vere dicamus hoc est hoc) di
cere

re totam materiam subiecti. vel formali-
liter ut in identicis cum dico homo est
homo. vel connotatiue, ut si dicas ho-
mo est albus. vel partim formaliter et
partim connotatiue, ut cum dicit ho-
mo est animal

Secunda intentio est quidquid conue-
nit rebus veris per mentem apprehensis
aut aliquo alio modo ab intellectu tracta-
[tur] ut esse genus, esse speciem, esse abstrac-
tum. esse subiectum, predicatum etc.

Dicit in definitione conueniens. quia multae re-
rationes pendent ab intellectu quo ad su-
am existentiam et non quo ad suam con-
uenientiam. ut patet in relatione creati-
onis. quae non existit in deo nisi per operatio-
nem intellectus conuenit tamen ei quae se ter-
ater quamuis a nemine intelligatur

Dicit rebus veris quia figmenta excluduntur
ut chimera et similia

dicitur. per mentem apprehensis quoniam
ipsae res veniunt et non ipsae secundae intentio-
nes debent mente apprehendi. et additur
aut aliquo alio modo ab intellectu tracta-
tum quia cum res repraesentatur in specie
intelligibili, tamen ei conuenit secunda in-
tentio quamuis actu non apprehendatur.
tum quia non est necessarium ut semper illa
eadem res cui secunda intentio conuenit
apprehendatur ut ei secunda intentio adue-
niat. satis enim est si alterum extremum
intelligatur v.g. natura humana ut et
in ipsa relatio speciei et in Petro et Paulo
quae non apprehenduntur resultat particula-
ri-

ritatis relatio. que est secunda intentio
est autem duplex secunda intentio, altera nimirum que convenit reb9. ut intentio universalis subiicibilis et particularis. quedam que convenit vocib9, ut intentio nominis. verbi etc. II.
cum ergo intentio primis generis concrete accepta affirmat de rebus quas denominat semper earum enunciationum subiecta sumunt in suppositione simplici nisi ea sit intentio subiicibilis seu singularis. cum vero secunda intentio secundi generis affirmat de vocib9 quas denominat subiecta accipiunt materialiter hoc est pro seipsis. ut homo est nomen, et lego est verbum.
est autem proprium intentionum prioris generis. ut alie possint in aliis fundari. quod cum fit ille, in quibus fundantur habent vicem rei denominate et servantque in enunciatione eamdem suppositionem. quam diximus servare res denominatas. quod facile cernit in his enunciationib9. universale est genus. genus est species. immo eadem ipsa secunda intentio potest in seipsa fundari et a seipsa denominari. ut cum dico, species est species.
Tertio notandum est rem aliquam posse dici universalem duobus modis. scilicet formaliter, seu essentialiter. et altero modo denominative, sive accidentaliter materialiter, et fundamentaliter illa res dicitur formaliter universalis que
est

est ipsamet intentio universalitatis, si
ue in concreto, siue in abstracto signi
ficet, ut genus, generecitas, species et
specieitas. illa uero res dicitur denomi
natiue universalis, seu fundamentali
ter, que cum habeat aptitudinem ut in
pluribus insit, denominatur universalis ab
intentione aliqua universalitatis sibi
accidentali additaque per operationem in
tellectus, quales sunt homo, animal, et si
milia. Et eadem distinctio potest fieri
in particulari, seu singulari, quod consistit
in singularitate ipsa, et in Sorte et Pla
tone

quibus suppositis Notande et obseruan
de sunt sequentes conclusiones.

Prima conclusio. nulla res potest esse
universalis et singularis formaliter
et patet quia universale formaliter est ip
samet intentio universalitatis, que re
pugnat singularitati.

Secunda conclusio nulla res potest esse
denominatiue singularis, et denomina
tiue universalis. que conclusio simili
ter patet quia nulla res denominatur uni
uersalis, nisi de pluribus predicari possit
quod denominatiue singulari conuenire non potest

Tertia conclusio eadem intentio potest
simul esse, universalis formaliter et
singularis denominatiue. que probatur
exemplo. nam hec genereitas, hec specie
itas, et hec universalitas, sunt omnes for

ma-

rmaliter et essentialiter universales
cum sint ipsae intentiones universalita
tis. et sunt denominative singulares, si
quidem unaquaeque de uno solo nimirum
de seipsa affirmari potest ac subinde ha
bet aliquam intentionem singularita
tis sibi accidentariam, a qua denomina
tur singularis

4a conclusio eadem intentio vice versa
potest esse simul singularis formaliter
et universalis denominative. nam in
dividuitas, sive singularitas in communi
est singularis formaliter, cum sit ipsa
singularitatis intentio: est tamen uni
versalis denominative, quia habet aptitu
dinem ut de hac et de illa individuita
te praedicetur et proinde fundat intentio
nem quandam universalitatis a qua
universalis denominatur.

5a conclusio. eadem intentio potest
esse utroque modo universalis nimirum
formaliter et denominative simul.
hoc patet ex eo quod universalitas in com
muni, specieitas in communi, et generei
tas in communi sunt universales forma
liter. et sunt etiam universales deno
minative. et sic unaquaeque de suis infe
rioribus praedicatur

6. conclusio eadem intentio potest esse
singularis formaliter et singularis de
nominative simul. ut constat quia haec
individuitas est formaliter singularis et

de.

denominatiue a singularitate quia de se ipsa solummodo prędicatur.
Aduertendum tamen quod quando aliqua intentio prędicatur formaliter de alia tam prędicatum quam subiectum debent sumi uel ambo in abstracto uel ambo in concreto. sicut enim est falsa ista propositio homo est animalitas aut huma nitas est animal. sic et istę sunt fal sę si formaliter sumantur specieitas est uniuersale. et species est uniuersalitas sin vero intentio denominatiue prędicatur de alia intentione. prędicatum debet esse concretum semper, subiectum uero in abstracto. et concreto accipi potest. sunt enim uerę istę propositiones, genereitas est uniuersalis. et genus est uniuersale iuxta prędicta documenta nonnullas propositiones adducemus, in quibus concreta per sua abstracta declarabimus.
Prima sit. Uniuersale est uniuersale. quę si formaliter accipiatur est identicalis essentialis. efficit enim istum sensum, uniuersalitas est uniuersalitas. si uero denominatiue sumatur significat uniuer sale denominari uniuersale a quadam intentione, quam in se habet, nimirum a genereitate: quo pacto propositio est accidentalis et directa.
Secunda propositio. Uniuersale est genus hęc in sensu formali significat uniuersa litatem esse genereitatem quo pacto pro positio est indirecta, prędicatur enim inferius de superiori. in sensu autem denominati

ue significat universale denominari genus. quomodo propositio est directa et accidentalis.

Tertia. genus est universale si formaliter habet hunc sensum; genereitas est universalitas. et sic est essentialis, et directa. denominatiue uero significat genus denominari universale ab intentione scilicet speciei, quam in se habet. et sic est accidentalis propositio.

quarta. genus est species. si est in sensu formali est falsa; significat enim genereitatem esse speceitatem. denominatiue autem est uera. sensus enim est. genus denominat species.

quinta sit. species est species quae formaliter efficit hunc sensum speceitas est speceitas, in quo est essentialis et identica denominatiue autem significat speciem denominari, a quadam intentione speciei. quam habet per intellectum; quatenus de hac, et de illa specie predicari potest. in quo sensu est directa et accidentalis.

Sexta. species est universalis. si est formaliter sumpta est directa et essentialis significat quod speceitatem esse universalitatem, quod uerum est. si uero denominatiue sumatur propositio est accidentalis; significat enim speciem denominari uniuersalem ab universalitate quadam scilicet ab intentione speciei, quam modo dicebamus habere per intellectum

ut

Vltima. Hoc individuum est individuum. Si formaliter accipiat est directa et essentialis. Significat enim hanc individuitatem esse individuitatem, quae est praedicatio superioris de suo inferiori. Si vero denominativa est accidentaria quae significat hoc individuum denominari individuum a quadam individuitate singulari, quam in se accidentaliter fundat, quatenus de uno solo praedicari potest. Plures alias propositiones afferri possent de hac re, sed his intellectis facile intelligi possunt.

~~cap. 7~~ quaestio 6. Vtrum Vniversale sit obiectum isagoges Porphirianae.

Et videtur quod non quia neque ab aliis scientiis neque a reliquis tractatibus dialecticis distinguitur. Siquidem in aliis etiam de universalibus.

2° quia nullam mentionem facit in hoc tractatu Porphirius de universali.

3° quia de universali nullam in hoc tractatu proprietatem demonstrat, neque illam habet. Si enim ullam haberet esset praedicabile, et hoc non quia contineretur sub proprio quod est quarta species universalis et sic esset inferius ad universale, et non reciprocabile cum ipso, quod convenit de necessitate proprietati alicuius rei.

Dicendum tamen quod universale est huius libelli obiectum adaequatum, quia eius species in eo considerantur, et omnes tres condi

dictiones obiecti superius assignatę illi convenirent. quę sunt unumquodque distinguit. et omnia in ordine ad ipsum tendunt.

Ad 1m Argumentum R. quod aliis scientiis agunt non de universalibus formaliter sed de naturis comunibus. in aliis vero partibus dialecticę agit de genere et differentia et reliquis quatenus sunt partes questionis dialecticę. nec ibi prędicabilia explicant.

^ut in topicis

Ad 2 quod in capite de genere. et capite de comunitatibus dicit expresse universalia prędicari de multis

Ad 3 quod demonstrare passionem de subiecto pertinet ad tractationes et scientias demonstrativas qualis non est ista Porphyrij quod vero prędicabile denominative contineatur sub proprio quod est quarta species universalis non obstat quominus ęque late pateat sicut et ipsum universale quemadmodum et universale denominative continet sub genere quod est eius species.

^quod est proprie tas universalis

questio 7

~~cap. 8~~. Utrum Universale sit genus immediate divisum in quinque prędicabilia?

^et adequate

Contra id quod questio supponit scilicet universale esse genus. arguitur primo quod est comune ad substantiam et accidens scilicet hominem. et coloratum. sed ad substantiam et accidens nihil est comune univocum. ergo/

con-

contra id uero quod inquirit arguitur
secundo. quedam sunt uno et quedam equus
predicantur de pluribus et ad nullum quin-
que predicabilium spectant.
3° quia definitio est predicatum ut cons
tat .1. topicorum. ergo est predicabile aliud
a quinque.
4° quia quemadmodum animal predicat genus .v. g.
de differentibus specie. et species v. g. ho-
mo de pluribus differentibus numero. sic
et differentia generalis. ut sensibile. et spe
cifica ut rationale. primo idem dicendum
videtur de proprio. et accidenti generali. et
speciali. ac proinde multiplicanda sunt
predicabilia.
Sed. Respondendum quod universale esse genus
et immediate et adequate diuidi in quinque
predicabilia. quia enim ad ea commune et unum
nomine et ratione. non quia autem species. dif
ferentia, proprium aut accidens. ergo genus
Pro secundo autem membro questionis ad
uertendum sunt quedam universalis diuisi
ones. solent enim universalia quattuor
modis diuidi habita ratione modi predican
di. nam uel predicantur in quale uel in quid
cum nimirum per quid uel quare quesitis
deinde uel predicantur essentialiter
uel accidentaliter. tertio necessario aut non
necessario. quarto quia quedam predicantur
complexe, quedam incomplexe ut rationale (ut animal rationale definitione)
de eodem. aut animal solum / quedam nec
complexe, neque incomplexe. quia neque totam na
turam subiecti nec partem eius importantes ut
album

album huiusmodi diuisionibus utuntur.
Albertus magnus, Scotus, Egidius, Boe
tius et alij.
Aduertendum uero q, cum relationes dis
tinguant per sua fundamenta, relationes
uniuersales per quinque differentes aptitu
dines ad predicandum (que sunt fundame
ta uniuersalitatis) distinguunt, ut inuenio
dum. Aut enim predicant in quid aut
in quale. Si in quid uel in complete et sunt
genera, uel complete et sunt species. Si
in quale uel predicant essentialiter et sunt
differentie, uel accidentaliter. Si accidenta
liter rursus aut necessario et sunt propria
aut accidentaliter contingenter et sunt
accidentia
iuxta hanc collectionem existimant non
nulli quinque species uniuersalis non col
locari immediate sub uniuersali, sed in
ter ipsas et uniuersale esse quedam genere
ra subalterna, nimirum, id quod predi
cat in quid, et id quod predicat in quale
Sed probabilius existimandum est uniuer
sale immediate, et nullo genere mediante
te diuidi in prefatas quinque species. non
enim est maior ratio quare diuidat im
mediate, tanquam in suas species subalter
nas, in id quod predicat in quid et in id
quod predicat in quale, et non deinde dat
etiam, tanquam in duas species subalternas si
bi immediatas, in id quod predicat ne
cessario, et in id quod predicat continger
ter. quo dato sequeretur aliquam speciem
contineri sub duobus generibus non sub
al

ut quibusdam placet.

alternatim positis. quod est impossibile
sequella vero probatur quia differentia quae
contineret sub eo quod predicatur in quale
et sub eo quod predicatur necessario. Item
species collocaretur sub eo, quod predicatur
in quid. et sub eo quod predicatur necessa
rio. quae sunt duo genera non subalter
natim posita. cum unum non collocetur
sub alio.

Colligendum igitur sunt quinque species univer
salis infimae et immediatae. ad huius evi
dentiam. universalia quaedam predicantur
in quaestione quid est incomplete et sunt
genera. quaedam in quaestione quid est com
plete et sunt species. quaedam in quaestio
ne quale est essentialiter. et sunt differen
tiae. quaedam in quaestione quale est acci
dentaliter et necessario, et sunt propria.
quaedam denique in quaestione quale est
accidentaliter et contingenter. et sunt
accidentia. his suppositis ad 2. argum.

Respondet individua vaga ut quod
dam animal, et quidam homo, non esse
universalia, quia non sunt unum nomine
neque unum ratione, quia componuntur ex na
tura communi et differentia individuante
inde terminate sumpta, quae differentia
cum non sit univoca, neque id quod ex ea
componitur univocum esse potest. et si qui
dam homo Respondetur quod non significat aliquam
naturam communem omnibus individuis
determinatis. sed ipsa individua immedia
Ad 3. Respondetur quod predicata possunt esse (te

com-

complexa. et ultra hanc habent alias differentias in quibus a praedicabilibus universalibus distinguuntur.

Ad 4. quod praedicari de pluribus differentibus numero et specie, in genere et specie arguit diversam aptitudinem praedicandi, scilicet complete, aut incomplete, in ceteris autem non sic, nisi per accidens, ac proinde non est par ratio. ✝

à qua sumitur distinctio universalium.

✝ tractatus tertius de quinque vocibus.

cap. primum De genere ~//.

Post praefationem sequitur iam tractatio de ipsis quinque vocibus. et primo de genere, quod ceteras antecedit naturae ordine. genus ergo primo sumitur pro hominum multitudine in qua cernitur duplex respectus alter ad progenitorem seu patriam ex quo nomen multitudo assumit. alter ipsorum hominum inter se. qui dicuntur consanguinei. aut conterranei. ut Atheniensium et Romanorum. unde est illud Virgilij Italiam quaero patriam et genus ab Iove summo. nec sic dicitur genus Pythagoreorum qui licet habeant nomen a Pythagora non tamen est principium naturale ipsorum.

Secundo modo genus accipitur pro principio ortus sive generationis cuiusque hominis quod vel a parentibus vel a patria duci(?) potest pro eo quod per generationem a parentibus et a patria accipitur respectu qualitatis et influentiarum caelestium, quae in ipsa reperiuntur in qua significatione dicimus Orestem Agamemnonis filium a Tantalo attavo. ~~et illum ab~~ [illegible] duxisse genus et dixit

xit Virgilius tantane vos generis tenuit fiducia vestri. Tertio summum genus a no bis ponit nunc de eo agimus. pro eo sub quo collocat species. seu cui species subiicitur ut animal se habet respectu hominis, et leonis. et autem praedicta divisio analogi in analogata. et definitio generis quam assignavimus in tertia significatione ex institute Porphirij est definitio nominis sed conveniet etiam rej significatae, neque id est inconveniens. (nam priores duae acceptiones ad historicos et rethores pertinent)

Sed ut iuxta Aristotelem cum eodem Porphirio genus definiamus. genus est quod de pluribus specie. in eo quod quid est praedicatur. ut animal et vivens (1. top. cap. 4 differentibus)

questio unica ~~cap. 10~~. Utrum definitio generis sit a Porphirio recte tradita

Et videtur quod non quia si animal esset genus respectu hominis similiter animalitas esset genus respectu humanitatis. sicut patet in colorato et albo. colore et albedine at si animalitas esset genus respectu humanitatis. similiter sequeretur rationalitatem esse differentiam humanitatis. quod non videtur posse admitti, cum decta in quale quid est non praedicet

Secundo quia cum dico. Homo est ~~genus~~ animal. ibi animal haberet relationem generis quod tamen est falsum, quia generis intentio non reperitur nisi in natura in suppositione simplici. ibi autem animal retinet sub suppositione confusa

Tertio quia si animal esset genus consequeretur

relationem generis per operationem intellectus. et ex consequenti a multis intellectibus sortiretur plures intentiones generis, et esset multa genera.

quarto quia animal respectu Petri et Pauli praedicatur in quaestione quid incomplete ergo est genus respectu eorum, qui non differunt specie.

genus acceptum — quintum quia nec definitur pro fundamento universalitatis, neque pro ipsa universalitate ergo. non pro fundamento, quia nil dat unicum ad omnes res quae genera denominantur. Ut quod animal declaratum est. neque pro formalitate generis tatis, quia haec est species infima universalis quae de pluribus solo numero differentibus praedicatur.

6. contra illam particulam differentibus specie. quia aut accipit pro individuis diversarum specierum ut quia Petro et bucefalo et hoc esse non potest quia genus ut ait Porphirius per speciem definiri debet. aut accipit pro ipsis speciebus diversis. et tunc sequitur quod species differant specie. et per consequens se ipsis et non aliqua differentia media quod est falsum. sic enim essent diversae et non differentes

7. quia genus est forma suarum specierum ut innuit Arist. 2. phys. cap. 3. et in praedicamentis capite de substantia. ubi ait genera et species significare quale quid. ergo genus non in quaestione quid est. sed in quale praedicari debet

Notandum. quod definitum huius definitionis

nis non est aggregatum ex secunda intentione generis et re substracta, quia hoc est ens per accidens. neque aliqua res substracta quia nulla datur communis ad omnes ut probat quintum argumentum. neque ipsa secunda intentio abstracte sumpta haec enim est species infima quae solum de differentibus numero praedicatur. est ergo definitum relatio generis concrete sumpta. seu affectum genereitate ut tale est. quemadmodum album dicit albedinem in concreto. et non est aliud quam affectum albedine ut tale est. definitur autem per proprietates fundamenti. relationes enim praecipue rationis sunt minime entitatis

Ad 1. ergo argumentum. Respondetur quod quemadmodum se habet concretum ad concretum sic abstractum ad abstractum in his quae collocantur in recta serie praedicamentali. non autem in his quae ponuntur ad latus aut conveniunt accidentaliter.

Ad 2. quod quando fit actualis praedicatio universalis exercetur relatio quae ei competit prout in actu signato repraesentatur in communi ~~prout~~ ut abstrahit ab inferioribus.

Ad 3. quod licet in animali sint plures relationes generalitatis non tamen est plura genera sicut neque si pater referatur pluribus paternitatibus ad plures filios erit plures patres.

Ad 4. quod sufficit illa individua differant specie ab aliis de quibus idem genus praedicatur

Ad 5. quod praedicatio universalis exercet

in

in materiali et re substracta non in ipsa intentione aut universalitate quam in se fundat. quapropter veritas propositionis attenditur in concretis ex materiali pro quo supponunt. ut cum dicimus albu currit. necessitas autem et contingentia et aliæ affectiones propositionis desumuntur ex connexione, quam formale significatum subiecti habet cum formali significato prædicati. unde hæc est necessaria album est coloratum. et hæc contingens album currit. hoc intellige nisi subiectum accipiatur in suppositione simplici. ut si dicas album est quantum prædicabile. aut subiciatur alicuius prædicato, quod ex sua natura postulat ut subiectum accipiatur prout distinguitur a materiali significato. ut cum dicimus album est accidens. aut album inhæret subiecto / Vel. Respondendum quod prædicari de pluribus in actu signato convenit generi aut universali formaliter sumpto in actu signato, rebus vero denominatis ab universalitate in actu exercito.

per illud differentibus specie

Ad. 6. Respondeo intelligi ea individua diversarum specierum. et ipsas diversas species neque species dicitur specie differre quasi quia alia specie differant. sed quia ratione distinguuntur.

Ad. 7. negamus quod, quidquid est forma (ut genus se habet) prædicet in quale immo id quod est de substantia subiecti prædicatur in quid. nisi significet more formæ et qualitatis. ut rationale

2m

cap. 10 De specie

Servando ordinem doctrinę sequitur trac tatus de specie post genus, quia notior est quam differentia et facilius cognitu quia cor relatiua generis. alias ordine naturę prior est differentia et prius de ea esset agendum

Species igitur significat tum pulchritu dinem. in qua significatione dicitur est prestantissima forma digna est imperio (forme et membrorum) tum quatenus ad presens attinet signi ficat ac sumitur pro eo quod sub genere collocat et habet hoc cum priori accep tione similitudinem, quia sicut pulchri tudo decorem membris affert. sic spe cies confusionem generis ornat et tollit definitur autem per genus quia unum rela tiuum per aliud definiri debet. defini tur a Porphirio secundo sic species est quę subiicitur generi et de qua genus in hoc ipso quod quid est predicatur. cum di cis subiicitur intellige proxime nam remote subiiciuntur generi individua. cum addis hoc ipso quod quid est predicatur ~~[illegible]~~ de eo reiiciuntur illa de quibus naturę generice predicantur in quale est. ut sen sibile et coloratum de homine aut equo. Sed quoniam predictę definitiones dantur de specie subiicibili. species predicabilis pro ut est secunda universalis definitur sic species est quę predicatur de pluribus diffe rentibus numero in questione quid est.

De

De predicamentorum autem dispositione circa hoc caput nonnulla dici consueuerunt. sed breuiter ea perstringentes. dicimus q. genus summum est illud quod supra se non habet aliud genus. genus subalternum quod sub altero genere continet respectu cuius potius habet rationem speciei. species item subalterna est que sub aliquo genere continet. et sub se aliam aut alias species continet. species infima que taliter est species q. nullo modo genus. immo immediate sub se continet indiuidua, ut homo. Indiuiduum tandem est quod nullum inferius sub se continet. definitur autem primo sic indiuiduum est de quo predicatur species in questione quid est. secundo sic. indiuiduum est quod de uno solo predicatur. q. si Aristoteles dixit primas substantias de nullo predicari, intelligendus est de predicatione directa non de identica. Tertio definit indiuiduum esse id. cuius proprietatum collectio alteri conuenire non potest.

Predicamentum autem est alicuius generis summi et eorum que sub ipso sunt naturalis dispositio, quo pacto se habet series et ordo sequentium substantiarum. Substantia. corpus. viuens. animal. homo. Petrus. ubi notandum q. ascendendo ex pluribus fit unum, descendendo

ne

uero ex uno fiunt plura taliter q species infimę solent innumerabiles dici et indiuidua ob sui multiplicitatem infinita. questio Prima

~~caput undecimum~~ Vtrum genus sit necessario definiendum per speciem

Pro huius dubitationis intelligentia notandum. primo duplex esse correlatiuum. aliud proximum, et immediatū aliud uero adęquatum. proximum et immediatum est, quod ita terminat relationem correlatiui. sine interuentu alterius. quo pacto maius minoris et actus est correlatiuum potentię. adęquatum uero est illud preter quod nihil est aliud quod terminet relationem correlatiui. quo etiam pacto maius est correlatiuum minoris. non tamen sic actus est correlatiuum potentia habentis obiectum, qr etiam obiectum terminat relationem potentię. ac proinde non omne primum et immediatum correlatiuū est adęquatum, neque contra. nam actus potentię uidendi est primum correlatiuū potentię. non tamen adęquatum. contra uero actus materię ut analogice complectens actum substantialem v.g. animam. et accidentalem v.g. albedinem est correlatiuum materię adęquatum sed non primum. et immediatum. nam

pri

primum et immediatum correlatum eius est actus substantialis.

Supponendum secundo relatiuum ut dicit Philosophus per suum immediatum correlatiuum esse desiniendum: quod gerit veluti vicem causae proximae in demonstratione

His suppositis quidam ^putarunt speciem non solum immediatum sed et adequatum esse correlatiuum generis ad individua nero referri relatione a sua generis nomine comprehensa ~~sed~~ equiuoce. sed profecto iuxta hos iam essent sex species universalis. nimirum genus ut refert ad speciem: et genus ut refert ad individuum. et ~~infirmat~~ ^et praeterea non solum diversae species. sed et diversa individua diversarum specierum specie differunt ac proinde genus predicatur de illis tanquam de specie differentibus

Alij existimarunt speciem nec primum neque adequatum esse correlatiuum generis, sed dandum esse aliquid commune ad speciem et individuum, quod cum de illis dicatur esse proximum et adequatum correlatiuum generis. hoc autem dicunt esse subiicibile in quid incomplete. addentes speciem et individuum esse composita per accidens quod quidem falsum est, nec ullo pacto admittendum. Unde est tertia opinio amplectenda eorum qui tenent speciem esse proximum corre

La

^Scilicet Louanienses

^arguitur

latiuum generis, indiuiduum uero /
remotum quibus comune est subiici-
bile in quid incomplete non uniuoce,
sed analogice.
Sed ut hec sententia melius intelligatur
et sic contra eam insurgimus.
Si genus refert proxime ad speciem et
remote ad indiuiduum etiam species
referet ad genus proxime, et indiuiduum
ad ipsum genus remote. quo dato uel in
diuiduum et species referunt ad genus
eadem relatione specie, uel diuersis (nam
diuersis numero non negabis cum sint
diuersae naturae) si relationibus eiusdem
speciei ergo dabitur aliquid comune ad eas
quod non erit aliud quam particulare in quid
incomplete. et sic incides in secundam
opinionem. si uero dicas referri diuersis
specie relationibus sequitur genus referri
ad ipsas duabus relationibus distinctis spe
cie. probatur sequella quia in specie et in
indiuiduo, nihil datur quod faciat eas re
lationes diuersas specie, nisi quia unum pro
xime, et alterum remote refert. sed hoc
etiam reperitur in genere. quia ad unum re
fert proxime, et ad aliud remote. et sic
incidemus in primam opinionem / nec
solues si dicas genus esse unam natu
ram. v.g. animal. et ideo referri unica
relatione. speciem uero et indiuiduum
debere esse duas naturas quoniam nihil
obstat in eadem natura esse duas relatio
nes specie distinctas sicut in eodem ho
mine est relatio paternitatis et domina

tus

2.

2° quia si species et individuum referun-
tur diversis specie relationibus, similiter et duae species quarum altera proxime sub genere collocat, altera remote referri ad genus duabus relationibus specie diversis. v.g. homo et animal adviuens. Itemque duo genera quorum alterum proxime alterum remote super eamdem speciem collocat. v.g. animal et viuens duabus relationibus ad speciem subiectam referri scilicet ad hominem quod tamen est falsum, cum omnes relationes speciei conueniant in eadem relatione infima, quae est speciei(tas), et omnes relationes generis sub una specie infima, quae est genereitas.

Tertio. si species et individuum una relatione refert. individuum etiam una et eadem relatione referret ad speciem et genus. consequens autem est falsum. ergo et illud ex quo sequitur. sequella probat. quia sicut genus proxime ponit super speciem. et remote super individuum. ita etiam individuum proxime ponit sub specie, et remote sub genere. falsitas vero consequentis probatur ex eo quod individuum subiicit generi in quaestione quid est incomplete; speciei vero in quaestione quid est complete. at complete et incomplete variant speciem a parte particularium sicut a parte universalium. ergo illud consequens est falsum [margin: genus ad]

4.º quia si genus eadem relatione refert ad speciem, et ad individuum, cum rela-tio rationis partes non habeat, tota ter-minabitur ad individuum, ac proinde sufficeret definire genus per individuum, quod auctores non concedent.

5.º si genus habet duo correlativa simi-liter et cetera praedicabilia v.g. differen-tia, proprium etc. habebunt duo correla-tiva, ad quorum unum referantur proxi-me, et ad aliud remote v.g. sensitivum primus refertur ad hominem (cuius est pri-us) et deinde ad Petrum. hoc autem non videtur admittendum, alias continerentur sub particulari, quod est correlativum u-niversalis non tantum species. scilicet duo correlativa generis, unum speciei, duo differentiae; duo proprii, et duo acciden-tis, quod est contra Aristotelem et eius sequaces.

Vltimo sequitur ex eadem opinione avum unica et eadem relatione referri ad filium et ad nepotem. Itemque nepotem unica et eadem referri ad patrem et ad avum, quod tamen videtur falsum, cum respectu filii di-catur pater et non avus. et respectu nepo-tis dicatur avus et non pater et e converso filius et nepos ad patrem et avum. deinde quia mortuo filio nepos habet suam relationem. et avus suam. sequella pro-batur quia sicut genus proxime refertur ad speciem et mediante specie ad individuum. ita et avus etc. Pro solutione tamen horum

Notanda sunt aliqua præter superius animaduersa. Primum quod duobus modis correlatiuum aliquod potest dici proximum, aut remotum, uno quidem in respiciendo; altero uero in terminando. illud dicitur proximum in respiciendo. quod proxime refert; illud uero proxime refert cuius relatio ita terminat ad aliquod ut non prius ad aliud terminet; quo pacto pater proxime refert ad filium siquidem non prius terminat ad aliquid aliud. illud uero relatiuum dicitur remotum in respiciendo, quod remote refert; illud uero remote refert cuius relatio terminat ita ad aliud, ut prius ad aliquid aliud terminet quo pacto potentia uidendi remote refert ad suum obiectum quod est uisibile, quia eius relatio ita terminat ad obiectum ut prius terminet ad actum. et idem dicendum est de omnibus habitibus et potentijs habentibus obiectum.

illud dicitur esse proximum in terminando. quod proxime terminat relationem sui correlatiui: tunc uero proxime terminat, cum nihil aliud est quod prius ipsam terminet. et sic filius proxime terminat relationem patris ad ipsum, nihil enim datur quod prius eam terminet quam filius. illud autem dicitur remotum in terminando, quod remote terminat relationem sui correlatiui: tunc uero

re-

remote terminat, quando preter ipsu dat aliquid aliud quod illam prius terminet. quo pacto visibile, quod est obiectum visus remote terminat relationem potentię uidendi, quatenus prius illam terminat. //

Secundo notandum est proxime et remote in terminando causare diversitatem specificam in relationibus, quibus qua tales sunt perse ac necessario conveniunt. proxime vero et remote in respiciendo, nisi quid aliud adiunctum sit non causare eiusmodi diversitatem cuius res causa est, quia id quod remote terminat ut diximus, supponit aliquid distinctum a se, cui conveniat terminare relationem proxime. Unde spe ut terminare proxime, et remote non solum differunt in specie, verum etiam analogice in ratione terminandi. illud enim quod univoce convenit prius, alteri vero posterius non potest univoce convenire. at vero illud quod remote refert seu respicit non supponit aliquid distinctum a se, cui prius conveniat referri sed ipsum met primo ad unum refert secundo ad aliud. ex quibus non sequi relationes esse dissimiles specie, immo colligi esse unam, et eandem terminationem ad duo.

Tertio notandum est unumquodque correlativum, quod ita terminat relationem

alicuius, ut etiam ad ipsum mutuo referat per eamdem relationem referri ad ipsum, et ipsius relationem terminare. neque enim existimandum est in patre esse duas relationes, quarum una sit causa, qua reeadfilium referri, alia vero ut terminet relationem filij

ex quo infert q. si aliquando sint sic distincta in terminando ut terminent relationibus specie distinctis, distinguantur etiam specie in respiciendo. id est referant relationibus specie diversis.

Vltimo notandum est nos in hac quaestione loqui de individuo prout est particulare in quid incomplete; sic enim est correlatiuum generis. non prout est particulare in quid complete quod est correlatiuum speciei.

His sic statutis sit prima conclusio proximum correlatiuum generis, tum in respiciendo, tum etiam in terminando est species. Prior pars est manifesta quia species ita refertur ad genus ut ad nihil aliud prius referat. Posterior etiam patet, nam species ita terminat relationem generis, ut nihil aliud sit quod ipsam prius terminet.

Secunda conclusio. individuum est remotum correlatiuum generis in terminando, in respiciendo autem proximum

mum. Prior pars probat, quoniam individuum, ita terminat relationem generis ut detur species quae prius illam terminet. posterior autem pars probat, quia individuum prout est particulare in quid incomplete, sic refertur ad genus, ut ad nil aliud prius referat. ad speciem enim non refert nisi individuum, quod est particulare in quid complete.

Ad 1. igit. argumentum neganda est sequella. ex hoc enim q. genus ad speciem proxime, ad individuum vero remote refert, tantum sequit individuum remote terminare relationem generis. non autem ipsum individuum remote referri. Verum quamvis dicamus tam individuum, qz speciem proxime ad genus referri, dicimus tamen ea diversis specie relationibus ad ipsum referri. qz diversis relationibus terminat et e per easdem terminant. et referunt neqz ob id sequit genus etiam duabus relationibus specie distinctis ad speciem et individuum referri. q proxime et remote in respiciendo, quod reperit in genere non sufficit ad distinctionem specificam ut proxime et remote in terminando.

Pro solutione autem secundi argumenti advertendum est, q. proxime et remote in terminando quod diximus facere distinctionem specificam in relationibus debet

in

intelligi quando tales relationes quae eiusmodi sunt et ex sua natura vendicant, quod proxime et remote terminent v.g. individuum, quia individuum est remote terminat relationem generis neque eam unquam eam proxime terminare potest relatione fundata in subiicibilitate in quaestione quid est incomplete adeo ut si proxime eam terminet (quod est impossibile) iam non sit individuum at vero species ex natura sua poscit quod proxime terminet relationem alicuius generis, et quando terminat interdum remote relationem alicuius generis, illud advenit ei per accidens ratione naturae quam denominat v.g. hominis, quae reponitur sub viventi, et eodem modo genus ex sua natura proxime terminat relationem alicuius speciei proxime quod si aliquando eam terminat remote est per accidens ratione naturae denominatae ad Argumentum ergo neganda est sequela neque enim est par ratio

Ad. 3 similiter patet ex dictis quod genus tam de specie quam individuo praedicatur in quaestione quid est incomplete. individuum autem subiicitur speciei in quaestione quid est complete generi vero in quaestione quid est incomplete.

Ad. 4 quod quamvis in ordine ad individuum sit tota relatio generis. non tamen ita distincte ac proinde definitio tradenda

da est per proximum correlatiuum sci
licet speciem. sicut etiam minus be
ne definiret quis hominem pergenus
remotum si diceret homo est substan
tia rationalis.

Ad. 5. q. in ceteris predicabilibus persecu
uerit referri ad sua particularia, sed q
hoc sic proxime vel remote conuenit
eis per accidens, ratione naturae denomi
natae. / Unde ex parte generis solum
respondent duae species particulares. ac
proinde solum sunt sex particulares spe
cies. qui hinc inferas totidem et non
solum quinque debere esse species uniuer
salis ac ex consequenti sex predicabilia.
Respondet q. cum dicit correlatiua es
se multiplicandum iuxta correlatiua
correspondentia est intelligendum de
correlatiuis proximis.

non q. talia predi
cabilia sunt scili
cet differentia pro
prium aut acci
dens, sed

Ad ultimum. negat sequellam et q[ua]
mus q. auus est remote et intermedio
filio referat ad nepotem relatione rea
li. refert enim proxime ad ipsum ne
potem. cuius signum q. extincto filio
et ablato non aufert nepos. specie vero
ablata aufert indiuiduum q. etiam
aufert genus, quod est correlatiuum in
diuiduis. Unde nil mirum si genus per
eandem speciei relationem ad speciem
et indiuiduum referat.

questio 12
~~cap 12~~ Utrum species predica
bilis sit a Porphirio recte defini
ta.

De.

de specie subalternis (que quinimo in nomine speciei cum predicabili conveniunt) diximus satis. nunc vero de predicabili dicamus. arguitur contra eius definitionem primo sic

quia convenit generi / 2° quia convenit materie et forme, que de hac et de illa materia et forma predicantur, que tamen non sunt species ut ait Porphirius immo speciem componunt ^

Sed profecto definitio recte est assignata dummodo illa voces de pluribus numero differentibus intelligantur proxime et solo + / Unde solvitur primum argumentum / Ad 2. Respondet Caietanus materiam et formam non esse universalia, quia nullum universale est nisi naturam completam habeat. Sed profecto cum res incomplete nature sint universales ut rationale non apparet cur ex parte particularium requiratur natura completa. dici ergo potest materiam et formam esse species et quod cum Porphirius dixit ex duabus speciebus non confici tertiam speciem, intelligendus est de speciebus nature complete.

Ad 3. Respondet primo cum Scoto quod non inconveniens plures esse angelos in eadem specie. Secundo cum Caietano et schola Thomistarum Respondet quod in exemplis adductis species conservatur

in

^ quod de pluribus differentibus numero predicatur -

^ 3. quia Michael et Gabriel sunt species et tamen non predicantur nisi de uno et non de differentibus numero, cum quilibet angelus ut ait divus Thomas ab alio specie differat

^ predicatur de rebus que ~~naturam completam~~

+ et ~~solo~~ numero differentibus

in uno individuo et species de sua na
tura in uno individuo est conserva
bilis quamvis aliud non sit possibile.
Aliis doctoribus id non placet quoniam
indeterminatio ad unum est de essē
tia universalis huiusmodi autem
indeterminatio non esset possibilis in
natura ad unum determinata, et in
uno tantum individuo existente.
De genere communiter tenet non posse
in unica specie conservari, tum ob ra
tionem modo adductam: tumque cum
sit potentiale quoddam ad modum ma
teriae per differentias formales contra
hibile et perfectibile (quod non habent
differentiae materiales individuorum respe
ctu speciei) in una specie eius natura et
perfectio compleri minime potest.

questio ~~cap. 13~~ 3° Utrum individuum
sit recte a Porphirio definitum.

Et videtur quod non. quia sola universalia teste
Philosopho sunt definibilia / nec satisfa
cies si dixeris individuum definiri se
cundo intentionaliter. sic enim predi
catur de hoc et de illo individuo acceptum
de non de uno solo /
2 quia definiret R. q. Petrus et ex co
sequenti haberet aliquam intentionē
a qua denominaretur individuum. et il
la intentio cum esset individua denomi
naretur ab alia, et daretur processus in infi
nitum; qui non videtur admittendus.

3°

3.° quia relatio individuitatis si daretur esset ab intellectu ut constat. at intellectus non occupatur circa singularia

Deinde quia a parte rei Petrus habet sufficiens fundamentum individuitatis ergo habebit illam sine intellectus operatione

4.° quia hoc intelligens est individuum. et tamen praedicatur de socrate et eius anima.

ultimo quia quidam homo est prima substantia dicente Aristoteles cap. de substantia. et tamen praedicatur de hoc et de illo homine

Notandum quod ut supra ~~[illegible]~~ individuum. sumitur pro subiicibili speciei quo pacto est correlativum speciei infimae. sumitur et prout idem est quod indivisum et veluti negative, cuius proprietates (ut magis declaret eius naturam) ut diximus alteri rei convenire non possunt. ~~[illegible]~~ nequit enim una proprietas singularis alteri convenire est possibile.

Notandum secundo quod individuum est nomen connotativum. dicens formaliter intentionem individuitatis connotando fundamentum seu rem substractam quae ratione dictae intentionis de uno solo praedicatur ut Sortes

His positis conclusio est quod definitio individui est recte assignata. et

Ad 1. argumentum Respondetur individuum

duum desinit secundo intentionaliter et predicari quidem sic in actu exercito de pluribus, sed de uno tantum in actu signato. et similiter in actu signato proprietates individui, alteri convenire non possunt sed in actu exercito individuum in communi et eius proprietates omnibus individuis conveniunt.

(margin: et in communi)

Ad 2. quod intentioni qua Petrus dicitur individuum, potest intellectus aliam intentionem tribuere, et sic in infinitum, neque enim est inconveniens quod in entibus rationis detur eiusmodi processus. est enim intellectus infinitus syncathegorematice in intelligendo. unde negamus operationem intellectus soli esse necessariam ad abstractionem naturae.

(margin: seipsum supra illam reflectendo)

Ad 3. Respondet intentionem individui prout est predicabile de uno aut subdicibile uni non fieri ab intellectu nisi per actualem predicationem.

Ad 4. quod Socrates et eius anima non sunt plura comparatione ad illam vocem Hoc intelligens.

Ad 5. quod quidam homo non est de individuis huic definitis. Aristoteles autem non vult dicere quod significet primam substantiam adequate, sed inadequate.

cap.

caput. 3.

~~Caput 14~~ De differentia ~11.

differentia imprimis alia est communis alia propria, alia maxime propria communi autem definitione potest definiri sic. differentia est ea forma qua res a se in alio, atque alio tempore, aut ab alia re differt. est autem predicta divisio analogi in analogata, quia per prius dicitur differentia de maxime propria qualis est rationale, quam de communi qualis est sedere et stare, et de differentia propria qualis est habere cicatricem.

Sed contra arguitur quia si differentia esset analoga esset ex eo quod ~~[illegible]~~ ^maxime propria^ fa cit differre essentialiter. aliqua vero accidentaliter. sed si hoc faceret analogam etiam universale esset analogum ad genus et speciem quae predicantur essentialiter, et ad proprium et accidens quae predicantur accidentaliter. quod non est dicendum.

Sed animadvertendum est quod in differentia rerum considerare est ipsas res differentes v.g. hominem et equum. differentias v.g. rationale et irrationale et relationem differentiae in differentijs predictis fundatam quae realis est et cum requisitis vere predicamentalis quam est etiam considerare rationem fundandi predictam relationem quae est negatio quaedam nimirum unum non esse aliud. quoniam autem huiusmodi negatio ex hoc oritur quod ~~rationale~~ ^differentia^ ita

ita includit minus quam includit in
alio. ideo ~~rationale~~ dicit facere dif- differentia
ferre. sive essentialiter sive accide-
taliter. in predicta autem divisione
non dividit relatio differentiae sed hoc
ipsum quod est facere differre quod co-
notat quamlibet formam quae est fun-
damentum relationis differentiae. ut
rationale. grammaticum etc. et quamvis
hoc sit analogum ad tria membra in
quae dividit; tamen relatio differentiae
est communis et univoca omnibus re-
lationibus quae in illis fundantur et
erit de praedicamento relationis si adsint
reliquae conditiones quae requiruntur ut
relatio sit realis. neque enim est opus
ut tanta sit unitas in fundamentis
quanta est in relationibus. nam omnes
similitudines sunt eiusdem speciei cum
tamen quarundam fundamentum
sit albedo quarundam alia qualitas
specie distincta. Hinc patet solutio pro-
positae difficultatis concedi enim potest
aptitudinem praedicandi universalis
non esse univocam ad aptitudinem
praedicandi quae reperitur in genere, diffe-
rentia et specie. et ad aptitudinem
praedicandi, quae reperitur in proprio et
accidenti. et nihilominus dicendum
est universale esse univocum

Notandum autem quod differentiae per se ut
rationale. Habent duo ministeria scilicet
dividere genus et ad quod dicunt relatio-
nem

nem diuidentis ad diuisum) et con
stituere speciem. ad quam dicunt re
lationem constituentis ad constitu
tum; que ea operatione consequuntur
intellectus, qua ipse diuidit et defin[it]

Notandum autem quod differentie v.g.
rationale et irrationale consequuntur
relationem uniuersalitatis ad Petrum
et Bucefalum non per eam intellectus
operationem qua homini sit uniuersa — ^uel equus
lis licet in homine includat rationa
le, et in equo irrationale. sed per eam
intellectus operationem qua representan
tur in concepta sibi adequato in quo — v.g. ab anima
precindatur ab omnibus, que non sunt
de eius essentia. sicut nec animal ha — ^inclusum in homine
bet relationem generis in ea specie, quam
homo representat, quod oportet ut pre
cindatur a rationali. cuius rei causa est
quia relatio generis fundatur in natura
prout distinguitur ab specifica differentia
per quam contrahitur. et relatio diffe
rentie fundatur in natura prout distin
guitur a genere, quod contrahit ad con
stitutionem speciei.

differentia autem maxime propria primo
definitur ut sit ea forma, per quam species
suum genus excedit. ut rationale [illegible] [ani]mal
neque anima dicitur differentia quamuis — ^rationalis
homo per eam excedat animal. neque ani
mal quamuis per ipsum homo excedat vi
uens, quia teste Philosopho [illegible] exce — ^quando aliquid
dit aliud excessus ipse et res que exce

dit

dic ita se debere habere, ut unum non excedat aliud (sicut homo excedit animal per rationale) ~~[struck]~~ homo autem non excedit animal proprio excessu, quoniam pars animæ rationalis continetur in animali. Et similiter animal continetur in ~~animali~~ in vivente. ^per animam

~~cap. 15~~ quæstio 1.

Utrum generalis illa assignata differentiæ definitio sit recte tradita?

Et videtur quod non quia album respectu Petri differentis a Socrate nigro est differentia et non communis ~~[struck]~~ nec maxime propria, ~~nec communis generis~~ ut constat. et quod non sit propria probatur quia non est differentia respectu Petri sine albedine respectu autem Petri albi ut sic est essentialis.

2° quia corpora cœlestia differunt a corporibus inferioribus et tamen materia non ^per materiam est forma, quia res a se vel alia differt et confirmatur quia substantia per se ipsam differt a quantitate et non sicut formæ.

3° quia nihil a se differre potest. quæ enim sunt eadem numero teste Aristotele 5. metaphys. c. 9. differentia esse non possunt.

4. quia genera sunt formæ specierum et faciunt eas differre ab aliis ut animal facit differre hominem a lapide.

Notandum quod differentia dicuntur quædam

La—

late, earum rerum que quovismodo [illegible]
sunt (univoce ut) substantia et qualitas. quedam
scilicet que scilicet conveniunt in a
liqua natura una, sive numero, sive genere
specie, sive analogia et differunt per sive
aliquam formam adiunctam. quo pacto
interesse nec genera summa, nec differen
tie ut rationale, et irrationale differ
re possunt quia non habent differentias
descensi, aut accidenti adiunctas et qui
bus ~~fundamentum et~~ constituantur ~~inferiora~~ (~~que communiter~~ ~~ratione~~)
2° notandum quod differentia ut diximus
sumitur vel pro relatione differentium –
vel pro facere differre quod est quid concre
tum constitutivum ut rationale et irrationa
le ~~[illegible]~~ / Tertio sumitur pro tertia specie
universalis quod fundamentum eius scilicet
licet rationale et sensitivum causant
differentiam sive faciunt differre.
3° notandum quod nomine forme in de
finitione assignata est intelligenda
forma adiuncta alicui nature (communi per quod excluduntur differentie individuantes) ~~communi~~
et etiam dicitur qua res a se in alio atque
alio tempore differt. ideo peccat quia licet
Petrus grammaticus in eodem tempo
re differat a se ipso musico, non tamen
proprie unum infert negationem
alterius.
Ad 1. Respondeo quod Petrus sumitur non prout est se
nex ut albus. sed ut constat ex albedi
ne / Ad 2. quod illa corporatio differunt
proprie per materiam, sed per corruptibile
et incorruptibile / Ad 3. quod Porphirius
hic

hic loquitur de quacumque differentia sive essentiali sive accidentali. Aristoteles vero loco in argumento citato intelligendus est de his tantum quae differunt per se, quod individuis non convenit.

Ad ultimum. ex dictis patet quod genera non sunt formae ad invicem alicui naturae per modum alteri adiacentis. quaestio 2a

~~cap. 16~~ Utrum differentia quae est tertium praedicabile sit id quod praedicatur de pluribus differentibus specie, in quale quid essentialiter.

Supponendum est definitum huius definitionis esse relationem differentiae in concreto connotans pro materia differentias maxime proprias rationale. v.g. et sensitivum. etc.

quod autem definitio non sit bona probatur sic. rationale et reliquae differentiae specificae non praedicantur de pluribus differentibus specie. ergo etc. quod si respondeas cum Caietano eiusmodi specificas differentias in assignata definitione comprehendi quia definit differentiam ut differentia est hoc est quatenus dividit genus et constituit speciem et ultra hoc quod differentiis specificis sunt

dif

differentiæ sunt non repugnat pre
dicari de pluribus differentibus specie
sic enim omni differentiæ repugna
ret. non satisfacit. tum quia differē
tia definit a Porphirio ut univer
salis, et non prout exercet dicta mi
nisteria dividendi generis et consti
tuendi speciem. tum quia per non re
pugnantiam possemus etiam defi
nire animal dicentes quod est corpus
animatum sensitivum rationale
quia ut animali predicta ei non repug
nant. alias repugnarent omni ani
mali etiam homini. preterea quia de
finitiones tradunt ut naturas re
rum explicent. et si Porphirius vo
luisset comprehendere in data defini
tione differentias specificas facile
potuisset ablata illa particula dif
ferentibus specie, quod ipsum latius
sa credibile non est.

^ neque enim ut po
te quia animal est
repugnarent.

dicendum ergo est quod Porphirius illam
generalem differentiam definivit.
quia in disputationibus dialecticis ad
quas potissimum dialectica dirigi
frequentior est usus generalium
quam specialium differentiarum. et pre
terea, quia intellecta differentia gene
rali, que notior est facile est intelli
gere specialem. quod idem fecit Aristo
teles. 1. topicorum. cap. 1. ubi non de
finivit syllogismum demonstrativum

in

in tota sua latitudine sed tantum ad illum, qui dicit propterquid tam qz notiorem. questio 3a

~~cap 17~~ quo pacto differentiæ superiores sint affectæ ad inferiores?

differentiæ possunt comparari et ad genus, quod diuidunt, et ad species quas constituunt. et inter se met ipsas. hic igit tertio modo eas comparantes. id quærimus utrum differentiæ generales v.g. sensitiuum sit genus respectu differentiarum inferiorum. et utrum rationale etiam sit species respectu differentiarum inferiorum.

et quod sensitiuum sit genus probat. qz sensitiuum, quod est in homine et sensitiuum, quod est in bruto differunt specie de quibus prædicat sensitiuum in comuni. et confirma. qz sensitiuum in Petro et Paulo differunt numero. qz contrahuntur per differentias numericas.

2° qz si sensitiuum in homine et bruto essent eiusdem speciei, neqz homo et brutum specie differrent.

3° qz etiam Rationale prædicatur de rationali, quod est in Socrate et Platone. ergo est species ad illa. ultimo qz rationalitas est species ad hanc

dare et illam rationalitatem (cu
sic universale et non ex alijs quat
tuor) ergo et rationale est species.

Notandum q differentie generice
dividunt non solum summum genus sed
et ea que in ipso includuntur, sed ge
nus proxime et per se. cetera remo
te et ratione generis. et sic rationa
le proxime dividit. et remote vivens ^animal
et sensitivum. quemadmodum di
cimus hominem qui vehitur in na
ui moveri ad motum navis.

Secundo notandum q natura ratio
minus differt specie a bruto per diffe
rentiam sibi essentialem. anima
litas autem que est in homine differt
specie ab animalitate que est in bru
to per eam differentiam, que non
est sibi essentialis et intrinseca, sed
nihilominus ~~tamen~~ sensitivum quod
est in homine et cetera predicata
superiora differunt specie a sensiti
uo et alijs superioribus que sunt in
bruto

ultimo notandum q animal in co
muni est genus non nature anima
lis que est in homine precise sum
pte sed respectu totius compositi ex
natura animalis et rationalis. quia
natura specie addere debet aliquid su
pra naturam generis. unde si sensi
tivum esset genus non esset respectu
ser

sensitiui pigeise quod est in homine sed respectu totius compositi ex sensitiuo et rationali.

His positis sit conclusio nulla differentia maxime propria est genus respectu differentiarum inferior. Rg sensitiuum. quia non est genus respectu sensitiui pigeise, nec respectu rationalis quia tunc non includeret (aliàs bis includeret in homine, quod non est dicendum) nec respectu sensitiui rationalis aut alterius differentiae adiunctae, quia hae sunt composita per accidens. nec potest constantia ex duobus entibus ~~[struck]~~ in actu. Nec solues si dicas sensitiuum habere se ut materiam et rationale ut formam, quia sic esset forma duarum specierum. quod autem non sit genus respectu sensitiui et alterius differentiae quam non cognoscimus probat. quia non bene et sufficienter definit homo cum dicimus esse animal rationale

Ad 1. Rr quod sensitiuum in homine et bruto differunt specie per differentias extrinsecas. et similiter differunt numero in Petro et Paulo. et ex hoc Respondeo ad 2. et 3m

Ad 4. Rr ~~[struck]~~ rationalitatem non esse quid uniuersale. sed principium constitutiuum rei uniuersalis. uel quod est uniuersalis si accommodate significet, modus autem significandi non uariat naturam.

quod sufficit ut comprehendat in Aristotelica diuisione

questio 4ª

~~cap 18~~. de modo quo se habet differentia ad genus quod dividit et ad speciem quam constituit.

Tria sibi vendicat differentia respectu generis. nam primo ipsum perficit et est in illo ad modum formae. Secundo ipsum dividit non essentiam eius dispertiens. sed ipsius potentialitatem et aptitudinem contrahens. Tertio de genere praedicatur praedicatione naturali veluti forma de subiecto. sed non ut de particulari sibi subiecto ut constat.

Similiter tria sortitur respectu speciei quam constituit. primum est ut eam simul cum genere componat. Secundum est ut speciem distinguat essentialiter a ceteris speciebus quae sub eodem genere collocantur, proxime si sint sub eodem genere proximo, remote si tantum sint sub eodem praedicamento. ab illis vero quae sunt in diverso praedicamento remotius et improprie. Tertium est quod praedicetur de sua specie naturali praedicatione licet non praedicatione alicuius universalis, quae quidem satis patent.

Caput. ~~10~~ 4^m. De Proprio. ~

Iam nunc agendum est de universa-libus quae essentiam constitutam con-sequuntur et primo de proprio deinde de accidenti quia proprium propius acce-dit ad essentiam rei

Proprium igitur inter alias acceptio-nes quadrupliciter accipi solet. pri-mo pro eo quod soli cuipiam accidit speciei. sed non omni (idest non omnibus individuis talis speciei.) sicut homini philosophari est. Secundo dicitur pro-prium id quod toti alicui speciei in-fimae accidit etsi non soli. ut homini esse bipedem Tertio id quod toti et so-li alicui speciei accidit. sed non sem-per. ut homini canescere. et ridere. cum autem dicitur proprium aliquod ex supradictis convenire omni speci-ei intellige remotis impedimentis aliquando enim homo nascitur cum u-no pede ob defectum materiae. et non canescit quia moritur ante senectutem. Proprium denique quarto modo est quod accidit alicui speciei omni soli et semper quo pacto convenit homini quod sit risibilis et huiusmodi sunt ve-re propria. reliqua enim analogice propria nuncupantur.

Notandum autem quod non inconvenit respectu diversorum aliquod proprium ex quattuor relatis pertinere ad diversa membra dividentia etenim disgrega-tivum visus est proprium quarto mo-do

do respectu albedinis, et secundo mo
do respectu Cigni / Nec potentia re
mota, quam homo habet ne sit grã
maticus satis est ut grammaticum
sit proprium tertio modo respectu eius
sicut ridere, ad quod habet potentiã
proximam, ac proinde convenit omni
et soli. / canescere etiam dicitur conve
nire omni et soli homini sed intelli
git in senectute et praecipue in capite
alias alia etiam animalia canescunt
ut de equo refert Aristoteles lib. de
generatione animalium, cap. 5.
Notandum praeterea quod proprium su
mitur dupliciter scilicet vel ex ~~accom~~
~~modatione~~ vi vocabuli et sic importat ^ formaliter
duas negationes alteram repugnan/
tiae secum, alteram communitatis cum
altero, et constat rem aliquam pecu
liarem. Alio modo sumitur ex accom
modatione philosophorum, qui quar
tam speciem universalis nomine
proprii appellaverunt, et sic acceptum
definitur ut sit id quod praedicatur de
pluribus in quaestione quale est necess
ario et accidentaliter. dividitur que in
generale quod reciprocatur cum genere
et in speciale quod reciprocatur cum
specie. Proprium etiam ex vi nomi
nis sive vocabuli dividitur in proprium
simpliciter quod cum natura recipro
catur cuius est proprium, ut habere tri
nam dimensionem respectu corporis
et in proprium secundum quid, quod
cum

cium re cuius est proprium non recipro
cat ut sensibile respectu hominis.
Notandum deinde q. ad quartam spe
ciem universalis pertinent omnia
propria simpliciter non tamen sola
ut patet in sensibili respectu hominis
immo quale praedicatur accidentaliter
ter necessario de homine et non dat
aliqua natura univoca cum qua re
ciprocet. dicit enim de ente completo
v.g. homine et de eius parte scilicet
anima rationali quia tam homo quam eius
anima dicitur qualis.
q. si obiicias quale non dici necessario
de homine sic. si dicit necessario ideo
esse quia risibile dicit necessario de eodem
sed album quod est quale dicit contin
genter de ipso. ergo / sed Rr quia ab infe
riori ad superius negative non est bo
na consequentia ut si inferas Petrus
non est albus, ergo homo non est albus
valet tamen affirmative Petrus est
albus ergo homo est albus. hoc autem
quod est praedicari contingenter inclu
dit negationem. est enim sic praedicari
de aliquo ut posset non praedicari de
illo. ac proinde valet homo necessario
est risibilis ergo necessario est qualis
non tamen valet homo contingenter
est albus ergo homo contingenter est qua
lis ratione negationis inclusae in hoc
contingenter. /
divisio autem proprii in quattuor supra

dictas acceptiones intelligenda est taliter q. divisum non sit proprium ex vi nominis in tota sua latitudine sed proprium ex vi nominis, quod conuenit alicui speciei infime.

questio 1
~~cap 20~~ Vtrum definitio proprij quarto modo sit bona. //

Circa hoc solum occurrit notandū q. cum dicimus proprium quarto modo conuenire omni speciej intelligit conuenire ei ut abstrahit ab existenti et non existenti alias redundaret ly semper.

deinde q. risibile dicit reciprocari cū homine non in suppositione simplici aut personali sumpto, sed secundum se considerato.

Tertio q. propria specialia que cum aliqua specie reciprocantur (quod etiam dicendum est de alijs proprijs simpliciter respectu suorum subiectorum) habent duplicem intentionem alteram respectu eorum, que sub suo subiecto continent. alteram uero respectu sui subiecti. et prior quidem intentio illi usurpationi respondet qua proprium sumit ex accomoda tione philosophorum. ea scilicet ratione, qua dicit quartum predicabile que intentio declarat in definitione

ne proprij quarto modo quando di
cit in ea q. conuenit omni. quod
idem est ac predicat de omnibus in
diuiduis eiusdem speciei. Posteriori
uero intentio illi usurpationi respon
det qua proprium sumit ex vi no
minis. que intentio in eadem decla
rat quando in ea dicit q. conuenit
soli ac semper singulis verbis imu
it reciprocatio. ac proinde secundu
hanc intentionem proprium non
habet rationem vniuersalis q. si
Porphirius definiret illud per spe
ciem intelligi debet de specie distri
buta et in suppositione personali ac
cepta. neque homo et Petrus cum risi
bile predicat de eis ponunt in nume
ro et efficiunt plura sicut neque ani
mal et uiuens aut quodlibet aliud
superius cum inferiori nisi fortè sub
predicatis secunde intentionis ut si
dicas animal est genus, viuens est
genus est questio. 2a

~~cap. 21.~~ Vtrum proprieta
tes distinguant realiter a
subiecto.

Idem est hoc ac querere vtrum po
tentie anime realiter distinguant
ab anima et ita sub hoc titulo ad
questionem respondebimus

et uidet q. non q. omnia eque bene
saluantur sine eiusmodi reali distinc
tio

et hoc modo habet
rationem uniuer
salis quia de inferio
ribus terminus late
patentibus predica
tur

tione. et cum ~~accidens immediate~~
~~possumus ipsum operari quidquid~~:
substantia, ~~quae~~ nobilior sit, imme
diate sine potentijs distinctis a se
~~operabitur~~ ^operari . immo melius per se ip
2° q[uia] materia prima est idem rea | sam opera
liter cum sua potentia passiva. er | bitur
go et anima est idem realiter cum
sua potentia activa.

3°. q[uia] calor qui est forma accidenta
lis per se ipsum immediate operat[ur]
ergo multo magis forma substan
tialis ut anima erit sua potentia
per quam ridet // et confirmat[ur] q[uia] for
ma substantialis magis debet as
similari deo, qui immediate per se
ipsum agit

4. q[uia] anima (ut constat ex 2. de
anima cap. 2.) est qua primo vivi
mus, movemur, et intelligimus,
at per potentias primo vivimus, mo
vemur, et intelligimus ut constat

Vltimo q[uia] sequeretur si risibilitas dis
tingueret[ur] realiter ab anima, q[uod] pos
set per divinam potentiam ab ea se
parari et q[uod] homo non esset risibilis
quod est omnino impossibile.

In hac quaestione quidam ^ tenentes
has non distingui ab anima ex natu
ra rei. et ad id etiam videt[ur] inclinasse
Scotus. sed ob auctoritatem patrum
qui dicunt potentias animae ab anima

e

[margin: ^ accidente poterit]

[margin: ^ ut nominales et alij]

emanare ab ea distinctione formali concedit differre / Durandus vero in .2. secunda parte tertiæ distinctionis q. 2. ait potentias vegetativas animæ esse idem realiter cum anima sensitivas vero et intellectivas secerni realiter ab ipsa.

Verum divus Thomas .1. p. q. 77 ar. 1. et in .2. dist. 3. quem alij sequuntur affirmat omnes animæ potentias realiter ab anima distingui. existimat enim in nulla re præterquam in Deo essentiam esse immediatum principium operandi. sed esse semper ponendam formam aliquam accidentalem, à qua immediate procedant operationes. et confirmat quod essentia animæ est una potentiæ vero eius sunt plures. et quod sint plures ex pluralitate actuum ad quos potentiæ ordinant colligitur manifeste. Deinde quod sequeretur potentiam vegetativam et intellectum esse idem.

Secundo probat quod anima est indifferens de se ad operationes ac proinde debet per aliquam superadditam potentiam determinari. sicut et materia per diversas dispositiones determinat ad diversas formas.

Tertio quod potentiarum animæ quædam sunt actus corporis, quædam vero minime. Item quod si essent idem impedi esset potentia nisi una.

His

His positis Ad 1. argumentum
Respondeo quod etiam faber lignarius
est nobilior quam dolabra sine qua ta
men operari non potest.
Ad 2. neganda est consequentia quia
potentia animae est potentia ordi
nata de se et proxime ad aliquem
actum accidentalem. potentia vero
materiae ordinatur proxime et per se ad
actum substantialem. vel dic conse
quentiam non valere quia materia pri
ma secundum suam rationem est actus ./.
Ad 3. quod deo competit per se ipsum
immediate operari, accidenti vero (ob suam perfectionem.)
ob suam imperfectionem. substan
tiae vero creatae sine infimae substan
tialis enim ~~[illegible]~~ (medio modo se habeat)
medio modo operatur scilicet mediis
potentiis
Ad 4 quod anima primo (hoc est prin
cipaliter et tanquam primo principio (et radicali)
vivimus, intelligimus etc. sed po
tentiis vivimus et intelligimus
tanquam primo id est immediato prin
cipio operationum.
Ad ultimum Respondeo quod dato per diminam
potentiam quod risibilitas separaretur
ab homine adhuc esset risibilis ra
dicaliter quia eiusmodi proprietates ab
anima originantur. et praedicatione ne
cessaria de subiectis etiam non exis
tentibus praedicantur. et sic vere diceret A
damus

damus Risibilis. uel dicendum q
quemadmodum si deus lucem que
modo est in sole per suam potentiam
a sole separaret, ipse aliam produce
ret: ita quamuis risibilitas per di
uinam potentiam abstraheret ab
homine, semper tamen conuenien
tia risibilitatis. aut alia risibili
tas de nouo producta remaneret //

cap. 5. de accidente //

Post quam egimus de proprio superest ut
de accidente quinto predicabili di
camus. definit accidens primo sic
accidens est quod adest et abest sine
subiecti corruptione. secundo sic acci
dens est quod inesse et non inesse ei
dem potest. que coincidit cum prima
quia ly eidem ostendit quod in alia de
finitione dicitur sine subiecti corrup
tione. Haec tamen posterior definitio
magis explicat rationem accidentis
predicabilis quia dat per aptitudinem
ad essendum in multis. Tertio defi
nit accidens sic. accidens est quod ne
que est genus, neque species, neque differen
tia, neque proprium, semper autem est
in subiecto. Huiusmodi autem modus
definiendi per negationem tunc probat
quando ea quae negantur explicata sunt

ut

Dividitur autem accidens in separabile et inseparabile quod tale dicitur non quia separari non posset salva rei essentia sic enim iam non esset accidens. sed quia inseparabiliter heret subiecto ut nigredo corvo

ut in presenti contingit —

est ergo questio unica Vtrum accidens recte definitum sit supra iuxta doctrinam Porphirij —

Et videtur quod non quia equivocum, quale est accidens, primo erat dividendum quam definiendum.

2° quia universale prout tale negari non potest. sed affirmari. at cum dicitur quod adest et abest, est ac si dicatur quod predicatur et negatur.

3. quia sequeretur has duas contradictorias esse veras. Petrus est albus sine subiecti corruptione. Petrus non est albus sine subiecti corruptione.

4° quia hoc propositum est quarti predicabilis. Petrus est creatura et tamen non potest de illo ullo modo negari.

5 quia mortuum est accidens respectu socratis, cui non accidit sine sui corruptione.

Vltimo contra ultimam definitionem quia coloratum ita est accidens respectu Petri et Pauli ut sit genus respectu albi et nigri. et similiter album est accidens et species respectu huius et illius albi. ergo idem pertinet ad dua predicabilia.

Notandum quod accidens sumitur uno

mo

modo pro omni re que substantiva est sive de concretis sive de abstractis loquamur. Secundo sumitur pro quolibet attributo non pertinente ad essentiam rei de qua predicatur quasi significatione etiam proprium nomine accidentis comprehendo. Tertio modo sumitur pro eo quod neque ad essentiam rei pertinet, nec ab eadem necessario profluit sicut album respectu hominis. et sic sumitur a Porphirio ut scilicet significat de formali relationem quandam ad particularia et connotat eiusmodi naturam accidentariam.

Notandum. 2° accidens hoc modo sumptum esse quintam speciem universalis. et in hunc modum a dialecticis definiri, accidens est quod predicatur de pluribus in questione quale est accidentaliter et contingenter per hoc autem contingenter intelligi debet quidquid non profluit ab essentia. sive sit separabile, sive inseparabile.

Dividitur autem accidens in generale et speciale ut dictum est de differentia et proprio. sed est hoc discrimen quod bene potest aliquod accidens abstracte sumptum esse species infima ut albedo. et concrete esse accidens generale ut album quod predicatur de homine et equo. et vice versa potest aliquod accidens esse genus, et simul speciale accidens

dens

dens ut sciens est genus respectu dia
lectici et metaphysici et tamen est
accidens speciale respectu hominis
praedicatur enim de una tantum specie
ex dictis constat definitionem acci
dentis recte fuisse ex doctrina Porphi
rij traditam

Ad 1. autem argumentum Respon
det q satius fuisset prius accidens
dividere. sed excusat Porphirius 1.
quia ex definitione constat in quo sen
su accipi debeat.

Ad 2. q accidenti prout universa
le est non repugnat posse negari de
subiecto. quamvis dum actu nega
tur mine tenum universalis non ex
erceat

^ et eiusmodi non repugnantia vel est differentia vel sumit loco differentiae acci dentis

Ad 3. q illae propositiones non sunt
contradictoriae. sed iste Petrus est al
bus est albus sine subiecti corruptio
ne. Petrus est albus non sine subiec
ti corruptione. aequipollent enim his
modalibus Petrus contingenter est al
bus. Petrus non contingenter est albus.
ubi modum negare oportet

Ad 4. Respondeo q ly creatura si sumatur pro
creabili pertinet ad quartum praedi
cabile et convenit omni et quod non
est deus. si tamen sumatur pro relatio
ne, qua res creata refert ad deum post
quam producta est extra suas causas est
accidens quintum praedicabile

Ad 5. dicendum q ly mortuum si su
ma

mat participaliter. ~~[illegible]~~
significat aliquid passum fuisse mor
tem et sic sine coruptione sui essen
tie dicit Socrates mortuus. Si vero su
mit nominaliter significat idem
quod vita privatum. et hoc modo
si significet privationem vite accide
talis. non quantum ad aggregatum
ex multis operationibus vitalibus (sic
enim esset ens per accidens cum priva
tiones summarie unitatem a primis ne
gatis) sed quantum ad unam opera
tionem pertinebit ad quintum predi
cabile. Si autem significet privatio
nem vite essentialis non est accidens
sed quod omnino nature subiecti re
pugnans.

Ad ultimum quod etiam risibile respec
tu huius et illius risibilis est species
et respectu Petri et Pauli proprium
nec est inconveniens quod id quod est
accidens respectu unius sit genus, aut
species respectu aliorum ad quorum
essentiam pertinent

Cap. 6 ~~[illegible]~~. De communitatibus

Ex predictis vel parum consideranti
patebit quenam sint in quibus quin
que predicta predicabilia differunt, et
in quibus conveniunt. neque in his
immorandum duximus.

Notandum tamen quod cum Porphirius
in capite de communitatibus tractat fere
semper loquitur de differentia et acci
den

dente generali et de propriis speciali.
Tradi autem in hoc capite duo axio
mata consueverunt. Alterum est
q. accidentia realia contingentia
(ut v. g. esse album) primo convem
unt individuis et ratione eorum
superioribus. ideo enim dicitur homo
albus. quia Petrus est albus.

q. si arguas. quia esse scitum. et esse in
tellectum. sunt accidentia realia
contingentia (ut poste ab intellectu
emanantia realiter) quae tamen pri
mo conveniunt naturis comunibus
quia scientia et cognitio est de univer
salibus primo et per se?

Respondet axioma esse intelligendum
de accidentibus quae intrinsece inhaerent
rebus. ut album et currere. non de
illis accidentibus quae sunt extrinse
ca. qualia dicitur scitum. et intellectum
a scientia. et cognitione quae inhaeret
in intellectu alterius. cuiusmodi e
nim non semper est necesse convem
ant primo individuis.

Secundum axioma est. q. ex
duabus speciebus non potest tertia spe
cies componi et constitui. quod intel
ligendum est de speciebus naturae com
pletae. alias enim ex speciebus naturae
incompletae. scilicet materia et for
ma constat tertiam speciem constare

Trac.

Tractatus 4. ante De Predicamentis

cap. I de ~~sub~~ ~~stantia~~ ~~antepre~~ ~~dicamen~~ ~~tis~~ de Vni uocis et equiuo cis. ~~Doctrina~~ ~~Philoso~~ phi.

Predicamentum predicatorum est ordinatio in qua superiora de inferioribus predicantur quę et cathegoria dicitur. in eo autem non nomina de Nominibus sed res superiores de inferioribus predicantur quamuis et nomina quatenus significant res in predicamentis collocentur ideo enim terminis utimur, quia res nobis cum ad scholas adducere non possumus et inde est quia res de rebus medijs nominibus predicantur.

quoniam autem finis principaliter intentus in tota logica est demonstratio demonstratio uero est syllogismus ideo logicus qui intendit agere de demonstratione premittit tractatum de syllogismis. et propterea ante libros posteriorum ponunt libros priorum et quoniam syllogismus constat propositionibus ideo logicus premittit tractatum de propositione tractatui de syllogismis et propterea ante libros priorum ponunt libros periherminias, et quoniam propositio constat ex subiecto et predicato. ideo liber predicamentorum precedit apud dialecticos librum periherminias. est ergo liber predicamentorum utilis ad definitiones argumentationes et precipue demonstrationes conficiendas et uersutias contrariorum confutandas.

~~caput secundum~~

vero

Notandum q, res possunt compara-
ri vel ad ens in comuni et sic sunt
equivoce. vel ad suum genus su-
mum quelibet in suo predicamen-
to. et sic sunt univoce vel res uni-
us predicamenti ad res alterius et
sic sunt denominative quia [struck] a
lie alias denominant. et sic antequam
ad predicamenta accedamus ponere
debemus predictorum definitiones.
equivoca ergo sunt quorum no-
men est comune, ratio vero substa-
tie nomini accomodata diversa. no-
mina ergo dicuntur equivoca equivo-
cantia. res vero equivoca equivo-
cata. Univoca e converso quorum no-
men est comune et ratio nomini acco-
modata est eadem. definiuntur vero
in numero plurali quia una res singu-
laris non dicitur equivoca aut univo-
ca. Per illa autem verba ratio no-
mini accomodata eadem vel diversa
intelligit vel eadem definitio. vel idem
conceptus formalis aut diversus eta-
nim in mente non dat equivocatio
neque eadem imago est representati-
va omnium diversorum

Tertia definitio est denominativorum
que in fine modum habet. denomi-
nativa dicuntur que ab aliquo habent
appellationem solo differentia casu
reperiuntur autem in denominativis

ut album ab albedine

tria

tria scilicet res denominata ut paries forma denominans ut albedo, et denominatiuum ipsum scilicet album in concreto. definiunt autem denominatiua a Philosopho in numero plurali ut seruet idem modus definiendi qui in uniuocis et equiuocis, non quod possit denominatiuo in uno solo reperiri definiunt igitur in his definitionibus non solum nomina denominantia sed et res denominatae. res enim alba ut sic ab albedine sola differt nominis terminatione. His suppositis.

Questio quid definiat in qualibet trium assignatarum definitionum.

Et primo uidetur quod equiuoca definiri non possint, quia sunt equiuoca ut constat. neque ut uniuoca. nam tam non definirent equiuoca.

2° quia analoga non comprehenduntur in his definitionibus ergo diminutus fuit Aristoteles.

3. quia ut dicitur 7. physicorum tx. 31. dicitur quod in genere respectu suarum specierum latent equiuocationes. et tamen eius ratio ad species est una

Notandum quod omnia equiuoca conueniunt in hoc quod habeant nomen commune cum diuersitate rationis. ac proinde omnia conueniunt uniuoce in hoc //

hoc quod est esse aequivoca et vero
univoce definiuntur sub hoc nomine
aequivoca.

Ex hoc patet quod definitiones aequivoca ac
conveniunt univoce in hoc nomine
~~[illegible]~~ et in ratione diversitate et
sic Respondetur ad primum argumentum

~~Ad 2m Respondetur quod prima aequivocatio est~~
~~aequi~~ Pro solutione secundi et tertij
argumenti advertendum est quod summa
aequivocatio est aequivocatio a casu
ut ea quae in cane reperitur repositum cae
lestis terrestris et aquatilis. summa ve
ro univocatio est quae in specie specia
lissima invenitur. a qua quaecunque mo
do recedat accedit ad aequivocatio
nem. et sic dixit Philosophus in ge
nere aequivocationes reperiri. non
quidem logice sed physice quatenus
una species v.g. homo longe supe
rat reliquas animales cum quibus
ipsum genus identificat. et in hoc
sensu prima velut aequivocationis
species est in genere. et inde Plato
non posuit ideas separatas generum
sed specierum. nec dicta aequivocatio
tollit univocationem simpliciter
immo corpus dicitur univoce de corr
uptibilibus et incorruptibilibus logice lo
quendo quamvis differant genere phy
sice quoniam differunt materia
quae pertinet ad physicum.
&c.

tamquam genus
scilicet de
nostro et cae
lesti

Secundus recessus a sūma univo
catione fit per analogiam. Sunt
autem analoga quorum nomen est
cōmune ratio autem per nomen im
portata neq3 omnino eadem, neq3
omnino diversa. et Primasui divi
sione dividit in analogiam propor
tionis. et attributionis. ~~in~~ analogia
autem proportionis quale est ride
re ad risum hominis et prati ^ ~~nomē~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~significatur simpliciter~~
~~unā~~ ^ etenim sno modo dicit ridere
homo et suo distincto proportione qua
dam dicit ridere in pratum. Analogia
autem attributionis ^ unum signifi
catum principale reperit in uno a quo omni
a denominantur^. et quidem iuxta
quattuor genera causarum reperit
quadruplex genus analogiæ per attri
butionem scilicet aut per ordinem
ad unum finem sicut sanum dicitur
de corpore sano seu sanitate animalis
quæ est finis. et de urina et medicina
per ordinem ad hunc finem. Aut secū
do per attributionem ad unum efficiēs
sicut medicinale dictum de medicina
et arte medicinæ aut per attributio
nem ad unum subiectum ut ens dictū
de substantia et accidente. aut tertio
per attributionem ad unam formā di
ue ad unum exemplar ut homo cum
dicit de homine vivo et picto //

^ non significant u
nam rationem in
omnibus analoga
tis sed plures me
diante proportio
ne quadam —//—

^ ~~summa~~ ~~ratio~~ ~~respecta~~ ~~eadem~~ ~~proportione~~ unara tio. et.

^ sicut sanitas est
in solo animali a
qua urina et me
dicina dicunt sa
na extrinsecè ~

ex

Ex quibus sequitur quod analogum et equivocum a consilio non sunt idem. Petrus enim est equivocus a consilio si puer cum baptizetur vocatur hoc nomine recordatione patris et tamen non est analogum.
Sequitur secundo quod analogum unica impositione significat sua significata, equivocum vero multiplici impositione.
Sequitur tertio quod analogum semper significat unum per prius et aliud per posterius, equivocum non item ut Petrus. praeterea quod in analogatis reperitur similitudo, in equivocis vero a consilio eiusmodi similitudo non est necessaria v.g. inter hunc et illum Petrum. / ex quibus patet solutio ad secundum et tertium argumentum.
Negandum tamen non est quod et in analogis proportionis reperiatur aliqua velut dependentia ad significatum principale ob similitudinem inter eos intercedentem. v.g. inter ridere prati amenitatem et risum hominis laetantis. et etiam in analogis attributionis reperitur certus proportionis modus quo v.g. urina ut signum et medicina ut causa sana dicuntur / unum huiusmodi duplex analogiae genus reperitur in ente est enim est analogum proportionis ad

deum

deum et creaturas et ad decem prędicamenta ~~[illegible]~~ ad substantiam et accidens quia non dicitur de creaturis aut accidentibus solum denominatione extrinseca. et nihilominus est etiam analogum attributionis. quia creaturę dicuntur entia per quamdam attributionem ad excellentiam divini esse et accidentia per attributionem ad substantiam a qua pendent.
et in signum prędictorum solent dialectici analoga definire dicentes quod ea dicuntur quorum nomen est commune ratio vero proportionalis.

Est autem analogia in nominibus et in rebus significatis per nomina et etiam in ipsa mente seu conceptu formali. quamvis enim secundum Philosophum in mente ultimata non sit ęquivocatio quia una imago (qualis est conceptus mentis) non potest repręsentare diversa dat tamen analogia quia unus conceptus sive una imago repręsentat multa similia ut constat in analogis proportionis et a fortiori repręsentare poterit analoga attributionis in quibus ratio in analogatis inventa est una forma licet existens in analogato principali. et in alijs per denominationem extrinsecam.

cap. 2 de denominativis.

Circa denominativa notandum super est quod quędam sunt talia secundum rem

rem. Et secundum nomen ut album ab albedine. quędam secundū nomen tantum et modum significādi (quamuis denominatio fiat a forma substantiali) ut humanum ab humanitate. quędam denique secundum rem tantum ut officiosum a virtute. qr linguę latinę peritia nō patit ut dicat virtuosum

cap. 3. De complexis

circa hoc notandum q. complexa tā nomina complexe significantia. q̄z res complexe significatę nō ponūtur in pdicamentis.

Notandum secundo q. circa hoc caput solet proponi secunda diuisio quę talis est. eorum quę sunt quędam res sunt quę non sunt in subiecto. id est non inhęrent in aliquo subiecto neque dicuntur de subiecto. id est non prędicant de aliquo inferiori quęditatiue ut sunt omnia indiuidua prędicamenti substantię. Alia sunt quę dicuntur de subiecto. id est prędicantur de subiecto, et non sunt in subiecto. id est non inhęrent, ut sunt omnia uniuersalia prędicamenti substantię. Alia sunt quę sunt in subiecto id est inhęrent subiecto, et prędicant de aliquo inferiori quęditatiue, ut sunt omnia uniuersalia prędicamentorum accidentium. Alia denique sunt quę non dicuntur

tur de subiecto idest non predican
tur de aliquo inferiori quiditatiue
sunt tamen in subiecto idest inhe
rent, ut sunt omnia indiuidua pre
dicamentorum accidentium.
ex quo sequit q. esse in subiecto sumit
prime intentionaliter quia est idem
quod inherere subiecto. dici uero de sub
iecto sumit secunde intentionaliter
quia est idem quod predicari de subiec
to.

caput quartum de regulis.

Prima regula (ex duabus ante predi
camentalibus) est q. quidquid predica
tur de predicato predicabit de subiecto
ut homo predicatur de Petro quidquid
predicat de homine predicabit de
Petro. regula autem intelligenda est
ad mentem Aristotelis non sic q. quan
do aliquid predicat de predicato distri
buto predicat etiam de subiecto. hoc e
nim haberet uerum ex ui distributio
nis et non predicationis. neque debet
intelligi sic q. eodem genere predica
tionis essentialis nimirum, aut acci
dentalis predicabit de subiecto^ sed
intelligenda est regula iuxta ordinem
qui seruat in linea predicamentali
ac proinde sensus est. q. quidquid pre
dicat essentialiter de predicato pre
dicabit etiam essentialiter de subiecto
2a Regula est. generum non subal
ternatim positorum non sunt eadem
dif

^ quamuis et hoc uerum sit.

differentiæ; generum uero subalternatim positorum sunt eędem differentię genera subalternatim posita sunt ut animal et uiuens. non subalternata ut corpus et spiritus et sensus est q. differentię diuisiuę superiorum sunt constitutiuę inferiorum. / nec contra hoc est q. rationale aut saltem intellectuale sunt differentię hominis et angeli qui tamen non subalternatim ponuntur quoniam rationale nisi largissime angelo non conuenit. et intellectuale hominis est discursiuum in angelo uero unico intuitu principiorum, et conclusionum penetratiuum

de differentijs essentialibus. et

et contra non tamen diuisiuę inferiorum sunt diuisiuę superiorum. neque constitutiuę superiorum sunt constitutiuę inferiorum nisi inadequate

Tractatus quintus de decem prędicamentis – ~~et primo~~ caput primum. &

~~caput~~ 5 De diuisione entis in decem prędicamenta. et modo quo ad res comparatur

circa hoc Scotus in. 1. q. 1. et in. 2 dist 8 q. 2 dicit q. ratio entis est ab ipsis rebus abstrahibilis ab ipsis. tum quia a qualibet re potest abstrahi quod illi cum alijs essentialiter est commune — ut animal ab homine et equo. tum quia de sacramento altaris tam gentilis quam christianus iudicant esse ens. cum alter ibi affirmet esse substantiam panis. alter secundum fidem neget

quod est ratio communis

Soncinas etiam in 4 metaphys. q. 4 asserit q. ratio formalis entis est hoc disiunctum substantia uel accidens. et q. eiusmo

di

di conceptus obiectiuus entis est prae
cindibilis a conceptibus praedicamen
torum immo addit quod est praescindibilis
a deo et creaturis et in hoc conuenit
cum Scoto. Sed profecto ex hoc sequeretur
quod deus non esset omnino simplex
quia in ipso reperiretur ratio entis contrac
ta per suam differentiam ad diuinita
tem. Sequeretur item quod ratio communis
entis esset abstractior et simplicior quam
esse dei quod est absurdum. Deinde se
queretur praedicamenta non esse primo
diuersa.

Diuus Thomas opusculo de ente et ess
cap. 1. et qq. de ueritate q. 2 art. 4 ad
4 dicit quod ens immediate significat es
sentias omnium rerum. et idem sequitur
Soto et alij quam multi. et hoc cum habitu
dine ad esse existentiae. itaque ens dicit
eandem naturam quam substantia et
quantitas etc. taliter tamen quod est cum
alio modo quodlibet enim praedicamen
tum. immo et quaelibet natura habet
modum sibi connaturalem et propriu
et ratione istius modi ens distinguit
tum a suis passionibus. scilicet uero et
bono. tum a praedicamentorum formalita
tibus. et sic concipitur cum hac moda
li distinctione quasi abstractum. non
tamen ita quod conceptus eius obiectiuus
sit unus. dato quod ut supra dictum est quod
conceptus formalis illi correspondens u
nus sit. dicit uero ens abesse sen
ex

et forma liter

quomodo enim esse per essentiam et esse participatum conueniunt sub eodem conceptu obiectiuo!

per prius repraesentatis deum secundario creaturas hoc enim bene conuenit eidem conceptui formali. im

= immo quando forma participat secundum eamdem rationē dicit univoce ut calor de calore ignis et ligni ab igne producto —

— sunt extra suas causas in rerum natura, et ita ens est quasi existens.

existere, quamvis significet essentias prout dicunt ordinem ad ipsum existere; quia aliud est à quo nomen imponitur ad significandum, et aliud ad quod significandum imponitur est quandoque coincidant. homo enim imponitur ad significandū ab humanitate, et eamdem humanitatem importat.

ex dictis sequitur quod ratio ipsa entis non est abstrahibilis immo immediate est et descendit (ut sic dicam) non solū ad praedicamenta, sed et ad individua praedicamentorum. quamvis ideo in individuis reperit quia naturas superiores in se continent etc.

Sequitur secundo quod neque ens ut sic est simplicius deo, neque deus compositionem admittit.

Sequitur tertio quod praedicamenta sunt primo diversa, quia in nullo univoco conveniunt, immo neque in natura entis ab ipsis abstracta. quamvis omnia sunt ens proportione quadam.

Si autem quaeras qua analogia dicitur ens de deo et creaturis, substantia et accidenti? Respondeo quod, cum omnes res creatae habeant esse participatum a deo qui est ipsum esse per essentiam earum substantia sunt tanquam nihilum ante deum, ut ait psalmista. Et ut sic possumus dicere ens analogiae per

at

attributionem dici ens de Deo et crea
turis: quia tamen etiam in ipsis crea
turis reperitur intrinseca entitas et
formalis ens dicitur de deo et ipsis ana
logia per proportionem. et simili
ter dicendum est de ente respectu sub
stantiae et accidentis. quamuis etenim
accidens a substantia fluat, in ipsa
inexistat, et conseruet, et ad ipsam
conseruandam ordinet, habet tamen
in se intrinsecam bonitatem. ac pro
inde quamuis dicatur ens per attribu
tionem ad substantiam, nihilominus
ens dicitur per analogiam proportionis
de substantia et accidente

Quod si ulterius percunteris quo pacto
se habeat ens ad reale et rationis.
Caietanus 1. p. q. 28. ar. 1. agens de
relationibus dicit quod ad relationem rea
lem et ad relationem rationis datur
aliquis conceptus obiectiuus communis
qui neque est relatio realis neque relatio
rationis; sed communis utrique. et hanc
dicit esse sententiam diui Thomae in
illo articulo; quia dicit doctor sanctus id
esse peculiare relationis realibus, quod
sicut ipsa dicuntur ad aliud, ita et rela
tiua rationis. ergo et id ipsum possumus
dicere de utrisque per respectum ad ens
teneamus ergo ens dici analogice de
ente reali et rationis analogia pro
portionis, seu proportionalitatis quia si
cut se habet ens reale ad suum esse, quod
est

est esse simpliciter: ita se habet et ens rationis ad suum esse, quod est esse secundum quid. // et probat secundo quia ens rationis tantummodo secundum quid habet esse extra nihil, scilicet per operationem intellectus

Videtur non videtur multum probabilis Caietani ista sententia. Scilicet quod detur unus conceptus obiectivus communis ad ens reale et rationis. neque contrarium huius intendit divus Thomas.

An autem ens sit analogum ad actum et potentiam problema esse potest quia potentia quamvis perficiatur per actum et ordinetur ad ipsum, habet tamen in semetipsa veram et formalem realitatem et est ipsius actus principium

De materia vero et forma probabilius videtur quod ens dicatur analogice analogia proportionalitatis.

Ex dictis omnibus liquido constat ens non esse genus ad decem praedicamenta est enim quid transcendens, analogum, et in ipsis etiam rerum differentiis imbibitum, quae a natura generis procul distant.

An autem accidens dicatur univoce vel analogice de novem praedicamentis dubitari etiam solet quibusdam partem alteram, quibusdam alteram defendentibus.

Etenim cum quantitas sit fundamentum quo caetera materialia accidentia subiecto insunt et quae veluti substat eis primatum ita obtinere videtur ut accidens de ipsa et de aliis dicatur a

na

nalogiæ. verum cum eiusmodi ratio in accidentibus materialibus solum procedat, et non in his quæ materia lia non sunt ut scientia et virtutes parum concludit. præterquam quod aptitudinalis inhærentia ex æquo convenit omnibus accidentibus, sicut et quantitati nec sufficit causare analogiam quod quantitas necessario requiratur ad actualem inhæsionem cæterorum accidentium in subiecto.

Alij ergo asserunt accidens univoce de omnibus accidentibus prædicari, nec admittunt exinde sequi quod sit genus. quoniam est transcendens talis, quod imbibitur in differentijs inferiorum.

Sed iam illud ultimo loco examinandum restat. Num sufficiens sit divisio entis in decem prædicamenta? quoniam existentia substantiæ, materia, forma, punctum, differentiæ negationes privationes et entia rationis ad nullum decem prædicamentorum pertinere videntur. ut interim deus optimus maximus ente supremum mentionem omittamus? — a parte negativa obstare videtur

Respondendum tamen est omnia entia creata ad decem prædicamenta pertinere. Deus enim nullo genere continetur immo comprehensibilis, omnia replens et ad prædicamenta (si quo pacto spectans) non ut contentum, sed ut totum continens

Notare tamen operepretium est, quod non ex eis omnia in praedicamentis collocantur. quaedam enim sunt in recta linea praedicamentali, ut individua species et genera. quaedam ad latus, ut differentiae, quae superiora dividunt et inferiora constituunt. quaedam indirecte ut partes totum componentes v. g. materia, et forma. quaedam reducuntur ut privationes et negationes ad praedicamenta formarum negatarum. ex quibus Respondet ad rationem dubitandi adductam.

et punctum.

Sufficientia autem divisionis entis in decem praedicamenta taliter colligitur. quodque enim est a deo productum aut est per se ~~subsistens~~ existens et non in alio et sic est substantia aut est in alio inhaerens et est accidens. Rursus aut est intrinsece in illo aut extrinsece. si intrinsece ~~pertinet ad~~ aut convenit ratione materiae et sic erit quantitas et divisibilitas aut aliquod ex accidentibus materialibus alterius praedicamenti, aut ratione formae et erit accidens vel materiale ut in formis materialibus, vel immateriale ut constat in scientia, et virtutibus tam intellectualibus quam moralibus ~~[illegible]~~ et huiusmodi pertinent ad praedicamentum qualitatis / ~~et quoniam unumquodque est propter suam operationem post [illegible]~~ [illegible]. Aut accidens est intrinsecum conveniens toti composito ratione alicuius unitatis et conve-

ni

+ et sic unum in substantia facit idem. unum in quantitate facit equale et unum in qualitate facit simile aut accidentia sunt extrinseca et

~~accidentia extrinseca~~

mente cum ordine tamen ad aliud et ~~[illegible]~~ pertinet ad predicamentum relationis. + quoniam ~~autem~~ unumquodque est propter suam operationem. Post predicta sequitur quod res agat. et sic est predicamentum actionis. et quia omne agens requirit passum immo et omne agens in agendo repatitur est sextum predicamentum passionis. et quia ad agendum est necessaria temporis mora est predicamentum (quando) quod est esse in tempore. et quoniam etiam res tum ad sui conservationem tum ad agendum indiget loco est predicamentum Ubi et quia est necessaria certa dispositio rei in loco existentis est predicamentum Situs, in quo consideratur dispositio partium rei locate ad locum in quo est, ut sedere. et stare. et tandem est predicamentum habitus seu habere. quod pertinet ad ornatum Rei. et est substantia extrinsecus apposita per modum accidentis.

vel durationis

cap. 2. De substantia

In tractatu de predicamentis a substantia tanquam a primo et celeriorum predicamentorum fundamento incipiendum est. est enim prius reliquis natura, tempore. et cognitione
Sumitur vero substantia et pro quiusuis

rei

rei essentia (et in hoc sensu non sit nunc sermo de ea) et pro natura que per se existit in quo sensu constituit primum predicamentum. est autem duplex scilicet prima et secunda

Doctrina Philosophi.

et prima quidem (que proprie princi paliter, et maxime dicitur) est que nec de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est. dicitur proprie ad excludendam substantiam acceptam pro essentia. dicitur principaliter sive in primis ad demonstrandum quod illa pri mo dicitur substantia. que primo subs tat hoc est. est subiectum inhesionis et predicationis. que alijs substantijs ratione prime conveniunt. dicitur ma xime quia pluribus modis substat. hec igitur. neque in aliquo subiecto existit neque de aliquo inferiori predicatur. et ita distinguitur a reliquis novem pre dicamentis et a secundis substantijs Secunda autem substantia est que predicatur de prima. et in qua est prima non quidem tamquam in inferiori, aut tam quam in subiecto. sed tamquam in toto poten tiali. et predicatus. hoc enim modo in feriora sunt in superioribus.

Notat autem philosophus quod univer salia substantie predicantur de prima substantia nomine et ratione quia ra tio predicati est de ratione subiecti. ut cum dico Petrus est homo. sed univer salia accidentium predicantur de prima

subs

substantia nomine non tamen ratio
ne, etenim cum dico Petrus est al
bus, nomen praedicati convenit Petro
non tamen ratio albi et natura est
de ratione Petri. Et alia universalia accidentium
sunt quae nec nomine nec ratione
praedicant de prima substantia scilicet
abstracta ut albedo.
Inter substantias vero secundas ma
gis substantia dicit species quam genus
tum quia magis completa quidditas est, tum
quia magis et pluribus substat
unde sequitur quod inter species una non
est magis substantia quam alia, neque in
ter individua unum quam aliud.
Quod si arguas contra quia Petrus pluribus
substat quam Gabriel angelus. Respon
det quod pluribus substare intelligit de
pluribus modis substandi. scilicet substantiis secundis et accidentibus et in
sive praedicta duo individua parificant
et si rursus insurgas quia secundae subs
tantiae cum non substant uel substet
(non enim sunt in seipsis existentes) ac
proinde et potius sunt ~~subiecta est~~ prae
dicata ~~unde~~ videtur sequi non esse substan
tias! Respondet Aristoteles, quod secundae
substantiae recte appellantur substan
tiae. primo quia per illas respondet ad quaes
tionem qua quaerit, quid sit prima subs
tantia. ut quaerenti quid est Petrus,
respondet quod est homo. Secundo quia se
cundae substantiae substant acciden
tibus. ut quia Petrus est grammaticus et
homo est grammaticus. ex quo sequi

quod substat albedi
ni et accidentibus
immaterialibus

differen
tibus

(quam sub
iecta)

t

ter q, si non esset prima substantia non essent accidentia, nec ~~prime~~ secunde substantiæ. et inde dixit Aristoteles, q, corruptis primis substantijs impossibile est aliquid aliorum remanere.

Sequit secundo q, prima substantia de nullo predicatur q[uia] est primum subiectum. et hoc est quod communiter dicit. scilicet q, a prima substantia nulla est predicatio. quod intelligendum est non de predicatione identica. sed formali

Sunt autem sex proprietates substantiæ. prima in subiecto non esse. quod intelligendum est inhessive. et non de eo modo quo pars est in suo toto. nam sic ~~nam~~ quedam secunde substantie in alijs sunt animal enim pars est hominis. ~~Hec~~ hec tamen proprietas non conuenit solis substantijs q[uia] differentie essentiales non sunt in subiecto

Secunda proprietas est q, conuenit secundis substantijs univoce predicari. q[uia] predicantur secundum nomen et rationem. et hoc etiam conuenit accidentibus respectu suorum inferiorum.

Tertia proprietas est. q, videtur substantie hoc aliquid significare. hec proprietas conuenit substantie ut significat per nomen. dicit autem Aristo-

te

teles vident. quod secundae substan-
tiae potius significare qualequid
quam hoc aliquid. significant enim
per modum informae et praedicati. sig-
nificare vero hoc aliquid est signifi-
care per modum subiecti. quod proprie
e accomodat primae substantiae.
haec etiam proprietas non convenit
solis substantijs. nam individua
accidentium (ut hoc album) viden-
tur hoc aliquid significare.

in con-
creto

4^a^ proprietas quod substantiae nihil
est contrarium. et constat quod contra-
ria ea dicuntur quae circa idem sub-
iectum mutuo se expellunt. substan-
tia vero in subiecto non est. et haec
etiam convenit quantitati.

Quinta proprietas est. quod substan-
tia non suscipit magis et minus
et haec similiter patet quod suscipere
magis et minus fit penes maiorem
vel minorem radicationem in sub-
iecto. substantia vero non est in sub-
iecto.

Sexta et ultima proprietas substan-
tiae est. quod sit susceptiva contrariorum
et haec est solius substantiae maxi-
me propria et quarto modo convenien-
ens. haec probatur ex eo quod contraria
versantur circa idem subiectum habe-
re autem rationem subiecti proprie
soli convenit substantiae.

est

questio Prima

est ergo ~~caput septimum~~

~~et questio 1~~ quaenam sit lo

gica ratio formalis substan

tiae?

notandum quod ratio formalis alicuius rei vel est partialis vel totalis v.g. in homine partialis est anima, totalis humanitas. et similiter in aliis rebus ratio formalis uniuscuiusque rei est, quae significatur nomine eius in abstracto. et ita ratio formalis ~~[illegible]~~ substantiae est substantialitas. de hac ergo quaerimus in quo consistat. Soncinas 7 metaph. q. 1 aut rationem hanc substantiae explicari per negationem. per hoc nimirum quod non est in subiecto. nec mens eius fuit quod ratio substantiae in negatione consistat ut quidam illum posuerunt. tota lis.

Communiter dicitur quod ratio formalis eius est existere per se. sicut e contrario accidentis est esse in alio. quoniam tamen existere per se est extra essentiam creaturae. sicut et actualiter esse in alio non est de essentia accidentis ut docet D. Thomas 1. p. q. 3 art 4. et. 5 et alibi (Alias enim existere aut esset genus aut differentia essentialis hominis v.g. et homo non posset non existere et sicut haec est perpetuae veritatis homo est animal rationale ita et haec homo existit. neque praeterea possent res essentiae sine earum existentiis cognosci. quae

om-

omnia a veritate dissonant) ideo cum dicimus esse per se esse rationem formalem substantiae, non est intelligendum ut sonat, neque radicaliter ut quidam dicunt (sic enim risibile radicaliter posset dici essentia hominis scilicet pro radice a qua manat quod nihil est dicere). sed esse per se per circumlocutionem explicandum est, sicut velis per se designet connaturalitatem eius quod petit esse per se. ita D. Thomas. 1. p. q. 93 ar. 5. ad 1. et opusculo. 42. quod est de natura substantiae.

Ubi notandum quod, secundum hanc rationem proprie considerat metaphysicus substantiam. logicus enim de ea id praecipue scrutatur quomodo se habeat ad secundas intentiones, quae sunt subiici et praedicari. et haec est subratione substandi vel praedicatis superioribus in praedicamento substantiae vel alijs praedicatis pertinentibus ad alia praedicamenta accidentium. Nec hi unius modi sunt duae distinctae rationes formales substantiae. sed altera essentialis quam considerat metaphysicus, altera veluti modalis, scilicet in ratione substandi quam logicus contemplatur. Substantiales

quaestio 2a

~~cap. 8.~~ quaenam sit illa divisio qua substantia dividitur in Primam et Secundam

Videtur quod, neque analoga, neque univoca sive generica. non analoga quia analoga ad praedicamentum non spectant. ne

ꝙ generica. qr sic ad genus generalis
simum. quod est secunda substantia
daret aliud genus superius.

Notandum q substantia potest acci
pi quantum ad presens spectat. vel pro
re substracta secunde intentioni pre
dicati et subiecti que et sic sumpta
prefata divisio est veluti denomina
tiva et subiecti in accidentia. et ac
si diceret substantia possibilis in pre
dicamento alia est subiectum alia
predicatum // vel substantia sumi
t pro secunda intentione in concreto
prout abstrahit a subiecto et predi
cato (quamvis istae acceptio communis
sit omnibus predicamentis) et ita est
divisio univoca substantie predica
mentalis in subiectum et predicatu
neque est necesse dari substantiam re
alem et fundamentum commune uni
vocum ad genus generalissimum
substantie et ad alia genera et infe
riora eiusdem predicamenti. sicut
dat intentio secunda communis. et ea
nim et in individuo constat nonda
ij. rem aliquam substraitam communē
omnibus individuis que de omnibus
predicet sicut hoc quod est esse indivi
duum predicat. Tertio modo potest
substantia sumi pro ut dicit idem quod
substare. et sic divisio est analogi in
analogata. per prius enim dicit de pri
ma

[margin:] species

[margin:] aut esse sub
iectum

ma qz de secunda. tum qz est primu subiectum. tum qz magis et plurib, substat (unde et ab Aristotele uocat magis substantia) tum qz secunde substantiis accidentibus non substat nisi ratione primarum.

questio 3

capitulum Vtrum bona sit definitio Primae substantiae.

Et uideo qz datur per negatio nem. negatio autem magis explicat quid res non sit / 2° qz duo genera omnino diuersa scilicet dici de subiec to quod est ens rationis. et esse in subiec to quod est ens reale non uidentur posse poni in eadem definitione. ut in assignata contingit.

In hac re quidam ut Egidius Romanus existimant illas tres particulas que ponuntur in definitione prime substantie. proprie, principaliter, et maxime esse differentias definiti. Alij aiunt esse partes definiti et non definitionis. quasi ostendentes quodnam sit definitum. et si hoc secundum uerius est contingit difficultas proposita.

Sed cum Logicus consideret secundas intentiones coniunctas primis, uel per ordinem ad ipsas. definit eas per primas tanquam per fundamenta fundamentum autem prime substantie. siue primi subiecti secunde inten tionaliter sumpti est modus intrinsecus

Margin notes (left): non; partes definitionis

eus constituens substantiam primã realem in esse huius. quod dicitur principium individuationis. accidentia uero habent quod sint hec individua a dicto substantiali individuationis principio. ac proinde cum in desfinitione Primę substantię dicitur quod non est in subiecto, hęc negatio per affirmationem explicanda est. quasi dicat primum subiectum. et inde sequitur secunda desfinitionis pars. neque dicitur de subiecto. et explicatur secunda intentio per proprietates primę. et ex his facile soluuntur argumenta.

) quia in prima substantia sunt tan
) quam in subiecto

excludendo individua accidentium. quę non sunt hęc nisi ratione primi subiecti.

questio 4

~~cap. 10~~. De eo quod proprie ponitur in prędicamento substantię

De hoc iam superius diximus quod cum prędicamentum sit prędicatorum series et ordinatio in qua superiora de inferioribus prędicantur. cumque id quod tamquam superius prędicatur habeat rationem totius respectu subiecti solum genera species. et individua naturę completę directe et in recta linea in prędicamentis collocantur. partes uero ut materia. et forma. differentię. et priuationes. uel reductiue. uel ad latus uel indirecte. Aduertendum tamen quod si forma sit subsistens. et non actus informans qualis angelus iocatur a Dionisio ponitur directe in linea prędicamentali quia est totum com-

po-

positum ex suo genere et differentia //
de deo autem optimo maximo &c. //
Longe alia ratio cum sit omnino sim
plex. omnia in se continens et nullo
modo contentum sub comprehensio
ingeo, ergo in se non salvat ratio sub
iecti et predicati sive speciei sive
generici aut differentiae vel defini
tionis. neque contrahere concludes iddi
cas in deo proprie reperiri substantia
et relationem (quamvis cetera predi
camenta sint in eo sensum metaphori
ce quod est magnus sine quantitate. equa
lis sine qualitate etc) etenim eius
substantia et relatio infinita sunt
neque Aristoteles contrarium huius //
illateneus vel somniavit quoniam
cum in metaphysica dividit ens in
substantiam et accidens et subdivi
dit substantiam in finitam et infinitam
per substantiam primo loco divisionis
positam non intellexit predicamen
tum substantiae sed substantiam in
tota sua latitudine. de qua ut sic in
metaphysica tractare intendebat.
Christus vero dominus ut homo est
eiusdem naturae nobiscum, et ut sic
in predicamento locatur. ut deus autem
minime.
Ex quibus summatim concludit quod ens pre
dicamentale debet esse reale finitum
completum per se.

Cap

cap. 11. De quantitate. ſſ.

Post q[uam] egimus de substantia sequitur ut de quantitate dicamus. tum q[uia] Aristoteles prius egit de substantia corporea (q[uam] incorporea) que nobis notior est. et inter accidentia que insunt substantie corporee primum est quantitas. et est inter omnia accidentia nobis notissimum et valde similis substantie adeo ut illi non repugnet nisi esse suppleri respectu caeterorum accidentium. q[uod] si obiicias qualitatem sequi formam que dignior est q[uam] materia. et q[uod] qualitas immediate etiam subiectatur in substantia ut constat in angelis. ex dictis Respondet quoniam servandus est ordo doctrine. quo a notioribus nobis procedendum est. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

esse subiectum vel eius.

quantitas ergo prima sui divisione dividitur in continuam et discretam. continue sunt quinque species scilicet linea superficies. et corpus. tempus. et locus discrete autem sunt due nimirum numerus et oratio

quantitas est mensura

colligitur vero sufficientia huius divisionis ex eo q[uod] substantie permanentis vel intrinseca qualis est linea superficies et corpus vel extrinseca qualis est locus. sunt autem aliqua entia successiva quorum alia sunt continua et horum mensura est tempus. alia sunt discreta quorum mensura si fuerint permanentia est numerus. si fuerint successiva oratio

ad

Aduertendum autem est q Aristote-
les diuidens quantitatem posuit pri-
mo continuam. et explicando species
primo egit de discreta qr in diuisione
attendit ad rationem essendi ipsius qu- Doctrina Philoso
antitatis et sic est primo continuum qr phi.
discretum resultat ex diuisione conti-
nui. sed in ratione mensurę prius est
discretum. Vnitas enim quę est princi-
pium numeri est prima mensura.
explicat autem Aristoteles quanti-
tatem continuam dicens eam esse cu-
ius partes copulant termino communi et
discretam cuius partes tali communi ter-
mino non copulant. et inde probat nu-
merum et orationem esse quantita-
tes discretas.
agit autem de substantia corporea ut
pote notiore ut constat cuius longitu-
do mensurat linea latitudo superficie
et profunditas corpore.
tempus autem mensura est motus
et rerum mobilium ratione motus
et de loco uero Aristoteles probat esse
quantitatis speciem quę est mensura
locati. et continuus sicut et locatũ,
unicum enim est punctum loci et
locati, hoc est cuilibet puncto locati
correspondet simile punctum in loco
Ponit autem Aristoteles aliam diui-
sionem quantitatis, uel potius quan-
ti aliud enim constat ex partibus ha-
bentibus positionem inter se se. quales
sunt ante. retro. sursum deorsum. dex-
trorsum, et sinistrorsum. Aliud autem
est quantum siue quantitas non con-
tans

tans eiusmodi partib[us]. Loquit[ur] aute[m]
ut patet de partibus habentib[us] positi
onem inter se se. et non in ordine ad
locum. q[uia] hoc pertinet ad predicame[n]
tum situs. Sunt autem due condi
tiones necessarie ut quantitas ha
beat partes habentes positionem: pri
ma q[uod] sit quantitas res permanen
tis. defectu cuius tempus non habet
partes habentes positionem. Secun
da conditio est q[uod] sit continua defec
tu cuius numerus non habet par
tes habentes positionem: et defectu
utriusq[ue] conditionis simul oratio
non habet partes habentes positione[m]
q[uia] nec est continua, nec permanens.
Convenit etiam dividi quantum
in quantum per se cui scilicet per
se convenit ratio mensure. et in
quantum per accidens. cui scilicet
per accidens eiusmodi ratio conve
nit ut albedo
Est autem proprium quantitatis
non habere contrarium. q[uod] si cum A
ristotele obiicias q[uod] magnum et par
vum sunt quantitates contrarie.
Responde cum eodem q[uod] potius sunt
relata. vel q[uod] non sunt contraria:
q[uia] non sunt respectu eiusdem. vel
q[uod] etiam si essent respectu eiusdem no[n]
essent contraria. non enim sunt ex
trema. neq[ue] se mutuo expellunt. q[uod]
proprie convenit contrariis / et in
de est q[uod] sursum et deorsum cum no[n] locus
se

se expellant non sunt contraria quamuis si locus sumatur non pro ultima superficie corporis continentis sed pro virtute conseruatiua locati locus loco contrarius esse poterit qui uirtutes conseruatiuas contrarias esse nihil uetat.

Secunda proprietas quantitatis est non suscipere magis et minus. et ista sequitur ex prima proprietate ex eo enim quod quantitas non habet contrarium sequitur quod non posse intendi aut remitti quia unumquodque remitti a suo contrario / secunda et tertia autem proprietates etiam competunt substantiae sed Tertia proprietas et maxime propria quantitatis est reddere aequale vel inaequale per aequalitatem vel inaequalitatem mollis; nam aequalitas. vel inaequalitas perfectionis etiam reperitur in creaturis spiritualibus / quaestio prima

~~cap. 12~~. de Ratione formalis quantitatis.

circa hoc notandum ex Aristotele. 5. metaph. cap. de quanto. et in cap. de quantitate. quod quinque inueniuntur conuenire quantitati. quorum primum est extensio. habere scilicet partem extra partem. Secundum est diuisibilitas. quod scilicet sit ratio separandi partem a parte. Tertium est mensurabili-

li-

scilicet vel activa quæ mensurat vel passiva quæ mensurat alia quantitate

litas. Quartum est æqualitas vel inæqualitas facit enim ut dictum est quantitas æquale vel inæquale quintum est finitum vel infinitum ex eo enim quod aliquid est quantum sequitur quod faciat rem esse finitam, aut infinitam.

Quidnam autem prædictorum sit ratio formalis quantitatis non est facile explicatu. etenim Aristoteles 5 metaphysicæ ubi supra innuit esse divisibilitatem. sic enim quantitatem definit, quantum est divisibile in ea quæ insunt, quorum utrumque vel unumquodque unum quid aptum est esse. ex capite autem de quantitate videtur colligi iuxta dicta eiusdem quod mensura sit ratio quantitatis. quia quidquid explicat de quantitate per rationem mensuræ explicat.

scilicet formaliter. et non solum virtualiter. ut sunt elementa in mixto

Soncinas. 5 metaph. q. 21 et Iavellus eodem quinto cap. de quanto tenent quod divisibilitas est ratio quantitatis. et hanc putant esse sententiam Aristotelis.

Dominicus de Soto existimat extensionem esse formalem rationem quantitatis quia primo consideratur in ea quam divisibilitas ex eo enim partes sunt divisibiles quia sunt extensæ. Sed contra hoc arguunt quidam quod extensio est principium dicitur actus qui est extendere. principium vero actus est potentia

tia et non essentia rei // Antonius Andreas loco citato metaphysicae ait rationem quantitatis non esse aliquod predicatorum quinque sed quid innominatum.

In hac quaestione ut breviter quid sit tenendum proferamus sic concluso finitum et infinitum sunt passiones et non essentia quantitatis, similiter ratio mensurae rationem quantitatis supponit. Habere autem partes ut sic etiam convenit composito ex materia et forma, immo calori qui habet suas partes seu gradus intensionis. Divisibilitas autem formaliter intellecta potius est aptitudo sive potentia proxima quantitatis ad divisionem quam essentia ipsius. Est atque essentia seu formalis ratio quantitatis extensio partium non in ordine ad locum (quoniam hic est effectus quantitatis supplebilis per divinam potentiam ut constat in corpore Christi domini in sacramento eucharistiae) sed in ordine ad se ipsas seu ut alii volunt divisibilitas pro radice quae in idem redit

praeterea mensura et mensurabile magis ad relationem spectant.

quando autem Aristoteles definit quantitatem per divisibilitatem vel intelligit radicalem, vel est definitio descriptiva / Logicus vero considerat in quantitate eam proprietatem secundum quam principaliter predicatur de substantia et haec est ratio men

sura

questio 2ª

cap. 13. De numero utrum sit species quantitatis?

Videtur quod non, quia est ens per accidens et ex duobus entib[us], posse immo pluribus, quorum aliud nec continua[tur] cum alio, neque est forma eius cum non sit maior ratio quare haec quam illa unitas dicatur forma numeri.

Secundo quia numerus est multitudo transcendens constans etiam ex pluribus unitatib[us] et ita dixit Aristoteles 10 metaph. c. 9. quod numerus est multitudo mensurabilis uno.

3º quia nec per diuinam potentiam posset dari nisi unum individuum numeri. addita enim quauis unitate aut unitatum multitudine ad prius productas unum solummodo individuum restaret. at sunt plura individua numeri. ut constat in decem coelis, quattuor elementis etc.

4. quia si ex tribus unitatib[us] materialib[us] fieret unus numerus praedicamentalis similiter ex trib[us] angelis aut ex trib[us] unitatib[us] quae in ipsis reperiuntur. quod non videtur dicendum.

5. quia numerus non est aliquid universale. nam ternarius in communi vel constat ex tribus unitatib[us] in communi acceptis. et hoc esse non potest quia una sola unitas dat communis omnib[us] unitatib[us], aut constat ex unitatib[us] singu-

la

laribus et sic non erit universalis. Ultimo quod numerus non est aliquid reale. constat enim ex unitatibus quae sunt negationes quaedam divisionis sive indivisiones quaedam // //

Pro huius intelligentia notandum quod unitas transcendens quae significat negationem divisionis in quocumque gradu entis comprehendit sub se unitatem numeralem quae significat negationem in gradu tantummodo entis singularis et haec vel extendit etiam ad singularia incorporea qualia sunt angeli vel solum significat indivisionem in quantitate continua singulari sub qua indivisione quantitas continua componit numerum et de hac unitate in praesenti fit sermo. Significat ergo ista unitas negationem divisionis in partes integrantes ex quibus quantitas continua componitur.

Notandum secundo quod numerus est duplex scilicet transcendentalis constans ex quibusvis unitatibus ut ternarius angelorum aut albedinum et praedicamentalis constans ex unitatibus quantitativis ut ternarius linearum vel superficierum. //

Notandum tertio quod numerum praedicamentalem aliqui dixerunt non esse formaliter in rebus, esse tamen v numerus per se. Alii vero per oppositum te

tenuerunt numerum reperiri for
maliter in rebus. non tamen esse v
num ens per se.
Sit tamen Prima conclusio numerus
transcendens non est species quantita
tis. hic est D. thomae et comunis et
facile constat quia constat ex unitati
bus transcendentibus.
Secunda conclusio numerus constans
ex unitatibus numerabilibus secundo
modo acceptis est vere quantitatis
species. hic etiam est diui Thomae
et aliorum plurimorum doctorum. probatur
primo ex descriptionibus quantitatis
quae omnibus numeris conueniunt. 2°
probatur quia est ens reale et per se. cum
sit subiectum scientiae realis scilicet
Arithmeticae. et quia numerus et cae
tera entia mathematica existunt
in rebus naturalibus ut Aristoteles af
firmat. et quia sit ens per se patet ex
eo quod est subiectum scientiae subal
ternantis respectu musicae ac proinde
debet habere definitionem essentialem
et per se. per quam demonstrentur illae
propositiones quae sunt principia in
scientia subalternata. tum quia nu
merus habet suas proprias affectiones
et proprietates. et Aristoteles eum
inter species quantitatis annumerat
3a conclusio numerus praedicamen
talis constituitur ex unitatibus numera
libus materialiter acceptis. hoc est ex
quan

quantitatibus continuis et probat gratias non esset ens reale.

arguments Ad 1. R. quod numerus est ens per se quia quaevis unitas sicut aliam determinat habet rationem formae. et ut determinatur ab altera habet rationem materiae.

Ad 2. R. quod multitudo est veluti genus numeri et in definitione assignata numeri non est intelligenda multitudo transcendens, sed praedicamentalis, prout tamen abstrahit a finita et infinita. quae quodammodo genus dici potest comparatione numeri finiti, quem solum Aristoteles definivit

Ad 3. quod superficies non componunt numerum cum lineis. nec dissimilia cum dissimilibus, sed potius numerus constare debet vel ex pluribus lineis vel pluribus superficiebus. pluribus temporibus etc. quamvis Soncinas dixerit actualiter unicum tantum dari numerum in rerum natura plures vero dari numeros communicantes

Ad 4. quod numerus non componitur ex negationibus sed ex unitatibus materialiter acceptis. et his quantitativis ut dictum est. neque ternarius angelorum collocabitur in praedicamento substantiae, quia non est unum per se, neque esse potest, nisi velis dicere numerum constantem ex unitatibus transcendentalibus reduci ad praedicamentum suarum unitatum

Ad

Ad 5. q. ternarius in cōmuni et quilibet alius numerus in cōmuni sumptus componit ex unitatibus singularibus remote. ternarius vero singularis componit proxime ex his unitatibus singularibus. itaque hę tres unitates singulares prout sunt hę tres componunt hunc ternarium et prout sunt tres unitates componunt ~~secundario~~ ternarium in cōmuni. et prout sunt plures unitates componunt numerum in cōmuni. et denique prout sunt unitates habentes partem extra partem componunt quantitatem in cōmuni.

Ubi notandum q. quamvis quantitas de se habeat partes et extensionem non tamen actu extendit nisi in suis individuis et inferioribus.

Ad ultimum patet q. numerus constituit ex unitatibus materialibus includentibus dictas negationes

quęstio 3ª

~~cap. 14~~ de oratione

In hac quęstione breviter cum Caietano in prędicamentis, et Alberto in 5 metaphy tenendum arbitramur. orationem non esse veram speciem quantitatis. q. aut oratio non est ens reale, aut non est ens per se. aut si est ens reale et per se, non est distincta a numero. et probat ex eo q. vel oratio sumit secundum

sig.

significationem et tunc est ens rationis: vel sumitur secundum sonos et tunc est compositum per accidens ex pluribus qualitatibus. vel sumitur pro multitudine continuitatum quae reperiuntur in motibus quibus profertur et tunc non distinguitur a numero.

Ad Aristotelem autem connumerantem orationem inter species quantitatis. Respondendum est ipsum fuisse locutum ex antiquorum sententia qui eam inter species quantitatis collocarunt. et inde constare videtur quod in 5. metaphysicae eam ex propria sententia inter species quantitatis non enumeravit " " " "

questio 4a. ~~cap. 15~~ Num linea et superficies sint verae quantitatis species.

Et videbitur fortasse quod non. quia daretur aliquod indivisibile quod eas tum partes copularet et hoc esse non potest quia vel copularet quae continuum cum talibus partibus esse deberet continuatum per aliud. et daretur processus in infinitum. aut copularet quia tangeret totales partes. et sic sequeretur quod tres lapides quorum medius tangeret extremos esset continuum ergo etc.

2. quia linea superficies et corpus dicuntur ab Aristotele quanta per se. at vel lum

sum genus predicat denominative
de suis speciebus.

3°. quia sunt entia incompleta scili-
cet linea pars formalis superficiei,
superficies vero corporis quod si Respo
deas non esse partes ratione sui, sed
ratione indivisionis. Similiter pos
dicere
ses punctum, et mutatum esse esse ^ instans
partes entia completa quae non sunt
partes nisi ratione indivisionis

In hac questione sunt qui asserant
lineam et superficiem esse veras quan
titatis species sed tamen nullum
punctum esse actu in media linea et
nullam lineam in media superficie
et denique nullam superficiem in
medio corpore, sed tantum potesta
te, esse tamen actu in extremitati
bus. ac proinde non dari infinita hume
ra aut lineas, aut superficies. Dicunt
autem punctum ideo esse potestate
inter partes lineae quia si quaelibet li
neae partes actu dividantur in utraque
merget novum punctum, quod an
tea non existebat et idem dicunt de
lineis in superficie. et de superficiebus
in corpore.

Alii vero ut Durandus in 2. sent.
dist. 2. volunt lineam et superficiem
non esse veras quantitates sed esse
solum quasdam negationes quod e
tiam dicunt de puncto. asserentes pun
tum esse negationem ulterioris lon

gi

gitudinis. lineam ulterius latitudinis. superficiem vero ulterius profunditatis. et paratio est de punctis lineis et superficiebus mediis copulantibus partes continuas. nihil enim aliud sunt quam neutra partium ulterius non procedat. Dicendum tamen est lineam superficiem et corpus esse veras quantitatis species. copularique lineam infinitis punctis. superficiem infinitis lineis. et corpus infinitis superficiebus.
Ad 1. Argumentum. Respondeo ideo puncta dici copulare partes, quia tangit utramque, et cum inter illas. quodammodo habet se quasi medium respectu extremorum. //
Ad 2. Respondeo quod hic quantum neque accipitur ab Aristotele pro quantitate. quia sic falsum esset dicere quod album est quantum per accidens. neque accipitur pro concreto a quantitate. quasi idem sit quod affectum quantitate. sed accipitur pro habente affectiones quantitatis quatenus tale est. Sunt autem eiusmodi affectiones longum, breve. latum angustum, magnum, parvum, maius minus etc. quorum formulam Aristoteles 5. metaphys cap. 13. enumerat. Asserit autem praedicta esse quanta per se. cetera vero non nisi per accidens quia ea tantum vendicare sibi debitas affectiones ratione sui, reliqua vero non ratione sui, sed ex suppositione alterius. Nam tempus dicitur eas habere. quia supponit continuitatem motus

qui in ipso non includit. et motus supponit continuitatem magnitudinis que etiam in ipso non includitur iuxta quam expositionem, quanti non deducit determinative a quantitate. sed ab affectione quantitatis. nisi sola ...

Ad ultimum. R. q. in linea datur aliquid scilicet longitudo ratione cuius ei repugnat esse partem copulantem, divisibile enim qua tale est copulare non potest. et idem dicendum est de superficie respectu corporis. in puncto autem nihil repent quod non sit indivisibile et copulativum esset. sic similiter de motu et tempore disputandum sed de ipsis in libris physicorum fusius dixi dante dicemus de loco autem cuius etiam longitudinis pulcato usque ibi reservat. breviter dicimus. q. libere consideret non est aliud realiter, et essentialiter, quam superficies, que nunc ponit in predicamento ubi quatenus scilicet extrinsece est in corpore locato. nunc in predicamento quantitatis quatenus intrinsece est in corpore locante sive continente et hec est sententia d. Thome. 2. sent. dist. 12. ar. 2. ad ult. et Albertus magnus. distinct. 37. art. 3. ad 4

questio 5

~~cap 16~~ An dici equale vel inequale sit proprium quarto modo respectu quantitatis.

et videtur q. non quia si in mundo daretur

una

Una sola quantitas non esset equa
lis, neque inequalis quia non haberet u
bi eiusmodi relationem fundaret.
2° quia neque quantitati in communi, ne
que numero in communi convenit hoc
attributum, quippe cum nec dentur
duo numeri in communi, nec due quan
titates in communi. et specialiter pro
bat de numero in quo non videt posse
fundari eiusmodi relatio quia pars eius
esset in una unitate. et pars in alte
ra. quod relationi repugnat quia partes
non habet.
3° quia pondus habet rationem mensure
et dicitur equale et inequale et tamen
non est quantitas. vel si est insuffici
enter enumerate sunt ipsius species.
4°. quia una pars linee dicitur equalis al
teri parti. et tamen cum sint entia in
completa non ponuntur in predicamen
to quantitatis.
Notandum quod equale est duplex scilicet
vel per se quo pacto dicuntur equales due
linee aut per aliud sicut dicuntur e
qualia duo ligna.
Secundo notandum quod equale non di
cit actum sed aptitudinem, qua una
res alteri equalis dici queat.
3° notandum quod est etiam equalitas
metaphorica. qua due qualitates v.g.
eorundem graduum similes appella
ri consueverunt vel equales.
Ad primum argumentum Respondet
quod in illa quantitate esset equalitas ap
ti-

titudinalis / Ad 2.m R. q. æqualitas aptitudinalis primo convenit quantitati et numero in communi, alteri vero æquandi vel inæquandi inferioribus convenit et individuis [primo] sicut risibile primo inest homini, videlicet vero primum convenit seu exercetur in Petro. / Nec est inconveniens q. eius modi relativo partes habeat, quod ei convenit de per accidens ratione numeri in quo fundatur.

Ad 3. dicendum q. pondus est qualitas ut ait Aristoteles 5. metaphys. cap. 14 ac proinde æquale vel inæquale metaphorice.

Ad ultimum R. q. palmus unius lineæ dicit æqualis palmo alterius æqualitate non primario et simpliciter, sed secundario, et secundum quid terminata, et hoc non est satis ut ei conveniat attributum.

Quæstio 6.a ~~cap. 17~~ Utrum substantia habeat partes seclusa quantitate

non est dubitatio utrum substantia habeat partes essentiales, sed an seclusa quantitate habeat partes integrales taliter q. substantia capitis non sit pars substantia pedis. et loquimur de substantia corporea, nam incorporea nullas tales habet partes /

In hac re quidam partem negativam tenent. qui in primo substantiam omnem extensionem, et divisibilitatē

in

in partes habere ratione quantitatis
sic tenet Soncinas 5. metaph. q. 22
et plures alij Thomistae
et probat primo quia esse quantum et
habere partes integrales in quas quod
sit divisibile idem est. ergo sicut album
non potest esse sine albedine sic etc.
2. quia si substantia seclusa quantitate
haberet dictas partes per semetipsa
esset in loco circumscriptive, et partes
eius responderent partibus loci. immo
et deberet haberet aliquam figuram quae
esse minime possunt
Alij per oppositum affirmant quanti
tatem esse habere partes integrantes
in quas sit divisibilis. sic tenet Pau
lus Venetus in sua metaphysica c. 12
Scotus 5. metaphy. q. 9. Antonius
Andreas q. 10. Fonseca 5 metaph.
cap. 13. nec displicet Soto in hoc cap.
q. 1. et 2. et alijs
et probat quia cum partem aquae ab a
lia parte dividimus, etiam partem
substantiae a parte substantiae separa
mus alias quantitas in altera par
tium esset sine subiecto. quod naturali
ter esse non potest / nec respondebis
si dixeris quod solum probat quod substan
tia habet partes ratione quantitatis
nam ablata quantitate a qualibet
partium remanebit distincta substan
tia vnius /
Secundo quia quis negabit in se ipsis es
se distinctas substantiam capitis a
substantia pedis? quamvis non habeant

enti

entitatem a quantitate / 3 q si deus auferret totam quantitatem ab homine. substantia eius remaneret eiusdem rebus, immo etiam eumdem locum occuparet / contrarij respondet q in tali casu tota substantia confluret ad unum punctum. sed contra q hoc deberet fieri per aliam mutationem in ea factam. quam si deus impediret maneret substantia non in puncto sed in toto spacio diuisibili.
quarto q nisi ratione dictarum partium non esset substantia corporea capax ad recipiendas diuersas partes quantitatis. ideo enim incapax quantitatis est angelus. ex quibus inferunt hi auctores q non solum substantię completę sed et incompletę. scilicet materia et forma habent eiusmodi partes integrales in quas essent diuisibiles et de facto diuiduntur cum diuiditur aqua. v.g. hoc intelligendum est a nima rationali excepta, quę ne pote indiuisibilis tota est in toto. et tota in qualibet parte corporis.
nec ideo asserunt huiusmodi doctores in substantia seclusa quantitate reperiri extensionem sensibilem q nalis in quantitate reperit. sed quędam pluralitatem partium ut dictum est sine quantitate molis, et in hoc partes quantitatis a partibus substantię discernunt. et propter hoc partes substantię sunt penetrabiles quantitate natura sua. partes uero quantitatis non sunt
pe

penetrabiles cum alijs partibus quan
titatis nisi per miraculum. //
ex quibus infert eiusmodi partes subs
tantię realiter inesse tanquam distinc
tas partes differentes quemadmodum e
tiam differunt partes quantitatis in
ter sese.
ex his constat solutio ad primum argu
mentum primę opinionis.
Ad 2. Resp. quod substantia quantitate ex
clusa non esset in loco circumscriptiue
sed diffinitiue quia sic esset presens in tali
spatio quod non esset in alio. nec haberet
figuram. figura enim est modus quan
titatis et desfiniri solet quod sit ultimus
terminus eius.

quęstio 7.

~~cap. 18~~. Vtrum quantitas distinguatur a re quanta.

hoc est quęrere an distinguatur a subs
tantia. et procedit quęstio de quanti
tate continua, nam cum quantitas
discreta componatur ex pluribus quan
titatibus continuis si quantitas conti
nua distinguitur realiter a substantia
etiam distinguetur ab ea quantitas dis
creta.
Communiter igitur in hac quęstione om
nes affirmant quantitatem a subs
tantia formaliter secerni. quod vel
ex eo constat quod diuersa constituunt
predicamenta.
Nominales dictas partes in substan
tia admittentes non concedunt reali
ter a quantitate distingui. Sed hoc no

obstat quominus realiter distinguatur ac proinde breviter cum divo Thoma 3. p. q. 77. ar 2. et in 4 distinct. 12. tenendum est quantitatem a substantia realiter distingui. quem fere omnes sequuntur. alias non possent realiter separari, cuius contrarium docet fides in sacramento eucharistiae, neque admittendus est modus dicendi quorumdam dicentium quod partes quantitatis, quando actu illam componunt sunt actu partes non tamen sunt actu entia; quomodo enim ex nonentibus totum ens componi posset? sunt ergo partes quamdiu sunt in toto entia partialia. quae si dividantur habentia rationem entium totalium.

questio 8a

~~caput 19~~ Utrum tempus et motus sint species quantitatis continuae.

Et videtur quod tempus non sit species quantitatis. primo quia Aristoteles 5. metaphys. cap. 13. illud appellat quantum per accidens / 2o quia partes temporis scilicet pretentum presens et futurum nihil sunt / 3. quia tempus definitio ab Aristotele 4 physic ut sit numerus motus secundum prius et posterius. at numerus est quantitas discreta. ergo

Dicendum quod tempus quod est mensura prioris et posterioris in motu est

spe

species quantitatis continuae. habet e
nim extensionem partis extra partem,
quae copulantur termino communi scilicet
cet instantibus. cum successione parti
um quae simul esse nequeunt, ~~[illegible]~~ partes enim lineae sunt in eodem instanti sunt nec partes motus.
neque ex eo quod habet extensionem in ordi
ne ad motum, et cum motu sequitur quod
illam non habeat formaliter ex se.
Ad 1. argumentum. Respondeo quod Aristoteles vo
cat tempus quantum per accidens hoc
est cum dependentia ab alio scilicet mo
tu, non per accidens stricte sicut album
dicitur quantum etc.
Ad 2. quod de ratione quantitatis succes
sivae est quod consistat in fluxu partium
quae realiter copulantur termino commu
ni, ut tempus instanti.
Ad 3. quod tempus est numerus numera
tus quia eius partes numerantur ab intel
lectu, qui est numerus numerans. nu
merus enim numerabilis est species qu
antitatis discretae. possumus tamen
tempus appellare numerum nume
rantem, quatenus mensurat partes
motus.
De motu vero est secunda dubitatio
nis pars ad quam ut breviter responde
amus. notandum quod in motu est considi
rare quadruplicem extensionem aliam
ratione subiecti quod movetur, aliam ra
tione spatii in motu locali. aliam ratio
ne termini ut in calefactione quae fit ad
calorem intendendum. et praedictae exten
siones sunt per accidens in motu. in quo

est

est quanta extensio intrinseca et formalis ei competens ratione suarum partium, quae suis communibus terminis copulantur scilicet mutatis esse indivisibilibus. Ubi notandum quod quemadmodum Aristoteles vocavit tempus quantum per accidens, scilicet ratione motus sic etiam vocavit motum quantum per accidens ob tres rationes modo praedictas. Immo et ratione temporis, quod patet ex eo quod deambulationem dicimus longam ob longitudinem temporis in ea consumpti. Et tempus longum ob longitudinem suae extensionis deambulationis.

His suppositis probabiliter dicendum est quod motus secundum propriam extensionem pertinet ad praedicamentum quantitatis, cum tempore, a quo non dissentit Aristoteles. Secundum autem extensiones quae ei per accidens conveniunt reductive pertinet ad praedicamentum suis terminis. simul ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ //

cap 4. de Relatione

Si servandus esset ordo naturae prius ageremus de qualitate quod in ea fundant plures relationes, et absoluta sunt priora respectivis sed quod ordo doctrinae est praeferendus quo a facilioribus fit progressus, agendum est prius de relatione quod in capite de quantitate de relativis facta est aliqualis mentio scilicet de magno parvo. multo

et

spaine // Aduertendum autem q[uod] respectus relatio et habitudo ut a dia lecticis sumuntur eodem omnino sunt. ab his autem abstractis deducuntur hec concreta. Respectiuum, relatum et relatiuum. que a Philosopho appellantur ad aliquid. definit autem potius concreta q[uam] abstracta. q[uia] illa notiora sunt et precipue in relationibus que minus habent entitatis. et definiunt relata in plurali. q[uia] sicut unum sine altero exsistere non potest. ita neq[ue] cognosci. eorum ergo est definitio talis. ad aliquid sunt ea quecunq[ue] ea ipsa que sunt aliorum esse. uel aliquo alio modo ad aliud dicuntur. ly Aliorum denotat q[uod] per genitiuum casum est explicanda reciproca relatiuorum correspondentia. Illud autem. uel aliquo alio modo insinuat eiusmodi correspondentiam per quemcunq[ue] alium casum explicatam. prioris exemplum est habitus qui dicitur res habilis habitus et pater qui est alicuius filij pater. posterioris exemplum est magnum, quod ad paruum dicitur magnum. Sunt autem relatiua in duplici differentia scilicet secundum dici, et secundum esse. quorum utrumq[ue] genus predicta definitione Philosophus comprehendit

Doctrina Philosophi.

Solent etiam assignari aliquae relatiuorum proprietates quales sunt habere contrarium. et suscipere magis et minus

sed

Sed hic respondent ab interpretibus proprietates, quae nec omnibus nec solis relativis conveniunt. non omnibus, ut constat. nec solis quia qualitatibus etiam adaptantur quae non sunt dicenda relativa licet quasi per relationem explicari possint.

Quod si obiicias hic non constare cum dictis in capite praecedenti ubi diximus relativa non habere contrarium. tum etiam quoniam ignoratio quam pro exemplo adducit Aristoteles non est contraria scientiae. sed eius privatio. 3° contra id quod dicit Aristoteles sibi licet simile et aequale magis et minus admittere. etenim similia debent convenire non solum in specie. sed etiam in gradu. nam aliquin erunt dissimilia. et hoc magis habet locum in qualibus in quibus omnino requiritur quod quantitas nec deficiat, nec superet. sed. Respondeo ad hoc primum quod relatum secundum esse non habere contrarium et id sentit Aristoteles. ea vero quae sunt secundum dici, non ut relata sed ratione[a] contraria habere non est inconveniens. Ad 2. Respondeo quod ignoratio ab Aristotele nec sumitur pro negatione scientiae quae repetitur in brutis aut pueris, neque pro privatione quae est in rusticis. sed pro errore eorum hominum qui tenere scire. Postulatum autem tertii dicimus quod quaedam sunt similia proprie

[a] suorum fundamentorum seu naturarum quae spectant ad aliud praedicamentum

et

et omnimode que conveniunt non
solum in specie, sed etiam in gradu
et similiter equalia quorum neu-
trum in quantitate alterum ex-
cedit. et eiusmodi non suscipiunt
magis et minus. Sunt tamen alia
similia minus proprie que conve-
niunt in qualitate et non in gradu
et alia improprie que in neutro cō-
veniunt sed sunt parum dissimilia
ut flavum et nigrum; et huiusmo-
di suscipiunt magis et minus. et
similiter equalia improprie inter
que alterum excedit alterum &c.

Notandum vero est quod relata secun-
dum esse intendi possunt et remitti
ratione suorum fundamentorum, etenim
si duorum similium intendat albe-
dines etiam similitudines intenden-
tur quamvis ex sola intensione al-
terius albedinis aut remissione qua
fit magis simile unum album al-
teri intendatur in altero similitudo ex
variatione non sui fundamenti, sed
fundamenti relativi correspondentis
que variatio in alterum etiam fun-
damentum redundare censetur.

Tertia proprietas relatorum est dici
ad convertentiam, hoc est quod recipro-
ce explicentur. haec autem proprietas
competere quarto modo omnibus rela-
tis in superiori definitione comprehē- sicut risibile
sis ~~quarto modo~~. ac proinde eiusmo- reciprocatur cum
di reciprocatio non est predicationis homine.
neque

neque consecutionis sicut reciprocant propositiones conuertibiles siue æquipollentes. nec denique est reciprocatio mutuæ relationis. hæc enim relatiuorum natura est non attributum. quando quidem autem eiusmodi reciprocatio non fit, quia non recte eas signant relata. ut constat in aue et ala. non enim ualet quidquid habet alas est auis ~~nam contra~~ nam uespertiliones habent alas, et tamen non sunt aues. quæ reciprocatio recte et mutuo fieret inter alatum, et alam. nam ala est alicuius alati. et alatum alicuius alæ. tunc autem recte censet relatorum assignatio fieri. cum omni alio circumscripto fit mutua conuer~~sio~~ uertentia. ut constat in filio respectu patris circumscripto enim et excluso quod sit primogenitus, pulcher aliquid etc. dicet ad conuertentiam cum patre

quarta proprietas relatorum est quod sint simul natura. hoc est quod existendi consequentia reciprocentur nec tamen unum est causa ut alterum existat. hoc attributum Aristoteles docet conuenire relatis solis non tamen omnibus, ut ipse probat in scientia et scibili. et in sensu. et sensibili. scibile enim ait antecedere scientiam, nisi intelligamus de artefactis respectu præmineuentoris ante eius

ius scientiam nullum tale artefac tum esse potuit quamuis et omnis cum ars imitetur naturam scibi lia quodammodo precesserunt et inde colligit quod non sint simul natu ra nam si tollit scibile tollit scien tia, non tamen si deperdat scientia tollit scibile. et ostendit Aristo teles hoc in quadratura circuli que scibilis est et usque hunc nullus inue tus qui eam adeptus fuerit. est au tem quadratura circuli quod dato certo circulo designet certum quadratu quod adequate tantam habeat are am, quantam habeat circulus datus et quod euidenti demonstratione osten dere. et idem dicit Philosophus de sensu et sensibili: quod de scientia et scibili.

Aduertendum tamen quod relata se cundum dici qualia sunt predicta principaliter dicunt fundamenta et connotant respectum, seu relatio nem, quam dicunt ad aliud. ideo quod Aristoteles affirmat scibile et scien tiam non esse simul natura. et similiter sensum et sensibile quo niam fundamenta ista, que princi paliter significant per relata secun dum dici habent se ueluti causa, et effectus, nam scibile est quodammo do in sua ratione causa scientie. et sensibile sensus. quod in relatis secun dum esse non contingit.

quo

L.64

quoniam uero assignata relatorum definitio (que est iuxta ueterum philosophorum sententiam) nonnisi quadamtenus explicat eorum naturam conuenit enim substantijs saltem partialibus. et constat quod ala et alatum relatiua secundum eam dicta sunt. ideo Aristoteles aliam assignat genuinam relatorum definitionem dicens. relata sunt ea quorum esse idem est eis quod est ad aliquid aliquo modo sese habere ~ ly ad aliquid idest ad aliud. ly aliquo modo significat uariam respiciendi rationem per uarios scilicet casus explicatam. et cum addit sese habere denotat ipsum respicere qui est effectus formalis relationis.

Sumitur autem respicere. et proxime quando scilicet relatiuo correspondet ex aduerso correlatiuum suum sicut magistro correspondet discipulus: aut remote quo pacto relatiuum in communi refertur ad terminos relatiuorum qui sub ipso continentur. et similiter relata habentia eandem appellationem ut equale et simile ^que et equiparantia nuncupantur^. In hac ergo definitione comprehenduntur relata secundum esse. que ad hoc predicamentum spectant. in precedenti uero ueterum definitione comprehenduntur etiam relata secundum dici. que utcumque per relationem explicantur que ad hoc predicamentum non

per

pertinent. / est et alia relatiuorum proprietas maxime propria eorum que inter predicamenta collocant scilicet quod si unum definite cognoscitur cognoscitur similiter et aliud et constat ex assignata definitione et intelligo hoc attributum de cognitione essentie et existentie simul

Quaestio prima quot sunt genera relatorum?

Circa hoc notanda est distinctio inter relationem, relatum seu relatiuum, correlatiuum extremum, fundamentum, rationem fundandi et terminum // // // // // //

relatio ergo est id quo aliquid formaliter refert ut similitudo. Relatiuum seu relatum largo modo acceptum est id, quod explicari solet relatione ad aliquid ut simile. correlatiuum est quod relatiuo ex altera parte respondet ut alterum simile. extremum quod alij subiectum appellant est quod a relatione denominatur ut Petrus qui est similis Paulo quamuis et accidentia a relatione denominentur dicuntur enim et qualitates similes et quantitates equales / fundamentum est id quod extremo est causa ut referat ut albedo. Ratio fundandi est conditio sine qua relatio non sequitur su

um

et sibi le

rem fundamentum quę etiam di
cit fundamentum proximum. Ne
^ in specie et gra-
dibus ad.
unitas similitudinis in qualitati
terminus denique est ad quem relati
uum directe ac primo refertur. ut
discipulus est terminus Magistri.
differt autem terminus a correlati
uo in hoc, q. de ratione correlatiui est
q. sit respectiuum. non uero de ratio
ne termini. potest enim terminus in
differenter esse uel absolutus. uel res
pectiuus. his suppositis.
Relata diuidunt in relata trans
cendentia, et secundum dici. et se
cundum esse. et rursus diuidunt
in relata realia et relata rationis
et denique diuidunt in relata mutuã
et relata non mutua
De relatis transcendentibus agit Ca
ietanus. 1. p. q. 77. art. 3. et in opus
culo de ente et ess. cap. 7. q. 15. do
cet autem ea transcendentia dici quo
rum esse est referri ad aliud ut ad cau
sam sui esse. quo pacto scientia refer
t ad scibile. ut philosophia natura
lis ad ens mobile, quod est eius obiectũ
accidens. ad substantiam. et materia
ad formam etc. ac pro inde dicuntur transcẽ
dentia nuncupant. q. possunt in qui
buscunque rerum generibus reperiri.
Relata secundum dici large sumpta
etiam ad transcendentia referuntur
stricte tamen accepta habent tres con
di-

ditiones. Prima q. unum sit causa
alterius. secunda q. soleat explica
ri relatione ad aliud. tertia q. indi
cat formaliter rem absolutam. et
connotet respectum, seu relationem
tanquam aliquid sibi accidentale. qua
lia sunt caput et capitatum. ala
et alatum. et similia.
Relata secundum esse que etiam
sub transcendentibus comprehendun
tur, sunt ea quorum esse est referri
ad aliud ut ad terminum tantum
hoc est non ut ad causam sui esse.
ut pater et filius. Dominus et seruus
etc. Relata rationis sunt ea quo
rum relatio pendet ab operatione in
tellectus. ut relatio generis et speciei.
Relata realia sunt ea quorum esse non
dependet ab intellectu. sicut similitu
do inter duo alba. " " " " "
ad hoc autem ut relatio sit realis neces
sarium est q. sit inter extrema realia
realiter distincta. et realiter existentia
secundo requirit q. fundamenta relatio
num realium sint realia et inter se re
aliter distincta. et realiter existentia
ex qua conditione sequitur q. nulla apti
tudo que sit simpliciter non repugnan
tia potest esse fundamentum relationis
realis. neque duo alba erunt relatione
reali similia si deus posuerit in illis eam
dem numero albedinem. et tertio

est

colligit cum D. Thoma q. relatio æqualitatis quæ est inter diuinas personas non est realis, quia magnitudo diuinæ perfectionis in qua fundatur est omnino eadem in omnibus quam sententiam defendit Caietanus 1. p. q. 42 art. 1. contra Scotum.

Tertia conditio est: ad hoc ut relatio sit realis, non est opus ut fundamentum proximum, seu quod idem est ratio fundandi sit ens reale; neque est opus ut reperiatur in eadem re, in qua existit relatio, sed requiritur ut non pendeat ab operatione intellectus. cuius causa est, quia ratio fundandi non dat esse relationi, nam hoc ad fundamentum remotum pertinet, sed est quædam conditio ut supra explicatum est.

ex quo fundamento colligitur non esse primum si similitudo, et æqualitas propter ratione fundandi habeant unitates quasdam quæ sunt negationes.

colligitur secundo q. licet actio generationis quæ est ratio fundandi relationem paternitatis non subsisteret in patre, nihilominus paternitas est relatio realis.

4.ª conditio relationum realium est q. subiecta talium relationum sint capacia relationum realium: ex qua colligimus q. relatio creatoris ad creaturam, et relatio unionis Verbi diuini

ad

ad Naturam humanam non possunt esse relationes reales. quia deus optimus maximus non est capax relationis realis venientis ex tempore. alioquin enim esset mutabilis.
Nec si deus mundum ab æterno creasset relatio creatoris in illo esset realis. quia posset mundum annihilare. et deperdere talem relationem realem. et sic ad hunc esset mutabilis.
Relata mutua sunt illa. quæ aut ex utraque parte sunt realia. aut ex utraque parte sunt rationis. ut pater et filius. genus et species.
Alia divisione solent dividi relata in æquiparantia. seu quod idem est eiusdem appellationis. vel æqualis comparationis. qualia sunt simile et dissimile. æquale et inæquale. et in disquiparantia. seu quod idem est relata inæqualis comparationis. seu diversæ appellationis. qualia sunt dominus et servus. Præceptor et discipulus. pater et filius. quæ disquiparantia Rursus dividi possunt in relata maioris comparationis. ut dominus. præceptor et pater et in relata minoris comparationis. ut servus discipulus et filius.

Quæstio 2 Utrum relatio sit unum genus?

Et videtur quod non quia esse ad aliud est univoce commune ad relationem realem

et

et rationis quae enim sunt ad aliquid genus et species sicut pater et filius. / et confirmat ex d. thom 1. p. q. 28. art. 1. in corpore ubi dicit esse peculiare praedicamento relationis inter omnia praedicamenta quod in illo reperit aliquid rationis. et quod propria ratio huius praedicamenti scilicet esse ad aliud convenit relativis rationis, et assignat huius rei modum quod reliquum caetera praedicamenta important perfectionem, relatio vero non sed esse ad aliud. quod etiam in relativis rationis reperitur

2° quod summum genus neque est ad aliud superius, neque ad aliud inferius neque ad aliud aequale ut constat. alias enim non esset unum genus generalissimum

Sed his non obstantibus est conclusio tri membris scilicet quod relatio est genus generalissimum. et unum genus quod praedicatur de pluribus differentibus specie et supra se non habet aliud genus. et habet unam rationem formalem.

tota tamen difficultas consistit in solutionibus argumentorum. Primum etenim petit in quo consistat ratio formalis huius praedicamenti. Pro quo notandum quod relationis ratio est referre unum ad aliud. et esse relativum. sive eius ratio formalis est esse ad aliud quae formalis.

So

solum differunt sicut album et al=
bedo/
Secundo notandum q. hoc quod
est esse ad aliud eque competit relati
uis rationis, sicut realibus. non enim
est aliquid. sed ad aliquid. et inde est
q. diuus Thomas rationem propriam hu=
ius predicamenti innuit competere re=
latiuis rationis propriam inquam, qua
distinguitur ab alijs predicamentis. no
autem uult q. ~~comparatio~~ ratio qua cum
alijs predicamentis conuenit scilicet
esse in. uel comparatio totalis que
est esse ad aliud reale competat rela=
tiuis rationis. et per hoc soluitur prim=
um argumentum.
Pro solutione secundi notandum q.
omni relatiuo conuenit q. sit princi=
pium referendi unum ad aliud. uel
remotum uel proximum. proximum
est eius ex aduerso correspondens rela=
tiua ut species et indiuidua relationum
remotum est ut genus generalissimum
relatiuum. et relatio cui ex aduerso
non respondent correlatiua, neque ad(?)
in se ipsis exercitium referendi habent. sed sunt ad aliud
sicut neque homo in communi uidet. li= radicaliter. et
cet esse uisibile conueniat. Petrus que in actu signato.
uidet) quia homo est. innuis idem est
in rationali et ratiocinari. in Rela=
tiuis autem respicere est ratio essen=
tialis cui intrinsece annectitur termi=
nare. Re~~[...]~~ferre uero est uelu=
ti

ti actus et exercitium Relationis
et referri uero relatiuorum. et fa
cit ad confirmationem huius doctri
nę q. Aristoteles in topicis capite
de proprio ait proprias passiones per
tinere ad essentiam rei, quia ab ea manant
immediate. actus uero et exercitium
illarum non pertinent ad essentiam
ut ridere admirari est.

Quaestio 3. a quo relatio su mat suam realitatem an a fundamento. an ab alio?

Et q. non a fundamento probatur pri
mo quia ex se ipsa est quid reale
2o quia ex se uel est substantia et hoc
non. ergo accidens. ergo ens reale.
et confirmatur quia nulla ratio propria
predicamenti tollit immo addit ad
rationem communem et realem entis
et accidentis realis
3 quia similitudo duorum hominum in
natura humana fundatur in substan- ^immediate
tia. ergo non sumit realitatem ab il
la, alias esset substantia, et non rela
tio predicamentalis
Pro huius questionis intelligentia
recolenda est distinctio inter subiectum
terminum. fundamentum rationem
fundandi et relationem ipsam
Et sit Prima conclusio Relatio non
sumit suam realitatem a suo subiecto

pri

Primo q[uia] stat relationem esse rationis et subiectum ens reale ut cum Petrus dicit^r idem sibi. / Secundo q[uia] subiectum est quid extrinsecum relationi.
2^a conclusio relatio non sumit suam realitatem a termino. q[uia] contingit relationem ex parte unius termini esse realem, ex parte vero alterius esse rationis ut constat in scientia et scibili. et deinde q[uia] ab extrinseco non sumit res suam realitatem. terminus autem extrinsecus est relationi —
3^a conclusio. relatio sumit suam realitatem a fundamento. Probat^r q[uia] non sumit illam neque a subiecto neque a termino. 2° q[uia] sumit suum esse a fundamento ipso enim posito ponitur et ablato aufertur.
Ad Argumenta ergo R^r q[uia] relatio ^ est aliquid prout distinguit^r contra nihil ~~reale~~ [realis] non prout distinguit^r contra ens rationis ~~nec prout distinguitur contra ens subsist~~ nec dicit aliquid subsistens. neque pro prie inhaerens non enim est aliquid sed ad aliquid. et hoc dicebamus supra iuxta sententiam divi Thomae. non tamen per hoc negamus relationem realem praedicamentalem secundum suam rationem formalem totalem esse aliquid ens reale, dicit enim id et dicit ad, itaque secluso omni alio et per intellectum praeciso, ipsa est ens reale, sumens tamen realitatem a suo fundamento

[margin: ^ ut sic et secundum propriam rationem]

nō

tanquam a materia

Non enim quia a fundamento sumit realitatem in se ipsa realis non est etiam in alijs causis sit manifestius, cernimus enim. Sabere quoslibet effectus esse a suis causis. et causas esse sibi inuicem causas. constat ergo quomodo addat relatio prędicamentalis ad communem rationem entis, et accidentis et quo pacto licet fundet supra substantiam possit ab ea realitatem sumere et ab ipsa distingui formaliter quamuis materialiter identificetur cum illa.

Quęstio 4 Vtrum relatio sumat suam differentiam specificam a termino.

Et uidetur quia non nam duo relata specie distincta vt g. 16 album et. 2 nigrum ~~[illegible]~~ referunt ad 4. album. qui est idem terminus

alterum per similitudinem alterum per dissimilitudinem

2° quia Paternitas et maternitas distinguunt specie et terminant ad eundem filium

3° quia si a fundamento sumit suam realitatem ab eodem necessario sumet suam specificationem

4° quia terminus est quid extrinsecum relationi. ergo ab illo non sumet specificationem.

Sit tamen prima conclusio differentia formalis et specifica relationis non

Su

sumit a fundamento. probat primum argumento adducto quoniam Petrus albus ex eodem fundamento dicitur similis Joanni albo. et dissimilis francischo nigro et tamen similitudo et dissimilitudo sunt relationes specie differentes.

2° probat quia terminus ponitur in definitione relativi loco differentiae. ut cum dicimus quod paternitas est relatio patris ad filium.

3 quia posito termino ponitur destructio formalis relationis et ablato aufertur

2a conclusio differentia constitutiva relationis sive eius ratio formalis est quid intrinsecum ei. ex qua colligitur quod terminus ipse non est ratio formalis. sive specifica differentia relationis. ~~tum quia praedicamentales~~ ~~ex Aristotele 7 post. sunt imperfectae~~ ~~tum~~ quia terminus est quid extrinsecum

3a conclusio differentia constitutiva relationis sive eius ratio formalis attendit ex ordine ad terminum et in eo consistit. Sic enim ordo intrinsecus et essentialis est relationi.

Ad 1. Argumentum Respondeo quod illae duae relationes specie differentes non habent eundem terminum formaliter. alius est enim terminus terminans relatio

tionem B. albi et C. nigri for
maliter et in ratione termini, qua
uis materialiter videat idem.
Ad 2 quidam respondent sicut ad 1um
scilicet q. filius est unus terminus
materialiter respectu patris et ma
tris. formaliter tamen est duplex
q. alia ratione respicit filius matrē
ut principium passiuum, et alia pa
trem ut principium actiuum. sic sol
uit Soncinas 5. metaph. q. 33. sed
de hac difficultate inferius agemus
Ad 3. Rr q. relatio sumit suam rea
litatem materialem et genericam a
fundamento vnde ei prouenit hoc q. od
est esse IN. attamen distinctiō for
malis et specifica sumit a termino si
cut potentię habent esse ab anima
et distinguunt per obiecta quę licet in
seipsis sint extrinseca potentijs ordo
tamen est intrinsecus eisdem poten
tijs. Et ex hoc Rr ad ultimum.

Dubitabis tamen a quo sumat
relatio unitatem numericam in quo
sit conclusio relatio sicut et cętera
omnia accidentia sumit unitatem
numericam a subiecto. et inde est
q. plura accidentia solo numero dif
ferentia non possunt esse in eodem
subiecto iuxta Aristotelem 7 libro me

taph.

taphys. et comune axioma philoso-
phorum, quod etiam probat quod ab eo sumi
tur unitas numerica, a quo sumitur uni-
tas materialis, at haec sumitur a fun-
damento. et hoc sumit eam a subiec-
to, ergo de primo ad ultimum sumit
eam relatio ab ipso subiecto

Quaestio 5. Vtrum vnum numero relatiuum refera tur unica relatione ad plures terminos solo numero differentes

Scotus in 3. dist. 8. tenet partem
negatiuam. scilicet quod idem Petrus
pluribus relationibus paternitatis re-
fertur ad plures filios.
et probat primo quia alias una et eadem
relatio esset et non esset. ut puta si
mortuo uno aut pluribus filijs alijs
viuis manentibus. adhuc diceretur
idem pater respectu illorum.
2° quia. cum Petrus generat plures fi-
lios. sunt plures termini et plura
fundamenta scilicet plura genuisse.
3° quia corrupto uno ex relatiuis corrum-
pitur correlatiuum sibi correspondens
ergo mortuo uno ex pluribus filijs
de

desinet esse relatus paternitatis sibi respondens. quae si est unica non ma nebit etiam respectu aliorum filiorum.

4. quia si hoc non posset esse idem con tingeret quod ut ait D. Thom. 3. p. q. 35 art. 5. plura accidentia solo numero differentia nequeunt esse in eodem subiecto. sed contrarium experimur cum in eodem organo visus recipiuntur et plures species diversorum arborum quae solo numero secernuntur. ergo

Alij ut dominicus de Flandria 5. me taph. q. 16. art. 10 tenet sententiam oppositam, quam esse diui Thomae existimat. et aduertit primo rela tiones intrinsece et formaliter se ipsis distingui. et non aliquo alio. se cundo aduertit relationes extrinse ce et causaliter distingui secundum distinctionem causarum et principiorum suorum. tertio dicit nullum esse incon ueniens asserere. unam relationem sine numero, sine specie referri ad plu res terminos sine sui multiplicati one. et probat. quia alias in uno filio respectu patris et matris essent plures relationes. et idem filius esset plura relata. quod uidetur absurdum. 2. probat ratione supra adducta quia

Loco citato

simi

Similitudo et dissimilitudo possunt
habere eundem terminum, qr Petrus
albus est similis Joanni albo. et idem
est dissimilis Paulo nigro.
In hac re sit Prima conclusio relatiua
formaliter et specifice distinguunt per
differentias formales et intrinsecas et
per ipsas constituunt. hec est adeo
manifesta ut probatione non egeat
sed inductione per omnia genera et
species omnium predicamentorum
2ª conclusio. hoc distinctiuum et
constitutiuum formale sumit in ordi
ne ad terminum, ut declaratum est
in questione precedenti
ex hac conclusione sequit q, una re
latio non potest ad plures terminos totales
referri. q, si quandoque D. Thomas dicit
(ut 3. p. loco citato) relationis unita
tem, aut pluralitatem non esse atten
dendam penes terminos intelligendum de
terminis materialibus et partialibus
etenim pater unica relatione refert
ad plures filios qui sunt termini par
tiales et materiales. et colligitur hec
doctrina ex eodem sancto doctore ibidem
asserente, q, si idem Magister quosdam
discipulos doceat grammaticam, ali
os uero Philosophiam. referet ad eos
distinctis relationibus. qr termini sunt
for

formaliter distincti. Et cum hoc stat quod relatio sumat etiam suam unitatem uel pluralitatem specificam ut innuit D. Thomas hoc est a suis causis, quatenus sumit suam realitatem a fundamento. et quoniam fundamentum specie distinctum semper causat relationem specie distinctam. quamuis non semper fundamentum numero distinctum causet relationem numero distinctam. ut constat in relatione paternitatis ad plures filios fundata supra plura genuisse.

Differt igitur sententia Scoti a sententia diui Thome quod Scotus etiam ad plures terminos partiales et materiales ut dictum est plures relationes respondentes requirit

Ad 1. igitur argumentum pro sententia Scoti. R. quod terminus adequatus relationis est duplex scilicet aut intensiue aut extensiue. intensiue unicus filius est adequatus terminus totius relationis paternitatis, quando pater habet plures filios. extensiue uero terminus adequatus paternitatis e[st] sunt omnes filij quos quis generare potest. unica autem species nec intensiue, nec extensiue est adequatum correlatiuum generis. dicendum

ergo

ergo ad argumentum. q corrupto ter
mino partiali. et inadequato non est
necesse ut relatio correspondens desi-
nat esse. quamuis desinat termina
ri ad illum terminum. et maneat
minus extensa.

Ad 2. R. q manente eodem subiec
to licent sint plures geniti. et pluries
genuisse non insurgunt plures relationes paternitatis
nam positis pluribus fundamentis et
terminis. impedit pluralitas relati
onum ab unitate subiecti

Ad 3. patet ex dictis solutio // . //.

Ad ultimum Respondet Caietanus. 3
p. loco citato. tripliciter. Primo q illae
species visibiles quantumuis multi
plicent non sunt in eadem parte sub
iecti. q tangunt eam in puncto. et
sic non sunt in eodem subiecto. 2o
respondet q species visibilis huius albi
in esse repraesentatiuo non differt solo
numero ab specie alterius albi. imo
differt specie. alias species unius al
bi repraesentaret omnes. et species uni
us parietis omnes parietes, quod non
est concedendum. et hanc putat melio
rem solutionem. 3o. Respondet q in
illo casu est unica tantum species vi
sibilis numero a pluribus albis magis
intensa. sicut lux in aere a pluribus
candelis. quae species remittitur deficien
tibus

174

tib9 aliquibus ex obiectis visis.

Restat modo respondere ad argumē
tum pro sententia Flandriæ, qui te
nuit hoc esse non esse inconve
niens unam relationem referri nō
solum ad plures terminos partiales
et inadequatos. sed et ad plures ter
minos totales etiam specie distinctos

Respondetur ergo q iuxta sententiam
eorum qui cum Galeno tenent tam pa
trem quam matrem active concurrere
ad generationem, filius unica spe
cie relatione refertur ad utrumque in
quibus est unica specie relatio tanquam
in uno totali activo principio

Si tamen cum divo Thoma teneamus
patrem seu virum active concurrere
foeminam vero passive. Responde
re possumus cum Ferrara, q licet mā[a]
terialiter unica sit tantum relatio
in filio, formaliter tamen sunt in
eo duæ relationes, q aliter partici
pat naturam a patre et aliter a ma
tre ^ et hanc sentit Ferrara esse sen
tentiam divi Thomæ. 3. p. q. 35. ar 5
ad ultimum argumentum.

^ in quibus est duplex specie relatio

Caietanus vero in filio unicam tā ibi
tum admittit relationem realem
distinctam tamen secundum intel
lectus considerationem. et ipsum
sentit Flandria / et Soncinas 5. me
taph. q. 32 / Pro concordia tamen

pte

ipsius
prędictorum cum alio dicto divi Thomę 1. p. q. 32. art. 2. Notandum est quod non esset inconveniens asserere quod una relatio secundum speciem scilicet filiatio referatur ad duas relationes specie distinctas, qualis est paternitas et maternitas. quia hę duę relationes non resurgunt ex duobus principijs et fundamentis totalibus et completis. sed ex duobus efficientibus unum ac proinde illę duę relationes reputantur pro unica totali et completa.

Quæstio. 6 Vtrum omnis relatio fundet supra quantitatem, actionem et passionem, mensuram et mensurabile?

Hanc quęstionem disputat Aristoteles. 5. metaph. tx. 20.
Pro parte igitur negativa sit primum argumentum quod aliqua relatio immediate fundatur supra substantiam, ut patet in similitudine duorum hominum in natura substantiali, quę ab Aristotele appellatur identitas et est relatio realis. quod si dicas immediate fundari in unitate ipsius naturę quę reducitur ad quantitatem. Contra ergo illa relatio erit non realis. sed rationis. quia eiusmodi unitas quędam rationis est et
non

non reale quoniam duę naturę du
oꝝ hominum non possunt dici, neq;
effici una natura nisi secundum inte
tionaliter et opere intellectꝰ. necessa
tis facies si dixeris q̄ fundamentali
ter est sine omni operatione intellec
tus. nam uel illa relatio fundat im
mediate in ipsa unitate, uel in natu
ris et utroq; modo concludit argume
tum.

2° q̄ aliquę relationes immediate
fundant in qualitate ut similitudo
alboꝝ. si dixeris fundari in unita
te eoꝝ. redit argumentum primum
3. q̄ actio et passio de sua natura di
cunt relationes. at nulla relatio su
pra aliam fundat ergo. Confirma
t' q̄ relationes quę dicunt fundari
in actione et passione manent acti
one et passione transactis (ut patet
in paternitate et filiatione transac
ta actu generationis) ergo nō fundan
t' in illis.

4°. q̄ si aliqua relatio fundaret in
quantitate esset ęqualitas et inęqua
litas. sed huiusmodi non fundant
nisi in unitate uel diuersitate qua
titatis. ergo non in ipsa quantitate
ob id enim negamus aliquam rela
tionem fundari in qualitate, quia

fun

fundat in unitate qualitatis. ergo
Vltimo quia si aliqua relatio fundare
super mensuram et mensurabile
esset relatio scientiae et scibilis, at sci
entia non ad relationem spectat, sed ad
primam speciem qualitatis.
In hac quaestione quidam ut Soncinas
5. metaph. q. 31. affirmant aliquas re
lationes immediate fundari in subs
tantia sicut enim dicunt homines
aequales in quantitate, sic et in natura
humana. et concludit quod eiusmodi re
lationes pertinent ad hoc praedicame
ntum. communis videntur transcendentales. quia cum
pertineant ad aliquod praedicamentum
reale, et non ex absolutis collocabuntur
in hoc praedicamento relationis.
Deinde quia non videtur maior ratio quare
similitudo duorum in albedine collocet
in praedicamento relationis, et non
collocet similitudo duorum in natura
substantiali. Vide accidit relationis
esse idem substantiae vel accidentis
Divus Thomas in hac re varius videtur
quandoque enim [struck out]
videtur asserere relationem imme
diate posse fundari in substantia ut
relatio creaturae ad deum. quandoque quod
de necessitate praeexigit accidens ali
quod pro fundamento. quoniam eius
esse est debilissimum. non est enim
aliquid sed ad aliquid. Possemus ta
men

men loca divi Thome que dissidere
videntur concordare ex doctrina eius
dem opusculo 48. cap. 4 ubi ait re
lationem ut in plurimum (non ta
men semper) fundari in quantitate
actione, et passione, mensura et me
surabili. ac proinde sententia Aristo
telis non erit universaliter vera.
vel dicamus cum Caietano q. licet re
aliter aliquę relationes fundent im
mediate in substantia non tamen for
maliter sed in unitate substantię
et similiter fundant non in qualita
te sed in unitate qualium + et quoni
am huiusmodi unitas reducitur ad
quantitatem ^ ideo doctrina Aristote
les in universum vera est scilicet q.
omnis relatio fundat in quantitate
actione et passione sive potentia activa
et passiva, et in mensura et mensura
bili. nam et relatio creationis funda
t in substantia, quatenus induit ra
tionem potentię passivę. et id tenet
expresse D. Thomas de potentia q. 7
art. 9. ex quibus facile est concorda
re loca divi Thome que inter se dissi
dere videntur. et ipsum etiam divum
Thomam cum Aristotele. +
q. si queras an quantitas ^ immediate
sit fundamentum relationis? Respõ
det q. non ut continua sed ut induit
rationem discretę unitatis scilicet
cuiq

+ unde unum in substantia facit idem. et unum in qualitate facit simile

^ saltem modaliter.

+ Sit ergo prima conclusio aliquę relationes immediate fundari in quantitate. V[erbi] g[ratia] ęqualitas et inęqualitas →

^ conti nua

cuius causa dicunt aliqua æqualia
quia una in quantitate et diuersa quo
ad numerum spectat. quoniam autem
quæcumque ratio quantitatis ad prædicam
entum quantitatis reducit absolute
dicimus relationem fundari in quanti
tate. bene quidem uerum est quod ali
quæ relationes immediate uidentur fun
dari in ipsa quantitate, ut duplum
triplum, et sic de omnibus aliis pro
portionibus numero etc.
Vnitas autem qualitatum uel substan
tiarum in qua immediate relationes fun
dantur licet unitates transcendentes
sint quia tamen in quantum unitates
sunt principium numeri ad prædica
mentum quantitatis reducuntur. Et
propterea unitas quæ fundat relationem
primi generis ad quantitatem pertinet
et indiscriminatim dicunt philosophi
quia unum in substantia facit idem in
quantitate facit æquale. et in quali
tate facit simile. +
Cum autem dicimus relationes fundari
ri in actione et passione. intelligendum
est tanquam in ratione fundandi. nam
fundamentum est potentia aut uirtus
ipsa actiua et passiua, alias enim re
latiuum denominaret et sumeret re
alitatem ab aliquo extrinseco quod in
ipso non subiectat. V.g. Pater a gene
ratione quæ subiectatur in filio
Aduertendum tamen est quod inter eiusmo
di

+ 2a conclusio a[liquæ] relationes fundantur in potentia uel uirtute actiua et passiua - uel in actione et passione -

di relativa quædam fundant in acti one actuali, qualis est relatio inter calefaciens et calefactum: quædam in actione præterita, ut paternitas et filiatio in genuisse. Relatio autem quæ fundat in actione futura aut impossibili aliquando est realis, nimirum, quando utrumque extremum dat a parte rei, ut relatio inter calefactivum et calefactibile. nisi enim utrumque existat non erit non erit realis sed rationis ut relatio inter factum et faciendu. Notandum insuper quod ad hoc genus pertinent non solum relationes quæ fundant in actione causæ efficientis sed et in causalitate cuiuslibet alterius causæ, quando cætera requisita ad relationem realem inibi concurrunt et sic pertinet ad hoc genus relatio recipientis ad receptum fundata in causalitate materiali et est huius generis etiam relatio informantis ad informatum, quæ fundat in causalitate causæ formalis.

quando utrumque existit.

3a conclusio Relativa tertij generis fundant in mensura et mensurabili. Hæc conclusio intelligit tam de mensura quantitativa v.g. quæ est inter locum et locatum, quam de mensura perfectionis, quæ reperit in relatione imaginis ad rem imaginatam, quia imago per repræsentationem est mensu

sura exemplaris. Et scientia dicit re-
lationem ad scibile, quia scientia quo-
dam modo scibile mensurat reducen-
do illud ad sua principia. sic et sensus
refertur ad sensibile. et ~~[illegible]~~ poten-
tia ad suum obiectum inquantum ha-
bet commensurationem cum illo.
est autem eiusmodi relatio duplex scilicet [uel actualis uel potentialis. sicut et mensura est duplex. etc.]
inter mensuram et mensuratum
et inter mensuram, et mensurabile.
ex dictis patet quod omnia relatiua tertij
generis sunt non mutua. quoniam a
mensura ad mensurabile est relatio
~~[illegible]~~ realis. a mensurabili ue-
ro ad mensuram est relatio rationis
quia est extrinseca denominatio. sicut enim
esse uisum. et esse visibile solum dicunt
denominationem extrinsecam. sic esse
mensuratum aut mensurabile, scitum
aut scibile etc.
~~[illegible]~~ Notandum tamen quod eti-
am in primo et secundo genere sunt
aliquae relationes non mutuae nam
relatio diuersitatis. quae ponitur inter
creaturam et deum est non mutua quia
a deo ad creaturam tantum potest es-
se relatio rationis. similiter inter
creaturam et creatorem est relatio
effectus ad causam quae fundatur in ac-
tione. nempe in creatione. quae etiam
est non mutua. quia est rationis ex par-
te creatoris. Vnde relatiua tertij gene-
ris

ut omnia sunt nonnumtia alia
uero quandoqz. ac proinde solum il
lud extremum ponitur in hoc predica
mento quod est relatiuum.
His intellectis facile est respondere
ad argumenta in principio questionis
proposita.

Questio 7. De Proprietatibus Relatiuorum.

Circa hoc iam supra aliqua tetigimus
in doctrina Aristotelis. nunc autem
animaduertendum est. quod inter rela
tiua non est contrarietas, licet sit op
positio. etenim opposita dicuntur qua
druplicitur scilicet contradictorie, pri
uatiue, contrarie et relatiue. et hoc
circa primam proprietatem.
circa secundam que est quod relatio sus
cipit magis et minus aduerte quod id
non solum intelligitur ratione funda
menti. hoc est ipso suscipiente magis
aut minus. immo sic quod ipsa relatio in
se ipsa et secundum se suscipit magis
et minus. et patet quia similitudo duo
rum alborum quorum alterum est
album ut sex. et alterum ut quattu
or intenditur in albo ut sex si albedo re
mittatur usque ad quattuor.
Circa tertiam proprietatem scilicet di
ci ad conuertentiam nota. quod conuenit
omnibus relatiuis comprehensis in

&c.

definitione supra primo assignata iuxta sententiam veterum philosophorum. Solis illis et semper. itaque est proprietas quarto modo respectu illorum. Sic intellecta quod unum reciproce et mutuo referat cum altero, nonque sit idem convertibiliter cum illo. ita ut valeat consequentia est pater. ergo idem est filius convenit ergo omnibus si relatiue fiat nominum assignatio. etenim materia et forma sub his nominibus sunt relata transcendentia, et non ita bene ad convertentiam dicunt sicut sub nominibus aliis et potentie que pertinent ad relativa secundum dici.

Convenit etiam solis quia ~~communiter~~ licet albedo v.g. possit dici albi albedo et album albedine album non tamen huiusmodi explicatio et convertentia sic fieri consuevit

Convenit denique huiusmodi proprietas semper predictis relatis. quia quamvis non semper actu dicant ad convertentiam sunt tamen in potentia proxima iuxta consuetudinem ad actum reducibilia

ut explicet quarta relativorum proprietas scilicet quod sunt simul natura,

Est quaestio octava utrum relativa referant ad aliud extremum tanquam ad absolutum uel tanquam ad relativum.

circa

circa hoc premittendum q non pro
cedit questio de relativis non mutu
is precipue tertij generis. que fundan
tur super mensuram et mensurabile^
Si enim mutua non sunt. nihil mi
rum. si terminentur ut absoluta. et sic
terminat scibile relationem scientie
neque obstat q habeat relationem ratio
nis ad scientiam. eiusmodi enim rela
tio supponit actum intellectus.

^ Sic tenent fere omnes. et specia
liter. D. thom. 1. p. q. 25. art. 3.
Ferrara. Massius
et alij

Solutum ergo est dubium de relativis
secundum esse mutuis. alteram huius
partem scilicet q correlativum termi
net ut tale. et non ut absolutum te
net Caietanus. 1. p. q. 13. ar. 7. Fonseca
5. metaphy. cap. 15. q. 4. sect. 4. ca
preolus in. 1. dist. 30. q. 1.
et probatur. primo. qr Aristoteles dicit in
hoc capite q servus refert ad dominum
et non ad hominem. et confirmat qr
totum esse relativi est esse ad aliud re
lativum.
2°. qr alias non distinguerent rela
tiva mutua et secundum esse a relati
vis tertij generis.
3°. qr si deus terminaret relationem
creature ut absolutum quid. et non for
maliter ut creator. non posset cognos
ci relatio creature. nisi cognosceret ip
sum esse dei. et omnipotentia immo
nisi comprehenderet.
4°. qr relativa eiusmodi non essent si
mul natura. constat enim q esse pa
tris ad quod terminaret relatio Petri

filij præcedit non solum natura, sed et multo tempore filium.

His nihilominus non obstantibus, alij ut Scotus in 1 distinct. 30 q. 1. Soncinas 5 metaphys. quæst. 30 et Scotus cap. de specie tenent terminum terminare non ut relativum, sed ut absolutum. Probat primo, quia terminare ut sic non est respicere, neque id quod terminat tendit in respectivum ut tale est. 2° probat, quia homo relatione diversitatis terminat ad equum, non certe in quantum diversum, sed in quantum diversæ naturæ.

3° quia alias simile in communi terminaret ad aliud simile formaliter in communi, quod esse non potest, cum non dentur duo similia communia omnibus.

4°. quia causa v.g. efficiens terminat non ad relationem quæ est in ipso effectu (quia hæc posterior et causabilis) sed ad ipsam substantiam vel naturam rei productæ vel causatæ, ut constabit in patre et filio.

Notandum autem quod est discrimen inter rem quæ terminat, et hoc quod est esse terminum, hoc enim ultimum est denominatio extrinseca rei terminatæ sicut esse visum rei quæ videt.

et iuxta hanc secundam sententiam genus non definit per speciem tanquam per relativum formaliter sed per naturas substractas / et videtur corroborari hæc

Secunda sententia quae sufficienter et aptissime definietur pater si dicas esse ~~[illegible]~~ qui genuit hanc substantiam viventem.

Ad argumenta ergo Primae opinionis Respondendo pro secunda sic. Ad primum quod servus refert ad dominum idest ad hominem qui est dominus, et similiter ad confirmationem, maxime quia non est omnino idem ad aliud se habere et ab alio terminari

Ad 2. quod in alijs multis differunt relativa mutua a relativis tertij generis.

Ad 3. quod optime concludit et admittimus ad cognitionem relationis creaturae requiri quod cognoscat deus omnipotens secundum suam entitatem absolutam, non tamen quod comprehendat eius esse.

Ad 4 quod relativa ut sic sunt simul natura ratione tamen secundum suas naturas absolutas subiectorum scilicet et fundamentorum sicut patet in exemplo in argumentis adductis.

Quoniam autem Utraque opinio probabilis est et fortasse prima probabilior ad argumenta quibus secunda probat Respondemus. et Ad primum quod terminare imbibit in ipso respectum in relativis enim est respicere respicere. quae est velut essentia, est etiam terminari et terminare quod est ad modum propriae passionis. et est ipsum referre ex parte utriusque extremi quod designificatur per modum actus. omnia tamen

+ quamvis relativum ut terminat minus perdet a suo correlativo quam ut terminat.

^ vel referri

man hec competunt relatiuis ut relatiua sicut .//.
Ad. 2 q. diuersum non refert ad absolutum nisi sub formali ratione relatiua quam habet. proprietates autem assidetiuum subiectorum dicunt conuenire accidentibus que in ipsis fundantur. et accidentia ob id definiunt per proprietates eorum et sic genus quod est species infima uniuersalis definit per predicari de pluribus specie differentibus. qr de ipsis predicatur animal.
Ad. 3. q. simile in communi non terminat nec terminat in seipso actu exercito ab aliquo correlatiuo. sed in suis inferioribus. que non terminant ad absoluta.
Ad. 4. negamus relationem cause formaliter terminari ad effectum inquantum absolutum. quamuis actio ipsa que est fundamentum relationis tendat ad naturam uel substantiam rei causate
omnia que et sola relatiua secundum esse mutua sunt simul natura / quamuis aliqui dicant q. conueniunt hec proprietas etiam relatiuis secundum dici quantum ad ipsas relationes formaliter acceptas sed eiusmodi relata formaliter dicunt formas absolutas.
q. si adhuc insurgas qr. aliqua relatiua secundum esse mutua. ut pater et filius sunt diuerse rationis et perfectionis. R. q. maior perfectio aut principalitas non tollit simultatem predictam.

Et si adhuc insteas q. Prius natura et posterius natura. et similiter prius tempore et posterius tempore sint relata secundum esse mutua. et tamen implicat q. sint simul natura. Respondet q. argumentum concludit intelligendo de rebus connotatis a ly Prius et posterius. relationes vero quae non exeunt inter extrema realiter existentia non sunt reales ut dictum est supra. Notandum denique q. sive scientia comparet ad scibile in potentia. sive ad scitum in actu semper pendet ab eo ut a causa. et sensus a sensibili. et Aristoteles absolute ea inter se comparans non considerans alterum in actu. et alterum in potentia.

Consequenter dubitabit aliquis Utrum omnia relata sint simul cognitione. Et Respondet q. esse simul cognitione convenit etiam omnibus relativis de quibus modo dictum est esse simul natura. solis. et semper. q. omnibus constat quia non potest formaliter alterum eorum sine altero (sive in uno casu sive in altero explicetur) intelligi. q. solis convenienat probat facile. quia transcendentia et non mutua non possunt simul existere, nec dicunt formaliter relationes sed naturas absolutas. Et relativa rationis, ut genus et species et similia. non habent veram essentiam de cuius cognitione et de cognitione

ne existentie intelligendum est attributum. quamvis etiam relata ratio nis secundum esse mutua possint dici simul cognitione, ut tamen simul cognitione sumitur late.

Ultima quaestio sit an relatio realiter a suo fundamento distinguatur.

Non querimus de relationibus secundum dici. hae enim non distinguntur realiter a suis fundamentis.

nec querimus an relationes distinguantur a suis subiectis constat enim quod sic. nec etiam an distinguantur a rationibus fundandi. v.g. similitudines ab unitate quam habent in albedine quamvis hoc quandoque contingat ut patet in paternitate respectu actionis generandi, que transit manente relatione sed querimus de fundamento proximo v.g. albedine. et quantitate. aut ut in substantia.

et in hoc est prima sententia negativa scilicet quod non distinguntur nisi formaliter aut ratione et per operationem intellectus. hanc tenet. Marsilius in .1. q.32 ar.2 Masius eodem lib. dist. 30 q.1. Iavellus .5. metaphy. q.22. et Soncinas eodem lib. q.28 et Masius hac questione 2. q.2. et probat primo quod cum communiter homines v.g. aut res de novo fiat al

albæ sequeretur quod in uno albo insurgerent innumeræ realitates nouæ quibus inniteretur quod non uidetur admittendum

2° quia relatio non potest ut constat separari a suo fundamento.

3° quia alias cum relatio oriatur et oriri ginet a fundamento esset motus per se ad relationem, quod negat Aristoteles.

2a tamen opinio quæ uidetur expressa D. Thomæ 1. p. q. 28 ar. 2 ad 2, quam sequitur ibi Caiet. quam etiam tenet Ferrara 4 contra gentes cap. 14. Capreolus in 1. distinct. 30 q. 1. et Fonseca 2. metaphys. cap. 15. est affirmatiua scilicet relationem a suo fundamento realiter secerni. quæ probatur quia habet realem dependentiam ab eo. et ob hanc causam asserimus accidentia realiter a substantia distingui. neque dici potest idem secundum aliam formalitatem dependere a se ipso

2° quia fundamentum reperitur Relatione cessante et separatur ab ea non utcunque sed realiter. quod si dicas quod relatio non potest separari et sic cum non sit separatio mutua, nec realis distinctio. quia [illegible] non possit homo intelligi sine animali sicut animal sine homine nihilominus homo distinguitur ratione ab animali. ergo similiter et in distinctione reali contingeret et sufficeret

5.

si alterum extremum ab altero sepa-
rari possit. "
Ad primum argumentum Respondet
quod non est inconueniens si illae relatio-
nes innumerae realiter eidem adueniant
Ad 2. quod satis est quod fundamentum se-
paret a relatione
Ad 3 quod relatio proprie non fit sed re-
sultat ad positionem fundamenti et
ad causationem ipsius fundamenti cau-
sat. sine noua actione productiua ali-
quem admodum et actio emanat ab
agente non mediante alia actione
et hoc constat in relatione fundata in
quantitate. aut albedine eiusmodi e-
nim fundamenta non sunt actiua / si
autem quaeras. a quo causet relatio
similitudinis in albo sic existen-
te cum producit aliud album Romae?
Respondet quod uel emanat ab hoc funda-
mento. uel ab actione qua producitur
aliud album. mutatione etenim facta
circa alterum, uariat correspondens
fundamentum ut sic.
Ad Argumenta etiam pro secunda sen-
tentia quae prima probabilis est. Respondetur ad
primum. quod realis dependentia salua
est cum distinctione formali reali seclu-
sa operatione intellectus.
./. Ad 2. quod fundamentum et relatio sunt
idem realiter non mutue hoc est non sunt

realitates mutuæ a se ipsis dependentes. Sumit enim relatio suam realitatem a fundamento, ac proinde ab ipso separari non potest, neque esse sine ipso. fundamentum vero sine relatione esse ac proinde non est separatio mutua. et est aliquale simile in materia et privatione, quæ nec sunt idem realiter positive (quia privatio non est eadem entitas, quæ est materia) nec distinguunt realiter. et tamen Materia manet cessante privatione quæ sine subiecto esse minime potest.

Caput 5 De Qualitate

Qualitas est quae sequitur formam et de qua post relationem (ut supra diximus) sequitur tractatus quoniam intrinsece determinat et praecedit caetera sex praedicamenta, quae sunt quaedam determinationes extrinsecae substantiae.

Est igitur qualitas, qua quales quidam dicuntur. Est, intellige complete. quidam, intellige homines. et eo nomine omnes substantias tam corporales, quam spirituales. quales vero dici intellige formaliter non alio genere causae. et quales in propria ac speciali quaestione qualitatis. differentiae enim essentiales dicuntur in quale quid agit vero Aristoteles in hoc capite de quali et qualitate, tum quia concreta sunt nobis magis nota: tum quia proponit in eo quamdam proprietatem qualitatis nimirum, suscipere magis et minus, quae potius quali, quam qualitati adaptatur.

Species autem qualitatis quattuor sunt quas etiam genera vocat Aristoteles quoniam sunt species subalternae quarum, prima est habitus et dispositio. et quidem dispositio etiam potest sumi ut nomen commune ad has duas, et eo nomine haec prima species nominatur. Est ergo habitus qualitas bene, aut male afficiens subiectum difficile mobilis

Margin notes:

etiam

doctrina Philosophi.

nam et habitus dispositiones vocantur a Philosopho.

lis ab ipso ut virtus et vitium. Dispositio autem est qualitas bene aut male afficiens subiectum, que facile potest ab eo dimoveri, ut opinio et peccatum. innuit autem diversitatis specifica in habitu et dispositione quae innuunt diversa obiecta cum dicit quod alterum eorum facile, alterum difficile a subiecto dimoveri potest.

Secunda qualitatis species est aptitudo (sic enim communi nomine fuisse appellatam docuit Albertus apud veteres) ad quam pertinent naturales potentie et impotentie. potest autem definiri ut sit qualitas, qua unaquaeque res agit aut resistit, ut vis naturalis ad ambulandum, et discurrendum. Naturalis vero potentia est qua res facile agit aut resistit, ut vis naturalis ad tolerandos labores. naturalis autem impotentia vel debilitas est qua res aegre agit aut resistit, ut mollitudo butyri, aut infirma valetudo alicuius hominis. dicit autem Aristoteles hanc speciem a superiori in eo differre, quod per primam dicuntur res bene aut male affectae, per hanc autem facile aut egre resistere

Tertia qualitatis species que etiam proprio nomine caret, et nomine motiva posset, ut cuique nomine communi vocitari est qualitas que aut sensum movet aut ex motu aliquo orta ut color et sonus. ad hanc pertinent passibiles

qua

qualitas et passio. differunt uero in eo quod passibilis siue patibilis qualitas est diu permanens. passio uero fluxa et breui transiens ut pallor ex metu et rubor ex uerecundia proueniens / ut color diuturnus in corpore et amentia in animo. Accipit autem nomen nomen passibilis a passione. et passio sumitur quadrupliciter. primo prout comprehendit etiam passiones proprias emanantes ab anima ab ea inseparabiles. ut risibile. secundo ut dicit accidens diu permanens. tertio ut accipitur pro facile transeunte ut dictum est. quarto tandem pro receptione cuiuscunque forme in subiecto siue ea recipiatur cum expulsione contrarij. siue citra huiusmodi expulsione

ex quo sequitur quod passibile dicitur quadrupliciter. scilicet. uel quod subiectum motus siue passionis. uel quod passione recipitur in subiecto ut calor in ligno. uel quod efficit passionem effectiue ut calor cum in tactu passionem efficit. uel quarto quod ex passione siue motu aliquo oritur ut pallor ex metu, uel amentia etc. dicuntur ergo qualitates patibiles non quod sint subiecta passionum ut constat neque ex eo quod per passionem aut motum recipiantur in subiecto que sunt secunda passibilis acceptio. quamuis sic in subiecto recipiantur. sed dicuntur patibiles quod in sensu efficiunt passionem uel motum. que sunt tertia acceptio passibilis et huiusmodi sunt qualitates que gustu et tactu percipiuntur / colores uero

qui

quę visu percipiuntur dicuntur patibiles quia ex motu aut passione oriuntur quę fuit quarta patibilis acceptio.

Ubi notandum quod quamvis colores non efficiant passionem in visu. et sapor et calor oriantur ex aliqua passione sicut oritur et color. nihilominus quia nobilius est efficere passionem realem quam intentionalem. immo nobilius etiam est oriri ex passione reali quam efficere solam passionem intentionalem. quamvis color causat in visu. ideo qualitates quae in gustu et tactu percipiuntur potius dicuntur patibiles a passione reali, qua realiter immutant sensus. et colores dicuntur patibiles non quia efficiunt passionem intentionalem in sensu. sed quia oriuntur ab aliqua reali passione.

Sonus etiam odor et lux quę ad alios sensus pertinent dicuntur patibiles qualitates quia efficiunt realem passionem et eadem est ratio de illis, ac de alijs. quę gustu et tactu percipiuntur

Stupor autem et dementia et similes dicuntur reales passiones quia ab aliqua vera et reali passione oriuntur.

Notandum etiam quod Aristoteles in hoc capite postquam passiones v.g. Ruborem inter species qualitatis enumeravit dicit quod eis non dicimur quales, sed aliquam qualitatem passi. in quo videtur

si

sibi repugnare. sed intelligendus est
q sunt qualitates, quantum ad essen
tiam et naturam qualitatis: non vero
quantum ad modum existendi in sub
iecto. ad hoc enim ut aliqua forma de
nominet subiectum requirit ut perfe
cte (et non ut cunque in eo existat) ad
perfecte autem existendum tres solent
notari conditiones. prima est ut si in
tensionem et remissionem recipiat nō
sit admodum remissa. unde unus gra
dus caloris non denominat rem calidā
secunda ut sit in maiori parte subiec
ti, nisi suapte natura vendicet certā
eius partem. unde homo dimidia parte
albus non dicitur simpliciter albus. et
dicitur simpliciter crispus si solum capi
tis habeat capillos. Tertia conditio
est ut diu maneat nisi sit ex his quae
de se postulant cito transire ut sonitus
quibus et iste obiter debilitatem posset
non esse sufficiens ad denominandum
et ob defectum huius conditionis pas
sio non denominat simpliciter subiec
tum. sufficit tamen ad hoc ut sit qua
litas si denominet secundum quid

unde non dicit quis simpliciter pallidus a pallo re exmetu subito proveniente.

quarta species quantitatis comprehen
dit figuram et formam est autem fi
gura qualitas proveniens ex termina
tione quantitatis secundum se conside
ratae. hoc est nulla habita ratione na
turalis subiecti. ut quadratum et tria
gu

guibus. forma autem est qualitas resultans ex quantitatis terminatio-ne in re aliqua naturaliter conside-rata ut forma equi et leonis uel ho-minis. non quidem accepta pro forma substantiali, neque pro pulchritudine sed pro ea quae delineamentis corporis resultat ad hanc uero speciem pertinent recti-tudo et curuitas. uel principaliter, uel tanquam partes. pertinent similiter ra-rum et densum. et leue et asperum quatenus significant qualitates tan-gibiles. etenim si considerent prout dicunt situm partium in toto siue inter se pertinet ad predicamentum quantitatis

ut docet Arist. 7 phys. cap. 2

Qualia dicunt quae denominantur a qualitatibus. uel aliquo alio modo dicunt. scilicet uel nomine et re ut album ab albedine uel re tantum et non nomine ut probus a uirtute definit autem quale per qualitatem sicut et qualitas per quale ratione re-lationis quam continent (sunt enim relatiua secundum dici). maxime quia licet quale uia inuentionis sit nobis no-tius et ideo definita fuit qualitas per quale. post ea tamen quam explicata est qualitas in suis speciebus magis nota quam quale mensit

Attributa autem qualitatis sunt quod habeat contrarium. siue in concre-

60

to sive in abstracto ~~sive in concreto~~ //
significet. ut album et nigrum, ius
titia et iniustitia. neque omnibus qua
litatibus haec proprietas convenit ut
patet in medijs coloribus. et multis
potentijs naturalibus.
Notandum tamen quod si unum con
trariorum qualitas est alterum etiam
qualitas esse debet. et constat quia sub
eodem genere distare debent. //
Secunda proprietas est suscipere ma
gis ac minus. non solum respectu a
liorum qualium. sed etiam idem qua
le respectu sui. est enim idem iustu
et minus iustum in diversis tamen
temporibus. nec omnia qualia ma
gis et minus suscipiunt ut constat
Notandum autem quod suscipere magis
et minus proprie loquendo qualibus
non qualitatibus in abstracto compe
tit saltem logice cum non predicent
cum his adverbijs magis et minus, ita
physice possunt dici magis et minus
suscipere. quatenus magis et minus
perficiuntur in subiecto. neque omnes
qualitates concrete acceptae magis et
minus suscipiunt. nam figurae perfec
tae ut triangulus, quadratum, et cir
culus et alia id genus, magis et minus
non suscipiunt
Et si dicas etiam album perfectum ut olo
non suscipere magis nec minus quam aliud

ab

album ut olor. Respondet esse dyspa
rem rationem. quoniam predictę fi
gurę si mutent aut aliquo modo vari
ent mutabunt speciem efficietur enim
quadratum altera parte longius et
simile quod contingeret in aliis at calor   N.9
potest minui manens intra eandem spe
ciem. Hoc autem attributum non conve
nit solis qualitatibus sicut neque omni
bus ut dictum est.

Tertia qualitatis proprietas est quod per eam
res dicant similes aut dissimiles. et
hoc convenit ei proprie nisi similitudo
translatitie sumat.

Advertendum vero est quod quamvis Aristo
teles in precedenti predicamento habitum
et dyspositionem relativa vocaverit
et ad illud predicamentum pertinere
insinuetur solum voluit asserere
esse relativa secundum dici aut trans
cendentia ac proinde in hoc et non in
illo predicamento sunt collocanda.

Quaestio I. Utrum divisio qualitatis sit generis in veras et adequatas species.

et videtur quod non in veras quia modos eas
vocat Aristoteles. et ut album fortasse
se modum qualitatis evenire posse.
2° quia idem calor quatenus bene aut ma
le afficit subiectum est habitus vel
dyspositio. quatenus vero est quo ignis
agit est naturalis potentia. et quatenus
sensum movet est passio aut patibilis
quo

qualitas ergo non distinguunt speciae
quaer duas non sit adequata pro
bat quoniam Aristoteles ait aliu
fortasse modum qualitatis euenire
posse. 2° qr 5. metaphys. cap. 13. in
ter species qualitatis enumerat diffe
rentias substantiales sine essentia
les rei. et inter eiusmodi species nō
enumerat naturalem potentiam et
impotentiam.
In haec quaestione quantum ad primam
difficultatem Respondet diuisionem
esse inter ueras species, contra Scotum
et probat qr ex iis constituit Aristoteles
hoc praedicamentum.
2° probat qr si diuisio esset in modos eti
am debuissēt in hoc quod est suscipere
fieri magis et minus. et habere contrarium
3. qr modus qualitatis distinguit a quā
litate. et Aristoteles has species no
minat simpliciter. et non modos.
Ad. 1. ergo argumentum R. q Aristote
les has species uocat modos qr in illis
modificatur genera. et contrahunt.
Ad. 2. R. q non inconueniens (ut colli
gitur ex D. Thoma. 1 2. q. 49. ar. 2) q ta
lis secundum diuersas considerationes
ad tres species qualitatis pertineat. is
quaeres tamen rationem huius diuisioni
et collectionem membrorum eius. quae
ex Scoto sic habet (est autem magna ex
parte ex Simplicio et Amonio) quali
tas

tis. aut in sola superficie substantiæ externa cernitur aut etiam interius inhæret. Si externus est figura aut forma si etiam internus, aut est sensibus subiecta, hoc est sensibilis, aut non si sensibus subiecta est patibilis qualitas, aut passio. Si uero non est sensibus subiecta aut est a natura insita aut non insita, sed uel naturaliter acquisita, uel a deo infusa: si insita a natura est naturalis potentia, uel impotentia. Si autem non insita a natura est habitus uel dispositio.

Sed contra hanc diuidendi rationem obiicies. Primo quia pulchritudo cernitur in sola superficie substantiæ. et tamen pertinet ad primam speciem, est enim habitus / 2° quia colores in sola etiam superficie uidentur inhærere, et tamen pertinent ad tertiam qualitatis speciem 3° quia quædam qualitates primæ et secundæ speciei sub sensum cadunt, ut calor et frigus, quæ ab Aristotele in prima ponuntur. et ad secundam uidentur spectare, cum sint facultates quædam naturales quibus ignis et aqua agere possunt odium uero et amor non sunt subiecta sensibus. et tamen pertinent ad tertiã speciem. ergo

4° quia sæpe res ex molli redditur dura et conuerso ex dura redditur mollis. sed duritues. et mollitudo numerantur ab Aris

totele inter ea que pertinent ad secu
dam speciem qualitatis, ergo de ratio
ne secunde speciei non est q. sit quali
tas a natura insita
Pro huius ex alta intelligentia nota
primo hanc divisionem tradi non per
proprias differentias, sed per eas, que
loco propriarum substituunt.
2° quod ad huiusmodi speciei distinctio
nem sufficit formalis distinctio inter
eas.
3. q. omnes qualitatis species ~~in hunc modum definiri possunt~~ iuxta ratio
nem divisionis superius assignatam
facile definiri possunt
Ad 1. ergo Argumentum R. pulchritu
dinem perse neque in hoc, neque in alio pre
dicamento esse constituendam est enim
quoddam ens per accidens constans ex
figura et quadam coloris suavitate
et idem dicendum videtur de sanitate que
in humorum temperamento consistit ni
si velis dicere ex humorum tempera
mento simplicem quamdam qualita
tem resultare, que sensu non percipit.
propterea tamen loco citato adducit pul
chritudinem, et sanitatem in exemplo
prime speciei qualitatis. quia inter species
prime qualitatis annumerari consue
verunt. ex similitudine forsitam, quam
habent in corpore pulchritudo, et defor
mitas. Item que sanitas et egritudo. ad vir

tu

virtutem et uitium in anima.
Ad. 2. Rr quod colores etiam intelligerent in superficiebus internis.
Ad. 3. possemus Respondere ut ad. 2m supra adductum respondimus ex diuo Thoma. uel consequenter ad modo dicta decendum calorem et frigus non pertinere ad primam speciem qualitatis neque ab Aristotele in exempla dispositionum afferri. quasi ad eam uere pertineant. ut Alexander et Albertus magnus. et alij affirmant: sed ut in calore et frigore quae sunt res sensibiles plane uideamus, quo modo dispositiones quae sunt res sensibus non subiecta, facile a subiectis abijciant. calor etiam et frigus non pertinent ad secundam speciem qualitatis. quod licet sint principia agendi a natura insita. acquiruntur tamen, quo ad gradus in quibus intendunt ac ut sic quodam modo acqui sita dici possunt. Reliquae uero animi affectus. et odium non pertinent ratione sui ad certam qualitatis speciem, sed ratione qualitatum, quae simul cum ipsis fieri solent.
Ad. 4. quod duritiei et mollitiei adducta ab Aristotele per modum exempli, in exemplis autem non est semper ueritas requirenda.
Species autem ^intelligibiles angelis a sua creatione infusae a deo. non oriuntur ab ipsa eorum natura

ra ac propterea non ad secundam sed
ad primam pertinent qualitatis speci
em.

Ad alia uero duo argumenta initio
quęstionis proposita ad probandum
non esse adequatam istam diuisioné
Rr ad Primum cum Ammonio q. Aris
toteles. uerum nonominus certam asse
ueranter proferret, ideo dixit alium
fortasse modum qualitatis euenire
posse. et etiam ut philosophos ad maio
rem horum perscrutationem incitaret
Ad. 2. Aristotelem. 5. metaphy. c. 13
latius accepisse nomen qualitatis q3
sic. et propterea inter qualitates dif
ferentias substantiales enumerauit.
et preterea minus accurate de specie
bus qualitatis disputauit, q3 hic. et ob
hanc causam naturalis potentię nullá
mentionem fecit.

Quæstio. 2. Vtrum pręd(i)cta membra qualitatum differant specie.

quamuis autem prędicta omnia proba
bilia sint. multi auctores tenent diui
sionem qualitatis in prędicta quattuor
membra

Quæstio. 2. Vtrum Habitus et dispositio et reliquę qualitatum complicationes inter se differant specie.

In-

In hac quęstione breviter Respondendum sentio. Naturalem potentiam et impotentiam, patibilem qualitatem et passionem; figuram et formam solum accidentaria et non specifica differentia distingui. quod consideranti non erit admodum difficile. quis enim non videat facile aut ęgre resistere accidentarias esse differentias. sicut ęgre aut acute videre. et similiter diu permanere aut diutius durare in quo patibilis qualitas a passione secernitur. similiter dicendum est de figura et forma ex terminatione quantitatis sic vel sic provenientibus, quę non aliter differunt quam puer et vir sub homine.

De dispositione et habitu maior est quęstio nitrum inter se specie differant. quidam enim negant, sed divus Thomas affirmat 1.2. q. 49. ar. 2. et Caietanus ibi meo et alij ut Sotus. et Fonseca. 5. metaphysi. cap. 14. quoniam habitus ex natura sua habet causas difficilis expulsionis a subiecto et ex se est difficile mobilis. et dispositio e converso ex se habet causas facilis expulsionis. et est mobilis a subiecto. si enim error aut vitium tenaciter hęrent hoc provenit ex mala intellectus aut appetitus dispositione (inordinata). et similiter si virtus aut scientia facile amittit ex defectu non provenit cum altera principijs infallibilibus innitatur. et altera rationi et naturę sit valde consona. contingere ergo potest (immo et de facto accidit) quod dispositio induat modum habitus, non tamen

men q, sit habitus quantum ad essen|
tiam
Pro magis autem exacta predictorum
omnium intelligentia notandum est
q habitus sumitur quandoque pro omni
forma. et sic dicimus opponi privatio
nem et habitum. Secundo sumitur pro
actu habere sive possesse. et pertinet ad
predicamentum habitus. tertio sumitur
pro qualitate superaddita potentie ad
prompte et faciliter operandum quo pac
to nunc de eo loquimur // // // //
Dispositio similiter sumitur vel pro situ
partium in toto et sic pertinet ad quanti
tatem, vel pro situ earundem in ordi
ne ad locum, et sic pertinet ad predica
mentum situs. vel pro qualitate dispone
te subiectum ad operandum. ut sumitur
in presenti.
Est igitur habitus qualitas superaddita po
tentie ad melius operandum ut contingit
in habitibus naturalibus vel ad simplici
ter operandum, ut contingit in habitibus
supernaturalibus adeo ut gratia quam
uis immediate per se ipsam non operetur
(non enim est habitus operativus) ad hanc
pertineat speciem est enim in anima
et operatur mediantibus virtutibus
De dispositione est maior difficultas quam de
habitu. dicunt enim multi non esse opus
ut disponat subiectum ad operandum
sed satis esse, si illud bene aut male in
se ipso afficiat. sed profecto sic commune est
omnibus accidentibus, ac proinde dispositio
De

debet subiectum disponere in ordine ad aliquam receptionem, uel operatio nem.

Notandum tamen q. licet dispositio pre cedat in sua productione habitum nō tamen essentialiter ut diximus tran sit in habitum. generat enim habit9 ex pluribg actibg. sic q. actus paulatim generant sive producunt dispositionē et cum ad ultimum illius deueniunt est generat' habitus. neqz actus precedē tes generationem dispositionis tum hā habitus terminant ad actionem sed ad qua litatem que per ipsos producit'. depen det ergo habitus a dispositione. et actibg que ipsam precedunt in fieri. sed non in conseruari

Circa Primam etiam speciem scilicet potentiam. et impotentiam notandum est. q. potentia sumit' pro passiua ad esse et sic transcendit omnia predicamenta uel pro potentia actiua. que est primum principium operandi, omne enim princi pium operandi in creaturis est qualitas scilicet uel potentia. uel aliquid poten tie additum. nam quantitas et relatio actiua non sunt, neqz substantia qū immediate per se ipsam.

Non pertinet ergo ad hoc predicamentum potentia passiua ut sic; sed quatenus actiua est et productiua alig. uel quatenus resistit actioni. ut durities uel innata ad

ac

actionem contrariam non resistendo ut mollities. et quod potentia passiua ut passiua non pertineat ad hoc predicamentum probat manifeste. quia si est potentia ad esse. diuagat per omnia predicamenta. et esse determinatum non habet / et si est iam in rerum natura uidemus quod potentia passiua formae ad informandum aut uero materiae ad recipiendum non distinguitur ab eisdem.
Vocant autem eam Philosophi supernaturalem potentiam quia ut in plurimum est a natura, non tamen semper. ut patet in calore quo aqua calida calefacit
ex dictis colligitur quod nomine potentiae non intelligimus aliquid priuatiuum potentiae. sic enim est nihil.
colligitur secundo. quod nomine potentiae intelligitur potentia intellectualis, rationalis, animatae et inanimatae rei. quales sunt intellectus, sensus nutritiua calor etc.
Circa tertiam speciem Notandum etiam occurrit quod Passio sumitur uel pro propria passione cuiuscunque rei transcendentaliter: uel pro receptione quo omne recipere est pati: uel tertio pro passionibus potentiae appetitiuae, sicut sunt actiones siue non: quod nobis nunc disputare non conuenit. uel tandem sumitur ut in presenti, pro qualitate cito transeunte
Passibilis autem qualitas dicitur non quia patitur. sed quia passionem efficit in sensibus—

Ad

Ad hanc pertinent omnes qualitates sensibiles, inquantum immutant sensus. immo ponunt etiam in specie potentie, inquantum sunt principia operandi, et producendi species sensibiles in sensibus. et hoc pacto ad hanc speciem pertinet lux aut lumen. ut immutat visum. et est in specie potentie. ut est potentia ad illuminandum.

Circa quartam speciem qualitatis aduertendum quod forma accipi potest uel pro substantiali. uel pro accidentali quae diuagatur per omnem genera accidentium. uel tertio pro figura ut hic accipitur nam quod mathematici dicunt figuram, physici appellant formam / figura autem potest mutari, uel sine ulla additione in ordine scilicet ad solum locum, uel situm, ut cum linea ex recta fit curua, aut e conuerso. Aut per additionem quantitatis et tunc simpliciter mutatur figura ut cum quadratum fit altera parte longior / nec figura realiter distinguitur a quantitate.

Rarum denique et densum (ut iam insinuauimus) uel dicunt ordinem partium in toto quantum et sic ad quantitatem pertinent. uel in ordine ad tactum, et sic sunt tangibiles qualitates.

cap

cap. 6 de sex ultimis prę dicamentis –

de His sex prędicamentis Aristoteles sic brevissime disserit. quia de actione et passione 3. phys. et 1. et 2. de generatione latissime disputat. de loco vero et tempore 4 lib. physic. de situ vero et habere licet nullibi late tractaverit, sic instituit tanquam de rebus parvi momenti brevem sermonē. quę etiam est secunda causa cur de istis prędicamentis tam breviter disputaverit. Tertia tamen causa ex contextu colligitur, quia nimirum ista omnia valde trita et pervulgata sunt. de actione vero et passione precipue agit dicens habere duo attributa nimirum, habere contrarium. et suscipere magis et minus, quę nec solis nec omnibus conveniunt. ut constat de primo attributo supra in alijs prędicamentis: de secundo vero quia illuminatio aeris contrarium non habet. et generatio substantialis tam active quam passive sumpta, magis et minus non suscipit. de situ autem dicit quod situm esse et alia concreta pertinentia ad prędicamentum situs denominative dicuntur a positionibus. sitibusve ut a suis abstractis, et de tribus alijs prędicamentis solas vocum significationes reddit et exemplis declarat. ut in principio fecerat. Dicamus igitur breviter de unoquoque quasi sigillatim. et tandem (licet aliquantulum ordine contexto) de omnibus simul

§. De actione et passione

ac

Actio et passio sumitur multis modis. Primo pro quocunque significato verbi activi, et passivi, quo solet informare et recipere appellare actiones, quae significantur per verba activa, et huiusmodi actiones potius sunt grammaticales, quam praedicamentales. Secundo sumitur pro relatione agentis ad patiens et econverso. Tertio ad nostrum propositum pro illo influxu et causalitate quo agens aliquid producit. quae quandoque dicitur actio (cum scilicet est immanens in eadem potentia vel parte subiecti) ut intellectio, quandoque dicitur factio quae est actio transiens. definitur autem actio ut colligitur ex 3 physic. cap. 3. sic. actio est agentis quatenus agens est actus seu perfectio. et ~~passio est~~ passio est patientis quatenus patiens est actus seu perfectio. Sunt que actio et passio una et eadem res, quae tamen diversimode accepta distinguitur: inquantum enim ab agente procedit dicitur actio: inquantum in patiente recipitur dicitur passio: quemadmodum eadem via ascendentibus dicitur acclivis, descendentibus vero declivis. in agente autem immanente idem est agens et subiectum actionis, in transeunte vero actio subiectatur in passo et creatio quidem actio identificatur cum deo, creatio vero passio cum creatura. sed de hac suo loco dicemus, neque actio alia actione producitur. immo neque modi rerum per actionem a seipsis distinctam oriuntur in rebus. Actionum item (et idem dicendum est de passionibus) quaedam

Marginal notes:

^ vel passiones; ^ vel passiones

^ vel actio est influxus agentis ad patiens, passio vero influxus quo dicitur passum.

^ Insuper actionum immanantium quaedam sunt a potentia apprehendente, qualis est intellectus ~~quo~~ visus et auditus. quaedam a potentia appetente, qualis est voluntas, irascibilis et concupiscibilis.

dam sunt successivae ut calefactio quaedam instantaneae ut illuminatio et successivae non solum ratione formae quae per ipsas producit. sed ratione suae propriae successionis magis et minus admittunt / Sunt insuper quaedam actiones et passiones a corpore ut calefacere et calefieri quaedam ab animo ut intelligere. et quaedam a superiori causa minimum a deo et angelis

De Praedicamento Ubi

quidam ut Fonseca et Soncinas existimant ubi esse denominationem extrinsecam a continentia actiua corporis continentis. sed Capreolus in 2 sent. dist. 6. q. 2 et alij multi hanc opinionem reiiciunt quia sic nihil reale poneret / 2° quia per motum localem aliquid reale acquiritur hoc autem est ipsa praesentia localis siue Ubi. nam locus qui est in corpore ambiente tantum quia terminus extrinsecus motus localis. unde non est putanda definitio gilberti dicentis quod ubi est circumscriptio corporis ex circumscriptione loci proveniens. tum quia tantum innuit esse extrinsecam denominationem. tum quia solum conuenit Ubi circumscriptiuo. et non definitiuo. ac ex consequenti non omni in hoc praedicamento contento. esse enim in loco contingit dupliciter scilicet circumscriptiue cum partes corporis locati respondent loco, et definitiue scilicet cum locatum ita est hic quod non alibi

S. metaphys

quam

gnamus totum sit in toto loco, et to-
tum in qualibet eius parte, ut angelus.
Est ergo ubi, presentia rei in loco vel spa-
cio aliquo. ubi autem et ubicatio nō
differunt nisi solo nomine. at ubi et ubi
catum sicut abstractum et concretum.
nec ubi formaliter importat relationē
propinquitatis, ut quidam putant, quia ad
relationem non est per se motus. sed sequitur
relatio ~~[illegible]~~ propinquitatis ad pre-
sentiam dictam. ./.
Solent adduci tres proprietates huius pre-
dicamenti. Prima q̄ secundum intensio-
nem non suscipit magis nec minus quia
unum corpus non est magis nunc in loco
loco q̄ fuit heri. sed secundum exten-
sionem bene suscipit magis et minus
aut forte proprius maius et minus. ./.
Secunda proprietas est quia non habe-
re contrarium. Tertia q̄ secundum pre-
sentiam localem res dicunt distantes aut
propinque.
q̄ si obiicias Porphirium dixisse in capi-
te de specie q̄ in predicamentis preter
genus summum et species infimas reperi-
unt etiam species medie (quod in loco
non invenit cum tantum sint due speci-
es infime ubi, scilicet circumscriptivum
et definitivum) Respondet Porphiriū
intelligendum esse, de quattuor primis
predicamentis, que precipua sunt. quod
adeo verum est ut Scotus affirmet ad ra-
tio

tionem summi generis non pertinere q. plures sub se habeat species. sed q. supra se non habeat aliud genus. et ponit exemplum in predicamento quando sicut esse in tempore, quod nullas uel paucas sub se species continet, non tamen habet supra se aliud genus.

De Predicamento situs

Situs significat et ordinem partium in loco. et spacium repletum uel replebile corpore. et sic non loquimur nunc de eo, et tertio sumitur pro ordine partium corporis locati ad locum. sicut sedere. iacere. aut stare. situm ergo esse (quod est concretum situs) est habere partes certo modo affectas ad partes loci. situs uero est locatio certo modo circumpositiue. ex quo constat differentia inter situm. et ubi: q. ubi solum dicit determinatum modum essendi in loco. Positionum autem quedam sunt naturales ut sedere. stare: alie non naturales. quarum quedam sunt contra naturam ut si quis pedibus sursum erectis manibus incedat: alie preter naturam ut situs lapidis in pariete etc.

quod est abstractum

uel positio partium

De Predicamento quando

quando quod huius predicamenti abstractum dici potest. est duratio creata. uel permanens. uel successiua extranea tamen rei denominate. dicitur creata ad excludendam eternitatem, que est duratio dei. dicitur completa ad excludendum instans

Dici

dicit permanens propter quum quod
est duratio angeli interna primo ange
lo et externa caeteris. addit denique aut
successiua extrinsece denominatae ut co
prehendat tempus qua ratione denomi
nat extrinsece et excludat prout in
trinsece denominat et pertinet ad praedi
camentum quantitatis.
esse in tempore (sumendo in tempo
relate prout etiam comprehendit quando)
est concretum huius praedicamenti.
habetque hoc praedicamentum maximam
similitudinem cum Ubi. ac proinde
sicut ubi est realis ad locum. ita quan
do est praesentia rei in reali aliqua dura
tione siue esse praesens rei in duratione
aliqua creata reali et completa.
q. si arguas quoniam uidetur ex dictis se
qui q. praesentia realis ut abstrahit ab ea
quae est in loco et ab ea quae est in tempore
uidetur genus ad haec duo praedicamenta et
sic eam mouerunt duo. Respondetur q. eius
modi praesentia dicitur analogice et per prius
de locali. quamuis quidam argumentis con
uicti unum praedicamentum ex utroque q. as
serant constitui.
Species huius sunt esse in tempore et esse
in quo. Rursus esse in tempore praeteri
to. praesenti et futuro. quae sunt uulga
res ipsius species.
proprietates huius praedicamenti tres as
signantur. prima est non habere contrarium.
secunda non suscipere magis nec minus.

et

et tertia est q. secundum hanc p̄ręsentiam in tempore, res dicuntur coexistentes uel non coexistentes

De Prędicamento Habitus

Habitus non sumitur hic, ut in prima specie qualitatis, neque pro forma opposita priuationi; sic enim diuagatur per prędicamenta. Sed sumitur pro actu aliquid habendi. et sic definitur ab Aristotele. 5. metaphysicę. cap. 7. Habitus est actus medius inter rem habentem, et habitam. Habere autem dicitur uel per informationem ut corpus albedinem. uel per continuationem ut homo habet manus. uel per dominium, ut dominus seruos. uel per continentiam alicuiam ut uas habet aquam. uel tandem quinto per continentiam passiuam et sic loquimur nunc de eo. quo pacto homo dicitur habere uestem, arma, uel ornamentum. et inde quidam dicunt q. habitus qui est uel hic abstractum huius prędicamenti est substantia extrinsecus apposita per modum accidentis. concretum autem est esse affectum eiusmodi substantia. ut esse uestitum. armatum. et ornatum. Dicitur igitur hoc prędicamentum quemdam modum realem absolutum quo res habens se habet in ordine ad rem habitam. Sicut et ubi dicit modum quo res est pręsens loco. Unde Fonseca 5. metaphys. cap. 7. q. 2. tenuit probabiliter q. hęc duo prędicamenta non distinguuntur. Sed contrarium tenendum est cum Aristotele et dicendum q. formaliter essentialiter

ter distinguunt nam presentia rei habi-
te in hoc predicamento est propter rem
habitam sicut Petrus dicitur habere ves-
tem, non sic autem dicitur habere locum.
quamvis non est inconveniens dicere
quod presentia, quam Petrus habet in loco
potest considerari duobus modis. primo
prout est presentia in spacio. et sic perti-
net ad predicamentum Ubi. secundo pro-
ut est presentia in re habita, nam etiam
dicimus habere locum; et ita pertinet
ad predicamentum habitus, et sic ratio-
ne formali tantummodo distinguunt.

De sex ultimis predicamentis
in communi. questio unica

C. De omnibus predictis sex predicamentis du-
bitari solet num absoluta an relativa
sint. et est prima quorumdam opinio
asserentium esse res absolutas simul cum
respectibus. quod desumpsisse videntur ex
Simonio(?) dicente esse quasdam precedentium
predicamentorum complicationes
quae in precedentibus ponuntur res vel abso-
lute simpliciter, vel respective. in his
autem absolute cum respectibus. Sed hoc
falsum esse ostenditur quia sic essent compo-
sita per accidens.

2a opinio est Scoti in 3. sent. dist. 1. et in
4. distinct. 13. q. 1. et in quodlibeto. 11. ar
4. asserentis haec sex predicamenta esse re-
lationes quasdam extrinsecus advenien-
tes. quas eas esse dicit quae posito funda-
mento et termino non statim insequuntur

et

et exemplificat in materia et forma et specialiter in anima et corpore Christi domini in triduo mortis. quando erat anima et corpus et tamen non erat relatio unionis. et sic est locus et locatum. et tamen non statim relatio praesentiae intervenit. sed profecto deficit ratio fundandi scilicet unitas vel unio materiae ad formam in primo exemplo. et in secundo similiter debita approximatio locati ad locum. ac proinde non est dicendum ut vult Scotus quod praedicamentum actionis sit relatio agentis ad patiens et passionis relatio patientis ad agens. ubi locati ad locum. quando rei temporalis ad tempus: situs rei situatae ad locum et denique habitus rei indutae ad vestimentum /

Deinde impugnat praedictam sententiam Scoti quoniam secundum ipsum relatio propinqui ad propinquum. et uniti ad unitum sunt relationes extrinsecus advenientes et tamen non ad aliquod praedicamentum pertinent nisi ad praedicamentum relationis / 3° quia si actio existit esset relatio in agente distinguerentur re aliter a passione sibi correspondente in passo quod est contra Aristotelem 3 physic. cap. 3. et quamvis Scotus nititur hoc argumentum diluere in 4. dist. 13. q. 1. afferens quinque acceptiones actionis minus conformes doctrinae Aristotelis nihil omnino facit /

4°

4° qr si in quattuor ultimis praedicamentis sunt quattuor relationes passiuę subiectorum ad formas denominantes, similiter ex parte formarum erunt alię quattuor relationes correspondentes quę constituent alia quattuor praedicamenta. qr si dixeris eiusmodi actiuas et passiuas relationes ad idem praedicamentum pertinere. pari ratione dicam ego actionem et passionem esse idem praedicamentum, quod tu non admittes / Ad quod addi posset q. quemadmodum se habet relatio intrinsecus adueniens ad intrinsecam; sic extrinsecus adueniens ad extrinsecam. ac per consequens sicut illa constituit speciale praedicamentum. ita et ista. et esset undecim praedicamenta.

Fundamentum autem sententię Scoti ut supra insinuauimus in prima ratione contra eius sententiam falsu est nulla est enim relatio quę non ponatur posito fundamento. et termino cum ratione fundandi, quę omni omnino relationi necessaria est.

3 sententia fuit Capreoli. in. 2. dist 1. q. 1. tenentis haec sex ultima praedicamenta esse respectus quosdam fundatos in relationibus, quas adinuenit Scotus. quę sententia ex eisdem argumentis confutari potest

est ergo quarta sententia conformis doc

tri

doctrinę D. Thomę quodlib. 1. q. 1. et secundum Aristotelem. Hęc prędicamẽta non esse relatiua secundum esse ut constat, sed formas aut quasi formas absolutas, inuoluentes respectus trãscendentales, aut secundum dici saltem ad subiectum, quia talis ordo ad subiectum intrinsecus est omni accidenti.

Ex dictis colligitur quod in his sex ultimis prędicamentis non sunt tam exacte cõditiones exquirendę sicut in aliis. neque tam rigorosę species et genera postulanda.

Tractatus Sextus

~~caput 10~~. De Post prędicamentis. cap. Unicũ

Hęc est pars tertia huius tractatus in qua (quemadmodum in prima de ante prędicamentis actum est de preambulis ad prędicamentorum intelligentiam necessariis) agitur de quibusdam conditionibus aut proprietatibus, quę omnibus uel aliquibus prędicamentis conueniunt.

Sunt autem post prędicamenta quinque scilicet oppositio, prius, simul, motus et habere.

Opposita autem sunt in quadruplici differentia scilicet contradictoria, contraria, priuatiua, et relatiua.

~~cap. 11~~. Prius dicit primo et propriissime quod aliud precedit tempore. Secundo id a quo non conuertitur essendi consequentia. ut animal respectu hominis. ualet enim

consequentia homo est ergo animal est, sed non econuerso. animal est. ergo homo est. Tertio dicit prius ordine ut in scientijs priora sunt principia conclusionibus. quarto dicit Prius id quod nobilius est id enim etiam natura prius appellari consueuit. quintus improprius modus prioris est / posset etiam dici prior ueritas rei existentis respectu ueritatis propositionis, qua eam existere affirmamus.

Simul etiam esse aliqua contingit triplici ter. nimirum aut tempore. aut natura qualia sunt relata. aut tertio ea que diuisione alicuius generis opponunt. eiusmodi enim etiam simul sunt natura. v.g. gressibile et uolatile diuidentia animal cap. 12

Species motus sex annumerant. scilicet generatio, corruptio. augmentatio et diminutio, alteratio, et motus localis cap. 13

Modi denique habendi siue habere sunt octo. nimirum. habere ut qualitatem scientiam. v.g. aut uirtutem. 2° habere quantitatem, trium v.g. aut quattuor cubitorum. 3° habere ea que circa corpus ponuntur ut tunicam, aut pallium. uel gladium. 4°. ut habere in parte. v.g. in manu annulum. 5°. habere ut partem. v.g. manum aut pedem. 6° sicut in uase. quod v.g. habet oleum aut uinum. et modium triticum cap. 14

7.º ut habere possessionem v. g. domum, aut agrum. 8.º dicitur vir habere uxorem, et uxor virum, sed hic remotissimus est habendi modus.

Tractatus Septimus De Libris Posteriorum. siue potius summarium bre uilsquium.

caput I

Hi libri inscribuntur de posteriori resolutione. resolutio autem examen est seu iuditium, quod de re aliqua sumitur: num conueniens sit sigra tione. Eiusmodi autem iuditium de syllogismis est an sit conformis preceptis artis dialecticæ. examen ergo de bonitate consequentiæ appellatur prior resolutio. de qua fit in libris priorum mentio. et contingit quando regula syllogismus imperfectus perperfectum. reducendo scilicet imperfectum ad aliquem ex perfectis primæ figuræ iuxta illa principia dici de omni. et dici de nullo. Secundum examen fit de premissis ex quibus constat demonstratio. scilicet utrum sint ueræ et necessariæ. et huiusmodi examen appellatur posterior resolutio. de qua agit in his libris Aristoteles. ista autem resolutio contingit cum premissas ex quibus demonstratio constat resoluimus usque ad prima principia naturali lumine cognita. et hoc ideo fit quia sepe contingit ab una essentia manare plures passiones ordine quodam. unam scilicet medi

an

ante alia. & que per definitioné efficit demonstratio est causa omnium propriarum passionum, unigs nimirum mediante alia. et ita unã debemus demonstrare per aliam scilicet quartam per tertiam; et tertiã per secundam usq; dum perueniamus ad primum principium explicans essé tiam. & ista appellat resolutio siue examinatio. V.g. risibile demonstra t de homine per admiratiuum. et admiratiuum per disciplinabile etc. usq; deueniamus ad animal ratio nale, quod est primum principium in scientia de homine.

His suppositis. cum ex Aristotele. 2. pos teriorum cap. 1. habeamus q, de qualibet re sunt quattuor quesita. primo an sit. secundo quid sit. tertio qualis sit et quarto propter quid sit. de demonstra tione breuissime. hec examinabimus quantum ergo ad primam questioné aduertendum, q, idem est querere an demonstratio sit. et an sit necessaria. In qua re statuo conclusio, demons tratio est necessaria. et probat quia de rebus habet scientia. licet contrarium asseruerit Heraclitus, et Cratilus. et demum aequirit. contra Aristotelem as serentem nostrum scire esse quoddam re miniscj. cum igit scientia sit necessaria

etiã

etiam demonstratio necessaria erit
hec autem conclusio constat ex prima
propositione Aristotelis dicentis quod om
nis doctrina, omnisque disciplina ex pre
cedenti fit cognitione.
Pro eius intelligentia notandum est
imprimis quod huiusmodi propositio non
est intelligenda de notitijs apprehen
siuis sed de notitijs iudicatiuis. neque
de sensitiuis sed de intellectiuis. et
rursus non debet intelligi nisi in gene
re cause efficientis; et debet intelligi
de quacumque doctrina quomodocumque
acquiratur, siue sit acquisita per inuen
tionem nostra industriá; siue sit ac
quisita mediante doctore. semper e
nim fit in genere cause efficientis ex
alio iudicio prius habito. notanter
dicimus dummodo sit acquisitum ta
le iudicium, quia iudicium quod est non
acquisitum, sed a lumine naturali,
quale est primorum principiorum. non
habet ex alio priori iudicio. sic enim
daretur processus in infinitum. et ita
in scientia de homine sistit in illo prin
cipio naturali lumine noto. scilicet
quod sit animal rationale.
Secundo notandum quod predicta propo
sitio habet locum etiam in opinione
et fide. perueniendum enim est etiam
ad primam fidem, et ad primam opi
nionem. quod si queras a quo nam cau
set

sit illa prima opinio et prima fides.
Respondet q. causant ex indistis eui
dente, per ineuidentem tamen con
sequentiam. Siquis enim sic colligat
articuli fidei sunt euidenter credi-
biles, ergo sunt ueri, antecedens eui
dens est. et tamen conclusio habetur
de fide. quia hoc q. esse ueros articulos
fidei non euidenter sequitur ex hoc q. e
uidenter sunt credibiles.
3° notandum q. praecognitiones sunt
duae. nempe An est. et quid est. praecog
nita uero sunt tria. scilicet subiectum
propria passio, et principium. et de
subiecto praecognoscimus An est et quid
est. de propria passione quid est. de
principio uero An sit.
Praecognoscimus inquam in qualibet scien
tia de subiecto. esse uerum ens. non quod semper
realiter existat (quia de Rosa in hyeme
habetur scientia) sed quia habet esse uel in
causis naturalibus. uel in potentia di
uina. et sic uerum intelligendus Aristo
teles cum ait, quod non est, non scitur
dixi. uel in potentia diuina. quia deus ha
bet scientiam etiam illarum rerum quae
in aliqua temporis differentia non sunt
futurae. sicut habet scientiam et cog
nitionem alterius mundi, a deo facti-
bilis. quae scientia simplicis intelligentiae
uel abstractiua solet nuncupari.
Rur

Rursus cum de subiecto dicimus esse praecognoscendum quid est, intelligimus non de diffinitione descriptiua et quid nominis. sed de quidditatiua et quid rei. ea enim est medium in demonstratione propter quid. neque est animus dicere quod in scientia diffinitio subiecti non tradatur. pertinet enim ad quamlibet scientiam tradere diffinitionem subiecti, sed quod eiusmodi diffinitio non est demonstratione acquirenda. sed supponenda ad demonstrandas proprias passiones

Cum de propria passione praecognoscendum dicimus quid est. intelligimus de diffinitione quid nominis supponendo scilicet quid significet.

De Principijs denique praecognoscendu est an sint. idest quod sint uerae propositiones

Cum ergo sint quattuor quaesita ex intentione rogata. An est, quid est, quale est, et propter quid est. de An est et quid est nulla est demonstratio. sed solum de quia est et propter quid est. ut puta de homine, quod est risibilis et propter quam causam est risibilis.

His suppositis est dubium utrum liceat in demonstratione assentiri praemissis sine eo quod assentiat conclusioni. et

et Respondet q, bene stat assentiri cuilibet ex premissis seorsum sine eo q, prestet assensus conclusioni. immo stat assentiri ambabus premissis et non conclusioni. nisi adsit assensus bonitatis consequentie. Stante autem assensu premissarum et bonitatis consequentie non potest non generari assensus conclusionis. nisi aliunde proveniat impedimentum. et hoc est quod dicunt dialectici non assentiri maiori et mino ri absque eo q, assentiat conclusioni. q, assensus premissarum est causa naturalis assensus conclusionis. Nec ut quibusdam videtur est necessarium ut in eodem instanti in quo quis assentit minori generet assensus conclusionis. sed sat est si statim producat

notandum tamen q, notitia sive sensitiva sive intellectiva producitur in instanti si obiectum sit debite applicatum. applicatio autem fieri potest in tempore. ut patet cum visibile quod erat remotum fit visui presens.

Hoc autem adeo verum est q, etiamsi in intellectu sit error contrarius conclusioni illate ex premissis. in eodem omnino instanti excluditur error et generatur verus assensus. taliter q, in genere cause materialis prius ~~est~~ natura est q, excludatur erroneus assensus. in genere vero cause efficientis prius est introductio

dentis assensus veri / Diximus nisi aliunde proveniat impedimentum qr cum intellectus noster sit finitæ activitatis et limitatum, quo ad intensionem, et quo ad numerum notitiarum etiamq. licet in potentia possit infinita intelligere in actu tamen nõ potest nisi finita. et ita intense potest intelligere aliquam rem q. non potest intensius eam intelligere nec considerare aliquid de novo nisi remittat notitia quam habet re alia et ex quo sequitur q. dato q. capacitas alicuius intellectus sit solum ad decem notitias et in hoc numero denario ad quem se extendit continuat assensus maioris, et minoris alicuius demonstrationis in tali casu non potest intellectus adv[er]tere ad conclusionẽ nisi corrumpat una ex decem notitijs prius habitis.

hoc est non tot quam plura

Caput 2m. quid sit Demonstratio?

Pro huius intelligentia notandum q. iudicium de aliqua re sumit ex fine finis vero demonstrationis est scientia ad quam acquirendam ex se ordinat scientia autem est habitus verus certus et evidens acquisitus a nobis ex cognitione præmissarum principiorum / notandum sunt singulæ definitionis partes qr

scien

Scientia est habitus non actus transiens est uerus ut excludat error. certus ut distinguat ab opinione quae formidinem includit. euidens addit ad distinctionem fidei. quae habitus uerus et certus immo certissimus est non tamen euidens et clarus. et tandem dicitur acquisitus ex primis principijs et per demonstrationem ad differentiam intellectus primorum principiorum qui non acquirit. sed est inditus a primo naturae auctore. et habet idem nomen cum ipsa potentia scilicet intellectus.

Notandum tamen q, non in omnibus scientijs est idem certitudinis gradus. et euidentiae. sunt etenim quaedam scientiae adeo certae et euidentes ut nunquam deficiant ut sunt mathematicae. Aliquae uero scientiae sunt de illis. quae ut in plurimum eueniunt scilicet q in hyeme sit pluvia. et huiusmodi de quibus agit physica, ac proinde ad rationem scientiae satis est de his agat quae ut in plurimum eueniunt. et per suas causas cognoscunt.

ex qua definitione colligi primo q, quando cognoscimus aliquid per effectum non cognoscimus simpliciter loquendo per scientiam.

Secundo colligi q, Angelus quamuis sine discursu simplici cognitione cognoscat. habet scientiam rerum. quia cognoscit

est unum esse alterius causam, ac proinde dicitur cognoscere effectum per causam. Et suo modo proportionabiliter dicendum est de scientia dei optimi et maximi.

His positis statuit demonstrationis definitio per causam materialem. sic. demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, immediatis, prioribus notioribus, causisque conclusionis

Hoc est quantum ad genus primum [faint margin note]

dicit ex veris quia premissae falsum possunt esse causa illationis conclusionis verae, non tamen veritatis ipsius conclusionis. et hoc est quod dialectici dicunt ex vero semper sequi verum scilicet quantum ad inferri. et quantum ad existere. ex falso vero quandoque verum. quandoque falsum

Pro intelligentia illorum verborum. Primis et immediatis nota, quod propositio dicitur immediata vel quia nil mediat inter ipsam et conclusionem. ut inter hoc quod est hominem esse admiratiuum et risibilem. vel quia caret priori medio quo posset demonstrari. et demonstratio semper constat ex immediatis secundo genere saltem virtualiter, quia quando formaliter procedit ex immediatis primi generis. Later in illis virtus immediatorum indemonstrabilium. //

^ et procedit

^ et mediate

ex quibus sequitur duplicem esse demonstrationem propter quod alteram precipua que ex immediatis simpliciter, formaliter et immediate procedit, et alteram

quae

que ex talibus procedit non immedia
te et formaliter, sed virtualiter ut
dictum est. necessario dari debet philo
sopho, q. precipuum. et potissimum de
ceterum demonstrationis definierit q.
in unoquoque genere dat unum, quod
est metrum et norma ceterorum. ni
si velis dicere et bene, q. omnis demons
tratio procedit iuxta dicta, ex primis
et immediatis simpliciter, saltem vir
tualiter, et mediate.
An autem demonstratio univoce vel
analogice dicatur utraque demonstratio
ne dicat problematice defendi potest
ut constabit intuenti.
Notandum ulterius pro definitionis ex
plicatione. q. individua et singularia
sunt nobis notiora. universalia vero
qualia sunt species sunt notiora natu
ra, natura enim singularia non intē
dit nisi ob conservationem speciei. et
inde est q. universaliora qualia sunt
genera v.g. animal sunt nobis notio
ra quam species (ut pote minus a natura
intenta) q. si aliquando in Aristotele
repereris singularia esse magis nota
quo ad naturam, adverte q. per singu
laria non intelligit individua. sed mi
nus universalia, nimirum species.
Preterea notandum. q. duplex est causa
altera essendi et cognoscendi simul. al
tera cognoscendi tantum, quo partes perfec

fectus deuenimus in cognitionem causarum. et sic ex eclypsi lunę colligimus interpositionem terrę inter ipsã et solem. ex quo sequitur duplex esse demonstrationis genus. est enim altera demonstratio propter quid, de qua hucusque locuti sumus. et altera demonstratio quia, quę procedit ab effectu ad causam; sunt enim sepissime nobis effectus magis noti, quam causę a quibus emanant. de demonstratione ergo propter quid, et quia, demonstratio quę sit hoc edicit " " "

Notandum insuper quod principia scientiarum ex quibus demonstrationes procedunt sunt in duplici differentia. quędam communia omnibus scientijs uel pluribus. et huiusmodi appellantur dignitates, u.g. quodlibet est. uel non est et omne totum est maius sua parte et hęc sunt natura et nobis etiam notoria. quędam sunt principia propria alicuius scientię. et appellantur positiones. uel suppositiones. ut in scientia de homine. quod homo sit animal rationale. quę quamuis sint notoria natura, nõ tamen semper sunt notoria nobis. ac proinde huiusmodi principia precognoscantur, non est inconueniens, quod manifestentur. et explicentur. aliud enim est explicari, aliud demonstrari

Vnde colligitur quod cum Aristoteles dicit quod propositio per se nota est. quę cognoscetur quan

quando terminos cognoscimus per ter-
minos intelligit res per terminos sig-
nificatas.

Sunt igitur aliquae propositiones natura
et nobis notae. quaedam autem natura et
non sic quo ad nos. Unde licet haec propo-
sitio homo est disciplinabilis sit per se
nota. quo ad nos non sic. ac proinde po-
test demonstrari per illam, animal ra-
tionale est disciplinabile.

et Nota quod cum philosophi dicunt in scien-
tijs oportere fieri resolutionem usque ad pri-
ma principia comunissima. non est in-
telligendum de comunibus omnibus
aut pluribus scientijs, sed de comunibus
in illa scientia

Deinde advertendum quod non est nece-
se quod in omnibus scientijs principia sint
nota addiscentibus illam scientiam. sed
satis erit si sint nota et evidentia in a-
lia scientia. quod verum habet in scien-
tijs subalternatis respectu subalternan-
tium. ut in musica respectu arithmeti-
cae huius enim principia sunt conclusio-
nes illius. et ob hanc causam, principi-
a sacrae theologiae. qui sunt articuli fidei
non inconvenit non esse nobis nota licet
in se sint notissima natura. quia sunt no-
ta in scientia dei. et beatorum. cui quo-
dam modo nostra theologia subalterna-
tur. non tamen sic quod articuli fidei sint con-
clusiones in beatorum scientia. sunt enim e-
tiam ibi principia prima.

ex quo colligitur quod theologia non est habi-

tus quo assentimur articulis fidei. sed conclusionibus ab eis deductis. per fidem autem habitum articulis assentimus sed ut hoc bene intelligatur notandum est dupliciter conclusiones theologicas ex fidei articulis deduci posse. scilicet aut per evidentem consequentiam et de his non licet opinari. sed immediate sunt fides de ipsis. ut si quis ex hoc fidei articulo, nimirum quod Christus est homo colligat per evidentem consequentiam quod Christus est risibilis quae similiter est de fide. Aliquae vero conclusiones theologicae inferuntur ex praedictis fidei articulis per inevidentem consequentiam, et de his licet opinari contrarium. v.g. ex illo articulo fidei quod deus est trinus et unus infert theologus per inevidentem consequentiam quod divinae personae constituuntur et distinguuntur per relationes. de quo licitum est opinari: et sic tenuit D. Bonaventura quod non constituuntur per relationes sed per origines quasdam

Sed dubium his suppositis occurrit num sit possibile quod magis assentiamus conclusionibus quam praemissis. ad quod respondet quod assensus primorum principiorum est causa quoniam ea assensus conclusionis. et ex consequenti manifestior+. as/longe sensus etiam quarumlibet praemissarum maior est quam conclusionis, quae ex ipsis infert licet sit eiusdem rationis. Hoc

+ et alterius rationis.

Hoc autem intelligendum est, nisi assensus conclusionis pendere etiam aliunde quam ab assensu premissarum, tunc enim assensus conclusionis bene poterit esse certior quam assensus premissarum, immo et primorum principiorum. v.g. apud Aristotelem (qui ex principijs philosophiae colligebat hanc conclusionem deus est unus) forte erat certior assensus principiorum, quam assensus dictae conclusionis, quia apud illum assensus huius conclusionis magis dependebat ab assensu principiorum. at vero apud Christianum philosophum, qui tenet praedictam conclusionem, non solum ex principijs philosophicis, sed etiam ex fide certior et firmior est assensus conclusionis quam assensus principiorum.

Advertendum etiam quod, cum Aristoteles asserit magis assentiri premissis quam conclusioni, intelligi debet de certiori et clariori assensu, non de maiori intensione notitiae, quia potest contingere, ut intellectus cum maiori intensione attendat ad premissas. quod autem magis assentiatur premissis, inde ostenditur, quia propter quod unumquodque tale, et illud magis. assentimur autem conclusioni propter premissas, ergo magis premissis. debet autem hoc axioma ut sit universaliter verum sic intelligi, quod praedicatum utrique extremo competat, et de utroque praedicetur, et de uno praedicetur propter aliud: defectu cuius non valet sanguis minus propter sanitatem, ergo

iuxta axioma Philosophorum

ergo

go sanitas magis minuit, quia illud prædicatum minuit non prædicatur in casu dicto de sanitate, sed de sanguine. Secus est si diceremus, diligo Petrum propter Joannem ergo magis diligo Joannem.

Caput 3. qualis sit demonstratio.

Hic ordo est ad quærere ex quibus et qualibus præmissis constet demonstratio.

Pro eius intelligentia cognoscere oportet quid sit dici de omni, dici de per se, et dici universaliter.

Dici ergo de omni dupliciter sumi potest, scilicet prioristice, et contingit quando nihil est sumere sub subiecto de quo non dicatur prædicatum sive vere sive falsa, ut cum dico omnis homo est albus. et dici de omni posteriostice, quod contingit, quando prædicatum vere dicitur de subiecto, scilicet pro quolibet individuo, et pro quolibet tempore: ut omnis homo est animal. quare dici prioristice non requirit veritatem propositionis, sed quod sit universalis. dici vero posterioristice veritatem posccit propositionis nec requirit quod sit formaliter universalis nam hæc propositio homo est animal

est

est de omni posterioristice quamuis sit indefinita. equipollet enim uniuersali.
ex quibus sequitur q. dici de omni prioristice deseruit negocio sylogistico in quo solum agit de bonitate consequentie. et non attendit necessitas aut ueritas propositionum. dici uero de omni posterioristice deseruit demonstrationi requirunt enim ad demonstrationes propositiones que sunt de omni posterioristice. / dici autem de omni non est conditio propositionis sed predicati; ac proinde propositio uniuersalis, et dici de omni differunt.

Dici per se est non predicari accidentaliter. ac proinde hic sumitur prout distinguit contra dici, aut esse per accidens. sed notaq. esse per se est triplex. nempe esse per se predicandi. esse per se essendi. et esse per se causandi. esse per se predicandi est, quando predicatum est de essentia subiecti, aut ab essentia subiecti promanat. unde est primus et secundus modus per se predicandi. et aduerte q. cum differentia superior predicat de inferiori mediate ponit in primo modo predicandi per se ut q. cum dicimus, rationale est sensitiuum / esse per se essendi constituit

ter

Tertium modum cum conuenit solis subiectis incomplexe. hec enim substantia habet esse per se, et hec accidens habet esse in alio.

modus per se causandi constituit in hac classe quartum modum per se. et est quando effectus predicatur de sua propria causa ut edificator edificat iugulator interimit. et aduerte quod huiusmodi propositiones dicuntur per se quamuis predicatum sit accidens quia effectus de sua causa predicatur per se. ac proinde sunt per se, non perseitate predicandi. ~~non autem~~ sed perseitate ~~cau~~ causandi. et hoc ~~etiam~~ non solum cum causa importat aptitudinem ad effectum, sed etiam cum dicit actum causandi ipsum. //

^ ut dixit Caietanus

ex quo colliges solum tertium modum per se ex supradictis, non esse utilem ad demonstrationem. quia ut diximus est modus incomplexorum, et per se existentium.+ / sed aduerte quod secundus et quartus modus aliquando coincidunt, quia aliquae propositiones possunt esse in secundo et quarto modo. v. g. si dicas omne animal rationale est disciplinabile. et alia huiusmodi

+ ad quem autem modum perseitatis spectent in quauis demonstratione premisse. et conclusio facillimum est iudicare -

Dici Vniuersaliter est quod predicatum conueniat subiecto secundum quod ipsum. idest quod competat subiecto ratione ipsius et non ratione alterius, quod est per

se

se illi competere. Vnde dici perse et dici vniuersaliter distinguunt. dici enim per se distinguit contra esse per accidens. at dici vniuersaliter distinguit contra esse per aliud.

Duę autem conditiones requiruntur ad hoc quod prędicatum dicat[ur] vniuersaliter. Prima est q[uod] dicat[ur] de omni pollenti[a]stice. id est necessario de subiecto. secunda est q[uod] perse primo, et non per aliud co[m]petat subiecto. defectu enim hę propositio homo est sensitiuus non dicit[ur] vniuersaliter, q[uia] licet sensitiuum perse co[m]petat homini, non tamen competit illi perse primo. q[uia] conuenit illi ut animal est. Hęc ergo tria scilicet dici de omni dici perse. et dici vniuersaliter habent se sicut superius et inferius. namquidquid dicit[ur] vniuersaliter dicit[ur] perse. et quidquid dicit[ur] perse dicit[ur] de omni non tamen vice versa.

ex quibus Animaduertes non esse necessariu[m] ut in omni demonstratione propter quid propositiones sint de prędicato dicto vniuersaliter, nisi in demonstratione potissima quę procedit ex primis et immediatis.

Nota pręterea q[uod] propositio necessaria et perse. non conuertuntur. sunt enim multę propositiones necessarię quę non sunt perse ut sunt omnes conditionales ueręut si Petrus disputat Petrus loquitur. Rursus propositiones verę de pręterito sunt necessarię et non de perse ut Adam fuit. Item propositiones de prędicato inseparabili quamuis sit accidens sunt necessarię et

ta

tamen non per se ut v.g. cignus est albus, coruus est niger. nihilominus cum dicit Aristoteles quod demonstratio debet procedere ex propositionibus necessarijs pro eodem accipit necessarium, et per se. Secundum mentem Themistij quod loquatur Philosophus de necessitate absoluta, non conditionaliter: et ita in presenti propositiones conditionales non dicunt necessarie, quia ibi necessitas non est absoluta et loquitur de necessitate proueniente a principijs essentialibus. qua ratione quantum ad presens propositiones cuius predicatum est accidens inseparabile non censent necessarie; quia necessitas accidentis inseparabilis non prouenit a principijs essentialibus, sed ex complexione indiuiduali. " "

His omnibus suppositis sit prima conclusio. demonstratio constat ex propositionibus per se, ~~quia procedit ex necessarijs enim~~ probat illa que sunt per se sunt necessaria. sed demonstratio procedit ex propositionibus necessarijs ergo procedit ex propositionibus per se. et si quispiam dicat hunc non esse bonum sylogismum, quia est in secunda figura et procedit ex affirmatiuis in qua ex talibus nihil sequitur. Respondet quod illa maior debet intelligi cum exclusione, scilicet ea que sunt per se sola sunt necessaria; vnde non est pure affirmatiua, sed virtualiter negati-

tiua. facit enim istum sensum. omnes propositiones per se sunt necessariæ et nullæ aliæ sunt necessariæ et ita propositio est vera si intelligat ut diximus de necessitate absoluta et proveniente ex principijs essentialibus

2.a Conclusio Omnis demonstratio debet constare ex principijs proprijs. proprijs intellige non ex alienis alterius scientiæ, neque ex communibus alijs scientiæ qui in scientijs ut dicit Aristoteles non est migrandum de genere in genus, Unde una scientia non debet uti principijs alterius

Pro eius maiori intelligentia nota q. duæ scientiæ possunt se habere tripliciter Primo modo, q. ex eiusdem idem genus, et sint inter se omnino diversa veluti sunt arithmetica et geometria quarum illa agit de quantitate discreta, hæc uero de continua. Secundo modo se possunt habere ita ut una scientia sit inferior alia, quemadmodum se habent scientia de homine et scientia de animali. Tertio modo ita ut una sit inferior ad aliam indirecte, seu accidentaliter: et hoc accidit, quando subiectum unius addit aliquid subiecto alterius; huius modi sunt scientia subalternata, et subalternans; scientia enim subalternata addit aliquam differentiam accidentalem supra subiectum scientiæ subalternantis, sicut perspectiua dicit subalternari geometriæ. et musica

Arith

Arithmeticę, geometria enim agit de linea, perspectiva autem de linea visuali. Arithmetica item agit de numero, musica vero de numero sonoro, quę est differentia numero accidens, sicut et visuale lineę. conclusio igitur Aristotelis debet intelligi de scientijs usurpatis primo modo in his enim principia debent esse distincta. in alijs scientijs non ~~[illegible]~~ est necessarium, cum scientia de inferiori possit uti principijs scientię, quę est de superiori, et scientia subalternata principijs scientię subalternantis.

^ ut scientia de homine principijs scientię de anima etc.

Secunda pars conclusionis est vera scilicet demonstrationem non debere constare ex principijs communibus pluribus scientijs. ex quo fit quod Brisoptesius male demonstrabat dari quadraturam equalem circulo. hac demonstratione, ubi datur maius et minus datur ęquale. sed in circulo datur maius et minus ipso circulo. ergo datur ęquale quadratum ipsi circulo, quę conclusio est geometrię, utebatur enim illo principio ubi datur maius et minus datur ęquale quod est principium commune geometrię et Arithmeticę.

3a conclusio demonstratio procedit ex perpetuis et incorruptibilibus. probatur pręmissę demonstrationis debent esse de omni, ergo debent esse universales at universalia sunt incorruptibilia et perpetua ergo etc. et similiter philo

so

sophandum de incorruptibilitate defini
tionis, que solet esse medium in demons
tratione, principium eius, aut conclusio
et ut diximus tractatu de vniuersalibus
vniuersalia per se non corrumpuntur, neque
definitio proprie est de singularibus
cum autem possit de aliqua re quadru-
plex assignari definitio scilicet per causa
formalem, materialem, efficientem. et
finalem. quando una definitio per aliam de
subiecto demonstrat: appellat demons
tratio positionis. v.g. cum dicimus omnis
appetitus vindicte est accensio sanguinis
circa cor. sed ira est appetitus vindicte
ergo ira est accensio sanguinis circa cor.
definit enim ira[m] tanquam per causam fina
lem cum dicit appetitus vindicte. secunda
quod per causam materialem, cum dicitur
accensio sanguinis circa cor. cum autem
per definitionem demonstramus propriam
passionem de subiecto, aut definito. defi-
nitio est medium imo solet esse potis
simum demonstrationis medium. ut si
dicas omne animal rationale est discipli
ne capax. homo est animal rationale, er
go est discipline capax. ubi definitio ho-
minis, que est animal rationale est me
dium et principium.

principium

caput. 4 Propterquid sit demonstratio?

Ad hoc quesitum Respondet demonstra
tio

tionem esse propter scientiam ad hanc enim acquirendam ordinatur ut docet Aristoteles. 2 post. c. 2. dicimus autem quod demonstratio est syllogismus faciens scire

Notandum autem quod diversae scientiae possunt agere de eadem re secundum diversas rationes. distinctio enim scientiarum sumitur ab obiecto formali

2º Notandum quod una scientia potest ab alia distingui tribus modis. scilicet numero, ratione subiecti. vel genere et hoc accidit ex parte cognitionis. vel ex parte finis. ex parte cognitionis distinguitur scientia ab aliis habitibus intellectualibus scilicet ab intellectu principiorum. ab arte, a sapientia, et prudentia. ex parte vero finis scientia prattica distinguitur ab speculativa. Tertio modo scientia una distinguitur ab altera secundum speciem huiusmodi autem differentia sumitur ex parte obiecti circa quod scientia versatur habet enim se obiectum ad modum formae respectu scientiae, et sicut secundum diversitatem formarum attenditur diversitas specifica rerum sic ex diversis obiectis formalibus sumitur distinctio specifica scientiarum

3º Notandum quod formalitas obiectorum pensanda est ex maiori aut minori abstractione. et inde oritur differentia formalis inter obiectum physicae, mathematicae. et metaphysicae. metaphy

si

sica enim abstrahit a materia sensibi=
li et intelligibili: ~~metaphysica~~ mathema=
tica a sensibili non tamen ab intelligi=
bili et tandem physica abstrahit a
materia sensibili singulari, non tamē
a materia sensibili comuni

Sed Dubitabis quomodo diffe=
rant opinio fides et scientia? Ad
proximus solutione notandum quod Aris=
toteles solum cognouit quinque habitus
intellectuales, quibus non potest sub=
esse falsum, quos annumerat 6. ethi.
cap. 3. primus est intellectus qui est
cognitio principiorum. secundus scien=
tia, qui est cognitio conclusionum. Ter=
tius est sapientia. et est cognitio rerum al=
tissimarum. quartus est prudentia. quae
est cognitio rerum agibilium. et ultimus
est ars. qui est cognitio rerum factibili=
um. Huiusmodi habitus non inclinat
ad falsum, sed ad uerum tantum.
ex quo fit quod fides et opinio, quae etiam
sunt habitus intellectuales non sunt
adeo ueri, quod quandoque possunt inclina=
re ad falsum. nulla enim est fides hu=
mana tam certa. cui falsum subesse nō
possit. Nec ulla est opinio tam proba bi=
lis, quae non possit esse falsa.

2o. Notandum est duplicem esse fidē
alteram diuinam, alteram humanā
quarum utraque innititur auctoritati dicentis
sed diuersimode. nam fides diuina inni=
titur auctoritati dei dicentis. fides uero hu=
mana

mana auctoritati hominis. videe[st]
q[uod] fidei diving falsum subesse non po
test. sicut de humana diximus. hec
enim quacunq[ue] certitudine polleat
falsa esse poterit.
Fidem illam divinam nec Aristoteles
nec philosophi naturales agnouerunt
et proinde cum de fide loquunt[ur] de
humana intelligendi sunt
differunt fides humana et opinio pe
nes magis et minus, est enim fides
humana uerior q[uam] opinio. et diffe
runt secundo penes certitudinem
q[uia] similiter fides humana est ma
gis certa. et proinde de fide humana
dicit[ur] q[uod] est habitus certus, qui enim
habet fidem humanam sine aliqua
formidine assentit; at opinio est ha
bitus formidolosus, nam qui opinat[ur]
semper cum aliqua formidine assen
titur
Notandum insuper q[uod] fides divina
et humana quin etiam opinio semp[er]
generant[ur] cum pia affectione volunta
tis hoc est voluntas mouet intelle[c]
tum ad assentiendum rebus credibi-
lib[us] et opinabilib[us]. et obid asserunt
theologi q[uod] fides est actus intellectus
dependens a voluntate. et hoc innuit
Paulus Apostolus cum ait, captiuan
tes intellectum in obsequium fidei.
q[uia] intellect[us] non conuincit[ur] nisi ab e
uidentia et experientia, que neq[ue] in
fide neq[ue] in opinione reperiunt[ur] //
ex

ex quibus colligitur differentia in-
ter habitus intellectuales superius
ab Aristotele relatos, et inter fidem
et opinionem, quod illi habitus præter
quam quod sunt veri et certi, sunt etiam e-
videntes et clari, et ideo conuincunt
intellectum et non est necessaria
pia motio voluntatis.

Est etiam differentia inter fidem et
opinionem, quod ad fidem magis requiri-
tur auctoritas quam ratio. et ita fides in-
nititur auctoritati. opinio vero ma-
gis postulat rationem probabilem.

Rursus opinio aut est immediata
quæ scilicet ex alia priori opinione
non procedit, aut mediata quæ ex
alia opinione oritur et originatur.

Item opinio multipliciter acquiri
potest uno enim modo generatur ex pri-
-1. ncipijs accidentalibus per inevidentem
consequentiam. alio vero modo ex
aliquibus coniecturis. et sic definitur
opinio est habitus formidolosus rei
cognitæ. itaque opinio est de rebus con-
tingentibus. contingens autem esse
potest vel ex parte subiecti, vel ex par-
te obiecti. ex parte obiecti est quando
res de qua habetur opinio in rei veritate
est contingens. ex parte vero subiecti
quando intellectus, in quo est opinio iudi-
cat de aliqua re quod est contingens vel non
necessaria; licet ipsa res a parte rei sit
contingens vel necessaria. //

Aduertendum tamen quod de eadem re non
po

potest simul haberi scientia et opinio [in eodem subiecto] quia scientia ut dictum est habitus certus et euidens opinio uero formidolosus et ineuidens. et idem dicendum est de fide et scientia. et inde est ~~quod cum dicitur fides deficiet in quibus dum viuimus habemus fidem non manebit in patria~~ quia fides quam nunc habemus de articulis fidei non manebit in patria adepta clara visione dei. bene quidem uerum est quod adepta scientia rationes probabiles adiuuant suo modo ad assensum scientificum et similiter rationes naturales ad fidem supernaturalem iam habitam. non tamen ut per eas uel scientia acquiratur uel fides

An autem formido sit de intrinseca ratione opinionis [est dubium]. per formidinem autem (quod idem est) intelligimus priuationem certitudinis. quae non distinguitur realiter ab ipsa opinione

et circa hoc est duplex modus dicendi quidam enim affirmant fidem humanam et opinionem specie distingui. et consequenter dicendum est formidinem esse intrinsecam opinionj. et certitudinem fidei / Alij dicunt predictam fidem et opinionem solum differre accidentaliter secundum magis et minus. et negant formidinem

esse

esse intrinsecam opinioni, quoniã
habitus opinatiuus seu assensûs ~~a~~
côclu-sionis ~~[illegible]~~, qui nunc est minus certus
et cui assentimur cum formidine.
crescente fama et authoritate dicen-
tium fit certior. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ et tunc manet
opinio sine formidine. et haltenus de
hoc breuis Posteriorum summario.

Liber 5 De Naturali Philosophia

Tractatus primus in octo libros Physicorum

Proemium

Primum declarandum hic nobis occurrit quibusnam modis dividantur scientiae et ex quanam ratione colligatur ipsarum divisio ut intelligatur quem sibi interea philosophia vendicet locum. Secundum est quo pacto ens mobile acceptum sit ipsius philosophiae subiectum. Tertium denique quaenam sit eiusdem philosophiae distributio. Quantum ergo ad primum suppositis definitione scientiarum in practicas et speculativas advertendum est speculativam scientiam dividi ab Aristotele 6. metaph. c. 1. in philosophiam naturalem mathematicam, et metaphysicam cuius divisionis sufficientia colligitur sic. Res omnes quae sub contemplationem cadunt aut sunt re ipsa mobiles et ut tales considerantur sicut coeli et elementa et sic pertinent ad philosophiam naturalem. aut sunt quidem mobiles non tamen ut tales considerantur ut globus et quadrangulus. et sic pertinent ad mathematicam. aut denique nec sunt mobiles, neque ut tales considerantur ut Deus optimus maximus. et angeli et sic pertinent ad metaphysicam. Unde sequitur tres tantum esse theoricas scientias

et naturalem philosophiam ita inter ipsas contineri, ut praeterquam practicas omnes (quae laudabiles et honorabiles dicuntur) dignitate antecellat, ut et auctor Aristoteles loco citato etiam medium dignitatis locum tum ratione certitudinis, tum ratione praestantiae subiecti inter theoreticas obtineat. nam inter ipsas ratione certitudinis primum dignitatis locum obtinet mathematica; secundum naturalis philosophia, tertium metaphysica. Ratione vero praestantiae subiecti primum tenet metaphysica. Secundum philosophia naturalis, quae agit de rebus prout mobiles sunt. Tertium mathematica quae de illis solum agit in ordine ad magnitudinem " " "

Notandum autem quod res non mobiles considerata quae ut mobiles non possunt constituere aliquod genus scientiae quia eiusmodi consideratio non esset abstrahentium sed omnino falsa

Notandum secundo quod licet mathematicae agant de rebus quantis quae aptae sunt replere locum et ex consequenti moveri localiter, non tamen agunt de eis nisi in ordine ad magnitudinem et hinc supponunt ad mobilitatem ac proinde philosophiae subiectum eam supponentis dignius est et philosophia dignior mathe-

thematica) Pro 2.° principali notandum quod cum dicimus ens mobile esse obiectum philosophiæ naturalis intelligit mobile pro quocunque motu, sive generationis sive alterationis, sive augmentationis sive localis etc. accipit enim motum late.

Deinde Notandum cum divo Thoma in hoc loco quod ens mobile prout hic sumitur nil aliud est, quam ens habens in se principium cuiuscunque motus et quietis. nec multum discrepat opinio Alberti et Egidij ab opinione divi Thomæ dum asserunt corpus mobile esse obiectum philosophiæ, in eo enim differunt quod modus dicendi D. Thomæ asserentis esse ens mobile est frequentior et usitatior. Cum autem dicit corpus mobile. ly mobile non superfluit quia quamquam omne corpus constet materia et forma quæ sunt principia motus et quietis addit enim ut distinguatur a corpore prout ordinatur ad magnitudinem et pertinet ad mathematicum))

Clarius autem exponitur ratio formalis entis mobilis quod est obiectum philosophiæ, per hoc quod est dicere abstractionem a materia sensibili singulari hoc est per non repugnantiam quam habet corpus, ut consideret sine materia et motu singulari, cum mate

ria

ra tamen et mobilitate comuni
Unde mobilitas que est prima passio
ea ratione, qua per illam declaratur
ratio formalis subiecti philosophie
est in ipsa philosophia supponenda
quod attinet ad Tertium principale
vniuersa Philosophia diuiditur in eam
partem, in qua agit de principijs co
munibus, et causis rerum naturaliu
Itemque de earum affectionibus, que co
muniter omnibus conueniunt, et in
eam, in qua sigillatim agit de corpo
ribus simplicibus, et de alijs huiusmodi
rebus in particulari.

Caput Primum

In hoc capite proponit Aristoteles ordi
nem in philosophia seruandum, quod
facit adhibitis duabus propositionibus
que tales sunt, a principijs ad principi
ata est in philosophia procedendum
et ab uniuersalioribus ad minus uni
uersalia. Priorem propositionem pro
bat quia scire est rem per causas princi
pia et elementa cognoscere. Posteri
orem propositionem probat ex eo quia
nobis a natura insitum est ut a facilioribus
ad difficiliora progrediamur, at uniuer
salia sunt notiora nobis, quod probat
quia totum integrale v. g. aceruus triti
tici prius cognoscitur a nobis quam singula
grana. Secundo quia similiter totum dif
finibile quam partes definientes. et tertio
quia pueri cum cognoscere incipiunt in
fan

fantis tempore prius omnes homi
nes comuni vocabulo vocant patres
et hunc suum in particulari. ergo
similiter dicendum est de toto po
tentiali sive universali.
Dicit tamen Aristoteles non esse ea
dem nobis et simpliciter nota
et quoniam Aristoteles in hoc capite di
cit quod tunc rem aliquam scire putamus
cum principia causas et usque ad prima
elementa cognoscimus est circa hoc ca
put prima quaestio

Utrum ad perfectam uniuscu
iusque rei cognitionem re
quiratur omnium causarum
cognitio.

Et videtur quod non quia cognitio intelligen
tiae quae est causa efficiens hominis non
est necessaria ad exactam hominis cogni
tionem. et similiter argui potest de aliis
maxime cum effectus solum dependeant
a causis efficientibus quantum ad existen
tiam. essentiam enim rei non dat efficiens
causa. existentia autem accidens est ho
mini. et aliis creaturis / et confirma
tur quia homo in comuni de quo solum habe
tur scientia per accidens generatur ab angelo
2.° quia ad perfectam scientiam rei sufficit
demonstratio propter quid, tradita per eau
solam | sam formalem
3.° quia partes integrantes sunt causae
totius. et cum sint infinitae non possunt
ad

ad eius notitiam precognosci

Ultimo quod per definitionem cognoscitur perfecte unaquaeque res et tamen non da[tur] per omnes causas.

Pro huius intelligentia notandum duplicem esse cognitionem. alteram definitivam per definitionem essentialem, alteram demonstratione acquisitam quarum priorem videtur hic innuisse Aristoteles nomine cognitionis, posteriorem vero nomine scientiae.

2° Notandum duplicem scilicet vel simpliciter perfectam: vel perfectam in certo genere sive causae sive scientiae — utramque ex predictis cognitionibus esse

3°. Notandum quod causae sunt duplices scilicet aut per se ut edificator edificij aut per accidens ut musica respectu eiusdem edificij. et ab istiusmodi causis per accidens sicut res non dependet quo ad esse, sic neque quo ad cognosci

His positis sit prima conclusio ad cognitionem definitivam simpliciter perfectam requirit omnium causarum internarum cognitio. ad demonstrativam vero simpliciter perfectam necessaria est etiam omnium externarum causarum cognitio.

haec conclusio probat quod res definitiva cognitione cognoscuntur per causas internas — scilicet essentiales — demonstrativa etiam per externas ut docet in libris posteriorum / Secundo quod cognitio simpliciter perfecta requirit omnium causarum cognitionem.

2a conclusio ad cognitionem definitivam

per

perfectam in certo genere scientiæ sine causæ sufficit cognitio causarum internarum, ad demonstrativam vero requiritur cognitio omnium causarum ad talem scientiam pertinentium. et hæc probatur sicut præcedens conclusio.

Ad 1. argumentum R. q. cognitio efficientis [causæ] et finalis, solum est necessaria ad cognoscendam existentiam rei, nam res quoad essentiam non habent causas efficientes nec finales. Nec hoc contradicit conclusioni propositæ nam per cognitionem simpliciter perfectam intelligimus eam quæ est quantum ad essentiam, et existentiam.

Ad 2. q. procedit de cognitione in certo genere.

Ad 3. q. Aristoteles loquitur de cognitione rerum naturalium communium non singularium. ad illarum autem cognitionem sufficit cognitio partium quæ habent significationem in communi [quales sunt]. R. q. nervus, ossa, caro et similes. et tales non sunt partes integrantes quarum in unoquoque supposito invenitur infinitus numerus.

Ad 4. q. definitio essentialis non constat ex causis externis.

Quæstio. 2. Vtrum eadem sint nobis, et simpliciter nota?

Et videtur q. sic. quia demonstratio propter quid perfecta procedit ex nobis et natura notis. 2° quia principia a quibus in scien

tijs

tijs est incipiendum sunt nobis et natura notiora.

Notandum q. ordine perfectionis et ordine generationis seu constitutionis potest aliquid dici natura notius. primo illo modo sicut angeli et entia perfectiora qualia sunt inferiora respectu superiorum superque adduntur differentias specificas perfectiores. Secundo modo scilicet generationis siue constitutionis sunt notiora ea que presupponuntur in generatione et constitutione rei. que dicuntur priora. ac proinde ad eorum cognitionem illorum cognitio prerequiritur qualia sunt uiuens respectu animalis. et animal respectu hominis.

His sic positis ad questionem Respondet q. Aristoteles tantum uoluit asserere q. non omnia que sunt notiora natura ordine perfectionis sunt etiam notiora nobis. quamuis aliqua ex talibus sint utroque modo notiora. patet autem utraque pars huius responsionis q. res separate a materia semote sunt a nostris sensibus et a cognitione nostra que ab eis sumit exordium. et secunda pars similiter q. forma est notior natura q. materia. et similiter notior nobis. Ex dictis patet solutio ad argumenta illa enim sunt et natura et nobis notiora.

Questio. 3. Vtrum magis uniuersale sit nobis notius.

ad

Ad hoc dubium supponendum est to-
tius actualis quod scilicet ex partibus
actualibus componitur esse duplicem
cognitionem. alteram confusam quae
non habetur per cognitionem partium
alteram vero distinctam ex partium
cognitione acquisitam. ut cum ho-
minem cognoscimus per cognitionem
animalis et rationalis. quae est cogni-
tio distincta. aut sine talium cogniti-
one. quae erit confusa
Deinde sciendum est ~~[illegible]~~ cog-
nitionem confusam et distinctam eius-
dem rei simul haberi non posse —
et postremo advertendum quod cognitio
distincta perfectior est quam confusa eius-
dem rei ut constat. et inde sequitur cum
intellectus noster in sua conditione
sit tamquam tabula rasa nullam inditam
cognitionem habens prius cognoscit
res confuse quam ad cognitionem distinc-
tam earundem perveniat —//—//
His sic praelibatis. Respondetur quod univer-
salia sunt notiora nobis cognitione
distincta actuali. quam minus universalia
et probatur quia ad cognitionem distinctam
actualem hominis. Verbi gratia requiritur cog-
nitio distincta animalis quod universalius
est. et e converso ad cognitionem
distinctam animalis non requiritur cog-
nitio distincta hominis
De cognitione vero confusa actuali est ma-

cor

cor difficultas nam divus Thomas
ut colligio ex proemio de ente et essē
tia et ex 1. p. q. 85. art. 3 tenet
universaliora sunt nobis primo cogni
ta scilicet ens, et sic deinceps cetere
naturę quo magis universales magis
nobis notę. et probat primo qr princi
pia complexa quo magis communia (ut
quodlibet est vel non est) eo sunt nobis
magis cognita. ergo et principia incom
plexa sive naturę magis universales
ob paritatem rationis. / 2° qr ea quę
reducunt de potentia in actum semper
progrediuntur ab imperfectioribus (ut
patet in homine, qui primo est infans
deinde iuvenis deinde vir) sed intellec
tus noster quando intelligit reducitur
de potentia in actum. ergo procedere de
bet ab imperfectiori cognitione, qua
lis est magis universalium " . "
3°. qr sensus primo percipit singularia
magis universalium. ut constat cum
de longe hominem video tunc enim pri
mo percipio esse corpus, deinde esse hoc
vivens, deinde hoc animal, et tandem
esse hunc hominem / et confirmat ex
eo quod Aristoteles dicit in hoc capite
scilicet q. pueri primo cognoscunt hunc
esse hominem, deinde esse patrem, tan
demque esse suum patrem. ergo et intellec
tus similiter etc.
Scotus in 1. dist. 3 communiter autem in
tellectus cognitione confusa primo cognos
cit

et Sonninem. N.g. Sic de ceteris in fimis speciebus q[uam] predicata magis uniuersalia. et probat inter alias hac potissimum ratione. cause naturales non impedite producunt perfectissimum effectum quem primo possunt producere, sed phantasma, species intelligibiles. et intellectus concurrentes ad humanam intellectionem sunt cause naturales non impedite ergo producent cognitionem speciei infime, que perfectior est ut pote includens in se concep tum rei superioris

Sed profecto sententia diui Thome et Scoti concordant si attendamus diuu[m] Thomam intelligendum esse positis impedimentis que in cognitione euenire possunt. ut exempla ~~[illegible]~~ certa probatione constat. in quibus distantia obiecti. et humiditas cerebri in pueris facit illum apprehendi modum //

Ad 2.^am autem respondet q[uod] primo procedendum est a cognitione imperfectiore ad perfectiorem eiusdem rei. si per imperfectiorem intelligat cognitio confusa. per perfectiorem uero cognitio distincta. non tamen si per imperfectione[m] intelligat cognitio rei magis uniuersalis et per perfectiorem cognitio rei minus uniuersalis. ut annotauit Ligue[n]tus Scoti discipulus. /

q[uod] si quis instet Aristotelem in hoc capite

Ad 1.um igitur probationem ipsius R.r q[uod] non ita continent communissima principia co[m]plexa in minus communibus. ut continent incomplexa in minus communibus in quibus continentur essentialiter ac proinde q[uod] non datur ibi eade[m] ratio. / uel potest Responderi q[uod], licet communissima principia facilius cognoscantur cum proponu[n]tur. non tamen sequitur q[uod] primo cognoscantur / et tertio R.r

quod non ideo facilius
et primo cognoscan
tur quia constant co
mmunioribus termi
nis nam hoc uni
versalissimum prin
cipium omne ens
est uerum est mi
nus notum nobis
quam multa minus
uniuersalia — ||

te asseruisse Vniuersaliora esse
notiora nobis quam minus uniuersalia
quod est intelligendum de cognitione
confusa; ideo enim probant magis uni
uersalia esse notiora nobis tali cognitio
ne quia sunt respectu minus uniuersalium
tota quedam confusa, que prius cognos
cuntur a nobis quam partes. Respondendum
est Aristotelem esse intelligendum de
cognitione confusa potentiali. est enim
cognitio confusa duplex scilicet totius ac
tualis v.g. cum homo cognoscit sine cog
nitione suarum partium actualium ani
malis nimirum, et rationalis. et confusa
potentialis, nimirum quando totum potē
tiale, seu uniuersale. v.g. animal cognos
cit sine cognitione suorum inferiorum et par
tium potentialium. ex his autem cogni
tionibus quamuis distincta et confusa potē
tialis non possunt esse simul in eodem in
tellectu, confusa tamen potentialis. et
distincta actualis eiusdem rei simul in eo
dem reperiri possunt. potest enim a me cog
nosci animal distincte per suas partes ac
tuales. et confuse potentialiter quia non cog
nosco eius partes subiectiuas scilicet ho
minem et leonem. / Vnde ad argumentum
dicendum est quod quando Aristoteles dixit
ab uniuersalioribus esse nobis progredien
dum intellexit vniuersaliora esse nobis
notiora cognitione confusa potentiali
que reperitur et eadem cum cognitio
ne distincta actuali. a qua in scientijs quo
ad eorum subiecta attinet progredi de
bemus. cum in principio scientie distincte

^ eius dem rei.

^ actua liter

cog

sic cognosci debeant. Ut inde postmodum cognitio distincta potentialis deducatur et hoc sibi uult Aristoteles et exequi in suis libris tradens definitiones subiectorum in principio. ^ ut postmodum ad partes subiectivas descendat. quod et in octo physicorum libris efficit –//–

ex dictis colliges argumentum scilicet non concludere quando adsunt imperfectiora quae obstant quominus perfectissima cognitio (qualis est speciei infimae) producatur.

caput secundum –

~~Supponit Aristoteles (praemissa praefatione in capite primo~~) ^ supponendum est cum Aristotele in isto capite quod principia entis ~~naturalis~~ Mobilis sunt aliquid ex nihilo enim nihil fieri est axioma philosophorum (quod nobis naturaliter intelligendum est nam creatio ex nihilo fit) neque admittendae sunt philosophorum sententiae praecipue Parmenidis et Melissi ~~et Melissi et Anaximandri~~ asserentium unum esse principium rerum naturalium, nisi uelint dicere esse deum optimum maximum quod forte senserunt licet in alio sensu ab Aristotele reiiciantur. reiiciendae similiter sunt opiniones Eracliti Anaximandri et aliorum ^ dicentium aquam aut ignem aut medium quid esse principium rerum naturalium et quod res fiebant per condensationem, aut rarefactionem ut tenuit Tales, affirmans quod lapis erat aqua taliter condensata / Alij dixerunt principia esse duo calidum scilicet et frigidum Plato dixit ideam esse principium ex parte formae et magnum et paruum ex parte materiae alij quattuor elementa ut sensit Empedocles

cles. Alij denique infirmitas aliorum. ex
quibus opinionibus Aristoteles aliquas spe
cialiter impugnat et refellit. proponens
dubium an totum distinguat a suis par
tib9. et statuens pro certo q contra negā
tes principia non est arguendum.

est ergo Quæstio Vtrum totū realiter distinguat a suis partibus simul sumptis?.

Notandum q questio non est de toto
per aggregationem quale est acervus
tritici, nec de toto metaphysico aut po
tentiali. huiusmodi enim non distinguun
t a suis partibus realiter, sed procedit
de toto physico ex materia et forma co
posito. et de toto integrali, sive constet
ex partib9 homogeneis ut aqua, sive
ethereogeneis ut homo. et intelligit
de partib9 simul sumptis, q ab unaqua
q seorsum realiter secerni non est du
bium.
A parte igit affirmativa arguit primo q
totum corrumpit et generat, partes vero
non, sive separatæ sive simul sumptæ
ut patet cum moritur Petrus, cuius mate
ria manet in cadavere. et anima est im
mortalis.
2° q partes simul unitæ sunt eædem rea
liter cum seipsis separatis. ergo si separatæ
distinguunt distinguerent et unitæ. atque
dens probat q non distinguunt se totis nec
per aliquid sui. / deinde q collectio partiū
separatarū et unitarū ex eisdem partibus
constat / et confirmat q ob id eunt idem
homines in die iudicij, qui nunc. q con
ta

tituunt ex eisdem partibus / Propter hec
et alia argumenta que adducit Scotus in
3. dist. q. 2. ipse et alij doctores thomiste
putarunt totum physicum et integrale
distingui realiter a suis partibus simul
unitis. in quam sententiam diuum tho-
mam trahere conant
Alij contrariam sequuntur. ex quibus
sunt multi antiqui. et ex recentioribus
complutenses. et probat quia alias definitio
essentialis non explicaret naturam de
finiti / Deinde quia uel distingueretur to
tum realiter a partibus se toto. quod est im
possibile. uel per aliquid sui et hoc etiam
esse nequit quoniam nihil est in toto
quod non sit in partibus simul unitis.
nam etiam unio est in partibus unitis -
Postremo quia Aristoteles 2. de anima. cap
1. et 8. metaphy. cap. ultimo docet quod
non est querenda ratio cur ex materia
et forma substantiali fiat unum ens
per se quia tamquam proprius actus. et propria
potentia seipsis uniuntur. ergo hoc ipso
quod simul uniuntur sunt unum. et non dis
tinguuntur ab illo uno quod constituunt -
Et confirmat quia Aristoteles disputans
hic contra Parmenidem et Melissum di
cit quod totum continuum est multe partes
intellige integrantes. ergo etc.
Et quoniam hec opinio probabilior uidetur
Ad argumenta prime sententie. Responden
dum est. Et Ad 1. negat consequentia
quamuis totum et non partes generet et corrum

pa

par. quemadmodum nec similitudo re aliter distinguit ab albedine, quamvis ad hanc et non ad illam sit per se motus nec calor distinguit realiter a motu. licet motus sit ens successivum, et calor non. dat ergo inter totum et partes distinctio modalis, quae consistit in perfectione totalitate, seu integritate totius.

Ad 2. R. quod partes separatae realiter distinguuntur a se ipsis, per informationem et unionem unius ad alteram quae non reperit in toto per accidens, et aggregationem / quod si instes quod partes unitae causant totum, et non seipsas. Respondet quod causat seipsas sub alia modalitatis affectione sicut et albedo est causa formalis albi, a quo non distinguit realiter sed tantum modaliter.

Caput Tertium.

In hoc capite Aristoteles dissolvit rationes quibus Parmenides et Melissus probabant omnia esse unum ens immobile et infinitum, seu finitum ut dicebat Parmenides. circa quod illud tantum notandum occurrit quod non est verisimile praedictos philosophos in eo sensu in quo refutant ab Aristotele existimasse omnia esse unum, immo ut supra insinuavimus sibi persuaserunt unum esse principium rerum naturalium Deum scilicet optimum maximum, qui est unum simpliciter ens

im

immobile et infinitum duratione ut intelligebat Melissus. seu finitum id est perfectum, ut intelligebat Parmenides; nam infinitum quandoque significat imperfectionem. Habet autem hoc probabilitatem ex eo quod Parmenides fuit discipulus Xenophanis id ipsum sentientis, ut refert Aristoteles. 1 metaphy c. 5. cui fauet galenus. lib. 1. de historia animalium.

Caput quartum.

In hoc capite praeter alias opiniones Philosophorum recitat Aristoteles opinionem Anaxagorae et eam refellit. opinio autem Anaxagorae erat, quod dabat quoddam Chaos in quo latebant infinita corpuscula, ex quibus si erant diuersae speciei res naturales diuersae etiam speciei fiebant. et si erant eiusdem speciei eiusdem similiter speciei fiebant. itaque putabat quod in uno ligno erant infinita corpuscula lapidis et infinita terrae et infinita carnis. et in unoquoque corpusculo reliquarum rerum minora et minora in infinitum. hanc ergo opinionem refellit nonnullis rationibus. in quibus omnibus supponit quod parvitatis et magnitudinis quantitas carnis est definita et certa. Prima ergo ratio est quod quarumcunque partes sunt cuiuscunque quantitatis totum etiam potest esse cuiuscunque quantitatis, at res uiuens. v.g. homo non potest

esse

esse cuiuscunque quantitatis. neque enim
erit tantus quantus, nec tam paruus si
cut formica. ergo in uiuentibus non re
periuntur infinita corpuscula, que sint ip
sorum partes minima, et minima in infinitum
Secunda ratio est quia daretur caro minor
minima, cum minima etiam partibus
constaret. hoc autem est absurdum.

Quaestio Utrum res natura les habeant terminum sue magnitudinis, et Paruitatis.

Non querimus an in rerum natura detur
corpus maximum datur enim suprema sphera
nec si detur minimum forte enim accarus
minimum corpus est aut athomus, nec
querimus an in qualibet specie detur de fac
to corpus maximum quod a nullo eiusdem
speciei saltem possibili excedatur. et simili
ter corpus minimum. hec enim omnia
citra dubitationem sunt
Sed quod querimus est an res naturales
ita sibi uendicent certam quantitatem
ut extra illam nec generari nec conserua
ri possint. et hoc supposito ordine natura et dispositione uniuersi
Deus enim qui sua absoluta potentia est
res in quacunque quantitate producere et
conseruare potest.
Imprimis ergo aduertendum est quod substan
tie incipiunt per primum sui esse, et desi
nunt per primum sui non esse. quod ideo
fundatur quia generatio fit in instanti et gene
ra

ratio unius est corruptio ex quo sequi
t q. verum sit dicere nunc est res
genita, et immediate ante hoc non fu
it. et nunc est cadauer petri et im
mediate ante hoc non fuit. quod est
incipere per primum sui esse. et tunc
primo est verum dicere, nunc non est
Petrus, et immediate antea fuit quod
est desinere per primum sui non esse.
Praeterea sciendum est motum incipe
re per ultimum sui non esse. et desine
re per primum non esse, de illo namque
verum est dicere nunc in isto instanti
non est motus (q. res successiua qua
lis est motus non potest esse in instā
ti) et immediate post erit in tempore
immediate sequenti. Et quod attinet
ad desitionem verum est etiam dicere
nunc non est motus, et immediate an
tea (scilicet in tempore immediate
praecedenti) fuit motus.
3. Notandum est q. duo sunt termini
rei naturalis via magnitudinis. et i
tem duo via paruitatis. termini via
magnitudinis sunt maximum in
quo sic. et minimum in quo non. ma
ximum in quo sic vel quod sic est illa
quantitas, in qua res naturalis potest
esse ita ut sub nulla maiori possit esse
minimum vero in quo non est illa
quantitas, in qua res naturalis esse nō
potest. et sub qualibet minori potest. V.
g. non potest homo esse sub quantitate

de

decem palmorum. et sub qualibet mino ri potest.) Termini autem maior itatis sunt minimum in quo sic, uel quod sic. et maximum in quo non, uel quod non. minimum in quo sic est illa quantitas, in qua res na turalis esse potest. et sub nulla mino ri potest. v.g. sub quantitate quinque palmorum potest esse homo, et sub nul la minori potest. maximum uero in quo non est illa quantitas in qua res naturalis esse non potest, et in qua libet maiori potest.

4° Notandum est horum terminorum alios esse intrinsecos, alios uero ex trinsecos. intrinseci sunt maximum in quo sic, et minimum in quo sic. ille uia magnitudinis, hic uia paruitatis. extrinseci uero sunt, minimum in quo non uia magnitudinis, et ma ximum in quo non uia paruitatis. Dicunt autem intrinseci qui existunt secundum se totos in illo [illegible] mutato esse. extrinseci autem qui res quae per motum acquirit tunc desinit esse cum debebat intrinsece existere et termi nari. +

^ quo res acquiri t et incipit ex istere

+) differunt ergo calorum 8. ter minatus intrin sece, et termina tus extrinsece in hoc quod iste se cundum se totum ex =

5°. Notandum rerum natu ralium alias esse uiuentes, ut plantas et animalia; alias non uiuentes ut lapi des et elementa. et rursus uiuentium alias habere formas diuisibiles et exten

sas

sas. itaut una pars formae informet unam partem materiae quales sunt plantae et animalia imperfecta uel a certa. alias uero habere formas indiuisibiles et existentes totas in tota materia; et totas in qualibet parte materiae, quales sunt homo et omnia animalia perfecta. uel leo et equus. quod ideo aduertimus, quia iuxta diuersitatem rerum viuentium, et non uiuentium habentium formas diuisibiles et non diuisibiles statuendae sunt diuersae conclusiones

Vltimo notandum est quod questio presens potest habere multiplicem sensum. primo enim queri potest an supposito ordine vniuersi res habeant terminum suae magnitudinis.' Secundo vtrum tali ordine non expectato sed ipsius rerum naturis terminentur. 3°. vtrum supposito quod habeant terminum ille terminus sit intrinsecus aut extrinsecus. 4° an ille terminus intrinsecus aut extrinsecus requiratur in generationis, aut conseruationis. 5° an supposito quod requiratur in conseruationis sit ad conseruandam rem in sua naturali dispositione. aut extra eam: quod ideo adicitur, quoniam plura requirunt ad generationem, quam ad conseruationem rei. ignis enim non potest generari nisi cum calore ut octo. et forte uia corruptionis poterit conseruari cum calore ut quattuor uel minori. loquendum autem nobis est primo de rebus naturalibus in communi. deinde de viuentibus et non uiuentibus quae sunt tam

res

= existit partim in fieri et partim in facto esse et calor est ille qui corrumpit ad corruptionem subiecti- quando terminandus esset intrinsece. calor autem ut 8 terminatus intrinsece est, qui existit secundum se totum in ipso facto esse. sic explicat Liquetus Scoti discipulus in. 2. distinctione 2. q. 9. §. Respondeo.

res naturales in particulari. Loquendo igitur in communi.

Sit prima conclusio. supposito ordine universi res naturales quacunque via considerentur habent terminum suae magnitudinis. tali enim ordine spectato non poterunt esse maiores quam sit illa materia, quae intra orbem lunae continetur hic autem terminata est. si autem sermo sit de rebus viventibus, et de terminis spectatis secundum rem. et non secundum modum.

Sit secunda conclusio. Res viventes in via generationis et conservationis habent terminum suae magnitudinis, et parvitatis. hoc experientia constat in singulis quibus natura certos terminos tam parvitatis, quam magnitudinis perscribit sic docet Aristoteles hic contra Anaxagoram. et. 2. de anima. tx. 41. docens quod omnium natura constantium datur certus magnitudinis, et accretionis quo loco per natura constantia intelligit viventia. siquidem ab illis separat ignem quem in infinitum posse crescere affirmat si in infinitum ei combustibile apponatur.

3a conclusio si loquamur de terminis secundum modum spectatis viventia in via generationis habent utrumque terminum intrinsecum magnitudinis et parvitatis. et quo ad magnitudinem probatur quod si detur tanta quantitas ut in ea vivens generari non possit, et continuo diminuatur deveniet in aliquo ad eam in qua primo sit verum dicere instanti nunc est res vivens, et immediate antea non fuit. ac ex consequenti illa quantitas

erit

erit terminus intrinsecus via magnitudinis. et idem argumentum fieri potest pro termino intrinseco via paruitatis si continue augeat quantitas parua in qua iuxta secundam conclusionem res generari non posset

4a conclusio viuentia via conseruationis in sua naturali dispositione habent utrumque terminum internum magnitudinis et paruitatis. via uero conseruationis extra naturalem dispositionem habent utrumque terminum externum. hec probat quoad primam partem, quia potentie naturales quibus viuentia nutriunt, augent, et alias operationes exercent sunt limitata. sicut et forme a quibus emanant, que quia sicut numeri sunt, ut dicit Aristoteles quantum ad suam operationem intrinsece terminant. et quo ad posteriorem probat quia alias daret quantitas in qua extra naturalem dispositionem sic conseruarent ut in maiori et minori non possent ac proinde desineret per ultimum sui esse quod iam probauimus esse falsum daret enim instans in quo uerum esset dicere nunc est res uiuens et immediate post hoc non erit nec contra hoc est quod Aristoteles dixit dari minimam carnem, qua minor esse non potest. intelligendus enim est via generationis ut constat ex ratione quam faciebat contra Anaxagoram.

ex dictis colligendum est quomodo terminentur partes rerum uiuentium nam eadem ratio est de ipsis ac de viuentibus quorum partes sunt.

Si uero sermo sit de non uiuentibus non spectato ordine uniuersi, sed secundum suas naturas

con

consideratis omissis varijs et minus pro
babilibus dicendi modis
sit Prima conclusio Non viventia secun
dum suas naturas tam via generationis quam
conservationis carent termino magnitudi
nis. hanc conclusio ex eo probat quod ignis
(et alia non viventia) addita in infinitum
materia in infinitum potest augeri
Nec quod viventia imperfecta ut Lacerta ha
bent formas divisibiles sicut ignis sequitur
quod non habeant magnitudinis terminum
habent enim aliquam partem a natura
determinatam in qua materia ad eorum
augmentationem disponit, et in qua est
certus calor nativus, qui certam ac deter
minatam alimenti portionem potest in
substantiam viventis convertere non sic
in igne. qui a qualibet parte materiam
in se ipsum convertere potest.
2a conclusio quod attinet ad terminum
parvitatis non viventia, tum via gene
rationis tum etiam via conservationis ha
bent terminum, generationis quidem intrin
secum, conservationis vero extrinsecum
quo ad primam partem probat quoniam
alias non viventia inciperent per ultimum
sui non esse. nunquam enim esset verum dice
re nunc est ignis, et immediate ante non
fuit quod est incipere (ut diximus) per pri
mum sui esse. quod ex eo probat quod ignis im
mediate ante in minori ac minori quan
titate esset. Deinde probat quod actus agen
tis recipiuntur in patiente disposito, sed
inter dispositiones ad formam substantia
lem precipua est quantitas, immo funda
mentum reliquarum dispositionum,
ergo

ergo sicut de reliquis sic requiritur certa et determinata quantitas. quo ad poste riorem vero partem scilicet q. habeant terminum extrinsecum via parvitatis quod attinet ad conservationem. probat qr si sub minori ac minori quanti tate possent esse sequeretur ea esse ocio sa. requiritur enim certa quantitas ad operan dum. alias calor punctalis ageret per tan tam distantiam per quantam digitalis.

Sed Argueret quispiam contra predictam conclusionem. Primo qr Aristoteles. 3 metaphy. cap. 13. asserit continuum esse divisibile in partes quarum quelibet potest esse hoc aliquid. ergo minimi ignis si dentur partes erunt aliquid separate. et sic dareretur ignis minor minimo. quod est om nino falsum.

Secundo qr supposito q calor ut octo est dis positio requisita ad introductionem ignis et q agens naturale fortius agit in propin quum q in remotum, si applicetur ignis co bustibili. nulla erit pars versus ignem in qua inducatur calor ut octo, quam non preces serit alia habens etiam calorem ut 8. ac ex consequenti ad ignis generationem non requiritur certa quantitas

minor

Tertio si dividatur minimus ignis in vacuo vel ab homine et si hic non potest ab angelo. tunc vel annihilabitur et hoc non q. annihilare sicut et creare soli deo conve nit. vel dividetur in partes materie forma nudatas. et hoc etiam est impossibile. vel

af

affectas alia forma differente etiam etiã esse non potest quia in natura nullum est agens ad talem formam disponens. ergo divideretur in partes minores minimis ipsius ignis. quod si dixeris illas esse minimas de eisdem formabo argumentum. ergo etc.

Ad haec argumenta tuendo sententiam D. Thomae et Commentatoris immo et Scoti (si enim bene perpendat nihil contra eam opinatus) Respondetur sic

Ad 1. quod minimo igni repugnat dividi non ratione quantitatis, quam Aristoteles definivit, sed ratione formae. sicut vel tu dicitur indivisibile ratione suae formae non quia quantum est. non enim est passio quantitatis posse dividi in partes, quarum unaquaeque possit per se existere, sed non repugnare illi dividi, ea praecise ratione qua quantitas est.

Ad 2. Respondeo primo quod calor ut octo non potest introduci in quamcunque partem, sed in ea in quam potest introduci forma ipsius ignis. Sed melius dicitur 2° quod in quamcunque partem induci potest calor ut octo sine eo quod introducatur forma ignis licet in eo statu combustibile sit extra naturalem dispositionem sicut et ferrum candens et aqua calidissima.

Ad 3. Respondeo quod nullam annihilabit ut sensit Caietanus. sed corrumpetur in illis duabus partibus materiae ipsius ignis introducentur aliquae formae per resultantiam dispositionum ex ipsa divisione. sicut abscisso capite ali

cu

cuius resultat forma cadaveris. Licet a parte ante non sit aliqua dispositio natura sic providente nec de materia sine forma. Et melius breviusque [tenemus] Respondebis non posse dividi natura talis divisioni repugnante. dato tamen hoc impossibili sequatur quodlibet

Caput Quintum

Postquam refutavit Aristoteles multorum sententias, aggreditur tractare de contrarietate et numero principiorum entis mobilis in tribus sequentibus capitibus. et in hoc capite probat principia rerum naturalium esse contraria. tum auctoritate aliquorum philosophorum. scilicet Parmenidis Taletis et Democriti. et ratione sic quia principia sunt, que neque ex se se mutuo, neque ex alijs, sed ex ipsis omnia fiunt. hec definitio convenit primis contrarijs. et ex consequenti prima contraria sunt principia. ac proinde per conversionem principia sunt contraria. / que non fiunt ex alijs alias enim non essent prima. et ex ipsis omnia fiunt, quia non quodvis agit in quodvis sed in suum contrarium, et inde est quod unumquodque fit ex suo contrario, et proinde ex ipsis contrarijs omnia fiunt

Caput Sextum

Probat Aristoteles in hoc capite principia esse plura. et patet quia sunt contraria, et enim sunt contraria sibi. deinde quia in unoquoque genere datur una contrarietas et sic in substantia

tia dat forma et eius privatio que sunt contraria. q. vero non sint infinita probat contra Empedoclem + q. sufficiunt scilicet materia, forma ^ et eius privatio, quando autem pauciora sufficiunt non sunt ponenda plura debent autem esse tria quoniam abstractum non agit in abstractum ergo preter formam et privationem est necessarium subiectum, sive materia — deinde q. cum substantie nil proprie sit contrarium, privatio et forma substantialis erunt privative opposita privatio autem poscit subiectum aptum habere formam. ergo sunt tria, neque ducit Aristoteles pro inconvenienti, q. homo fiat ex non homine tamquam ex termino a quo

+ cum q. infinita cognosci non possent tum.

^ tria

~ caput septimum ~

In hoc capite idem concludit Aristoteles, quod in precedenti, q. in quavis transmutatione sive accidentali, sive substantiali, sive artificiali dat subiectum forma et eius privatio. ut inductione patet. agit autem prius de generatione in communi, q. in particulari, ut servet ordinem a se traditum. / et adducit triplex discrimen inter materiam et privationem. Primum est q. licet sint idem realiter differunt formaliter. 2º q. materia manet in re eius est principium, privatio vero non. tertio q. privatio semper potest significari in

in nominatiuo uel ablatiuo quando ponit ex parte termini a quo. Subiectum uero non semper, dicimus enim quod non musicus fit musicus, et quod ex non musico fit musicus, non tamen dicimus quod ex non homine fit musicus, sed quod homo fit musicus / Deinde dicit duo esse principia compositionis rerum naturalium scilicet materiam, et formam in quas resoluit / Et denique in fine capitis explicat naturam materie rerum naturalium per similitudinem ad materiam rerum artificialium, utraque enim est pura potentia ad receptionem forme nullam de se includens et indeterminata ad omnes.

Quæstio de Principijs rei naturalis in communi

Articulus 1. an dicta principia sint contraria.

Notandum quod contraria dicuntur tripliciter primum quæ sub eodem genere maxime distant. 2° priuatiue opposita. et 3° media quadam ratione sicut album et rubrum. et sic sumpsit Aristoteles contrarium cum separauit generationem a motu permistum enim ex rubra fit aliqua res alba. sumpsit autem contraria secundo modo, quando dixit rerum naturalium principia esse contraria priuatio autem et forma simul in eodem subiecto esse non possunt, Unde quamuis ma

materia Petri sit non Petrus negative non tamen privative. et si arguas quod si non Petrus dicitur negative de materia Petri dicetur de eadem privative, quia est negatio in subiecto apto ad formam. Respondetur, quod privatio est negatio in subiecto apto ad formam habendam non ad formam iam habitam sicut est in materia Petri.

Notandum ultimo quod prima contraria dicuntur dupliciter scilicet aut in contrariando quae non contrariantur ratione alicuius prioris ex quo constituantur sicut albedo et nigredo in abstracto. album enim et nigrum contrariantur tamquam effectus eorum aut dicuntur prima contraria quia non oriuntur ex aliis immo alia ex ipsis sicut calidum et frigidum humidum et siccum ex quibus aliae contrariae qualitates ortum habent. Sumit ergo Aristoteles prima contraria in primo sensu, sic enim contrariatur forma privationi ratione sui et non alicuius prioris.

Definit autem Aristoteles dicta principia sic. Principia sunt quae neque ex aliis, neque ex alterutris, sed ex ipsis omnia fiunt ubi in prima parte ly ex significat habitudinem termini a quo. et habitudinem partis constituentis. in secunda parte ly ex, si principia sumantur in abstracto similiter utramque denotat habitudinem nullo enim modo forma fit ex materia aut e converso. sed in concreto formatum fit ex materia tamquam ex termino a quo. et ex non homine fit homo. In tertia denique parte de

fi

finitionis cum dicit sed ex ipsis omnia fiunt.
hi ex sumit in habitudine principij a
quo. et partis constituentis. ex contrario
ne etenim fit homo. et homo fit ex mate
ria et forma / Sic autem accipi debet ex
ipsis omnia fiunt. quasi dicat ex omnibus
omnia et ex singulis singula.

et unum contrarium ex alio /

Ar. 2 Vtrum principia rerum naturalium sint tantum tria.

Et videtur quod non. quia supercoelium corporum naturalium non dat privatio sed tantum materia et forma. corpus etiam corruptibile sine forma nunquam esse potest. ergo privatio nullius entis naturalis est principium.

2° quia ex tota materia elementi ignis nil potest generari. ergo illa non est principium rerum naturalis.

3° quia praeter illa tria datur hoc numero instans a quo generatio necessario pendet. et hoc numero agens.

Notandum quod principia quo ad factum esse sunt duo scilicet materia et forma quae dicuntur principia compositionis. quantum vero ad fieri concurrunt tria [redacted] scilicet materia forma et privatio. quae sunt principia [redacted] generationis [redacted] prima pars huius notabilis sive conclusionis ex eo constat quia componitur unumquodque ex his in quae resolvitur et res naturalis resolvitur in materiam et formam. Secunda autem probatur quia omne quod generatur progreditur de non esse ad esse non quidem de non esse simpliciter nam hoc est creationis sed de non esse secundum quid. hoc est ab aliquo sui apto ut recipiat perfectionem rei quae generatur qua tamen caret. et hoc vocatur materia pri

Sine nihilo.

priuata et sic in generatione sunt tria principia scilicet forma materia et priuatio formę. convenientia autem hęc tria principia quoniam per priuationem generatio distinguitur a motu qui est a termino positiuo v. g. ab albo in nigrum. per materiam a creatione, quę nullo sit supposito subiecto. et per formam a cęteris generationibus

Ad 1. argumentum R. quod Aristoteles tradit principia compositionis rerum tum corporum incorruptibilium materiam scilicet et formam. et principia corruptibilium per se quę sunt materia forma et priuatio. dico per se quia alia sunt individua. nam corpus corruptibile in communi est corruptibile per accidens et numquam reperitur [illegible] cum priuatione sicuti si uero hęc tria principia uolueris suo modo ad generationem accidentalem applicare etiam in cęlo ea inuenies ut patet quando luna ex non lucida fit lucida. quę diximus intelligenda sunt non supposito miraculo. nam si daretur materia sine forma (quod forte a Deo factibile est) tunc si agentia naturalia agerent uiderent intendere non hanc uel illam formam sed formam corporis corruptibilis uel generabilis in communi.

Ad 2. quod satis est si ex parte materię totius ignis aut aquę aliquid generetur licet nihil ex tota possit [illegible] generari

Ad ultimum. R. quod illa sunt generationi extrinseca. hic autem loquimur de principiis intrinsecis

caput octauum.

In hoc et sequenti capite refutat opiniones

et generabilium

+ et generabile

nec per se sicut individuum intendit in generatione particulari a natura

nes quorundam philosophorum circa principia rerum naturalium, dicebant enim non nullo modo substantialiter generari quod nec fieret (ut dicebant) ex ente quod sic esset ens antequam esset, neque ex nonente, quia ex nihilo nihil fit. Sed dicendum est quod cum aliquid generat substantialiter fit ex non ente in actu, ente tamen in potentia, qualis est materia, que in generatione subsistit. Non igitur (ait Philosophus in hoc capite) ens generatur per se ex ente, ut etiam animal non generatur per se, quando ex equo generatur canis quia iam in equo erat esse animalis, nec tunc intenditur a natura, que non intendit id quo caret.

nisi

caput Nonum

In hoc capite confutat Aristoteles sententiam quorundam existimantium materiam non distingui a privatione (tum ut aiebant) quia materia est non ens, deinde quia materia et privatio sunt idem numero et subiecto. Sed falluntur quoniam privatio est simpliciter non ens, materia vero est substantia incompleta. Item materia appetit formam, privatio forme contrariatur; Preterea quia si non distinguerentur idem appeteret sibi interitum appetendo sibi contrarium

Deinde dicit materiam esse quodammodo generabilem et corruptibilem, ratione scilicet privationis que in ea est, quod generat et corrumpit. et subdit etiam esse ingenera

rabilem et incorruptibilem, quia non potest habere aliquod subiectum prius ipsa, et si corrumperetur resolueretur in aliquod subiectum primum, et per consequens ipsa postquam esset resoluta non esset resoluta.

Pro quarum rationum iis et intelligentia notandum quod Aristoteles supponit eandem materiam manere in genito et corrupto quod in philosophia certissimum est.

Deinde pro intelligentia definitionis materiae primae hic adductae scilicet quod est primum subiectum ex quo quippiam fit, et inest per se, nota quod per subiectum intelligitur subiectum quod quia materia recipit forma substantiales. per ly. Primum reiiciuntur subiecta secunda scilicet composita naturalia, quae etiam materiae secundae dicuntur. per ly ex quo quippiam fit reiiciuntur angeli et anima rationalis respectu formarum spiritualium quas in se recipiunt, non enim fit ex ipsis aliquid per se. Nec generibus v.g. animalis respectu differentiarum specificarum convenit assignata definitio, intelligenda enim est de subiecto formae physicae non metaphysicae qualis est rationale respectu animalis.

Quaestio de Principijs rerum naturalium in particulari

Articulus 1. De materia an sit pura potentia.

Videtur quod non quia materia prima rerum generum

nerabilium differt specie a materia pri
ma rerum ingenerabilium. ergo pera,
liquem actum / et confirmatur quia haec ma
teria Socratis differt per aliquam dif
ferentiam ab hac materia Platonis.
2° quia materia est quid productum in
rerum natura, ergo educta de potentia in
actum. et ex consequenti uel est actus
uel actum includit
Ultimo quia habet appetitum ad formã
substantialem, et accidentalem. ergo
Sit tamen in hac quaestione conclusio
materia prima est secundum se et
simpliciter pura potentia; hoc est ne
que est actus, neque includit aliquem
actum. Probatur. quia alias ex materia
et forma non fieret unum ens per se. si
utrumque esset ens in actu. sicut nec fit unũ
per se ex supposito creato et accidentibus
eius. secundo probatur quia neque est actus se
paratus et per se subsistens sicut deus et
angelus, neque actus informans cum sit
primum subiectum / neque includit ac
tum quia sic componeretur ex aliquo
in quo reperiret talis actus, et per con
sequens ipsa non esset primum subiec
tum, sed illud ex quo componeretur
Pro solutione autem argumentorum
notandum est cum diuo Thoma de
ueritate. q. 22. et alijs in locis suae doc
trinae quod potentia materiae est idem re
aliter cum ipsa materia. et ob id ipsa
dicitur pura potentia, respicit autem ista
po

potentia formam substantialem in communi, ad quam transcendentaliter refert, secundario vero respicit formas accidentales. sicut potentia visiva respicit primario visibile in communi et secundario singula visibilia.

Ad primum ergo argumentum R. quod illa differentia specifica sumitur per habitudines ad diversas formas. eiusmodi autem habitudo est ipsamet potentia materiae, et realiter cum materia; (idem) ex qua habitudine colligenda est differentia metaphysica, quam materiam habere non negamus. formam enim et aliam physicam ab eius essentia removemus.

Ad 2. omisso modo dicendi Scoti de potentia obiectiva, et aliis entitativo. respondetur quod materia prima educitur a Deo de potentia logica (idest de non repugnantia) ad actum existentiae. Hunc autem ipsa non includit in se.

Ad 3. quod ille appetitus non est accidens aut actus secundus materiae, sed ipsa eius potentia. qui collatus ad formam qua materia est informata dicitur appetitus complacentiae. si vero consideratur cum forma quam materia non habet dicitur appetitus desiderij.

Secundo queritur an materia prima per divinam potentiam possit existere sine forma?

circa

circa hoc est opinio D. Thomę. 1. p. q. 76. art. 1. et quodlib. 3. art. 1. et Caietani lib. de ente et essentia. q. 9 et Durandi in. 2. d. 12. q. 2. existimã tium materiam primam nec per diuinã potentiam posse esse sine forma et probant quia deus non potest efficere ut sit esse accidentale sine forma accidẽ tali, ergo nec potest esse substantiale ma teriæ sine forma substantiali ob parita tem rationis.

Scotus per oppositum in. 2. distinct. 12. q. 2 et alij multi cum eo tenent materiam primam per diuinam potentiam posse esse sine forma substantiali. non tamen sine aliqua forma accidentali, neque enim existe re potest sine existentia, neque sine rela tione effectus ad causam, neque denique sine creatione et conseruatione quia hoc cum il lis manifestam repugnantiam

et probatur quia deus immediate creat materi am ergo immediate illam potest conseruare secundo quia omne quod deus efficit in rebus creatis interuentu causę secundæ, quę non est de essentia talis rei potest efficere sine ta li causa. at forma non est de essentia mate rię ergo. 3.° quia materia est quid absolutũ ordine natura prius forma, et ab illa reali ter distinctum. et quoniam licet prima opi nio est probabilis hęc etiam nobis arridet.

Pro eius explicatione aduertendum est ha bet existentiam propriam cum qua sub diuer sis formis perseuerat. et probatur quia existen tia totius producitur per generationem, existẽ tia uero materię per creationem. Deinde quia sequeretur materiam toties produci, quoties ac quirit nouam formam, quia toties acquireret no

ut g. album sine albedine.

nouam existentiam, ex quibus patet ||
q. existere materię non est proprius effec
tus formę. Thomistę uero hanc existē
tiam materię non admittunt sed statuę
pręter existentiam totius participatā
a materia Petri ponunt in ea pręd[ic]tā
existentiam partialem.

Ex his patet solutio ad rationem add
uctam pro sententia diui Thomę quo
niam in materia admittimus exis
tentiam substantialem partialem
modo dicto. pręteream quę prouenit
a forma substantiali ipsius compositi
est autem pręd[ic]ta existentia materię
affectus Dei creantis ipsam materiam.

Articulus secundus utrum priuatio sit principium rei naturalis.

Notandum in hac parte primo q. pri
uatio est negatio formę in subiecto
apto habere illam. itaq. de formali di
cit talem negationem connotando sub
iectum aptum

Secundo notandum q. priuatio et ma
teria non distinguntur realiter, neq.
sunt idem realiter positiue, q. priua
tio non est res. sed sunt idem realiter
negatiue + hoc est non sunt duę res. ac pro
inde non est concedendum q. materia est
priuatio, neq. q. cęcitas est res quę est
uisus

[margin: sed non distinguuntur realiter + et distinguuntur formaliter]

Tertio notandum q. priuatio non est for
ma

liter in intellectu (ut quidam putant) sed in rebus in quibus est forma qua pri
uat. quia opposita sunt circa idem.

Quod si arguas esse ens rationis et ita appel
lari a diuo Thoma. Respondet quod non est ens rationis sed negatiuum. uoca
tur autem a diuo thoma ens rationis quia ratio negociatur circa ipsam //

Quod si instes. a parte rei seclusa intellectus operatione cecitas est in oculo. Respondet quod non est tanquam habens esse, sed intelli
gitur per modum entis. sicut dicimus ex
tra celum esse locum imaginarium ac si illud esset aliquid, cum nihil sit.
Dicitur igitur aliquid fieri ex priuatione, quia ut ex materia fiat aliquid, requiritur ut illa nondum sit id quod fieri debet
licet sit apta ut illud fiat.

Quod si arguas ex ipso Aristotele asserente principia esse notiora principiatis, quod priuationi non conuenit quia est non ens et per ens debet cognosci. Respondemus priuationem non esse principium entis naturalis, nisi quantum ad generatio
nem, generatione autem notior est ·)· constat enim quod id quod generatur a non esse suo procedit.

Articulus. 3. de forma.

Vtrum omnis forma excepta anima rationali educatur de potentia materie.

Et uidetur quod non, quia omnes forme creantur a deo. anima enim. v.g. equi nec fit ex seipsa, neque ex materia equi, cum in ipsa non sit // 2° quia nec anima rationalis

con-

conservatur in ~~anima~~ materia nisi certis dispositionibus affecta. ergo etiam ipsa dicetur educi de potentia materiae. //
3.° quia homo non producit materiam, neque animam, ergo nec generat hominem si animam de potentia materiae non educit.

Notandum quod ~~formam~~ formam educi de potentia materiae nihil aliud est quam illam formam actu produci, quae prius fuerat in potentia materiae. esse autem in potentia naturali materiae est pendere in esse, fieri, et conservari ab ipsa materia ut lux pendet a sole. vel esse in potentia materiae est formam eadem actione fieri, qua compositum producitur quod non convenit animae rationali: quae non producitur productione compositi, sed est terminus creationis divinae. ceterae vero formae substantiales de potentia educuntur materiae, nec separatae existere possunt. similiter educuntur de potentia materiae formae accidentales si naturales sint. supernaturales vero quales sunt fides, charitas, et spes. quamvis pendeant in conservari a potentia obedientiali subiecti non tamen pendent a potentia naturali ipsius.

Ad primum argumentum. Respondeo ceteras formas excepta anima rationali non creari a deo cum non fiant ex nihilo et ducuntur immo nec proprie fiunt cum non possint existere separatae / Ad 2. quod dispositio

sitiones ad alias formas conveniunt nō solum ad earum unionem cum materia sed etiam ad ipsarum formarum productionem. quæ ideo sunt, quia supposita sunt. at ideo homo est quia anima rationalis est. Ad 3. quod homo dicitur generare hominem quia attingit unionem animæ cum materia quamvis neutram producat. sicut qui nigrefacit papyrum est causa nigrefactionis, licet nec nigredinem, nec papyrum faciat. qui plura de hac re videre cupit legat Divum Thomam. de potentia q. 3. art. 9. et qq. de formis q. 2. et in 2. dist. 18. q. 2. art 1. et 1. p. q. 115. art. 2.

Quæstio. 1. Vtrum definitio naturæ sit bona?

Et videtur quod non quia forma est natura res pectu motus generationis quo totum producitur, siquidem ab ea dicitur res naturalis et tamen non est principium talis motus non enim generationem præcedit, immo sequitur formam geniti.

2° quia nihil est causa cæcitatis et visus. ergo nil potest esse causa motus et quietis quæ est privatio. Item privatio qualis est quies non potest habere causam per se quia est non ens.

3. quia ut docet Aristoteles 9. metaphys tex. 3. causæ naturales determinantur ad unum effectum. ergo natura solum est causa motus. nec quietis, et non utri

usque

Annotationes pro secundo Libro Physicorum.

Postquam Aristoteles egit in primo libro de materia et forma prout sunt principia generationis entis naturalis. in hoc libro agit de eisdem prout sunt principia cuiuslibet alterius mutationis et quietis. Disputat autem simul de causis. tum quia in qualibet mutatione concurrere solent omnia causarum genera: tum etiam quia naturalis philosophus per omnes causas demonstrare consuevit. et in reliquis libris agit de affectionibus. et proprietatibus entis naturalis.

Caput primum.

In hoc capite docet Philosophus quod medium demonstrandi in philosophia est, Natura, id autem de quo demonstrat est ens naturale. quod est ipsius philosophiae naturalis subiectum et tandem, declarat id, quod de ipso demonstrat scilicet ens secundum naturam, quod est passio ipsius entis. dividitur ergo corpus in hoc capite in naturale et artificiale. artificiale non habet ~~ut~~ principium motus per se. sicut naturale, sed per accidens. ideo enim cathedra movet deorsum. Nam quia accidit ei esse ferream. aut lapideam. cum ergo entia naturalia ab artificialibus dif

differant qui habent in se principium motus et quietis. natura (a qua naturalia dicuntur) est principium motus et quietis, eius in quo primo et per se, et non secundum accidens inest.

non demonstrat autem Aristoteles naturam esse priusquam ipsam desiniat (quis prius sit questio an est sit. et naturam esse enim a priori per desinitionem, tum a posteriori per motum sit demonstrabile) quia naturam esse est nobilissimum, et sensibus manifestum

est autem materia natura et forma similiter, immo magis natura quam forma quam iis quidam philosophi solam materiam naturam putarunt. videntes quod si fodiat sub terra cathedra v.g. non nascitur forma cathedre. sed materia. scilicet lignum / Sed ~~magis natura est~~ forma ^est natura a qua res dicuntur naturales sicut artificiales ab arte. immo magis natura quam materia, quoniam a forma dicuntur res alii naturales.

Notandum autem quod forma artificialis quamuis non sit principium motus aut quietis iuuare potest motum quantum ad celeritatem, aut tarditatem. uelocius ./. enim descendet moles ferrea acuta ^equalis ponderis quam plana, quia plana maiorem inuenit ex parte aeris resistentiam.

Questio .1. Vtrum desinitio nature sit bona necne.

et

Et uidetur quoniam. primo quia forma est natura respectu motus generationis quo totum producitur, siquidem a forma dicitur res naturalis, et tamen non est principium talis motus. immo potius effectus. quia sequitur ad generationem.

2° quia nihil potest esse causa contrarietatis eius. ergo nec motus. et quietis quae est privatio ipsius. Item quia ens non potest esse causa per se non entis, qualis est quies

3 quia Aristoteles 9 metaphy. tx. 3. ait potentias naturales esse determinatas ad unum effectum. ergo natura non potest esse causa motus. et quietis, sed determinatur ad alterum eorum

4° quia materiae lapidis convenit definitio naturae respectu motus, quo proiicitur sursum. et tamen ille motus est violentus.

Primo notandum quod natura significat substantiam incompletam natam causare motum, quo pacto sumpta analogice dicitur de materia et forma ut multi tenent et probant ex Aristotele in hoc capite. et 5 metaphysicae tx. 5. ubi dicit quod natura proprie dicitur forma. de materia vero prout est susceptiva formae. nec principium et pars dicuntur univoce de materia et forma ut forsam alicui videbitur, nec obstat quod in esse naturae fiat comparatio inter materiam, et formam, quoniam etiam analoga comparari possunt.

Secundo notandum quod in definitione na

nae

turę non solum definit forma (ut pu
tant Philoponus) sed etiam materia — *et alij*
ut colligitur manifeste ex Aristotele in
hoc capite et capite 8 sequenti. preterquam
eorum fundamentum est falsum putant
enim per solam formam res naturales ab
artefactis secerni, cum materia artificia
lium sit ens ipsum naturale, ac proinde
etiam secundum materiam distinguuntur.
Tertio definitio naturę sic explicanda
est. natura est principium et causa ut
id moueat, atque quiescat, in quo primo, per
se et non per accidens inest. hoc est na
tura non est solum ens per ordinem ad
motum; quod innuitur per hoc principium
sed etiam est ens dicens influxum in ip
sum motum, quod innuit per hoc causa,
quę causa uel est materialis, uel formalis
et hęc uel formalis passiua; qualis est for
ma celi comparatione motus circularis
uel est effectiua, qualis est forma uiuenti
um comparatione motuum, quibus mo
uentur. quo pacto explicata natura est
causa ut ens naturale, uel moueat et
quiescat ut lapis: uel quiescat tantum ut
terra: uel moueatur tantum, ut celum
quę expositio accipienda est iuxta Aristo
telem existimantem celum necessario
moueri; nam iuxta ueritatem omnia en
tia naturalia possunt moueri, et quies
cere. Vbi obiter aduertendum est id quod
modo diximus scilicet formam celi esse pr
incipium formale passiuum motus eiusdem
celi. tunc autem est aliquod principium
formale passiuum respectu alicuius, quan
do

do ita est conditio, ut materia subiectet illud accidens, ut ad perfectionem natura lem ipsius formę illud accidens requirat Vnde et motus coeli requiritur ad na turalem perfectionem ipsius coeli in quantum est pars uniuersi et perfec tio ipsius est influere in hęc inferio ra quod sine motu facere non potest. non sic est dicendum de motu circulari ignis, nec de motu lapidis qui proiicitur sursum / per illam particulam per se reiiciuntur accidentia quę conducunt ad motum per accidens tamen insunt Sicut medicina in eo qui sanat. per ly Primo reiiciuntur accidentia quę licet in sint per se non tamen primo, sicut le uitas in igne. et grauitas in terra; hu iusmodi enim sunt actus secundi quj supponunt formas substantiales ^primos et

Ad. primum argumentum Respondet q forma est principium et causa genera tionis nec generatio est prior tempore ^ad quam terminatur. q forma licet sit uia ad illam q simul est rem generari et genitam esse + [margin: + et sic generatio terminatur in re genita subiectae]
Sed argues. si simul est generari et geni tum esse. etiam simul erit corrumpi et corruptum esse. ergo quando res cor rumpitur iam non est et per consequens materia non inest ei. ac proinde mate ria non est natura respectu motus corrup tionis, siquidem non est causa ut id cor rumpatur in quo inest / ~~sed~~ Respondet tamen. q. cum in definitione naturę ~~dum~~ fit mentio de motu intelligit de motu- po

positiuo qualis non est corruptio cuius terminus cum quo identificatur est non esse ac proinde materia non potest esse natura et causa per se talis motus esset enim causa nonentis / nisi uelis dicere quod materia est natura respectu talis motus. quoniam adhuc post corruptionem materia dicitur eius pars / + vel dicamus quod etiam dispositiones precedentes formam effectiue causant eius introductionem in materia. et tamen non sunt in illo instanti in quo forma introducitur, est enim intrinsecum rei genite. et extrinsecum rei corrupte

+ et dato quod rigorose non sit eam pars ipsius est tamen subiectum comune utriusque termini generationis. et corruptionis. quod sufficit ad proposi tum.

Ad. 2. Respondetur quod non est simile quia uisus non ordinatur ad cecitatem sicut motus ad quietem. et in simili uidemus quod idem potest esse causa generationis et corruptionis quia inter se opponuntur. et sunt contrarie quoniam corruptio ad generationem tendit Ad confirmationem uero dicimus quod natura non tam dicitur causa quietis. quia existentia ipsius mobilis sub quiete. et hoc positiuum quid dicit, et reale.

Ad. 3. quod potentie siue cause naturales determinantur ad unum modum producendi non tamen ad unum effectum. immo producerent effectus contrarios quando unus ordinatur ad alium. nec Aristoteles aliud uoluit dicere nisi quod cause naturales non operantur cum indeterminatione sicut faciunt libere.

Ad. 4 Respondetur quod motus sursum est naturalis lapidi ratione materie que omnem formam

mam indifferenter appetit. est tamen simpliciter violentius quod formae repugnat. a qua sumitur naturalitas vel non naturalitas rei. praecipue quod quae competunt rei ratione formae dicuntur illi etiam convenire ratione materiae. et non e converso. 5.

Sed Dubium ~~primo~~ est Utrumque admodum forma coeli dicitur principium formale passivum respectu motus ipsius, dicantur etiam formae elementorum V. g. ignis. aquae etc. principia formalia passiva respectu motuum ipsorum elementorum. an vero dicantur principia formalia effectiva?

Ad quod Respondeo formas elementorum esse principia instrumentalia suorum motuum. generantia vero ipsorum esse principia principaliter effectiva talium motuum. quae varietas principiorum effectivorum in viventibus non reperitur quod ipsa iam sunt per sua generantia per ducta ad naturalem perfectionem quae in motu consistit. ubi enim e contra a te altero generantis cessat et sistit. et proinde motus quibus moventur non viventia ad naturalem dispositionem generanti bus attribuuntur.

eo ipso quod producta sunt in esse viventium.

nec Aristoteles sequendo sententiam solitam physicorum dixit in non viventibus solum reperiri principium passivum sui motus aliud voluit dicere. nisi quod in eis non re

pe

perit principium effectiuum principale sed minus principale, seu instrumentale. Ex dictis collige q illi motus quos non inuenta habent tamq iam perducta ad naturalem dispositionem qualis est frigefactio in aqua, et calefactio in igne non attribuuntur generantibus sicut attribuunt motus ignis sursum, et terre deorsum, per quos ad loca naturalia tendunt ut in eis quiescant. Immo ninenta eo ipso q in esse sunt producta se ipsa reducunt ad actum mouendi, nedum ad efficiendum motus sibi conuenientes

qz sunt in potentia proxima ad motum.

An autem cum aqua de frigida ut duo (s. q. cum feruet) et calida ut sex reducat ad pristinam frigiditatem a generante, an a se dubium est. uidetur enim q neqz a generante, neqz a se cum a proportione minoris inequalitatis non detur actio. Ad hoc tamen quidam respondent q nunqz aqua plus habet caloris qz frigoris, etiam si magis calefaciat qz frigefaciat, immo etiam si magis calefaciat qz flamma stupe, quoniam dicunt hoc ex eo accidere q materia aque est magis densa et caloris gradus magis multiplicantur in ea et magis calefaciunt cum equalibus gradibus caloris, aut forte paucioribus qz caliditas est qualitas magis actiua. Sed profecto iuxta ueritatem dicendum est tunc aquam a generante moueri de frigida ut duo ad frigiditatis gradus, qui sue naturali dispositioni conueniunt, nec ualet dicere q a proportione minoris inequalitatis

ipsa

qz in dicta stupa

litatis non dat actio. Hoc enim verum
est nisi minor inequalitas sit in propri
o subiecto tunc enim aget contra maio
rem sicut in casu posito; alias ambabus
existentibus in extraneo a minori non
dabit actio.

e maior in extraneo ||

Caput secundum.

Quoniam mathematicus et philo
sophus naturalis saepenumero agunt
de eisdem rebus. ut V. g. de quantita
tibus et de coelis. docet Aristoteles dis
crimen inter utrumque consistere in
hoc quia agunt de eisdem sub diversa
abstractione prout supra diximus.
docet etiam ad philosophum natura
lem pertinere considerationem ma
teriae et formae, formae inquam mate
riae unitae, nam quae a materia sepa
rari potest ad metaphysicum spec
tat

Resolutio eorum quae conti
nent a cap. 3. usque ad 7.

Postquam ostendit Philosophus subiec
tum, medium, et passionem in phi
losophia naturali scilicet ens na
turale, naturam, et ens secundum
naturam capite primo. et in secun
do posuit discrimen inter physicam
et mathematicam. ab hoc tertio ca
pite usque ad septimum (in quo docet
Philosophum naturalem demonstra
re per omnia causarum genera) disspu
tat de causis ipsis. ad quarum expli
cationem in hoc capite causam commu

nis

nissime sumptam in quattuor genera causarum diuidit, quę sigillatim explicat primum genus affirmans esse causam materialem, quam uocat primum subiectum ex quo quippiam fit itaut insit; qualis est materia. Secundum dicit esse causam formalem, quam uocat speciem, siue exemplar, qualis est v.g. anima hominis, quę constituit speciem humanam. Tertium ait esse causam efficientem, quam uocat principium mutationis. Quartum deniq3 ponit causam finalem, quam ait esse id cuius gratia cętera fiunt. ut v.g. sanitas est causa finalis medicinę.
deinde docet eiusdem effectus posse esse plures causas perse licet non sint eiusdem speciei, uel ordinis, sicut deus, sol et homo, qui sunt causę perse huius hominis. et q, causę possunt esse sibi inuicem causæ in diuersis tamen genere causę. ut ualetudo, quę est causa finalis deambulationis, et deambulatio causa efficiens ualetudinis.
et Tertio docet idem posse esse causa contrariorum effectuum. ut v.g. gubernator sua pręsentia est causa conseruationis nauis. sua uero absentia est causa euersionis eiusdem nauis —//
et tandem proponit quasdam causæ diuisiones de quibus infra dicemus —
In reliquis autem capitibus agit Aristoteles de fortuna et casu; quę etiam inter causas numerari solent, et docet utram

q3 causam nimirum fortunam et ca
sum ad causam efficientem esse reuo
candam. Definit autem fortunam
hunc in modum. Fortuna est causa
per accidens in his, que per electionē
alicuius gratia fiunt, respectu effectus
qui raro coniungit cum effectu per se
intento. V.g. si quis eat in forum ut
emat res uenales. et ibi inueniat ami
cum quem multo tempore non uide
rat, aut inueniat pecuniam.

casus autem per se sumptus (aliquando
enim tam late accipit ut etiam fortu-
nam comprehendat) est causa per acci
dens in his, que naturaliter alicuius gra
tia fiunt respectu effectus, qui raro con
iungit cum effectu per se intento. ut. V.
g. si equus ex bello ad sedandam sitim ex
bello fugiat ad flumen ex quo accidit
ut periculum belli euadat, in quo ali
as foret occidendus. talis effectus dicit
casualis respectu dictæ fugæ.

De Fato

quoniam fatum maximam habet pro
pinquitatem cum fortuna et casu. ideo
ante eorum tractationem de fato non
nihil premittendum est.

et q. fatum nihil omnino sit et minime
admittendum, probat ex diuo Gregorio
in quadam homilia epyphanię dicente
absit a fidelibus ut nomine fati uelā
t / en catwe dubium fuit sententia diui

co

coꝝ asserentium fatum esse seriem causaꝝ, quę inevitabiliter suos effectus operantur. et ita tribuebant fato prosperitatem cuiusqȝ. mortem item vitamet[illegible] ac proinde sic fatum definiebant, fatum est ęterna mentis, series qȝ causaꝝ, quę ineffabili ratione ab initio cuncta disponit

2a sententia fuit Ciceronis lib de natura deoꝝ. et de divinatione asserentis deū non esse prescium futuroꝝ, ne concederet illam certitudinem et infallibilitatem fati. de quo dixit Augustinus. lib. 5. de ciuitate dej. cap. 9. q̄, ut faceret homines liberos reddidit illos sacrilegos docendo deum futura ignorare

3a sententia catholica est quam tenet et explicat divus Thomas. 1. p. q. 116 ubi docet q̄, res ab ęterno sunt ordinatę in mente diuina ad suos fines per media cōuenientia ipsarum naturis, quę quidem ordinatio appellat̄ prouidentia. et tradita est a deo causis secundis, ut ipsam exequant̄. non q̄ deus ad id causis secundis indigeat. sed q̄ ob suam bonitatem uoluit (ut ait. 1. p. q. 22. art 3) hanc dignitatem et nobilitatem causandi cōmunicare creaturis.

iuxta hanc ergo sententiam fatum non est aliud q̄ ordo causarum secundaꝝ diuinam prouidentiam, et prescientiam exequentium; itaut de se quidem possint deficere. et non producere talem effectum sed in ordine ad prescientiam dej. supposito q̄, scit illas talem effectum producturas

no

non possunt illum non producere. et hac ratione effectus dicunt necessarij necessitate consequentiæ, non autem necessitate consequentis.

potest ergo fatum dici quodammodo causa per se inclinans ad aliquem effectum qui per aliam causam particularem potest impedirj. 4°

Duo tamen animaduertenda sunt primum est eas tantum res esse fato subiectas quas deus producit mediantibus causis secundis; nam quæ producunt per creationem, ut anima rationalis, et angeli non sunt subiecta fato. ut est sententia diui thomæ. 1. p. q. 76. ar. 4

Secundum est quod licet fatum hoc modo explicandum concedi possit, non tamen est homini christiano nomine fati utendum. quia ut inquit Augustinus hoc cuncta to sententententiam teneas, sed linguam corripias. et iuxta hæc Respondet ad argumentum ex diuo gregorio adductum ex dictis colligere possumus quod voluntas nostra non est subiecta casuj ullj aut fortunæ, quoniam in suis actionibus a deo immediate dependet.

Quæstio De causis in comunj.

In hac quæstione tria sunt inuestigan da Primum definitio causæ. Secundum in quo consistat causalitas. Et tertium Vtrum tantum sint quattuor causarum genera.

quantum ad primum notandum

q. causa pro formali dicit relationem, si
ue realem siue rationis ad suum effectū
et connotat rem, quæ est causa. et cuius
modi relatio conueniat. quæ cum sit com̄u
nis ad ens reale et rationis, non decet de
utroque nomine.
Secundo Notandum cum galeno lib. de
differentijs pulsuum. q. cum nomen ipsū
rem satis explicat, non est necesse eius
definitionem assignare (nisi forte ex ipsa
definitione aliqua dubitatio oriat) et
ob id Aristoteles causam in com̄uni nō
definiuit. Veruntamen sic com̄uniter
solet definiri. Causa est id ad quod aliud
sequit, ita ut ab illo aliquo modo accipiat
esse. aliud intellige saltem essentia
numero distincta. qua ratione indiuimus
pater non est causa filij (sequit) intel
lige tamquam habens esse. nam alias ad dis
cursiuum sequit q. sit homo. intelligit
autem de causa in actu, siue illa sit to
talis, siue partialis. non uero de causa
in potentia.
Quantum ad Secundum nimirum
in quo consistat causalitas. est contro
uersia inter doctores an præter relationē
causæ, et rem quæ dicit causa, debeat a
liquod accidens positiuum, quod dicat
causalitas et sic fundamentum eius mo
di relationis. an uero nil ibi sit intermedium.
A parte etenim affirmatiua ar
guit primo. q. esse causam est conferre
esse

esse effectus. at relatio causae supponit hoc quod est conferre esse effectui. ergo hoc provenit ab aliquo accidente priore relatione causae, a quo denominatur, sive dicitur causalitas."

2° quia hoc accidens quod dicitur causalitas datur in causa materiali. ergo et in aliis causis. antecedens probatur quia cum deus sustentat accidentia sine subiecto concurrit speciali quodam concursu ad supplendum effectum, quod petebant accidentia in genere causae materialis. ergo subiectum, quod est causa materialis respectu accidentium revera habet aliquam causalitatem circa ipsa accidentia, quam deus supplet.

3. quia ut materia v.g. dicatur causa non sufficit relatio uniti ad unitum, nec suscipientis ad susceptum. ergo requirit aliquid aliud. scilicet causalitas. et similiter requiritur in fine et forma.

Sic enim esset causa animae rationalis

4° quia alias relatio causae in materia et forma essent eiusdem speciei. nihil enim aliud esset quam esse partes. relatio autem partium in ipsis specie non differt.

His tamen non obstantibus in sola causa efficiente reperitur praedictum accidens seu causalitas media secundum probabiliorem dicendi modum. sunt enim qui dicant in omnibus causarum generibus reperiri. et in causa efficienti pertinere ad praedicamentum actionis, in causa vero materiali ad praedicamentum passionis.

Sed

Sed nostra sententia probat. quia in parti
bus integrantibus respectu totius integra
lis non reperit huiusmodi causalitas
quia in quolibet continuo reperiuntur in
finitae entitates reales pertinentes ad
praedicamentum actionis, seu passionis)
ergo neque in toto naturali ex materia et
forma constante.

Ad primum argumentum Respondet
negando consequentiam. Solum enim
sequitur quod res quae denominatur causa pri
ius natura confert esse effectui, quod dē
relationes inter ipsam. et id quod
efficit, et denominatur effectus. nec est
opus ad conferendum esse effectui alia
entitate. ab entitate ^ causae formalis. ma
terialis, aut finalis distincta.

rei quae est.

Ad. 2. quod solum infert ex eo quod subiec
tum conferat esse accidentibus ex eo
quod ea sustentat. hoc enim est ratio fun
dandi relationem causae materialis
deus autem quod supplet per modum ef
ficientis. quod subiectum praestabat in
genere causae materialis, ideo causat
per accidens intellectum.

Ad. 3. Rr quod praeter relationem uniti
ad unitum. et suscipientis ad susceptum
habet materia quod sustentet formam. et
quod forma corruptibilis pendeat ab ea in
fieri. et in conseruari. hoc autem fit
sine medio accidente a substantia ma
teriae distincto ^. et proportionabiliter
dicendum est de forma

per quem dam mo
dum qui explica
tur negatiue sic
quod totum non po
test esse sine ma
teria. uel necessa
rio habet materi
am

Ad. 4 quod materia et forma habent diuer
sas rationes fundandi relationem causa

sci

scilicet suscipiendo. et informando. et totum similiter respicit materiam et formam ut sic per relationes diversas quod diversum compositionis modum habet ab una, ac ab alia. de eis autem precise ut partes sunt aliud est iuditium. ./.

Aliud tamen tertium dubium examinandum restat, utrum tantum sint quattuor genera causarum et quod non sint ^solum quattuor probat primo semen. sanguis et elementum sunt causa N. g. hominis. et tamen ad nullum quattuor predictarum genus pertinet. si enim ad aliquod maxime ad materiale, sed non manent in rebus que ex ipsis fiunt. ergo non sunt causae materiales.

2º. quia Aristoteles. 5. metaphy. cap. 1. ponit sex acceptiones principij. et totidem modis ait dici causam, quot principium.

Sed his non obstantibus ad hoc dubium Respondendum est tantum esse quattuor genera causarum. quarum sufficientia et numerus colligitur sic. nam omnis causa, vel est interna, vel externa: si interna vel materialis, vel formalis si externa vel efficit. et sic est efficiens vel est cuius gratia cetera fiunt et est finalis. Deinde colligitur sic et probatur quia tot sunt causae, quot questiones petentes causam, sed questiones sunt quattuor scilicet. ex quo. per quid. a quo. et propter quid.

quod. quę Respondent materię. forma efficienti. et fini.

Ad primum argumentum Respondetur quod illa manent virtualiter in his. quę ex ipsis fiunt. et hoc sufficit ad rationem causę materialis. sicut elementa manent in mixto.

Ad 2. Arg. Aristoteles in illo loco sumpsit causam late. prout idem est quod principium. in secundo vero capite causam propria acceptam in quattuor tantum genera divisit // // // // //

Quaestio. 2. de causis in Particulari

Articulus primus de causa materiali.

Materia communissime sumpta dividitur in materiam in qua. ex qua. et circa quam materia in qua ea dicitur cui inest aliqua forma sive substantialis, qualis est materia prima. sive accidentalis qualis potest dici Petrus cui inest albedo. aut aliud compositum sive subiectum. quod materia secunda nuncupari potest.

materia autem ex qua est id ex quo ante existente aliquid fit. quę rursus dividitur in materiam transeuntem qualis est vinum. ex quo non manente fit acetum. et in materiam permanentem in eo quod ex ipsa fit. et hęc potest esse materia prima vel secunda. prima ut cum ex materia embrionis generatur homo. secunda ut cum ex ligno fit cathedra. Materia de

niq; circa quam est circa quam versa
tur potentia vel habitus, quo pacto ac
cepta appellatur obiectum.
Ex his autem membris solam materi
am primam, tanq; precipuam causā
definit Aristoteles: tum in libro pre
cedenti capite 9. tum in hoc libro. ca
pite. 3. Ad hoc vero genus causæ re
ducuntur substantiæ respectu accidentiū
quæ in ipsis subiectantur aut radicantur,
reducuntur etiam partes integrantes
comparatione totius integralis. et ge
nus, quod in definitione cuiusq; spe
ciei adhibetur comparatione differē
tiæ, per quam contrahitur. nam com
paratione definiti reducitur ad causā
formalem.
Modus autem causandi materiæ pri
mæ duplex est, alter respectu formæ
quæ de potentia eius educitur. quo in
eo cernitur q, materia sustentat formā:
alter vero respectu compositi, qui eti
am in eo consistit, q, materia formā
suscipiens simul cum ipsa constituit
cōpositum.

De causa formali
Articulus 2

Forma quæ nil aliud est ut inquit A
ristoteles q; species et exemplar si
late accipiatur. dividitur in substantia
lem. et accidentalem. et accidenta
lis rursus dividitur in corporalem ut
albedo. et spiritualem ut scientia et
gratia. Deinde corporalis sub dividi
t

necabor tur in naturalem et artificialem ut forma cathedræ.

quibus divisionibus statutis forma definit. sic. forma est actus materiæ, intellige primus, vel secundus. ut comprehendas in definitione non solum formas substantiales, quæ sunt actus primi; sed etiam formas accidentales quæ sunt actus secundi. Ad hoc autem genus causæ reducit exemplar ad cuius similitudinem effectus est producendus. et reducunt partes definitionis essentiales nimirum genus et differentia respectu definiti. modus vero causandi, formæ duplex est alter respectu materiæ primæ. qui in eo consistit quod materiam conservat. alter respectu compositi naturalis qui in eo cernitur quod forma sit pars essentialis ipsius ipsum constituens. similiter dicendum est de forma accidentali quæ etiam conservat subiectum sub tali esse accidentali. et est pars talis compositi.

De causa efficiente Articulus. 3.

omissa interim causa per accidens quæ talis esse potest. vel ex parte ipsius causæ vel ex parte effectus. et omissis illis. quæ sunt conditiones sine quibus non. ut approximatio ignis ad hoc ut combinat. causa per se efficiens multipliciter dividitur. nam aut est magis v-

uniuersalis aut minus uniuersalis.
Duobus autem modis dicit causa magis aut minus uniuersalis. uel in prędicando et causando simul. ut artifex est causa magis uniuersalis respectu huius statuę, quam statuarius; quia statuarius est causa minus principalis. est uniuersalis respectu ipsius. uel in causando tantum. ut deus est causa uniuersalissima omnium rerum, cum se extendat ad omnes effectus, sol uero est causa minus uniuersalis, et homo adhuc minus uniuersalis.
Secundo diuidit causa per se in primam et secundam. Prima rursus uel est simpliciter prima ut Deus, a quo cęterę omnes causę dependent. uel est prima secundum quid. quę licet sit secunda simpliciter, est tamen prima in suo genere. ut sol. et homo in generatione Petri.
Tertio diuidit causa per se in causam liberam et naturalem. naturalis est in cuius potestate non est agere et non agere: ut ignis et sol. et similes causę carentes intellectu. et homo quo ad illas operationes, quę non pendent ex uoluntate, ut augeri, nutriri etc.
quarto diuidit causa per se in uniuocam, quę nempe producit effectum eiusdem speciei cum se ipsa. ut homo respectu alterius hominis. et ignis respectu alterius ignis. et in ęquiuocam

quę

que producit effectum alterius speciej ut sol respectu muris et ranę.
quinto dividit causa perse in causam a qua dependet effectus in conservatione ut est deus respectu omnium creaturarum, et sol respectu luminis quod producit: et in causam a qua non dependet effectus in conservatione, qualis est equus respectu equi quem generavit.
Sexto dividit causa perse in causam mediatam, que nimirum producit effectum mediante alia, et in immediatam, que scilicet non producit effectum mediante alia. Item causa mediata, aut est mediata mediatione suppositi, aut est mediata mediatione virtutis. mediatione suppositi ut artifex lignum dividens mediante serra. mediatione vero virtutis ut aer, qui illuminat mediante lumine quod accipit a coelo.
Septimo dividit causa perse in principalem ut ignis respectu ignis quem producit. et in minus principalem seu instrumentalem, qualis est calor ignis respectu eiusdem effectus. Rursus instrumentalis in instrumentalem coniunctam agenti ut serra. aut non coniunctam agenti, qualis est semen respectu agentis a quo deciditur.
Octavo dividit causa perse in totalem et partialem totalis est que sola producit effectum particularem; partialis vero

ro, quæ cum alia concurrit ad effectus productionem. Totalis rursus multis modis dicitur, aut enim est totalis in suo genere. ut anima dicitur totalis causa hominis in genere causæ formalis: aut est totalis in suo ordine, ut cum sol equus et deus concurrunt ad productionem equi. equus est etiam causa totalis inquantum causa principalis. Sol etiam dicitur causa totalis naturalis deus autem causa totalis universalis prima.

Nono dividitur causa per se in causam, quæ producit effectum per actionem proprie dictam. ut ignis respectu caloris, quem producit in aqua calefaciendo ipsam: et in eam quæ producit effectum per emanationem; ut subiectum respectu suarum passionum v.g. homo respectu risibilis.

Vltimo causarum per se, quædam sunt essentialiter subordinatæ, quædam vero accidentaliter. essentialiter subordinatæ dicuntur illæ, quæ ita sunt affectæ respectu alicuius effectus, ut una sine alia attingere talem effectum non possit quo pacto se habet deus ut concurrit cum cursu naturali, deficiente namque homine et sole, impossibile est generari hominem, concursu universali dei. et sic impossibile particulari. causæ vero accidentaliter subordinatæ dicuntur illæ quarum

rum una absque alia potest effectum pro
ducere ut videmus eo pater respectu
socratis generandi. definitio autem
causae efficientis traditur ab Aristotele
cap 3. dicens eam esse id unde est pri
mum principium mutationis. modus
vero causandi ipsius est actio qua
mediante suum effectum producit.
quod vero attinet ad secundam par
tem articuli.

Est questio utrum causa efficiens, eiusque forma si ue accidentalis, siue substantialis possit attingere ad productionem alicuius formae substantialis.

Ea parte negatiua arguitur quia deus
est sufficientissima causa. ergo re
liquae causae efficientes superfluunt
2° quia forma non est id quo efficien
quoniam actiones sunt supposito
rum, neque quo agens operatur. sic
enim operaretur per aliud. et ex con
sequenti per accidens.
3° quia forma accidentalis ad substan
tialem formam producendam non
attingat probatur quia sic effectus
uinceret in perfectione suam cau
sam quod non est dicendum. ergo
In hac re Notandum est primo quod cer
ca

ca causas secundas diuus Thomas
proponit duas opiniones parum pro=
babiles immo erroneas in. 2. dist.
1. q. 1. art. 4. Prima asserit res quas
uocamus causas secundas nullam
habere causalitatem respectu effectuu
immo deum omnes effectus produce
re ad earum presentiam taliterque so
lus deus calefacit ad presentiam ig=
nis. et in alijs simili modo. quam
opinionem sequitur Gabriel. in 4. dist
1. q. 1. / ex qua sequeretur quod noster in
tellectus non intelligit nec uolun=
tas uult. et per consequens quod non ha
beremus operationes liberas. immo
et quod omnia entia naturalia essent o
tiosa. cum e conuerso teste Aristote
le. primo de coelo. cap. 3. unumquodque
quod sit propter suam operationem.
2a. opinio affirmat deum produxis
se primum angelum. et primum an
gelum produxisse secundum, et sic
usque ad ultimum, quem asserit pro
duxisse coelum. et coelum has res pro
duxisse inferiores. et hanc tribuit di
uus Thomas Auicenne 1. p. q. 4. ar. 5.
sed loco citato eam dicit esse erroneam
quia solus deus potest creare.
uera ergo et tenenda sententia est cau
sas secundas concurrere immediate
ad producendos suos effectus. ut etiam
deus ad eosdem effectus immediate con
currit, diuersimode tamen; quia deus tan

q[uod] causa Universalissima, causque vero
secundę, tan[qua]m causę particulares, seu
saltem minus universales.
quib[us] positis dicendum est deum esse cau-
sam sufficientissimam ad producendu[m]
quemcunq[ue] effectum in habitu, hoc est
deum habere potentiam ad quemcunq[ue]
effectum. non tamen in actu quando
concurrit cum causis secundis, quo
concursu, quo cum illis concurrit no[n]
potest sine ipsis illum effectum pro-
ducere.

Ad .1. argumentum.

quod vero attinet ad forma[m] substan-
tialem ~~efficientem~~ dicendum est ipsa[m]
esse principium efficiendi in ipsis cau-
sis efficientib[us]. quod probat q[uia] res na-
turales agunt, et hoc non habent a ma-
teria. ergo a forma / Deinde q[uia] agens
in forma nititur assimilare sibi passum
ergo ipsa est principium agendi. et ita
Respondet ad secundum argumentu[m]
q[uia] agens operatur per suam formam et hoc
est operari per seipsum
quod vero ad formam accidentalem spec-
tat Scotus in 4. dist. 12. q. 3. et in 2
dist. 37. q. unica. et in 1. distinct. 18
arbitratur tertio argumento adducto ce-
lebris formam accidentalem non pos-
se attingere ad productionem alicuius
effectus substantialis. Unde etiam dicit
q[uod] forma leonis. et equi. et animalium
omnium perfectorum immediate produ-
cuntur a deo. q[uia] sępe non existentibus
generantib[us] producuntur tales formę cu[m]

subs

substantia produci non posse a virtute seminis, quae accidens est. formas vero animalium imperfectorum et ceterarum rerum asserit immediate produci ab astris. sed tenenda non est eius opinio sed ea quam docet divus thomas 3. p. q. 77. art. 7. ad 3. ubi ait formam accidentalem esse principium agendi et attingere ad productionem formae substantialis. et quod sit principium agendi probat. quia agens etiam in forma accidentali nititur assimilare sibi passum. v. g. ignis lignum quem comburit. Deinde quia calor etiam in extraneo subiecto scilicet in aqua calefacta nec tum aquae tribuenda est talis actio tanquam agenti principali, sed soli vel igni producenti in aqua talem calorem.

quod vero eiusmodi forma accidentalis non solum agat. sed etiam attingat ad productionem formae substantialis. probat primo quia ferrum candens producit ignem mediante calore, cum tamen ipsum non sit ignis si enim esset ignis non periret statim ferrum ubi primum perducit in aquam. Deinde probat quia radijs solares in speculo brevissime producunt ignem. ut experientia constat, ergo etc.

postremo quia astra producunt effectus substantiales in his inferioribus scilicet mures, ranas. et tamen non sunt con

iunc

cunitta ipses rebus inferioribus per suam substantiam, sed per suam uirtutem, quae omne mouens ut docet Aristoteles. 1. phy cap. 1. et. 2. saltem per suam uirtutem debet esse coniunctum ei quod mouet ex His Respondet ad argumentum ulti mum quod accidens uirtute formae substantialis potest attingere ad producendam substantiam tanquam instrumentum. nec quod est inconueniens quod effectus sit perfectior quam sua causa minus principalis quae est instrumentalis. = // = // = // S.

Articulus ultimus de causa finali

Finis diuiditur in principalem qui scilicet propter se expetitur ut sanitas, et minus principalem, qui nimirum ob aliud expetitur ut potio amara propter sanitatem. Rursus finis principalis diuiditur in eum quem Aristoteles. 2. de anima cap. 4. appellat finem cuius. scilicet cuius gratia agens operatur. et finem Cui. scilicet cui finis acquiritur. ut homo respectu sanitatis adeptae. in qua significatione accipit Aristoteles finem in. 2. capite huius Libri dicens. Sumus et nos quodammodo fines. generali autem definitione finis dicitur id cuius gratia caetera fiunt. et sic eum definiuit Aristoteles cap. 3. caetera intellige quae ad ipsum finem ordinantur. finis uero causalitas in eo consistit quod media habeant esse in ordine ad illum et ipse quodammodo ea ad se trahat et ea illius contineat. //

cir-

circa Hanc causam est

Questio gravis An agat secundum suum esse reale an secundum esse apprehensum.

Pro huius tituli intelligentia notandum quod finis habet duplicem existentiam siue duplex esse alterum scilicet reale quando existit a parte rei. alterum apprehensum siue intentionale, quod habet cum apprehenditur ab intellectu antequam actu et realiter existat. est ergo dubium vtrum finis vt. sanitas agat secundum suum esse reale an vero secundum quod apprehenditur in intellectu taliter quod apprehensio sit illi ratio formalis agendi. et ratio obiectiua finis. quod ergo finis agat secundum esse reale. probatur Primo ex Aristotele. 6. meta. cap. 4. ubi dicit bonum esse in rebus. sed bonum et finis idem sunt. ergo.

2° quod Aristoteles in hoc capite dicit finem esse cuius gratia cetera fiunt. sed media noria adhibent ut sanitas acquiratur in esse intentionali. sed in esse reali. ergo finis agit secundum esse reale.

3° quod illud dicitur finis quod si non consequatur efficiens dicitur frustrari. at si efficiens non consequatur finem in esse reali homini frustratur. ergo.

4° quod non quiescitamen nisi fine acquisito in esse reali. ergo secundum hoc esse agit. Propter haec argumenta comuniter tenetur finem agere secundum esse re

reale tanquam secundum rationem forma
lem. et quod esse apprehensum est conditio
sine qua non ageret. sicut approximatio
ut ignis comburat. quae sententia pro
babilis quia responsione amplecti potest.
Secunda tamen opinio nominimus in
mo forte magis probabilis est. quod finis a
git secundum esse apprehensum tan
quam secundum rationem formalem cau
sandi. et videtur ex mente Divi Thomae
1.2. q. 31. art. 3. ad 1. ubi dicit quod ratio
obiectiva est ipsius finis apprehensio.
et probat ex eo quod bonum apprehensum
per sensum, ut praesens causat delecta
tionem: apprehensum vero per intel
lectum causat gaudium. Item malum
apprehensum ut praesens causat tristi
tiam, et apprehensum ut futurum cau
sat timorem.
et 1. p. q. 80. art. 1. et 2. idem videtur os
tendere. et Caietanus 1.2 q. 30. ar. 3.
arbitratur esse verissimum. et ut tale
sic duabus rationibus comprobat. bonum
apparens movet tanquam causa finalis. et
tamen non habet esse reale. sed tantum
intentionale. ergo ratio agendi in fine
est esse intentionale.
Secundo probat quod actus qui tendit in
malum apprehensum ut bonum est bonus
et actus qui tendit in bonum apprehen
sum ut malum est malus. ergo diversa
apprehensio dat specificationem actibus
et per consequens est ratio obiectiva eorum

Ad

Ad argumenta igitur primae opinionis // Respondendum est quod solum probant me/dia ad id adhiberi ut finem consequamur in esse reali. non tamen quod apprehensio non sit eius ratio formalis agendi quod si quis cum Magistro Medina hanc sententiam tenere noluerit ad argumenta quae pro ipsa fiunt Respondere poterit quod licet apprehensio finis tantummodo sit conditio sine qua non. ex fine tamen prout stat sub diversa apprehensione potest sumi diversa specificatio. quo pacto etiam dicimus intellectum et voluntatem esse diversas specie potentias licet utraque versetur circa ens. quia nimirum intellectus versatur circa ens sub ratione veri. voluntas vero versatur circa ens sub ratione boni, cum tamen veritas et bonitas sint relationes rationis.

Caput 8 et nonum.

In capite octavo proponit Aristoteles duo dubia quibus in eo et in capite nono respondet. Primum est an natura agat propter finem. Secundum dubium est utrum necessitas uniuscuiusque rei proveniat ex materia ipsius ut aliqui philosophi putabant. an vero ex alia re. quantum ad primum dubium proponit Aristoteles unam rationem pro parte negativa, sed inter alias rationes sequentibus probat affirmativam

Primo quia quae fiunt a natura non fiunt a casu (quia vel semper vel frequentius fiunt) ergo fiunt gratia alicuius et ex consequenti se

sequenti prospectionem. Secundo quia ars //
omnis (quae vel corrigit aut imitatur etiam //
imitatur naturam) agit propter finem, ergo //
similiter et natura. Tertio quia admirandae
satis diligentia formicarum, glarea probi //
cum congregationum / quarto quia ob id
dicimus in operibus artis artificem errare
quia finem intentum non consequitur. //
sicut cum grammaticus committit soloecismum
et sic dicimus naturam suo modo peccare
cum producit hominem sex digitos ha-
bentem. etc. nec obstat nec quod plantae
et bruta operantur sine praevia deliberati-
one. quoniam nec artifex constituturus
dominum ~~[illegible]~~ deliberat qualia de-
beant esse fundamenta aut qualiter
secundanda sint ligna. illud enim tan-
tum similia tamen ex habitu cognoscit sic
saepe finis sine deliberatione ex habitu
aut inclinatione intenditur. //
quod ultimo ad secundum in 9 capite
recitat opinionem dicentium res accipere
necessitatem a materia. hoc est habe-
re haec aut illa attributa ob materiam
sed hac opinione reiecta dicit Aristote-
les res accipere necessitatem a materi-
a, non tamen ultimate sed a fine. hoc
est habere haec vel illa attributa quia ha-
bent hanc vel illam materiam, habe-
re vero hanc vel illam materiam quia di-
riguntur ad hunc vel illum finem
deinde docet finem habere se in operatio-
nibus, sicut principia in naturalibus et mathemati-
bus. nam sicut in mathematicis si ~~conclusio~~ principia sunt
est necessaria ^ ~~principia~~ etiam debent ^ conclusio
esse necessaria, non tamen si conclusio

qt

est necessaria sive vera sumptiones sive principia debent esse vera, quia verum colligitur tum ex vero, tum ex falso. Sic si finis est necessarius etc. sicut cum quis dat operam litteris episcopatus consequendi gratia quem tamen non consequitur. idem docemur. 7. ethic. caput 8. ponendus est ergo finis necessario in definitione operationum, que sunt ad finem, materiam vero non semper v.g. si quis definiat serram dicendo, quod est instrumentum ferreum secandis lignis accommodatum.

quod si arguas quod esse corruptibile (quod in his inferioribus est necessarium) desumitur solum ex materia, quia natura non intendit corruptionem, ac per consequens non semper necessitas sumitur ex fine. Respondet quod res sunt corruptibiles ut fiat generatio, ac proinde etiam corruptio intenditur a natura non directe, sed indirecte, inquantum est coniuncta generationi.

Quæstio. 1. Utrum agens naturale operet propter finem

Et videtur quod non quia inanimata, et bruta non dirigunt media in finem, ergo natura non agit propter finem.

2.º quia predicta non deliberant de fine

Notandum cum D. Thoma. 1. p. q. 79 art. 1. et. 1. 2. q. 1. et q. 6. ea que agunt propter finem in tres classes esse redigenda. quedam enim ut res inanimatae et animalia que nullo modo finem cognoscunt ut formice et irundines. in secunda

da classe sunt ea quae cognoscunt finem materialiter (hoc est rem quae est finis) non tamen formaliter (hoc est habitudinem mediorum ad finem, nec finem ipsum sub ratione finis) sicut equus movet siti quam ex perit ad quaerendam aquam. et inedia ordei movetur ad quaerendum stabulum: non tamen cognoscit habitudinem aquae ad sedandam sitim. Ad tertiam classem pertinent homines, qui non solum cognoscunt finem materialiter, sed etiam formaliter

2º notandum quod ea quae aliquem finem intendunt sunt in duplici differentia. namque quaedam ita finem intendunt ut ad hibeant media, et se ad talem finem dirigant. ut homo. alia vero sic finem intendunt, ut dirigantur ab alio. sicut sagitta a proiiciente dirigitur in scopum. et sic irrationalia in finem diriguntur a Deo cognoscente finem et habitudinem mediorum ad ipsum. per instinctum, quod illis indidit. et res inanimatae per propensiones quasdam illis ab eodem auctore naturae insitas. ex quibus patet solutio ad argumenta in contrarium adducta. neque enim est necessarium ut ipsum met agens propter finem deliberet aut se ipsum in finem dirigat. ut dictum est

per impresum impulsum

Quaestio 2. Utrum monstrum intendatur a natura?

Et videtur quod sic quia est ens naturale. natura autem quodcunque ens naturale intendit Pro huius rei intelligentia notandum est

q. monstrum est ens naturale casu or-
tum cum deformitate extranea sue speci
ei. contingit autem fieri monstrum pre
cipue ob quattuor causas quas refert Al
bertus magnus. tractatu. 3. cap. 3. huius
libri. Primo propter paucitatem materi
e. uel in toto ut quando nascit pigmeus.
uel in parte, quando quis nascit cum
quattuor digitis. Secunda causa e conuer
so est abundantia materie uel in toto. uel
in parte ut cum nascit homo maior quam par
est. aut cum sex digitis. Tertia est super
abundantia qualitatum, si enim super
abundat humiditas nascit homo mente
captus. si uero abundat calor nascit homo
exilis. quarta denique causa est malicia ua
sis continentis, in quo concipit foetus. ob
quod nascunt homines gibossi, et biscorpores
et cum alijs deformitatibus huiusmodi
Deinde notandum est preter causas uniuer
sales scilicet deum optimum maximum,
solem, et intelligentias, cuiusque effectus monstra
naturalis dari duas particulares causas/ uosq-
quarum altera appellat impediens. v. g.
huius hominis monstruosi dat duplex-
causa particularis minimum, ista alius
homo generans, qui nitit effectum perfe
ctum producere. et superabundantia. v.
g. materie, que impedit talis effectus per
fectionem.
Vltimo notandum est in monstro tria re
periri scilicet, fundamentum proximum
deformitatis. fundamentum remotum
et ipsam deformitatem. v. g. in homine ha
bente septem digitos. datur natura huma
na que est fundamentum remotum de
formitatis. et septimus digitus. qui est

fun

fundamentum proximum, et denique da-
te ipsa deformitas.

His statutis ad quaestionis difficultatem
his conclusionibus respondemus.

Prima conclusio. nullus effectus dicit[ur]
monstruosus, sive casualis respectu causa-
rum universalium ex parte dei quia om-
nia praeordinat et praevidet constat. ex par-
te vero aliarum causarum probatur quia cum
sint universales sunt indifferentes ad
hunc vel illum effectum et ab alijs causis
particularibus determinantur.

2a conclusio causa particularis non im-
pediens (in margin: non im-pediens) intendit producere monstrum, quo ad funda-
mentum proximum deformitatis et ex
consequenti neque quo ad ipsam deformi-
tatem. haec conclusio etiam patet quia ho-
mo intendit producere hominem perfectum
ac proinde quaecunque imperfectio producti
est casualis respectu ipsius.

Ultima conclusio. Causa particularis im-
pediens intendit producere monstrum quo-
ad fundamentum proximum, et per consi-
sequens quo ad ipsam deformitatem. ac
proinde quando monstrum tale est ut ad
ipsam causam vel semper vel frequenter
sequatur est effectus per se intentus ab ipsa
si vero nec semper nec frequenter ad ipsam
sequatur poterit dici casualis etiam respectu
ipsius ac ex consequenti non sic intentus
ab ea.

Ad argumentum. R[espondeo] q[uod] natura sumpta
pro causa particulari non impediente

in-

intendit producere ens naturale nō tamen quo ad deformitates, sed quo ad perfectiones.

An

Annotationes Pro 3° Libro Physicorum

caput. I

In hoc capite duo facit Aristoteles primo enim reddit rationem ob quam in hoc libro agit de motu et infinito. et in sequenti de loco tempore et vacuo. Secundo ponit tres divisiones, et unum notabile. ait ergo q, cum natura definita fuerit per motum necessarium est ut natura cognoscatur quid etiam motus sit cognoscere. et cum motus quid continuum sit et continuum per infinitum definiatur necessarium etiam est de infinito disputare. et cum motus fieri non posset nisi in loco et tempore: et secundum aliquos antiquos etiam ad ipsum requiratur vacuum. in sequenti libro disputandum est de loco tempore, et vacuo, et merito quia hec sunt communia.

Deinde in 2ª parte ponit tres divisiones Prima est. q, eorum que sunt. aliud est actu tantum ut forme. aliud potentia tantum ut materia; aliud actu et potentia ut composita. que constant ex materia et forma, vel actu et potentia. vel dicuntur aliqua actu tantum respectu alicuius forme quia constant tota latitudine forme ut aqua respectu frigiditatis dicitur actu tantum quando habet frigiditatem in summo. dicuntur autem potentia tantum respectu alicuius forme qua omnino privantur ut aqua quando

do caret calore est omnino in potentia ad calorem. Dicunt vero potentia et actu quando constant aliqua tantum parte formę, et aliqua privant ut aqua dum est frigida ut quattuor, partim est in potentia ad eos frigiditatis gradus qui ei desunt.

Secunda divisio est eorum quę sunt ali ud est substantia, aliud quantitas, aliud qualitas etc.

Tertia divisio est. Relationum quędam fundant in quantitate, quędam in actione et passione.

Tandem in fine capitis dicit Aristoteles quod motus non est preter res. hoc est non datur motus, per quem non producat res alicuius predicamenti. quod quod mutat aut vel mutat ad substantiam vel ad quantitatem, vel ad qualitatem vel ad Ubi. Et cum in his predicamentis reperiantur contraria. ut forma et privatio, magnum et parvum, sursum, et deorsum, ita etiam motus contrarij reperiunt, motus enim per terminos specificantur

Quaestio. Utrum ignorato motu ignoret natura.

Et a parte negativa arguit primo quod naturam esse est per se notum. ergo quocunque alio ignorato cognoscet natura

2° quod natura est substantia. motus vero est accidens. sed substantia est prius cognitione quam accidens. ergo / Tertio quod causa

gro

qualis est natura prior est cognitione quam effectus, qualis est motus. prius enim est cognitione, quod prius est quantum ad esse.

Notandum quod natura scilicet materia et forma potest considerari vel quantum ad suum esse substantiale in se, et sic bene potest cognosci sine motu, vel potest considerari prout dicit ordinem ad motum et sic induit respectum et relationem ad ipsum ac proinde sine intelligi non potest et per hoc Respondet ad quaestionem.

Ad primum autem argumentum Respondeo quod cum dicit naturam esse esse per se notam intelligitur per motum qui est per se notus sensibus.

Ad 2. quod licet substantia secundum se sit notior, nos tamen ex accidentibus cognoscimus substantiam, quia accidentia sunt nobis notiora nec natura ut diximus prout relationem induit ad motum sine ipso cognosci potest.

Ad 3. Respondeo rem quae est causa esse priorem cognitione effectu, sed ut induit relationem causae esse simul cognitione cum effectu, atque adeo naturam (ut sic) esse simul cognitione cum motu.

Caput secundum

In hoc capite repetit Philosophus divisionem quam proposuit in superiori, et colligit definitionem motus in hunc modum. motus est actus entis in potentia prout in potentia est. Il est enim motus continua quaedam acqui

sitio formae, seu forma prout est in fieri
ut v. g. calefactio. ac proinde debit reperiri in ente, quod habeat formam partim acquisitam, partem acquirendam.
Cum ergo dicit q. motus est actus relicit materia prima. per secundam particulam scilicet entis in potentia relicies
illos actus, qui non sunt in potentia ad ulteriorem gradum. v. g. calorem aut frigiditatem ut octo. et etiam generationem substantialem; et quamcunque mutationem instantaneam, quae non
sunt actus in potentia ad acquirendam perfectionem formam; siquidem in instanti forma est acquisita. Per tertiam
denique particulam, scilicet prout in potentia est relicit calor ut quattuor prout est in esse quieto non enim est in
fieri. q, si obiicias Aristotelem adduxisse pro exemplo generationem; quidam Respondent generationem interdum
sumi pro prigua dispositione successiva sine alteratione et sic dicunt sumpsisse hic eam Aristotelem. sed instabis quia adducit in exemplum motus generationem et alterationem. ad quod dicunt q. in exemplis
non semper est requirenda veritas. sed melius Respondendum videt sumi ibi generationem pro ad generatione substantiali, cum aliquid nutrit.
probat vero Aristoteles q. motus sit actus quia id per quod acquirit actus, in eo quod est in potentia ad talem actum est actus;
ut cum actus sine forma domus acqui
ri

tis per edificationem. q. autem sit actus entis in potentia prout in potentia probat. q. edificatio que est motus est actus edificabilis prout edificabile est et non prout edificatum est. //

Quaestio prima: an motus recte fuerit definitus?

Et videtur q. non q. ea definitio n. conuenit passioni (dicit enim q. est actus) et tamen passio est motus. // Ergo / ~~quod passioni conuenit sicut nec q. sit passio~~

2° q. nec conuenit actioni que est actus mouentis, aut agentis prout mouens aut agens est / et confirmat q. actus est concretum. ergo non potest predicari de actione, sicut neq. album de albedine. //

Notandum q. motus prout ab aliquo perficitur dicit actio. prout in aliquo recipit dicit passio. tertio consideratur prout est forma fluens, seu quod idem est forma partim acquisita, partim acquirenda. et quarto denique modo sumitur prout est fluxus ipsius forme. que omnia in calore cum ab igne producit videre dat. — quo pacto est species quantitatis continue

Dicendum est ergo ad questionem definitionem esse recte assignatam. definiri q. motum tertio modo sumptum et definitionem esse analogam ut etiam motus est quid analogum. quod tenet diuus Thomas, Albertus magnus, et Egidius Romanus. et ~~Porphyrius~~ tenuerunt Alexander. Philoponus. Themistius Proclus, Simplicius et alij auctores greci —

Ad.

Ad 1.m Argumentum R.o q. actus sumitur pro forma non ut est concretum ab actione. et ita actus est actus. et idem cum passione.

Ad 2. q. actum ei conuenit esse actum in potentia. est enim idem realiter cum motu. et est in mobili. quamuis denominet agens a quo est in quantum actio. Ad confirmationem patet ex dictis solutio. nam concretum actionis est agens.

q si quaeras quo pacto distinguatur motus 3.o et quarto modo acceptus. R.o quo non distinguitur realiter, sed formaliter est enim fluxus predictus accidens inseparabile a forma que partim est acquisita et partim in fieri et acquirenda.

Et si rursus interroges an motus tertio modo sumptus ad aliquod predicamentum pertineat. R.o q. directe in nullo predicamento constituitur, nam si sumatur in communi cum non detur una forma communis generica, uel specifica ad quam terminetur non potest esse unius generis, aut speciei. Siue accipiatur in singulari pro isto uel illo motu, non est ens sed productio entis. et sic sensit D. Thomas. Simplicius et alij uel dicatur et in idem redit. q. forma ut partim acquisita et partim acquirenda siue prout est in fieri est quid incompletum.

partim acquisita partim acquirenda

Quaestio 2. Utrum motus a suo termino realiter distinguatur.

A.

A parte affirmatiua sic primo aliquis ar-
guit. multa predicant de motu que nõ
predicant de termino, de motu enim di
cimus quod est uia ad terminum. et quod est
tardus et uelox. et alia. que non possunt
dici de termino.
2º quod motus est successiuus. terminus
uero permanens.
3º quod terminus qui sit ab[illegible] in[illegible]
rum non est idem cum foro, quod est prior
ipso. et quando quis quiescit mouet non
peruenit ad forum. ergo
4º quod terminus manet transacto motu.
A ratiocinantis — Notandum quod distinctio est duplex scilicet
ea rationis, et ex natura rei que dicitur
rationis ratiocinate que habet funda-
mentum in re. et hec est rursus duplex
alia realis alia formalis. et iterum dis
tinctio realis alia dicitur maior alia minor
Notandum secundo quod cum querimus
an motus sit idem realiter cum suo ter
mino. non querimus an pars motus sit i
dem realiter cum toto termino, sed an
pars motus sit idem cum parte termini illi
correspondente et totus motus cum toto
termino
Sit ergo conclusio. totus motus est idẽ
realiter cum toto termino, et pars motus
cum parte termini, distinguuntur tamen
formaliter. et probatur primo quod non est
ponenda distinctio realis nec multiplicã
da quando omnia que bene se habent
cum sola distinctione formali / 2º si distin
guerentur realiter motus posset conseruari
sine termino, quod implicat manifestam

con

contradictionem. // Obijcies tamen contra hoc q. si motus esset realiter cum termino, etiam terminus esset realiter cū motu, et non posset sine termino conseruari. quod ut constat est omnino falsū calor enim sine calefactione conseruat. sed R. q. terminus et motus sunt mutuo idem dum sunt in fieri. transacto enim mo tu terminus non terminat illum.

Ad. 1. Argumentū. R. q. distinctio forma lis sufficit ad diuersa predicata.

Ad. 2. q. idem secundum diuersas ratio nes formales potest esse permanens et successiuum. sicut eadem res est actio et passio secundum diuersos modos reales

Ad. 3. q. motus totus absolutus in suum est idem realiter cum toto loco, et pars motus cum parte termini, nec sic ille motus est prior ipso termino.

Ad. 4. R. q. idem potest manere secundū unam rationem, et non secundum aliam. sicut uidemus manere albedinem sine similitudine.

Caput. Tertium.

Probat Aristoteles in hoc capite q. motus est in mobili. est enim ut ait actus mo bilis a mouente profectus. est autem in mobili. uel per realem inherentiam uel per realem coniunctionem sicut est mo tus localis in mobili. / Idem autem motus realiter est actio et passio. licet hec duo for maliter distinguant. // Definit etiam mo tus ut sit actus potentia actiui. et passiui

Quastio an motus a mobili realiter distinguat.

q non
Videtur quod sufficit ponere distinctionem formalem.

Ad hoc dubium quidam Respondent non excitari de motu locali. Constat enim (dicunt) quod sicut locus ad quem terminatur distinguitur realiter a mobili sic et ipse motus. Sed cum terminus motus localis non sit locus intrinsecus sed ubi sine esse in loco. Dicendum est quod motus localis non distinguitur realiter a mobili. probabilius

Motus vero alterationis et augmentationis ~~similiter~~ distinguuntur realiter a mobili tum quoad substantiam considerato (sunt enim accidentia identificata cum suis terminis, qui a substantia mobilis realiter distinguuntur) tum considerato quoad quantitatem et qualitatem ~~in mobili~~ praeexistentem. quoniam quantitas et qualitas praeexistens distinguitur ab ea quae denovo per motum acquiritur, et cum qua ~~...~~ motus identificatur. in mobili

Ad argumentum ergo Respondetur non sufficere distinctionem formalem ut dictum est

caput quartum

quoniam affectiones entis naturalis scilicet motus et tempus (utpote species quantitatis) dicuntur finita aut infinita Aristoteles in hoc capite incipit agere de infinito. et quaerit an sit infinitum et probat dari infinitum. Primo quod tempus fuit ab aeterno. 2° quod quaecunque magnitudo est divisibilis in infinitum. et tertio quod materia ex qua per separationem fiunt generationes (quae secundum ipsum sunt ab aeterno) est infinita. 4° quod omne corpus

vel

uel continet ab alio et sic dat processus in infinitum, uel non continetur et ipsum tale corpus ab alio non contentum erit infinitum tanquam terminum non habens 5° quia quidquid intellectus imaginatur datur uel habet fundamentum in natura sed intellectus imaginatur infinitum ergo

In secunda parte capitis proponit quinque acceptiones infiniti. primo enim dicitur negatiue quod pertransiri non potest, quia impertransibile est. sicut angelus et punctum; ad quem modum uox dicitur inuisibilis / Secundo dicitur infinitum quod aptum est ut pertranseatur pertransiri tamen non potest. qualis esset linea infinita si daretur 3° dicitur infinitum id quod difficile pertransiri potest. qualis est totus orbis terrarum. 4°. id quod pertransitur sed non habet finem sicut linea circularis. et tandem quinto dicitur infinitum quod in infinitum augeri aut minui potest per partes proportionales.

caput quintum.

Inbre pero propositum probat Aristoteles non dari infinitum. et primo non dari separatum, quia illud esset quantitas, quantitas autem non potest esse separata. deinde probat nullum corpus esse infinitum quia si esset simplex cetera corpora in se conuerteret (esset enim infinitae actiuitatis) mixtum uero non potest esse infinitum ex elementis quae finita sunt. et limitata / probat

bat deinde non dari corpus infinitum constans ex partibus similaribus, neque ex partibus dissimilaribus // Et denique probando dari corpus infinitum sensibile, quia si esset graue moueret ad centrum, si leue, uere sursum, moueretur quorum neutrum corpori infinito repugnat quia repleret omnem locum, alias ad id etiam adducit rationes infra forte referendas. //

caput sextum

In hoc capite suam circa infinitum proponit sententiam, dicens posse dari infinitum in potentia, non tamen in actu et ponit differentiam inter infinitum diuisione in [redacted] infinitas scilicet partes proportionales, et inter infinitum additione quod scilicet in infinitum augeri potest. Et confirmat hanc sententiam auctoritate Platonis diuersis verbis id ipsum sentientis.

et non equales simili ter tro ~

~//- caput septimum

In hoc capite antequam respondeat ad argumenta que priores questionis partem affirmatiuam persuadebant, satisfacit posteriori questioni, que petebat quid nam sit infinitum. et non admittit definitionem ueterum dicentium esse id cuius nihil est extra (id est cui nihil deest) hec enim definitio conuenit cuiuis toti, quia [redacted] nihil deest ex pertinentibus ad suam perfectionem. et dicit infinitum esse id a quo est aliquid extra idest a quo sumpta aliqua quantitate

sem

semper restat aliqua acquirenda. deinde ait infinitum de se esse ignotum quippe quod habeat rationem materie determinabilis per formam, ac ex consequenti per illam cognoscitur. Et inde addit infinitum habere rationem partis et esse quid imperfectum.

Caput ultimum. 11.

Hic Respondet ad argumenta que possunt pro parte affirmativa prioris questionis. Ad primum et secundum dicit tempus et quamcunque magnitudinem esse infinita in potentia, non tamen in actu. Ad 3 q. licet generationes sint infinite non tamen materia quia generatio unius est corruptio alterius et in una materia possunt fieri plures generationes. Ad 4 q. ultima sphera non est corpore terminata, neque ob id infinita. si enim quod aliquod corpus non termina ab alio est infinitum. corpus positum in vacuo esset infinitum. Ad 5 Rr q. non quidquid imaginatur intellectus est aut esse potest.

Quaestio de infinito in articulos divisa

Articulus 1. utrum deus sit infinitus?

Et videtur quod non quia infinitum ut dixit Aristoteles est quid imperfectum.
2° quod ita est hic quod non alibi est finitum secundum locum, et quod ita est nunc

q. non postea est finitum secundum tempus
ergo deus quia ea est haec essentia q. non ^sine haec res
illa est finitus secundum essentiam.
3° q. si omnes res distarent a deo in infi
nitum. et nulla esset perfectior uel imper
fectior alia.
Vltimo q. deus ut dicit Aristoteles. 1. me
taphys. cap. 7. est mensura omnium subs
tantiarum. mensura autem proportio
nata debet ad rem mensuratam et ad eam
limitari
Sed his non obstantibus de fide tenendum
est deum esse infinitum iuxta illud psal
mi, magnus dominus et laudabilis ni
mis, et magnitudinis eius non est finis
Sanc explicant theologi. in. 1. dist. 43
et eam probat diuus Thomas. 1. p. q. 7
art. 1. et probat etiam argumento sed
et satis probabili (in his enim rebus non
sunt petendae demonstrationes) appeti
tus humanus non satiatur rellare finito
satiatur autem deo. ergo deus est infinitus
Ad 1. argumentum. Rx q. Aristoteles lo
quitur de infinito in potentia deus autem
est infinitus in actu secundum essentiam
Ad. 2. q. concludit quando. ly. Hic. dicit
locum finitum, et ly. Nunc. durationem fi
nitam. et ly. Haec res essentiam finita
deus autem est haec res scilicet infinita.
Ad. 3. q. etiam si creaturae distent a deo in
infinitum. una distat magis quam alia. sicut
et in opinione Aristotelis si mundus fuisset
ab

fruisset ab æterno hodierna dies magis distaret ab æternitate quam hesterna quamvis utraque in infinitum distaret.

Ad 4. Respondetur cum Soncinate 12. lib. meta q. 40 quod solum de ratione mensuræ per repetitionem est quod sit finita, non vero de ratione mensuræ per virtualem continentiam.

Articulus 2. Utrum naturaliter detur aliqua res infinita.

Videtur quod sic. immo quod quævis res creata habeat essentiam infinitam quia essentiæ rerum consistunt in indivisibili ergo sunt carentes fine et ex consequenti infinitæ. et probatur quia in illis non potest assignari pars quæ sit finis, nec assignari aliqua quæ sit principium. quia assignari non potest.

2° quia forma finitur per materiam et materia per formam. ut ait Divus Thomas 1. p. q. 7. art. et alibi. ergo altera seu altera erit infinita. " " "

3°. quia si creata essentia non est infinita ex eo erit ut ait divus Thomas 1. p. q. 7 art. 2. quia terminatur per suam existentiam ergo ut infert Scotus saltem in illo priori naturæ quo non terminatur est infinita prius enim essentia quam existentia.

4. quia saltem iuxta Aristotelem tenentem mundum fuisse ab æterno præcesserunt infiniti homines, et infinitæ animæ rationales. quæ cum sint immortales hodie

erunt

erunt infinita. ergo iuxta Aristote
lem datur naturaliter multitudo
infinita.
5.° probat idem quia saltem extensi
one quecunque magnitudo est infi
nita cum habeat infinitas partes.
6. quia finitum, uel infinitum sunt
passiones quantitatis ergo natura
liter dabitur infinitum, nec satis fa
cies si dicas quod finitum uel infinitu
facit propositionem disiunctiuam
ac proinde sufficit alterum eorum co
uenire quantitati, Nam pari ratio
ne dicere possemus quod uisibile uel
non uisibile est passio hominis.
7.° quia in quacunque magnitudine da
tur infinita puncta infinite lineę
et infinitae superficies.
In hac quęstione Notandum quod infi
nitum si proprie sumatur significat
negationem termini, seu finis, et
connotat extensionem aliquam, si
ue latitudinem. ut uidetur docere A
ristoteles capite. 8. quamuis ibi so
lum agat de magnitudine formali
et sensibili. quę extensio et latitudo
si sit formalis et propria, qualis est
ea quę reperitur in quantitate et qua
litate habente gradus appellatur
infinitum priuatiue a diuo Thoma
Durando. et Scoto. si autem extensio
magnitudo et latitudo sit metaphori
ca et uirtualis, qualis est illa quę re

pe

pent in gradibus metaphysicis per-
fectionibus essentialibus, et potentijs
seu virtutibus, appellatur ab eisdem au-
toribus infinitum negatiue.

Secundo Notandum infinitum esse
se duplex scilicet actu siue cathego-
rematice, et potentia siue sincathe-
gorematice. infinitum actu est quod
habet infinitas partes æquales inui-
cem non communicantes et simul ex-
istentes. æquales intellige siue qu-
antitatiue, siue perfectione graduum
aut essentiæ. Inuicem dicitur quia que-
cunque quantitas habet infinitas par-
tes proportionales, non tamen æqua-
les inuicem. et similiter sunt commu-
nicantes hoc est habentes inter se
mutuam dependentiam. et tandem
dicitur simul existentes ut reijciantur
tempus et motus etiam si mundus fu-
isset ab æterno. haberent enim tunc in-
finitas partes æquales inuicem et non
communicantes, sed non simul existen-
tes. Infinitum vero actu duplex
est aliud quod habet infinitas partes
quarum una est immediata alte-
ri qualis esset infinita multitudo
lapidum si daretur. Aliud non hab-
ens partes immediatas. v.g. ut quæ-
uis magnitudo habet infinita punc-
ta. et infinitas lineas, et superfici-
es-

et. sed inter quaelibet duo puncta mediat linea. et inter quaslibet duas lineas mediat superficies. et inter quaslibet duas superficies mediat corpus.
infinitum vero potentia est id quod habet infinitas partes quocunque alio modo in infinitum assignabiles. tripliciter autem eiusmodi infinitum potest accipi. primo id quod licet habeat infinitas partes equales uniter[?] non tamen habet eas simul existentes ut tempus et motus si mundus fuisset ab eterno. Secundo id quod in infinitas partes dividi potest. ut quecunque magnitudo que non in tot partes dividitur quin in plures posset dividi. et hoc est infinitum divisione. Tertio dicitur id quod non tantum augetur quin magis augeri possit ut magnitudo ignis si in infinitum ei combustibilia addantur. et quicunque numerus qui in infinitum augeri potest et propterea hoc dicitur infinitum additione.
./. His sic positis sit prima conclusio nulla creatura habet essentiam et perfectionem infinitam. hec est dui Thome Scoti et plurimorum philosophorum. que probatur. ex eo quod omnis creatura constituitur sub aliquo determinato genere et specie / secundo quia omnis creatura aut est composita ex materia et forma et sic limitata. aut est forma completa ut angelus qui terminat per suum esse suam existentiam —
Ad 1. ergo argumentum in contrarium

um Respondet quod quaelibet essentia quantumuis consistat in indiuisibili, habet aliquam latitudinem graduum essentialium, uel formalem, uel uirtualem. quamuis alia ratione essentiae rerum dicantur infinitae negatiue, sicut punctum dicitur infinitum, et uox dicitur inuisibilis.

Ad 2 quod tantum innuit Diuus Thomas formam habere aliquam infinitatem secundum quid, cum qua stat quod sit infinita simpliciter. materia uero est infinita solum in potentia ad recipiendas infinitas formas successiue.

Ad 3 quod essentia angeli finitur et determinatur secundum quid per suam existentiam limitatam. simpliciter tamen eius essentia est finita ut praecognoscitur ante existentiam. ut patet ex solutione primi argumenti.

Pro materia uero quarti argumenti sit Secunda conclusio. non datur naturaliter infinita multitudo rerum spiritualium, nec corporalium. quo ad primam partem patet quia angeli et creaturae spirituales non sunt producibiles uiribus naturae. quo ad secundam uero probatur quia non potest produci naturaliter maior multitudo rerum quam quae continentur intra coelum possit, coelum autem corpus finitum, et limitatum est. Ad argumentum igitur Respondet quod Aristoteles sibi manifeste repugna

nauit asserendo mundum et genera tiones fuisse ab aeterno, et simul dicē do non dari infinitum. et quidebat sane repugnantiam de immortalita te animae dubitans, licet eam esse im mortalem asseruerit.

Ad difficultates uero reliquorum argu mentorum, hac et sequentibus conclusio nibus Respondendum est.

Sit ergo tertia conclusio Nullum corpus physicum potest dari uiribus naturae quod sit infinite extensum. probatur quia omne corpus physicum est mobile si autem esset infinitum uersus nul lam partem mouerj posset motu recto ^ Vt patet. neque circularj quoniam lineae ductae a centro usque ad circunferentiā quo magis distarent a centro magis distarent inter se. immo distarent in finite et sic dum tale corpus moue ret circulariter. lineae ductae ad circun ferentiam aliae peruenirent ad locum aliarum infinite inter se distantium in tempore finito, quod est impossibile.

[margin: dato enim quod esset infi nitum uersus orien tem. verbi gratia. et non uer sus occidentem si ad occidentem moueret desereret aliquam partem uersus orien tem et sic illam nō impleret nec mane ret infinitum //]

4a conclusio infinitum alio posteriori modo dari in rerum natura ut patet in infinitis punctis, lineis, et superfi ciebus. quae reperiuntur in quolibet cor pore. nec ob id dantur infinita entia eiusmodi enim (termini nec partes integrales) non sunt entia simplici ter. neque inconuenit dicere contra hic quod quantitas palmaris esset aeque magnitudinis, sicut coelum. coelum enim habet plures partes aequales uani

tertiae

5ta

4^a^ conclusio infinitum potentia
primo modo non datur in rerum natu-
ra daretur autem si mundus fuisset ab æ-
terno, ut Aristoteles arbitratus est
et hoc pateret in tempore haberet e-
nim infinitas partes æquales uni al-
teri non comunicantes verumtamen
non essent simul existentes.

Vltima conclusio infinitum poten-
tia secundo et tertio modo. hoc est infi-
nitum divisione, et additione datur
in rerum natura. Patet quia quæcumque m-
agnitudo est in infinitum divisibilis
per partes proportionales. et inde se-
quitur quod detur infinitum additione scilicet
esset ille numerus qui ex tali divisio-
ne resultaret

Ad 5. ergo argumentum Respondetur quod nulla
magnitudo habet infinitas partes ex-
tensiones æquales uni alteri non com-
municantes. et simul existentes.

Ad 6. quod quod infinitum dicit passio quan-
titatis. quia si daretur esset in quantitate
quemadmodum vacuum vel plenum
dicit passio loci. quia si vacuum daretur
esset locus aptus repleri

Ad ultimum constat ex dictis dari in-
finitum vacuum posteriori modo.

Articulus 3. Vtrum per divi-
nam potentiam possit dari
infinitum in actu?

A parte affirmativa arguitur primo

pr

quia quaecunque quantumcunque perfecta creatura data deus perfectiorem potest producere ergo divina potentia consisteret donec producat infinitam perfectionem et confirmatur quia mundus potuit esse ab aeterno et in singulis diebus deus producere unum hominem praecedentibus perfectiorem et ex consequenti hodierna die productus esset infinite perfectus.

2° quia si non posset esset quia talis creatura aequaretur deo in perfectione et haberet omnem perfectionem sed hoc non sequitur sicut neque sequitur haec magnitudo habet infinitas partes proportionales ergo habet omnes.

3. quia libertas in agente non tollit applicationem totius virtutis ad agendum ergo deus de facto libere agens produceret sua infinita virtute infinitum et confirmatur in creatione ubi educendo res de nihilo infinitatem suae virtutis ostentat

4° quia mediante unione partium conservat deus infinitas partes proportionales ergo per se ipsum potest illas conservare et producere.

5°. quia in ~~quacunque parte~~ singulis partibus proportionalibus huius horae potest deus producere singulos angelos, ergo in fine horae erunt producti infiniti. et confirmatur quia in singulis partibus huius horae potest deus producere singulas quantitates palmares, ergo in fine horae erit producta infinita quantitas. 6. quia tot deus potest facere in instanti rerum permanentium, quot in tempore

pore successive. sed successive potest
efficere infinitum sive infinita esse.
vltimo quoniam implicat dari albedinem
aut lucem infinite intensam –
Propter haec et alia argumenta Gui
llermus Ocham in. 2. distinct. 1. et
gregorius Ariminensis in. 1. distinc.
43 et gabriel ibidem arbitrati sunt
infinitum dari posse per divinam po
tentiam. licet gabriel etiam opposi
tam opinionem esse probabilem ex
istimet.
Divus tamen Thomas. 1. p. q. 7. et
quodlib. 9. art. 1. tenet nec per divi
nam potentiam posse dari infinitum
et eamdem sententiam sequitur Scotus
in. 2. distinct. 1. q. 3. et Durandus. et
Divus Bonaventura. in. 1. distinct. 43.
ut clarius tamen quid sentiendum
sit proponamus. sit Prima conclusio
infinitum actu nec quoad essentiam
neque quoad extensionem dari potest
quae ex eo probatur quia implicat contradic
tionem ut ex dictis colligi potest .1.
2a conclusio per divinam potentiam
non potest dari multitudo infinita
rerum corporalium. Probatur quia ex mul
titudine infinita posset fieri magnitu
do infinita.
3a conclusio non potest dari multi
tudo infinita rerum spiritualium
quales sunt angeli. Haec ex eo proba
tur, quia si infiniti angeli applicarent
se

se ad movendum aliquem lapidem // talis lapis moveret, et non moveret / quod implicat. probatur sequella et imprimis quod moveret quia non posset esse in instanti in diversis locis, ac proinde esset in diversis instantibus inter quae mediaret tempus, in quo fieret motus. Deinde non moveret ille lapis quia moveret in non tempore. nam si virtus finita movet lapidem in tempore virtus infinita infinito [?] angelo [?] moveret in non tempore, ac proinde non moveret, cum ad motum requiratur necessario tempus.

4a et ultima conclusio non potest per divinam potentiam dari aliqua qualitas infinite intensa. Probatur haec conclusio. quia si daretur gravitas. N g. infinite intensa subiectum in quo esset moveret et non moveret. sicut diximus in praecedenti de virtute movente infinita. / et in alijs qualitatibus daretur innumerabilis numerus graduum quantum ad intensionem ~ /.

Ad 1um Argumentum quod numquam dabitur creatura summe perfecta ascendendo in gradibus perfectionis. nec mirum siquidem nec dividendo continuum per partes proportionales dabitur pars minima. dicitur autem dei potentia ad efficiendum infinita quia numquam producet effectum ita perfectum, quin perfectiorem possit producere. / Ad confirmationem. Per tum dico Thema capio

lo Hyspalensi et Marsilio quia ille
summo excederet homines praecedentes divisive, non collective. et ita non
esset infinite perfectus.
Ad 2. Rr quod concludit sumi in intentum
nec nos sub id affirmamus non dari infinitum, quia includeret omnem perfectionem.
Ad 3. quod implicat deum applicare
suam potentiam ad impossibile. et
quia liber est ideo non applicat, et non
vult producere effectum impossibile.
Ad confirmationem Rr quod in creatione
non agit deus secundum suam potentiam infinitam. licet ut ait divus
Thomas ex modo agendi in creatione
colligat esse in creatore potentiam infinitam. agit enim independenter nullo supposito subiecto immensse eminenter omnem habere causalitatem; ex parte autem effectus infiniti
dat repugnantia, ne a virtute infinita dei posset produci.
Ad 4. Rr quod ex conservatione partium
separatarum sequeretur manifesta implicatio. essent enim partes divisibiles
quia partes. et essent indivisibiles alias
non essent omnes partes separatae.
Ad 5 quod non possunt creari singula
gelis in singulis partibus proportionalibus collective sumptis. sed in singulis divisive. ob implicationem quam importat. Hoc autem esse impossibile et implicare ex eo deducitur. quia supponamus
deum

deum in omnibus partibus paribus anni
hilare angelos. et in omnibus imparibus
eos creare. v.g. in prima parte creare
unum angelum. et in secunda anni
hilare illum. et in tertia creare alium
et in quarta annihilare illum, seque
retur aliquem angelum in fine horae esse
et non esse. quod implicat. probatur se
quella quia si dicas esse datas in aliqua
parte impare ita angelum fuisse crea
tum, ut non fuerit in pare annihila
tus; quod nullo modo est dicendum
siquidem versus finem horae nulla da
tur pars impar quin det alia par; si
vero dicas angelum in fine horae non
esse ergo datur in fine horae aliqua pars
par in qua angelus fuerit annihilatus
post quam non sequatur alia impar in qua
angelus fuerit creatus.

Ad 6. dicendum quod quamcunque multitu
dinem designatam rerum permanentium
quam deus successive potest producere
potest etiam producere in instanti. non
tamen potest producere in instanti col
lectionem omnium rerum, quae possunt
produci ab ipso. huiusmodi enim col
lectio est infinita in potentia. et non
potest reduci ad actum. implicat enim,
potentia autem dei infinita nihilomi
nus dicitur quia nunquam tot producit quin
plura producere possit. sed dari infini
tum actu productum est impossibile.

Sed iam 4° dubitatur de
cognitione infiniti

et

Circa hoc notandum primo, quod infinitum potest sumi vel formaliter prout scilicet dicit negationem finis vel materialiter pro re quae dicitur infinita.
Secundo notandum quod cognitio est duplex scilicet distincta quae habetur per proprium conceptum rei, et confusa quae per talem conceptum non habetur sed per conceptum alicuius quod in re cognita includitur, sicut cognoscitur Petrus per conceptum hominis. Et rursus cognitio distincta alia est comprehensiva qua res secundum se totam simul cognoscitur, et alia successiva quae habetur de re cognoscendo eam partem post partem.
Non ergo loquimur de cognitione infiniti formaliter, nam sic bene cognoscitur a nobis, ut cumque cognita forma negata. Sed loquimur de cognitione infiniti materialiter et utrum possit a nobis cognosci distincte, nam cognitione confusa cognoscuntur infinita individua cognitione hominis in communi. Loquendo igitur primo de divina cognitione.

est dubium utrum Deus cognoscat infinitum distincte?

Ad quod hac unica conclusione respondet. Intellectus divinus cognoscit infinitum cognitione comprehensiva

non

non autem successiua. posterior pars patet quia si deus aliquid cognosceret successiue acquireret de nouo aliquam cognitionem. Prior uero pars probatur quia daret alias aliquid, quod eius infinitam scientiam subterfugeret. deinde quia medium per quod deus intelligit scilicet diuina essentia est infinitum. et ex eo quod illud cognoscat nulla sequitur repugnantia.

Sed Arguet quispiam contra hoc. quia si deus cognosceret omnes partes continui sequeretur eas esse diuisibiles et indiuisibiles quod implicat. ergo probatur sequella. quia si cognoscuntur partes debent cognosci ~~ut~~ diuisibiles et si cognoscuntur omnes cognoscentur indiuisibiles. alias iam non omnes. 2° quia continuum non potest diuidi in omnem sui partem. ergo neque quo ad omnem sui partem cognosci. et probatur ut primum. quia sic essent diuisibiles et indiuisibiles.

Respondet tamen ad primum hoc est quod deus cognoscit partes continui, ut ipsae in eo sunt scilicet ut diuisibiles in infinitum per partes proportionales. Ad 2 R. quod aliter se habent partes cum diuiduntur ac quando cognoscuntur. cum enim diuidit linea illa totalitas desinit esse. et similiter dimedia pars cum in quartas dissecatur et sic non potest continuum in omnem

sui

esse
sui partem divisum quia ad indivisi-
bile devenire non potest. cum autem
partes continui cognoscunt non cor-
rumpunt nec desinunt esse ac pro-
inde cognoscunt omnes divisibiles
quod si instes cognitionem infiniti termi-
nandam esse ad ultimas partes eius
easque esse indivisibiles si sunt ultimae
Respondeo cognitionem dei terminari ad par-
tes ultimas, non quia in continuo dentur
partes ultimae, sed quia nulla est pars
in continuo, quae a deo non cognoscatur

Sed quaeres An intellectus crea-
tus possit cognoscere infinitum.

et probatur pars affirmativa primo su-
prema. quia partes infinitae continui per-
transeunt in tempore finito ergo pos-
sunt cognosci ab intellectu creato
in tempore etiam finito. ^primo lapsu calami

2° quia si mundus fuisset ab aeterno
angelus ab aeterno creatus nunc cog-
nosceret infinitos dies.
Sit tamen prima conclusio intellec-
tus creatus sua sola virtute non po-
test cognoscere cognitione comprehen-
siva infinitum. diximus sola sua vir-
tute nam virtute supernaturali anima
Christi cognoscit infinita in divina
essentia. quamvis eius anima, intel-
lectus et lumen gloriae, quo corrobora-
batur ad divinam visionem essent fini-
ta. ut ait divus Thomas 3. p. q. 10.
ar. 3

-/. art. 3. et Capreolus in 3. dist. 14. q. 2
et alij quod quidem dicat Scotus in 3. distin
14. et probat conclusio quia inter obiec
tum et potentiam est danda proportio
et confirmat quia pluribus intentus minor
est ad singula sensus ergo ad infini
ta nihil omnino ualebit./
Deinde quia Aristoteles ex eo probauit co
tra Anaxagoram principia rerum na
turalium non esse infinita quia non possent
cognosci
2ª conclusio intellectus creatus nō
potest cognoscere infinitum successi
ue in tempore finito, posset tamen
in tempore infinito. Posterior pars
probatur argumento secundo in huius du
bio proposito. Prior uero probat quia infi
nitę intellectiones creatę terminare
t in tempore finito. Ut q. unius horę
diei etc. deinde quia intellectus partem
post partem intelligendo absolueret
ipsum infinitum, quod esse non potest
Ad Primum argumentum R. q. in
finitę partes per motum pertranseun
t per accidens ad transitum totius —
quod reuera finitum est. et non inco
uenit q. per accidens infinitum per
transeatur nec q. ad cognitionem to
tius etiam infinitę illę partes cognos
cerentur. non tamen cognosci possunt
cognitione per se ad ipsas terminata
Ad 2. iam patet ex dictis ~//~

Annotationes Pro 4° Libro Physicorum.

Dixerat Aristoteles initio libri precedentis se acturum de loco tempore et vacuo, quoniam eorum cognitio ad cognitionem motus est necessaria, et propterea de his in hoc quarto libro disputat. cuius res aliqua ratio reddi potest. nimirum q. cum egerit in libro precedenti de affectionibus intrinsecis entis mobilis motu scilicet et infinito. in hoc quarto agendum erat de affectionibus extrinsecis eiusdem entis mobilis scilicet de loco tempore et vacuo, quae extrinseca sunt ipsi. Neq. contra hoc facit q. tempus denominat intrinsece primam spheram et q. motus localis in quibusdam placet denominet extrinsece mobile nam preter primam spheram ceterae res quae temporaneae dicuntur extrinsece denominant. et dato q. motus localis denominet extrinsece alii motus ut alteratio, augmentatio etc. denominant intrinsece. 1.

caput primum.

In hoc capite multis rationibus ut tu ceteris allatis probat Aristoteles dari locum in rerum natura. Primo ergo probat q. detur. q. dat receptacula ad quae res moventur et se recipiunt. 2° q. datur id in quo res conservantur

in

insuo esse et qualitatib. ut terra
deorsum. et ignis sursum locus sine
dubio dicendus est.
Docet autem in his probationibus sex
esse species loci scilicet ante. et retro
sursum. et deorsum. dextrum et sinis
trum. quas omnes inter se differre oste
dit non solum mathematice. respectu
nostri. sed et physice ex natura sua
qr minimum habent qualitates diver
sas conservativas rerum naturali
um. 3° probat dari locum qui vete
res putaverunt dari vacuum. at va
cuum locus est carens corpore aptus
tamen repleri.
Deinde negativam partem primo sic
probat. qr si daretur locus. vel esset cor
pus. vel non. non est corpus qr sic corpus
scilicet locatum esset in corpore et pe
netratiue | neque est alterius naturae a
corpore. qr debet habere tantam dimē
sionem sicut eam habet res locata.
Secundo. qr si daretur corpus correspondens
toto^ corpori. daretur etiam corpus correspondens
lineae et puncto. et ex consequenti
cum locus et locatum debeant esse
aequalia corpus et punctum essent ae
qualia quod esse nullo modo potest
cum punctum qr est indivisibile
non possit esse aequale vel inaequa.
Tertio locus si daretur esset causa rei lo
catae. at non apparet quid in re locata
cau

^ scilicet et superficies

causare possit. / Deinde quia locus esset in loco et daretur processus in infinitum. Postremo quia si daretur locus sequeretur quod crescente re locata cresceret locus quod non videtur dicendum.

Caput secundum

In hoc postquam discussit Aristoteles an locus sit, examinat quid sit. et dicit locorum quaedam esse propria quaedam vero communia sive per aliud. propria sunt quae primo et adequate continent rem locatam. loca vero communia quae nec primo neque adequate continent sicut coelum respectu cuiuslibet rei. quam nec primo nec immediate continet, sed mediante alio, neque adequate quia continet multas alias res. loca denique per aliud, ut distinguuntur contra communia sunt quae licet adequate contineant rem aliquam non tamen immediate ipsam continent. sicut aer continens hoc corpus continet illud mediante sua superficie / Deinde quaedam addit disputationis gratia. et dicit quod superficies ultima continentis habet rationem formae quia terminat locatum. et quodam modo etiam habet rationem materiae quia terminatur a spacio contento / et adiungit quod locus nec habet rationem formae nec materiae quia separato loco a re locata adhuc manet ipsa res. / et deinde quia materia et forma extra rem quam componunt nihil sunt. At locus

cus a re locata separatq suum esse habet / Tertio qr ad materiam non fit motus localis sicut fit ad locum / quarto qr cum materia et forma sint in loco, locus diceret esse in loco / Ultimo qr corrupta re locata corrumpitur eius materia et forma, non tamen corrumpitur locus in quo est

caput Tertium.

expositurus an aliquid possit esse in se ipso. dicit Aristoteles octo modis posse aliquid esse in alio. Primo ut pars in suo toto. Secundo ut totum in suis partibus. Tertio ut species in suo genere quarto ut genus in suis speciebus. quinto sicut forma in suo subiecto sive sit substantialis, sive accidentalis. sexto modo ut effectus in sua causa; et Septimo ut appetitus in suo fine. et tandem octavo sicut aqua est in vase. et quaevis res locata in suo loco. qui omnes modi his carminibus comprehenduntur: insunt pars totum species, genus et calor igni / est rex in regno, res in fine locoqz locatum. deinde fingit Philosophus duobus modis aliquid esse in alio. scilicet primario et per se. et alio modo secundario et per accidens. et ex his statuit duas conclusiones. quarum prima est per accidens et secundario aliquid potest esse in se ipso. quod probat exemplo sumpto in vino dolio. hoc est in aggregato in dolio et vino quod

in

in ipso continet. dicit enim vini do
lium esse in se ipso. quia secundum vinum
quod est una eius pars est in dolio qu
od est altera pars ipsius.
Secunda conclusio nihil potest esse in
se ipso primario et per se. hanc probat
quia nihil potest esse in se ipso aliquo ex
modis supradictis.
Sextus Respondet ad quintam rationem
quae continet capite primo qua Zeno
probabat non dari locum. dicendo ime
nim est quod locus non est in alio loco sed
est in alio tanquam in subiecto. ac proin
de non dari processus in infinitum.
Respondet etiam quaestioni propositae
capite praecedenti. dicendo locum non
esse materiam aut formam, quia mate
ria et forma sunt intrinsecae rei ex ip
sis compositae, locus vero est extrinse
cus rei locatae.

caput quartum

In hoc capite ad definitionem loci col
ligat advertit imprimis quod locus con
tinet locatum et est ei externus. et quod est
aequalis locato. hoc intellige quo ad su
perficiem concavam. nam quo ad conve
xam continens semper est maius con
tento / neque hoc est contra mathemati
cos asserentes supra idem centrum non
posse describi duas lineas aequales hoc
enim intelligit de lineis eiusdem cor
poris quia inter utramque lineam mediat
superficies. non vero si lineae sint di
versorum corporum / Ponit etiam ter

tiam

tiam loci proprietatem non deseri
ab omni corpore licet deserat a quo
libet sigillatim sumpto. et inde est
q non dat uacuum. quarta proprie
tas loci est q omnis locus sit sursu
uel deorsum. ubi loquitur Aristoteles
de loco grauium et leuium / et de
nique quintam loci proprietatem dicit
esse q unaquęque res moueat ad lo-
cum suę naturę et conseruationi
accomodatum.
Deinde pro loci cognitione docet cęte
ras species motus innotescere per mo
tum localem. et innotescere locum ip
sum, quippe cum motus localis sit o
mnium primus. et addit motum
localem esse triplicem. nimirum la
tionem, accretionem, et decretionē
licet accretio et decretio impropriè
et uelut concomitanter dicant mo
tus locales, qr scilicet quando aliquid
accrescit. uel decrescit acquirit ma
iorem, uel minorem locum
Secundo docet q eorum quę mouent
quędam mouent per se ut composi
ta naturalia: quędam uero mouen
t per accidens. ut partes ipsorum com
positorum et eorum accidentia.
Tertio docet locorum quędam esse p
pria. quędam uero communia. et q ea
quę sunt ęqualia locatis debent esse
loca propria, et non communia.
quarto docet q quando continens et co
tentum non sunt ad inuicem diuisa. ut
q.

q. se habet membrana oculi cum ce-
teris partibus ipsius oculi. contentum
est in continente tanquam pars in suo to-
to. sive ubi continens et contentum sunt
ad invicem divisa. contentum est in co[n]-
tinente. hoc est in ultimo primo contine[n]-
tis tanquam in loco. in ultimo intellige
respectu sui. et primo respectu contenti
sive locati ¶.
His ita positis probat Aristoteles locum
esse superficiem quae neque est forma, neque
materia, neque intervallum occupatum
a corpore sive trina dimensio ut veteres
quidam putaverunt sic enim daretur pene-
tratio corporum. et infinita loca cum ibi
essent infinitae partes
colligitur ergo talis loci definitio lo-
cus est finis sive superficies corporis
continentis prima et immobilis. per
ly extrema relinquunt superficies inter-
medie inter concavam et convexam
per ly prima relinquitur superficies conve-
xa. et relinquitur etiam locus communis.
per ly (denique) immobilis relinquitur o-
mnis superficies quae movetur. qualis est
superficies aquae. qua vehitur navis per
fluvium vel per mare, quod locus debet
esse immobilis ut infra explicabimus

ultima
que extre
ma

que
motor
a lo
to quod
is loeg
onsit
oncavo
ad pla
nus -

caput quintum.

In hoc capite docet Aristoteles quaenam
sint ea quae sunt in loco. et Respondet
argumentis. quibus primo capite pro-
baverat non dari locum. et alia quaedam
addit. illud ergo corpus est in loco ex-
tra quod datur aliud in quo continetur su-
pre

prema autem sphera dicit[ur] esse in lo-
co ratione suarum partium. et partes
alicuius continui dicunt[ur] esse in loco
potentia q[uia] si dividant[ur] erunt in loco
actu. Suprema igit[ur] sphera est in loco
per accidens ratione suarum partium
et in potentia.   Ad 1.

Ad argumenta R[espondeo] q[uod] non dat[ur] spacium
illud trine dimensionis / Ad 2. q[uod] il-
la sunt in corpore quod est in superfi-
cie tanq[uam] in loco / Ad 3. q[uod] locus non est
substantia ac proinde nec corporeum
nec incorporeum elementum / Ad 4
q[uod] non est necesse locum esse causam
locati / Ad 5. q[uod] locus est in alio non
tanq[uam] in loco, sed tanq[uam] in subiecto in-
hessionis / Ad 6. q[uod] locus non accres-
cit ut res locata per intus susceptione[m]
sed per accidens. et per iuxta positione[m]
quod non est inconveniens

(margin: scilicet punctum et linea)

Deniq[ue] dicit q[uod] unumquodq[ue] corpus
naturaliter movet[ur] et coniungitur
suo loco naturali: q[uia] ibi sunt quali-
tates quibus suum esse conservat.
dicit etiam unam partem eiusdem
elementi non agere in aliam si sunt
ad invicem continuatę, nisi forte al-
tera sit extra naturalem dispositio-
nem. bene tamen si sint continua-
tę et divisę / et tandem addit q[uod] id[e]o
corpus unumquodq[ue] quiescit in suo
loco naturali, quoniam habet se respe-
ctu eius sicut pars respectu sui totius
in quo existit.

Ut

Vt igitur breviter recapitulemus quae de loco dicta sunt. Locus est in rerum natura. cuius proprietates praecipuae sunt quod contineat rem locatam eiusque extrinsecum illi. quod sit illi aequalis. et tam esse vacuum vel plenum. et dividitur in communem et proprium. eiusque definitio est quod sit ultima superficies corporis continentis prima et immobilis. et denique ea dicuntur esse in loco extra quae sunt alia corpora a quibus continentur. et quidem suprema sphaera est in loco per accidens, et ratione suarum partium.

Quaestio. Prima An definitio loci sit recte assignata

de loco. Articulus primus

Videtur quod non quia consideratio superficiei pertinet ad mathematicum ergo si locus est superficies non pertinet agere de eo ad philosophum naturalem.

2° quia importat relationem ad contentum ergo male definitur per relationem quia est quid absolutum.

3. quia quoties quid acquireret novam superficiem acquireret novum locum et ex consequenti moveretur localiter quod est falsum. ut constat cum Socrates stans acquirit novas aeris superficies vento compulsas.

4° quia similiter cum lapis partim est in aqua et partim in aere diceretur esse in diversis locis quia in diversis superficiebus quod tamen non videtur concedendum

ultimo. quia quaecumque superficies est mobilis

bilis ergo definitio est male assignata

Pro huius notitia notandum quod locus potest sumi uel pro situ partium in toto, ut caput est in supremo loco hominis: Secundo sumitur pro corpore continente sicut terra dicitur locus aque. Tertio pro ultima superficie corporis continentis, prescindendo a quacumque qualitate, quam habere potest. Et quarto denique modo accipitur pro superficie corporis continentis habente certas qualitates; quo pacto locus dicitur naturalis uel non naturalis. cum ergo Aristoteles hic agat de loco qui est passio entis naturalis, disputat de loco quarto modo accepto.

Ceterum Scotus tenet locum formaliter supponere pro relatione continentis ad contentum. Plures uero ex Thomistis pro ipsa superficie quod probant tum quia si daretur uacuum superficies ambiens illud esset locus. et tamen nil contineret. tum quia Aristoteles locum semper superficiem appellat. Sed primario et formaliter pro superficie supponere tenendum est. Secundario uero et ueluti connotatiue pro ipsa relatione ad locatum, seu continentis ad contentum; ut ceteræ relatiua secundum dici

Deinde Notandum quod preter id quod locus dicit ea ratione qua constituit predicamentum ubi, dicit etiam quamdam immobilitatem annexam ea ratione, qua in

ser

seruit motui locali. nam potest aliqui-
ter acquirere diuersa ubi, hoc est di-
uersas superficies denominantes extrin-
sece sine eo quod moueatur localiter ut pa-
tet in domo que si ruerent acquireret di-
uersas superficies sine eo quod ipsa moueatur
localiter. habet igitur locus immobilita-
tem annexam ea ratione qua inseruit
motui locali, in quantum superficies rea-
lis dicit ordinem ad imaginariam ad
centrum mundi et polos celi.

Pro cuius intelligentia sciendum est quod
in toto orbe datur spacium quoddam ima-
ginarium quod etiam extra ipsum or-
bem diffunditur, in quo fingenda sunt pun-
cta lineae et superficies imaginaria res-
pondentia punctis lineis et superficie-
bus realibus. spacium autem istud nihil
aliud est quam aptitudo quaedam aut non
repugnantia ad corpora recipienda.

Ad 1. ergo argumentum Respondeo quod superfi-
cies pertinet ad mathematicos secun-
dum quod abstrahit a materia sensibili id
est sine qualitatibus sensibilibus. cum
vero pertinet ad philosophum naturalem
Ad 2. patet ex dictis / Ad 3. concedi po-
test in eo casu acquiri diuersa ubi, secundo
loco deseruientia motui locali. Ad 4. di-
cimus lapidem esse in uno loco nam quemadmodum
multa in uno genere sunt unum nominaliter
ut multi lapides una domus, et sic duae
superficies sunt unus locus.

Ad 5. quod procedit de superficiebus sine or-
dine ad dictum locum imaginarium quo
pacto bene sunt mobiles per accidens etc.

Ar

Articulus 2 Vtrum locus sit species quantitatis?

Antiqui quidam tenuerunt quod sic esse scilicet corpus cum dimensionibus distinctum tamen specie et natura, a linea superficie et corpore. improbabiliter tamen ex Recentioribus multi incunctanter affirmant locum esse speciem peculiarem quantitatis pro superficie sumptum et probant primo ex Aristotele in capite de quantitate / 2° quia locus dicitur proprie equalis, aut inequalis / 3 quia est divisibilis in ea quae insunt.

Averroes vero Commentator 5 metaph c. 13. et Sotus. et Antonius Andreas et Lovanienses. cap. de quantitate. et alij plurimi auctores quorum nobis arridet opinio existimant locum non esse speciem quantitatis a superficie distinctam quae probat primo quoniam Aristoteles 5. metaphysicae enumerans species quantitatis ex propria sententia nullam loci mentionem facit. deinde quia similiter tempus prout extrinsece denominat rem temporariam constitueret aliam speciem quantitatis. ab ea quam constituit prout denominat intrinsece. quae enim maior est ratio in superficie intrinsece subiectum, et extrinsece rem locatam denominantie? Vltimo quia sic non esset per se motus ad tria praedicamenta cum motus ad locum sub quantitate comprehenderetur. et non esset distinctus ad Vbi

Sane

Hanc sententiam videtur sequi divus Thomas. 11. meta. lect. 9. et 2. sent. distinct. 12. art. ult. ad 2. et alibi. q. si in presentibus quandoque contrarium sentire videtur loquitur sicut et Aristoteles in predicamentis iuxta veterum philosophorum sententiam. et sic respondet ad primum argumentum. etenim 5. metaphysicae capite 13. nullam loci mentionem facit.

Ad 2. R. q. locus dicitur equalis vel inequalis secundum q. identificatur cum superficie. et similiter R. ad 3m.

Quaestio 2 De his quae sunt in loco.

Articulus primus Utrum quodvis elementum vendicet sibi specialem locum naturalem.

Aristoteles cap. 5 huius libri asserit locum naturalem terrae esse superficiem concavam aquae. et locum aquae superficiem concavam aeris. et aeris concavam superficiem ignis. et tandem locum ignis superficiem concavam coeli lunae. Sed contra hoc arguitur primo. q. quaecumque pars aquae et quaecumque pars terrae tendunt ad centrum terrae neque sistunt illuc usque impedimento cessante. et confirmatur ex Aristotele ad calcem capitis quarti dicentis infra centrum mundi esse locum ad quem gravia moventur.

2°. q. ignis etiam continetur in superficie

con

convexa aeris. et maxima pars aquę continet in cavernis terrę.

Postremo quia superficies concava ignis potius habet vim corruptivam quam con/servativam aeris. ergo non est locus naturalis ipsius

Notandum primo quod deus omnia disposuit in pondere numero et mensura ut habet sapientię .11. et sic coelo supremum assignavit locum tanquam digniori. terrę vero infimum. et sic cuiuis elemento iuxta dignitatem suę naturę.

Secundo notandum quod coelum influit in omnia elementa aliter tamen et aliter iuxta suas dignitates et approximationem aut distantiam ad coelum ipsum. et enim clasiora et imperfectiora elementa quo magis removentur a coelo commodius influentias sibi convenientes recipiunt. et inde est quod singulę partes terrę centrum petunt. et partes aquę ad superficiem tendunt convexam terrę. Unde colligitur quod locus naturalis uniuscuiusque elementi non solum est superficies convexa elementi aut corporis superioris, sed tota illa intercapedo quę est inter superficiem corporis superioris. et concavam convexam inferioris.

Iam ergo constat quomodo ex ordine universi colligatur elementorum dispositio. In commoda item plurima alias sequerentur nam si aliter elementa essent collocata contrariarentur sibi ratione duarum qualitatum (v.g. si ignis esset iuxta aquam

quam ac proinde non possent ita commode conseruari / Et si infra terram esset aliud elementum. coeli influxus ad illud ob terrae opacitatem impediretur. Unde constat quod recte diuinitus grauia sub leuibus condita et constituta fuerint

Ad 1. ergo Argumentum R. quamuis quod partem aquae non moueri ad centrum terrae. sed ad superficiem conuexam ipsius quia ibi accommodatius in aquam influit coelum. singulae uero terrae partes ob eandem causam ad centrum terrae tendunt

Ad confirmationem. R. Aristotelem ex ueterum opinione dixisse centrum esse locum infra. ex propria enim sententia loquens solum dixit centrum esse infra

Ad 2. quod attenta sola elementorum natura tota terra aquis cooperiri debuerat / aliter tamen disposuit naturae auctor propter hominum et animalium conseruationem

Ad 3. quod unumquodque elementum in una tantum qualitate contrariat alteri cui contiguo et non in duabus. et ob id et quia est in ea distantia in qua ~~melius~~ accommodatius influentias coeli recipit melius conseruatur.

Articulus 2. Utrum angeli sint in loco.

Quoniam huiusmodi disputatio altiorem poscit indaginem quam physica patitur inquisitio breuiter (suppositis his quae diximus in praedicamento Ubi) Respondemus

mus uel cum Schola d[omi]ni Thomę 1. p.
q. 52 art. 1. q[uod] angelus est in loco diffini
tiue (totus scilicet hic taliter q[uod] non alibi
et totus in toto loco et totus in qualibet
parte) per suam operationem uel appli
cationem uirtutis angelicę ad operatione[m]
tamq[uam] per rationem formalem in loco ex
istendi, quemadmodum corpus natura
le est in loco ratione quantitatis me
diante qua adęquat locum.
uel Respondebimus cum Scoto in 2.
sent. distinct. 2. q. Angelus est in loco diff
finitiue per suam essentiam, quę limita
ta est ad essendum, hic et non ubiq[ue]
taliter q[uod] eius operatio uel applicatio
uirtutis non sit ei ratio existendi in loco
nam in casu quo uel a deo uel ab alio
angelo detineret ne in operationem pro
rumperet adhuc esset in loco.

Articulus 3. Vtrum ultima sphera sit in loco?

Aristoteles primum mobile existimauit
esse supremam spheram, quam esse in lo
co dixit per accidens et ratione suarum
partium. Sed nos de suprema sphera (quę
in rei ueritate primum mobile non est)
quęrimus an sit in loco.
et uidet[ur] q[uod] sic qr. pręstantius est esse in loco
aliq[uo] q[uam] in potentia. ergo iste modus existen
di in loco debet pręstantissimo corpori, qua
le est prima sphera.
2° qr secundum omnes suas partes iuxta
Aristotelem prima sphera mouet[ur] locali-
ter.

ter. ergo secundum omnes perse, et non in potentia, aut per accidens est in loco. Sed Respondemus breviter q. suprema sphera quantum ad superficiem convexam est in loco per accidens ratione suarum partium, quae si dividerent, aliae in aliarum superficie tanquam in loco remanerent, At quantum ad superficiem concavam secundum quam movet localiter in loco est, scilicet in superficie inferioris spherae et ex hoc Respondet ad primum argumentum. et q. talis modus existendi et non existendi in loco potius attestatur perfectionem primae sphere / Similiter R. ad 2m /

De Vacuo

A capite quinto usque ad nonum Aristoteles de vacuo disputavit. in sexto ergo capite probat dari vacuum in rerum natura quibusdam argumentis, quibus respondet in capite septimo. positis aliquibus definitionibus vacui. inter quas illam ex propria sententia proponit. Scilicet vacuum est locus carens corpore aptus tamen ut repleatur. In 8. vero et nono capite probat in rerum natura non dari vacuum. cuius argumenta pro utraque parte adducta in quaestionibus referemus

intelli-ge

Primo igitur quaeritur Utrum possit dari vacuum in rerum natura?

Et videtur q. sic, q. aliter cum corpora non dentur penetratio corporum si per plenum moverentur. / 2° q. cum cera vel q. condensatur retrahitur ad minorem locum. hoc autem fieri non posset

ligna facta

set nisi in ipsa cera darent aliqua loca uacua ad que partes sese reciperent.
3° q augmentatio in animalib. fit p susceptio alimento intra poros eorum ergo ante susceptionem alimenti pori erant uacui nedet corporum penetratio.
4° q uas plenum cinere presertim calido tantum recipit aque quantum sine cinere reciperet. ergo in tali uase dant loca uacua
5° q si uas plenum aqua calida obstructo ore ponat in loco frigido aqua condensabit et reducet ad minorem locum ergo dabit uacuum reliquum.
6° sumat tabula perfecte plana super ponat q alteri tabule perfecte etiam plane. et simul leuetur ab ea. tunc aer ex lateribus non poterit mouerj in instanti ut patet ad occupandum medium tabule. ergo quandiu mouebit dabit uacuum
Notandum q questio non procedit de potentia dei absoluta constat enim posse deum quodquod loco continet annihilare loco manente sed querimus an dari uacuum viribus nature queat.
Secundo notandum est q. vacuum esset locus carens corpore aptus tamen naturaliter repleri. dicimus naturaliter q illud spacium quod est extra coelum uacuum non dicit q naturaliter repleri non potest. Tertio notandum q

Sicut

Sicut in quolibet toto v. g. homine singule partes suam pretendunt conservationem, precipue tamen conservationem totius, a qua precipue pendent (unde manus se exponit periculo ne percutiatur caput) sic singule partes universi preter appetitum quem habent conservandi se ipsas (unde est quod gravia mouent deorsum et levia sursum et aque gutte quantum possunt inter se adunant et fiunt rotunde) habent appetitum inditum ab auctore universalis nature quo totum universum conservari affectant postposita particulari inclinatione. et sic gravia ascendunt et descendunt levia, ut conservet universum et mundus iste inferior quem ut ait Aristoteles. 1. metheor. cap. 2. oportet contiguum esse superius lationibus ut inde tota eius virtus gubernet.

particularem

His positis ad dubium hac conclusione Respondet vacuum nec dari nec viribus nature dari potest. hec conclusio ex dictis colligit. et constat experientia qua videmus attracto aere per fistulam ascendere aquam. et aquam clepsidre obstructo ore non cadere nec fluere per foramina inferiora ne detur vacuum intercluso modo aeris qui posset ingredi.

Ad. 1m. argumentum Respondeo quod in motu localis unum corpus cedit alteri. sicut videmus cum lapis proiicit in flumen in quo aqua cedit lapidi et unus circulus aque alteri et

alius

alius alij, quousque minuat illa uis quae impellit aquam.

Ad. 2. quod in condensatione expelluntur partes quaedam subtiliores et sic fit contractio cera ad minorem locum

Ad. 3. quod ex poris expellit humor et dilatatur ad augmentum.

Ad. 4. quod actione mutua cineris in aquam et e conuerso corrumpuntur multae partes aquae, et multae etiam cineris, quae in uapores et exalationes conuertuntur.

Ad. 5. Respondeo quod tale uas frangeretur ne daretur uacuum intra ipsum.

Ad ultimum quod tabula praedicta non posset a subterposita in instanti leuari; sicut etiam non poterit sic superponi ut non mediet aer inter utramque, quia a medio ad extremitatem tabularum in instanti moueri non posset.

Articulus secundus An aliquid possit moueri in uacuo?

A parte negatiua huius quaestionis arguit Aristoteles septem rationibus, quae ad has duas reduci possunt

Arguitur ergo primo sic. quia si daretur uacuum eodem modo se haberet in omnibus suis partibus. ac proinde non esset maior ratio quare mobile in unam, quam in alteram partem moueretur. et ex consequenti in nulla fieret motus / 2° quia in uacuo non darentur dif

differentię loci scilicet sursum deorsum, ante et retro, ergo nec motus localis. Sic et tertia ratio quia omnino motu debet dari aliqua forma quę per motum acquiratur, quę in uacuo non esset. Sic tamen his non obstantibus prima conclusio. Aliquid posset moueri in uacuo ab aliqua uirtute impellente ipsum siue intrinseca siue extrinseca. Probatur quia si sphera aeris annihilaretur aqua motu dilatationis confluerent ad implendum illud uacuum. Deinde quia lapis posset proiici ab angelo per uacuum.

2a conclusio manente coelo, et posito uacuo intra ipsum per diuinam potentiam, reuera mouerentur res ad sua loca naturalia. hoc est ad eam distantiam a coelo, in qua esset proprius locus naturalis ipsarum. probatur ex eo quia si terra crearetur circa concauum lunę existente uacua intercapedine aeris et aquę descenderet ad locum suum, quia esset naturalis sibi. et quia circa concauum lunę pateretur sentire qualitates suę conseruationi oppositas.

Ad Primas ergo duas rationes Respondetur quia uacuum de se, et nulla habita ratione coeli ~~potius~~ tollit motum localem quia tollit loci positiones seu differentias. et id solum uoluit Aristoteles probare in contextu. Aliud tamen dicendum est habita consideratione ad coelum.

Ad 3. Respondetur cum Soncinate. 5. meta

quęs.

questione 45. q. motus in uacuo non esset eiusdem rationis cum motibus qui fiunt in pleno. esset enim motus negatiuus non terminatus ad aliquam formam realem et positiuam, sicut in similj constat in corruptione.

Articulus 3. Vtrum si quid moueretur in uacuo mouerete in instanti.

Et uidetur q. sic quia ob id illuminatio fit in instanti, quia nulla resistentia datur ex parte medij. at idem esset in uacuo. ergo. Quia qualis est proportio spatij ad spacium penes raritatem et densitatem, talis est proportio motus ad motum penes tarditatem et uelocitatem et temporis ad tempus. Sed in uacuo nulla esset resistentia. ergo.

Aliqui ut Commentator et Albertus magnus hoc in loco putauerunt motum in uacuo necessario futurum in instanti et id dicunt sensisse Aristotelem

et Gregorius de Arimino in 2 sent. distinct. 6

Sed diuus Thomas tenuit oppositum in 4. distinct. 44. q. 2 art. 3 questiuncula. 2. et Scotus in 2. distinct. 2. et probat primo quia si lapis. V.g. moueretur a conuauo lunę per locum deorsum in uacuum. non moueret in instanti, in quo est in termino a quo, neque in instanti, in quo est in termino ad quem, ergo in tempore intermedio / Deinde quia si angelus eo impetu proiiceret

ceret ~~lapidem~~ per uacuum ut percusso pariete ad quem terminat resiliret ad locum unde proiecta est. uel moueret in eodem instanti uel in diuersis. et sic clarum habet intentum.

Postremo quia hoc solum quod est non dari resistentiam ex parte medij non sufficit ut motus fiat in instanti, sicut patet in motu circulari coeli, qui nullam patitur resistentiam. et tamen fit in tempore.

Notandum igitur quod propter duo consumit tempus in motu locali. scilicet et propter resistentiam quae datur ex parte medij. et propter incompossibilitatem eiusdem corporis in diuersis locis. eodem temporis instanti. Si enim lapis a concauo lunae usque ad terram ~~per uacuum~~ descenderet partem temporis consumeret ob resistentiam medij. et partem ob incompossibilitatem sui in diuersis locis. et sic Aristotelis rationes quibus probat quod si quid moueretur per uacuum moueretur in instanti procedunt contra tenentes motum fieri in tempore ob solam resistentiam medij

Ad 1. Argumentum Respondeo quod est dissimilis ratio quia in diuersis partibus aeris sunt diuersae partes lucis. in motu autem locali non potest idem corpus simul esse in duobus locis.

Ad 2. similiter constat ex dictis. //.

pilam | quod est se non potest | in dimedio lociorum [marginal notes]

De Tempore.

In 3. parte et ultima huius libri agit Aristoteles de tempore quae continet capi

pite decimo usque ad decimum quartum
tum qr est quaedam proprietas extrinse
ca entis mobilis. tum etiam quia omnis
motus fit in tempore. et propterea ad ex
actam cognitionem motus requiritur
cognitio temporis.

In decimo ergo capite quaerit Aristoteles
an tempus sit? Deinde quid tempus sit.
cui capite undecimo respondet tradendo
definitionem ipsius temporis. capite au
tem duodecimo proponit nonnullas propri
etates temporis. et capite. 13. declarat
significationes quorumdam vocabulorum
ad tempus pertinentium. scilicet quid
significet Olim. nuper, Iam, Nunc et a
lia huiusmodi. et denique cap. 14 proponit
tres quaestiones circa tempus, quibus respon
det. ex quibus omnibus duo specialiter ex
plicabimus. nimirum, quid sit tempus
et proprietates ipsius

quod ergo ad Primum attinet hanc po
nit Aristoteles temporis definitionem
tempus est numerus motus primi mobi
lis per prius, et posterius.

Pro cuius explicatione cum eodem Aris
totele est advertendum, quod quemadmodum
in magnitudine permanente datur prius
et posterius positione, hoc est partes prio
res et posteriores; sic etiam in motu locа
li, qui fit per magnitudinem datur prius et
posterius, si non positione (quia non constat
ex partibus habentibus positionem) simi
litudine quadam rationis. Tunc ergo

no

Notitiam habemus temporis, cum distinc-
ta priori et posteriore parte motus, motum
ipsum distinguimus. ac propterea dicit
tempus numerus motus per prius, et
posterius: Numero enim solemus re-
rum multitudinem, aut paucitatem
diiudicare. et proinde tempore iudicamus
plus aut minus in motu. hoc est maio-
rem aut minorem motum discernimus.
accipitur autem numerus non pro numero
numerante, sed numerato. et hoc non con-
stante ex unitatibus aut rebus reipsa dis-
iunctis, sed mente tantum separatis ~

quod ad secundum attinet prima propri-
etas est quod potest dari minimum tempus
multitudine, non autem magnitudine
ut dat quantitas minima multitudine
scilicet binarius; non tamen dat mini-
ma magnitudine, cum sit diuisibilis
in infinitum.

Secunda proprietas est quod tempus non dici-
tur tardum uel uelox. sed longum et
breue. Tertia est tempus esse idem u-
bique. quarta est idem tempus (scilicet
aestatem et hyemem) redire posse. et quin-
ta demum proprietas est tempus non so-
lum esse mensuram motus, sed etiam a
motu mensurari. Nam per horam non mē-
suratur motus horologij. et per motum horo-
logij mensuramus horam. quemadmodū
etiam propter uiam longam dicimus esse
longam deambulationem, et propter lon-
gam deambulationem dicimus esse uiam

longam

Quaestio Utrum Tempus recte sit ab Aristotele definitum.

Et Probatur quod non. Primo quia tempus et numerus sunt species quantitatis contradivisae, ergo tempus male defi nitur per numerum.

Secundo quia aut per numerum motus intelligitur collectio unitatum, quae est in partibus motus (et hoc non, quia eiusmodi collectio est ens rationis) aut intelliguntur ipse partes collectae, et hoc non, quia partes idem sunt atque motus. tempus vero a motu est distinctum.

Tertio quia tam regulares et aequabiles sunt motus reliquorum orbium solis scilicet lunae, et aliorum, ac motus primi mobilis, ergo non magis per il lum definiri debuit tempus.

In hac quaestione Primo explicandum est ad quod praedicamentum tempus pertineat, et quomodo a motu distin guatur. Deinde de diffinito et diffi nitione ab Aristotele tradita sermo. et Ultimo declarabimus an de tur unum tantum individuum tem poris an plura.

quantum ergo ad Primum attinet, notandum est ex Caietano 1. p. q. 10. art. ultimo. et Capreolo in 2. dist. 2

q.

q. 2. Tempus duobus modis accipi pos-
se. Uno ut est duratio motus absolu-
te sumpta; altero ut est duratio fini-
ta, certa, et nobis nota ut seculum,
mensis, et annus. quo posito.
Sit Prima conclusio tempus priori
modo spectatum est vera quantitatis
species. probat quia est ens reale, exten-
per se sum, et continuum. reale quidem quia
non pendet in suo esse ab intellectus
operatione. per se extensum esse probat
Aristoteles textu 95. et patet quia est di-
versa extensionis a motu cum possint
esse tempora equalia, et motus inequa-
les. sicut constat in duobus currentibus
unam horam. quorum alter peragat unam
leucam alter vero dimidiatam. et e con-
verso possunt motus esse equales et tem-
pora inequalia. ut patet si unus homo
per spatium dimidiate hore percurrat
unam leucam, et alius percurrat eam-
dem per integram horam.
Poterit autem tempus sic acceptum hac
definitione definiri tempus est quan-
titas continua successiva, cuius partes
copulantur instanti. instans vero est dura-
tio indivisibilis mutati esse, quo partes
motus copulant. quod si Aristoteles aliquan-
do dixit tempus esse quantum per accidens
et extensum. scilicet ad extensionem motus
solum vult dicere quod supponit extensionem
mo

motus sicut et superficies supponit ex
tensionem lineae quamuis per se et
formaliter sit extensa.

Secunda conclusio ~~motus~~ tempus
primo modo acceptum nimirum pro
duratione motus absolute sumpta— 1.
est idem realiter cum motu distingui
tur tamen ab eo formaliter. haec conclu
sio quoad priorem partem ex eo proba
tur quia non est ponenda realis distinctio u
bi sufficit sola formalis. et quoad pos
teriorem patet quia ea quae distinguuntur
specie saltem formaliter distingui de
bent.

3a conclusio tempus secundo modo
acceptum non est vera quantitatis spe
cies. probatur quia talis duratio scilicet de
terminata et nobis nota ut sic pendet
a consideratione intellectus et est ens
rationis.

Quod vero attinet ad secundum
propositum notandum est tempus pos
teriori modo sumptum rursus accipi
duobus modis. aut enim consideratur
in quocunque motu, aut in eo tantum
qui est omnium primus, notissimus
et regularissimus. qualis est motus so
lius primi mobilis. Aristoteles ergo de
finiuit tempus hoc posteriori modo spectatum
tum. et non in tota sua latitudine, sed
tantum, ut est duratio primi mobilis fi
ni-

nita & certa et ab omnibus cognita desinit autem illud, inquantum est duratio primi mobilis, quoniam tempore pro da accepto solemus mensurare omnes nostras actiones. quod enim primum est in unoquoque genere est mensura ceterorum ut docet Aristoteles hoc libro capite ultimo. quamobrem cum tempus quod est duratio motus primi mobilis sit primum atque notissimum, efficit ut tempus quod in motu primi mobilis cernitur sit mensura prima atque notissima omnium, quae in tempore continentur. est ergo tempus ut ab Aristotele sic definitur numerus motus primi mobilis secundum prius et posterius. hoc est est motus numeratus et praescriptus ab intellectu secundum prius et posterius. id est quoad partes durationis eius. quale tempus est dies, quae est duratio unius conversionis qua primum mobile semel ab oriente per occidentem iterum in occidentem vertitur et mensis qui est duratio triginta conversionum, et sic de reliquis ~

Ad Tertium vero Nimirum An sit unum, vel multa tempora. Dicendum est quod si loquamur de tempore prout est duratio cuiuscumque motus, quo pacto est species quantitatis dantur multa temporis individua, ut etiam dantur multi motus. Si vero sermo de tempore ab Aristotele definito unitari

tantum dal (?) individuum temporis scilicet duratio motus primi mobilis.

Restat ergo ut Argumentis respondeamus. ad quorum primum dicimus numerum, qui est species quantitatis, esse multitudinem unitatum, quae re ipsa sunt disiuncta.

Ad 2. numerum non sumi pro sola collectione, quae est ens rationis, neque pro solis partibus motus, quae sunt entia realia. sed pro collectione et partibus consideratis ut sunt divisae. Unde patet tempus quadam ex parte esse ens rationis.

Ad ultimum. Respondet ex dictis quod motus primi mobilis est omnium velocissimus. et regularissimus. ut constat quod viginti quattuor horarum spatio suum cursum peragit reliquos secum rapiens orbes

Poterit etiam praedicta quaestio sequentibus argumentis controverti. Primo sic. quod tempus est quoddam compositum ex priori et posteriori quae sunt entia rationis. ergo et tempus est ens rationis et non pertinet ad physicum. | quae non existunt.

2° quod ut dicebamus est de genere continuorum. numerus vero de discretis.

3. quod vel tempus est numerus numeratus. et sic ens rationis, quod numeratio est actio immanens in intellectu nihil

po/

ponentis in re. Vel est numerus nume-
rabilis et sic etiam est ens rationis quia
est aptitudo ad actualem numeratio-
nem quae est ens rationis.

4.° quia tempus non est mensura forma-
lis, haec enim est immediate mensura
substantiae, tempus vero est immediate
mensura motus. Neque est mensura in-
strumentalis quia haec est formaliter ens
rationis. Et confirmatur quia mensura in-
strumentalis est indivisibilis, tempus
autem divisibile.

5.° quia Aristoteles dicit in hoc capite quod
si non est anima numerans non est nu-
merus numerabilis, ergo habet esse per
operationem animae, et quod est ens ratio-
nis.

6. quia nec potest diffiniri per prius et
posterius spatii quia prius et posterius spa-
tii sunt permanentia; nec per prius
et posterius motus quia distinguitur forma-
liter ab eo; neque etiam per prius et pos-
terius temporis quia diffiniretur per se ipsum.

Pro huius quaestionis intelligen-
tia Notandum est quod motus habet dupli-
cem divisibilitatem, alteram extrinsecam
a subiecto in qua convenit cum omnibus
aliis accidentibus corporeis, extenditur enim
ad extensionem quantitatis subiecti; al-
teram divisibilitatem habet in ordine
ad spatium a quo habet prius et posterius
radicaliter, formaliter tamen in se habet
di-

divisibilitatem prioris et posterioris que in ipso sunt successiva, in spacio vero permanentia.
Secundo est notandum quod ex hoc quod mobile movet per spacium resultat duratio quedam prioris et posterioris que dicitur tempus formaliter habens in se divisibilitatem radicaliter tamen acceptam a motu, sicut et motus habet illam ab spacio
Tertio notandum quod numerus est duplex scilicet numeratus qui sibi vendicat specialem materiam ut binarius duorum hominum. et numerus abstractus qui abstrahit ab omni materia ut denarius in communi. et attinet ad considerationem mathematicam. tempus autem est numerus numeratus quod postulat prius et posterius in motu
quarto notandum quod numerus numeratus est duplex alter discretus in quantitate habens partes ab invicem separatas ut binarius equorum: alter discretus in qualitate qui nimirum est continuus per se. sed fit discretus per operationem anime numerantis, ut partes continui, que sunt coniuncte et tamen dividuntur ab anima. est autem tempus numerus discretus non in quantitate sed in qualitate dividitur quod in dies, menses et annos
quinto notandum est quod omne obiectum

./.

tum potentia dicit aptitudinem ad actum potentiæ scilicet ut attingatur a potentia. et hec aptitudo est propria passio obiecti ut res est. v. g. visibilitas in ordine ad visum res pectu coloris. et in presenti nume rabilitas est passio temporis que sibi competit inquantum est obiectum intellectus numerantis.

Sexto notandum q tempus quidditatiue desinit q sit duratio quedam successiua. descriptiue vero diffinitur per prius, et posterius quo pacto diffinit hic ab Aristotele essentie enim rerum sunt nobis ignote et ita desinit tempus per numerabilitatem tanquam per nobis notiorem.

His sic constitutis sit prima conclusio tempus formaliter non est motus probatur. quia habent diversas species et differentias. species enim motus sunt nutritio augmentatio. alteratio et motus localis. temporis autem mensis. annus etc. et confirmatur quia habent diversas proprias passiones ergo diversas essentias. antecedens patet quia tardum et velox sunt passiones motus; longum vero et breue passiones temporis. consequentia non eget probatione

2a conclusio tempus formaliter loquendo est duratio successiua pro quo notandum q in substantiis generabilibus

est

est duplex duratio alia nimirum intrinseca, et alia extrinseca. intrinseca est duratio substantialis, quę est idem realiter cum rei existentia extrinseca vero est, quę non est realiter idem cum eo, quod durat. sed tantum est idem realiter cum durante adęquato, quod dico propter ipsum tempus, quod est idem realiter cum motu primi mobilis, non tamen est idem realiter cum alijs motibus.

Secundo notandum q. duratio extrinseca est duplex. scilicet inadęquata quam modo diximus. et adęquata quę respondet adęquate cuilibet actioni. et cuilibet motui. Tempus ergo est duratio intrinseca et adęquata in ordine ad motum primi mobilis et est duratio inadęquata respectiva aliorum motuum. //

Tertia conclusio. tempus est propria passio motus. Sed forte ante q. probet ista propositio obijcies. passio prędicat de subiecto in secundo modo dicendi per se. at tempus non pręedicat de motu. Respondeo tamen q. passio in concreto et non in abstracto pręedicatur de subiecto. vere enim dicimus q. homo est risibilis. et non q. est risibilitas. et ita tempus pręedicat de motu in concreto qr. dicimus motus est temporalis. non motus est tempus. / q. si ulterius insurgas q. sequeretur hęc duo nō

per

pertinere ad idem predicamentum
nego consequentiam, quia hoc habet
verum quando propria passio reali
ter distinguitur a subiecto. Sed urges
quia si tempus est propria passio ergo
distinguitur realiter a motu, quod est
contra conclusionem. Respondetur
quod non omnis propria passio distingui
tur realiter a suo subiecto sufficit enim
si distinguatur formaliter, aut sicut mo
dus rei a re et ita distinguitur tempus
a motu. Sed contra quia propria passio
dimanat a subiecto in genere cause ef
ficientis. Sed omnis effectus cause ef
ficientis differt realiter a causa ergo.
Respondetur, quod quidam effectus proce
dit ab efficiente per mediam actionem
sicut calor ab igne, et iste distinguitur
realiter a causa quidam vero per sim
plicem emanationem ut lux dimanat
a sole et huiusmodi non est necessa
rio distinctus realiter a suo efficiente
quod si ulterius arguas, quod risibilitas et
potentie anime dimanant a subiecto
per simplicem emanationem, et tam
en distinguntur ab illo realiter. Respon
detur quod nostra propositio debet intelli
gi, quando illud quod procedit per sim
plicem emanationem non dirigitur ad a
liquem actum accidentalem, ut passi
ones dimanant ab ente absque eo quod ordi
nentur ad actum accidentalem, et propte
rea non distinguuntur realiter ab ipso. et ita
tempus non ordinatur ad actum accidenta
lem.

lem et propterea non distinguitur re aliter a motu cuius est passio

Sit quarta conclusio tempus est mensura motus. Pro cuius intelligentia nota q. duplex est mensura altera formalis que est intrinseca rei ut quantitas respectu substantie et altera instrumentalis. que est mensura rei extrinseca. ut ulna respectu pani. Secundo nota q. mensura formalis differt ab instrumentali q. formalis predicatur univoce de omnibus mensuris formalibus. v. g. omnibus speciebus quantitatis convenit q. sint mensure substantie et hoc univoce sicut omni quantitati univoce convenit q. sit quantitas. q. si arguas quantitas etiam est mensura substantie, et tamen ei non convenit univoce esse mensuram cum alijs speciebus. ~~Res~~ est enim pars quantitatis et non completa quantitas. Respondetur q. argumentum concludit, sed nos loquimur de speciebus quantitatis, unitas vero non est species. sed principium specierum

Tertio notandum q. mensura formalis est formaliter aliquid reale est enim potentia de secunda specie predicamenti qualitatis. attamen mensura instrumentalis formaliter est ens rationis. nam quantitas solum habet a parte rei q. fundamentaliter possit

a

aliam quantitatem mensurare, quia non sit formaliter mensura habet per operationem intellectus. quod si arguas quod etiam in mensura formali hoc quod est mensurare involuit ordinem ad intellectum. Respondet quod immo convenit ei naturaliter et realiter sicut convenit fumo quod sit signum ignis. est sicut alia signa ad placitum significantia. et si ulterius arguas quod mensurae instrumentali convenit a parte rei mensurare, cum absque omni operatione intellectus una quantitas possit assumi ad aliam mensurandam. Respondet quod huiusmodi entitas vel relatio rationis est de earum genere, quae habent fundamentum proximum a parte rei. sicut esse in subiecto in huiusmodi enim a parte rei est fundamentum proximum. et solum requiritur quaedam conditio sine qua non: aliud est de relationibus generis aut speciei et similibus, quae proxime fundamentum ponunt abstractionem aut comparationem intellectus

deferens et simili

quarto notandum quod mensura instrumentalis dicit duplicem relationem alteram ad rem quam mensurat: alteram ad intellectum, qui fit certus de magnitudine rei mensuratae. utraque tamen est relatio rationis contra Paulum Soncinatem. 10. metaph. q. 4. existimantem quod relatio mensurae est rationis. relatio

tio vero mensurati est realis. Sed no
bis utraque videtur rationis. Quod si argu
as quia relatio scientiae quae est mensura
bilis ad scibile (quod est mensura) est
realis. Respondetur quod alia est mensu
ra veritatis, idest perfectionis et mē
surabile per hanc mensuram dicere re
lationem realem, attamen mensu
rabile per mensuram instrumenta
lem non se habet sic, ac proinde non
dicit relationem realem. Et si ite
rum arguas quod relatio mensurae ins
trumentalis est relatio causae ad effec
tum ac per consequens realis. Respō
detur quod duplex est causa. altera mini
rum quae perficit obiectum, et ipsa per
ficitur in agendo. alia quae nec perficitur
in agendo nec perficit obiectum. et hu
ius generis est relatio mensurae. pri
ma autem dicit relationem realem
secunda vero minimé. Sed contra
quia imaginabile, scibile et sensibile
non perficiuntur in agendo, et tamen
dicunt relationem realem ad poten
tias. ergo. antecedens patet quia per hoc
quod aliquid sit imaginabile, scibile aut
sensibile solum acquirit denominati
onem extrinsecam. Respondetur quod prae
dicta possunt considerari aut ingna
tiva motiva potentiarum, et sic perfici
unt in causando siue agendo, et perfi
ciunt potentias. Scibile enim v.g.
causat speciem intelligibilem in intel
lectu. attamen si considerentur solum
ut terminativa potentiarum nihil re
a

ale causare in potentia neqz immu
tant illam et ita non dicunt relatio
nem realem
ex dictis colligit quod tempus est men
sura motus primi mobilis formalis
et est mensura instrumentalis mo
tuum inferiorum.
Ad Primum ergo argumentum initio
controversiae propositum Respondet
quod prius et posterius sunt entia rationis
sunt tamen realia ut continuata ins
tanti (neqz enim idem modus reali
tatis requirendus est in entibus perma
nentibus et successivis. Et si urgeas quod
potius realitas continuativi debet de
sumi a realitate partium continuata
rum. Respondet quod antecedens habet
uerum in entibus permanentibus non
in successivis
Ad 2 quod tempus non definitur per nume
rum discretum. sed per numerabilita
tem importantem ordinem ad intel
lectum ut fiat numerus discretus
non quantitate. sed qualitate ut dixi
mus.
Ad 3. Respondet quod tempus est numerus
numerabilis. numerabilitas autem
dicit aliquid reale in ordine ad nume
rantem. licet numeratio actualis ni
hil ponat in re numerata. quemadmo
dum omnia obiecta potentiarum cogn
oscitivarum dicunt reales potentias ad
actus immanentes qui non in ipsis sed
in agentibus uitalibus recipiuntur. Et
ita

ita dicit Aristoteles 2 de anima ca
pite 7. quod ista praedicatio. color est ui
sibilis, est quarti praedicabilis quam
uis uisio actualis non recipiat in co
lore, sed in uidente. et nihil ponat
in re uisa.

Ad. 4 quod tempus habet rationem men
surae formalis ad motum primi mobi
lis. et haec (non alia quam habet men
surae instrumentalis) est realis / et
si arguas quod motus et tempus nec re
aliter existunt. neque distinguuntur
Realiter ac proinde non poterit ullo
modo inter eos esse relatio realis.
Respondetur quod existunt in suis conti
nuatiuis. neque est necessaria realis
distinctio inter extrema ad relatio
nem realem, sed sufficit distinctio for
malis. et sicut res a modo rei. nam
et motus localis est idem realiter cum
mobili, ad quod dicit relationem realem
et similiter effectus formalis dicit re- ./.
lationem realem ad formam. et similiter na
tura et suppositum dicunt relatio-
nem realem, quia suppositalitas est
effectus naturae; et tamen secundum
probabilissimam opinionem non distin
guntur realiter, sed sicut res, et modus
rei. Ad. 5 Respondetur quod Aristoteles intelligi
t de actuali numeratione, quae sine a
nima esse non potest / Ad confirmatio
nem quod mensura instrumentalis uel

est

est indivisibiles. vel dicens ordinem
ad indivisibilem. et hoc sufficit. quia
iam supra diximus mensuram ins
trumentalem analogice dici, de uni
tate, et de alijs quantitatibus, sive
discretis, sive continuis.
Ad 6. quod prius et posterius potest esse
temporis et potest esse motus. Si sit tem
poris facit hunc sensum. quod tempus est
prius. et posterius successive duratio
nis. Sive vero sit motus. hic est accipia
tur ex parte motus efficit hunc sensum
quod tempus est mensura prioris et posteri
oris motus: itaque illud Prius. et poste
rius accipiantur passive. et obiective

Annotationes in librum quintum Physicorum.

Postquam Aristoteles in precedentibus duobus libris tradidit cognitionem distinctam actualem motus, qui est prima passio entis naturalis, quod fecit tradendo ipsius motus definitionem. accedit iam ad tradendam cognitionem distinctam potentialem ipsius motus. quod facit explicando omnes species motus. et preterea non nullas ipsius affectiones et proprietates. immo ab hoc libro usque ad finem octavi, semper fere versatur Aristoteles in explicandis his, que ad motum pertinent. quapropter hi libri ab Aristotele 1. lib. de coelo cap. 5. libri de motu appellantur.

In hoc ergo libro tres partes continentur in prima tradit Philosophus species motus. In secunda agit de eius unitate et diversitate. et In ultima disputat de contrarietate ipsius

Caput Primum.

In hoc capite. differentias motuum et mutationum proponit. et docet tres tantum esse species motus. distinguit ergo motum ex parte mobilis. ex parte mouentis. et ex parte formarum, que per motum acquiruntur quo.

quo ad primum membrum dicit q(uod) eo- rum que mouent quedam mouet per accidens. ut cum dicimus gramaticum ambulare. quedam mouet secundum partem. ut quando dicimus Petrum curari q(uia) eius oculus curat. quedam denique mouent primo et per se. ut quando dicimus lapidem moueri deorsum.

Similiter ex parte mouentis quedam mouent per accidens sicut dicimus musicum edificare. quedam mouet secundum partem sicut dicimus Petrum percutere ratione manus qua percutit. et quedam denique dicuntur mouere per se primo. ut quando dicimus ignem calefacere

Distinguit denique motum ad eundem modum ratione forme que per motum acquiritur. q(uia) quedam mouent ad formam per accidens. ut cum quis mouet ad albedinem. que intelligit per accidens mouet ad intellectionem quedam acquiruntur per motum ratione partis. ut cum per motum acquiritur albedo acquirit color in comuni ad acquisitionem partis subiectiue. quedam denique acquiruntur per motum per se et primo sicut albedo singularis ad quam terminat aliquis motus singularis. Reicit ergo Aristoteles ab hac tractatione mutationem per acciden-

tium

tum quae fit inter quoscunque terminos siue contrarios, siue non contrarios tum etiam, quae reperit coniuncta cum quibuscunque mutationib9, et in qui buscunque mobilib9. et docet solum esse agendum de mutatione non per accidens, quae fit tantummodo inter terminos contradictorios, uel contrarios uel medios, qui quoniam participant naturam utriusque extremi habent etiam rationem contrarietatis, si cum unoquoque extremo comparent.

In 2a parte capitis ut colligat Aristoteles uaria genera mutationum subiicit duo. primum est unamquamque mutationem fieri inter duos terminos scilicet terminum a quo et ad quem et hunc esse posteriorem natura illo Secundum est omnem mutationem fieri. uel inter duos terminos positiuos u.g. inter calidum et frigidum: uel inter terminum a quo negatiuum et terminum ad quem positiuum, ut non homo, et homo. uel inter terminum a quo positiuum, et terminum ad quem negatiuum. ut homo, et nō homo. uel denique inter duos terminos negatiuos:

quibus positis colligit tria tantum esse genera mutationum nam inter terminos pure negatiuos nulla fit proprie mutatio. Diuidit autem generationem

quod

quod idem dicit de corruptione) in generationem simplicem per quam scilicet producit aliquod esse simpliciter nimirum substantia: et in generationem secundum quid, per quam producit aliquod esse secundum quid scilicet aliquod accidens ut est album aut nigrum. Probat igitur ex his omnibus mutationibus solam eam quae fit inter terminos contrarios. et medios esse motum. et imprimis generationem non esse motum probat his duabus rationibus 1ma 2a Subiectum motus debet esse ens simpliciter in actu. et non solum in potentia. tum quia id quod movet aliquo motu movet etiam motu locali. at materia prima nullo motu locali per se movetur quia per se non est in loco. ergo neque generatio (cuius ipsa est subiectum) est motus et idem dicit de corruptione.

In 3a parte capitis docet motum dividi in tres species. Scilicet in motum ad quantitatem. qui est accretio. vel decretio. et in eum, qui terminat ad qualitatem, qui est alteratio. et in eum qui terminat ad predicamentum Ubi, qui est motus localis, quam specierum motus enumerationem, ex eo probat esse bonam. quia tot sunt species motus quot sunt predicamenta ad quae per se est motus ~

caput. Secundum.

In hoc inductione probat quod in praece-

der

denti capite dixerat. scilicet ad tria dicta
prędicamenta esse per se motum. quoniam
tunc fit a contrario in contrarium. et
substantię nihil contrariatur. relatio
similiter sine ulla mutatione subiec
ti acquiritur. ut enim in re alba ex pro
ductione alterius albi resultat simili-
tudo. Ad actionem similiter et passio
nem (cum ipsę sint motus) motus per
se esse non potest. immo daretur motus
ad motum. et processus in infinitum
quod autem ad quando. situm. et habitum
(quę sunt alia tria prędicamenta) non
sit per se motus pro constanti relinquitur
neque ab Aristotele probatur. sunt enim
tanquam quędam resultantia. quia ex eo
quod res producitur in rerum natura resul
tat quod sit in tempore. et ex eo quod acqui
rat locum resultat quod sita sit. et pos
tremo ex eo quod vestes accommodentur homi
nibus resultat quod sint vestiti. ad id autem
quod resultat non est per se motus
Deinde dicit quod a magis album a minus
albo est per se motus quia quamvis albe-
do sibi non contrarietur. magis tamen et
minus tale est contrarietas ad motum
sufficiens.
Postremo quia ad perfectam intelligentiam
motus pertinet cognitio quietis (quia con
trariorum eadem est disciplina) docet
quod proprie illud dicitur quiescere quod ap
tum est moveri pro loco tempore et modo
nam minus proprie dicitur quies negative
et

et illud etiam dicit quiescere, quod ||
tarde movet motu.

Quaestio num ad triatantum praedicamenta sit per se motus

Et videtur quod non quia neque in quantitate, neque in praedicamento Ubi est contrarietas. 2° quia quod movetur circulariter non movetur a contrario in contrarium, immo ab eodem puncto in eundem punctum.

3° quia generatio quae est ad substantiam apellatur motus ab Aristotele 3. phys. cap. 1. et ab eodem dicitur tarda vel velox 2° physic. cap. 4 / Deinde quia si fieret in instanti in eodem instanti esset homo genitus et non homo

4° quia ad generationem est successiva et terminatur ad substantiam, ut quum paulatim comburitur stupa.

5 quia in multis aliis praedicamentis reperitur contrarietas sufficiens ad motum nam in actio et passio sunt contraria scilicet calefactio et frigefactio, calefieri et frigefieri similiter in praedicamento situs stare et sedere, et in praedicamento habitus vestitum esse et nudum esse.

Pro huius intelligentia notandum est motum tribus modis accipi. Primo pro quacumque mutatione successiva, sive illa mutatio sit alicuius entis in pura potentia qualis est ad generatio: sive sit alicuius entis in actu substantiali, in potentia tamen ad aliquod accidens, qualis est ale

fac

factio. Secundo sumitur pro mutatione successiua quae sit a tus entis in actu substantiali in potentia tamen ad formam accidentalem. Siue illa mutatio fiat inter terminos contrarios ut album, et nigrum. Siue inter contradictorios ut album et non album. Tertio denique modo sumitur motus pro mutatione successiua, quae sit a tus entis in actu substantiali, et in potentia accidentali, quae tamen solum fit inter terminos contrarios, quo pacto hic accipitur motus ab Aristotele. quando diuidit mutationem in augmentationem, diminutionem, motum localem, et alterationem

Deinde notandum q. contraria etiam dicuntur tribus modis. primo pro eis quae sub eodem genere maxime distant. et eidem subiecto uicissim insunt nisi alterum insit a natura. sicut calidum et frigidum. Secundo dicuntur contraria duo termini positiui, inter quos cernitur habitudo graduum ut magis calidum et minus calidum: uel qualitatis medię ut album, et nigrum: uel extensionis ut magis quantum et minus quantum: uel denique formae, quae secundum unam partem amittit, et secundum aliam acquirit, ut duo loca. Tertio modo contraria latius sumuntur ita ut complectantur etiam priuatiue opposita qualia sunt cęcitas, et uisus, et Aristoteles

ca

ea sic accipit. 1. physic. c. 5. et. 6. sed
tamen hic loquitur de contrarijs primo
et secundo modo acceptis
Vltimo nota duas conditiones requiri
in aliqua forma, ut ad ipsam dicatur
esse per se motus. Altera conditio est
quod non acquirat ad acquisitionem al
terius, sicut acquiritur relatio ad acquisi
sitionem sui fundamenti. Secunda con
ditio est ut talis formae acquisitio suppo
nat contrarium inesse, quod ipsam acqui
rit.
quibus sic statutis ad quaestionem
hac unica conclusione Respondemus.
ad tria tantum praedicamenta est per
se motus. quae probatur ex eo quod in solis prae
dictis tribus praedicamentis et non in a
lijs reperiuntur conditiones requisitae
ut ex dictis constat. et hoc etiam in acti
one et passione constat quod comproducuntur
ad productionem formarum ad quas termi
nant. Ad. primum ergo argumentum Respondetur
ex dictis. Ad. 2. quod mobile circulariter ac
quirit successive loca contraria ratione di
uersarum partium. unde Philosophus. 1.
de coelo. cap. 3. docet locum orientis et occi
dentis esse inter se contraria.
Ad. 3. Respondetur Aristotelem nomine generatio
nis intellexisse ad generationem substa
tialem, cum uero eam appellat tandem
uel uelocem intelligit praeuiam altera
tionem ad introductionem formae substan
tialis. Ad aliam uero probationem dicimus
quod in diuersis instantibus est homo. et non ho
mo. quamuis generatio fiat in instanti quod
no

294

non dat instans in quo sit verum dicere nunc non est homo, et immediate post erit homo. licet det instans in quo verum est dicere nunc est homo, et immediate ante ea non fuit homo. instans enim generationis est intrinsecum rei genitae et extrinsecum rei corruptae

Ad 4. Rt ad generationem licet succesive fiat esse actum entis in pura potentia de quo non loquimur. ·/.

Ad ultimum Respondet ex dictis

caput Tertium

Hinc incipit secunda pars huius Libri in quo Aristoteles disputaturus de unitate et diversitate motus, docet ea esse simul loco quae continentur in eodem primo loco adaequato quo pacto essent duo corpora penetrative quod naturaliter esse nequit. e contrario ea dicuntur esse seorsum quae sunt in diversis locis. ea deinde dicit se tangere quorum extrema sunt simul. taliter q. duabus lineis quibus se contingunt una superpositi corporis aut suppositi correspondeat. Tertio ait illud esse, Inter, aut medium in quod aliquid prius pervenit quam in ultimum quo pacto medius est aer inter aquam et ignem. Deinde innuit illud dici continue moveri, quod movetur sine ulla temporis intermissione licet moveatur per corpora non continua v.g. per viam lapidibus respersam. ea etiam loca contraria appellat quae maxime distant secundum lineam rectam. non dicit autem secundum

dum obliquam. quia ab uno puncto in aliud una tantum potest duci linea recta quae potest esse mensura certo illius distantiae. et possunt duci infinitae lineae obliquae. Ca insuper declarat sequi seu dici esse deinceps. inter quae non est aliud eiusdem generis. quo pacto una domus dicitur esse deinceps respectu alterius, quando (licet non se contingant) inter utramque non mediat alia domus. quamuis mediet aer v.g. etc. Tandem ea docet dici continua quorum ultima sunt unum. v.g. unum punctum est ultimum unius partis cuiusdam lineae. et alterius partis eiusdem lineae. et huiusmodi dicuntur proprijssime continua. proprie uero dicuntur etiam continuae partes arboris insertae. et improprie continua appellantur quae clauo aut glutine coniunguntur. Unde sequitur quod esse deinceps latius se extendit quam hoc quod est se tangere. et hoc latius se extendit quam esse continuum. quia quod est continuum se tangit, et quidquid se tangit est deinceps et non econuerso

Caput quartum.

In hoc capite explicat Aristoteles unde motus habeat quod sit unus genere, unus specie, et unus numero. quia nimirum terminat ad unam formam genere specie, aut numero. ut alteratio, calefactio. et haec numero calefactio in hoc mobili in hoc tempore, et ad hunc calorem terminata. est autem ille motus maxime unus, qui per acquirit aliquam forma

per

ma

maxime perfecta. et qui est maxime equabilis idest maxime uniformis. quia non est uelocior secundum unam partem et tardior secundum aliam. unde sequitur quod tardum et uelox non sunt differentie essentiales motus, sed accidentales. Sed argues contra dicta quia sequeretur motum rectum et circularem (quando per lineam rectam et circularem acquiritur idem locus) esse eiusdem speciei quod omnino est falsum. Respondet tamen Aristoteles quod ex diuersitate medij modificat et diuersificat terminus ad quem in hoc et similibus casibus.

Quæstio 1. Vtrum ad unitatem specificam motus sufficiat et requiratur unitas specifica termini ad quem.

Et uidetur quod non quia Aristoteles 7 phys cap. 1. dicit illum motum esse unum specie cum alio, qui procedit ab eodem in idem. ergo etiam requiritur identitas termini a quo. / et confirmatur quia motus ad utrumque terminum habet essentialem ordinem. ergo uel per utrumque uel non magis per unum quam per alterum specificatur.

2° quia accretio et decretio distinguuntur specie, et tamen terminantur ad eandem quantitatem specie. in qua maioritas et minoritas que relationes sunt

nō

) non possunt causare distinctionem in specie specificam in motu.

) 3° quia motus a nigro in pallidum et ab albo in pallidum ut videtur docere Aristoteles capite sequenti sunt distincti specie, et confirmatur quia si non distinguerentur specie sequeretur (contra Aristotelem lib. 1. de coelo cap. 2) quod uni motui secundum speciem contrariarentur duo motus specie diversi. scilicet a pallido in album. et a pallido in nigrum.

4° quia ascensus aeris a superficie terrae usque ad concavum ignis, et descensus eiusdem a concavo lunae usque ad idem concavum ignis distinguuntur specie. tum quia alias sequeretur idem inconveniens quod in superiori argumento. tum quia ascensus et descensus specie distinguuntur

) 5. quia ascensus lapidis usque ad concavum ignis. et descensus eiusdem a concavo lunae usque ad idem concavum ignis distinguuntur specie. cum alter sit lapidi naturalis, alter contra naturam.

6. idem probatur si ascendant ignis et lapis per eandem lineam rectam usque ad idem concavum lunae.

Ultimo quia idem motus specie immo numero potest terminari ad terminos distinctos specie. ut patet si ignis moveatur a superficie terrae usque ad concavum lunae. tunc enim terminatur ille motus ad mediam regionem aeris, et ad concavum lunae. qui sunt termini specie differentes

Pro

Pro intelligentia huius questionis ani
madvertendum est primo q. motus cum
non possit intelligi sine ordine ad ter-
minum a quo negatiuum. et ad quê
positiuum ad utrumque dicit essentia
lem habitudinem, ut docet diuus Tho
mas. primo contra gentes. et colligit
ex Aristotele hoc libro capite primo
Solum autem fecit Aristoteles mentio
nem termini ad quem in specificatione
motus q. terminus a quo per se motus
est negatiuus. negationes autem cognos
cuntur per formas negatas et ab eis specifi
cantur. et iuxta hec statim Respondet
ad primum argumentum. Ad authorita
tem uero ex Aristotele desumptam res
pondendum est q. loco citato ipse loquitur
de termino a quo positiuo V.g. quan
do de albo fit aliquid nigrum. nec ne
gat Philosophus eum motum esse unum
specie cum alio, qui non fit ab eodem ter
mino positiuo in idem. tantum enim
dicit illum motum esse unum specie
qui fit ab eodem in idem. non excludê
do ceteros, qui ita non fiunt.

Secundo notandum q. motus dicitur
specificari per terminum. non sumptũ
absolute. sed secundum rationem termi
nandi, sicut et potentie per obiecta

Tertio aduertendum est q. in motu ad qu
antitatem rationes specificantes sunt
maioritas et minoritas. seu quod idem
est. quantitas sub ratione maioris. aut
mi

minores, quod in accretione, et decretio
ne cernit. nec dicendum est decretio
nem esse motum negatiuum, ut quidam
putauerint qui terminat ad non quan
titatem. Sic enim motus coniunctus est
cum motu positiuo, quia ad quantitatem
minorem positiuam terminat et tendit
et si contingat q. quis acquirat nouam
quantitatem non tamen maiorem ea
que erat in re mobili, quia magis fuit deper
ditum de quantitate quam acquisitum. ad
hinc ille motus erit decretio, quia de perac
cidens est q. illa maior quantitas deperda
tur. que dicta autem sunt de accretione
et decretione proportionabiliter dicenda
sunt de intensione, et remissione, que
terminant ad qualitatem.

q. si queras quando calor intendit in lig
no ab igne, et frigiditas remittit, quis
nam sit agens remissionis que est alte
ralis ut decretio! Respondendum est
ipsum lignum redigere se ad minorem
frigiditatem. ut aqua redigit a se uel
a generante de frigida ut dixi, et calida
ut sex ad pristinam frigiditatem. Potest
etiam sustineri decretionem, et qualita
tis remissionem esse motum negatiuum

4° Notandum rationem terminandi
in motibus localibus esse naturalitatem
uel non naturalitatem, que reperit in
locis respectu rerum mobilium, et instru
mentorum, quibus ad ipsa loca mouentur
Vnde colligit q. si lapis, et ignis moueantur
ad concauum lune illi duo motus sunt dis
tincti

tineti/ colligit secundo q motus quo
mouet ignis a superficie terre ad con
cauum lunae, et quo mouet aer ab ea
dem superficie ad concauum ignis sunt
distincti specie / colligit tertio id quod
docet Aristoteles primo de coelo capite 2.
scilicet unicuique corpori simplici deberi
unum peculiarem motum simplicē
distinctum specie a ceteris motib9. /
et quarto ac ultimo colligit uni corpo
ri simplici posse conuenire diuersos mo
tus specie. licet non eadem ratione
nam igni v.g. conuenit motus sursum
secundum naturam, et motus deorsum
contra naturam, et motus circularis
quo mouet ad motum coeli lunae preter
naturam.

q si contra dicta arguas q. sequeretur
naturalitatem etiam uel non natura
litatem quantitatis. uel qualitatis
causare differentiam specificam in mo
tu, quod non uidet dicendum. R. esse
discrimen et non paritatem rationis
quoniam. res que localiter mouentur
solum habent uirtutem que ita eas
perducant ad loca naturalia. ut ultra
ipsa eas non perducant: at uero res quae
accrescit habet principia et potentias
accrescendi. que de se sunt indetermi
nata ad quantitatem naturalem. uel
non naturalem. ac proinde naturali
tas. uel non naturalitas in loco quae
quae diuersa principia specie in reb9 mo
bilib9 efficit distinctionem specificam
in

in termino. at vero naturalitas vel non naturalitas in quantitate qp possunt procedere ab eodem principio et potentia non efficit distinctionem specificam in termino.
Sed instabis Rursus quia supra diximus in primo physicorum quaestione 4. viventia terminari ad maximum q. sic uno conservationis in naturali dispositione qp potentia nutritiva, augmentativa et aliae huiusmodi potentiae viventium sunt determinatae ut essentiae a quibus dimanant. Respondet tamen has potentias terminari ad talem quantitatem subiecto naturalem. et in qua conservet in naturali dispositione ea ratione qua agunt naturaliter. nam bene possunt concurrere ut ex dictis patet ad quantitatem non naturalem subiecti ea ratione qua agunt contra naturam subiecti. et sunt potentiae et causae naturales quae non possunt non agere positis requisitis V.g. cibo. quemadmodum etiam materia prima est naturalis subiecto cuius est pars, et tamen appetit aliam formam contra naturam subiecti quod necessario debet corrumpi antequam forma appetita adveniat. Ac proinde non immutet potentia nutritiva diversa in motu ad quantitatem non naturalem ut in motu ad locum non naturalem.
His sic positis ad quaestionem hac unica conclusione Respondendum est. ad unitatem specificam motus sufficit ac requirit unitas ter-

termini ad quem accepti sub ratione ter minandi. hęc conclusio est Aristotelis c. 4 huius libri. et potest probari ratione superius adducta, quia motus dicit essentia lem ordinem ad terminum a quo et ad quem, sed ultimate a termino ad quē.
Ad 2 igitur argumentum Respondemus quod licet quantitas videatur esse unus ter minus in genere rei. tamen non est unus in ratione terminandi / Ad confirmatio nem Respondeo motum non terminari ad ma ioritatem aut minoritatem, sed ad quantitatem sub ratione maioris et minoris.
Ad 3. Respondeo quod pallidum N. g. et alij colo res medij possunt considerari. vel abso lute in se (quo pacto secundum proba biliorem sententiam specie distinguun tur ab extremis) vel prout sunt media quibus tendit ad extrema. Si ergo primo modo considerentur, omnes motus qui ad eos terminantur N. g. ad dictum pallidū sunt eiusdem speciei. Si tamen consi deretur ut medium per quod tenditur in ni grum motus ad ipsum est distinctę speciei ab eo qui per ipsum terminatur in album. et proportionabiliter dicen dum est de alijs similibus motibus ad medios colores terminatis / Ad confirma tionem Respondeo non esse ~~inconveniens~~ neque inconveniens si eidem motui secun dum speciem contrarientur duo motus di versarum specierum si sint contrarij con contra Aristotelem
pro

proprie ut cernitur in proposito. qr pal
lori contrariant improprie duo colores
scilicet albedo, et nigredo. et ita motui
ad palorem contrariant motus ad albe
dinem et nigredinem.

Ad. 4. Respondendum est. ex dictis.

Ad. 5. similiter R ex dictis aduerten
do q superficies aeris licet materialiter
sit unus locus, est tamen duplex forma
liter secundum rationem naturalita
tis et nõ naturalitatis. quatenus est me
dium ad acquirendum locum natura
lem aut non naturalem

Ad. 6. q, ibi est duplex terminus forma
lis/ Ad. 7. q regio aeris per quam pro
cedit ignis ad concauum lune. et ipsũ
concauum lune non sunt diuersa loca
formaliter per respectum ad ignem, nã
utraqz superficies est igni naturalis. v
na quidem tanqz terminus non ultim
tus et medium ad ultimatum, altera
uero ut terminus ultimatus

Quæstio. 2. Utrum ad unita tem numericam motus requi rat et sufficiens sit. unitas numerica temporis, mo bilis et formæ, quæ per motum acquirit.

Et q non requirat unitas numerica tem
poris probat primo, qr possunt dari mul
ta

ta tempora quando fit unicus numero
motus. scilicet [redacted] tempus primi mo
bilis et tempus quod causat ipsem mo
tus singularis. et probat insuper quod
si aliquid cesset a motu et iterum mo
ueatur. uidentur esse duo tempora et uni
cus motus

2 quod si occidatur auis in aere cum cadit
in terram sunt duo mobilia scilicet a
uis et eius cadauer. et tamen est unicus
singularis motus. / et confirmat in
motu virgae cuius pars sit uiridis et
pars omnino sicca, et emortua.

3° quod non requiratur unitas numerica
formae siue termini ad quem probat
in motu singulari quo lapis descende
ret a concauo lunae usque ad superficiem
terrae. per quem acquiruntur plures ter
mini intermedij. et ultimus. / et con
firmat ab albo in nigrum, per colores
intermedios.

Vltimo quod etiam praeter dictas unitates
numericas, necessario uidetur requiri
unitas motoris. ergo illae non sufficiunt.

His tamen non obstantibus ad quaestio
nem Respondet ad unitatem numeri
cam motus praedictas unitates requiri
et esse satis. probat autem hoc respon
sum quod neque motus est unicus numero
sine eis, neque ipsis concurrentibus potest
non esse unus

Ad primum ergo argumentum Respondet non
pos

posse dari plura tempora quę sunt durationes intrinsecę unius motus. requirit enim ad ~~tempus~~ motum quipp est unicus numero. q. eius duratio non interrumpat, sed habeat continuitatem correspondentem continuitati, quę in motu reperitur. et instantia correspondentia mutatis esse. quę sunt in motu.

Ad. 2 q. ibi sunt duo motus sicut primum non esse motus auis. et ultimum non esse motus cadaueris. et similiter in virga sunt duo motus contigui. sicut et partes non sunt continuę sed contiguę

Ad. 3. q. illi termini intermedij non terminant per se. sed ut mediant ad ultimatum terminum acquirendum. aliás multiplices possent dici illi motus

Ad vltimum R. q. etiam requiritur unitas motoris. sed quoniam quando reliquę conditiones concurrunt, ista nunquam deficit ideo Aristoteles ipsius mentionem non fecit.

caput quintum.

In extrema parte huius libri agit Aristoteles de motu et quiete. quoad contrarietatem. explicans qui motus dicantur contrarij. ait ergo Primo q. illi motus dicuntur contrarij. qui ita se habent. ut terminus a quo unius sit terminus a quo alterius. quemadmodum se habent motus ex ualetudine. et motus ad ualetudinem Secundo illi motus dicunt contrarij quę habent terminos a quibus contrarios ut motus ex morbo. et morbus ex ualetudine

ter

Tertio modo illi dicuntur contrarij qui habent terminos ad quos contrarios. ut motus ad morbum, et motus ad ualetudinem. quarto illi motus dicuntur contrarij quando terminus a quo unius est contrarius termino ad quem alterius. ut illi quorum alter procedit a ualetudine, alter uero ad morbum. quinto denique modo illi motus dicuntur contrarij, qui fiunt inter terminos contrarios, ut motus ab albo in nigrum, et motus a nigro in album. Docet autem Aristoteles huiusmodi motus esse proprijssime contrarios. et quod contrarietas propriè ex terminis ad quos contrarijs est sumenda sicut et specificatio. Docet deinde, quando mutationes non habent terminos habentes alios contrarios. ut sunt substantiæ. illæ mutationes dicuntur contrariæ, quæ ita se habent ut terminus a quo unius sit terminus ad quem alterius. ut patet in generatione et corruptione hominis enim qui est terminus ad quem generationis est terminus a quo corruptionis

Docet ultimo illos motus qui fiunt inter medios colores et extremos esse contrarios quia termini semper participant rationem contrarietatis extremorum. ||

Caput ultimum.

In hoc explicat Aristoteles quæ quietes dicantur contrariæ motibus, et quæ inter se dicantur contrariæ. illa ergo quies dicitur contraria motui sursum quæ est in termino a quo scilicet deorsum. et illæ duæ

quæ

quietes dicuntur interse contrarie que sunt in terminis a quibus contrarijs ut quies in sanitate, et quies in morbo non est autem illa quies contraria motui, que est in termino ad quem ~ magisque dicitur motus alteri motui contrarius quam quieti, cum enim motus partim sit in fieri partim in facto esse non admodum contrarius quieti.

Annotationes in sextum librum Physicorum

In Primo capite multis probat ter-
nullum continuum ex indivisibilibus
componi et primo de magnitudine se
cundo de motu. et consequenter de tem
pore. Prima ergo ratio est quod contigua
aut continua dicunt quorum ultima
sunt simul, aut sunt unum. indivisibi
lia autem non habent primum neque
ultimum. Secundo quod indivisibilia
nec possunt esse continua ut diximus
neque se tangere quod sic essent simul to
to et penetratione secundum se tota et
non differrent situ neque loco. nec simili
ter habere se possunt consequenter. quod in
ter ea mediabunt aliqua continua in
quibus erunt indivisibilia quae in quanto
medio sunt. Tertio probat quod si contin
uum ex indivisibilibus componit in indi
visibilia divideret quod est contra eius
definitionem.

Quoniam autem eadem ratio est de mo
tu qui fit per magnitudinem et illi corres
pondet. et de tempore correspondente
motui eisdem argumentis convincit
neutrum ex indivisibilibus constitui.

II. Summa secundi capitis

In hoc capite ostendit tempus non consta
re ex indivisibilibus. neque esse motum per
spacium finitum in tempore infinito. neque
e converso. ad hoc autem probationem
supponit Philosophus dari velocius et
tardius in motu. et supponit etiamque ve

lo

locius mobile in minori tempore transit maius spacium aut etiam equale, q̃ mobile tardius. que de se constant, neq̃ minutatim discussa utilitatem afferunt. ac proinde omittenda putamus.

Sũma Tertij capitis

In hoc capite supponit Aristoteles tria que sigillatim probat. primum est q̃ est nunc indivisibile in tempore. Secundum q̃ in ipso nunc nihil movet neq̃ quiescit. Tertium q̃ indivisibile nequit moveri. Primum probat q̃ de tempore aliquid est presens secundum se totũ, secundum q̃ sequeretur q̃ nunc esset divisibile, sicut motus qui fieret in ipso. Tertium probat q̃ mobile dum movetur partim debet esse in termino a quo et partim in termino ad quem, quod indivisibili convenire nullo modo potest.

Summa quarti capitis

In hoc probat motum dividi cum mobili et tempore. Itemq̃ alia explicat que cum motu dividuntur. cum mobili dividitur motus q̃ quelibet partes mobilis moventur. q̃ autem dividatur motus cum tempore constat q̃ fit in tempore, et minor motus in minori tempore. dividuntur ergo cũ motu, mobile ipsum, tempus, ipsum moveri, et terminus motus: inter hec vero que quantitates sunt dividuntur per se. alia vero per accidens, ut terminus alterationis: et hec omnia quantum ad finitum esse vel non se consequuntur.

pro

prouenit autem in omnibus diuisi-
bilitas et finitas ab ipso mobili sump
to ut succedit sub maiore extensione
forma

Summa quinti capitis

In hoc capite probat non dari primum
esse motum, nec aliqua pars mobilis, quae
primo inceperit moueri. Similiter nec
quod prima pars spacij primo pertransita
datur autem primum mutatum esse in
motu extrinsecum illi. in quo uerum
est dicere nunc non est motus et imme
diate antea fuit motus. Et similiter
datur ultimum non esse motus in sui in
ceptione, quando uerum est dicere nunc
non est motus, et immediate post hoc e
rit motus.

Notandum autem quod quaedam res inci-
piunt per motum, et desinunt etiam
per motum: aliae incipiunt per motum
non tamen desinunt per motum: aliae
desinunt per motum, et non desinunt
per motum, et non incipiunt per motum:
et Alia denique, neque incipiunt, neque de
sinunt per motum.

Scilicet primum non esse illius

Summa sexti capitis

In hoc probantur duo alterum est quod ante
quodlibet moueri praecessit mutatum esse
et ante quodlibet mutatum esse praecessit
moueri. quia omne quod mutatur in aliquo
tempore per se primo, necesse est moueri
in aliqua parte illius temporis per se primo
omne autem moueri habet infinita mu
tata esse, sicut omnis linea habet infinita

puncta

puncta. prędicta duo demonstratiue probat Aristoteles aliquibus rationibus. supposito prius q, quidquid mouet inter duos terminos positiuos mouet in tempore.

Suma capitis septimi

In hoc capite probat in infinito tempore non posse aliquod mobile transire finitam magnitudinem, neqz in tempore finito infinitam magnitudinem neqz infinitum posse transiri. prima pars probat qr si in infinito tempore transiret finitam magnitudinem. et q° partem illius magnitudinis in minori tempore pertransibit. atqz adeo in tempore finito. ergo duplam partem in duplo tempore, et quadruplam in quadruplo et consequenter totam finitam magnitudinem in tempore finito. reliqua plana sunt in textu.

Summa octaui capitis.

In hoc probat q, status est in tempore et similiter quies. qr quod aptum est moueri e tempore et loco, quo moueri aptum est. necesse est q, moueat aut quiescat, in puncto reflexionis mobile moueri aptum est. et illic non quiescit. quo tunc remittit ad quietem. ergo illic mouet mobile. ergo status mobilis est nullo puncto in tempore. De quiete probat. q, illud dicit quiescere, quod similiter se habet nunc et prius, que in instanti non reperiunt, quare neqz dat primum esse stationis neqz quietis

Suma noni capitis

In

In hoc capite probat Aristoteles indivi
sibile non posse moveri . neque esse aliquem
motum continuum infinitum . nisi mo
tum coeli

In hoc capite Respondet Aristoteles ra
tionibus Zenonis et alijs . concludebat e
nim Zeno nihil moveri quia semper est in
loco sibi equali . et concludebat Item quod
in motu nunquam perveniret ad finem , neque
velocissimum attinget tardum mobile
que omnia dissolvuntur ex eo . quia spacium
pertransitum in motu , in actu finitum
est . et sic pertransiit : est autem infini
tum in potentia , ac proinde non obstat
quin actu pertranseatur .

Alie rationes ~~[illegible]~~ procedebant ex eo
quod omne mobile aut est in termino a quo
aut in termino ad quem , ~~[illegible]~~
et ex eo quod cum mobile circulariter non
mutet locum non movebitur . sed solum
et quod prima solum procedit contra eos qui
dicunt indivisibile moveri . Secunda vero
quod saltem secundum partes mutat locum

Summa decimi capitis.

In hoc probat indivisibile non posse mo
veri . neque esse motum aliquem continu
um infinitum , nisi motum coeli . Primum
probat ~~[illegible]~~ . prima quia si moveretur
ut punctum ab . A . in . B . vel cum movetur
est in . A . vel . in . B . et hoc implicat quoni
am si movetur , neque totum debet esse in termi
no a quo , neque totum in termino ad quem .
Sed neque potest esse partim in termino a quo
et partim in termino ad quem ; quoniam sic

iam

iam esset partibile. Alia ratio sumitur ex eo, quia si punctum separatum moveretur mensuraret totam lineam, et sic linea esset ex punctis. Secundum vero probat quoniam omnis motus est a quodam in quoddam determinatum, ergo nullus in infinitum, quod etiam de motu locali constat etenim quod impossibile est esse mutatum impossibile est moveri. sed infinitum spacium, per quod deberet fieri motus, impossibile est pertransiri. ergo impossibile est motum esse infinitum per ipsum. at vero per spacium finitum tempore infinito unus est motus infinitus tantum. et hic est motus primi coeli. et hactenus de sexto libro physicorum ~

Annotationes in septimū librum Physicorum

Sūma Primi capitis

In hoc capite probat Aristoteles omne quod movetur moveri ab aliquo. et q. nō est abire in infinitum. immo est iones primus motor. q. ergo omne quod movetur ab alio moveat immo habentibus principium sui motus manifestum est in habentibus autem etiam est verum qz in talibꝫ una pars movet ab alia quousqꝫ perveniat ad unum movens immotum. si enim essent infinita moventia et mobilia motus in infinitum posset esse in tempore finito cum illa moventia et mobilia simul moverentur et perconsequens in una hora posset unumquodqꝫ perficere suum motum. et hoc supra probatum est esse impossibile

~/. Sūma secundi capitis

In hoc probat movens ultimum et primum motum esse simul. et primo probat in motu locali supposito omne genus motuum localium reduci ad eum qui est tractio. et qui est pulsio. et ad id probandum utitur inductione. immo et in motu alterationis idem inductione probat. quoniam (dicit) inanimata dum alterant. licet ignis a quo primum alterant non sit simul, simul tamen simul species quę ultimo movent sensum, et sensus. /. et Similiter idem

in

inductione probat in motu augmentatiuus.

Summa Tertij capitis

In hoc probat Philosophus q. alteratio non est in quarta specie qualitatis. deinde, q. neq; in prima. non solum respectu habituum materialium, sed neq; spiritualium. nam neq; cum acquiritur forma substantialis, dicitur res alterari, sed acquirere esse et perfici. neq; cum acquirit et completur forma artificialis v. g. domus. et idem dicendum est in habitibus corporalibus. etenim ad sanitatē pulchritudinem. etc. non est alteratio sed ad rectum temperamentum, seu humorum commensurationem, quæ eiusmodi habitus præcedunt, et ad quam ipsi consequuntur. Similiter ad habitus morales non est alteratio. sed magis ad sedationem passionum, aut ad aliud quo posito ipsi sequuntur. et idem dicendum est de habitibus intellectualibus. quoniam isti fiunt non per mutationem ad ipsos sed per mutationem, aut in rebus externis aut in sensibus, aut per expulsionem turbationum impedientium ipsorum habituum usum.

Summa quarti capitis

In hoc capite docet Aristoteles qui motus sint comparabiles. et quid requirat ad hoc ut duo motus sint comparabiles. Dicit autem q. quamuis Alteratio et motus localis si in æquali tempore fiant comparabiles uideantur. minime tamen comparabi

les sunt alias enim comparabilis es
set passu longitudini. Similiter non
sunt comparabiles motus rectus et cir
cularis (licet videantur esse) quia seque
ret lineam rectam. et circularem pos
se comparari in longitudine.
ea igitur quae comparantur non debent
comparari in aliquo equivoco. ut
vinum et stilus non debent comparari
in acuto. quod de eis equivoce dicitur.
nec sufficit haec conditio. sed praeter hoc
requiritur. quod immediatum susceptivum
in quo fit comparatio sit eiusdem ra
tionis. Sic comparabilia sunt canis et
equus in albedine, quoniam suscepti
vum albedinis in utroque scilicet super
ficies, eiusdem rationis est. est insuper
tertia conditio. ut forma in qua fit com
paratio sit eadem in specie infima. ita
quod canis, et equus non sunt comparabilia
in colore, bene tamen in albedine. ob id
ergo alteratio et motus localis non sunt
comparabiles. quia non habent unam form
am specificam. neque requiritur unitas
specifica instrumentorum ut aliqua
comparabilia sint. scilicet si motibus
fiat pedibus aut alijs rebus. diversa
autem forma in specie erit. non solum
quia subiecta diversa sint, sed magis quia
ipsa forma in se est ab alia diversa.
Alterationes ut comparentur debent ha
bere eumdem specie terminum. et ut
comparentur in similitudine iuxta il
lum terminum debent acquirere in

eo

eodem tempore eosdem gradus inten sionis. et ut compareretur in qualitate debent alterari in eodem tempore secundum easdem partes. et generationes. etenim que tendunt ad eandem speciem comparabiles sunt. ut dicantur ille eque velloces, per que sine eodem tempore eandem speciem producunt. ut due generationes duorum hominum. similiter autem hic generatio pro generatione et alteratione pre[ma]

ma

Notandum autem in circa hoc capitulo est quod comparatio est duplex. scilicet vel simplex, que in simplici forma. et composita, que in pluribus versatur ut si dicamus. sicut se habent quattuor ad duo, sic sex ad tria. et loquitur Aristoteles hic de comparatione simplici, que perfectior est. et hec simplex est triplex quedam que fit in specie infima et hec est propriissima. quedam que fit in genere. que metaphysica vel logica vocatur. que minus propria nuncupatur. et tertia fit in analogo que impropria vocatur. Hic autem ut constat ex dictis de prima loquitur Philosophus.

Notandum etiam quod motus rectus et circularis non comparantur in velocitate, quamvis velocitas non differat essentialiter in illis, quoniam diversam habent regulam, et mensuram velocitatis

Suma quinti capitis

In hoc ultimo capite ponit Aristoteles quinque regulas circa motum et movens, cum

pri

primus vero. Notat q in motu reperiun
tur quattuor. Primo movens ipsum
(de movente divisibili loquitur) secun
do motus. Tertio spacium (loquitur e
nim de motu celi deinde descendit
ad alios motus) et quarto tempus.
Statuitque septem regulas. scilicet q
si potentia ut quattuor movet mobile
resistens ut duo. per spacium bipedale
tempore unius hore. eadem potentia
movebit mobile resistens ut unum per
spacium quadrupedale in eodem tem
pore unius hore. Hoc modo multipli
cant septem regule dividendo iam mo
bile. et spacium multiplicando. vel
dividendo spacium, et minuendo tempus
Contra unam tamen specialiter ex regu
lis est argumentum: quia sequitur q si homo
per unum milliare potest ferre pondus
unius libre. centesimam partem pote
rit ferre per centum milliaria in eodem
tempore. cum tamen accidat hominem
qui potest moveri per milliare. nequaquam
per centum milliaria. non solummodo eo
dem tempore, sed neque in centesimo
moveri

Pro defensione omnium regularum et
omnium argumentorum in contrarium
Notandum est regulas Aristotelis sic
esse intelligendas. ut nomine moventis
solam virtutem motivam intelligamus
prescindendo omnem resistentiam. que
ei posset misceri ex parte subiecti moven
tis et nomine mobilis intelligat non so

lum

lium resistentia, que prouenit a mobili,
sed etiam, que prouenit a medio, et a mo
uente. et per spacium intelliget solam
quantitatem absque resistentia. Unde
in argumento supra facto patet, quod non
inuenit resistentia ea proportione qua
augetur per spacium, immo multo magis
augetur resistentia, quam antea erat. licet
enim non augeat ex parte ponderis, ma
net tamen aucta ex parte spacij et mo
uentis. maior autem uelocitas motuum
attendit penes proportionalitatem vir
tutum ad suas resistentias. Unde mouens
ut octo, et mobile resistens ut duo efficient
motum in duplo uelociorem, quam mouens
ut quattuor. et mobile resistens ut duo,
quod illud mouens excedit suam resisten
tiam in proportione quadrupla. Hoc au
tem in proportione dupla. Sed proportio
quadrupla excedit duplam, in dupla pro
portione. ergo motus illius erit uelocior
motu huius in dupla proportione
quoniam uero ad exactam intelligen
tiam eorum que in his libris continent
proportionum notitia maxime conducit
breuiter quantum discursus noster et
procedendi methodus patit de eisdem ser
monem instituemus.

Summarium Proportionum

Proportio duplex est scilicet ~~proprie~~ aut
communiter dicta. primo modo est compara
tio duorum ad inuicem comparatorum in
aliquo vno predicato vniuoco. ut dum
comparant Socrates et Plato in albedine uel alia qualitate
Secundo modo est duarum quantitatum ad in qua conueni
in || unt

aut pro
prie

invicem habitudo. ut duo comparata ad unum in ratione continentis, quoniam duo bis continent unum, et inde oritur proportio dupla.

Proportio praedicta est duplex scilicet rationalis et irrationalis. rationalis est duarum quantitatum commensurabilium una communi mensura ad invicem habitudo. ut bicubitum, et quadricubitum commensurant enim cubito multiplicato. irrationalis est duarum quantitatum continuarum finitarum incommensurabilium una communi mensura (ita q. non commensurant numero neq. unitate, ut costa et diameter in quadrato. non enim potest assignari aliqua mensura, quae mensurans costam, postea ipsamet aliquota praecise mensuret diametrum, sed semper aut excedet, aut deficiet. differunt autem quia irrationalis non consideratur ab Arithmetico ipsa enim est de unitate et numero, et huiusmodi proportio non potest ab aliquo numero, vel unitate denominari. in geometria vero utraque consideratur quoniam ipsa est de magnitudinibus continuis, ex quibus aliquae sunt commensurabiles, aliquae non. constat enim geometriam considerare latera quadrati commensurabilia et diametrum incommensurabilem lateri.

Proportionum rationalium alia est aequalitatis, alia inaequalitatis. Proportio aequalitatis est duorum aequalium ad invicem habitudo. ut duo et duo. Proportio inae-

qua

qualitatis est duorum inequalium admin
cem habitudo ut sex et tria.
Proportio item inequalitatis est duplex
alia scilicet minoris inequalitatis. alia ma
ioris. proportio minoris inequalitatis est mi
noris ad maius habitudo. proportio maioris
inequalitatis est maioris ad minus habitudo
ut sex ad tria.
Proportio maioris inequalitatis continet quin
que species. que sunt iste. multiplex, superpar
ticularis, superpartiens, multiplex super,
particularis, et multiplex superpartiens.
Proportio multiplex est quando maius con
tinet minus pluries quam semel, et multas habet
species. nam si continet bis dicitur dupla: si
ter tripla. ut tres et sex. duo et sex. si qua
ter quadrupla. ut duo et octo et sic in infini
tum. Proportio superparticularis est quan
do maius continet minus semel et aliquam
eius partem: et habet multas species nam
si continet semel et medietatem, dicitur sexqui
altera, vel hemiola, ut tria et duo. si ter
tiam partem dicitur sexquitertia ut quattuor
et tria. si quartam sexquiquarta ut quin
que et quattuor. et sic in infinitum
Proportio superpartiens est quando maius con
tinet minus semel et aliquas partes. et habet
multas species, nam si continet semel minus
et duas partes dicitur superbipartiens ut quinque
et tria. si tres partes dicitur supertripartiens
ut octo et quinque. si quattuor partes dicitur
superquadripartiens. ut duodecim. et octo.
et sic in infinitum.
Proportio multiplex superparticularis est
quando maius continet minus pluries. et ali
quam eius partem. et habet multas species
nam si continet bis et medietatem dicitur du

pla

pla sexquialtera ut quinque et duo. Si ter-
tiam partem dicitur dupla sexquitertia
ut tria et septem: si quartam partem
dicitur dupla sexquiquarta. ut quattuor et
novem. et sic in infinitum.

Proportio multiplex superpartiens est quando maius continet minus plures et aliquas
eius partes. et habet multas species. nam
si continet bis et duas partes dicitur dupla su-
perbipartiens ut tria et octo. si bis et tres
partes dicitur dupla supertripartiens ut quat-
tuor et undecim. etc. ^

^ Ut autem scias omnes predictas species multiplicari describetur tabula in qua ~~sunt~~ discernentias species usque ad centum ut exponetur infra /

~~ut autem sciat omnes pre~~

Declaratis speciebus proportionis maioris in-
equalitatis. agendum est de proportionali-
tate. de proportionabilibus. et de commuta-
tis proportionabilibus

Proportionalitas igitur est comparatio dua-
rum proportionum ad invicem. ut sicut se
habent sex ad quattuor. ita tria ad duo -
est autem triplex scilicet arithmetica geo-
metrica. et musicalis. Proportionalitas
arithmetica est duarum proportionum si-
militudo secundum differentiam. et exces-
sum. ut quattuor et sex. tria et unum /
differentia autem sive excessus est quanti-
tas. qua maius excedit minus. et quoniam
inter quattuor et sex. et inter tria et unum
est idem excessus (sicut enim sex superant
quattuor in duobus sic tria superant unum
in duobus) ideo interea est proportionalitas
arithmetica.

Proportionalitas geometrica est duarum pro-
portionum similitudo secundum speciem
licet sit dissimilitudo secundum excessum.

ut

ut sex et quattuor. tria et duo. nam utrobi
q3 est proportio sexquialtera non autem est
idem excessus. quoniam sex superant quat
tuor in duobus. et tria superant duo in uno
Proportionalitas musicalis est extremorum
proportionum ad invicem. et differentiarum
ad invicem similitudo. ut si dicat sic. sex
quattuor, tria / sex enim superant quat
tuor in duobus. et quattuor superant tria
in uno. iste ergo sunt differentie sive ex
cessus. duo / duo et unum. et inter hec
servat proportio dupla. nam sicut se ha
bent sex et tria, sic duo et unum.
proportiona[redacted]litatum arithmeti-
carum. et geometricarum. alia continua
alia discontinua: continua est quando
copulant partes ad comunem terminum
ut sicut se habent quattuor et duo, ita
duo et unum. hic duo est terminus com
munis. discontinua est quando due pro
portiones non copulantur ad comunem
terminum. ut si dicas, sicut se habent
sex et quattuor ita tria et duo.
proportionabilia arithmetica sunt illa
quorum differentie. et excessus sunt sqquales. ut sex et quattuor. tria et unum. su
perant enim sex quattuor in duobus. et tria
unum in duobus.
proportionalia geometrica sunt illa quo
rum proportiones sunt eiusdem speciei.
ut octo et quattuor. sex et tria. quoniam
utrobique servabit proportio dupla.
proportionabilia arithmetica comutata sunt
illa, que sic se habent q3 sicut antecedens
unius se habet ad antecedens alterius, sic
consequens unius ad consequens alterius
secundum differentiam et excessum. ut
hic

hic. sicut se habent sex ad quattuor sic tria ad unum. ergo comutando sicut se habent sex ad tria, ita quattuor ad unum, sed sex superant tria in tribus ergo quattuor superant unum in trib.

Proportionabilia geometrica comutata sunt illa quorum antecedentia adinvicem, et consequentia adinvicem habent eamdem speciem proportionis ut hic. sicut se habent sex ad tria, ita quattuor ad duo. ergo comutando sicut se habent sex ad quattuor, ita tria ad duo sed inter sex et quattuor est proportio sexquialtera, ergo et inter tria et duo ~

Ut autem intelligas tabulam proportionum maioris inequalitatis aduerte q. in quadrato inferius descripto in latere A et B. procedit ab uno usq. ad decem. in latere autem. C. et. D. a decem usq. ad centum et nota q. qualis proportio est inter numeros primæ lineæ procedendo ab. A. ad B. talis est inter numeros subsequentium linearum correspondenter. v.g. quoniam inter tria et duo est proportio sexquialtera eadem est inter sex et quattuor inter nouem et sex. et inter duodecim et octo. et sic descende usq. ad ultimam lineam. in qua triginta. et viginti sunt in eadem proportione. Item aduerte q. in tabula depinguntur lineæ arcuatæ, ut dignoscas species proportionum comprehensas inter dictas lineas ~

An-

An..

x:

Annotationes In octauũ Librum Physicorum Arist.ᵗᵗ

Postquam Aristoteles libro quinto egit de motu comparando ipsum cum suis partibus subiectis. hoc est cum suis speciebus et in libro sexto egit de ipso comparando illum cum suis partibus integrantibus. in septimo et octauo libro agit de motu comparando eum cum primo mouente, et primo mobili. docetque in motibus esse ad unum primum mobile et primum mouens tandem deueniendum id quod in hoc octauo libro accuratius facit. Porro in eo quinque partes continẽ in prima probat motum fuisse ab æterno in secunda docet quomodo res naturales se habeant ad moueri. et quiescere. in 3ª declarat quod omne quod mouet ab aliquo mouet idque probat. in 4ª probat præcipuum huius libri institutum scilicet in motibus deueniendum esse ad unum primum mobile. et ad unum primum motorem In quinta denique explicat nonnulla quę conueniunt primo motori. et de primo motu nonnulla etiam exponit

Caput Primum.

In hoc excitat Philosophus quęstionem quandam generalem de motu. Vtrum scilicet motus aliquando inceperit. an uero fuerit ab æterno. cuius quęstionis posteriorem partem nonnullis comprobat argumentis. suppositis opinionibus asserentium philosophorum plures fuisse mundos ab æterno in quibus generatio unius erat corruptio

tio alterius. et affirmative concludens motum nunquam incepisse immo ab ęterno existere. quod sic persuadet quia alias daretur motus primus primo. aut posterius ultimo cum quodlibet moveri aliud moveri praecedat. et ad quodlibet moveri succedat terminus alias sequatur. et similiter probat ex tempore quod ęternum esse affirmat (et motuj semper coniunctum ut constat) quia alias daretur instans a parte ante ante quod non esset aliud instans aut a parte post daretur instans post quod non esset aliud. Sed profecto de fide tenendum est mundum incepisse. ut geneseos historia commemorat et rationes Philosophi facile dissolvuntur ex eo quod creatio (quam ipse non cognovit) est mutatio prima de non esse rerum ad esse quam nullus motus praecessit neque remotio alicuius impedimenti in primo movente qui secundum beneplacitum voluntatis suę tunc mundum de nihilo produxit. quando ab ęterno producendum decreverat. aliquas ex creaturis in ęternum conservaturus. Instantia vero continuativa temporis sic se habent quod ante quodlibet praecedit aliud. et ad quodlibet aliud sequitur. sed interminatum non est sic ac proinde datur primum instans initiativum in tempore. et dabitur ultimum in quo desinat. "

Deducendo ad impossibile inconveniens

quarum productionem non praecessit aliqua potentia physica et realis ex parte sua ut producerentur. sed tantum logica. et non repugnantia ut fierent.

Caput secundum.

In hoc capite Aristoteles aliquas rationes adducit quibus quispiam posset persuadere contra suam sententiam mundum non fuisse ab ęterno. quas tamquam parum considerabiles omittendas putamus.

Sit ergo quaestio Prima Utrum a deo potuerit aliquid ab ęterno per creationem produci?

In

In hac quaestione varia fuerunt Philosophorum placita. Albertus enim magnus hoc in loco. et Henricus de gandavo. q. 7 quodlib. 1. et quodlibet. 9. q. 17. arbitratur nullam omnino rem potuisse ab aeterno produci. Nominales vero ut Gregorius ariminensis. in. 2. dist. 1. q. 3. et Hocham in eodem. 2. putant omnes res potuisse ab aeterno creari / Durandus autem in eodem. 2. distinct. 1. q. 2. et 3 existimat res quidem permanentes potuisse esse ab aeterno per creationem. res vero successivas (ut motum et tempus) non potuisse esse ex aeternitate. et Alij denique aliter arbitrantur

Ad huius tamen quaestionis difficultatem hac unica conclusione Respondemus creatura potuit ab aeterno a deo per creationem produci. probatur quia non implicat neque ex parte dei qui eandem potentiam habet agens libere. quam haberet agens ex necessitate naturae. at si ageret ex necessitate posset ab aeterno creare. ergo et agens libere. deinde quia si ignis esset ab aeterno ~~[illegible]~~ ab aeterno calefaceret. ergo et deus ab aeterno existens. ab aeterno potuit creare / neque implicat ex parte rei productae esse ab aeterno per generationem ut patet in verbo divino. ergo neque esse ab aeterno per ~~[illegible]~~ creationem — neque obstat quia in generatione dicta verbum non distinguitur essentialiter a patre generante sicut distinguitur necessario creatura a creatore. quoniam si sol fuisset ab aeterno. etiam radium ab aeterno emisisset a se essentialiter distinctum. neque im

plicat

plicat aliquid ab æterno produci ex par
te ipsius creationis. hoc enim esset ex eo
quia cum creatio sit factio ex nihilo suppo
nere videt antecedenter ipsum non esse
rei. sed hoc non sic intelligendum est qua
si ab æterno præcedat ipsum non esse rei ta
liter quod res creata haberet terminum a
n/o quo positiuum, sed negatiuum. taliter
quod esset factio non ex aliquo. ac proinde
illud quod fieret non esset prius nihil..
ut notat Anselmus cap. 8. monologii
Contra hanc tamen conclusionem sic pri
mo aliquis arguet. quia si deus potuit ab æ
terno creare. ergo necessario creauit. pro
bo consequentiam quia non potuit non crea
re antequam crearet quia sic iam creatio non
esset æterna. nec similiter potuit non
creare postquam creauit quia ad præteritum non
est potentia. neque etiam dum crearet quia
res dum est necesse est esse ut docet Aristo
teles. 1. perihermen. c. ultimo.
2º quia si deus posset creare mundum ab
æterno uel creasset illum in æternitate
prout respondet nostræ durationi indiui
sibili scilicet instanti et ita creasset in
instanti æternitatis et haberet illa creatio
aliquod instans initiatiuum sui ac per con
sequens non esset ab æterno. neque etiam
crearet in æternitate prout respondet du
rationi nostræ diuisibili scilicet tempori
nam uel ut responderet durationi finitæ
et sic non esset ab æterno. uel ut responde
ret infinitæ. et ita nulla pars esset talis du
rationis uersus nos in qua deus posset non
creare. quam in præcedenti creauerat et
ita necessario creasset quod est impossibile
3º quia creatio deberet fieri in instanti quod
esset

esset necessario principium durationis rej productę, hoc autem ęterno repugnat. ^
Ultimo quia nihil potest creari (ut videmus quod in instanti aut in tempore finito pertranseat distantia infinita quę est inter non esse et esse rej) ergo mundus non potuit ab ęterno creari.

^ 4. quia quod fit per creationem fit in instanti (simul enim fit et factum est) at fieri in instanti est contraria rationi ęternitatis.

Pro huius quęstionis intelligentia notandum quod res omnes causant et conseruant a deo accipiendo ab ipso illud esse quod habebant, et eis contulit ex nihilo itaque in nihilum redigerent si deus tale esse illis non conferret. sicut et lumen solis, quod ab ipso producitur desineret esse nisi sol sua pręsentia illud conseruaret. .1.

2° est notandum quod conseruatio ista duo habet. Primum quod deus per ipsam conseruat illud esse, quod antea iam habebant Secundum est quod ex nihilo illud esse illis conferat — unde

3° Aduertendum est quod duplex est creatio altera nimirum ista conseruatio de qua locuti sumus, quę appellatur creatio sine nouitate essendi. altera uero est creatio cum nouitate essendi, per quam scilicet producit res ex nihilo recipiendo illud esse quod antea non habebat.

uel si magis placet breuius et fortius dicas aduerte quod eadem est actio qua deus res creat et eas conseruat. in hoc solum differens quod creatio terminatur ad esse cum nouitate. conseruatio uero (quę de se quidem productiua est rej) terminatur ad idem esse sine nouitate conseruandum.

Ad primum argumentum

quibus positis R^e quod etiam si deus ab ęterno creasset libere creasset. posset autem non cre

creare dum creatur. nametsi res diuina est necessarius sit ex suppositione non tamen simpliciter.

Ad 2 R. quod creatur in aeternitate absolute sumpta et non prout respondet huic uel illi durationi.

procedit de creatione Ad 3 quod ~~creatio~~ quae est cum nouitate essendi. Ad 4 quod res ab aeterno creata in quolibet instanti infiniti temporis acciperet illud met esse quod antea habebat sine nouitate tamen essendi

Ad ultimum R. cum Durando quod illa distantia cum non sit inter terminos reales non est realis. uel melius cum D. Thoma 1 p. q. 45 art. 2 et 4 quod cum inter ens et non ens non detur medium (siquidem sunt contradictoria) nulla datur talis distantiae quae deberet esse medium. Ratio autem quare creare arguat potentiam infinitam non est quod perentrat ista distantia, sed quia ut diuus Thomas 1 p. q. 4 art. 5 educere formam de nihilo arguit potentiam infinitam. siquidem educere eam ex aliquo arguit aliquam

Quaestio 2.a De creaturis in particulari

Postquam in praecedenti quaestione generaliter diximus posse creaturam ab aeterno produci Restat disputandum de creaturis in particulari. hoc est de hac et de illa creatura quare uero quaedam rerum sunt permanentes ut caelum et lapis. quaedam uero successiuae ut motus et tempus. ideo in primo articulo huius quaestionis disputabimus de rebus permanentibus. in secundo uero de successiuis. in tertio denique de mutationibus instantaneis

is quę ad res successivas revocant — 11.

Articulus Primus Utrum res permanentes potuerint ab ęterno creari

Pro huius introductione premittendum est rerum permanentium, quasdam esse incorruptibiles, quasdam vero corruptibiles, ut v.g. angelus et homo. ac proinde de hoc duplici genere rerum in articulo dicendum erit.

Deinde Notandum q. rerum incorruptibilium, quędam sunt incorruptibiles per se ut coelum et Angelus. quędam vero sunt incorruptibiles remotis impedimentis, ut tota ipsa elementa. v.g totus ignis et tota aqua. His statutis Respondeo ad priorem difficultatem. hac conclusione. Possibile fuit res permanentes incorruptibiles, tam illas, quę tales sunt ex natura sua, quam illas quę tales sunt remotis impedimentis, fuisse ab ęterno. hęc conclusio, quę est divi Thomę. 1. p. q. 46 art. 2. et Durandi in. 2. dist. 1. q. 2. et Scoti ibidem (licet etiam oppositum existimet esse probabile) confirmat ea ratione, quam in precedenti quęstione adduximus q. principium non implicat contradictionem.

2a conclusio qua ad posteriorem partem articuli Respondemus talis est. Res corruptibiles potuerunt ab ęterno creari si deus eas conservasset per tempus infinitum. si vero eas suę naturę relinqueret non potuerunt esse ab ęterno. Prima pars probatur q. tunc eadem esset de eis et de incorruptibilibus ratio. Posterior vero pars probat q. si Plato fuisset ab ęterno productus suę naturę relictus duraret

v.g.

v.g. per centum annos ac per consequens per tempus finitum. ex quo colligit implicare quod esset ab eterno productus. Deinde quia si in ea suppositione mors Socratis aut Platonis signatur, et relicti esset post centum annos, vel talis mors esset ab eterno vel non. si sic centum anni essent ante eternitatem. si vero non sequitur quod res eterna precedat non eternam per certam aliquam durationem. quod non est dicendum.

Articulus 2. Utrum motus et tempus potuerunt esse ab eterno?

circa hoc dubium advertendum quod, cum tempus sit duratio motus et utrumque successivum quidquid dictum fuerit de uno. erit etiam et de alio intelligendum.

quo posito sit prima conclusio. motus et tempus finitum non potuerunt esse ab eterno. hec ex precedentibus fit manifesta.

2a conclusio motus et tempus infinitum potuerunt esse ab eterno. hec conclusio (que sicut et prior est Capreoli) probat primo quia nulla inest contradictionis implicatio. Preterea quia ab eterno potuerunt esse coelum et angelus applicatus ad motum ipsius. igitur motus potuit esse ab eterno. Deinde quia si coelum esset ab eterno per illud infinitum imaginarium spatium temporis, vel moveret vel quiesceret. si moveret habemus intentum. si quiesceret (cum quies sit privatio motus in subiecto apto ubi est quies ibi potest esse motus. et proinde motus ab eterno esse potuisset. //

Arguet tamen sic quispiam. Primo quia si motus v.g. circulatio coeli posset esse ab eterno daret aliqua res duratione prior re eterna sive ante

non

non est possibile immo implicat contradic
tionem ergo J sequella probat primo quia ange
lus et coelum essent priora ipso motu. de
inde quia antequam esset verum dicere circula
tio est debebat transire spacium vigin
tiquattuor horarum. in quo iam esset coe
lum et angelus.
Secundo quia nullus motus finitus potuit es
se ab aeterno. circulatio vero est motus fi
nitus. Tertio quia si motus fuisset ab aeterno
precessissent infinitae circulationes. vel
ergo hodierna circulatio distaret ab aliqua
circulatione in infinitum, vel finite
si distaret in in infinitum distaret a pri
ma circulatione versus aeternitatem,
sed non datur prima circulatio in aeterni
tate. ergo. si vero dicas quod distaret finite
ergo non essent infinitae circulationes.
Quarto quia si motus fuisset ab aeterno pre
cessissent infiniti dies et infinitae noctes
tunc sic sumantur illi dies relictis noctibus
et copulentur inter se, vel ergo pervenient
usque ad hodiernum, vel non. si primum
ergo noctes fuerunt superfluae, quod non
est dicendum. si dicas quod non pervenirent
tunc vel ab eo instanti ad quod pervenirent
usque ad istud instans est distantia finita vel
infinita. hoc non siquidem clauditur inter
illa duo instantia. neque illud quia sequere
tur quod detractione temporis infiniti scilicet
infinitarum noctium fuerit tantummodo
valtura finita, quod non est admittendum
Ultimo quia si motus coeli esset ab aeterno, mo
tus coeli inciperet ab eo loco et puncto in quo
creatus esset sol. V.g. de cuius motu modo
loquimur, hoc est inciperet a puncto orien
tis

tis uel a puncto occidentis. uel a quouis alio. sed non posset ab eo puncto incipere quin haberet principium, quod est contra rationem æternitatis. igitur. etc.

Propter hæc et alia argumenta arbitratur Durandus in 2 distinct. 1. q. 3 tras succes siua non potuisse esse ab æterno. sed nihilominus prior opinio probabilis admodum est. ac propterea ad Argumenta in oppositum Respondendum nobis est.

Et Ad primum dicimus Angelum et cœlum. et similiter spacium 24 horarum præcessisse si mundus fuisset ab æterno unamquamque circulationem diuisiue sumptam non tamen omnes circulationes collectiue acceptas. quando autem asserimus circulationes potuisse esse ab æterno, non asserimus hoc de hac uel illa certa circulatione. sed de omnibus. quod uerificatur ratione alicuius indeterminatæ acceptæ.

Ad 2. R. similiter. unamquamque scilicet circulationem. quæ est motus certus non potuisse esse ab æterno. sed aliquam. seu quod idem est omnes collectiue sumptas quæ sunt motus infinitus.

Ad 3. R. præcessisse infinitas circulationes si circulatio esset ab æterno. non tamen esse aliquam circulationem certam. a qua hodierna circulatio infinite cathegorematice distaret. satis enim est ad hoc ut ipsas diceremus infinitas. quod hodierna circulatio non tantum distet ab una uersus æternitatem, quin magis distet ab alia.

Ad 4 R. non posse sumi aggregatum dierum qui inter se continuent relictis non. hbj. nam

cum

cum tempus dicat essentialem ordinem ad durationem imaginariam, non potest con tinuari unus dies cum alio. ac proinde non concludit argumentum.

Ad ultimum R̷ꝛ q. coelum et sol non crea rentur in certo aliquo loco, nam nullus es set assignabilis in quo ita crearet, ut in precedenti non esset iam creatus in tem pore infinito.

Articulus ultimus utrum ge nerationes et corruptiones potuerint esse ab æterno?

A parte negatiua arguit primo q. an te generationem leonis debebat mate ria ipsius esse, uel sine aliqua forma substantiali: uel saltem cum forma se minis. uel ergo esset sic per tempus fini tum. uel per tempus infinitum. non per tempus infinitum, q. daretur ante æ ternitatem, uel rem æternam tempus in finitum, quod non est dicendum. non etiã per tempus finitum. q. haberet principiũ illa generatio in eo tempore. ac subinde non esset ab æterno

2º q. ante introductionem formæ debe ret materia disponi. ergo illa introductio non posset esse ab æterno alias daret a liquid ante rem æternam.

Pro huius intelligentia notandum q. ge nerationes non potuerunt esse ab æterno eo modo quo Aristoteles eas æternas putauit ipse enim existimabat q. quemadmodum nunc sunt generationes per quas generant

res quę suis naturis relinquuntur, sic etiã ab ęterno fuerunt. quod ut probatum est in primo articulo de rebus corruptibilib. suis naturis relictis, est omnino impossibile. Ad hanc ergo difficultatem est Respondendum, q. si deus marem et foeminam ab ęterno creasset, et materiam successiue produxisset. et pręterea genitam per infinitum tempus conseruasset potuissent esse generationes ab ęterno per diuinam potentiam.

Ad Argumenta ergo Rr. et Ad. 1. q. materia deberet quidem esse sub forma terminus uel sine ulla forma ante quamcunque generationem sigillatim sumptam. quę nõ potuit esse ab ęterno. non tamen deberet esse ita ante omnes generationes collectiue et hoc pacto dicimus generationes potuisse esse ęternas q. nulla daret, quam alia non pręcederet.

Ad. 2. similiter Rr q. ante quamcunque generationem diuisiue intellectam, equus aut leo deberet disponere materiam. non tamen ante omnes generationes collectiue acceptas.

caput. 3. 4. 5. et sextum.

In tertio probat Aristoteles motus perpetuitati non repugnare q. aliquę res moueantur aliquę uero quiescant. et ait q. quędam res mouent, et non mouentur ut Deus q. primus motor et suprema intelligentia quędam mouent et non mouentur ut coelum quędam uero mouent et mouentur. ut siqres inferiores scilicet uiuentia. In-

In capite 4 explicat Aristoteles illam propositionem, quam iam in septimo libro proposuerat. scilicet q, omne quod mouetur ab alio mouetur. de qua infra disseremus.
In capite 5. probat in motibus deueniendum esse ad unum primum mobile, et ad unum primum motorem. Probat autem sic. q. omne quod mouetur ab alio mouetur ergo ne detur processus in infinitum deueniendum est ad unum primum motorem, qui moueat, et non moueatur.
Notandum tamen est q, in causis accidentaliter subordinatis quales est pater, auus proauus, attauus etc non inconueniens dari processum in infinitum. in causis autem essentialiter subordinatis, quales sunt homo, coelum, intelligentia, et Deus, non potest dari eiusmodi processus in infinitum tunc enim tolleretur de medio motus. causae enim essentialiter subordinatae ita se habent, ut cum una accipiat virtutem causandi ab alia deficiente prima caeterae non possunt operari.
Docet deinde in rebus quae se mouent dari partem motam, et partem mouentem, quae licet sit immota per se, est tamen mota per accidens.
In capite sexto postquam in praecedenti collegit primum motorem esse immobilem colligit primum motorem esse aeternum quod probat aliquibus rationibus desumptis ex perpetuitate motus. Si enim motus est aeternus, ipse etiam motor erit necessario aeternus.

Quaestio prima. Utrum omne quod mouetur ab alio moueatur?

A.

A parte negativa sic primo argumentor quia substantie spirituales movent localiter et tamen in ipsis non datur pars movens et mota. ergo

2° quia aqua cum motu frigefactionis reducitur ad pristinam frigiditatem. non datur pars movens et mota.

Pro huius intelligentia Notandum quod loquimur non de his que movent per accidens sed de his que movent per se. hoc est de his que sunt precipue cause subiectandi motum nam per accidens bene potest aliquid movere se et moveri. ut patet in formis animalium, que movent motu progressivo. que quidem movent. et per accidens moventur

Secundo Notandum quod non querimus utrum moveat ab alio supposito distincto. sed an moveat ab alio hoc est ab alia parte distincta. vel ab aliqua alia re distincta, tanquam res a re. vel aliquo alio modo. Nam ut dicemus infra in eodem composito datur pars mota et pars movens

Tertio advertendum quod hec questio non excitatur de his que moventur quocunque motu, ut scilicet ea comprehendat que movent motu metaphysico. quales sunt substantie separate. neque precise excitatur de his que solum motu physico moventur propterea quod intellectus movet voluntatem et etiam movetur ab ipsa. licet Aristoteles solum de his agat cap. 4. et lib. 6. ubi probavit indivisibile non posse moveri. quod est intelligendum de motu physico

His sic positis ad questionem Respondetur hac conclusione. Omne quod movetur motu

cor

corporali ab alio mouet. probat imprimis
ex eo, qđ omne accidens corporale recipitur
in materia. igit cum motus corporalis sit
accidens corporale in ipsa recipietur ac pro
inde mouebit tali motu. cum autem ma
teria nullam habeat actiuitatem, a qua
talis motus procedat sequit q ab alio mo
uet. hoc est ab alia re distincta. Deinde
probat duabus rationibus, quibus Aristo
teles utit ad ipsius confirmationem. Pri
ma. que continet capite quinto, hec est
omne quod mouetur, uel mouet natura
liter, uel non naturaliter. si non na
turaliter, ergo ab extrinseco et per conse
quens ab alio mouet. Si uero naturaliter
uel mouet a generante, ut grauia et leuia
ac proinde ab alio mouet, uel a sua forma
substantiali, uel accidentali scilicet graui
tate, uel leuitate. sed hec omnia sunt dis
tincta realiter a materia que mouetur. er
go omne quod mouet motu corporali ab alio
mouet. Secunda ratio que continet capi
te sexto talis est. si id quod mouet non mo
uet ab alio mouebit a seipso. et sic sequet simul
et idem esse in actu, et in potentia secundum
eandem qualitatem. hoc autem implicat
contradictionem. ergo. etc.
Sed dubitabis an quemadmodum in anima
libus dat pars physica mouens, et pars mota
sic in eisdem det pars integralis mouens
et mota? Ad hanc difficultatem uidetur A
ristoteles respondisse capite 4. ubi docet gra
uia et leuia moueri ab extrinseco et quidē
de motibus localibus non est hoc dubitandum
nam ut communis opinio asserit omnes illi ui
dent

tur a corde tamquam a fonte promanare. et ita cor dicet pars mouens. ceteras vero partes dicen tur partes motae. de reliquis autem motibus ne idem est existimandum. cum hac tamen consideratione. quod scilicet quantum attinet ad augmentationem, et nutritionem. propterea aliquae partes dicentur mouentes, aliquae vero motae, quae sunt partes certae, in quibus praeparatur alimentum ad hoc ut conuertatur in substantiam aliti v.g. in animalibus stomachus iecur. et venae. in plantis vero radices. quod intelligendum est. quo ad istam praeparationem. nam quo ad ultimam conuersionem in omnibus partibus integrantibus reperitur virtus peculiaris. a qua procedat motus.

Ad argumenta ergo omissa opinione Scoti in 1º dist. 3. q. 7. quam sequitur gregorius in 2 dist. 6 q. 1. de actu formali. et potentia formali quam ipsi ponunt. Respondet non mouere angelum, seu substantias separatas motu physico corporali de quo nunc disputamus.

Ad 2m. Respondendum est in illo motu fugae factionis dari partem motam scilicet materiam et partem mouentem minus principaliter scilicet formam; nam magis principaliter mouet a suo generante. de quare latius diximus in 2. physic. cap. 1.

Caput. 7. 8. 9. et. 10. quod est ultimum huius libri.

Postquam Aristoteles docuit primum mobile esse immutabile. et aeternum docet modo quomodo tum primum mobile ab aeterno moueatur. et quidem in cap. 7. docet ipsum moueri motu locali: qui prior est ceteris motibus natura tempore

re et dignitate. natura quidem quia ipso abla-
to ceteri auferuntur non tamen uice uersa. tem-
pore uero quia est eternus, ceteri autem non. dig-
nitate denique quia per ceteros motus solet aliquid
intrinsecum mobili deperdi, non tamen per
motum localem.

In capite octavo probat Philosophus nullum
motum preter circularem esse continuum in
infinitum. sed antequam id probet. proponit quan-
dam questionem. an scilicet cum det instans
in quo res incipit esse. et in quo non fuit. illud
instans sit annumerandum ex parte tempo-
ris in quo res est. an ex parte temporis in quo
res non fuit. et huic difficultati respondet
dicendo instans illud esse annumerandum
ex parte temporis in quo res est. quapropter
uidetur significare res permanentes incipere
per primum sui esse.

Deinde probat nonnullis rationibus motum
rectum non posse esse continuum in infinitum
et patet. quoniam si motus ab. A. in. B. esset
continuus cum motu a B. in A. et in motu in
quo reflectitur non daretur quies sequeretur idem
simul moveri motibus contrariis quod non est
dicendum. ^immo eundem motum sibi contrarii. / adducit etiam ad id alias duas ratio-
nes. Et In capite nono in principio idem alia
ratione probat. nam dicit quod, dato quod in puncto re-
flexionis non detur quies illi duo motus non erunt
continui, sed contigui. probat deinde in eo nono
capite motum circularem esse in infinitum con-
tinuum quia nullum ex eo sequitur inconveniens.
In capite tandem decimo. et ultimo huius libri
docet Aristoteles primum mouentem indivisi-
bilem esse, nullamque magnitudinem habere.

Quaestio Prima quomodo se habe-
ant res ad inceptionem et de-
sitionem?

Hu

Huius quęstionis excitandę prębuit Aristote les occasionem non solum capite 8 primi libri ubi inceptionis rerum permanentium. et de sitionis mentionem facit. verum etiam lib. 6 cap. 5. et. 6. ubi nonnulla de inceptione et desitione rerum successivarum docuit. In ea ergo hunc ordinem servabimus. ut primo de rebus successivis. deinde de permanentib9 disseramus.

Notandum ergo primus est q inceptio rei significat principium durationis eiusdem rei. desitio autem finem eiusdem durationis. quęritur ergo an instans inceptionis et desitionis rei pertineat ad tempus in quo est. an ad instans in quo nondum habet es se. Unaquęque ergo res aut incipit per primum sui esse. quod est in hoc instanti ita incipere ut immediate ante non fuerit. aut in instanti in quo ita non est ut immediate post sit. quod est incipere per ultimum non esse.

Et ad eundem modum vel res desinit per ultimum sui. quod est ita esse in hoc instanti ut immediate post non sit. aut per primum non esse. quod est ita non esse ut immediate ante fuerit

Loquendo igitur de rebus successivis et imprimis de instantibus, ac de mutatis esse. et de rebus instantaneis. sit

Prima conclusio indivisibilia rerum successivarum. v.g. instans, mutatum esse. et similiter omnes actiones instantaneę incipiunt per primum sui esse. et desinunt per ultimum sui esse. quod ex eo constat q duran

rant solum per instans / 2ª conclusio res successivae ut tempus et motus incipiunt esse per ultimum sui non esse. et desinunt per primum non esse. Probatur quia de motu et tempore verum est in sui inceptione dicere nunc non sunt. et immediate post erunt. et cum desinunt vere dicimus. non sunt nunc. et immediate antea fuerunt quod ex eo patet quia in instanti esse non possunt
3ª conclusio. res quae incipiunt cum motu et desinunt cum motu. incipiunt et desinunt. sicut incipit et desinit motus. conclusio intelligitur de rebus permanentibus et intelligenda est quaecumque mutatio successiva, sive fiat inter contraria, sive inter contradictoria, sive sit actus entis in actu substantialis. sive sit actus entis in potentia

4ª conclusio quamvis formae quae solum cum motu incipiunt simpliciter et absolute loquendo incipiant per ultimum non esse incipiunt tamen habere tantam, vel tantam intensionem, in tanta vel tanta parte subiecti per primum sui esse. et desinunt per ultimum sui esse. explicatur conclusio sic. quamvis absolute loquendo calor et frigus incipiant in aqua per ultimum non esse. incipiunt tamen habere tantam vel tantam intensionem. hoc est gradum ut quattuor vel ut quinque in palmari aliqua parte subiecti per primum sui esse. et desinunt per ultimum sui esse. Prior pars huius constat ex tertia conclusione. Posterior vero probat-

probat quoniam si calor v. g. ut quattuor non inciperet per primum sui esse sed per ultimum non esse, uerum esset dicere in aliquo instanti nunc hec palmaris pars subiecti non est calida ut quattuor, seu non est calor ut quattuor. sed immediate post hoc erit. hoc autem dicendum non est. quia uel in illo instanti deest aliquid ad complementum caloris ut quattuor: uel non deest. si nõ ergo iam est calor ut quattuor. si uero aliquid deest. uel illud est diuisibile, uel indiuisibile, non indiuisibile, nam si iam esset totus calor ut quattuor, siquidem nõ efficeret maius. neque etiam dicendum est quod sit diuisibile, quia sic prius acquireret dimidietas quam totum, que in tempore debet acquiri ac proinde falsum erit dicere immediate post erit calor ut quattuor.

quia autem ille calor ut quattuor desinat per ultimum sui esse probat, nam tunc desinet cum ei fuerit applicatum frigefactiuum di-

./ minuens. tunc sic motus ille diminutionis ut patet ex secunda conclusione, incipit per ultimum non esse ac proinde uerum est dicere. nunc non est diminutio, et immediate post erit, ergo tunc etiam uerum est dicere. nunc est calor ut quattuor. et immediate post hoc non erit calor ut quattuor.

Diximus autem in conclusione tantam uel tantam intensionem, in tanta uel tanta parte subiecti. quia si loquamur de qualitate certe intensionis in indeterminata parte subiecti talis qualitas incipit per primum sui non esse. et ratio est quia si calor v. g. quattu

./. or inciperet in aqua per primum sui esse

da

dare instans in quo uerum esset dicere. nunc in hac aqua est calor ut quattuor et immediate ante hoc instans non erat in ea calor ut quattuor. quod ex eo conuincitur falsum quia data quacunque parte aque in qua esset calor ut quattuor esset accipere aliam et aliam in qua prius esset calor ut quattuor. cum agens naturale fortius agat in propinquum quam in remotum. unde colligitur qualitatem certam in incerto et indeterminato subiecto incipere per ultimum non esse. que conclusio est contra eos, qui asseruerunt quod, quemadmodum ad formam substantialem ignis requiritur certa quantitas, sic etiam ad certum gradum caloris verbi gratia ut octo requiritur certa quantitas. quod constat esse falsum.

Quinta conclusio. Siloquamur de formis que solum habent extensionem quales sunt quantitas et locus esse acquisitum totum earum incipit per primum sui esse esse uero acquisitum aliquid earum incipit per ultimum non esse. hec conclusio eisdem rationibus probari potest quibus precedens, uel saltem similibus

Restat ergo ut agamus de rebus permanentibus substantialibus. Pro quibus. Sit sexta conclusio. Substantie generabiles et corruptibiles incipiunt per primum sui esse, et desinunt per primum non esse primam partem uidetur asserere Aristoteles 8° huius libri textu 69 et deinde quicunque de generatione substantiali disputat semper eam asserit fieri in instanti. Sed que res per alterationem instantaneam incipiunt

in

incipiunt ut ipsa actio instantanea per primum sui esse ergo substantie generabiles incipiunt per primum sui esse. q. si tunc inferas q substantie generabiles desinunt per ultimum sui esse. siquidem desinunt per corruptionem. que etiam est actio instantanea. Respondemus aliter esse dicendum de generatione et de corruptione, nam instans generationis est intrinsecum durationi in qua res existit. instans vero corruptionis est extrinsecum, ac proinde quando res corrumpitur iam non est. et per consequens desinit per primum non esse. Probatur deinde hec conclusio ratione quia ut dicit Aristoteles. 2. de anima cap. 2 et probavimus. 1 physic. cap. 4. forme substantiales non incipiunt esse in materia per generationem nisi sit affecta certa quantitate; et certis qualitatibus. Sed certa quantitas et certa qualitas in certa quantitate incipit per primum sui esse. igitur et substantie que cum ipsis incipiunt. Posterior vero conclusionis pars ex eo probatur quia cum generatione uniuscuiusque rei est coniuncta alterius corruptio. et vice versa ut docet Aristoteles. 1. de generatione. alias enim si aliquid prius generaretur quam aliquid corrumperetur darentur simul in eadem materia forma geniti et corrupti. aut saltem daretur materia sine forma substantiali quorum utrumque absurdum est asserere.

Ultima conclusio. Res que incipiunt per creationem, et desinunt per annihilationem ex natura creationis et annihilationis incipiunt per primum sui esse: et desinunt per primum non esse. hec conclusio probatur quia tam creatio quam annihilatio fiunt in instanti. ergo cum res creatur tunc primo est. et quando annihilatur tunc primo

mo non est et sic desinet per primum non esse licet per potentiam dei absolute hoc aliter fieri possit.

Quaestio 2. Utrum in puncto reflexionis detur quies?

Quod detur probavit Aristoteles. imprimis quia si non daretur idem moveretur motibus contrarijs aut quod idem est idem motus contrariaretur sibi. 2° quia si non daretur quies idem erit actu principium et finis eiusdem motus, quod non videtur concedendum. et 3° quia omne quod movetur debet quiescere antequam moveat unde in puncto reflexionis id quod movet debet prius quiescere.

Ut autem intelligatur vis horum argumentorum. Sit Prima conclusio. quandocunque aliquid movet ab extrinseco per plenum et non invenerit aliquod corpus durum, quod motum talem impediat, neque aliquod agens vehementius quod detineat ipsum, quiescit in puncto reflexionis. haec conclusio probatur sic. sumatur mobile grave ut tria et projiciatur ab impulsu ut sex per aerem, qui resistat ut quarta pars unius gradus gravitatis: tunc ille motus sursum durabit usque dum minuatur impulsus ut sex usque ad impulsum ut tria cum quarta parte unius gradus, nam tunc temporis cum de proportio qualitatis non datur altio, neque motus sursum, cum resistat gravitas ut tria ex parte mobilis. et quarta pars unius gradus ex parte aeris. et quo ad motum deorsum agit tota gravitas ut tria. et resistunt impulsus cum quarta parte unius gradus. et praeterea aer cum alia quarta parte. ergo tandiu quiesceret mobile in puncto reflexionis quo

usque

usq; minuat impulsus ut q; ad impulsū ut duo cum tribus quartis. diximus uero in conclusione. quod mouet ab extrinseco nam si ab intrinseco moueat. non est opus q; det quies in puncto reflexionis. nam a uis bene potest reflecti sine eo q; quiescat. 2a conclusio. si aliquid moueat in uacuo non dabit quies in puncto reflexionis - probat. sumpto eodem mobili grauij ut tria proiecto ab impulsu ut sex. nam illud mouebit quousq; minuat impuls9 ut q; ad impulsum ut tria. dabitur enim tunc propositio equalitatis. ac subinde desinet ille motus sursum per primum sui non esse, quod simul erit ultimum non esse motus deorsum. 3a conclusio. si aliquid moueat per plenum uel uacuum. et inueniat post se aliquod agens uehementius, aut aliquod corpus durum, quod ei opponat. non quiescet in puncto reflexionis. Hec probat quo ad primam partem, quoniam si proiiceatur granum tritici sursum. et descendat molles ferrea que ipsum inueniat, tunc temporis, ne concedamus mollem ferream cedere grano tritici. uel detineri ab eo. uel esse simul penetratiue cum ipso, necessario nobis concedendum est granum tritici in puncto reflexionis non quiescere / Preterea si. supra ipsum ascendens cadat rapidissimū fulmen descendens. patet q; per nullum tēpus in reflexionis puncto detinebit. quo ad posteriorem uero partem probat. q; si aliquō corpus durum sursum proiectum quiesceret quando aliud durum inuenit in puncto reflexio

xionis non resiliret. quod est contra experientiam. ergo in tali puncto non quiescit maior probatur quoniam si resiliret post quietem, uel moueret motu resilitionis a corpore, quod inuenit, uel ab impulsu quo ascendebat. Non a corpore quod inuenit quia nullum corpus carens uirtute expulsiua potest aliud mouere localiter, quin simul cum ipso moueat. Non etiam ab impulsu quia talis impulsus est causa naturalis. ac proinde non moueret hoc tempore, et alio permitteret quietem; et alio subsequente rursus moueret; nam causa naturalis applicata semper causat nisi impediat. tunc uero in eo tempore non impedit. asserendum ergo est in puncto reflexionis tunc non dari quietem, sed primum non esse motus sursum esse ultimum non esse motus resilitionis deorsum. dictum est in conclusione si corpus durum inueniat aliud durum. quoniam si corpus unum alteri cedat secundum eam partem, secundum quam cedit in puncto reflexionis quiescet. ut constat in pila si ad parietem proiciatur. nam dubium non est quin secundum illam partem mediam a qua primo attingit parietem, quiescit in eo puncto. quandiu successiue aliae eius partes eundem parietem attingunt.

4a conclusio. Probabile est in extremis motibus semper dari quietem in puncto reflexionis. quamuis in aliquibus oppositum dicere non sit improbabile. Haec conclusio probat quoad eam partem quae asserit ut in plurimum dari quietem. nam inter generationem et corrup

tio-

tionem dat illa quies quam substantia habet in tempore intercepto inter primum esse per quod incipit et primum non esse per quod desinit. que sunt duo instantia. //
·/. deinde probat quod plura requiruntur ad generationem quam ad conservationem ipsius ac proinde dum corrumpitur illa latitudo dispositionum quiescit ipsa res in suo esse. Hoc eodem argumento probat idem dicendum esse de nutritione et partiali corruptione ac proinde de accretione et decretione. que cum ipsis sunt coniunctae. Probat etiam hoc in motibus alterationis v.g. in calefactione et frigefactione in quibus raro contingit. ut sic applicet calefactivum rei que calefit ut primum non
·/. esse motus frigefactionis sic ultimum non esse motus calefactionis. //
quo ad id vero quod dicit dari quietem in puncto reflexionis etiam probat quod in aliquibus non datur eiusmodi quies. v.g. ante motum calefactionis aque et motum frigefactionis eiusdem. qua se reducit ad pristinam frigiditatem non datur quies. sed primum non esse motus calefactionis est ultimum non esse motus frigefactionis eiusdem.
Sed obiicies Aristotelem contrarium asseruisse et probasse. Respondendum tamen ad hoc est. Aristotelem id non sibi persuasisse, sed existimasse hoc in omnibus fere motibus contingere. id quod in conclusionibus asseruimus videns autem ipse quod sua argumenta non convincebant omnino institutum. dixit in principio capitis non est quod non detur quies inter motum rectum et reflexum, tamen ipsi sunt discontinui, quod contrarij. et hoc Respondendum est

est Ad Primum eius argumentum. siquis eo probare voluerit in omnibus motibus in puncto reflexionis dari quietem. dicendum enim est quod non movebitur illud mobile motibus contrarijs simul. quia motus rectus et reflexus sunt discontinui, ut patet. 1.

Ad. 2. dicendum est quod non est inconveniens in aliquibus motibus. ut id quod est principium unius sit finis alterius. ut patet in motu canis descendentis. qui in aere moriatur et in motu cadaveris eiusdem.

Ad Ultimum Respondetur non esse necessarium ut quis quiescat priusquam moveatur. ut patet si aliqua res [illegible] generetur extra suum locum naturalem. in eo enim instanti nisi impediatur incipiet moveri. ut constat in pluvia et Hactenus de octo libris Physicorum))

Tractatus secundus in duos libros De generatione et corruptione.

Philosophiae naturalis obiectum est ens mobile ut sic. in libris autem physicorum omnimode consideratur. sed obiectum huius tractatus est ens mobile ad formam neque hoc est quid per accidens sed ens cum tali ordine sive habitudine. dividit autem in duos libros in quorum primo agit de generatione et corruptione et de motibus ad eam consequentibus et requisitis. In secundo disserit de elementis, et eorum transmutationibus de causis et principijs generationis ipsorum et hoc usque ad caput nonum. deinde usque ad finem libri tractat de causis effectivae concurrentibus ad mixtionem

Primus ergo liber continet decem capita in quorum primo Aristoteles proponit ea de quibus est acturus et refellit opinionem quorundam philosophorum. solent autem hic commentatores disputare. quomodo possit esse scientia de corruptibilibus cum esse debeat de perpetuis necessarijs et aeternis. sed Respondetur facile quod esse corruptibile est necessarium et de natura corruptibilium omnium ut sic. et si instes quod hic liber non pertinet ad philosophiam naturalem cum agat de corruptione quae est contra naturam Respondetur ut prius. et ultra hoc quod corruptio est contra naturam huius v.g. in particulari. sed conformis naturae generabilis et corruptibilis ut sic) In secundo capite philosophus reprobat

bat opinionem Platonis. et respondet ad quasdam rationes democriti. et expositores explicant quemadmodum idea (si suma[tur] non ut dicebat Plato) sed pro similitudine aut exemplari conueniret ad generationem rey. / In 3° capite agit de generatione secundum propriam sententiam ubi exp[li]cat et doctores late discutiunt q[uo]d sit generatio simplex siue substantialis. et similiter generatio secundum quid siue accidentis. et an possit generatio esse ęterna necne? /
In 4° capite agit de alteratione. circa quod excitant doctores diuersas questiones. quas nos in libris physicorum discussimus. In 5° capite agit Aristoteles de augmentatione. et circa illud explicant expositores quomodo ab alteratione, nutritione et generatione distinguatur. in 6. capite agit de actione et passione et alijs quibusdam fundamentis. et circa hoc expositores nonnulla controuertunt de quibus nos in physicorum libris tractauimus. In 7. similiter de natura actionis et passionis prosequitur. In 8. recitat quorundam philosophorum sententias de actione et reactione. in 9. de eis secundum propriam sententiam quid tenendum sit declarat. circa quod explicant expositores quomodo agens agit per contactum. et quomodo omne agens in agendo repatiatur in quo uidetur moueri motibus contrarijs.^ In decimo et ultimo primi huius capite agit de mixtione et explicat quomodo mixtio sit possibilis cum inuoluat contrarietatem " . " "

Secun-

^ et eadem qualitas intendi et remitti tam cum duo agentia agunt inse inuicem q[uam] cum agunt in unum tertium

Secundus Liber continet undecim capita

In primo agit Aristoteles de generatione in particulari postquam in precedentibus egit de ea in communi. agit autem secundum sententiam divi Thome primum de generatione elementorum que sunt principia generationis mixtorum. et explicant ibi interpretes quo pacto elementa maneant non formaliter sed virtualiter in mixto /

In capite .2. Agere incipit de principijs et differentijs rerum sensibilium dicitque esse qualitates tangibiles. scilicet caliditas. frigiditas. siccitas et humiditas. et explicant interpretes quomodo sint tantum quattuor ex quibus due sunt active scilicet caliditas et frigiditas. et due sunt passive. scilicet siccitas et humiditas

In .3. dicit tantum esse quattuor elementa et probat illa non esse pura. et explicant doctores veritatem huius. quia elementa pura non essent apta viventium conservationi. neque ob id quod ignis in sua sphera obscuritatem non percipiat negare debemus in rerum esse natura iuxta concavum lune.

In .4 capite agit de transmutatione elementorum ad invicem /

In .5. Ostensurus Aristoteles elementa esse principia generationis cuiuslibet rei naturalis probat nullum corpus intransmutabile manens esse principium generationis rei naturalis.

In cap. 6. agit contra tria dicta Empedoclis

quorum

quorum primum erat elementa esse intrans mutabilia. et explicant interpretes quomodo ex duobus elementis non habentib[us] symbolum generet tertium elementum, et ex duob[us] habentib[us] symbolum non item.
In capite septimo explicat quemadmodum elementa veniant ad mixtionem.
In octavo prosequit[ur] q[uod] omnia mixta partecipant de quattuor elementis. et ubi explicant doctores quomodo possit dari mixtum temperatum ex quattuor elementis sive ex qualitatib[us] ipsorum cum equalitate ad iustitiam (licet non quo ad pondus) ut patuit in Christo domino.
In 9. capite explicat principia rey naturalium esse tria scilicet materiam, formam et efficiens
in decimo probat generationem esse eternam tam ex parte causa efficientis quam ex parte finis
In undecimo et ultimo capite probat generationem esse necessariam. Ubi expositores catholici docent quid iuxta fidem tenendum sit circa eternitatem generationis rerum naturalium quam tenet Aristoteles. et respondent ad rationes ipsius.
Sed ut breviter que late disserunt interpretes circa hos libros percurramus.
Animadvertendum deum maximum qui sua omnipotentia et. non solum invisibilia et etiam visibilia multa que procul a corruptione absunt (qualia sunt coelestia corpora)
pro-

procreasse. sed etiam multa alia que ~~sub~~ ~~iacent~~ corruptioni. interque quedam mixta et composita sunt. quedam uero simplicia ita tamen ut nulla ex speciebus ab initio co(n)dites que ad uniuersi complementum perti- nent omnino defecerit, aut in posterum sit defectura.

subiecit

generatio igitur et corruptio ab aliis mutationu(m) speciebus. augmentatione scilicet diminutio ne alteratione. et loci mutatione distingu(un)tur. et generatio est que nullo subiecto sen- sibili (hoc est nulla completa substantia sup posita) eodem permanente ante et post rem secundum formam substantialem nouam cons tituit. ut cum ex aqua fit aer et ex ligno ignis ubi manet quidem materia prima subiecto quod termino generationis, sed hec substantia completa non est.

Alteratio autem proprie dicta subiecto sensi bili (quod est substantia completa) eodem manente ante et post. rem tantum secundu(m) qualitates uariat. et alterat. nam ante et post calefactionem idem integer homo manet se cundum substantiam, sed de frigore in calore(m) transit.

contrari as aut medias

Augmentatio uero et diminutio ad quantita tem tendunt. sicut generatio ad substantiam et alteratio ad qualitatem, differunt ergo ex parte subiecti. et in hoc quod in augmentatione et diminutione maior aut minor occupatur locus.

Augmentatio autem large dicitur etiam illa que fit per cuiuscunque materie etiam extranee apposi tionem ut cum augetur aqua mixta terra aucla

na

na aere in eam subingresso. magis proprie
dicit cum addit aliquid eiusdem speciei ut
cum aqua aque superinfundit. aut cum id
quod additur convertitur in eamdem speciē
ut cum modica aqua mixta vino in eius
naturam vertitur. Sed secundum physicam
nostram considerationem augmentatio pro
prijssime accipit quatenus alimento in subs
tantiam aliti converso causat ac proinde in
solis viventibus reperit. Et similiter dimi-
nutio. Vnde physice non dicit homo minui
cum ei pes aut manus abscindit. sed dicitur
mutilari

Fit ergo augmentatio ab anima vegetante
instrumento caloris nativi, qui quamdiu ma
gis viget nutrimentum sic convertit in a
liti substantiam ut non solum nutriat illud
verum etiam augmentet. deinde cum paula
tim deficiens minorat in quantitate acqui
sita conservat ipsum, et tandem cum magis
deficit adveniente materia extranea, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ debilis caloris virtus opprimitur et eo deficiente
ipsum quoque subiectum seu substantia perit
secundum ergo vigorem caloris predicti magis
aut minus augetur substantia et diutius post
sui augmentum conservatur. minuitur et deficit. vnde
~~quamquam~~ omne vivens quamdiu vivit nutriri
necesse est. augeri autem non item.

Differunt vero augmentatio et nutritio, quia
nutritio terminat ad substantiam aliti, et est
partialis quaedam generatio. augmentatio
vero ad quantitatem tendit. et sic cibo inquan
tum substantiam nutrit. inquantum quan

ta

tu auget. Et propterea Aristoteles dixit ex eodem fieri generationem nutritionem et augmentationem.

Ex dictis colligitur falli eos qui existimant augmentationem fieri ex aliquo separato aut in divisibili. et similiter decipiuntur qui putant fieri per rarefactionem. Si enim id verum esset quodcumque alimenta sumerent. Fit ergo augmentatio ex dissimili alimento converso in substantiam nutriti. ~~quod alimentalis caloris~~ altero enim fit in dissimile aut contrarium, quod sit in potentia ut assimiletur agenti. a quo inde quod caloris altione deperditur nutrimenti quantitatis adhibitione reparat. per alterationem caloris naturalis

Dubitabit tamen quispiam quo pacto fieri possit augmentatio et diminutio sine eo quod detur vacuum aut corporum penetratio, nam intrante alimento aut suscepit in vacuo aut penetrabit cum alijs nutriendi partibus. et similiter cum fit diminutio aut partes quae minorantur relinquunt loca vacua aut erant antea penetrata cum illis. quorum neutrum scilicet vacuum et corporum penetratio nullo modo admitti potest. subiecti

Respondendum tamen est quod quemadmodum in motu locali mobile subintrat per partes aeris cedentes sibi et intrat in plenum non plenum alijs partibus cum quibus penetretur sed quod ipsum mobile replet. sic in augmentatione partibus subintrantibus alimenti cedunt imperceptibili modo partes aliti. et in diminutione ~~pro~~ partibus quae decedunt per

reso

resolutionem non ex vacuo sed ex pleno
corpore scilicet remanente recedunt. ac pro
inde nec admittendum est vacuum. Nec q.
dat corporum penetratio. haec autem ma
nifestat experientia in corporibus iuuenum
quae plena et plana sunt. Senum vero e con
verso rugosa et contracta.

ex dictis colliguntur sex augmentationis pro — et di
prietates. Prima est q. auget ~~auget~~ adveni — minu
ente aliquo corpore. et quod minuit aliquo — tionis
subtracto corpore. Secunda quod augetur
aut minuit manet idem ante et post augme
tationem aut diminutionem. tertia eius
quod auget aut minuit quaelibet pars au
get et minuit nisi in ea adsit aliquid impe
diens. quarta augmentatio et diminutio — quinta
fiunt sine vacui positione sine corporum pe — q. fiunt
netratione. sexta q. augmentatio partim
fit per additionem dissimilis et per additio
nem similis.

De modis se tangentium.

quoniam ad generationem et corruptionem
actio et passio omnino necessaria sunt. et
huiusmodi sine contactu agentis ad passum
fieri nequaquam possunt. advertendum est q.
ea quae se tangunt sunt in quadruplici diffe
rentia. quaedam enim dicit quae habent di
versas magnitudines contiguas non tamen
agunt in se invicem. qualia sunt corpora
coelestia. alia tangunt se per magnitudines
contiguas quorum alterum agit in alterum sed
non repatitur ab eo. sicut coelum lunae et orbis
ignis. agit enim illud in hunc sed non e contra

er

uerso quod coelum non est susceptiuum peregri
narum impressionum ab his inferioribus ema
nantium. quartus modus se tangentium est
eorum quae se diuersis magnitudinibus con
tingunt. alter in alterum mutuo agente.
qualiter se habent ignis. et aer. et hic pro
prie pertinet ad physicum et de eo est hic no
bis sermo. quartus modus est quando agens
et passum uel non habent magnitudines
uel si habent non se pares contingunt aut
tangunt. quamuis uirtus agentis transit in
passum. ut contingit in sole respectu horum
inferiorum. et hoc pacto anima tangit corpus
et tristitia afficit hominem. et hic modus uir
tualis tangendi sufficit ad actionem. quamuis
in eo rarius reperiatur mutua actio. Vnde cum
dicitur quod omne agens in agendo repatitur de tertio
agendi modo communiter intelligendum est
ut enim diximus formae corporum coelestium
materias suas sic complent, perficiunt et soli
dissimis qualitatibus stabiliunt ut agendo in
haec inferiora ab illis repati nequeant. non ta
tamen ideo dicimus coelestes orbes non esse suscep
tiuos peregrinarum impressionum. nam coelum
supremum. et immobile uerisimile est influ
ere stabiles et firmas qualitates in omnes in
feriores coelorum orbes.

Est autem notandum quod nec omnino simile in
potest fieri actio. neque in omnino dissimile. non
enim calidum ut quattuor aget in aliud cali
dum ut quattuor. neque haec inferiora in cor
pora coelestia. inter agens ergo et patiens ta
lem oportet esse similitudinem. et dissimi
litudinem. ut tale sit patiens in potentia qua
le

a calefaciendo illud e multo minus cali dum ut quattuor in calidum ut quinque immo potius tepefa ciet ipsum cum enim dicit a proportione minoris inaequa litatis non fit actio in

intelligit in qualitatem eius dem speciei.

se est ipsum agens in actu vel formaliter. vel virtualiter et eminenter. ignis enim agit et producit calorem existens formaliter calidus et sol etiam producit calorem in his inferioribus cum tamen eiusmodi caloris qualitas in eo non inveniatur formaliter. sed in virtute tantum et ad hunc etiam modum multe aromatice species dicunt calide secundum virtutem tantum.

De quattuor elementis et actione eorum ad invicem ~

(omisses pro nunc corporibus simplicibus que corruptioni non subsunt qualia sunt celestia)

Ad intelligendum autem quomodo elementa agant in se invicem. supponendum est ipsa esse corpora simplicia ex quibus mixta corpora componuntur. dicuntur autem simplicia quia non componuntur ex aliis prioribus et simplicioribus corporibus, non autem quia ex materia et forma non constent. agunt autem mediis quattuor primis qualitatibus tangibilibus scilicet calore. frigore humiditate et siccitate a quibus omnis actio procedit. Sunt autem alie tangibiles qualitates secunde que activa non sunt ^ ut grossum subtile, durum, molle, lubricum, aridum dicuntur vero secunde quia ad quattuor illas primas reduci possunt ut subtile ad humidum et grossum ad siccum. ergo propterea quia sicut humidum est bene repletivum ita et subtile. et sicut siccum minus. ita et grossum similiter de lubrico et arido dici potest

^ quamvis ad actionem et passionem dispositiones esse soleant

ex combinatione autem et coniunctione istarum quattuor qualitatum. quattuor consti

ti

sive in summo

stituunt elementa. etenim caliditas in summo et siccitas citra summum sive temperata cōvenit igni, frigiditas in summo et humiditas temperata convenit aque. humiditas in summo et caliditas temperata convenit aeri et tandem siccitas in summo et frigiditas tē perata convenit terre. calidum autem et frigidum, humidum et siccum simul ob suā contrarietatem combinari aut coniungi nō possunt. et ita tantum constant et existūt dicta quattuor elementa.

insunt autem predicte qualitates eo modo quo diximus elementis in sua naturali dispositione conditis et consideratis. nam eo modo quo nunc ad hominum et animalium cō servationem deus illa preparat non sunt pura elementa. et quemadmodum naturaliter terra cooperienda foret aquis nisi animantiū conservationi fuisset addicta, sic neque in aqua ut bibi possit summam expetimus frigiditatem, neque in aere, ut respirationi sit aptus summam humiditatem. et propterea Aristoteles ignem ad nostrum usum deputatum, non tam ignem, quam ignei aliquid nominavit

ex his quattuor elementis quedam grecorum more symbola sive symbolizantia dicuntur hoc est convenientia. quia in una qualitate conveniunt ut ignis et aer in calore terra et aqua in frigiditate. et inter huiusmodi ut dicunt philosophi facilior est transitus ut scilicet unum ex altero generet cum victoria unius tantummodo qualitatis sit necessaria. quedam tamen ut ignis et aqua. aer et terra nō

sunt

sunt symbola, quia in utraque qualitate pugnant. Et interea difficilior est transitus, quia requiritur victoria utriusque qualitatis, scilicet quod calor ignis vincat frigiditatem aquae et siccitas humiditatem ad hoc ut ex aqua fiat ignis. Et similiter dicendum est de terra et aere.

Animaduertendum uero est quod ex his quattuor elementorum qualitatibus duae scilicet calor et frigiditas sunt maxime actiuae: duae uero scilicet humiditas et siccitas sunt passiuae. ac proinde ignis et aqua sunt magis actiua. terra uero et aer quamuis minus actiua sint resistunt magis. ac proinde secundum ordinatissimam dei dispensationem ignis aeri. et aqua terrae coniuncta sunt, ut fortius agenti fortior opponatur resistentia, et sic mundus quantumuis elementa in se agant non consumatur. sed maneat potius conseruetur, et consistat.

Notandum uero est quod superius elementum excedit inferius sibi contiguum in decupla proportione taliter quod ex uno pugillo terrae fiunt decem aquae et ex uno aquae decem aeris. et ex uno aeris decem ignis. ac proinde facta multiplicatione arithmetica ignis ex uno terrae pugillo fient mille ignis. excedit enim in millecupla proportione. nec tamen plus materiae habebit ignis sub millecupla quantitate, quam tantilla terra sub simpla.

De mixtione et mixtis corporibus

mixtio est mixtibilium alteratorum unio. et mixta corpora dicuntur, quae ex supradictis qualitatibus elementis alteratis et ad mediocritatem redactis resultant. et hic est proprium mixtio / neque enim proprie

pte dicunt misceri que omnino si servant [con]
propias species ut cum aer miscet terre. im-
mo necesse est propria mixto cum aqua vino in-
fundit et in vim naturam vertit. in mixtio-
ne enim rigorose intellecta mixtibilia ad tem-
peramentum reducuntur sic quod nullum eorum alia
in sui naturam convertat. oportet etiam in mix-
to quamlibet eius partem esse mixtam sicut in
augmentatione dicebamus. quod etiam dum a-
qua vino miscet non necessario residit. immo
potius sufficit partes aque vino vicinis re ipsa
esse commixtas.

An autem elementa formaliter hoc
est secundum suas substantiales formas
an virtualiter hoc est secundum suas quali-
tates remaneant in mixtis. Alij primum a-
lij secundum amplexant. quod enim maneant
formaliter videtur experientia comprobari, dum
igne ad lignum admoto pars in ignem vertit
pars in aerem exhalat, pars aquose defluit
per ligni poros, et tandem pars in cinerem re-
digit sive terram +. dicunt autem huius auctores
per formam substantialem totius impediri ac-
tionem elementorum ne ad invicem omnino
consumant. sed opinio ista improbabilis est.
Alij solum admittunt manere elementa
in mixto secundum suas qualitates tempera-
tas inter sese ob mutuam actionem donec ali-
qua notabiliter predominante et vincente com-
positum corrumpit +. tunc non temperatam.
Alij elementorum proportionem in quavis mix-
ti parte reperiri affirmant. eamque complexionem
totius vocant. et hec sententia probabilis est. i
Alij existimant nec virtualiter elementa ma-
ne

+ et corpora desiccant

+ Hinc quidam philosophi litem et amicitiam dixerunt esse principia rerum et Empedocles et Anaxagoras omnia esse in omnibus asseruerunt –

+ ut in febricitantibus ardenter excedit calor in senibus frigus. in hydropicis humiditas et in phthisicis siccitas.

i et dictis orthodoxorum consonat enim divus gregorius quod quattuor elementis velut baculis deferimur ad sepulchrum –

nere ad modum dictum. Sed ex eorum qua
litatib(us) et mixtione totius qualitatem re
sultare quam ipsi etiam complexionem
appellant in proportione quadam consisten
tem. Haec autem opinio non multum a
secunda differt. ac proinde non est q(uod) in ea(rum) ^ ut prima facie videt(ur)
examinatione per singula digladiemur
Sunt igit(ur) elementa omnia eo modo quo dictu(m)
est in mixtis omnib(us) et eorum singulis par
tib(us). bene quidem verum est q(uod) in quibusdam
ut in terrestrib(us) dominat(ur) terrae qualitas. in a ^ praeci pue
quatilib(us) aquae. et in volatilibus aeris. in cho
lericis dominat(ur) ignis. quin immo cum in singu ^ in infantibus humiditas. in senib(us) frigiditas etc.
lis partib(us) omnes elementorum qualitates
inveniant(ur) specialiter alicuius elementi qua
litas elucescit. ut in sanguine aer. in ~~ira~~ cho
lera ignis. in flegmate aqua. et in melancho
lia terra. + q(uod) vero omnes qualitates in singulis + et hinc est q(uod) oleum mixtum aut infusum aquae supernatat q(uia) participat magis de natura aeris
insint medici satis confirmant dum ad ~~mini~~
~~ut aegritudines~~ diversarum aegritudinum cura
tionem minutione sanguinis utunt(ur) quoniam
cum sanguine (ut pote humore praecipuo) omnes
qualitates aut peccantes humoris amittunt(ur)
cum hoc tamen stat ut in multis mixtis non
facile discerni possit quodnam elementum
prae ceteris dominium habeat.

Advertendum autem est ut supra insinuavi
mus q(uod) elementa secundum ordinem universi
prout nunc sunt ad hominum et omnium vi
ventium usum deputata non sunt pura im
mo non tam elementa q(uam) elementata dici pos
sunt si enim terra pura cum suis qualitatib(us)
existeret ponderosior esset quocunq(ue) metallo
et gignendis plantis et fructibus producendis
inepta. mixtionem ergo in se habet et inde fit

q(uod)

q. cum fimo ab agricolis operit fecundior reddi
tur. Similiter aqua si in sua naturali dispo
sitione praecise existeret non esset sapida,
et esset summe frigida ac proinde minus po
tabilis quam et ad terram foecundandam mi
nus idonea. aer etiam si summe humidus
conservaret quo pacto hominum respiratio
ni et animalium deserviret. q. autem ignis
quo utimur potius ignem quidsit non indi
get probatione. Providissima tamen dei dispo ^cuius flammam densiorem experimur quam aerem fumoque commixtam
satione hoc ita factum est. et eadem disposi
tione ut dentur elementa pura in illis parti
bus solum in quibus viventium usui deser
vire nequeunt. ut terra in centro. et ignis in
suo naturali loco et sphera propria iuxta conca
vum lunae. Post finem autem mundi cum
omnes generationes et corruptiones omnino ces
sabunt elementa in suis naturis et qualita
tibus pura remanebunt
Dubitabis tamen circa dicta primo num
aliquid possit simpliciter generari aut corrum
pi. et videtur q. non quia fieret ex non ente simpli
citer quod esset creare. et redigeret in nihilum
simpliciter quod est annihilare. quorum neu
trum admittunt philosophi, et praecipue theo
logi naturaliter fieri posse. ob hanc rationem
quidam inconsiderantur affirmarunt nil sim
pliciter generari sed ~~tantum~~ modo secundum
quid ^per alterationes formas accidentales pro ^hoc est
duci. quae per se non existunt. ~~sed~~ et pereas subiecta
accidentaria denominatione talia vel talia di
ci consueverunt. Sed hic dicendi modus omnino
falsus et improbabilis est. cum etiam formae subs
tantiales per generationem in materia producan
tur ex quibus composita constant. et similiter deper
dan

dant per corruptionem, ac proinde non solum generatio secundum quid, sed et generatio simpliciter est possibilis secundum naturam.

Sed notandum q. in generatione secundum quid quae alteratio nuncupatur subiectum ipsum dicitur alterari cum accidentalis forma producitur. v.g. homo dicitur fieri albus aut niger. at in generatione simpliciter sive substantiali subiectum (quod est materia prima) idem manet in utrisque terminis generationis ante et post ac proinde non generatur. sed generatur totum compositum, quod ex materia et forma resultat. v.g. equus aut leo.

Ad obiectionem uero initio huius dubij allatam ^sive simpliciter Respondemus generationem substantialem fieri ex non ente simpliciter prout ly simpliciter condistinguitur ab non ente in actu. non uero ut dicit omnino nihil materia enim prima est ens in potentia ad quamlibet formam, de se nullam includens in actu.

q. si Rursus inquiras quaenam sint primarum qualitatum ministeria sive officia scilicet calidi et frigidi humidi et sicci. breviter Respondebimus calidi proprium esse heterogeneas partes (hoc est diversae rationis generis aut speciei) in eodem composito ab inuicem separare. v.g. in homine carnem ab ossibus ossa a ^neruis etc. ^neruos a medullis. quod experimur dum ignis in ligno aquositatem a fumo et cinere disgregat. et in purgatione metallorum cernimus. an autem in carne v.g. ossibus et neruis sint distinctae formae substantiales praeter animam rationalem an uero tantum per accidentarias solummodo distinguantur formas non uacat nunc fusius disputare.

officium autem frigiditatis est heterogeneas partes unire et conglutinare neruos scilicet cum

ossibus et carnem cum utrisq; frigoris enim pro prium est unire ut in gelida aqua preminime acer nimus algore.

Humidum autem obs sui fluxibilitatem facile terminat terminis alienis et aptum formis reci piendis. et difficile terminat termino proprio Huic autem succurrit siccitas que difficile ter minat termino alieno nec nisi violenter com pacta lateribus continentis se patit coaptari. q. fluxum ignorat. Cuius rei manifestam proba tionem nobis exhibent figuli dum lutum hu mectant ut diversas in mollificato inducant for mas quibus inductis ad ignis vel solis calorem exsiccant ut stabiles et duraturas reddant.

Iam ergo ex his constat q. agens siue generans eget calore ut eterogeneas partes disgreget fri giditate ut convenienter eas coniungat et gluti net. humiditate ut formas quas intendit intro ducat. et siccitate ut eas introductas protegat et conseruet. ex his autem primis qualitatibus ad certam proportio nem redactis procedunt alie quas physici secundas appellant ut sunt tangibiles quas supra enumeravimus, et alie sensibiles ut color et lux horum inferiorum (lux enim coelorum non est ex primis qualitatibus) sapores omnes, odores, atq; soni non enim daret sonum percussus aer si esset purus.

An autem quando unum quod corrumpitur neces sarium sit aliud generari et conversio solent inquirere philosophi. et Respondent unani mi consensu affirmatiua conclusione. Unde est illud commune axioma q. generatio unius est corruptio alterius. Ratio huius est quo niam materia prima non potest esse nuda sine forma ultima substantiali. et due for me ultime substantiales nequeunt simul esse in eadem materia ac proinde cum res na

tu-

turales sunt generabiles et corruptibiles unâ corrupta et abeunte forma alia generat' uel succedit in materia. ac proinde uno corrupto succedit aliud genitum. non sic q. corrupto uno homine in eadem materia succedat alius, sicut neqz cum gignit' ignis precedit alterius ignis corruptio, sed alterius precedit substantiae ex qua nouus generat' ignis. / Cum autē uirtute naturae nulla pars materiae possit creari, et ipsa materia sit finita, non est existimandum, q. crescentib9 arborib9. et q. noua materia de nouo creet'. qui potius aliunde sumit'. ac proinde eadem materia et eadē partes eius nunc sub hac nunc sub illa forma. et sub diuersis partib9 compositi reperit'.

Diuersitas autem et uicissitudo generationum et corruptionum. ex coelorum motib9 causat'. quo cessante cessabunt. et quidē motus primi mobilis qui uiginti quattuor horarū spacio concludit causa est distinctionis dierum ac noctium. motus autem solis proprius quo ab occidente orientem uersus per circulum zodiaci uno anno peragit' causa est per sui accessum. et recessum generationum et corruptionum quae in his inferioribus accidunt. et cum per sex signa accedat et per sex itidem recedat. equalia sunt generationis et corruptionis tempora.

Notandum autem est quaedam facilius quaedam difficilius generari. quaedam pauciores et faciliores poscunt ad sui generationē et conseruationem dispositiones. inter quaedam facilior est ob sui conuenientiam transitus quae omnia constant, cum ex imbre fit

plu

pluua et ex aqua vapor et ex nube aqua //
elt, secus accidit cum res generanda ~~prefa~~
natiores requirit et difficilius acquirendas
perfectiones tunc enim maioribus dispositioni
bus et tardius generat. Vnde Baptista
Mantuanus inter Christianos poetas ingenij
dexteritate pollens sic ~~est~~ affatus est
Omne quod excellens opus et sublime futurum est
difficiles habet ortus incrementaque tarda –
An autem idem semel corruptum reverti possit
theologici muneris est disputare pro nunc bre
viter Respondemus idem secundum naturam spe
cificam naturaliter redire posse ut de facto ex
vnde perientia cernimus. Et si omnino vermium
species ~~extingueretur~~ deperiret, ex putredine iterum re
produceret. idem autem numero si semel cor
rumpatur naturaliter redire impossibile est, si
ue forma sit corruptibilis ut unanimiter om
nes senserunt philosophi, sive incorruptibilis
qualis est anima rationalis ut theologi affir
mant soli divinae virtuti eius reunionem ad
corpus (cum semel ab eo discesserit) reservantes
quis enim preter Christum dominum se ipsum ab
inferis revocare valuit. aut alijs resurrectionē
in ultimis mundi finibus nisi divina virtus im
pertietur? singulis secundum merita, premia
concessurus.

quamuis instituti nostri in hoc opere ~~qui~~ ~~[illegible]~~ est fusius ab alijs disputata perstringere ita stilum pro viribus temperare conabimur ut nihil de scitu necessarijs deo dante omittatur. et propterea si quae additione egere conspexerimus addendo supplebimus. Est ergo nunc circa caput nonum primi libri de generatione questio difficilis brevissime discutienda

Utrum omne agens in agendo Repatiatur?

Et videtur quod non. Primo quia simul ageret et pateretur. ac proinde moveretur simul motibus contrarijs. quod est impossibile. consequentia patet quia agere et pati motus contrarij sunt.

Secundo quia sequeretur eamdem qualitatem intendi et remitti simul. cum enim calidum agit in frigidum acquirit in se maiores vires et intenditur in eo calor. et ex altera parte a frigido reagente in ipsum remittitur ergo

Tertio. si omne agens in agendo repatitur ergo neutrum sequeretur altero. patet ~~in~~ quia si in illo instanti aut tempore ignis agit in aquam. et in eo patitur ab aqua detur casus quod agat secundum unum gradum caloris. tunc sic in eodem tempore repatitur ab aqua, ergo ad minus secundum unum gradum frigiditatis. ergo neutrum ex duobus agentibus vincet alterum. et sic non sequetur altero. Si dicas quod ignis aget secundum duos gradus caloris et repatietur secundum unum tantum. contra quia in uno instanti vel primo esse temporis non potest produci nisi unicus caloris gradus. quod si dixeris quod producuntur duo gradus

dius contra quia agens incipit de imperfecto ad perfectum. et de minori ad maius. ergo in aliquo passo non producet nisi unum gradum caloris

4 Tertio arguitur quia fortius agens numquam posset infirmius altius agere nec vincere passum immo manebit impotens ad ulterius agendum. probatur quoniam si alius diceret ignis in aquam per uniam. verbi gratia horam. in quarta parte horae ignis repatiendo ab aqua amittet duos ad minus caloris gradus. et in dimidia hora alios duos. et tandem in fine horae omnino calorem amittet taliter quod nec vincere passum, neque aliquid omnino agere valebit

Pro huius quaestionis quatenus admodum difficilis est (quamquam brevissime absolvere est animus) Notandum est primo ex Aristotele 1. physicorum. cap. 7. et 8. quod materia est principium passionis. est enim pura potentia cuius est recipere et non agere. et forma ut docet idem Philosophus in 2. phys. cap. 3. est principium actionis. ac proinde ut agens agat necessarium est habeat materiam eiusdem rationis cum passo.

Secundo notandum est quod actio procedit a proportione formae maioris inaequalitatis. hoc est dicere quod agens maiores vires debet habere ad agendum quam patiens ad resistendum hoc autem in formis eiusdem speciei intelligi debet absolute. et sine ulla limitatione et enim calidum ut quattuor non poterit calefacere calidum ut sex. neque in eo calorem intendere. In formis autem diversarum specierum intelligitur de actione victoriosa. quia

cu

calidum ut duo non poterit (quamvis agat in ipsum) vincere frigidum ut sex immo neque altio fiet isto pacto a proportione equalitatis quando in inequalitate permanserit.

Tertio notandum est quod, cum actio procedit a proportione maioris inequalitatis agens agit uniformiter et difformiter, et patitur uniformiter et difformiter, non enim desinit agere et repati. sed inequalis est passio alterius.

His positis sit Prima conclusio in quocumque tempore agens agit invenit resistentiam ex parte passi. patet quia in quocumque tempore agit ad inveniendum formam contrariam in passo, ergo et resistentiam

Secunda conclusio. Omne agens in agendo repatitur. si adsint duae conditiones altera est quod sit agens physicum (cuius defectu deus optimus maximus numquam repatitur agendo) altera quod agens et patiens conveniant in materia, et ob defectum huius conditionis licet corpora celestia agant in haec inferiora non tamen repatiuntur ab illis quia non habent materiam cum ipsis communem.

probatur haec conclusio quia si agens et patiens conveniunt in materia et differunt in forma. agent in se invicem et repatientur mutuo cum sit in utroque principium ad agendum et patiendum sufficiens

et confirmatur quia in eiusmodi agentibus physicis sunt quattuor primae qualitates a quibus actio et resistentia procedit nimirum calor, frigus, humiditas et

sic

Siccitas ergo / Deinde probat quod omne passum resistit agenti. resistere autem est agere.

contrario

Ad Argumenta ergo Respondendum est et ad Primum quidam sine ulla formidine concedunt idem posse immo et de facto moveri motibus contrarijs respectu diversorum et sic idem agens movet agendo ratione formae. et patitur ratione materiae a passo in quod agit / uel secundo Respondeo quod non simul est agere et repati quin immo in aliqua temporis parte agit agens, et in alia repatitur sunt enim in tempore infinitae partes in quarum singulis licet imperceptibiliter iam agit agens iam econuerso repatitur / et iuxta hanc solutionem secunda conclusio non est intelligenda de simultaneitate omnimoda actionis et repassionis. / quod si instes dicendo nullam omnino posse concipi temporis partem in qua agat agens in qua non resistat passum. Respondeo quod resistere ut sic formaliter non est agere ac proinde non causabit repassio in agente per solam resistentiam contrarij. quemadmodum dicimus et quotidie experimur quod aliud est pugnis te defendere ne ab alio percutiaris aut vulneraris, et aliud si ipsum repercutias percussum ab eo / Sed instabis quod tunc numquam in ulla parte temporis debilius agens te ageret in potentius, probo sequelam quia continuo augerentur potentioris vires nec posset debilius ullo pacto fortificari. Respondeo negando id quod infertur. immo potius agens ex sola resistentia passi minus potens efficitur. et passum idcirco fortificatur

quod

patiens
q. unumquodq. ~~agens~~ ad sui conseruatio nem (etsi aliaq debilius) fortius pugnat.) reageret in alia temporis parte.
Respondet etiam negando q. idem moueat motibus contrarijs. quamuis enim actio et passio sint idem motus non tamen actio ut sic habet rationem motus. nec dicit motus sed secundum q. passio est et est in passo. est enim motus actus mobilis a mouente profectus (ut dixit Aristoteles) et ex hoc sequit q. cum agens agit. et repatit non sunt nisi duo actus siue motus aut passiones duorum passiuorum differentium ac proinde idem subiectum non mouet motibus contrarijs licet idem subiectum agat. et repatiat q. actiones physicae transeuntes de quibus nunc cum Philosopho loquimur subiiciunt in passo
Ad. 2. ex dictis potest fere similiter Respondere neq enim necesse est cum agens in agendo (admodum dictum) repatit eandem qualitatem simul augeri et remitti. dato enim q. nulla sit temporis pars in qua nō repatiat cum agit. immo dato q. remittatur calor in agente. non est necesse q. in eo dem augeatur. sed q. augeat siue intendat in passo quem vincit. et hoc patebit considerantj q. calor ut olt. quem philosophi summum vocitant augeri non potest. quo ergo pacto cum calidum ut olt. agit in frigidum poterit in agente augerj. minuj quidem poterit a passo reagente et de facto minuet actione durante. nec mirum cum et partes substantiae ipsius agentis pereant et

cor

corrumpant ut constat cum magni igni aqua modica infunditur ubi aliquas ignis particulas deperire necesse est, quamuis statim fermentius resumptis uiribus flamescat.

quantum Resistentia sive resistere ut sic non sit agere producendo scilicet qualitates aliquas contrarias in passo probatur cum duo agentia equalis omnino uirtutis inter se pugnant. eiusmodi enim equalitate durante neutrum in alterum suas intromittet qualitates.

Ad 3. Argumentum Rr quod fortius agens semper prevalet et sic eius actio incipit et sortit effectum. Pro quo aduertendum est quod calor qui incipit cum motu incipit ad modum ipsius motus. hoc est non per primum sui esse. taliter quod sit uerum dicere nunc est minimus calor. et ante hoc non fuit calor, sed per ultimum non esse taliter quod uerum sit dicere nunc non est calor. et immediate post hoc erit calor. Ac sic verbi de cum ignis uincit aquam uerum erit dicere nunc non est calor in aqua. et immediate post hoc erit productus maior calor in aqua ab igne, quam erit frigiditas producta ab aqua in ignem. et ita incipit et sequitur actio.

immediate

Ad 4. Rr quod agens cum ~~contrarium~~ dominatur passo ipsum debilitat et eneruat. et ita in se a se. et a contrario occasionaliter roboratus infirmi altioris Victor euadit. et quo ad exemplum propius accedit ad agendum maiores uires acquirit.

Hec omnia que dicta sunt de duobus contra

rijs

rijs mutuo contra se agentibus intelligenda sunt eodem modo quando agunt in unu tertium. et enim cum alterum contrariorum altero mediante (ut patet) in tale tertiu non sit alterum, contingent prefata agentia passum a diversis lateribus sive partibus. et tunc utrumque agens aget medijs suis qualitatibus in partibus passi impressis ad quod sequetur pugna actio et reactio sive repassio ipsarum partium passi inter se sicut de duobus contrarijs in se mutuo agentibus in questione diximus.

et ad eumdem modum philosophandum est cum in eodem composito due opposite qualitates vel humores digladiantur et pugnant. non tamen sic dicendum erit quando aqua v.g. aut aliud simile extra naturalem dispositionem violenter redactum contrario cessante ad pristinum statum reducitur. tunc enim aqua fervens calefactione ignis cessante a sua propria natura roborata et calorem ita continuo expellit, ut nullum ei reagendi locum relinquat. immo frigidior quam ante calefactionem erat redditur pro sue natura lesa conservatione.

(quamvis multo magis sit calida quam frigida)

Tractatus Tertius De [illegible]

[illegible]

Tractatꝰ

Tractatus Tertius De mixtis imperfectis.

Preter corpora omnino ingenerabilia et incorruptibilia qualia sunt coelestia et ea que mixta perfecta nocitant corruptibilia quidem et generabilia secundum suas naturas quas certo ordine et divina dispositione in proprijs speciebus continua successione conservant. Sunt et alia mixta imperfecta que non ita determinatam subsistentiam habent et facilius gignunt et esse desinut de quibus nunc deo dante futurus est sermo.

De Tribus aeris Regionibus

quoniam autem mixta imperfecta in aeris regione pene omnia videntur generari. ideo de ipsa eius dispositione primum dicendum est. Aer ergo in tres dividitur regiones sive partes precipuas. supremam scilicet. mediam. et infimam. Suprema ob vicinitatem ad spheram ignis, et ob motum etiam circularem quem a primo mobili participat calida naturę est motus enim est causa caloris. Infima regio similiter est calida tum ob reflexionem radiorum solis a terra. tum ob vapores et exhalationes quę in ea causant. media regio frigida valde consistit, tum quia ab ignis regione et radijs a terra reflexis elongat. tum quia in medio duarum regionum quę calidę sunt constituta per actionem quam phylosophi antiparistasim vocant frigus in ea intendit et fortificat ad supremam aeris regionem ob calorem quem habet et ob nimiam elongationem a terra vapores humidi et frigidi ascendere non valent. ascendunt tamen virtute solis exhala

que non ita determinatos terminos habent ut pro tempor diversitate aliquantulum non minore vel aut crescant estate enim radij solares fortius reflectunt et altius ascendunt et hyeme aquę elementum suscipit incrementa

est autem Antiparistasis fortificatio unius contrarij per presentiam alterius et hoc fieri potest duobus modis scilicet aut per partium contractio

tionem aut per re flexionem qualitatis alterius. et fere in idem redit.

^ obratationem ac signatam quae calore pollet

^ quae errare videtur non quia secundum se moveant sed quia materia disposita citissime per singulas partes inflammata comburitur

^ stellae congregatae nec.

latores calida et sicca quae inea succensae varias efficiunt formas. in infima regione pauciores impressiones fiunt. generantur igitur imperfectiora mixta fere omnia in media regione. de quibus omnibus dicamus per singula.

De his quae generantur in suprema aeris regione.

Per astrorum et solis influxum ex mari fluminibus et paludibus et alijs aqueis locis elevantur vapores sursum, qui si multum fuerint subtiles vehementer calidi et sicci facile mediam aeris regionem penetrant et ad supremam ascendunt dicunturque exhalationes et ut diximus succensae miras exhibent et varias intuentibus species iuxta materiae dispositiones uniformes aut difformes. nunc draconum, nunc caprarum, nunc lancearum, nunc candelarum, vel facum ardentium. apparent autem saepe tanquam volitantia sidera quandoque hyatus et voragines in medio subobscurae luci deque incirentur. quandoque ut torris in longum protensus. quandoque ut stipula ardens, quandoque ut capra saltans. quandoque ut lancea volans quandoque quandoque etiam in infima aeris regione elevata ut ignis e exhalatio calida et sicca quae a media regione repercussa deorsum descendens incenditur perpendiculariter. que ignis fatuus solet nuncupari et declivioria quaerens loca usque ad aquas pergit

De cometa specialiter.

Apparent cometae ad stellarum modum non tamen sunt de natura coelesti. sed de materia exhalationum quae ut diximus calidae et siccae naturae existentes grossae et viscosae bene que dispositae ut inflamentur ascendentibus continue

Si

similib9 partibus quibus nutriuntur circumgy
ratæ ad motum aeris micas accensq exhibent
formas nam si versus omnes partes radios e
mittant dum in medio sunt crasiores crinitæ
dicuntur. si dictos radios aut scintillas de ortu
protendant dicuntur cometæ caudatæ. si infe
et demittant rius extendant dicunt barbatæ. fiunt autē
cometæ potissimum autumnali tempore quo
niam tunc calor est sufficiens materiam eleva
re. et caloris temperies facile permittit absq
dispersione materiam conglobari et commiscari
quod in estate non sic facile permittit quando
grossa exhalatio difficilius (propter solis ardo
rem dissipantem, et mediæ regionis summam fri
giditatem) ad summam regionem ascendit. ver
no autem tempore non est calor sufficiens tan
tam materiam elevare. hyemali vero et frigus
et humidum repugnant.
Est autem cometa signum commotionum, litium
bellorum et traditionum. hac potissimum de cau
sa quia tempore cometæ dominatur calor qui homi
num animos ad similia inducit et accendit.
Principib9 autem et Regibus (cui pote delica
tionib9 et minus valentib9 resistere eiusmo
di constellationibus) dicitur specialiter portē
dere mortem. spirant etiam magni aeris venti ob
ariditatem nimiam exhalationes enim minus
viscosas et bene inflammabiles in ventos abire
docet Aristoteles. unde narrat apparente cometa
ingentem lapidem interdiu valido vento cō
motum cecidisse. Nicomacho quoque Athenis
imperante cometa apparente magna ventorum
vis circa Corinthum debacchata est. generat
autem quandoque in septentrione, aliquando
in austro, nonnumquam ab occasu equinoctiali
aeris moventur vero ad motum exhalationem trahen
tes aut iuxta motum supremæ regionis ab ori
ente scilicet in occidentem. Seneca tamen as

se

Sicut nonnunquam fieri ex septentrione in occidentem per meridiem et ex septentrione in orientem quod et se vidisse affirmat cuius causam assignat esse materiam ipsam quae nutrit ipsam siquidem flamma incendendo sequitur.

De galaxia sive via lactea

Hanc fingunt poetae esse ~~unam~~ partem coeli quam currus solis a Phaetonte male gubernatus combussit, ac proinde albam esse asseverarunt, sed haec ut aliae ipsorum est fabula vana. veritas ergo est quod causatur ex lumine reflexo multorum astrorum quae per refractionem album colorem apparere facit, quae tamen non semper apparet ob nubili aeris interpositionem. Aristoteles existimavit galaxiam causari propter receptionem luminis in exhalatione calida et sicca et rara. quod quidem sit galaxia a voce graeca dicitur quae lac significat eo quod sicut lac album prae se colorem ferat.

De His quae in media et infima aeris regione generantur. Pluvia scilicet grandine nive Pruina et nebula.

Vapor humidus et calorem habens sufficientem ut ad mediam regionem aeris virtute solis elevantis ascendat (ubi condensatus in nubem) si in aquam convertatur materia est pluviae. quae si minutatim cadat imber appellatur, si mediocribus pluvia, si grandioribus et raroribus labrocera nuncupatur, haec autem in infima aeris gignitur parte quod ex eo constat quod pluviae guttae rotundae sunt sicut et magicae guttae

parvis guttis

Sic enim magis conservantur et resistunt.

guttis experimur et cum altius descenderint di
uidi non magis et minutiores fiunt. ut ma
gna exaltatione proiecta et diffusa cernimus
communi tamen nomine omnes tres predictae
plumae. differentiae uocitantur.
pluuia quandoque salsa est iuxta naturam ua
poris terrei a sole eleuati. ut dicemus de maris
salsedine. cum pluuia autem lac olenm. sanguis
et alia mirabiliter cecidisse narrant. cadunt et
ranae ut saepe experientia comprobatum est quas
ius quidam asserant eas non sursum generari
sed statim ut pluuia terram contingit. sed pro
fecto quod supra generentur non fiet incredibile ad
uertentibus quod in uaporibus eleuatis insunt uirtu
aliter quattuor elementa. et uirtus solis influ
it non cessante ibi primae causae concursu. et
ob id Albertus magnus etiam uitulos cum plu
uia descendisse narrat.
Signa autem futurae pluuiae sunt. sydus uolans,
rubedo matutina, querella ranarum, acriores mor
sus pulicum, quando sol citius mane apparet.
cum etiam boues se lambunt. apes in aluees se
concludunt. et gallinae crispantes plumas se ros
tro mundificant futuram praesagiunt pluui
am.
Si postquam nubes in aquam conuersa est immo
diceus frigus accedat in grandinem conuertit et
conglobat, quae magni ponderis et quantitatis
quandoque cadit. adeo ut intra grandinis globos
lapides non modicos reperiri contingat. qui ge
nerati igneae sunt a terra uirtute solis cum ua
poribus eleuatos quidam asserunt philosophi et
non in media aeris regione gigni. sed cur in ea
generari non admittamus ego non uideo cum et
ibi alia multa gigni ~~concedamus~~ diximus.
grando ut in plurimum rotunda est sicut de aqua
retulimus. cadit autem praecipue ueris et autum
ni

ni tempore qz tunc media regio aeris frigida est et calor solis non ita vehemens ut dissipet vapores antequam sursum elevent. in estate enim calor est vehemens et dissipat eos. et in hyeme media aeris regio minus frigida nihilominus tamen etiam estate contingit grandinem grandinem congelari et impetuose decidere

(et est etiam precipue in autumno humiditas copiosior)

Nix gignitur cum ~~vapor~~ nubes antequam in aquam versa sit con[g]elatur. quare et nix compacta difficilius dissolvitur a sole quam glacies

At si elevatur vapor modicus et subtilis non habens sufficientem calorem ut possit ad mediam regionem ascendere. tunc in infima regione per frigus nocturnum ros generatur quando vapor vertitur in aquam. et hoc contingit maxime verno tempore. quando minus est calor et frigus nocturnum sufficiens ad convertendum predictum modicum. et subtilem vaporem in aquam.

Si vero vapor prius congelatur quam vertitur in aquam habemus pruinam, fit autem pruina tempore duriori flante borea potissimum. ros vero contra flante austro.

quod si iuxta terram pendeat sterilis vapor idest non satis humidus ut ex eo possit aqua generari, neque satis calidus ut possit elevari sursum dicitur nebula vel caligo. que solis calore dissipata presignat serenitatem diei testimonium enim dat quod non sufficiat pro ceteris impressionibus calor elevatus. Ros autem ut pote natura caloriferus roulentas segetes collectas putrefacit. calor enim omnis externus putrefactivus est. ovibus quoque letalem fluxum generat ob humorem multum viscosum. nec satis coctum Unde pastores non prius oves educunt quam sol suis radijs rorem summis graminibus herbisque hgente[m]

dis

dissipauerit. Pruina semper fortior ob terrestre admixtum frigore impediente non consumpta quare aqua ex pruina dissoluta nocina est ual de. Pruina descendens serenitates aeri indicium est. sursum uero uelta oppositum pre figurat et portendit.

De Fontium et fluuiorum generatione.

Non debemus existimare fontes et flumina ex aquis tempore hyemis in cauernis terre inclusis generari. neque enim est ista mate ria sufficiens. nec concauitates adeo capaces ut continuo fontium et fluminum fluxui suf ficiant satis.

generantur ergo secundum Aristotelem et pluri mos philosophos ex aere incluso in terram qui ob sui subtilitatem per poros eius illabitur et et per terre frigiditatem condensatur et in aquam conuertitur. et hinc est quod ex montibus maiores fon tes et flumina copiosiora promanant quia poro siores sunt quam loca plana et humilia et undequa que facilius prebent ingressum aeri. et cum sint soli magis uicini ob sui altitudinem poros aperi unt et extendunt magis. est autem ut fontes et flumina perenniter et sine ulla intermis sione fluant quoniam semper et sine intermis sione aer cauernas siue terre uenas per eius poros ingreditur et materiam gignendis fonti bus subministrat. ac proinde etiamsi ex decem pu gillis aeris non fiat nisi unum pugillum aque sufficienter fluxui fluminum et fontium pro uidet. his tamen sic statutis. hoc satis

longe ueritati conformius uidetur dicere quod fontes et flumina precipue a mari manant et in de continuum accipiunt influxum. iuxta illud ecclesiastes. 1. omnia flumina intrant in ma re. et mare non redundat. ad locum unde exe unt

unt flumina revertunt ut iterum fluant
ac proinde per secretos terre meatus quasi per
uenas humani corporis aqua a mari manans
defluit et per fontes erumpit unde flumina
exoriuntur, quod uel ex eo manifestum reddi
tur q fere ubilibet terra profundius effoditur
aqua inuenit ut in puteis constat. ad modu
corporis humani qui ubilibet scindat aut pun
gat cuspide sanguinem emittit. quin et per dic
tos terre meatus plura subterranea deflumi
nt flumina. que sine eo q exterius erumpant in
terra ad mare reuertunt. et inde sepe contin
git ciuitates submergi. et montes de loco ad lo
cum naturaliter transferri, loca montuosa
planari. et loca plana montib coequari ob aquas
subterraneas que terram madefacientes parum
stabilem et ruituram reddunt. //
Factum igit est prouidissima dei dispositione
ut ex aeris regione nix, glacies. grando. ros, pr
uina et pluuie ~~descendunt~~ pro terre foecun
ditate descendant. et similiter aque pro ho
minum et animantium conseruatione de
terra oriant et ascendant. // "

De maris salsedine eiusq fluxu atq refluxu

eiusmodi amaritudo causat ex exalatonib
adustis cum uaporib humidis permixtis calidu | salsedo et
enim humido permixtum (ut patet in lexi
uio et urina saporem reddit amarum et
salsum. q autem aque pluuiales ex uapori
bus a mari eleuatis genite salse non sint et
amare ex eo prouenit q eleuati uapores puro
res sunt, et puriores reddunt uirtute coelestis
influxus. et inde etiam aque fluminum que
a mari procedunt dulces sunt. q per meatus

terre

terræ colant ut saporem illum maris amit
tant. quin et si aquæ maris per poros vasis
cerei colent potabiles reddi experientia docuit
quidam dixerunt mare a sua conditione crea
tum fuisse amarum et salsum. sed hoc dictis
non repugnat immo eius natura et qualitas
primeua conditionis, dictis calidis exhalatio
nibus et vaporibus conseruata. noua incremen
ta recipiet
De fluxu autem et refluxu maris si causa requi
ratur ex luna eam oportet assignari. quæ domi
natur humidis. luna enim ascendente supra
orizontem in quo est mare. ab orientis puncto
usque ad punctum meridies fluit mare. a puncto
to autem meridies ad occasum declinatione re
fluit. Iterum ea ab occidente ad angulum
noctis pergente fluit, ab angulo noctis ad oriē
tem refluit. quod autem fluxus nunquam ea
dem hora incipiat. sed quotidie paulo minus
una hora serius lunæ motui qui ab occidente
versus orientem tendit est adscribendum. in
de enim est quod serius quotidie oritur. conficit
siquidem proprio motu quotidie tredecim gra
dus cum vndecim minutis, et gradus quindecim
unam horam efficiunt
quod autem maria uno tempore fortius fluant
et refluant quam alio, prouenit ex vicinitate
lunæ ad maria, quando enim luna directe
respicit mare existens supra orizontem mul
to fortius mouet quam cum est sub orizonte quia
virtus reflexa est maior
eodem etiam modo mare aliquando crescit et
aliquando decrescit nunc condensatur nunc ra
refit. In nouilunio enim tam solis quam lunæ lu
men impeditur ne valeat aerem subtilem seruare
quare ingrossatus in aquam magis tunc conuer
titur. propter quod in nouilunio mare substantia

liter crescit et ex opposito in plenilunio ~~...~~
la rarefacit aquas que per eius modi rarefac
tionem crescunt. non quantum ad substantiam.
que et homines insemet ipsis si aduertant po
terunt experiri.

^tam solis quam lune lumen non impeditur ~

Notandum autem est quod predicta de fluxu et
refluxu maris de occeano intelligenda sunt
mediterraneum enim nec fluit nec refluit

De ventis et eorum generationib[us] ~ atque diversitatib[us] ~

Venti generantur per virtutem solis evapora
ta a terra exhalatione calida et sicca, que
querens sursum ascendere, et a frigido homi
ante repulsa secundum diversos occursus et
repulsus, diversimode circa terram agitat
et movet lateraliter. qui etiam a regionib[us]
a quibus conspiciuntur flatum habere nomina
recipiunt, et naturarum suarum conditionem
diversam
ex regione namque orientali flat ventus orien
talis iuxta regionis conditionem calidus et sic
cus conveniens cum cholera, estate, iuventu
te et igne in suis qualitatib[us]
Regio occidentalis cuius suus ventus est humida
et frigida conveniens cum flegmate hyeme senec
tute et aqua: Regio septentrionalis que a sep
tem stellis, que triones a poetis nominate sunt
hoc vocabulum sumpsit habet ventos frigidos
et siccos, quare convenit cum melancholia au
tumno, etate decrepita, et ultima senectute
atque cum terra. Ex parte australi sive meri
dionali australes sive meridionales perflant
venti calidi et humidi, similes in qualitatibus
sanguini aeri, veri et adolescentie ~
Vocantur autem predicti quattuor venti principa
les subsolanus, Zephyrus, Boreas, et Auster
qui

qui alios habent collaterales tunc inde quos non curamus nunc fusius examinare ut nauitis quę sua sunt relinquamus qui ut fertur hodie triginta duas uentorum differentias obseruant.

generantur igitur uenti ex sicca exhalatione sicut pluuia ex euaporatione humida, et a sole generantur qui rorem dissipat maiore exortus ardore resoluens in aerem atque discutiens. nonnunquam autem cum uaporibus humidis simul commixti et eis conuenientibus pluuiam faciunt. in terramque quae possunt resolui, sicut uapor in aquam, uerum id difficilius est et rarius. Seneca dicit uentum esse aerem motum. asserit etiam aeri quandam se mouendi esse uim innatam, cum putandum non sit aerem pręter ceteris elementis ab auctore naturę inertem fuisse relictum

De Terrę motu

quando contingit in concauitatibus terrę multas exhalationes generari, per uirtutem solis atque astrorum ex materia ipsius terrę, et humiditatis terrę immersę, et egredi nequeunt ob nimis compactam terram. continuam uero quassitionem necesse est fieri terremotum in aliqua parte; quod si in latum fiat tremor dicitur. ubi uero eleuatio fit collis in altum pulsio nominatur. et huiusmodi terremotu contingit ciuitates obrui, montes de nouo generari. et etiam complanari.

neque mirandum est tanta pollere ui exhalationem intra terram inclusam, cum uideamus ex modicis spiritibus in hominibus inclusis, et exitum quęrentibus tremores magnos fieri eructationum et sternutum. Auditur autem quandoque sonus multo ante terremotum ex concussione exhalationum ad latera terrę genitus. ceterum durationem habet iuxta exhalationis magnitudinem

et

et firmam solidamque terrae compactionem. Suntque signa aliquot futuri terremotus quorum primum est si mare nullo flante vento subito intumescat. Secundum si aves solo pavide insideant. Tertium si aquae in imo puteo turbulentae reddant.

De Tonitruo et fulmine

Contingit aliquando ut simul elevet vapor calidus et humidus cum exhalatione calida et sicca pariterque ascendant in mediam aeris regionem ubi grando gignitur et si dicta exhalatio nube ex dicto vapore genita velut pelle circumdat propter antiparistasim vehementius incalescit. et exitum hinc inde petens nubem convertit, quam cum a parte inferiori rumpit fulmen egreditur. hoc est exhalatio inflammata. vel ante egressum per nimiam calorem motum. vel in ipsa convulsione (sicut ex concussione lapidum naturae igneae oriuntur scintillae) quae ad terras provulsa propter suam subtilitatem. corpora rara et pervia absque nocumento citius penetrans et pertransiens in interiora magis densa et dura ut potemagis resistentia vehementius desevire solet ea comminuendo vel comburendo. Unde vestem quasi intactam relinquens hominem consumit. et illesis carnibus ossa comminuit. et gladium comburit vagina in sua integritate relicta.

et quamvis prius sit tonitruum quam fulgur (fit enim tonitruum in ipsa ruptura nubis sine qua fulmen non egreditur) nihilominus fulmen sive fulgor prius videtur quam tonitruum audiatur. quia visio fit in instanti auditus vero in tempore quatenus successive species ad eum deferuntur. quemadmodum enim intel

lec

citius ob sui spiritualitatem in celeritate lon-
ge sonitum antecellit, ita visus ob sui subtili-
tatem auditum et cæteros sensus. huius au-
tem experientiam cernimus cum a longe
ligna scindentes conspicimus, ubi prius vide-
mus securim ad secundum ictum elevari
quam sonitum primi aure percepimus.
Et quemadmodum in terra lapides genera-
ntur, ita ex commixtione vaporis cum dicta
exhalatione lapides in fulminibus gignuntur
qui etiam cunei dici solent. pateatque quem-
admodum et ventorum, et terræmotus. et
tonitrui et fulminis eadem pene sit materia
ipsa nimirum exhalatio. supra terram enim
agitata causat ventum, intra terram terræ
motum. in nube autem tonitruum.
Adversus fulgura remedia sunt loca subter-
ranea. non enim profundius quinque pedibus
terram subintrat. Secundum est pellis vitu-
li marini, propter quod ex talibus Principi-
bus tentoria fieri consueverunt. Tertium est
laurus aut laurea corona nam laurus ful-
mine non læditur.
Hic autem notandum maxime est quan-
ta sit suavis sic divinæ providentiæ disposi-
tio. etenim nunquam contingit fieri tonitruum
absque fulmine [illegible] sit causa illius. Et cum tan-
ta fulmina prorumpant quæ vehementia plurima ter-
ræ occidere et ædificia obruere possent, pauca tamen
quæ deorsum usque ad terram pertingant. Sed tam
a parte superiori nubem rumpendo tendentia sur-
sum. cum exhalationibus ipsam dilacerant et in aere
evanescunt, tanta autem est fulminum in descen-
du velocitas ut prius ictus eius quam tonitruum sentia-
tur.

De Halone sive corona
ex refractione luminis in nubibus aquosis

con-

contingit diuersas fieri apparentias. cum enim nubes in omnibus partibus uniformis quam densitatem aut raritatem habens directe sub sole, luna aut alio astro inuenit incidit in eam ab obiecto lucido astro luminosus radius et nubis occursu refringitur prohibet enim ulterius progredi ob nubis densitatem. ac ita per nubis extremitates undequaque diffunditur. et per huiusmodi refractionem apparet sub astris circulus magnus lumine illustratus in modum coronae lucidae, qui Halon dicitur. est autem et sub sole. et sub luna. et sub planetis alijs. saepius tamen circa lunam quam circa solem. sol enim feruido suo calore materiam nubis disgregat, neque diu eam subsistere sinit et propterea etiam saepius fit sub alijs astris quam sub sole. verum id accidit cum nubes debiles quae stant nec uentum nec pluuiam valeat parere. si enim nubes aquosa fuerit et spissa lux astrorum ipsam penetrare non valet

De generatione Iridis

Iris generatur in nube aquosa et in imbrem solui parata e regione opposita soli aut lunae. refringuntur enim in nube radij luminosi eiusmodi astrorum, et eorum imaginem reddunt et obscure et imperfecte exprimunt propter nimiam distantiam et interiectionem inter solem et nubem et propterea in ea apparet arcualis figurae Iris tribus distincta et ornata coloribus, videlicet puniceo viridi et purpureo. qui colorum differentia ex eo causatur quod radius luminosus quo longius protenditur debilior fit et minus habet luminosae claritatis et magis ad obscuritatem et nigredinem tendit. et ita radius fortior qui prius puniceum habet colorem debilior factus uertit

in

in uiridem. et adhuc magis debilitatus viri
dis uertit in purpureum, qui magis ad nigre
dinem accedit.
Differunt ergo Iris et Halon, quod iris fit ex op
posito sui astri. Halon autem directe sub suo
astro. et inde Halon apparet albior quam iris, pr
opter minorem distantiam ad astrum. et bre
uiorem luminis refractionem. et inde Halon
facilius disgregat a sole quam iris. Deinde Halon
integrum circulum perficit. Iris non item, im
mo in nostro orizonte semicirculum tantum
ostentat alterum semicirculum alteri orizon
ti demonstrans. ac et est portio semicirculo mi
nor. Notandum autem quod saepe duae irides
apparent et quandoque licet id raro plures. cum
autem duae apparent eosdem habent colores. sed
situ diuersos itaut altera habeat puniceum
uiridem et purpureum ordine sibi succedentes:
altera e conuerso purpureum. viridem et puni
ceum. est autem illa quae apparet debilior ima
[alterius] go fortioris. quod si tertiam fieri contingat longe
debilior erit quam secunda. et eius colores per or
dinem coloribus primae iridis respondebunt
ex dictis colligitur quod quo magis sol supra nostr
um orizontem est eleuatus minor causatur iris
maior autem dum magis ad occidentem, aut
ad orientem vergit. et inde etiam in solstitio
aestiuali cum calor urget et prolixiores sunt di
es non apparent irides circa meridiem. neque
protunc apparere possunt. Post aequinoctium
uero autumnale quando dies sunt breuiores
potest se per omnes horas demonstrare ~//~

De Paraheliis seu sole geminato

Parahelii generantur in hunc modum cum nubes
densa regularis continua et uniformis sistitur
non sub sole. neque ex eius opposito sed ad latus
eius

eius propinqua ut uertatur in pluuiam nondum
tamen uersa in ea sol per radiorum refractionem
suam imprimit et format imaginem. sicut
facit etiam in aere polito et bene terso et eius
modi imago solis dicitur parahelius. quod grece
sonat iuxta solem. para, enim, est iuxta. et
helios. sol.

debet autem nubes esse densa. ut melius fa
ciat refractionem. et continua ut aptius solis integram
recipiat imaginem. regularis que uero ut unifor
mis sit imago suscepta. et propinqua ut uerta
tur in pluuiam. quia sic expressius et clarius ima
go elucebit. non tamen iam in pluuiam con
uersa poterit (cum iam partes fuerint discon
tinuatae) prefatam imaginem prae se ferre et
in se effor mare. luna etiam similem sui imagi
nem in simili materia effingere potest. quo
nius cetera astra ad similem de se ipsis effigiem
causandam non uideantur sufficientia.

contingit autem non solum unum sed et plu
res apparere parahelios. et ita testatur Plinius
Gn. Domitio. et L. Antonio consulibus tres si
mul apparuisse lunas. non quia in rei ueritate
tres fuerint lunae. sed una uera cum duabus i
maginibus ab ea formatis. et in tempore nati
uitatis domini nostri Iesu Christi tres simul
fertur apparuisse soles. idest unus uerus sol cum
duobus paraheliis qui tandem in unum co
euntes et conuenientes significabant (ut
credimus) sanctissimae trinitatis in unitate
mysterium. quod per Christi ortum in toto orbe
iam iam propalandum ~~designabat~~ erat significa
bat insuper quod, qui tunc absconditus et in obscu
ro nascebatur totius luminis et diuinitatis
ipse plenitudinem continebat. et quod cum Chris
to homine pater et spiritus sanctus una esset
substantia. et unus deus una lux unum lumen
increatum et eternum. quod est benedictum in
secula.

Tractatus 4.us in libros de Anima.

quamuis tota nostra cognitio oriat a sensibus et anima rationalis per se sentiri non possit per suos tamen effectus ut cunque sensibus innotescit. et a nobis cognoscibilis est et prout coniuncta corpori eius consideratio ad physicum pertinet quamuis separata altiorem poscat indaginem. reliquae vero animae generabiles et corruptibiles cum sint physicae subdunt considerationi. et ex dictis colligimus quod subiectum horum librorum est corpus animatum. quod nobis notius. quamuis inscriptio sit de anima de terminum naturalem ut modo diximus physicus contemplat prout unitam corpori cuius est forma. et pars compositi. est autem anima rationalis immortalis. neque una anima est in omnibus hominibus aut plures animae numero in homine uno. ~~

Dividit autem iste tractatus in tres libros aut tres partes. Primus liber continet quinque capita. in quorum primo Aristoteles more oratoris auditorem attentum, beneuolum. et docilem reddit. grauitatem utilitatem. et modum procedendi praemittens. In reliquis vero huius libri capitibus ueterum philosophorum opiniones quasdam refellit.

In 2.o libro incipit iam agere de anima secundum propriam sententiam et continet duodecim capita. In primo ponit quandam animae definitionem. Scilicet quod est actus corporis physici organici in potentia uitam habentis

tis. que de altera primo intelligenda est.

In secundo capite proponit aliam anime definitionem. [illegible] est id quo primo vivimus sentimus moveamur et intelligimus, per quam a posteriori prius definitio demonstratur, neque hec definitio convenit materie prime. intelligi enim debet de principio effectivo. est autem anima rationalis propria hominis forma quamvis de potentia materie non educatur. neque appetitus quo in celo beatorum anime desiderant corporibus reuniri ipsas ibi violenter detineri facit, quoniam tunc aliquid alicubi est violenter cum habet principium aliquod effectivum quod inde illud educere conatur, et hoc minime in animabus sanctis reperitur. immo et in materia prima que est sub forma viventis est appetitus ad formam cadaveris, et tamen non est violenter sub predicta forma viventis. est autem anima tota in toto et tota in qualibet parte ipsius, quamvis non omnes totius partes sint organice. anima enim est actus corporis organici tamquam primarijs perfectibilibus. et secundario non organicas perficit et informat partes. neque ex eo quod indivisibilis est in corpore divisibili prohibetur existere, sicut et angelus etiam spiritualis cum sit est in loco divisibili. neque ob id quod intellectus sit in pedibus possumus pedibus intelligere. utitur enim anima diversis instrumentis et organis ad diversas actiones efformandas.

Nec solum anima rationalis est indivisibilis verum etiam anime animalium perfectorum, imperfectorum enim ut in lacertis constat

neque omnes potentie sunt ubi est anima. eternim que necessario poscunt organa corporea ut sensitiva in specialibus partibus corporis resident

tat divisibiles sunt. Nec existimandum est partem animæ equi v.g. educi de parte materiæ ipsius equi, quamvis tota educat^r de tota materia.

ex quattuor vero illis potentijs scilicet vegetativa, sensitiva, loco motiva, et intellectiva colligit Aristoteles quattuor genera viventium, neque sunt plura ad has enim aliæ potentiæ reducuntur siquæ sunt. sicut appetitivum ad sensitivum.

In 3º capite tradita animæ definitione Aristoteles enumerat eius potentias annectens appetitivum prædictis quattuor in definitione adductis.

In cap. 4. incipit agere de qualibet potentia sigillatim sumpta et in eo a vegetativa sumit exordium. et in reliquis capitibus huius libri agit de sensitiva usque ad finem, et in libro tertio agit de intellectiva.

In quinto ergo capite agit de sensitiva in communi ac primus dicta ut modo diximus deinceps in particulari. explicant autem doctores quomodo potentiæ distinguant^r per actus, et actus per obiecta. quod intelligendum est de actibus et obiectis adæquatis. etenim nolitio et volitio sunt actus voluntatis (licet ad eos differentes) qui sunt inadæquati respectu potentiæ, et sic dicendum est in alijs similibus tam actibus quam obiectis)

Asserit autem Aristoteles quod sentire est quoddam pati, ex quo non est colligendum quod potentiæ sensitivæ sit simpliciter et omnimode passiva. est enim passiva, quatenus recipit species. sed est activa quatenus et ipsa speciebus medijs elicit actus.

In 6 capite proponit Aristoteles quamdam divisi

onem sensibiles in commune et proprium, ut
agat de potentia sensitiua in particulari.
est autem sensibile commune quod pluribus
sensibus percipitur ut figura v.g. que visu
et tactu. et similiter motus. proprium au-
tem sensibile est quod unico sensu apprehen-
ditur ut color a visu. et calidum a tactu. et
adhuc sensibile proprium potest considerari
sub ratione communi scilicet coloris aut parti-
cularis talis nimirum coloris aut saporis.
quo supposito dubitant philosophi num sen-
sus possit errare circa proprium sensibile?
et Respondet quod loquendo de errore largo su-
mpto vocabulo (proprie enim non reperitur
nisi in intellectu) et loquendo etiam non de
sensibus interioribus sed de exterioribus, potest
in eis contingere error circa sensibile commu-
ne ut constat cum baculus rectus in aqua
apparet visui curuus. et similiter potest er-
rare sensus circa sensibile proprium sub ra-
tione ~~communi~~ [propria] ut cum quando quis gustus ma-
le dispositus dulce reputat et sentit amarum
errando non circa gustabile siue sapidum ut
sic, sed circa talem saporem.
potest vero contingere eiusmodi error ex tri-
plici capite scilicet aut ex lesione organi (unde
fit ut egrotantibus dulcia despiciantur et videantur
amara) aut ex crassitudine medij (unde nas-
citur quod baculus rectus in aqua immersus cur-
uus appareat) aut tertio ex distantia obiec-
ti (unde contingit ut que sunt viridia aut
pallida, appareant cerulea aut nigra.
si autem queras an sensibile commune cum sen-
tit producat propriam speciem? Respondeo quod non
sed modificat species sensibilis proprij et
per hoc soluitur obiectio si dicas quod aliter percipi-
tur

tur Petrus cum mouet ac cum quiescit. / q, uero sensibile comune sensibus exterioribus percipiat non est dubium. quamuis quies, que est sensibile comune exteriori sensu non uideat percipi. percipit enim et sentit comodo quo potest cum minimum sentimus et uidemus existens ~~tem~~ mobile sub quiete

In capite .7. aditurus Aristoteles de singulis sensibus in particulari incipit agere de visu tractando prius de eius obiecto et actu. et merito quoniam visus ceteros sensus antecellit ut constat .1. metaphysicae cap. 1.

queritur autem circa istud caput An color sit motiuus perspicui in actu? hoc est an lumen immedio requiratur ex parte ipsius medij ad hoc ut immutetur a colore, an uero requiratur ex parte coloris uel obiecti ad hoc ut immutet medium?

Ad quam questionem Rr q, cum colores antequam adueniat lumen habeant suum esse, lumen non est forma intrinseca colorum, et ex consequenti fit ut lumen requiratur ex parte medij ad hoc ut immutetur a colore ~~et species producat immedio~~

~~coloratum~~ obiectum

q, si arguas contra hoc q, obiectum existens in claro loco uidetur a potentia existente in obscuro et non e contra. Rr q, hoc confirmat nostram sententiam. lumen enim in loco claro eo deseruit ut species deferant ad obscurum uel minus clarum.

Et si inquiras quare non producunt etiam species a parte obscura in locum clarum sicut a claro in obscurum ubi est potentia? Rr cum Caietano et Iandumo q, hoc ideo est q, difficilius est primario species producere quam secunda

dario hoc est post species productas illas mul
tiplicare. cuius ratio est q species primo pro
ductę debent esse intensiores et fortiores ad
hoc ut multiplicent et attingant potentiã
alias enim ab ipso lumine potius occulta
rent et debilitarent.

Dici etiam et responderi potest. q si obiec
tum sit in loco obscuro hoc est minus claro
sive in claro et lucente semper est illumina
tum, q lumen est multum multiplicabi
le per reflexionem. q si obiectum existens in
loco obscuro non videt hoc non provenit ex
eo q non sit illuminatum est enim: sed ex
eo q sunt in ipso lumine reflexo alia visibi
lia magis illuminata, minus autem visibi
le occultat minus ut constat. &c //.

Dubitari etiam circa caput istud solet An lu
men sit corpus. Ad quod Sextus Respondet esse
speciem intentionalem lucis. Sed revera est
qualitas realis. licet in oculo recipiat non
enim recipit in oculo, quatenus oculus est
sed quatenus diaphanus. et ita lumen recep
tum in sensorio non videt. q si oculis clausis
apparet lumen et fulgur. illud non est in se
sorio vel potentia, sed in palpebra vel in cor
nea tunica vel albuginea humore. nec q obs
tat ad probandum esse corpus q videt per se
moveri ut patet in umbris, quę mutantur
immoto manente aere. non enim lux move
t quia ab una parte aeris una pars luminis
ad aliam partem aeris non emigrat. sed ideo
mutantur umbrę, q lux paulatim desinit
esse. sicut dicit calor moveri, quando concor
rumpit ad partes ligni in quibus erat extensus

Lu-

lumen autem cum tempore magnam connexionem habet. et ita ipsum esse notissimum est. quid autem et quale difficillimum cognitu.

Notandum autem cum Aristotele in problematis. sect. 12. q. 13. voces et strepitus de nocte distinctius et clarius audiri. quia de die per radijs solaribus est magis densus aer.

Rogabis tamen num lumen et lux differant specie? et quidem iuxta sententiam Scoti certum est specie distingui sicut specie differunt color et eius species intentionales. iuxta nostram tamen sententiam dicendum est non distingui specie. quia ex eo probat quia lumen solis receptum in planetis et stellis est idem cum ipsa luce stellarum. lux ergo et lumen differunt sicut causa et effectus. et distinguuntur subiecto. sicut calor in igne qui se habet ut lux, et calor ab igne productus in aere. qui se habet ut lumen. lucem illam perspectivi vocant primariam, hanc vero secundariam.

Notanda autem est ex Alberto differentia inter lucem, lumen, radium, et splendorem. lux enim dicit prout est in causa v.g. in sole. lux ut est in medio scilicet in in aere. Radius ut a lucido secundum rectum procedit. splendor autem est lumen quod ab aliquo corpore reflectitur in quod corpus lumen a lucido corpore recte procedit. Sunt autem ista eadem secundum speciem. et lux et lumen producuntur in instanti. quia producunt in subiecto ultima

ta

specie

v.g.

35

te disposito. alias minime. Dubita
ri etiam circa eidem capite consueuit
An duo lumina uel plura misceantur
et Respondemus affirmatiue. non obs
tante argumento perspectiuorum de dua
bus umbris quas uidemus causari ab
uno corpore opaco et duobus luminosis
seu lucidis, quia etiam incunctanter as
serunt non intendi lumen procedens a
lucidis equeintensis.
Sed notandum est pro solutione huius
argumenti, quod minus illuminatum per
comparationem ad magis illuminatum
habet se sicut umbra respectu illumina
ti. Notandum etiam quod umbra causat
ex eo quod opponitur corpori luminoso corpus
opacum e in directo correspondenti secun
dum lineam rectam causat umbra. ex
interiectione opaci
ex quo facile respondetur ad argumentum
dicendum enim est quod lumina illa mis
cent. neque enim loca a duobus lumini
bus lucidis illuminata magis clarescerent
nisi lumina miscerentur ad inuicem
illa uero loca que a duobus lucidis non
illuminantur sed ab altero tantum quod se
cundum lineam rectam opponitur alteri
lucido corpus opacum, quamuis illumi
ta sint absolute loquendo, dicuntur tamen
umbre respectu magis illuminatorum a
duobus uel pluribus lucidis. et cum line
e recte tendentes a duobus luminosis
uersus opacum sint differentes causant
diuerse umbre quamuis lumina mis
ta

~~[illegible]~~ mixta sint / lumina autem procedentia ab qualibus lucidis bene possunt intendi, ~~immo~~ quando enim quale non intendit quale est quae sunt alterius qualis non est lumen.

His tamen non obstantibus, probabile est totum oppositum scilicet lumina diversa eiusdem speciei et non misceri ~

Notandum vero est quod recedentibus dictis partibus aeris diversae luminis partes ~~illuminati~~ illuminati ~ advenerunt; quemadmodum si calefacta sit aerem recedente aere recedit etiam cum illo calor in eo existens aliusque calor producetur in alia adveniente aeris parte. non enim lumen (ut quidam dicunt) est accidens migrans de subiecto in subiectum " ——— " ———

~ circa eidem caput septimum

Dubium est utrum visio fiat per extramissionem, an vero ·/. per intus susceptionem ~ ~

In qua quaestione breviter cum Aristotele Respondemus fieri per intus susceptionem. non obstante contraria Platonis sententia ponentis in oculo lumē quoddam innatum, quod etiam ab externo lumine iuvatur, ut fortius obiectum pertingat. quamvis enim Aristoteles non neget in oculo esse aliquod lumen et quandoque in medium extramitti, ut constat in oculo Cati. negat tamē id ad visionem esse necessarium

In . capite 8. agit Aristoteles de sono

et i

et de auditu, qui post uisum secundũ locum obtinet, cum ceteris sensibus immaterialior sit, ut patet ex eius actu et modo sentiendi.

Dubitat circa caput istud An sonus sit qualitas distincta a motu corporum se tangentium?

et a motu aeris? et Respondet affirmatiue non obstante q Aristoteles desinit sonum per motum dicens esse motum, et ictum; uocem q esse percussionem quamdam. intelligendus enim est causaliter.

Dubitat etiam an sonus sit in corpore sonante, an uero in corpore intercepto/ id est aere aut aqua? et Respondetur esse in medio non obstante q quod medium non uidet ullo modo posse recipere sonum: sicut neq colorem qui est obiectum uisus. Responsio enim q quamuis aer non recipiat colorem, potest tamẽ recipere sonum. non enim est inconueniens idem secundum diuersas rationes habere rationem medij et subiecti.

Notandum uero est aquam esse soni receptiuam. quamuis Albertus dicat q quando duo corpora se percutiunt in aqua sonus ibi causat et recipit in quibusdam aeris partibus que intra ipsam aquam sunt inclusæ. cuius signum ait esse bullas foras erumpentes, quasi aer egrediat

Dubium etiam est circa istud caput num sonus realiter usq ad auditũ dif

diffundat. Ad quod Avicenna respon //
det illam modo partem aeris, quae pri //
mo percutit realiter usque ad intimum
auris perduci. Sed tenendum est contra
rium tanquam verum. Ineius probatio
nem sufficit experientia qua audimus
digitorum interiorem contactionem, et
Zimbalorum sonitum quantumvis el
ausis lanis et immediis particulorum
denique obstructione.
Circa Echo etiam dubitat num idem
sit numero cum sono priori. ad quod qui
dam affirmative (et forte probabilius)
respondent. Alij numero distingui affir
mant. Alij secundum speciem differre
quod echo a corpore inanimato (dicunt)
procedere, priorem vero sonum sive vo
cem ab animato corpore saepissime ut
constat originem ducere.
De vocis etiam natura causis et signifi
catione (de quibus non nulla alibi di
ximus) solet in hoc capite fieri sermo.
In capite 9 Aristoteles de odore et ol
factibilis sive de olfactu et odoratu sermo
nem instituit. sequitur enim post auditum
dicit autem in principio difficilius esse de
odore cognoscere quam de colore lumine et
sono, cuius ratio est quod difficilius senti
unt odores quam colores lumen et sonus
Circa hoc caput dubitat Antonius olfac
tu vincat omnia animalia et numi
militer ea sensu tactus excedat. Ad qua

rum partium primam R.^r negatiue, ne
q3 obstat q. Aristoteles lib. de sensu c. 5
dicit. solum hominem percipere aro-
maticum odores. hoc enim solum proba
bit hominem plurium olfactibilium
differentias percipere. non tamen ita
intense plerasq3 percipit sicut alia a
nimalia, immo nec tantas differentias
ut uidet^r experientia confirmari, in
canibus et alijs animalibus.
Ad secundam propositi dubij partem
R^r affirmatiue. non obstantibus cele
berrimis illis carminibus.
Nos sus auditu, lynx uisu, simia gustu
Vultur odoratu precellit, aranea tactu.
intelligenda enim sunt de excellentia
irrationabilium inter se, uel quantu[m]
ad distantia et remissa obiecta.))
Dubitat^r Item circa idem caput. num
ab Aristotele odorum scientia recte per sapores
tradat^r? et R^r affirmatiue non obstan
te q prius ad hoc dedusit et tractat de gustu
Aristoteles enim ~~capite~~ ordinem dignitatis procedit
et nobilitatis in sensibus considerans
Dubitat^r preterea circa idem caput. An
odoratus consistat in processu mammillari
seu quod idem est An sensorium olfactus
sit processus mammillaris?
et R^r affirmatiue notando a cerebro us
q3 ad ossa foraminosa narium duos canales de
riuari. qui canales ad modum mammillæ in
extremitatibus habent carunculas quas da
et ob id dicu[ntur] illi processus mammillares. ne
q3 admittenda est opinio dicentium consistere
ol

olfactivam potentiam in nervo, quoniam cum huius modi nervus procedat a quinta coniugatione nervorum existente in cerebro, us- que ad ultimas partes narium, contingeret ol- factio sine ulla respiratione, quod esse non potest. Tum etiam quoniam ille nervus po- tius est sensorium tactus

Dubitat etiam utrum odor realiter usque ad sensorium diffundat. Supposito quod odor est qualitas secunda proxime in sicco compre- hendente humidum consistens olfactus im- mutativa) et Rr negative licet alij ali- ter sentiant. solum enim realiter diffun- dit per partem aliquam corpori odorifero propinquiorem (iuxta maiorem aut mino- rem influxum ipsius) per aliam vero aut alias partes aeris ab odorifero remotiores et proximiores olfactui sufficit quod intentio- naliter diffundat odor, et quod eius species in- tentionalis potentiam attingat. signum autem huius est confirmatio manifesta quod Averroes coment. 97. refert. scilicet vultures ad quinquenta milliaria advenisse odorantes corpora occissa in bello Troyano

aeris

Advertendum tamen est a corpore odori- fero fluere exhalationem qua mediante defert odor. non enim ipsa est odor ut quidam falso existimant

In capite decimo agit Aristoteles de gustu ordine enim dignitatis inter ceteros sen- sus hunc tenet locum. dicit autem Aris- toteles gustabile esse tangibile cuius ratio est quod non sentitur per medium externum

ac

ac proinde ut gustet tangi oportet. neque ob id gustus et tactus sunt idem sensus quamuis propter ordinem quem inter se seruant, sint in eodem sensorio, scilicet in quibusdam duobus neruis, quia tertia coniugatio neruorum deriuant usque ad extremum linguae per mediam linguam, quae cuspis dicitur transeunt, ramulosque ad latera spargunt contingunturque palatum, in quo etiam gustus existit. immo in ipso et cuspide principalius quam in neruis. Plurimi asserunt in solis hominibus gustum esse in palato. quod si Aristoteles omnes quinque sensus externos in corde sensit esse, intelligendus est tanquam in primo principio communicante quamuis sic intellectus ueritatem non attigerit omnes enim praedicti sensus a cerebro originem ducunt ut patet ex anatomia a cerebro enim nerui sensitiui deriuantur ut etiam tenet galenus. ^et etiam internos

Super neruos autem istos et super cuspidem et palatum est caro spongiosa. et etiam salina, non ut medium, sed ut condimentum. et uehiculum saporum tanquam medium internum, sicut etiam aer est medium externum ad sonum

Dubitatur itidem circa idem caput

Num dulce et amarum sint extremi sapores? et Respondeo affirmatiue omissis uarijs dicendi modis. notandum tamen primo ex Aristotele de sensu. cap. 4. quod sapor est passio facta ab humido aqueo, in sicco terreo, gustus im

immutatiua ex potentia ad album ~
Secundo notandum est quod saporis species sunt nouem. Scilicet dulce ut mel. Amarum ut fel quae sunt extrema. Pingue quod est iuxta dulce, et salsum quod est post amarum. et alia quinque intermedia scilicet accutum in pipere. austerum in fructibus ante maturationem, acre uel ponticum in limonijs. accidum siue acetosum in aceto. quamuis alij aliter enumerent
In capite undecimo agit Aristoteles de tactu ut suum ordinem seruet ~

Est autem Dubium circa hoc caput utrum caro sit sensorium tactus? Et Respondet negatiue quia alias sensibile positum supra sensum efficeret sensationem (non obstante contraria sententia Auicenne Comentatoris et aliorum)

Dubitatur similiter circa idem caput An tactuj sit necessarium medium externum. quoniam Aristoteles dicit in tactu esse medium internum et externum et Respondet quod ad corpora fluida tangenda nullatenus est necessarium medium externum, qualia corpora sunt aer et aqua ad tangenda uero corpora dura est necessarium medium externum. non ea ratione, qua tactus, tactus est. et corpus tangibile corpus tangibile est, sed quia tangibile et id inquo est tactus corpora sunt. quae non sunt bene regularia plana. et proportionata secundum omnes suas partes licet talia sint secundum aliquas, quae ~~~~ immediate tanguntur. quod autem ut corpora

ra precise sunt non requirant huiusmodi medium externum ex eo patet. quia si lapis intinctus percutiat murum, murus manet tinctus, quod fieri non posset si mediaret aer. Item quia tactus a tangendo dicitur. Item quia sequeretur homines cum portant onera, immo et bestias in aere ambulare sicut in aere volatilia perambulant. et alia sequerentur inconvenientia quae omitto.

Circa idem caput est etiam dubium an scilicet tactus sit una potentia vel plures. et Respondeo esse unam, quamvis videatur esse circa plures contrarietates, habent enim omnes unam rationem tangibilis. quemadmodum etiam in sono est reperire plures contrarietates materialiter consideratas, scilicet acutum grave, magnum et parvum etc.

Notandum autem quod sensorium tactus secundum quoddam temperamentum habet quattuor primas qualitates.

Notandum secundo quod tangibile est duplex quoddam scilicet internum, quod in nobis sentimus, ut fames, et sitis huiusmodi enim per se sentiuntur et similiter voluptas et dolor; aliud est externum, quod sentitur ratione corporis extrinseci. et est probabile esse distinctas potentias tactus circa eiusmodi sensibilia, quamvis resideant in eodem sensorio.

In capite 12 Aristoteles agit universaliter de omnibus sensibus proponens ea, quae sensibus omnibus communia sunt quale est suscipere formas sine subiecto hoc

est

est audentia sine substantia primario &c.
Dubium autem est An species sint ne
cessariæ? et R.r affirmatiue non obstan
te argumento galeni, quod scilicet si essent
species essent imagines, quod esse non potest
cum imago magnæ molis non possit es
se in oculo paruulo. Sed vis huius obiec
tionis eliditur, quod omne quod recipitur ad mo
dum recipientis recipitur.
Est autem species necessaria non ut per
cipiatur ipsa, sed ut ipsa suscepta et me
diante percipiatur obiectum.
Deinde etiam dubium est circa hoc ca
put. Vtrum species sensibilium sint
diuisibiles? et R.r affirmatiue quod si ar
guas quod plura simul uideri non possent, cum
species diuisibiles partem deberent occu
pare pupillæ quæ minima est. Respondeo
quod species tangunt pupillam quasi in punc
to. uel secundo R.r quod quamuis sint in
eadem parte oculi seruant tamen diuersam
oppositionem ad obiecta a quibus procedunt
et propterea res uidentur distinctæ in diuer
sis locis. et proportionabiliter dicendum
est de alijs sensibus. et hic finitur
de libro secundo de anima - // // //

222

In librum 3 de Anima

In hoc libro ingens tredecim capita co[n]tinet tria agit Philosophus. Primo enim de sensibus interioribus disputat quos aliqui ab intellectu non distinguebant. Secundo disputat de intellectu. et tertio de principio motiuo animalium. In capite ergo primo quod incipit textu 128. praemittit ex praecedentibus quinque tantum esse sensus exteriores circa quod dubitat num hoc uerum sit uidebitur enim forsam alicui quum caro sit medium gustui et tactui, hi duo sensus non distinguantur, immo quemadmodum cum caro medium est his duobus sic etiam medium alijs sensibus ac proinde non erunt quinque sensus distincti. Respondetur sed medium non esse idem utriusque sensus si formaliter consideretur. uel quod non inconueniens idem medium duobus sensibus deseruire.

Sensus autem exteriores si de uisu audi[tu] et olfactu fiat sermo indigent medio exteriori ad perfectam sensationem. dico ad perfectam sensationem, aer enim interius motus a uapore a capite descende[n]te. uel ab urgente sono sentit. gustus uero et tactus non indiget necessario medio externo

In capite 2. incipit Aristoteles agere de sensibus interioribus ac primo de sensu communi. explicans primo quod sensus sentit suam sensationem. quod de sensu exteriori intelligendum non est sive de eodem primo actu quo sentit, siue de alio fiat sermo id enim ad sensum communem spectat uel per speciem sensationis. uel per eandem speciem obiecti. quae ex eius praesentia ad dictum sensum peruenit.

No

Notandum autem circa hoc caput est q vehemens sensibile destruit sensum vel ratione alicuius qualitatis vel actionis coniunctae cum ipsa immutatione ut scilicet ratione maxime lucis frigiditatis caloris etc. Unde cum lux segreget et tenebra ob frigiditatem congreget pupillam. hinc fit q qui egreditur a loco tenebroso cum difficultate percipit lucem, q partes pupillae congregatae ob frigiditatem in tenebris, ratione caloris in lucido existentis disgregantur et hic oculi dolent, ut experientia constat. Neque est par ratio in sensu et intellectu quamvis etiam in intellectu sit necessarium aliquod confortans respectu excellentis obiecti. et inde est q intellectus creatus ad videndum deum indiget lumine gloriae. An autem sensus communis resideat in corde ut putavit Aristoteles an in cerebro alij aliter sentiunt nobis tamen probabilius videtur esse in cerebro et ab eo originari. notat autem Aristoteles cerebrum esse maxime frigidum et humidum ut temperet nimium calorem cordis quo alias (nisi temperato) animal dissolveretur.

In capite. 3. altrius Aristoteles de intellectu agit de imaginatione. Dubitari autem hic solet. An phantasia distinguatur a sensu communi. et R. affirmative quamvis videantur habere idem obiectum non enim est idem. q circa sensata sentit communis versatur imaginatio, quae ut est in homi

ne

356

ne dicit cogitativa. et ut est in brutis dicitur extimativa.

est Insuper circa caput istud alia difficultas. Num in parte sensitiva sit aliquid rationis. hoc est an pars sensitiva ex cognitione unius deveniat in cognitionem alterius quod secundum se sit occultum. et Rr negative, non obstante quod Aristoteles primo metaphysice asserit quedam animalia esse prudentiora aliis. id enim de prudentia largissime sumpta intelligendum est. omnis enim discursus innititur alicui principio universali, quod a parte sensitiva cognosci non potest et propterea in parte sensitiva ratio reperiri non potest.

An autem Formice et apes habeant imaginationem? et Rr affirmative propositis tribus gradibus imaginationis. scilicet imperfecta perfecta et perfectiori. Harum enim participant apes et formice. perfectio autem et imperfectio imaginative attenditur penes absentiam vel presentiam obiecti. vel melius penes perceptionem convenientium vel disconvenientium.

In cap. 4. iuxta sectionem grecorum quam sequimur (a quo arabes incipiunt tertium librum) proponit divisionem intellectus in agentem, et possibilem. et circa illud Dubitat. An intellectus secundum se sit pura potentia. cuius occasionem dat Aristoteles dum textu .5. ait intellectum esse potentiam omni actu privatum. et

tangi

tanquam tabulam rasam. cum enim omnia in
telligat debet ab omni actu de se denudari;
quamvis autem intellectus sit in potentia
omne intelligibile, non dicitur esse in potē
tia ad seipsum, nec denudatur a seipso, quia
non intelligit seipsum directe, sed indi
recte, et per speciem alterius,
nec dicendum ullo modo est intellectum
possibilem esse substantiam separatam,
singulare autem sensibile reflexe cog
noscitur ab intellectu per conversionem
ad phantasmata. sic enim non inconve
nit quod materiale intentionaliter in intel
lectum agat immaterialem.
In capite 5. postquam egit de intellectu pos
sibili in potentia, et in habitu, agit de
intellectu agente, et in actu. ostendendo
necessitatem, officium, et substantiam
illius. nec existimare debemus quod sicut
datur intellectus agens ad illuminandum
phantasmata, et producendas species in
telligibiles in intellectu possibili ne intel
ligat (agens enim intellectus non intelli
git) sic detur sensus etiam agens et passi
bilis, obiectum enim materiale de se est
satis proportionatum ad causandam sui
similitudinem in sensu, quod phantas
ma materiale sine lumine intellectus
agentis nequaquam posset facere in intellec
tum possibilem.
nec tamen intellectus agens et possibilis
duae sunt potentiae realiter distinctae immo
una et eadem realiter diversa exercens
munia. et ministeria
et licet Aristoteles intellectum agentem

di

dixerit esse quo est omnia facere non intel
lexit deum intellectus agentis nomine il
lum enim asserit esse quo omnia in esse
intelligibili constituuntur. sicut et possi
bili ait esse quo est omnia fieri quatenus
res omnes passibili intellectu percipiun
tur et intelliguntur a nobis , , ,

An autem Aristoteles animam rationa
lem immortalem esse existimauerit non
satis ex eius dictis colligitur. iam enim in
hanc iam in illam vergere videtur partem
quamuis immortalitatem eius clarius
insinuauerit eius propriam operationem
considerans. neque contrarium aliquid con
cludit si quis obiiciat ipsum dixisse in
1. physicorum. text. 83. se tractaturum
de formis physicis generabilibus et cor
ruptibilibus. intelligit enim de principa
li intentione. praeterea quod ut diximus a
nima rationalis incorruptibilis cum sit
et ingenerabilis forma tamen est com
positi generabilis et corruptibilis
neque est necessarium ut ea omnia quae
habent principium per creationem simi
liter habeant finem. quamuis gallus poeta
cecinerit.

cuncta suos ortus repetunt, materiaeque requirunt
et reddit ad nihilum, quod fuit ante nihil

Sunt autem omnes animae rationales aequa
les quantum ad substantiam et specifi
cam naturam, quidquid Caietanus alio
quin doctissimus in hac parte senserit. ex
diuersitate enim operationum quae a di
uersis animabus emanant quantum vnus
aliae alias in perfectione excedant. solum

vel

colligitur diuersitas instrumentorum et perfectior corporis complexio, non autem animarum substantialis differentia.

In capite 6. Aristoteles agit de intellectu in actu. et diuidit illum in simplicem quo res simplices apprehendimus et in compositum quo componimus.

In capite 7. comparat intellectum in actu ad intellectum in potentia. circa quod dubitatur Utrum compositio intellectus et apprehensio integre propositionis sit unicus actus simplex. an uero plures includat actus. et licet probabilis sit utraque pars probabilior tamen uidetur que tenet unicum esse actum quia licet singulis uocibus ut sonant singuli uideantur correspondere conceptus, et distinctae apprehensiones. apprehendunt tamen non per se sed ut partes propositionis et per modum unius. dubitatur similiter (quoniam Aristoteles text. 26 ait intellectum non errare circa quod est. sicuti neque uisus errat circa colorem) Utrum quod est. idest natura et definitio sit primum obiectum intellectus. et R. obiectum motiuum intellectus prout est in corpore esse ens sensibile, siue singulare. obiectum uero intellectus comprehendens motiuum et terminatiuum est ens uniuersaliter acceptum species autem intelligibiles ad intelligendum esse necessarias et manere transacta intellectione omnino ut certum putamus licet aliqui eas non admittant negantes a phantasmatibus materialibus ipsi intellectui posse. dicitur autem intellectus species retinens memoria

rea. quamdiu autem intellectus est in hoc corpore corruptibili non intelliget nisi imaginatione aliquomodo cooperante secundum probabiliorem sententiam.
Dubitat etiam circa hoc caput. Utrum intelligere formaliter sit pati. et R. quod intellectio enim est actio effectiue procedens ab intellectu. neque iuxta probabiliorem forte dicendi modum, species intelligibiles actiue ad intellectionem concurrunt. sed tantummodo actuant et disponunt intellectum ut eliciat intellectionem qui in quantum species recipit passiue se habet. quemadmodum dicebamus de sensu. Notandum autem quod intelligentiae a nobis pro hoc statu distincte cognosci non possunt. neque per suas species. neque per se ipsas quamtumuis de se sint actu intelligibiles. quatenus confuse bene cognoscantur quamuis hac in re sint diuersi dicendi modi. sicut nec sol ipse maxime visibilis a nostris oculis uideri potest. Huius autem rationem assignare uidetur diuus Thomas dum docet res inferiores anima perfectiori modo esse in ea quam in se ipsis. econuerso autem res superiores anima imperfectiori modo esse in ea quam in se ipsis. omne enim receptum ad modum recipientis recipitur. //
In capite. 8. quae de sensu et intellectu dicta sunt ad unum reducit scilicet ad animam rationalem dicens ipsam esse omnia. quoniam ratione sensus est quodammodo omnia sensibilia. et ratione intellectus omnia intelligibilia

naturaliter

quae dicitur notitia visionis.

In-

In capite 9. cum dubitasset de tribus partibus in definitione animae contentis actum sit. scilicet de uegetatiuo, sensitiuo, et intellectiuo. de locomotiuo nunc disputandum sibi proponit. Post ponit autem Philosophus tractatum de locomotiuo tractatui de sensitiuo et intellectiuo seruando ordinem doctrinae. quoniam motiuum non exit in actum nisi praecedente sensatione uel intellectione. Diuidit autem potentiam in rationalem, et irrationalem et potentias dicit esse infinitas hoc est indeterminati et incerti numeri.

In capite. 10. cum in praecedenti dubitasset de principio motiuo localiter animalium, ueritatem aggreditur explicare et ponit duo principia. nimirum. appetitum. et intellectionem. hoc est quamcunque cognitionem, siue sit sensus, siue intellectus. sensus enim etiam cum appetitu mouet.

Dubitatur autem circa hoc caput utrum intellectiuum. et deliberatiuum sine duae potentiae an una. quia Aristoteles textu 52 ait quod differunt magis quam concupiscitiuum et irascitiuum. quae ut constat sunt duae potentiae. sed Respondetur esse unam eandemque potentiam quamuis deliberatiuum praecedant multi actus Aristoteles ergo noluit dicere, quod differunt non secundum se, sed ratione habituum quos ponunt. Intellectiuum enim ponit habitum speculatiuum; deliberatiuum uero habitum practicum

Notandum autem est quod inter principia motiua potius ponit appetitum quam imaginatio et intellectus quamuis sine cognitione non

mo

moueat appetitus) q3 tam imaginatio
q3 intellectus habent se ut conditiones mo
uentium, non autem mouent per se. si-
cuti approximatio combustibilis ad ignem
non est ej ratio aut principium agendi, ne
q3 per se comburit. sed est conditio ignis co
burentis.

seu ignis ad com
bustibile

Inquirit similiter circa hoc caput. An
potentia motiua et appetitiua distinguan
tur.' Ad quod (quamuis posset Responde
ri esse unam, et eandem potentiam, quae
ut mouet ab appetibilis dicit appetitiua
ut uero mouet dicit motiua) Respondet
cum communi sententia distingui. esse q3
tres potentias motiuas, alia quae mouet
dirigendo, et haec ~~minime~~ im proprie motiua di
citur et est intellectus. Alia est quae mouet
corpus imperando et applicando partes ad
motum. et haec est appetitiua. ~~[illegible]~~. Tertia est quae
mouet exequendo motum partium. quae pro
prie motiua dicit. et haec est cor. et instrum
entum de quo primo inquirit ut ait. diuus
Thomas. et ex his ad quaestionem propositam
~~Respondet~~ patet solutio.

In capite undecimo agit Aristoteles de
principio motiuo animalium imperfectorum
et de principio motiuo, siue de motu hominis
discutit autem in hoc capite et ostendit quod
appetitus est quaedam animae potentia. ab
intellectu et sensu distincta. quamuis enim
uideat circa idem obiectum cum intellectu
et sensu uersari, non tamen eodem modo
neq3 eorum est idem obiectum formale.
Appetitus uero triplex est scilicet naturalis
sensitiuus. et intellectiuus qui est uoluntas

sen

Sensitivus vero appetitus duplex est scilicet
irascibilis et concupiscibilis Anantem
dic vel vna sit potentia problema esse po
terit. irascibilis circa ardua et difficilia v
sat. cuius passiones sunt spes desperatio au
dacia timor. et ira. que quia contrarium
non habet ab ea sic a manifestiori no
minat irascibilis. Concupiscibilis vero
circa conuenientia vel inconuenientia v
sat. cuius autem passiones sunt amor (pri
ma omnium passionum) prosecutio vo
luptas. odium. fuga et dolor.
Solet etiam hic disputari Vtrum preter
appetitum naturalem et sensitiuum sit
intellectiuus appetitus admittendus tan
quam ab vtroque distinctus et R. affirmati
ue. quamuis enim sensitiuj et intellecti
uj appetitus sit idem obiectum materia
le, non tamen eodem modo terminat
neque est idem vtriusque obiectum formale

singula-||re scilicet. et particu||lare bonum|

In cap. 12. Absolutis animae quattuor
partibus. tres animae species inter se confert
scilicet. nutritiuam, sensitiuam. et in
tellectiuam.
In capite denique 13. et vltimo. quod dixe
rat corpus animalis simplex esse non posse
hoc est ex uno elemento. id manifestat
et supponit. quibuscunque reperit aliquis se
nsus, necessario debet reperiri tactus. quo
supposito duas proponit rationes que in tex
tu patent. et haec breuiter dicta sufficiant
pro doctrinali notitia eorum, que Aristoteles
in tribus libris de anima. et interpretes super
ipsum longissime disputant ~||. ~||~||~

quo

quoniam autem animi est in hoc opere sic brevitati incumbere ut nihil de necessarijs tibi deo dante omittatur quae sequuntur de anima annectere operae precium existimavimus.

caput primum

quid sit anima secundum diffinitionem

Anima a quibusdam definitur ut spiritus a quibusdam ut anima: a quibusdam vero ut spiritus et anima. inquantum igitur anima naturam habet spiritus definitur ab Alexandro. sic in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea intellectualis, illuminationis capax ultima revelatione perceptiva ultima dico quia mediantibus angelis percipit. ex hac definitione cognoscimus quod spiritus humanus, qui est anima. inter omnes creaturas immediate post angelos illuminationis divinae sit perceptivus.

Anima vero inquantum anima sic definitur a Remigio Anima est substantia incorporea regens corpus / ex hac definitione habemus quod anima est quasi corporis rector et motor. / Item anima ut anima definitur a Philosopho ut diximus sic. Anima est endelechia corporis physici organici potentia vitam habentis. est autem endelechia. hic. actus primus sive perfectio / ex hac definitione habemus quod anima vivibilis est corporis non omnis, sed soli organico et physico. id est naturali. ad susceptionem animae rationalis disposito /

Item anima inquantum est spiritus

et

et anima sic definit ab Augustino. Anima est omnium similitudo. hec definitio data est per comparationem anime ad creaturas. Anima enim ex sui natura ad suscipiendas omnium rerum tam corporalium quam spiritualium similitudines apta est. Sed advertendum quod quedam habent intelligi per opposita. ut tenebre per presentiam lucis, incorporalia per corporalia: et sic dicit anima suscipere rerum spiritualium similitudines.
Item anime descriptio talis est. Anima est deiforme spiraculum vite. hec descriptio sumitur ex genere. 2. capite. et datur secundum quod anima comparatur ad Deum prout non ex traduce. vel naturali sive seminali ratione propagatur. sed a deo corpori creando infunditur et infundendo creat.
Item Anima sic definit animam. anima est spiritus intellectualis ad beatitudinem in se. et in corpore ordinatus. Hec definitio datur in revelatione anime ad finem. secundum quod non solum separata beatificatur in se sicut angelus, immo et in corpore glorificatur ipsius beatitudo ampliatur.

caput. 2. quid sit anima secundum rem.

Circa hoc varia fuerunt Philosophorum placita. Plato enim dicit animam esse numerum seipsum moventem / Aristoteles endelechiam. Pythagoras armoniam / Hypocrates spiritum tenuem / Heraclitus lucem / Democritus spiritum ex athomis compositum / Achrotomius Hypereus ignem

203

vigorem / Parmenides eam dicit esse de terra et igne / epycurus autem ex aere et igne . Inter has autem diversitates nos sequimur dicta sanctorum . et fidelium magistrorum dicentium quod anima est substantia spiritualis et rationalis ad vivificandum corpus humanum de nihilo creata . est autem creata perfectibilis et imperfecta quantum ad scientiam et virtutes : perfectissima tamen est quantum ad potentias naturales . et quia incorporea est sensui non est subiecta . neque secundum dimensionem extensiva ; quantitatem enim habet anima , ut dicit Augustinus non dimensivam , sed potestativam et virtualem . et quia simplex est anima ideo neque augmenti nec decrementi est susceptiva quia neque in corpore maiori maior , neque in minori minor reperit , ut dicit Augustinus . multitudo quoque potentiarum in anima non ponit maioritatem in animae natura sed multiplicitatem effectuum .

Anima etiam est vita perpetua scilicet per memoriam , intellectum et voluntatem ad imaginem dei factam , capax virtutis et vitij , susceptibilis poenae vel premij arbitrio libera , potentijs habitibus et affectionibus decorata , caret figura , pondere et colore . passibilis et mutabilis est . eo magna , quo capax est aeternitatis . eo rebus quo naturaliter appetens est bonitatis . eo bona quo particeps est divinitatis ~

caput . 3 . quid sit Anima secundum Nomen -

Anima dicitur inquantum corpus animat et vi

vivificat. mens in quantum recolit. animus dum vult. ratio dum recte iudicat. spiritus dum spirat. vel quia spiritalem naturam habet. sensus dum sentit. memoria dum recordat. voluntas dum consentit. Haec nomina diversa sunt animae. non propter essentiae pluralitatem, sed propter affectuum multiplicitatem et operationem. dicitur anima ab a. quod est sine. et nama quod est sanguis. ergo sit sine sanguine. vel dicitur ab a. quod est vita. et nemein quod est tribuere. ergo anima vitam tribuit. vel dicitur Anima. quasi anemos. id est ventus. quia spiritus est

caput. 3. de triplici anima.

Actus animae triplex est scilicet vegetare sentire et ratiocinari. et secundum hoc distinguitur animae potentia triplex. scilicet vegetabilis. sensibilis. et rationalis. de quibus dicit Ambrosius quod anima vegetabilis appetit esse: sensibilis bene esse. rationalis autem optime esse. ac proinde numquam quiescit donec optimo coniungatur. propter hoc in amoris in deum movetur. tamquam ad centrum in quo summa delectatione fruatur. Hae autem tres potentiae in diversis substantijs tres animae dici possunt. nam vegetabilis est anima in plantis. sensibilis in brutis, rationalis in hominibus. In homine autem tres praedictae animae una sunt essentia, sed differunt in potentijs neque obstat quod successive ac diversis temporibus in homine manifestantur. hoc enim est a virtute formativa, quae rationabiliter prius

dis

disponit ad vitam quam ad sensum. et prius ad sensum quam ad rationem. presertim cum natura non in instanti et subito, sed paulatim et successive operet. cum autem anima rationalis infundit corpori. tunc predictae primo infusae potentiae non habent deinceps actiones suas a virtute formativa sed ab ipsa anima. Anima igitur duas primas potentias vegetabilem scilicet et sensibilem exercet tantum in corpore: tertiam vero exercet et habet etiam a corpore exuta. Animae item vegetabilis et sensibilis non debent dici animae in homine, nec dividi ut animae, sed ut potentiae. Neque anima vegetabilis in sensibilibus dicenda est anima sed potentia. Anima autem vegetabilis in solis vegetabilibus non potentia sed anima vocitanda est.

caput. 4. de Potentia animae Vegetativae.

Anima vegetabilis tres vires habet scilicet generativam, augmentativam, et nutritivam prima est ad conservationem speciei. secunda ad conservationem individui. tertia ad perfectionem subiecti. Virtuti autem nutritivae quattuor deserviunt. scilicet virtus attractiva quae assumit necessaria in nutrimento. digestiva quae separat conveniens ab inconveniente in eodem alimento. retentiva quae tamdiu cibum retinet in suo loco, donec debitam recipiat alterationem. Item expulsiva quae expellit quod superfluum est in nutrimento. Sed ante omnes has est appetitiva

caput. 5. de potentiis apprehensivis animae sensibilis.

Ani

Anima sensibilis duplicem habet potentias,
scilicet apprehensivam, et motivam. Appre
hensiva dividitur in apprehensivam de foris,
et in apprehensivam de intus. vires appre
hensivae de foris sunt quinque exteriores sens9
scilicet visus audit9 etc. vel potentiae exterio
res. vires autem apprehensivae de intus sunt
quinque potentiae animae sensibilis interiores.
scilicet sensus communis, imaginativa, aestimativa
phantasia. et memoria. Tradunt autem
peripathetici omnes vires istas organicas esse
et q, per instrumenta corporalia suas opera
tiones perficiunt. ergo sunt circa particularia
tantum. omnis enim forma particularis in
materia aliqua est. quoniam forma accepta
sine materia est universalis circa quam opera
t intellect9. ista facile est videre in sensib9
particularib9, quoniam illi non apprehendunt
nisi per rei sensibilis praesentiam. de virtuti
bus autem interiorib9, quae sunt imaginativa
aestimativa etc. idem est quoniam in illis o
mnib9 est apprehensio formae singularis, se
cundum situm partium eius, lineamenta et
quantitatem. omnes istae potentiae passivae
sunt. et patiuntur a formis et individuis quae
sunt principia cognitionis sensibilis. sensi
bilis inquam. q duplex est cognitio intel
lectualis, quae orit ex eo, quod proprie per in
tellectum habet dignosci. ut formae communes
et huiusmodi sensibilis est quae provenit ex
individuis et obiectis sensuum particularium
quae sunt principia cognitionis sensibilis
Sciendum autem q nulla potentia apprehé
siva sensibilis retinet id quod apprehendit,
immo id quod una apprehendit. alia retinet

no

263

Notandum ergo est q alia virtus est que bene tenet. et alia que bene recipit. et ista que bene tenet perficit frigido et sicco. at illa que bene recipit perficit humido —

— Caput. 5. de sensibus particularib.

Sensus particularis in quinque dividitur scilicet in visum auditum odoratum, gustum et tactum. qui in multis conveniunt et in multis differunt. conveniunt enim in hoc q sunt virtutes passive. sentimus enim intus suscipientes, non extra mittentes. sensibile autem positum supra sensum non sentit. et sunt omnes sensus perceptibiles singularium non universalium. ad quem habet sensum exteriorem duo nervi. unus ad sentiendum quid agit contra exteriora alius ad motum voluntarium, qui agit ut vis anime interior. et ad organum dirigit intentionem. In omni sensu oportet esse proportionem sensibilis ad sensum, q in medijs delectant et in extremis corrumpunt. Ad sentiendum autem aliquid oportet obiectum esse presens. et medium deferens et organum sanum. atque convenientes et anime intentionem actualem. omnes sensus unam habent originem scilicet sensum communem. a quo velut linee a centro exeunt

Differunt etiam sensus particulares in multis, nam quilibet habet speciale instrumentum. differunt in obiecto. differunt in medio deferente q gustus et tactus habent medium intrinsecum. alij extrinsecum. differunt in apprehendendi velocitate, q visus citissime quantumvis remo

mota apprehendit. differunt in situ q̃ supremus est visus, post auditus, deinde alij per ordinem. differunt utilitate q̃ gustus et tactus maxime necessarij sunt ad conservationem individuj et speciej. gustus enim descernit cibum, per quem animal a nocuis servat incolumis. et tactus percipit qualitates sensatorum, sicut calidum et frigidũ et huiusmodi ut animal declinet extrema talium qualitatum, ne corruptionem incurrat. differunt generalitate q̃ tactus in omnibꝰ reperitur corporis partibus non determinans sibi organum speciale. differunt etiam et in impressionum retentione. sensꝰ enim grossiores fortius retinent suas impressiones sicut patet in tactu

Notandum etiam q̃ videmus et visu et oculo sed differenter. quoniam visu videmꝰ effective, sive formaliter: visu autem videmus instrumentaliter. eodem modo dicendum est de ceteris sensibus. Anima vero alienat a sensibus tripliciter. Primo in somno. Secundo in extasi magis. et tertio in morte maxime

capitt 6. De sensu cõmunj

Sensus cõmunis est potentia que omniũ sensuum particularium obiecta apprehendit. sicut enim diximus sensus particulares ab eo tanq̃ a centro dimanant. et sensatorũ suorum similitudines ad sensum communem reducunt, et transmittunt, quo mediante de singulorum proprietatibꝰ iudicant et discernunt. Unde sciendum q̃ sẽsus cõmunis est fons a quo omnes sensus ex

te

teriores oriunt et ad quem omnis motus sen
sibilium refert sicut ad ultimum finem.
Hec potentia quedam habet in quantum sen
sus. et quedam in quantum communis est
in quantum enim sensus est. habet recipe
re rerum species sine materia. et tamen pre
sente materia. In quantum communis est ha
bet duo. quorum alterum est iuditium sen
sibilium. per quod nos apprehendimus nos ui
dere quando uidemus. et audire quando audi
mus. et sic de alijs. nisi enim hoc iuditium
esset in animalibus non satis esset uidere uti
le. et secundum alios sensus apprehendere
secundum est multa sensata comparare di
cendo unum esse dulce. aliud uero dulcius
et hoc ideo sensus communis habet. quia ad ip
sum referunt sensata omnium sensuum.
Hec uirtus est in anteriori parte cerebri et
probo ubi concurrunt nerui sensitiui quin
que sensuum. qui locus medullosus est et hu
midus

caput .7. De ui imaginatiua

Vis imaginatiua potentia apprehensiua
est in qua imagines rerum sensibilium re
seruantur. hec autem uirtus plus abstrahit
quam sensus. quia sensus non suscipit formam nisi
presente re. ista autem formam conser
uat etiam re absente. In hoc etiam imagi
natio differt a sensu communi. quia hic indiget
presentia rei exterioris sicut et sensus parti
cularis. imaginatio autem non. unde the
saurus formarum uocatur. quia eas a sensibus
ut diximus acceptas conseruat. Hec etiam
in anteriori parte cerebri post sensum commu
nem

nem habet sedem. et hibernalis est durities ex frigiditate cerebri proveniens. ubi imaginativa retinet species a sensu communi acceptas

Caput 8 De Virtute æstimativa

æstimativa est quæ a forma acquisita intentiones elicit, quas sensus non percipiunt. qua fugit ovis lupum. et lupus miseret filio suo quod fieri non posset sine cognitione talis individui. scilicet quod sit filius suus. quem ad modum et ovis apprehendit lupum ut inimicum et occisorem sui quæ per sensum fieri non possunt. æstimativa differt ab imaginatione; quoniam imaginatio solum retinet formas apprehensas per sensum communem. et ad imaginationem solam non sequitur effectus misericordiæ vel tristitiæ, fuga aut prosecutio ad æstimationem autem statim sequitur quodlibet istorum. Unde sicut intellectus practicus se habet ad speculativum. ita se habet æstimativa ad imaginativam. et ideo æstimativa non penitus apprehensiva est sed etiam motiva quæ determinat animal ad aliquid appetendum vel fugiendum. cum enim animal movetur ad cibum oportet imaginem cibi esse in anima. sed æstimatio non solum movet. sed etiam apprehendit. apprehendit autem intentiones non rationis sed naturæ. non enim apprehendit quid sit syllogismus. nomen aut verbum. vel amicitiam aut inimicitiam commodum aut incommodum. ponitur autem hæc virtus in prima parte mediæ cellulæ cerebri. quæ calida est ex motu multi spiritus ad ipsam.

Caput nonum de Phantasia

Phantasia est virtus vel potentia componens imagines cum imaginibus. et intentiones

cum

cum intentionibus. et imagines cum inten
tionibus. componit imagines cum imaginib,
ut est apprehendere aliquid esse album. uel
nigrum: aut diuersas formas componere. et
fingere chimeras. componit etiam intentio
nes cum intentionibus ut patet in oue. que
apprehendit filio suo prebenda esse ubera, et a
lienum esse repellendum. componit etiam i
magines cum intentionibus ut cum ouis ap
prehendit formam lupinam esse fugiendam
per phantasiam habet maior cognitio que in
anima sensibili haberi potest in brutis. per hanc
enim non solum sciunt presentia. sed etiam pro
uident futura. per hanc nidificant. et prouidet
sibi de cibo in futurum et tempora longinqua
per hanc. id esse idem, et aliud diuersum agnos
cunt, admodum quo scientia profert per modū
affirmationis, et negationis. per hanc anima
lia unum eligunt siue amplexant. et aliud
respuunt et auersant. ad electionem autem
et refutationem prę exigit scientia et discre
tio, ac proinde quidam affirmarunt phanta
siam esse aliquid rationis. sed reuera animę
sensibilis non conuenit proprie eligere. sed
similitudinarie. Hęc a multis in homine uo
cat cogitatiua, cum tamen cogitare proprium
sit rationis. Phantasia operat in somno eti
am, sicuti et in uigilia. quantum in somnis
res presentes fiant nascitur ex eo quod fit conuersio
ad sensum comunem.
ista potentia quę in homine rationi est coniunc
ta ab ea accipit agendi et operandi regimen.
sed quoniam ratio diuersificat secundum di
uersa de quibus ratiocinatio fit, ideo multi
plicant ualde in homine phantasię operatio
nes. In brutis autem animalibus phantasia
regit secundum instinctum naturę. et quia

tu-

ra uno modo est in habentibus speciem unam ideo conceptio phantasiæ in talibus operatur uno modo. Et inde est quod omnis hirundo uno modo fabricat nidum suum

Dixerunt uero quidam philosophi quod in brutis predicte uirtutes potius aguntur quam agant. Sed in homine potius agunt quam agantur. quia bruta mouent secundum impetum, et impulsum appetitus naturalis. motus autem humanus secundum regimen rationis

Notandum autem quod melancholici infirmi et amentes multas habent phantasias. Sed hoc non fit ex illustratione per imaginationes rerum sensibilium. sed ex passionibus naturæ. et confusione spirituum ascendentium ad cerebrum et caput conturbantium. tales enim spiritus diuersarum imaginationum inuolutiones efficiunt. et horribiles generant visiones et conceptiones

Secundum insuper quod bruta citius recipiunt influxa primi motoris quam homines. sicut patet in formica, quæ quando cibum colligit intra tres dies non pluit. Et gallus cantum suum per tempus uariat quia mutationem aeris ex influxu primi motoris presentit. Huius autem ratio est quoniam homines nimis occupant circa conceptiones suas conferendo componendo et diuidendo. bruta uero non sic immo operantur secundum instinctum naturæ

In homine autem huiusmodi virtus plurimum impedit intellectum. quia occupat animam compositione. et diuisione imaginum. non solum acceptarum a sensibus. sed etiam fictarum. maxime autem impedit intellectum quando aliquid de celestibus et diuinis imprimit ei. et hoc ideo quia tales conceptiones intel

lec

lectus sustinere et ferre non potest. nec sunt
similes imaginationibus et fictionibus phan
tasie. Phantasia vero locum sibi vendicat
in medio mediæ cellulæ cerebri tanquam cen
trum inter memorativam et imaginativam
quia phantasia convertit se tam super formas
quas accipit imaginativa per sensum: quam su
per intentiones, quas reservat memoria. et
tunc istas formas ac intentiones dividit ac
componit.

Caput Nonum de memoria

memoria repositorium est preteritorum re
servat enim memoria intentiones per esti
mationem a figuris rerum elicitas. Anima
per memoriam mediantibus rebus sensibilibus
redit in ipsas res sensibiles, que sunt extra ip
sam. et propter hoc oportet actum memorie
duas precedere operationes: quarum una est
hoc esse receptum; et hec est operatio sensus
communis, et in hoc memoria incipit. secun
da est hoc esse conservatum apud nos, quod
fit per imaginativam: oportet etiam quod an
te memoriam, quedam virtus operetur que ex
figuris rerum dividat rerum intentiones re
rum singulares.

In hoc autem differunt imaginatio et memo
ria. quia illa conservat species rerum, hec conser
vat intentiones specierum.

Sciendum quoque quod memoria differt a reminis
centia. quia memoria discrete et distincte rever
tit ad res componendo intentiones distinctas
cum imaginibus. Reminiscentia autem sive
recordatio est motus quasi interceptus, et
abscisus per oblivionem. et est cum collatio
ne

ne temporis loci et huiusmodi. Reminiscē
tię etiam modus non est uniformis, sed causa
tur ex pluribus principijs circumstantibus, illud
cuius proprie est reminiscibilitas, cum sit prin
cipium multorum prius memoratorum, nam cum
per memoriam fiat rerum apprehensio, quod eędē
res prius fuerint in se, vel in sensibus alijs cogni
tę, patet. quia si quis res totaliter est oblitus nō
potest per memoriam recordari se esse oblitum
sed si oblitus est in parte, tunc per id quod re
mansit potest reminisci se quandoque scivisse
potest etiam ad id quod oblitus fuerat redire cū
illius adiutorio, quod remansit memorię. per
collusionem reminiscentię.
Alia etiam est differentia inter memoriam
et reminiscentiam, quia memoriam multa par
ticipant animalia, sed reminiscentia solius
rationis est. quia reminiscentia est quędam in
vestigatio, quę sine ordine rationis non est
nec sine deliberatione. per quę antecedens or
dinat ad consequens. Sane cum quis reminis
citur, volvit ea quę non eo modo, quo per sē
sum, sed per intellectum apprehendit. hoc
non fit per memoriam, quia memoria talia
non reservat. sed intellectus convertit se
super ea quę habet apud se, et ea reducit
ad actum, quę habet in habitu. iste autem
habitus manet actualiter apud intellectū
possibilem, qui est locus specierum univer sa
lium. unde et universalia prius specu
lata remanent apud ipsum, tamquam in loco
suę generationis etiam actu, quando illa
non considerat. Intellectus autem possibi
lis ad has species, quas sic habet apud se cō
ver

uertit. uel ab eis auertit quando vult
Vltimo notandum est q memorialocat
in posteriori parte cerebri. quilocus est sic
cus ob neruos motiuos qui oriuntur ex
ipso.

caput 10 De Vi sensibili et motiua.

Sequit de ui sensibili et motiua que mo
uet quandoqz spiritualiter. quandoqz cor
poraliter. primo modo dicit appetitiua
et mouet dupliciter. aut diligendo. aut
odiendo. et diuidit in concupiscibilem
et irascibilem. per quas appetit anima
bonum. uel insurgit contra malum et
ab his uero duabus scilicet irascibili et
concupiscibili oriunt quattuor affectio
nes. scilicet gaudium. spes. dolor et timor
nam de bono presenti gaudemus. si absens
est speramus. similiter si presens est ma
lum de quo irascimur dolemus. si absens
est timemus.
Sensualitas est uis animae sensibilis mo
tiue et ad idem mouet ad quod concupis
cibilis et irascibilis. sensualitas enim ap
petit que corpori delectabilia sunt. ac no
ciua refugit. differt tamen sensualitas
a concupiscibili et irascibili. qz sensuali
tas magis coniungit corpori. et quemad
modum in brutis. ita in homine nulla le
ge perstringit quin semper in appetitum
rerum ad corpus pertinentium moueat
sed concupiscibilis et irascibilis coniungu
tur rationi et prout sunt in homine ratio
ne frenantur. ac regunt uirtutibus que

sub

subiectam in ipsis. est enim temperantia in concupiscibili. et fortitudo in irascibili. et sic de alijs

Sciendum autem quod vis motiva sensibilis movet corporaliter. et sic dividitur in virtutem naturalem, vitalem et animalem. quarum prima locum suum habet in epate. ut in proximo principio cum primum principium sit cor. Secunda in corde. tertia in capite, ut in proximo principio. primum enim principium est cor. virtus enim naturalis est motiva humorum, vitalis motiva pulsuum. et animalis motiva membrorum.

Dicimus ergo quod virtus naturalis est motiva humorum mediantibus arterijs. et venis que radicantur in epate secundum galenum sed secundum Aristotelem radicantur in corde et hoc per spiritum naturalem. est autem spiritus naturalis substantia subtilis et aerea in calore in corde generata. hic sanguinem ad singula membra impellit. ex quo corpus vegetatur. virtus vitalis est motiva pulsuum medijs arterijs que radicantur in corde. spiritus autem vitalis est idem qui et naturalis. idem dico in substantia. sed differens in virtute et qui naturalis est. hic per arterias ad membra corporis se diffundens ministrat ipsum corpus tanquam instrumentum. virtus animalis est motiva membrorum mediantibus nervis qui radicantur in capite. et hoc per spiritum animalem. est autem spiritus animalis idem qui et naturalis et vitalis. sed animalis dicitur cum ad cerebrum devenerit. is ceteris subtilior, et per nervos ad organa sentiendi dirigitur. ut sensus

262

sus et motus secundum los cum ex inde generet in corpore animali.

circa uires istas denique sciendum est quod cum uirtutes animales intendunt, tunc natu rales remittuntur. et ob id in homine dedito studio aut meditationibus, minus opera tur uirtus nutritiua, generatiua, et aug mentatiua. ex quo patet quod concupiscen tia carnis domatur in viro studioso. et inde ait Hieronimus ama scientiam scrip turarum, et carnis uitia non amabis.

Preterea quando uirtutes animales re mittuntur naturales intendunt. sicut patet in somno, qui describitur esse quies uirtutum animalium cum intensione naturalium.

cap. 11. De Potentijs anime Rationalis

Tria sunt in anima ut ait Philo sophus. scilicet potentie, habitus et passi ones. et potentie quidem sunt innatae habitus autem sunt acquisiti, uel infusi passiones uero sunt illate, uel innatae. habitus sunt acquisiti ut patet in scienti et uirtute politica, nam ex frequenti stu dio homo acquirit scientiam. et ex frequen ti bene agere fit homo bonus bonitate uir tutis politicae. sunt et habitus quando quod non per acquisitionem, sed per infusionem, si cut sapientia fuit infusa Salomoni. et uirtutes theologicae confertur quotidie paruulis in baptismo et etiam poenitenti bus in iustificatione. et ex istis non gene rantur tales habitus, sed potius e conuerso ex talibus habitibus eliciuntur boni actus ex po

ten

tentijs. Unde in habitibus acquisitis sequitur quales sunt habit actus tales sunt et habitus. sed in habitibus infusis e contrario scilicet quales sunt habitus, tales sunt et actus est tamen uerum quod sicut habitus acquisiti generantur per actus, ita et generantur passiones sed non meritorias in quantum tales passiones sunt illatae ab extrinseco. uocat autem passiones philosophus ipsas receptiones obiectorum: sumuntur et aliter passiones, ut dicantur affectiones, sicut dolor, timor, spes, et gaudium

caput. 12. De diuisione Potentiarum Animae.

Nunc ad diuisionem potentiarum animae accedamus. Philosophus ergo principaliter diuidit animae potentias, in cogitatiuam et motiuam, quas ~~intellectum~~ appellat intellectum et affectum, ipsum autem affectum intelligit uoluntatem. Potentia autem animae tunc dicitur intellectus dum est apprehensiua. et dicitur uoluntas dum est motiua. Item quaedam sunt uires animae separatae a corpore ut uelle et intelligere secundum quas anima non unit corpori sed unit ueteri corpore scilicet phantasiae. quae sic se habet ad intellectum sicut color ad uisum ut ait Philosophus.

quaedam uero sunt uires inseparabiles a corpore ut sunt uegetabiles et sensibiles. et quantum ad essentiam, et quantum ad operationem, ut in brutis: sed in hominibus separantur uires usque a corpore quantum ad essentiam licet anima operationes earum extra corpus exercere non possit. in brutis uero sim

Philo – theologus

./.

pliciter pereunt quantum ad utrumque —
Item anima potentias quasdam communes habet cum brutis . ut est sensualitas . sensus particularis . sensus communis . imaginatio . estimatio . et memoria . quasdam uero habet non communes cum illis . ut est ratio . intellectus . et huiusmodi .

Item anima habet uires quasdam quoad se . ut est ratio uoluntas liberum arbitrium quasdam habet quibus corpus corpori permiscet . ut est uis naturalis . uitalis . et animalis . de quibus dictum est supra

ex dictis patet potentias quasdam esse organicas . quasdam non . Item colligitur quod anima rationalis habet omnes potentias anime uegetabilis et sensibilis , sed non in quantum rationalis est . ut sic enim habet intellectum . et liberum arbitrium et huiusmodi . et hoc est quod dicit gregorius . omnis inquit creatura aliquid habet homo . habet namque homo commune esse cum lapidibus . uiuere cum arboribus . sentire cum animalibus intelligere cum angelis . quod quidem enim nobilitatis habent natura inferiores habent superiores . sed perfectiori modo et nobiliori et similiter quod possunt inferiores possunt et superiores . sed perfectiori et nobiliori modo et propter hoc manifestum est quod omnes uires quibus communicamus cum brutis differunt specie prout sunt in nobis . et in eis .

— caput . 13 . De Potentijs cognitiuis .

quattuor assignant differentias uirtutis intellectiue . prima secundum diuersitatem nature . et sic intellectus diuidit in agentem et possibilem . Secunda datur secundum differentia

tiam obiecti. Et sic intellectus dividitur in spe culativum. et practicum. tertia assignatur secundum differentiam dignitatis. et sic dividitur ratio in partem superiorem. et inferiorem. quarta consideratur secundum comparationem ad actum. et sic dividit intellectus in habitum et actum; in habitum quidem ut possit intelligere quando vult; in actum vero quando actualiter ad intelligere se convertit, et ad intelligibile. differentia vero intellectus in effectu. et eius qui dicitur adeptus sumitur secundum maiorem et minorem perfectionem ipsius intellectus possibilis. nam cum ipse intellectus possibilis recipit species mediante lumine intellectus agentis, tunc dicitur intellectus in effectu, et etiam in habitu intellectus vero cum recipit perfecte lumen secundum formalem coniunctionem, tunc dicitur intellectus adeptus.

Diligenter autem animadvertendum est quod omnes differentiae intellectuum praedictae sumuntur vel secundum actum, vel secundum habitum, vel secundum modum intelligendi. et nulla sumitur secundum divisionem potentiae cognitivae, nisi prima tantum secundum quam dividitur intellectus in agentem et possibilem.

caput. 14 De modo cognoscendi

Res aliter cognoscuntur a deo, aliter ab homine, et aliter ab angelo. ipse quoque homo aliter cognoscit deum, aliter creaturas intellectus ergo divinus cognoscit res ex se ipso, intellectus autem angeli cognoscit res per species earum sibi concreatas. sed intellectus humanus per species suae similitudi

nes

nes a rebus ipsis acceptas et abstractas per sensum prius cognitis. Unde sciendum quod sicut sensus cognoscit res presente obiecto et sicut imaginatio cognoscit absente obiecto et tamen cum appendicijs materiae ita intellectus cognoscit sine appendicijs materiae sub intentione universali.

Anima igitur per intellectum aliqualiter omnia cognoscit et attingit cognoscit eternum deum supra se et seipsam in se et angelum iuxta se, et quidquid coeli ambitu continetur infra se.

Quis sit autem modus cognoscendi deum si roges. Nota quod intellectus humanus non cognoscit deum per abstractionem sicut alias res. et hoc ideo quia similitudo abstracta simplicior est illo a quo fit abstractio deo autem nihil simplicius est. altera ratio est quia in abstractione oportet esse universale et particulare. particulare quidem a quo fit abstractio. universale vero ipsum abstractum. horum autem nihil cadit in deo. cognoscit igitur deum naturali cognitione, quia intellectus possibilis informatus lumine intellectus agentis quod est similitudo primae lucis. in hac similitudine cognoscit lumen quod est deus. Sciendum etiam quod per sensum cognoscimus particularia sed per intellectum universalia. et quando intellectus convertit se ad particulare, ut ipsum apprehendat tunc similitudo abstracta a particularis erit universalis et non particularis Item nihil venit in intellectum nisi per sen

sum

sum et hoc fit duobus modis scilicet uel simpliciter uel per accidens. Simpliciter quidem sicut intelligimus sensibilia prius per sensum apprehensa. per accidens autem quando intelligimus sensibilia per effectum.
Notandum est etiam q. aliud est rem per cognitionem in intellectum uenire, et aliud in re iam intellecta uersarj qr tunc cognito rej per sensum uenit in intellectum sicut dictum est. Sed cum intellectus iam rem apprehendit delectat in illa, et negociat sine sensuum adminiculo
Ad plene autem secundum hoc aduerte q. et per particularia cognoscunt uniuersalia et e conuerso per uniuersalia cognoscunt particularia. et hoc sic patet qr duplex est uniuersale. alterum scilicet abstractum, et alterum confusum scilicet prout est in particularj. Dicimus ergo q. ad cognitionem uniuersalis abstracti uenimus per particularia, sicut in pueris in quibus prius operat sensitiua qm intellectiua uirtus. qr prius intelligunt particularia per sensum. et postea uniuersalia per intellectum. et sic etiam philosophi inuenerunt modum syllogizandi per intellectum et concludendi per inductionem, cum ex multis particularibus unam inferunt uniuersalem propositionem. Sic. Plato est animal. Aristoteles est animal et Cicero est animal. ergo omnis homo est animal. E conuerso est in uniuersali confuso. quoniam per talem uniuersalem uenimus in cognitionem particularium. ut patet cum uidemus hominem a remotis. tunc enim

nō

non percipimus nisi q corporea substantia est. deinde per modicum cognoscimus esse animal. deinde cum magis appropinquat percipimus esse hominem. et tandem propius accedente cognoscimus esse Petrum. Contingit autem plura scire ut dicit philosophus qr scire dicit habitum manentem in intellectu. sed unum intelligere quia intelligere dicit actum transeuntem intellectus quia non potest esse duplicatus. intellectus enim ad unum solum se potest actualiter convertere. et forte est q quando quis habet simul duos actus rationis. alter est intellectus, alter memoriae sine consuetudinis. Ut q. recitat quis horas et eodem tempore simul quaerit concordantias. vel denarios enumerat. unum illorum scilicet numerare denarios vel quaerere concordantias est actus intellectus. sed recitare horas est actus memoriae. sicut etiam animal brutum sine regimine intellectus redit ad domum in qua morari et cibum sumere consuevit

Item nota q ad intelligentiam rei non requiritur res intelligibilis praesentia. sed tantum praesentia similitudinis eius. qr res non cognoscit per essentiam. sed per similitudinem suam et econverso. et inde est q intellectus apprehendit remota sicut propinqua

cap. 15. De intellectu agente et possibili

Intellectus agens est qui abstrahit species ab imagine sive phantasia, et sua irradiatione facit universales. et ponit res in

in

intellectu possibili. nam sicut ad visum cor-
poralem exigitur lux abstrahens intentiones
colorum. id est similitudines a colorato et po-
nit eas in aere. non quidem secundum speciem
sed secundum intentionem; id est similitu-
dinem: Sic intellectus agens qui est lux ani-
mae ponit species abstractas a phantasia in
intellectu possibili. non quidem actualiter
sed secundum intentionem. id est similitudi-
nem / quare ~~autem~~ inter imaginationem et
intellectum possibilem non sunt potentiae
eiusdem speciei. quoniam altera est potentia
animae sensibilis, altera animae rationalis
Intellectus autem possibilis dicitur qui potest re-
cipere tales species. sed nondum recepit eas
cuius exemplum est tabula nuda nullam
picturam habens quamcunque tamen potens
habere / Sane cum intellectus possibilis ta-
les species receperit, tunc sicut habes supra
vocatur intellectus in effectu vel in habitu
cum vero illustrat multitudine specierum
sensibilium tunc est intellectus adeptus ~
qualiter autem eiusmodi species remane-
ant cum intellectu possibili. vel qualiter
ad eas fiat per reminiscentiam conversio
et reversio supradiximus in capite de me-
moria. Porro intellectus agens et possibi-
lis differunt sicut lux et illuminatum
et sicut perficiens et perfectibile. quia ut di-
cit philosophus intellectus agentis est omnia
facere. sed intellectus possibilis est omnia
fieri. ¶ Ut plenius innotescat notandum

q. sicut ad hoc q. per speculum aliquid uide
atur . tria sunt necessaria scilicet specu
lum quod aptum natum est recipere im
pressionem corporum obiectorum . colorau
tem in corporibus obiectis . et lux qua mo
ueat colores corporum obiectorum . quia sine
luminis influxu quantumcunque obsita
tur non sunt receptibiles ab speculo : sic
similiter ad hoc ut aliquid intellectu per
cipiamus . requirit intellectus possibiles
aptus recipere species . et species speculate
apud intellectum possibilem . et tandem ter
tio lumen intellectus agentis irradiantis
super phantasmata . ut producant speci
es quibus fiant intelligibilia in actu

cap. 16 De intellectu specula tiuo et prattico

Sequit de intellectu speculatiuo et prat
tico qui ambo in cognitione consistunt
sed differunt in hoc q. speculatiuus cognos
cit uerum in ratione ueri . pratticus au
tem cognoscit uerum in ratione boni.
Item intellectus speculatiuus uocat spe
culatiua cognitio, et pratticus dicit cognitio
affectiua . Item finis speculatiui est ue
rum finis autem prattici est opus / Item
per speculatiuum intelligimus recte sed
per pratticum recte uiuimus / Intellectus
pratticus uocat operatiuus. q. dicit a pra
xi. quod est operatio / Item pratticus diui
ditur in rationem et synderesim, Ratione

to diuidit in superiorem et inferiorem de quibus per ordinem est dicendum.

Caput 17. De Ratione et de Partibus ipsius.

Ratio est uis animæ non solum cognitiua sed etiam motiua. ratio autem cum indicat aliquid esse bonum uel malum et ibi sistat dicitur cognitiua. Si autem ulterius procedit et indicat esse bonum ut fiat sic dicitur motiua. Si uero adhuc ulterius procedit ut non solum indicet esse bonum ut fiat sed etiam id appetit dicitur liberum arbitrium, quoniam liberum arbitrium includit rationem et uoluntatem. Ratio etiam ut se habet ad bonum particulare diuiditur in partem superiorem, et inferiorem. superior hic diuinis ac æternis intendit, inferior de transitorijs indicat et ea disponit. Item superior pars accipit rationes per leges diuinas, ut hoc est faciendum quia deus præcepit, pars autem inferior accipit rationes per leges humanas. ut hoc est faciendum quia honestum est uel quia expedit Reipublicæ Item superior pars rationis dicitur uirtus quæ licet usque ad contemplationem æternorum se extendat, differt tamen ab intelligentia, quia intelligentia negociatur in æternis per modum rationis uel intentionis ratio autem non sic sed conferendo et ratiocinando. differt autem ratio et alio modo ab intellectu, quoniam intellectus apprehendit esse rei absolute, ratio autem cum colla-

tio

tione unius ad alterum / inferior pars rationis dicitur multipliciter, que quia circa res corporales uersatur coniuncta est sensualitati. et sepe allicitur ab ea. unde et Eve non semper sibi porrigi pomum ideo sibi celebram uicinam. Ratio tamen inferior et superior idem sunt in essentia, sed differunt in officio, exemplum in oculo sursum et deorsum aspiciente // // //

cap 18 De potentijs animae motiuis

Vis motiua animae rationalis diuiditur in imperatiuam et consiliatiuam affectiuam. et consiliatiuam simul et affectiuam. uis imperatiua est liberum arbitrium et synderesis. consiliatrix est ipsa ratio que diuiditur in superiorem et inferiorem uis autem affectiua est uoluntas que diuidit in thelisim et bulisim Vis que simul est affectiua et consiliatrix est ipse intellectus practicus

cap. 19 De Voluntate

Inter dictas potentias primo dicendum est de uoluntate inter motiuas enim primum tenet locum est enim generalis motor omnium virium. cum enim intellectus apprehendit aliquid ut bonum. uoluntas imperat viribus affixis ipsis organis sicut uisui ad uidendum auditui ad audiendum et sic de alijs sensibus. similiter in motu locali uoluntas imperat uirtuti animali que est in neruis et in musculis et ramo uet ad ambulandum uel currendum et ad

Similia fallit tamen hoc in potentijs ani
mę uegetabilis, in quibus uoluntas suum
imperium non exercet. nutritiua enim ge
neratiua et augmentatiua non secundu
nostrum arbitrium, sed naturaliter ope
rant. Voluntas autem in duas diuiditur
partes scilicet in thelisim et bulisim .i.
dest uoluntatem naturalem et delibera
tiuam. quarum prima scilicet uoluntas
naturalis dirigit per synderesim. Secunda
uero scilicet deliberatiua per rationem
Notandum uero quod uoluntas proprie et
stricte tantummodo rationabilium est, sed
large dicit etiam esse in brutis. improprie
uero et quasi metaphorice dicit esse uege
tabilium. Vnde uoluntas primo modo ac
cepta proprie uoluntas dicitur: secundo au
tem modo prout est brutorum uocat pro
prie desiderium. et tertio modo prout est
uegetabilium uocat appetitus.

Inter potentias autem nulla est libe
rior quam uoluntas, quia neque obligat organo
sicut imaginatio, aestimatio et huiusmodi
nec cogitur a bono sicut intellectus cogit
a uero. Vires etiam affixae organis immu
tant necessario immutato organo, quibus
omnibus uoluntas caret ut ait Augustinus.
nihil adeo in nostra potestate est sicut uo
luntas. Si autem scire uolueris, quare uo
luntas non cogit a bono, sicut intellectus
a uero? ratio est quia citra primum bonum, ni
hil est ita bonum, quod non aliquid imperfec
tionis habeat, ac aliquid ita est uerum quod ni

hil

sil falsitatis continet. ut patet in hac propositione, quodlibet totum maius est sua parte. unde taliter cogitur intellectus assentire.
Item interdum voluntas videtur cogi per inordinatum appetitum, prout voluptas quandoque trahit hominem, et allicit ut bonum spernat incommutabile, et rebus mutabilibus adhaereat. sed in eiusmodi coactionis modo libertas est. unde Augustinus omne peccatum adeo est voluntarium, quod si non est voluntarium non est peccatum.

cap. 20. De synderesi.

Synderesis vis est motiva quae semper nata est, figi in superioribus, naturaliter movens et stimulans ad bonum, et abhorrens malum, et in istis numquam errat, neque secundum synderesim est peccare.
Sciendum etiam quod synderesis numquam extinguitur totaliter etiam in daemonibus, et in damnatis, remaneret enim in illis aliquis eius actus. synderesis enim quantum ad instinctum boni, et quantum ad displicentiam mali culpae absolute considerata extincta est in daemone et damnatis. secundum autem quod culpa comparatur ad poenam, sic non est extincta in illis synderesis. et in hunc modum remanet in eis ad poenam. Isaiae 66. vermis eorum non morietur. habent igitur displicentiam mali, in comparatione et collatione ad poenam.

Caput. 21. De conscientia.

Hoc nomen conscientia componitur ab hac

pre

prepositione Con et hoc nomine scientia ac proinde dicit duo. Scilicet scientiam et secundum hoc scientia est habitus natura lis non solum cognitiuus sed etiam moti uus inclinat enim animam ad prosecu tionem boni et fugam mali. Alio modo con scientia dicit acceptionem ex parte rationis quod notat ex hac prepositione Con. Primo igitur modo prout conscientia includit scien tiam in se. Habet se sicut superius. et con iungitur synderesi, et semper est recta. 2o modo coniungitur magis rationi, et sic se habet sicut inferius. hoc modo recipit errorem et conturbationem. In conscientia enim ex parte inferioris bene potest accidere error nam ratio cum conscientia cum parti infe riori iungitur habet uersari circa particularia in quibus semper contingit errare. Sicut pa tet in sigillo conscientiae, in quo synderesis proponit maiorem sic. Nullum malum est faciendum, ratio subsumit minorem sic. Hoc est malum. et conscientia conclu dit ergo non est faciendum. circa primam non est error, circa secundam quandoque est error. et ex hoc quandoque oritur falsitas in con clusione. Cauenda est conscientia nimis lar ga et nimis stricta: nam prima generat pre sumptionem, secunda desperationem.
Item prima dicit saepe malum bonum. se cunda econtra bonum malum. Item prima saepe saluat damnandum, secunda econtra damnat saluandum.
Et nota quod aliud est conscientia, et aliud est

ti.

timor conscientię. Tunc enim est conscientia. cum quis sententialiter iudicat aliquid esse faciendum uel interdum. et contra talem conscientiam facere, etiamsi sit erronea peccatum est. Sed contra timorem conscientiæ facere non semper est peccatum. quia talis timor non est semper ex diffinitiua sententia rationis, per quam iudicat se teneri ad aliquid. sed ex eo, quod vacillat inter dubia nesciens quid sit melius, uel ad quid teneat potius. cum tamen non comitteret quidquid sciret non esse placitum diuinę uoluntati.
De conscientia quoque sciendum quod quandoque respicit pręteritum, quandoque pręsens quandoque futurum conscientia enim accusat de pręterito remurmurat de pręsenti. et pręcauet de futuro. quod autem se extendat tam ad facienda quam ad facta potest colligi ex deffinitionibus conscientię quę tales sunt. dicit enim Ioan. dama. quod conscientia est lex intellectus nostri. Basilius autem dicit esse rationale iudicatorium. Diffinitiones istæ magistrales sunt conscientia est cognitio sui ipsius. Item conscientia est habitus animi agendorum et non agendorum. Item conscientia est habitus animi boni et mali discretiuus. Item est credulitas intentionis ad aliquid faciendum uel non faciendum animi deliberatione firmata
error conscientię causat ex octo. Primo ex ignorantia, quando nescit quis, quid eligendum sit. uel declinandum. de tali errore dicit 1. paralyp. 20 cum ignoramus

mus quid agere debeamus hoc solum re
sidui habemus, ut oculos nostros dirigamus
mus ad te. Secundo ex negligentia
ut cum quis negligit conscientiam discu
tere: vel nescit se expedire negligit ta
men ab alijs querere. Tertio ex superbia
ut cum quis non humiliat intellectum
suum ut melioribus et sapientioribus se
velit credere. contra quos ait Apostolus
2 corint: 10. captivantes omnem intel
lectum vestrum in obsequium Christi.
hoc est dicere quod quivis in credendis plus
debet fidei consentire quam sibi. et in agendis
plus debet alijs credere quam sibi. quarto ex
singularitate qua quis nimis adherens se
sui proprio non se conformat alijs, nec se
quitur communes vias bonorum. de his dicitur
numer. 15 extrema castrorum consumpsit ig
nis. quinto ex affectu inordinato qui saepe
inclinat conscientiam ad id quod appetit
et sic facit eam a sua rectitudine deviare
Seneca perit omne iudicium, cum res tran
sit in affectum. Sexto ex pusillanimitate
qua quis timet non timenda secundum
rectum iudicium rationis. Isai. 65 dicite
pusillanimes confortamini, nolite timere
Septimo ex perplexitate qua quis credit se
esse positum inter duo peccata, quorum
alterum sit impossibile declinare.

·1· Sed sciendum quod perplexitas nihil est sim
pliciter. potest autem quis esse perplexus
secundum quid scilicet secundum erroneam
conscientiam, qua deposita erit liberatus.

Octa

35

octavo ex humilitate cordis et puritate unde gregorius ait bonarum mentium est ibi culpam agnoscere ubi culpa non est. etsi primis septem modis reprehensibilis est. octavo autem modo laudabilis immo negligens dici debet, sed humilis defectuum suorum recognitio, dummodo non sit nimis.

caput. 22. De operationibus animae

Anima secundum diversas potentias multas et diversas habet operationes ipsa etenim cognoscit verum per intellectum speculativum. affectat bonum per intellectum practicum. discernit conferendo inter bonum et malum, verum et falsum per rationem. discernit simul et eligit per liberum arbitrium. consentit per voluntatem, invenit medium per ingenium. Stimulat ad bonum per synderesim. Anima item in actibus suis ordinem habet. nam quod sensus percipit, imaginatio repraesentat. cogitatio format ingenium investigat. ratio iudicat memoria servat, intelligentia comprehendit et ad contemplationem adducit. Item anima cognoscit res praesentes per sensum, absentes per imaginationem, res immateriales per praesentiam sui in semet ipsa et seipsam per reflexionem sui supra se. Habet et anima alios actus pertinentes ad corpus, sicut est vegetare per virtutem naturalem, sentire per virtutem animalem et vivificare per virtutem vitalem. de quibus omnibus dictum est supra.

caput. 23. De quantitate animae

Anima cum simplex sit quantitatem non habet

bet dimensiuam sed virtualem. unde patet ut quidam dicunt q
secundum essentiam non est in toto corpo
re sed in parte corporis determinata. et
inde influit virtutem toti corpori et ad-
hoc ponit Calcidius exemplum de aranea
que in medio tele sue residens sentit quē
libet motum, sive interius sive exterius
in tela factum. et eodem modo anima in
centro cordis sita sine sui distensione totū
corpus sibi unitum sustentificat, vivificat
ac movet / neque simplicitati anime obs
tat q, vegetabilis sensibilis et rationalis
simul sit et esse dicat ut explicuimus.
differt etiam anima quamvis simplex sit
in eo quod est et quo est. sicut et angelus
ut bene explicat Boetius de omni essecre
ato. que omnia differunt secundum ratio
nem particularis et universalis. // – //

Caput 24 De immortalitate anime

Animam esse immortalem auctoritas os
tendit et ratione dicit enim in libro sapi
entie iustorum anime in manu dei sunt
et non tanget illos tormentum mortis et
infra. et spes illorum immortalitate ple
na est. Item in evangelio querent ho
mines mortem et non invenient. Item
gregorius loquens de malis inferni ait. i
bi mors semper vivit, finis semper incipit
et defectus deficere nescit. Item Ioannis
6. qui manducat meam carnem et bibit
meum sanguinem habet vitam eternā
Item per rationes sic probat Primo o
mnis corruptio ex contrarietate causat
nihil autem est quod substantie anime
contrariet / Deinde Anima est capax bea

ti

titudinis. Deus autem ut ait Augustinus ingenti liberalitate replet omnes creaturas pro captu earum ergo conferre omnem beatitudinem. ad beatitudinem autem spectat vita aeterna et gloria perpetua. Praeterea si anima moreretur cum corpore. homo non timeret mortuus sicut nec lupus, nec canis. ergo aliquid relinquitur viveris post mortem hominis quod timet et hoc est anima. Praeterea cum deus sit iustus habebunt iusti premium et mali poenam. sed hoc non fit in hoc mundo cum mali videant florere ducentes in bonis dies suos ut dicit Iob. boni vero tribulentur. ergo fiet alibi. sed hoc non potest esse nisi anima sit immortalis. unde Augustinus transeunt in presenti tribulationes. et prospera cum tempore. sed cancellatis manibus more Iacob eadem redeunt gen 49
sine fine mensura. ut hic tribulati et afflicti sine fine gaudeant iucundati vero et ditati poenas aeternas sustineant. Iacobi. 1. Omne gaudium existimate fratres cum in varias tentationes incideritis. super quae verba sic Beda ait, ne indignemini, fratres mei si mali in mundo florent et vos patimini, quia non est Christianae dignitatis in temporalibus exaltari. sed post mortem depromi. mali nihil habent in celo. vos nihil in mundo. sed spe melius bonis ad quod tenditis quidquid in via contingat gaudere debetis. Hieronymus. difficile immo impossibile est ut presentibus bonis, quis fruatur et futuris. ut hic ventrem illic men

mentem reficiat, ut de delitijs ad delitias transeat, ut in celo et in terra gloriosus appareat; Tertio quia deus animam fecit ad imaginem et similitudinem suam. sed deus est immortalis, ergo et anima.

Caput. 25 De libero arbitrio

Liberum arbitrium ut ait Augustinus est facultas rationis et voluntatis qua eligi(tur) bonum gratia existente, malum vero gratia desistente. In hac definitione poni(tur) simul ratio et voluntas; ratio quidem ut consiliarius, ratio vero ut imperatri(x) nam ratio dicit aliquid esse bonum vel malum voluntas vero dicit fiat.

Notandum autem quod liberum arbitrium liberum est a coactione sufficienti. nullo enim coactio exterior est causa sufficiens ut aliquid fiat. licet quandoque sit efficiens ut patet in multis qui coacti sunt negare Christum per tormenta; quoniam in hu(i)usmodi coacta voluntas voluntas est, ut ait Augustinus. neque destruitur libertas arbitrij cum peccator retrahitur a gratia, quia cum extrahitur a fovea in quam cecidit c(a)ecus aut claudus illud non fit eo invito &c.

Libertas liberi arbitrij triplex est scilicet a necessitate a peccato, et a miseria. Prima libertas est naturae. Secunda gratiae. tertia gloriae. Item prima est bonorum et malorum secunda est tantummodo bonorum. Tertia est regnantium in celo. ex his patet quod libertas malorum est velle peccare et etiam posse.

pec

peccare. libertas in paradyso fuit posse non peccare et etiam posse non turbari libertas vero patriae est nolle et non posse peccare, neque posse turbari. patet ergo quod liberum arbitrium liberius est in bonis quam in malis, quia in bonis est tantummodo servitus miseriae in malis autem est servitus miseriae et peccati at in Patria est liberrimum, quoniam omnis talis servitus destruetur. " " " "

et Nota quod quamvis deus non possit male facere et similiter angeli et animae bonae vel beatae, tamen in eis est liberum arbitrium, quia bonum eligunt et declinant malum, non ex infirma necessitate, sed libera voluntate. Sic e converso dicendum est de diabolo qui liberum arbitrium eum habere ut bonum semper respuit, et malum eligit sed hoc non facit in eo violenta coactio, sed voluntaria obstinatio.

Liberum arbitrium in quibusdam habet se indifferenter ad bonum et ad malum. ut in primis parentibus ante lapsum. in quibusdam plus se habet ad malum, quam ad bonum, ut in regeneratis post baptismum et in quibusdam plus se habet ad bonum quam ad malum ut in sanctificatis in utero. In quibusdam necessario se habet ad malum ut in infidelibus non regeneratis. In quibusdam necessario se habet ad bonum, ut in confirmatis, qualis fuit beata Virgo Maria post conceptionem filii.

caput. 26. De natura corporis humani

Homo

Homo grece Anthropos dicitur. idest arbor inuersa. Habet enim caput cum capillis ad modum radicis. brachia vero cum cruribus sunt quasi rami. Solus etiam homo est longi et lati corporis. Item solus est erecti corporis. cuius ratio duplex est scilicet naturalis, et moralis; naturalis ratio est quia in alijs animalibus abundat in capite materia terrea deprimens et deficit calor erigens. quod non contingit in homine. Est et ratio moralis, ut scilicet rectitudo staturae corporis attestet rectitudinem mentis sursum ad celestia tendentis. Accidentia animae transmutant corpus quia forma delectabilis imaginata mouet corpus sicut tristabilis. et ideo dicit Auicenna quia multum tristis ad lepram timens erit aliquando leprosus. Sic etiam e conuerso quia corporis passiones redundant in animae turbationem, sicut patet in somno. Item partes humani corporis habent similitudinem totius mundi. quia tanta est distantia inter extremitates duorum longiorum digitorum utriusque manus quanta est a uertice capitis usque ad plantam pedis. Sicut tanta est distantia a uertice capitis ad oppositum tropicum in celo. quanta est ab oriente in occidentem corpus humanum ex quattuor componitur elementis. sed apparet terra in ossibus et carne. aqua uero in humoribus scilicet sanguine. flegmate. cholera. et melancholia. aer continetur in pulmone. et hoc patet. quia semper in motu est; Nam pulmo uentilabrum cordis est, ne nimio calore dissoluatur. ignis continetur in corde. et ideo inferius est latum superius acutum, quam

for

formam ignis tenet. membra corporis
triplicia sunt, sunt enim quedam radica
lia. Hepar. cor. cerebrum genitalia, in
ter que tria prima sunt esse individui. in qui
bus (ut dictum est) sedem habent spiritus
naturalis. Vitalis et animalis. Sed membra
genitalia sunt ad conseruationem speciei.
Alia sunt uena deseruientia ut uene et
arterie et nerui per que uehuntur illi spiritus
tres modo dicti. Alia sunt membra officialia
ut pedes manus et huiusmodi. Sunt etiã
et membra tam artificialiter ordinata ut
mutuo sibi deseruiant, nam superiora
inferioribus administrant gubernationẽ
ut patet in pedibus et cruribus, que totum
pondus aliorum membrorum sustinent.
Item media impartiunt utrisque defensionẽ
et necessariorum conquisitionem, ut in
manibus constat et brachijs. Item ita sibi
sunt connexa ut mutuo sibi condoleant
aliquo dolente aoz. Item sic se mutuo iu
uant ut uno deficiente alia eius defectũ
suppleant. et sic uidemus aliquos carentes
manibus cum pedibus comedere. et econuẽ
so alios carentes pedibus innitentes manibus
ambulare. Item sic se mutuo diligunt ut
unum membrum se exponat periculo pro
alio ut in manibus constat que caput ope
riunt imminente percussione eius. Item
magnus dolor in uno membro facit mino
rem dolorem in alio non sentiri. Item mẽ
bra que subduntur libero arbitrio tam prom
ptam obedientiam seruant, ut inter impe
rium uoluntatis et executionem operis nul
la fere mora interuenire uideatur et hanc obe
dientiam uidemus seruare oculum inuiden

do

do, linguam in loquendo, os in comedendo manus in operando. et similia.

Cap. 27. De Physionomia Hominis.

Diversæ membrorum dispositiones secundum artem Physionomiæ, diversos effectus inclinationes ac mores indicant in hominibus. non tamen sic quod ullam moribus necessitatem inducant. refrenat enim ratio efferuentes impulsus et inordinatos motus. Sequamur igitur in hoc tractatu magnos veteres artis magistros scilicet Aristotelem Avicenam, Constantium, Philemonem, Loxium, Palemonium incipientes a complexionibus. Melancholicos igitur tristes et graves esse dicimus; sanguineos autem horum opposita habere videmus. Cholerici faciles sunt ad iram, flegmatici pigri sunt et somnolenti. Physionomia sexus est quod masculus animus vehemens est ad impetus. studiosus et animosus. Foeminæ autem misericordes sunt et timidæ. Capilli mores et rari hebes prologuunt ingenium. Item capilli crispi hominem pronunciant timidum, et lucri cupidum. capilli nimium depressi et fronti imminentes ferum animum produnt et his concordat capitis ursini capellatura. Item capilli flavi crassi et albi indicant indociles. capilli vero subnigri si sint moderate tenues mores declarant bonos et bonam hominis complexionem. caput nimis magnum hominem stolidum ostentat. Caput autem globosum et breve est sine sapientia et memoria caput simile superius et quasi planum insolen

lentis et dissolutionis dat indicium. Caput oblongum aliquantulum et malleo simile hominem indicat providum et circumspectum. Frons angusta hominem indocilem et voracem. Lata vero paruitatem significat discretionis. et rotunda designat iracundum. Item humilis et demissa denotat verecundiam, et non admittentem turpia. Item quadrata et moderate magnitudinis magne sapientie et magnanimitatis est indicium.

Supercilia arcuata que coniunguntur usque ad cornu nasi significant subtilem et studiosum in omnibus operibus suis; si autem ibidem concurrunt tristem et parum sapientem hominem demonstrant. Si autem arcuositas declinet ad tempora et gibbositatem genarum significant negligentem. Item supercilia si sint longorum et multorum pilorum significant ferum, et magna meditantem

Oculi qui tanquam guttule vitrorum nitide relucent mores compositos indicant. et quando varie movent ut modo currant modo quiescant significant mala revolvi iam in animo. sed nondum esse perpetrata. Oculi glauci sed tamen splendore micantes significant audacem. et ad maliciam pronum fidelem. Oculi magni tremente et obscuri significant potatorem vini et intemperantiam veneris. Oculi parve nigri significant imbecillem et sine virtute animum, et Iracundum. quando autem guttule aliquantum rubentes

ibi sunt et nigrae apparent animum iustu
probum et ingeniosum ostendunt. ubi
autem in nigris oculis guttulae uehemen
ter rubent. et aliquae tendunt ad quadra
turam. et quaedam sunt pallidae. quaedam
glaucae. et circuli qui forinsecus ambiunt
pupillas sunt sanguinolenti, et sunt ma
gni oculi, et motor pupillae moueat nemo
uet palpebra tales oculi significant ani
mum, qui omnium excedit morem fe
rarum. quicquid enim nefandorum cogi
tari potest talibus oculis perpetrabile est
neque etiam a domesticis cessabunt sangui
ne. Oculi nimium prominentes, rubicu
di et parui linguam effrenatam produnt
et corpus instabile. Oculi acriter intuen
tes si sunt humidi indicant hominem ue
recundum. ac in agendis uelocem et pro
uidum. Oculi qui frequenter clauduntur
et frequenter reserant timidum ac im
becillum declarant. Oculi multae apertio
nis hominem notant stultum et inuere
cundum. Si autem multae clausurae sunt
significant mobilem et inconstantem in
constantem in omnibus factis suis. //

Aures prominentes et ualde magnae
significant stoliditatem garrulitatem, et
imprudentiam. et paruae ualde maligni
tatis sunt indicia. Aures nimium rotun
dae hominem indocilem significant. Au
res oblongae et angustae inuidi signa sunt.
Aures iacentes et super caput applicatae &

sig.

signant pigritiam, Genae crassae sig
nificant insaniam. et somnolentiam. ni
mium autem tenues malignitatem. ge
nae rotundae inuidiã arguunt.

Nares patulae alacritatis et fortitudi
nis dant indicium. longae vero tenues mo
bilitatem et leuitatem demonstrant. Na
sum autem pars, quae iuxta frontem est
si nec alta nec humilis sed equali linea
descendat uirile signum est. et prudentiã
et constantiam significat. Nares mino
res debito furibus assignantur

Omnis vultus cum plenus est et crassus
ignauum et voluptatibus deditum signi
ficat. Vultus dependens cogitatorem in
dicat subdolum. Labia tenuia in ore ma
cro si superius labium aliquantum ex
superet super inferius magnum animum
indicat et fortem. tenuis vero et parui
oris imbecillem animum. et versutum
indicat. Labia vero aliquantulum soluta
ab ore dependentia inertem demonstrant
ut in asinis et antiquis equis cernimus

Os paruum conuenit tam multibus mu
liebribus qz hominibus effoeminatis. sed q
uod ultra modum dilatat voracem indi
cat immitem et impium talis enim oris
rictus marinis monstris conuenit.

Mentum prolixum aliquantulum de
monstrat minus iracundum. et minus per
turbatum. qui os paruum et breue mentũ
habent immites sunt et inuidi. Hos ete
nim Plato ad serpentes referebat. Vtilius
est

est mentum commensuratum secundum aliquid ad quadraturam accedens. Mentum si longe in prolixum distendatur dolis assuetum ostendit.

Vox similis existens voci ovium aut capraè stultitiam praefert. qui autem in modum avium vocem intendunt de facili fiunt leves. Vox tenuis et quasi lugubris tristem indicat et suspiciosum quorum vox in nares incurrit ita ut nares consonent mendaces sunt et malevoli ac malis alienis gaudentes.

Cervix longa et tenuis eum significat qui maligna meditatur. Cervix rotunda probat animi virtutem, et corporis humilitatem. Cervix brevis indicat audacem cum temeritate. Cervix nimis erecta insolentem et contumacem dicit.

Pectus quod multis carnibus est onustum indociles et ignaros indicat. Pectus longius quam venter prudentem demonstrat. Pectus si cum ventre pilorum nimietate tegat significat hominem instabilem, et animum sine religione et pietate. cum autem solum pectus capillos praefert animosum designat.

Humeri tenues et qui in acumine erecti sunt insidiosum produnt hominem.

Brachia quando in tanta prolixitate extenduntur. ut erecto corpore extremitas medij digiti appropinquet ad genua licet forte ei mensura quattuor digitorum deficiat, hu

ius

huiusmodi homines habiles et fortes dici-
cum autem prolixitas hec ad femur de-
sit uel parum ultra declarat homines
maleuolos, et malis gaudentes alienis.

Manus nimium breues et exigue de-
signant fortes et sagaces. crasse manus
si digitos breues ultra modum habeant
tergiuersatorem exprimunt furem. et
insidiosum. Manus indomite. idest
intorte et tenues loquaces et uoraces
significant.

Vngues albi plani et molles tenues
rubentes et bene perlucidi optimum in-
genium produnt. Vngues inflexi et
curui impudentes indicant et rapaces
Vngues breues nimium declarant ma-
lignum.

Digiti collecti et globati auarum dicunt
et malignum. digiti parui et tenues stul-
tum demonstrant. digiti parui et grossi
inuidum et audacem.

Latera tenuia et angusta timiditatem
indicant. Latera referta carnibus et du-
ra ostendunt hominem indocilem. hec
enim ad ranas secundum Platonem
referunt.

Pars cruris que sub genu est et uocatur
sura quando plena est et quasi grauida
intemperatum hominem et imprudentem
demonstrat. Molles sure effeminatos assi-
gnant.

Pedes crassi et breues ualde infirmum
hominem indicant. Pedes nimium pro-
lixi ad hominem dolosum referuntur
Pedes per tenues et breues pretendunt ho-

mi

minem malignum. qui longis passibus incedunt magnanimi esse solent et efficaces. qui celeriter incedendo se comprimit et vultum deducit, atque totum corpus implicat, signat timidum, parcum, et versutum. qui breves passus habet eundoque accelerat malignus dicitur atque imbecillis.

– Color cutis niger versutum indicat color albus et rubeus fortes et animosos ostendit. Color vehementer albus cum pallore defectum virtutis significat ex nimia multitudine flegmatis. Color igneus lucentibus oculis ad insaniam tergit. Color medius inter nigrum et album qui declinat in brunum, si clarus est ostendit virum boni ingenij, et bonorum morum.

Caput. 28. De Regulis generalibus Physionomiae –

Generaliter constat ex dictis tenendum esse quod membra, quae in proportione sunt naturali quo ad figuram, colorem, quantitatem, situm, et motum indicant mentis bonam habitudinem naturalem. membra vero quae non habent proportionem debitam in figura, quantitate, situ, et motu perversam indicant mentem. et propterea dicebat Plato quod quaecunque similitudo brutorum in hominibus reperta significat eos in moribus praedictis brutis assimilari.

Nota insuper quod licet per signa naturalium

mem

membrorum mores hominum cognoscantur: minime tamen eis necessitatem imponunt. Sed ostendunt ut dictum est inclinationem naturae, nec semper denunciant affectus hominum, sed frequenter et probabiliter. Ac proinde propter eiusmodi signa non statim proferendum est iudicium, quia forte signum est per accidens, et non per naturam. et unus potest (ut contingit saepe) per contrariam consuetudinem. et freno rationis teneri. Unde narrat Aristoteles quod discipuli Hypocratis detulerunt Philomeni excellenti physiognomo pictam imaginem Hypocratis, qui pronunciavit (imagine contemplata) illum esse virum luxuriosum. illis autem indignantibus et culpantibus Philomenem, quod de optimo tale protulisset iudicium. retulerunt hoc Hypocrati. qui confessus est Philomenem recte sic iudicasse. sed ex amore philosophiae et honestatis se concupiscentias cordis sui vicisse et studiis fuisse assecutum, quod naturae fuerat denegatum.

Deinde advertendum est quod signa exteriora non referunt nisi ad eas passiones quae homini naturaliter insunt. Sicut est ira concupiscentia et huiusmodi non autem ad eas quae sunt animae solius sicut est musica geometria et similia. Sciendum quoque quod in oculis principaliter consistit omnis perfectio Physionomiae et si oculorum signa confirmant iudicium caeterorum membrorum tunc ratum dixi

Loxus Aristotelis fuisse iudicium. si auté contrariant, tunc praevalent indicia oculorum: propterquod omnes physiognomi affirmaverunt oculum esse verum cordis nuncium

Ad libros de Anima solent addi quędā animadversiones quas philosophi de parvis naturalibus vocitant. v.g. de memoria et reminiscentia. de somno et vigilia. de insomnijs. de longitudine et brevitate vitę. de respiratione. de morte et de causis. quarum notitia sufficiens ex dictis iam in hoc opere et alibi deo dante in eodem dicendis constabit sufficienter. Caeterum iam de memoria et reminiscentia diximus explicantes quomodo differant. nunc addentes q, reminiscētia est res anteactę, prout ante acta est iterata cognitio, ordinem specierum postulans. unde qui bene reminiscuntur acuti sunt ingenij. cum ut in plurimum qui memoria pollent magna, minus vigeant ingenio. ad breviter autem et faciliter apprehendendum humiditas ~~et frigiditas~~ pręcipue facit ~~...~~. sicut videmus q, in cera liquefacta facile sigillum imprimit altamen ad retinendum siccitas ~~et calor~~ aptior est ~~...~~ unde in lapide ubi difficilem primit imago diutius durat. et senes et pueri imbecilliores pro illo statu sunt memorię. senes q, obsiccitatem et duriciem non recipiunt imagines rez. Pueri econtra q, ob nimiam humiditatem non retinent quę facile suscipiūt si tamen retinent in duratio cum adoles

Vigilia est sensuum libertas et solutio. Somnus autem sensuum maxime exteriorum ligatio quantum ad suas opera

ane in farro

384

Sescunt cerebro fir missime res conser uant. et ita que bene infantes didi cimus tenaciter in senectute retinemus

rationes. dicimus sensuum quoniam ut ait Aristoteles anima neque dormit quantum ad omnes suas operationes et poten sicut patet in digestiua et nutritiua tias. dicimus etiam esse ligamen sensuum precipue exteriorum quoniam sensus interni sepe liberi sunt in somno et inde contingunt insomnia.

Causatur ergo somnius ex obstructione meatuum ~~[illegible]~~ a uaporibus ex sto macho ad cerebrum ascendentibus et ne ubi frigore concretis predictos meatus ad sensus operentur occludentibus. qui nequeunt spiritus a corde ascendere. et ita sensus com munis et aliorum sensuum exteriorum operationes cessant. ~~[illegible]~~ nontamen quequis sensuum eiusmodi ligatio somnus appellanda est sed illa dumtaxat que quies est qua uires reficiunt. alias etiam appoplexia et simi les morbi somni uocandi essent quod omni no falsum est. quia autem uires naturales so mno reficiant inde prouenit quod una aut plu ribus anime potentijs remissius operantibus aut omnino cessantibus ab operatione alie uigorosius sua ministeria complent. ut compro bat experientia in egris qui acutius audiunt et ita contingit nutritiue et digestiue in so mno sensibus animae sopore detentis.

Deseruit igitur somnus nutritiorij, generatiorij et sensuum reparationi

Insomnia autem contingunt in Animali bus et precipue in homine ex eo quod ligatis sen sibus exterioribus interiores soluti manent et commiscent phantasmatum species unde diuerse rerum imagines et phantasma som nij

ut dicitur de eo quem retibus

nec uirtus mo tiua a cerebro membris commu nicari potest

niantibus apparent. quod autem certo sibi somni
antes persuadeant insomnia vera esse inde
quidam asserunt provenire. quia cessat opera
tio sensus communis, qui aliter iudicat ex sen
satis per alios sensus non se habere res sicut ip
se vigilantes phantasiamur et componimus //
Sunt autem insomnia in triplici differen
tia. Namque quedam sunt naturalia, quedam
animalia, quedam vero supernaturalia //
Naturalia ex naturali complexione precipue
e originem ducunt. et ita melancholici in
terram e sublimi precipites descendere. fleg-
matici aquis suffocari. Sanguinei per aera
volitare. et cholerici rixari se ut in plurimum
somniare consueverunt. Insomnia anima
lia contingunt ex his que in die tractamus
videmus aut mente revolvimus. et hinc est
quod etiam cum somniamus volitare bovem ex
sensatis in die provenerit. vidimus enim bovem
et avem volantem, et postea in dormientibus
confunduntur et commiscent species bovis cum
aliis.
Somnia supernaturalia providentie et pre
destinationis etiam nuncupari prosiminarie[?]
tate[?] solent. Sic Iacob somniat. et uterque Io
seph. Sic Pharao et alij in scriptura sancta
et Ioel propheta ait filij vestri visiones vide
bunt et somnia somniabunt.

Liber

Vtrum deus cognoscat et formet entia Rationis. — Additiones.

Solent neoterici disputare num deus cognoscat et formet entia rationis. et videtur q. sic. quia deus cognoscit intellectum diuinum comprehensiue. et omnia quae in eo sunt. at in eo sunt entia rationis. chimerica etiam et delicia

2.º quia deus cognoscit omnia attingens a fine usque ad finem fortiter. ergo cognoscit ent. rationis. alias aliquid eius subterfugeret cognitionem.

3.º quia totum esse entis rationis consistit in hoc q. obiiciatur intellectui. sed ens rationis obiicit intellectui diuino ergo cognoscit ab illo

In hoc dubio quidam dicunt deum ^intelligere quidem sed. minime formare entia rationis. hoc enim pertinet ad intellectum qui aliter ^rem cognoscit quam est in seipsa. dei autem cognitio perfectissima est nec aliter quam res sunt eas comprehendit. Dicunt ergo auctores huius ^sententiae ~~opinionis~~ q. licet totum esse entis rationis consistat in eo q. obiicia tur intellectui. attamen non bene colligitur q. omnis intellectus cognoscens ens rationis format illud. esse enim seu formari rei supponi ad eius cognitionem

Aliorum sententia est deum entia rationis cognoscere et formare seu fingere immo et chimerica et delicia. et

in

in prosecutione huius addunt entia rationis in rebus fidei absque temeritate non posse negari. que licet in esse obiectivo solum sint in intellectu subiective tamen sint in rebus fundamentis sive denominatis. cadit enim ens rationis (aiunt) sub obiecto primo motivo nostri intellectus et quamvis in ratione generationis sive acquisitionis non primo moveat. non est tantum obiectum terminativum. | notant primo

Secundo notant quod divisio entis rationis imitatur divisionem entis realis aliud enim est infinitum ex parte fundamenti. aliud finitum. et illud infinitum aliud adequate ex parte utriusque extremi relati. quales sunt relationes rationis. quas deus format inter proprias perfectiones. Aliud infinitum inadequate ex parte unius extremi v.g. divini intellectus ad lapidem intellectum.

ex his colligunt isti autores absque manifesta lessione scientie dei negari non posse ipsum formare entia rationis immo obiecta chimerica et deliria que a nobis formantur. hec enim que propter imperfectionem fiunt in nobis. ob summam eius perfectionem sunt in deo. cuius et nostri intellectus idem est obiectum. quod necessario est in intellec

tu

tis cognoscentis. ¶ Probat hec opi
nio argumento primo supra initio
questionis adducto. sequitur enim ne
cessario. deus cognoscit delicta ergo for
mat illa. que formatio est perfectio
.11. propter dissensum. dicentis enim et
cognoscentis mendacium uterque eamdem
propositionem, et terminorum unio
nem attingit, alter ut construat, al
ter ut destruat, alter ut pugnet, al
ter ut impugnet. non solum ergo hu
manus intellectus. sed et angelicus. et
diuinus (immo et eorum uoluntates
~~et [illegible] imaginatio~~) relationes
formant rationis hec enim dici potentie
propter specialem rationem sine com
paratione et solum ille. quamuis et
de imaginatiua hoc posset forsitan
sustineri.
ex his duabus sententijs prior mihi ma
gis arridet. et si neutra omnino place
at. Respondeo ergo iuxta primam sen
tentiam Argumentis initio questionis
adductis. ¶ Ad primum quod duplex cog
nitio altera immediata ut cum absque
speculo uideo Petrum. et mediata cum v
g. mediante imagine cognosco imperato
rem. cognoscit autem deus entia rationis
cognitione mediata. scilicet mediante
nostro intellectu. et hoc non sufficit ut
di

dicat formare aut fingere illa. et hoc
patet ex eo quod quamvis Petrus qui imme
diate enunciat falsum mentitur, non ta
men mentitur Ioannes quando refert
mendacium Petri. et ita subito phan
dum est de intellectu divino cognoscen
te in nostro entia rationis. non enim
illa fingit sed cognoscit ea. et causam
fictionis.

Ad. 2. patet ex dictis. cognoscit ergo
deus ut in se sunt. et cognoscit illa quae omnia
non implicant contradictionem ut cognos
cantur.

Ad. 3. Respondeo quod obiicitur mediate et nemi
hil. et si replices quod licet non obiiciatur im
mediate tamen deus respicit illud ens ra
tionis vel monstrum. et sistit in eius
cognitione. Respondeo quod dupliciter aliquid
quod potest obiici intellectui. scilicet
aut obiective solum. aut obiective et
subiective simul. primo modo obiicitur
res intellectui solum in repraesentando
secundo modo ut repraesentatio facta ab
ipso intellectu et inhaereret illi et hoc
pacto ens rationis est in intellectu hum̄a
no non divino. immo neque in intellectu
angelico obiationes adductas. eodemque
modo satisfacies argumentis adductis
defendendo angelum non fingere entia
rationis. quo Responsum est primo intell
ectu divino.

In—

In hac ego quaestione ut quid sentiã
dixero. dico primo ipsam inutilem
prorsus et otiosam esse quid enim sibi
vult quaerere, nedum affirmare, quo
modo formet et fingat entia rationis chi
merica et deliria.
Dico secundo contra primam opinionẽ
quod in rigore theologico manifestum est
divinum intellectum a nullo obiecto
creato in sui cognitione moveri (sed
a sua divina essentia in qua omnium
entitates eminenter emicant) nedum
ab entibus rationis et chimericis quae
minime aut nullius sunt entitatis
Dico tertio quod dato entia praedicta ratio
nis sunt cognoscibilia cognoscentur a deo
per modum suae eminentissimae cogni
tionis eo modo quo cognoscibilia sunt
et rationem entis participant
Dico quarto quod entia rationis proprie
loquendo (Immo nec improprie si rigo
rose loquendum est) non sunt formabilia
si etenim sunt relationes aut secun
dae intentiones. sunt quaedam diminuta
entia si entia dici possunt. non forma
bilia sed resultantia et ad eundem mo
dum proportionabiliter loquendum est
de privationibus et negationibus: si au
tem sunt entia chimerica formaliter
nihil sunt, sed mera figmenta.
Dico quinto. et sequitur ex quarto quod non
pos

possunt movere ad sui cognitionem
ullum intellectum etiam humanu
movere enim per aliquam sui specie
quae cum necessario (ut potentia in-
tellectu immediate recepta) deberet
esse realis. non possunt ~~talia entia re~~
~~praesentare~~ ~~[illegible]~~ ~~ab entitate reali longe~~
~~distant~~

ab eiusmodi entibus rationis causis nullum habentibus esse reale //

Dico sexto quod eiusmodi rationis entia
possunt terminare cognitionem cuius
libet intellectus. aut divini ut dixi-
(et idem dico de angelico) aut humani
quatenus per speciem fundamentorum
cognoscuntur. sicut et negationes per
formas negatas.

et colligitur ex sexto –

Dico septimo quod cum entia rationis di-
cuntur esse obiective in intellectu et quod
totum esse eorum consistit in hoc esse
obiectivo. non sic intelligendum est
quod ipsa per se intellectui obiciantur. sed
quod ipsa per se intellectui obiciant fundamenta quae denominant aut
ex quibus constant aut in quibus esse di
cuntur ut constat in relatione generis et
quod in fictione montis aurei (ubi est coniunctio
per se montem et aurum). et in negatio
ne aut privatione similiter. nec eti
am sunt (si proprie loquendum est) sub
iective in intellectu. quod in eo nec per se
nec per propriam sui speciem esse pos
sunt inhaesive.

Dico octavo quod late sumpto vocabulo for
ma

mationis eiusmodi entia possunt dici formata (non quidem ab intellectu divino aut angelico) sed humano quatenus ex eius operatione resultant huiusmodi autem resultantie modus explicatur facile in secundis intentionibus etenim ex negociatione intellectus circa naturam specificam in qua fundatur relatio speciei nihil intellectu pro tunc circa individua operante resultat in eis relatio individui ad suam speciem. et sic dicebamus q secunda intentio est id quod convenit rebus quae mente apprehenduntur aut aliquo modo ab intellectu tractantur. quo pacto in casu dicto individua indirecte et veluti ex latere ab intellectu tractari censentur.

1. Circa materiam etiam de Universalibus nota q quidam noluerunt admittere Deum universale esse ad tres divinas personas non enim inquiunt de ratione universalis est q multiplicet in suppositis in quibus reperitur sed satis esse q sit unum in multis illis et de multis

circa existentiam materiae num propriam et distinctam illam habeat ab existentia formae. Respondemus affirmative. quia quaevis res illa sit ergo ipso quod exit extra suas causas et abesse possibili existens redditur. ac proinde existentia id esse dicit quod rem extra suas causas constituit et ideo dicat verbo, transmutatio res existens cum transit de non esse ad esse.

Hac autem conclusio probat quia non habet existentiam a forma praesenti quia est subiectum eius. et subiectum est prius natura quam forma adveniens illi neque habet existentiam a forma praecedenti quia quidquid forma tribuit subiecto est effectus formalis qui perit pereunte forma. non autem perit existentia materiae forma transacta. neque habet existentiam a forma futura quia non dum adest neque informat

Secundo probat quia materia secundum se habet esse extra causas independenter productum a forma. et confirmatur quia materia producitur a deo actione creativa, formae vero actione generativa excepta rationali

quod si arguatur ex Aristotele ubique dicente quod materia non est ens actu, et iterum 2° quod ex duobus entibus in actu qualis sunt materia et forma non posset fieri unum ens per se. Respondeo et praeterea tertio quia

inx

iuxta hanc sententiam in uno compo
sito essent tres existentiæ scilicet alia totius
et alia materiæ et alia formæ. quod non
uidetur dicendum.

Respondemus ad Primum Aristotelem
loqui de actu completo quod uerum est.

Ad 2. Rr ex duobus entibus actu com
pletis non posse fieri unum ens per se. se
cus si sint incompleta/

Ad 3. similiter q, non implicat in eo
dem composito esse duas existentias in
completas cum una completa totius.
nec aduersarij negabunt admittunt
reperiri duas existentias in quouis com
posito alteram nimirum formæ. et
alteram totius. ubi ergo fuerint di
uersæ essentiæ erunt et diuersæ existen
tiæ. non autem amittunt materia et for
ma suas proprias essentias ex eo q, sunt
in composito ergo neque existentias. essē
tia enim et existentia non distinguunt
realiter

Sed dubium est An materia habeat propriā subsisten tiam

In quo dubio sit conclusio materia pri
ma habet propriam subsistentiam.
ut probetur hæc conclusio supponendum
est q, subsistentia nihil aliud est q̄ modus
quidam positiuus quo res extra cau
sas constituta existit per se. aliud enim
est existere in rerum natura, aliud per
se

se existere. ad primum etenim solum requiritur quod res sit extra causas. quod etiam accidentibus convenit a parte rei constitutis. caeterum ad hoc ut aliquid per se existat, requiritur ut non dependeat ab alio tanquam a subiecto inhaesionis

Secundo supponendum est ex praedicamento substantiae constitutivum illius esse aptitudinem ad existendum per se et consequenter nullam substantiam dari quae actualiter non existat per se

His positis probatur conclusio. materia prima est substantia. ergo existit per se

Secundo probatur quod materia saltem prioritate naturae antecedit formam et unionem compositi.

Sed arguetur quod subsistentia ultra id quod reddit substantiam existentem per se reddit illam incommunicabilem alteri at materia prima et forma ad invicem communicantur. ergo nulla earum habet propriam subsistentiam

Respondetur quod subsistentia est duplex partialis scilicet et totalis et haec est quae praestat incommunicabilitatem et hinc est quod de potentia absoluta materia potest ab omni forma nudari. et sine illa existere et hoc sine novo dei concursu ut ipsa conservaretur quamvis sic non existeret statu connaturali.

quod si rursus inquiras an deus hanc

Esse

subsistentiam aliqua nova actione producat in materia. an ab ipsa mate ria oriat. Resp. si me nova dei actione producente ab ipsa materię essentia dimanat. non enim actiones sunt si ne necessitate multiplicandę. Sicut et proprię passiones ab essentia dimanant et potentię v. g. intellectus et volun tas ab anima. existere autem per se proprietas est quarto modo substantię

An autem (posito q. materia esset si ne subsistentia^) si me nova dei actione prorumperet in subsistentiam suam quidam aiunt q. sufficeret vis sicq primę productionis. ~~Alij~~ si auferretur impedimentum. Alij negant q. tunc ille novus modus subsistendi inciperet de novo et ex consequenti deberet produ ci per novam actionem efficientis. et confirmant q. in tali esset nova muta tio positiva. ergo nova actio vel efficiē tia.

^ sb aliquod impedimentum

De subsistentia compositi

Subsistentia ~~totalis siue compositi~~ ut si c^ consistit in existere per se positive. im portando in obliquo negationem existē di in alio inhęssive. Hęc autem ut cons tat ex dubio precedenti dividit in tota lem et partialem. totalis tamen exclu dit compositionem cum alio. et sic vocat per seitas. hoc est existentia per se. ~~stantem~~ subsistentia compositi vel tertia

^ hoc quod est

terminus naturę ultra quem iam ul
terius progredi non potest. sicut in prę
dicabilibus individuum est ultimum
ad quod terminatur prędicatio generis
et speciei.

Notandum vero quod compositum vel
subsistentia completa in rationabilibus
dicitur hypostasis. sive personalitas. in
irrationabilibus vero suppositum nun
cupatur.

Quęrimus igitur An eiusmodi subsis
tentia compositi constet ex duplici sub
sistentia partiali materię scilicet et for
mę. vel verum sit indivisibilis in se.
et sit conclusio quod talis subsistentia ~~et~~
~~composita~~ completa compositi physi
ci est divisibilis. ita ut correspondeat
pars materię. et pars formę. ~~et~~ probatur
quia nec materia nec forma amittunt in
compositio suas subsistentias partiales.
et confirmatur quia si esset indivisibilis se
parata anima rationalis vel remaneret
cum sua ~~totalis~~ subsistentia vel non. si pri
mum habemus intentum quia eadem ra
tio currit in materia. si non. ergo vel
tota subsistentia manet in materia vel
tota in anima. non tota in materia quia
non diceret ordinem ad compositionem
quod esset contra sententiam theologorum
dicentium animas beatorum semper postu
lare a deo reunionem cum corpore
propter ingenitum ordinem, quem ad

il

illud quod habent. minus sequeretur quod neque de potentia dei possent iterum uniri. quia ens completum, ut completum est dicit ex natura rei repugnantiam ad compositionem. unde licet angelus et anima rationalis conveniant in ratione spiritus quia tamen angelus est substantia completa non potest componere unum ens per se cum materia.
Confirmatur deinde. quia non potest dici quod tota subsistentia remanet in materia. quia iam non diceret ordinem ad formas neque haberet potentiam receptivam illarum. et consequenter perderet totum esse. Tum etiam quia si tota subsistentia maneret indivisibiliter in materia et nihil in forma, iam forma existeret per aliud. et consequenter transiret de esse substantiae ad esse accidentis quod est absurdum.
Sed dices. Hoc non sequitur quia etiam quantitas caret inhaerentia in sacramento altaris. et nihilominus non transit ad esse substantiam miraculose enim sustentatur existentia negativa. ergo similiter quamvis anima rationalis non subsistat non sequitur illam transire in naturam accidentis. quia potest deus formam illam conservare cum existentia negativa. Contra hoc tamen insurgo. quia

sta

Status separationis animę non est pręter naturalis, immo potius in probabiliori forte sententia status separationis est animę connaturalis, sicut et status unionis, quę ratio non militat in accidente existente miraculose, et prętur naturaliter.

Quod si respondeas ad fundamentum conclusionis subsistentiam compositi esse indivisibilem dum materia et forma uniuntur, cęterum in separatione animę dividi. hoc est falsum quia si quęlibet pars istarum materię scilicet et formę dum uniuntur tribuunt particularem rationem illi, sequitur quod quando separantur quęlibet illarum auferat suum esse substantiale et proprium.

At contra conclusionem arguitur primo. subsistentia est idem quod suppositum, hypostasis seu personalitas, sed non dantur personalitates partiales, ergo neque subsistentię partiales, et consequenter subsistentia completa non dividitur in illas. minor probatur, nam anima rationalis non dicitur media personalitas neque semi suppositum.

Respondetur quod latius patet subsistentia quam persona vel hypostasis, nam hęc duo tantum conveniunt entibus completis, subsistentia vero etiam incompletis conve

nente. Vnde licet inueniri non possit persona aut hypostasis sine subsistentia, bene tamen e contra, ut patet in materia et forma. ac proinde licet anima rationalis non possit dici media personalitas, bene tamen subsistentia partialis.

Arguit 2° Ratio subsistentiae excludit modum existendi per aliud. ergo excludit compositionem cum alio. igitur non diuidit subsistentia completa in partiales. alias huiusmodi compositum existeret per aliud. scilicet per materiam, et formam.

Respondet quod huiusmodi compositum non existit per aliud tanquam accidens sed habet se ad materiam et formam sicut adhaeret eis adhaesiue. quemadmodum diximus de materia respectu formae. scilicet quod licet uniat illi, non existit per aliud. nam huiusmodi unio non est tanquam ad subiectum inhaesionis. sed ueluti ad compartem componentem cum illa.

Est iam aliud Dubium. Vtrum det aliquod accidens coequum materiae?

Hic quaeri solet vtrum det forma substantialis coaequa materiae. sed quia totalis resolutio huius pendet ex hoc dubio et sequenti ideo ante inquirimus de accidente.

Pro cuius declaratione aduertendum

est

1398

est hanc questionem a doctoribus dispu
tari sub varijs titulis. aliqui inquirunt
utrum fiat resolutio in generatione usque
ad materiam primam. et utrum mane
ant eadem accidentia in genito et in cor
rupto! quod idem est ac dicere an quan
do aliquod compositum mutatur vel cor
rumpitur tunc mutentur vel corrumpantur
etiam accidentia, que immediate subiec
tantur in materia. vel an omnia mutentur
praeter ipsam. V.g. in materia homi
nis immediate subiectatur quantitas. et
in quantitate cetera accidentia. Rursus
illa quantitas est dispositio ad intro
ductionem formae rationalis.
Inquirunt ergo An quando separatur ani
ma rationalis non solum mutetur compo
situm humanum vivens in cadaver seu
et album in nigrum, verum etiam
corrumpatur ipsa quantitas, que est im
mediate in materia, et si qui affirm
ant quantitatem corrumpi consequen
ter aiunt fieri mutationem vel res
lutionem usque ad materiam primam
et ex consequenti non dari aliquam for
mam accidentalem coaevam materiae si
quidem ipsa manet non manente quan
titate, at vero qui affirmant dari formam
accidentalem coaevam materiae negabunt
eiusmodi resolutionem usque ad materiam
primam. hoc est corrumpi omnia acciden
tia. Sit igitur conclusio. datur forma acci
den

dentalis, vel quam materie prima. et consequenter in corruptione compositi non fit resolutio usque ad materiam primam.
ad hoc probandum supponendum est quantitatem esse in materia prima, per quam extensive existit in loco. et habet partes extra partes quantitativas. quod esse verum constat ex hoc. quia agentia naturalia non possunt introducere dispositiones in materia, nisi mediante contactu quantitativo. quare quamvis angelus iuxta me existat, non possum illum tangere, quia caret omni quantitate. et agentia naturalia solum habent vim circa materiam corpoream quantitativam. itaque quantitas est necessaria dispositio ad introductionem cuiuslibet formę, sive accidentalis sive substantialis, in hoc enim omnes conveniunt. Hoc supposito probatur conclusio quantitas est forma accidentalis materię integrę, per quam materia disponitur ad recipiendas formas. ergo huiusmodi accidens in nulla mutatione corrumpitur. consequentia patet, quia omnis mutatio fieri debet in subiecto habente partes extra partes quantitativas. sed nullum subiectum has partes potest habere, nisi sit affectum quantitate. ergo. Dices. tunc corrumpitur quantitas, quando agens corrumpit vel mutat subiectum, et tunc alia quantitas introducitur. Vide per primam

mu

mutationem fit resolutio usque ad materiam primam. Sed contra arguo Primo. uel materia prima est denudata a quantitate. quando agens introducit aliam quantitatem, uel non. non primum. quia agens naturale solum habet uim operatiuam circa subiectum quantum. si secundum dicat. ergo non mutat quantitas.
Et ulterius R. et probat conclusio. quando aliquod agens intendit formam in subiectum introducere tantum expellit formas contrarias resistentes eius operationi v.g. quando ignis intendit malum calefacere non intendit expellere albedinem siue nigredinem. nam iste formae nullam dicunt repugnantiam cum calore. atque ~~quia~~ quantitas non habet contrarium ergo a nullo agente expelli potest. ergo numquam separat a materia. hic ultima consequentia patet. quia nulla forma substantialis. siue accidentalis relinquit proprium subiectum. nisi expellat a contrario. Deinde quoniam experientia constat multa esse accidentia in corrupto quae erant antea in genito. ergo non fit resolutio usque ad materiam primam. at si non. remaneret quantitas talia accidentia ibi non fuissent / Praeterea quia si materia in generatione nudaret ab omni accidente et omni dispositione. non esset maior ratio quare haec quam illa forma introduceret ad genitum. nec satisfacies si dixeris suffice

ficere q, eiusmodi accidentia et dispositio
nes immediate precesserint. quoniam
sive solum importat quamdam relatio-
nem rationis. que nihil confert ad ueram
et intrinsecam determinationem. et
etiam qr non potest intelligi qualis sit is
ta determinatio materie. tiam nec rea
lis est. sive est per aliquod accidens reale
neque manet aliquod accidens rationis qr
sive a parte rei non potest determinare
materiam ad recipiendam formam
Sed Arguunt doctores contrarie sententie
qr existentia accidentis supponit existen
tiam substantie. ergo prius forma substã
tialis existit in materia quam accidens/ De
inde qr quando subiectum aliquod potest
recipere alius ordine seruato inter ipsos
prius recipit alium illum qui prior est quam
posteriorem.
Respondet uerum esse accidentia sup
ponere existentiam substantie. nego to
men materiam illam non habere seclusa
forma. ut supra probatum est. et cum qui
bitas inhereat materie prime supponit
illam extra causas et consequenter cum
suo esse substantiali. Unde non est neces
sarium esse substantiale et existentiam co
positi requiri ad existentiam accidentis -
Ad aliud R. q, materia ordine intentionis
prius respicit et recipit alium substantia
lem. non tamen ordine executionis. aliud
enim est respicere rem, aliud respicere ad
eius introductionem. hec enim est mediũ

ut

ad rem introducendam quod fit in execu
tione media quantitate.
Sed ulterius cum Thomistis instabis q
sequeretur potentiam receptivam materiæ ./.
esse accidentalem, cum potentiæ ab actib9
quos recipiunt sumant speciem / Deinde
sequeretur q esset quattuor principia entis
naturalis / Ad Primam sequellam res
pondeo negando illam. nam quando potē
tia specificatur per actum est dum illum
respicit tanq ultimum finem, materia
autem non respicit formas accidentales
quantitatem v.g. tanq finem, sed tā
q dispositiones ad unionem cum forma ./.
est autem advertendum non esse sensū
in præsenti q forma substantialis ita sit
in materia medijs istis accidentib9 ut ac
cidentia medient inter informationem
formæ substantialis et materiam primā
sic enim non posset resultare unum per
se. non igitur mediat quantitas inter
materiam et formam substantialem
sicut inter materiam et accidentia, sed
solum se habet ut quædam dispositio præ
parans materiam ad hoc ut immediate
recipiat formam.
Sed argues forma substantialis advenit
materiæ postq est informata quantita
te. ergo similiter forma substantialis ‸ si
supponit quantitatem unitur materiæ
mediate. Respondeo negando minorem
non enim solum q materia est informa
ta

‸ Sed ideo ceteræ ac
cidentia uniunt
materiæ primæ me
diate q est infor
mata quantitate

ta quantitate immune, cetera accidentia mediate, sed qr ipsa accidentia talis naturę sunt, ut non possint subiectari in substantia nisi media quantitate. et sic nulla accidentia materialia prĕter quantitatem attingunt substantiam loquendo rigorose. nam sola quantitas est quę de albat. quamuis totum subiectum substantiale nominet album. at uero forma substantialis nullam repugnantiam habet cum materia prima. immo potius mutuo ad inuicem dicunt ordinem, et ideo forma tangit immediate materiam quantitate dispositam, sine hoc q. quantitas ad aliud deseruiat, nisi qr ut probauimus materia non potest esse sine illa //

explicat exemplo supponamus me non posse tangere uinum nisi sit dispositum aqua. tunc si tetigero utrumque simul et immediate tangam. similiter ique forma substantialis non potest tangere materiam sine quantitate ex quo non sequitur q. mediate uniantur. et ratio a priori est qr forma accidentalis tantum petit subiectum prĕscindendo ab hoc uel ab illo et sic dulcedo et albedo connaturaliter extant in sacramento eucharistię in quantitate, licet quantitas existat miraculose, qr huiusmodi accidentia iam habent subiectum scilicet ipsam quantitatem, at uero forma substantialis non respicit subiectum ut sic sed ut subiectum substantiale affectum talibus dispositionibus. ex quo sequitur

e

euidens disparitatis ratio / Ad 2.^m in convenienti supra adductum ex Thomis tis Respondemus q. quantitas non est primum principium entis a materia distinctum. q. habet se ut dispositio necessaria ad introductionem formę. dispositio enim principium non est sed facilitas principij sicut unio compositi non est principium licet sit conditio.

Ultimo arguit ab adversarijs ex Aristotele in prędicamento substantię. ubi ait q. destructis principijs omnia corrumpuntur. q. certum est q. si destruant forma et materia etiam debent destrui accidentia quę inhęrent illis. Sed hoc non habet vim contra nos. non enim dicimus q. manet quantitas destructa materia, sed q. in corruptione compositi manente materia quantitas non aufert. sed manet materię coęva

Est aliud Dubium Utrum in una materia possint esse plures formæ substantiales.

Hoc dubium etiam sub alijs titulis solet ventilari. idem enim est quęrere utrum fiat resolutio usq. ad materiam in omni ortu et interitu. hoc est utrum quemadmodum ablata forma rationali remanet accidens in materia ut manet

pro

probatum etiam remanebat aliqua formã
forma substantialis quę solet appellari
forma mixtionis vel corporeitatis. unde
si talis forma detur sequitur dubium in sẽ
Supposito. nam si est alia forma substanti
alis pręter rationalem, sequitur esse duas for
mas simul.

Supponendum est igitur tanquam certum sive
mediate, sive immediate tandem fieri re
solutionem ex parte formarum substanti
alium usque ad materiam primam. siquidẽ
in nulla sententia admittitur forma subs
tantialis coęqua materię. //

Sit tamen conclusio in corruptione viventium
non fit resolutio ex parte formarum subs
tantialium usque ad materiam primam
sed remanet forma mixtionis, quę prius
erat cum forma viventis, et ab illa re
ipsa distincta. et consequenter affirma
mus q. dentur simul in vivente plures
formę substantiales. Pro cuius intelli
gentia advertit Scotus, quędam esse sim
plicia corpora, quę elementa vocamus, ex
quibus omnia tam viventia, quam non viuẽ
tia constant. et quędam dicuntur ex his cõ
posita, quę dicuntur mixta: hęc autem mix
ta sunt in duplici differentia, quędam e
nim habent formas ita perfectas, ut non
ordinentur ad alias formas, huiusmodi sunt
formę lapidis, auri, et gemmarum, reliquorum
que metallorum; quędam vero formę ita ma

ta

teriam complent, ut non ordinentur ad a
lias formas recipiendas. Aliae vero sunt
quę dicunt ordines ad alias formas per
fectiores. qualiter se habet forma mixtio
nis ex elementis. et generante producta
et reperta in materia ante adventum for
mę rationalis. vel alterius viventis. et
hęc forma, quamvis substantialis sit in
venit in materia simul cum forma vi
ventis distincta realiter ab illa. ita Sco
tus in 4. distinct. 11. q. 3. art. 2. Dura
dus in 3. distinct. 21. q. 1. ubi inquit quod
sententia opposita est modus erroneus
loquendi in materia de incarnatione.
quibus suppositis probat primo conclusio
quotiescunque duo ita se habent ut unum
sine, quando alterum non est distinguntur
sed quando anima rationalis separatur
a corpore manet mixtio sine illa. ergo
non quoties perit compositum resolvit
usque ad sua principia. probo minorem
quoniam est manifestum quod accidentia
sequuntur formam mixtionis. et patet ex
experientia separata anima rationali illa
remanere, manet enim idem calor co
lor et vigor in carne, quę multo tempore
perseverare solet. ergo manet forma cuius
sunt accidentia. patet consequentia quia
impossibile est ut inveniat risibilitas
ubi non est rationalitas eo q. sit passio illius
ergo

ergo si calor color et vigor sunt accidentia dimanantia a forma mixtionis erit im possibilis existentia illorum sine existen tia formæ mixti. Respondet Caietanus 1. p. q. 55. art. 4 illa accidentia non intē di ab agente sed provenire ex dispositione materiæ vel quia sunt nimis radicata in ma teria, vel quia forma exstitit in ipsa. cęterum hoc impugnat ex doctrina huius doctoris si separata anima corrumpunt omnia accidentia ergo nulla remanebunt accidē tia, neque dispositio in materia radicata sed potius eradicata, siquidem abeunt abeunte forma in sententia ipsius. /

Secundo probatur conclusio. nam quod in ho mine viderimus contingere in huiusmodi for ma idem debemus admittere in omnibus viventibus. sed in homine anima rationa lis non potest tribuere esse corporeum aut mixtum. ergo esse mixtum est independens ab anima. probo minorem, quia nihil aliud est causam formalem cōmunicare effectū quam ipsam se exhibere subiecto. albedo ete nim eo ipso quod iungitur parieti reddit parietē album, sed anima rationalis exhibendo se subiecto non potest præstare gradum cor poris aut mixti. cum ipsa sit spiritualis ergo forma substantialis rationalitatis. et forma substantialis mixtionis distinguuntur rea liter. et consequenter in omnibus viventibus debent concedi duę formę substantiales distinctę realiter. Respondet Caietanus lo

co

co citato in dubio quod movet circa primum argumentum divi Thomae in solutione quod quod ut anima rationalis communicet materiae primae esse mixti non requiritur quod in illa contineat formaliter ratio mixti ut quod sed satis est si contineat ut quo: quemadmodum diximus de substantia, quae reddit subiectum incommunicabile formaliter licet ipsa sit communicabilis, quia est incommunicabilis ut quo.

Sed contra namque quamvis aliqua forma possit producere effectum, quem ipse formaliter non habet, tamen eiusmodi effectus debet esse eiusdem ordinis cum forma. at anima rationalis non solum non est corporea, nec mixta formaliter et ut quod, verum etiam est diversae speciei cum forma ista mixtionis, ergo neque ut quod, neque ut quo potest esse causa istius mixtionis. subsistentia autem compositi est eiusdem ordinis cum incommunicabilitate illius. Unde et Sol quamvis non sit vitalis, est tamen causa efficiens omnium viventium, quia viventia et Sol sunt eiusdem ordinis materialitatis. caeterum idem Sol neque totaliter neque partialiter potest concurrere ad productionem angeli, vel intellectivae potentiae animae. Ratio est quia Sol angelus et anima diversi ordinis sunt.

Ultimo probat conclusio ab inconvenienti alias enim non posset dici idem corpus Christi

esse

esse nunc in coelo, quod fuit in triduo mortis, neque iacuisse idem in sepulchro cum eo, quod pependit in ligno, nec habere nunc in coelo easdem plagas quas in passione sustinuit siquidem cum anima rationali separata non manserunt eadem, neque potest ostendi quod redierint cum nullam habeant connexionem cum anima beata, nec decies, sive aliae plagae numero cum nequeat agens assignari a quo fuerint denuo productae. et spiritualis

Sed contra nostram conclusionem arguit pro Caietano ratione sumpta ex divo Thoma articulo citato in corpore. per generationem acquirit res esse simpliciter, ergo non supponit in materia aliqua forma substantialis alias enim iam in materia supponeret esse simpliciter et per generationem non produceret ens simpliciter sed secundum quid. et accidentarium, aut per accidens. "

Respondeo omnem formam substantialem communicare materiae esse simpliciter prout distinguitur contra esse secundum quid communicatum ab accidentibus. non [struck] omnis forma substantialis dat esse substantiale ultimum et completum hoc enim acquiritur per generationem non tamen sic quaelibet tota forma substantialis et completa materiae sic ipsa anima rationalis cum praesupponat praedicta mixtionis et corporeitatis forma. quod si inferas ergo suppositum genitum (ut pote habens duas formas distinctas specie) non erit unum in specie. Respondeo quod unitas specifica sumitur unde

a forma substantiali ultimo dante esse et
non a forma substantiali disponente. nam
et in predicabilibus est unius homo secundum
speciem quamvis plures rationes differen
tiales de illo predicentur. nec fit unum per ac
cidens etsi supponatur forma mixtionis immo
unum substantiale et per se. unde dicimus
quod forma substantialis dat ad esse. forma ve
ro accidentalis ad posse.

Notanda vero est differentia inter alteratio
nem et generationem ut aliquibus obiectioni
bus fiat satis. etenim in alteratione cum
homo ex albo fit niger supponit et natura prius
et tempore subiectum substantiale comple
tum. at in generatione sumpto nomine
generationis pro ipsa instantanea forme in
troductione in materia non supponitur mate
ria prioritate temporis existens cum tali for
ma mixtionis, sed prioritate quadam nature
per eam disposita ad formam dantem esse com
pletum substantiale et vitale. forma autem
accidentalis que per alterationem acquiritur
subiectum utcumque perficit et ornat.
quod si Aristoteles dicit in generatione nullum
subiectum sensibile remanere intelligitur
de habente formam substantialem ultimo
dante esse. et ad hunc modum intelligen
dum est commune illud axioma scilicet quod ge
neratio unius est corruptio alterius. id est
corruptio seu separatio forme ultimo dan
tis esse. Nam si rigorose intelligeretur
etiam esset necessaria corruptio mate
rie prime que etiam est pars compositi essentia
lis

ing

rupti. Dices forsan, quando duo distinguuntur realiter non possunt adinvicem essentialiter predicari. ergo si forma corporeitatis et rationalitatis realiter distinguunt non possunt predicari adinvicem. at ista est vera predicatio hoc corporeum est rationale. sicut ista hoc rationale est corporeum. ergo. Respondes distinguendo antecedens. quod verum est si non ordinetur ad unam compositionem: secus vero si ad illam ordinentur. Rationalitas et risibilitas realiter distinguunt et nihilominus licet in abstracto non predicentur adinvicem ut dicamus risibilitas est rationalitas. in concreto tamen predicantur. dicimus enim hoc rationale est risibile. et hoc risibile est rationale

Sed arguet cum Caietano nam si separata anima rationalis non introducit novam formam corporeitatis. ergo natura per se tendit ad malum operandum. quod est contra communem sententiam philosophorum. probat sequella. supponendo quod quando agens (ignis V.g.) intendit in ligno introducere formam similem sibi, primarius finis illius non est expellere humiditatem. hoc enim esset tendere ad malum scilicet ad corruptionem sed tantum primaria intentione tendit ad suam formam producendam. ad quod sequitur destructio contrarij. Sed si in materia iam supponeretur forma mixtionis. sequeretur quod in desitione compositi. natura solum ten

tenderet ad corruptionem viventis. igitur
vel admittendum est quod natura per se ten
dit ad malum quod est absurdum. vel quod
forma corporeitatis de novo introducitur
patet hec ultima consequentia quia in de
sitione hominis inveniuntur due forme
substantiales. scilicet forma rationalis
que separatur. et hanc non producit natu
ra in interitu hominis [vel alterius viventis]. et etiam invenitur
forma mixtionis. et similiter hanc non
producit natura. siquidem in nostra sen
tentia iam supponitur.

Pro solutione notandum est quomodo ani
mal deveniat ad mortem. Aliqui enim in
ter quos est Plato in dialogo de natura vide
tur opinari calorem naturalem devastare
propriam materiam: atque ita temporis de
cursu consumptione humidi radicalis se
ipsam interimere. Sed eiusmodi senten
tia tenenda non est, ut convincit Galenus
dico ergo breviter aliam esse rationem caloris
naturalis, et ignei. is enim consumit per
se corpora omnia que preparat ad naturam
ignis: calor vero naturalis viventis non est
igneus, sed proprius illius, ideoque non consu
mit, sed conservat. Unde dicendum est quod na
tura non tendit ad malum, sed potius conser
vat unionem compositi quoad potest. mor
bus vero est causa effectrix interitus. quia nul
la res seipsam occidit, quin potius communiter
dicitur interitum esse violentum omnibus rebus
Ultima enim dissolutio fit a causis que nos al

te

teram dissipato et dissoluto calore naturali
et humido radicali, quae causae dicuntur a me
dicis non naturales. huiusmodi sunt aer
ambiens, motus et quies, cibus et potus, vi
gilia et somnus. nihil igitur naturalis intendit
corruptionem compositi physici, immo potius
conservat contra eiusmodi calamitates op
primentes illud.

Est iam aliud dubium An ma teria sit principium indi viduationis?

Prima opinio asserit individuationis
principium esse collectionem omnium acci
dentium, quae sic reperiuntur in hoc individuo
quod non alio quam videtur tenere Porphirius
capite de specie. et probat quia alias differen
tia individualis esset essentialis et specifi
ca, et individua ut sic essent definibilia
quod negat Aristoteles. / et deinde species non
esset totum essentiale respectu individuorum.
caeterum haec sententia displicet quia illa acci
dentia neque in communi sumpta, neque in par
ticulari constituunt individuum. non in
communi ut constat. neque in particulari, quia de
eorum individuatione redit eadem quaestio
si dicas ea individuari per substantiam ergo
substantia est iam prius individua/
2° quia substantia praecisis quocunque accidente
est singularis. est enim subiectum omnium
et ex consequenti seclusis omnibus accidentibus e
rit prima substantia et singularis / Por
phi

10. p

phinus ergo et alij doctores loquuntur a posteriori et accidentaliter. / Ad rationem vero dico differentias individuales intrinsecas et essentiales esse individuis. Aristoteles vero eas non appellasse essentiales quia non sunt communes, sed unj proprie individuo, et ob id non definiunt a metaphysico. et solum a posteriori eius modi definiunt.

2.a sententia affirmat materiam designatam quantitate esse individuationis principium in materialibus substantijs. Hanc ubique docet divus Thomas praecipue opusculo. 29. et de ente et essentia cap. 2. sed ex discipulis ipsius alij aliter ~~eiusque~~ eius mentem exponunt. quidam enim dicunt nomine materiae signatae quantitate intelligi aggregatum ex materiam et quantitate. de quorum numero est Suarez in metaphysica q. 23 et. 34. Ferrara et alij.

Alij inter quos Caietanus. 1. p. q. 7.a art 2 intelligunt materiam in quantum est radix quantitatis. et illam veluti prae habet.

Tandem Bañes. 1. de generatione cap 5. q. 3 art. 8. dicit quantitatem tantum esse conditionem sine qua materia non est individuationis principium. cui sententiae videtur favere Aristoteles. 5. meta. cap. 6 et. 1 de coelo. cap. 9. ubi ait ideo non posse esse plures coelos hoc est mundos quia hic mundus

com

complectitur omnem materiam quæ potest
esse in rerum natura /
Secundo probatur quia esse indiuisum in se et
diuisum à quolibet alio conuenit substan
tiæ ratione materiæ dicentis ordinem ad
quantitatem. Et confirmatur quia materia sig
nata quantitate est principium subiectionis
omnium accidentium, ergo et indiuiduationis
Sed et huiusmodi sententiæ non placent quia
5. meta ut ait Fonseca refellens primam ex modo
cap. 6. q quitatis uel loquimur de quantitate in communi
4. et hoc ad indiuiduationem esse non potest.
sic enim conueniret pluribus. uel est sermo
de materia et quantitate in singulari. et hoc
etiam non, quia quantitas non est singularis
ut ipsi dicunt. ergo prius natura est singula
ris et indiuidua quam sit signata quantitate.
Deinde impugnatur modus dicendi Caietani,
quia uel materia intelligitur signata sola quan
titate. et sic non est magis principium indi
uiduationis Petri quam equi. aut signata cum
dispositionibus. et sic iam non sola quantitate
imma uel sic iam signatur siue informatur for
ma substantiali
Tandem modus dicendi Banes impugnatur
quia conditio ad aliquid prius intelligitur exhi
bitum quam sequatur effectus. ut approximatio
ligni ad ignem præcedit calefactionem ipsius
ergo si quantitas requiritur ut conditio prius
debet reperiri in substantia, quam intelligatur
substantia singularis. at materia prius natu
ra quam adueniat quantitas supponit indiuidua

nam

nam accidens physicum ut probatum est non potest subiectari nisi in subiecto individuali.

Ad fundamenta vero in contrarium. Responde. Primo ad auctoritatem Aristotelis ipse enim non loquitur de principio individuationis primo, et irresolubili in aliud principium sed a posteriori et quoad nos assignavit principium secundarium. loquitur enim generaliter de Unitate. nec facit mentionem de prima substantia individuali; nec de primaria et intrinseca ratione individuationis.

Ad Rationem R. quantitatem esse principium indivisibilitatis quantitativae, et esse causam quare substantia habeat partes distinctas a partibus in ordine ad locum. non tamen esse principium indivisibilitatis. hoc est distinctionis individualis unius rei ab aliis, quae consequitur differentiam individualem. nam alias angelus carens quantitate non haberet principium individuationis

Ad confirmationem. non ideo sequi materiam esse principium individuationis, quia sit principium subiectionis. sicut et partes quamvis sit principium subiectionis albedinis (quae in illo subiectatur) non tamen est principium individuationis illius. neque sui esse intrinseci. Ultima sententia et tenenda affirmat principium individuationis esse quandam dif

differentiam positiuam habentem pro pri//
mario effectu incommunicabilitatem. quæ ad
iuncta speciei perse constituit indiuiduum
huiusmodi sunt differentiæ, quibus Petrus
et Paulus differunt inter se prius natura
quam aliquo accidentali discrimine distinguan
tur. et istæ differentiæ vocantur eccetates
ab Scoto. cuius est hæc sententia in 2 dist
3. q. 6. ita etiam Molina. 1. p. q. 50. ar. 4
quam sententiam sequuntur omnes discipuli
subtilis doctoris/

Et probatur a sufficienti partium enumera
tione. quia nec natura, nec materia. nec
forma sunt principium indiuiduationis. ~~ne~~
~~[illegible]~~ etenim ~~quia~~ in
natura (ut postea uidemus) potius indiuiduatæ
ueniunt. materia uero indifferens est ad o-
mnes formas. et forma accidentalis etiam
si sit quantitas ~~est indiffe~~ non efficit materiam
determinatam ad hanc indiuiduam formam
substantialem. per formam autem substan
tialem (qualis est rationalis anima) non
potest præstari effectus materialis qualis est
indiuidualis Pauli differentia/ igitur ad ali
quid aliud recurrendum est quod erit reali
tas quædam unitatis resultans ex unitate
compositi. quæ nominabitur eccetas

.j. Sed dices contra. quia quemadmodum nec so
la forma. nec sola materia sunt unus ho
mo. sed ex utraque unita resultat Petrus: ita
similiter nec sola forma. nec sola materia
sunt principium indiuiduationis sed mate

ria

ria et forma simul. itaq3 eo ipso q. in ista materia introducitur haec forma compositum ex illis resultans per suam unicam entitatem dicitur individuum. Sed contra vel ratio individui addit aliquid positivum supra rationem substantiae vel non: hoc secundum dici non potest. quia manifestum est substantiam sine individuatione esse communicabilem alteri. et postea reddi incommunicabilem per individuationem. Si dicas q. addit aliquid positivum. inquiro. hoc positivum per quod materia est incommunicabilis alteri, dum habet istam formam substantialem. provenit a materia? vel a forma? an ab illis simul? dices q. ab illis simul. Contra quia quotiescumq3 aliquis effectus formalis resultat ex unione formae et materiae, necessario praesupponitur in materia, aut in forma ille effectus. ut sq[?] praedictum est. V.g. si ex materia et forma resultat subsistentia totalis. ideo est quia tam materia q3 forma habent subsistentiam. sed materia, seu forma nullam habent incommunicabilitatem. ergo quamvis iungantur ad invicem non resultabit ex illis incommunicabilitas. et ex consequenti neq3 individuatio ergo materia et forma unitae non sunt principium individuationis.

Respondebis hanc impugnationem non obstare, [struck] quia argumentum est vitiosum. probat

hac enim pluribus interdum. quod ex eo sequitur ex materia et forma non resultare subsistentiam totalem quod totalis subsistentia reddit subiectum incommunicabile, et tamen nec materia, nec forma sunt incommunicabiles nec substantiae totales.
Sed contra quod licet effectus formalis incommunicabilitatis proveniat a subsistentia, tamen est effectus secundarius respectu illius, quod effectus formalis primarius subsistentiae completae est reddere subiectum existens per se complete. forma autem licet debeat continere effectum primarium, non tamen secundarium. quod saepius contingit in individuatione. Nam primarius effectus illius est reddere subiectum incommunicabile alteri. et sic forma a qua talis effectus pullulat debet habere in se incommunicabilitatem saltem ut quo. Notanter diximus forma a qua talis effectus pullulat, nam causa efficiens non debet praehabere in se effectum ut constat in exemplis solis respectu univocitatis.
Sed Rogabis in quo genere causae proveniat haec incommunicabilitas. An in genere causae efficientis vel formalis. videtur enim quod non efficientis; quod ad hoc ut causa efficiens producat effectum non est necessaria coniunctio cum effectu, ut constat in patre separato a filio at isto modo non potest reddere subiectum in

di

diuiduatum et incommunicabile nisi sit semper iunctum cum illo ergo non in genere causae efficientis. videtur etiam quod neque in genere causae formalis. nam ut dictum est debebat etiam haec ecceitas habere incommunicabilitatem formaliter, quam patet non habere, siquidem actualiter communicatur subiecto.

Respondeo modum hunc neque esse causam formalem. neque causam efficientem perfectam, sed quandam imperfectam entitatem ut dici de alio quocunque modo; modus enim alicuius rei non est ens perfectum et sic dici potest quod concurrit in genere causae efficientis. quatenus non continet formaliter, et eminenter effectum: et aliquo modo in genere causae formalis. quatenus semper adhaeret subiecto: qualiter se habet anima rationalis respectu cuiuscunque actus vitalis quae quamuis concurrat in genere causae efficientis ad eliciendam intellectionem. semper est unita cum potentia intellectiua. et ubi ua. et etiam concurrit in genere causae formalis, quatenus semper adhaeret ipsis potentiis scilicet ipsa non sit formaliter intellectiua proxime, sed radicaliter. ita in praesenti dicere possumus de ecceitate modo reali quae se habet ut causa efficiens incommunicabilitatis compositi quatenus illam efficit. et etiam se habet ut causa formalis, quia semper adhaeret composito reddens illud incommunicabile. quamuis eius

mo

modi causalitates non insint in modo perfecti
oni ut manet dictum.

Contra conclusionem arguitur. uel iste modus
cuius eccëitas est ipsa res uel aliquid distinctum
ab ipsa ante operationem intellectus. non primum, quia hoc esset affirmare quamlibet rem
esse individuam per suam met entitatem quod iam est impugnatum, cum neque a forma
neque a materia in quibus totales consistit probavimus non posse provenire. si autem dicat hunc modum esse aliquid ante operationem intellectus. uel iste modus est prior aut
posterior quam ipsa existentia compositi. non prior, quia sequeretur aliquid intelligi in rerum natura individuum et singulare, et tamen non
existens, quod videtur absurdum: nec similiter est posterior, quia intelligeret ex vi existentiae rem esse in rerum natura et tamen non
esse individuam quod etiam implicat quia nequit intelligi extra causas nisi veresint terminus alicuius none actionis, at non potest
intelligi terminus none actionis sine singularitate. ergo hic modus non potest esse principium individuationis.

Respondet concedendo imprimis hanc eccëitatem esse aliquid ante operationem intellectus. et existens a parte rei distinctum ab
entitate rei et ab eius existentia. quod patet
a posteriori. siquidem individuatio separatur a materia in separatione animae rationalis. et nihilominus materia manet cum
existentia. //

Ad.

2ª.4

Ad 2.am interrogationem dico, q. si loquamur in genere entis, et in esse rei, prior est existentia quam individuatio: nam eo ipso q. rem concipimus est illam esse existentem. Caeterum si consideremus rationem individuationis, quatenus individuum est prius concipimus individuum cum hac ecceitate et incommunicabilitate, quod est manifestum in consideratione hominis. Licet enim homo essentialiter sit rationalis et animal si tamen concipiamus illum quatenus discursivus est, prius intelligimus rationem rationalitatis quam genericam animalitatis caeterum si consideremus hominem quatenus vegetativus est prius concipimus rationem animalitatis quam rationalitatis; nonque a parte rei prius homo sit rationalis, quam animal, vel e contra, sed quia differentia rationalitatis maiorem convenientiam habet cum discursu quam ratio generica animalitatis. Ita similiter dico in praesenti Petrus a parte rei constitutus simul et semel habet subsistentiam et individuationem. caeterum si consideret quatenus subsistit prius concipimus illum cum subsistentia, quam cum ecceitate; quia subsistentia maiorem connexionem habet cum substantia, quam ecceitas: siquidem potest dari substantia sine ecceitate, et nullo modo sine subsistentia ut patet in materia: caeterum si Petrus consideret quatenus individuum est, prius intelligimus in illo ecceitatem quam subsistentiam, quia /.

ra

ratio ecceitatis maiorem connexionem habet cum individuo quam subsistentia: Adhuc tamen arguitur quia non sunt multiplicandae entitates absque necessitate urgente, sed sola subsistentia completa compositi sufficit ad reddendum illud incommunicabile, ergo modus vel ecceitas est superfluus. probo minorem, eo ipso quod Petrus complete subsistit, non potest non esse indivisum ab alijs. ergo ob ipsam subsistentiam completam redditur incommunicabilis, et individuus. Respondet quod omnino eiusmodi modus ad individuationem compositi est omnino necessarius. exempli causa. quemadmodum licet ignis sit causa sufficiens ad expellendam humiditatem a ligno, non tamen esset superflua causa, quae prius removeret humiditatem, ad hoc ut facilius introducatur forma ignis. et sic quotidie contingit quod ligna comburenda ponantur ad calorem solis ut humiditas ab eis facilius expellatur. ecce ubi tamen datur causa per se ad effectum alias secundarium. ita similiter licet concederetur quod subsistentia ex se sufficiat ad reddendam substantiam completam incommunicabilem: hoc tamen esset secundario et in secundo conceptu, quod inconveniens est in ratione individualis ubi primarius conceptus est incommunicabilitas. quapropter ut hoc inconveniens evitetur ponitur praedicta ecceitas: per quam

pri

204

primaria intentione reddat individua et incommunicabilis substantia

Dubium tamen est Num materia sit generabilis et corruptibilis.

Notandum q. in generatione aut corruptione est considerare subiectum ex quo fit aliquid, quod est materia, et terminu ad quem scilicet compositum ipsum quod generat aut corrumpitur. N. g. leo. Deinde advertendum q. eadem per quam ex subiecto fit aliquod compositum quatenus considerat ex parte subiecti dicitur mutatio, quae est transitus de uno in aliud et sic dicitur materia mutari, quae transit de una forma in aliam. at ex parte terminj est productio, et ut sic est acquisitio ipsius esse. Unde homo producitur sed non mutatur per generationem. materia vero mutatur sed non producitur, quare cum dicimus subiectum generari loquimur de termino. et cum dicimus subiectum mutari intelligimus de materia.

Quo supposito sit conclusio. materia prima est ingenerabilis et incorruptibilis per se idest in generatione non accipit suum esse neque illud perdit in corruptione. probatur ex Aristotele dicente q. omni generatione oportet q. subiectum antecedat, si ergo materia est generabilis, necesse est ut aliud subiectum constituat ad illam generandam

ergo

ergo materia prima non est generabilis. ne
q3 ex consequenti corruptibilis, quod enim
non est capax generationis neq3 corrumpi
potest

Secundo probatur conclusio, quando ex aqua
fit aer aut tota aqua perit. ita ut in aere
nihil remaneat ex quo fiat ipse: aut aliqu
id manet; si hoc secundum ergo non corrum
pitur materia. si vero tota aqua corrumpatur
ex nihilo fit aer. et in nihilum redigetur
aqua quod naturaliter esse non potest.

Sed Argues quia motus denominat suum sub
iectum. ergo cum subiectum generationis sit
materia, ipsa dicetur genita. / Respondetur
ex dictis quod, non dicitur subiectum termina
tiue ^ quamuis Responderi etiam posset
materiam quodammodo generari per acci
dens quatenus est pars totius geniti per se

^ sed est subiectum generationis qua tenus mutatio est.

Secundo Arguitur quia si materia non generatur
^ nec q3 totum compositum / erit perfectior q3 forma saltem equi vel alicuius
alterius rei corruptibilis. eiusmodi enim for
mae generantur. minus et q3 totum compositum
quia incorruptibile quouis corruptibili per
fectius est. Respondetur tamen non esse
inconueniens admittere, quod in genere rei ma
teria (in quantum scilicet incorruptibilis)
sit nobilior q3 forma corruptibilis. secus autē
in genere entis, quemadmodum gratia quae
accidens spirituale et supernaturale, in ge
nere rei est nobilior q3 substantia creata, a
qua exceditur in esse entitatiuo

cir

Circa privationem est dubium utrum sit in rerum natura et an in materia inveniatur.

Notandum primo. Cum materia dicat ordinem ad omnem formam quam recipere potest et ad hanc v.g. immediate in ea generandam duplex in ea privatio reperitur prima nimirum ad [formam] formam. et secunda ad hanc. de se enim nullam includit — incommunis

Secundo notandum quod in materia sunt tria quae distinctionem inter se cum quadam velluti praesuppositione importantur scilicet potentia quae cum ea identificatur. secundo privatio quae est vacuitas formae. et tertio appetitus ad formam. qua adveniente et privatio et appetitus immediate ad eam cessare videtur. et prima oritur ergo appetitus ex privatione, et privatio supponit potentiam

Sed inquires quidnam sit eiusmodi appetitus materiae et quomodo ei tribuitur. an omni materiae conveniat. an quibusdam eius partibus tantum. quidam enim affirmant materiam semper formam appetere quamvis aliam habeat. quia nulla satiatur et tamen videtur quod cum habet unam formam non habeat appetitum ad aliam. aut enim appetit formam quam habet. aut aliam qua caret. non quam habet quia appetitus cessat in consecutione rei neque eam qua caret quia cessaret spoliari iam habita. Praesertim si sint incompossibiles. ut forma cadaverea et vitalis

lis

et consequenter esset violenta sub forma
quam habet. quod dici non potest. cum nullum
sit violentum quod appetit naturaliter
ergo materia nullatenus appetit formam
quando informatur ab altera.

Pro veritate tamen notandum duplicem
esse appetitum. scilicet elicitum (qui proprie
convenit creaturis rationalibus) et innatum
qui dicitur naturalis sive pondus naturae ut est
in lapide ad centrum. hic autem non est ali
ud quam ipsa natura rei capax illius perfectionis
quam non habet illi tamen debetur. et huius
modi appetitus reperitur in qualibet potentia
aut natura quae ad aliud ordinatur. et sic
per quandam analogiam dicimus res inanima
tas amare ea quae sibi congruunt perfectioni
v.g. quod terra amat aquam.

Hoc supposito ad dubium Respondeo materiam
secundum se appetere omnes formas appetitu
innato indistincte. ita ut non potius appetat
perfectiorem quam imperfectiorem. quando au
tem habet aliquam formam probabiliter di
ci potest esse satiatam, neque tunc esse in ma
teria appetitum aliarum formarum. Prima
pars huius conclusionis probatur quia materia
considerata secundum se habet privationem
omnium formarum indistincte et aequaliter
enim omnes formas recipere potest. sed ex
privatione nascitur appetitus. igitur etc. quod ve
ro dum unam formam habet aliam non ap
petat probatur quia vel appeteret formam perfec
tiorem. et hoc non. quia alias omnes formae exci
tarent ad appetendam formam coelestem, vel

ra

naturalem, quod ridiculum est. tum quia
si appetitus essent frustra at in natura ni
7. hil est frustraneum. Deinde quia sequeretur
materiam appetere interitum omnium
formarum ignobiliorum patet sequella quia
non potest per se appetere nobiliores nisi
per se appetat privationem deterioris formae
Tandem quia vel appetitus qui dicitur esse in
materia respectu formae quam non habet
consequitur primam privationem, vel se
cundam. non primam, quia illa est omnium
formarum et non huius in particulari. neque
consequitur secundam privationem, quia qu
ando materia est sub aliqua forma recte dis
posita non invenitur ibi secunda privatio
probatur quia privatio est carentia formae debi
tae subiecto. at materiae affectae una forma
non solum non debetur altera sed potius re
pugnat. quod ergo materia sacietur qualibet
forma ex eo constat quia materia nihil aliud
optat quam formam, neque naturaliter sine illa
esse potest. cuius signum est quia nunquam in
troducerentur dispositiones contrariae nunquam
spoliaretur a forma praeexistente.
Sed dices. ergo falsum diximus quando as
serimus materiam appetere omnes formas
patet quia nunquam illis caret. immo semper sub
illis est. ergo non illas appetit immo nunquam
appetit. Respondeo appetitum non dici de materia
ut nunc est in rerum natura coniuncta cum
forma sed ut consideratur secundum se ex
pers omnium formarum. Haec autem ut se

nul

nullibi est sed intelligitur. Et si per poten
tiam dei ab omni forma denudaretur oporteret
omnes formas et non mages hanc quam illam
est tamen nihilominus advertendum
quod materia sublunaria forma potest habere
dispositiones ad alias. v.g. quando homo
per egritudinem acquirit dispositiones letha
les tunc et illa materia habet secundum
unam rationem privationem quatenus ha
bet dispositiones ad formam cadaveris quam
non habet. et etiam est saciata secundum
aliam rationem. quatenus habet formam ra
tionalem: Et cum arguit. ergo simul et se
mel habet formam et privationem secundum
distinguo. secundum eamdem partem et ra
tionem nego. secundum variam rationem
et circa diversam partem subiecti concedo /
quod non solum est verum per nostros conceptus
sed etiam a parte rei. quia cum materia sit af
fecta quantitate, per quam est divisibilis et
mensurabilis potest optime secundum partem
correspondentem stomacho. v.g. habere dis-
positiones letales: et secundum partem cor
respondentem cordi habere dispositiones resis
tentes morti. quapropter medici remedia ca
lida et frigida in summum applicant egrota
tibus
Rogabis tamen utrum in materia una tantum
sit an plures privationes. Sed Respondemus in
materia secundum se esse unicam tantum
privationem respectu omnium formarum. sicut
unica tantum est potentia essentialis ad om
nes

nes formas recipiendas at vero considerata cum potentia secunda. tot potest dici habere privationes. quot sunt in illa dispositiones: itaque multiplicantur per multiplicitatem dispositionum concurrentium ad formarum receptionem.

Quæstio De Forma – et Dubium insurgit Primo an sit forma. et An generetur.?

Ad primam dubitationis partem facile omnes respondent affirmative. et quod detur forma substantialis constat ex ipsa rerum naturalium constitutione. quia res naturales non sunt materia prima duntaxat. alias enim omnes essent eiusdem nominis et essentiæ nullumque esset principium illarum nulla generatio aut corruptio. nulla distinctio proprietatum, quæ sequuntur distinctionem essentialem ac proinde quælibet res omnes proprietates aut nullas haberet. illud vero quod præterea includunt nobilius est quam materia, cum ab illo proveniat non solum distinctio proprietatum. sed etiam omnis vis agendi. ergo si materia prima est substantia multo magis illa alia pars quam totum includit. complet enim materiam per formam advenientem.

Deinde confirmatur quia singulæ res proprium habent modum et operationem. virtus autem operandi manat ab essentia rei, cum in materia tantum reperiatur vis patiendi. Tum etiam

quia

qr alias omnia que Conueniunt in materia eandem uim haberent. quod experientia ostendit esse falsum.

Circa secundam partem dubij de generatione formae substantialis. certum est ordine intentionis et principalitatis terminum generationis esse compositum, formam autem ordinat ad compositum, tanquam ad perfectum et tanquam ad finem propter quod est ut docet Aristoteles multis in locis.

Deinde certum est in composito praeter materiam et formam denotio esse unionem a materia et forma distinctam. queritur igitur de his tribus quodnam sit quod primum terminat generatio. quando compositum producit. an scilicet ad unionem. uel ad formam uel ad totum compositum?

Ultimo notandum est formam spiritualem uel rationalem, non produci per generationem, sed per creationem: atque ita prius natura est anima rationalis, quam uniat materie, non ergo questio procedit de anima rationali.

Respondendum ergo est si loquamur de prioritate generationis prius natura et per se formam simul cum unione terminare generationem, tanquam quod productum per illam unica tamen actione diuisibili. Prima pars huius conclusionis probatur qr forma materialis in eo differt a spirituali qr haec producitur independenter a subiecto illa autem cum dependentia ab illo qr illa actio qua fit forma est cum concursu materiali

sub

subiecti igitur simul cum ea actione est
dependentia actualis formae a subiecto
atque adeo unionis
Secunda pars conclusionis nimirum quod
actio sit indivisibilis probatur. Sicut in forma
unita distinguimus in facto esse, formam
et unionem: ita necesse est ut in ipsa ac
tione distinguamus illam entitatem
ut tendit ad formam et unionem. quia
actio nihil aliud est quam fieri rei ut ab a
gente procedit. ergo eiusmodi actio non est
omnino indivisibilis
Sed argues quod unio partium supponit
existentiam illarum. ergo non producuntur
unio et partes eadem actione. antecedens
probatur quia nisi existerent non unirentur.
Ad hoc tamen Respondet eruditissime
ne Soncinatis lib. 7. metaphy. q. 22. in
responsione ad primum argumentum. quod
a parte rei eodem instanti temporis pro
ducuntur forma et unio. in eo tamen ins
tanti temporis est considerare duo instan
tia naturae in quorum primo intelligitur
forma unionis

Circa secundum librum
Dubium est quodnam sit necessa-
rium ut alicui conueniat ra-
tio naturæ.

Non loquimur in presentj de natura ut sic. sed de natura physica. quę constat materia et forma. nam obiectum adequatum philosophię non est natura ut sic, sed natura constans materia et forma. quod colligit ex Aristotele ~~...~~ in hoc loco. nam in primo libro tanquam ex obiectis partialibus loquitur de materia prima. forma et priuatione ergo subiectum, quod non est capax formę et materię, non est capax naturę entis naturalis physicj. Vnde angelus aut deus nō dicuntur entia naturalia. quia materia et forma non constant

Dices. Angelus aliquid operatur circa externam materiam. scilicet mouendo corpora localiter. et demon dum est in corpore humano uires preternaturales illi prestat Insuper etiam efficit et recipit actionem intellectiuam. ergo si sufficit aliquid agere. uel recipere ad rationem entis naturalis, multo magis agere et recipere simul ergo natura angelica dicitur etiam ens naturale. Respondeo. quod quemadmodum angelus licet sit rationalis non dicitur homo defectu rationis generice scilicet animalitatis, ita desinit esse ens naturale defectu materiæ quod est primum principium ex

quo

116

quo omne ens physicum sit / Dices anima rationalis non constat materia et forma et tamen est ens naturale ergo et angelus. Respondet quod dicit ordinem ad materiam, et est pars compositi physici, unde si deus crearet aliquam animam sine ordine ad materiam non diceretur esse ens naturale.

Ex quibus colligitur haec regula generalis scilicet quodlibet quod constat ex materia et forma est principium alicuius operationis et ens naturale completum physicum.

Secundo colligitur quod omnis operatio procedit a tali ente, ut a principiis intrinsecis illius sine auxilio supernaturali.

Sed contra actio intellectiva hominis procedit ab ente physico et tamen non est operatio physica. probatur minor quia ad actionem physicam requiritur quod procedat ab ente constante materia et forma at actio illa intellectiva est spiritualis igitur non procedit a principio materiali et formali. Respondetur actionem intellectivam hominis vere et proprie esse actionem physicam quia fit cum dependentia a sensibus materialibus / quod si intellectio in homine fiat per species infusas a deo ut contigit in primo homine, illa potest dici praeternaturalis. neque intellectio hominis et angeli eiusdem sunt speciei. hec enim a ratione tantummodo intellectiva dependet quod si inferas ergo saltem cognitio anime ra-

tio

tionalis separatæ a materia non distinguetur ab angelica cognitione. R. negando sequellam quia cognitio animæ pendet a principijs partialibus naturalis physici, a Dia vero minime ut diximus supra, vel Respondeo secundo quod illa animæ intellectio non diceret proprie physica quia eiusmodi ut diximus necessario debet procedat ab ente constante materia et forma.

Circa dysputationem de causis

Dubium est An causa distinguatur realiter a suo effectu. et sit prior illo.

In hac quæstione quamvis quidam causam solam efficientem realiter concedant ab effectu distingui. Dicendum est omnem causam realem distingui realiter ab effectu probatur quia ratio principij realis ex natura sua postulat distinctionem realem ab illa re, cuius est principium adeo quod in divinis ubi una simplicissima natura tribus communicatur personis, necesse realiter distingui quia pater est principium filij, et pater et filius principium spiritus sancti at causa omnis habet rationem principij respectu sui effectus.

Secundo probatur quia causa est quæ alteri tribuit entitatem quod efficere requirit rei sibi omnino identificatam. et hac ratione est dicitur etiam eorum solutio qui dicunt idem secundum diversas rationes posse esse causam sui. nam illæ rationes debent habere distincti

onem ante omnem actum intellectus //
Sed contra quia causa finalis coincidit cum effectu ut patet in generatione hominis in qua primarius effectus est consecutio filij et est effectus ipse filius genitus
Respondet quod aliud est filius genitus aliud filius apprehensus ut possibilis per generationem hoc enim secundo modo est finis et precedit se ipsum genitum ~~effectum~~ â parte rej
Circa secundam partem dubij Soto q. 3 agens de causa finali dicit non esse de ratione causæ in communi ut sit prior suo effectu; sed id solum in efficiente et materiali requiri.
Sit tamen conclusio omnis causa realis est prius natura suo effectu. ita Soncinas. 5 metaphys. Et probat primo ex Aristotele in post prædicamentis. capite de modis prioris ubi ait prius esse re in esse quorum sit asserere quasi sit / Deinde quia principium omne ut sit aliquo modo est prius principiato saltem ordine naturalis emanationis ut contingit in personis diuinis
Est Aliud Dubium vtrum in causis deueniendum sit ad aliquam primam?
Supponimus causam diuidi in primam et secundam Prima est quæ a nullo dependet in esse et operari; sed potius ab illa omnia dependent in utroque quapropter omnibus modis assignatis in logica dicit priorem
soj

scilicet ordine, natura, dignitate et tempo-
re. et hinc colligit quęnam dicat causa
secunda.

Deinde advertendum potest excitari sub ^ quęstio ista.
alio titulo inquirendo primum utrum
ex cognitione causarum secundarum pos
simus devenire in cognitionem primę causę
non secus ac ex cognitione naturali fumi
devenit in cognitionem ignis. quę cogni
tio nominatur ab effectu. sive a posteriori
et quamvis hęc quęstio theologica videatur
aliquid tamen de ea rationibus physicis
nobis pertractandum est.

Ac proinde sit conclusio. in omnibus cau
sis efficientibus deveniendum est ad unam
primam. probatur quia substantiam esse á se
et alteri non inniti, dicit summam perfec
tionem, at in tota natura nihil a se est
nec potest alteri non inniti. ergo necessario
dicendum est extra naturam dari aliquod
ens a quo cętera entia trahant originem
hoc autem ens vocamus Deum. qui est
causa prima. maior est evidens, minor pro
batur quia inter entia naturalia perfectissimus
est homo. qui tamen cum quotidie generetur
et corrumpatur, et pendeat a multis alijs en
tibus. non potest esse a se: quod quidem dicen
dum est de reliquis entibus corporeis quę ip
so homine sunt imperfectiora

Secundo probatur ex ordine operandi omnium
causarum secundarum. Nam quamvis natu
ra constet tot tamque diversis rebus omnia
tamen inter se talem connexionem habent
et unionem. qualem membra corporis cum ca

pite

pite. Sed omnia membra corporis subdunt
capiti et ab illo mouentur ergo omnia entia
creata alicui debent capiti subiectari
~~Sed~~ si dicas coelum a nullo uidet pendere er
go ipsum erit causa prima et caput. ~~etc.~~
Respondeo quod coelum nequit esse caput ne
que prima causa uniuersi. non caput quia quamuis
in magnitudine quantitatis excedat cete
ras uniuersi partes imperfectius tamen
est uiuentibus et praecipue quam homo in quo
uiget discursus et ratio. Non etiam est cau
sa prima quia haec perfectior esse debet quam quaeuis
causa secunda / Deinde quia causa ut causa
est debet eminenter saltem continere ef
fectum. coelum autem non continet emi
nenter omnes partes Vniuersi neque enim
continet hominum perfectiones quoad par
tem formalem quae spiritualis est.
Praeterea quia prima causa dicit omnimodam
independentiam ab alio. coelum autem di
cit dependentiam a Deo a quo fuit creatum
ergo / dices forsam. sol est causa uere et
proprie aliquorum uiuentium, et ipse non
est uitalis in se. igitur etc. Sed Respondet
quod quamuis admitti possit ratio causae prae
dicta in sole respectu perfectionis eiusdem
generis. v.g. uitalitatis ut sic, non tamen
respectu perfectionis diuersi ordinis scilicet
huius uitalitatis hominis. quia haec pendet a
principio uitali spirituali. quod differt gene
re a sole et coelo qui materiales sunt.
Tertio specialiter probat conclusio ex cogni
tione quam de prima causa ex effectibus na
tu-

et cognitione causarum secundarum | literalibus acquisiuerunt philosophi et ver
bis sententijs que notatu dignissimus prodi
derunt. ut constat in Seneca epistola 102
sic dicente. quid tibi uidebitur diuina lux cum
illam suo loco uideris, quam nunc per angus
.//. tissimas oculorum rimas obscure intueris
et tamen admiraris illam procul. Hec co
gitatio nihil sordidum sinit in animo, nihil
crudele. "

Sed Arguet contra quia causa prima est Deus
at deus est omnino supernaturalis ergo non
potest cognosci ab intellectu humano. patet
consequentia quia quamuis obiectum intellec
tus sit ens sub ratione ueri. et uoluntatis sub
ratione boni, tamen neque intellectus potest
cognoscere supernaturalia sine habitu super
naturali. neque uoluntas diligere deum super
omnia sine charitate supernaturali. ut do
cent theologi. 1. p. q. 12. et. 22. q. 23.

dupliciter | Respondeo quod in deo in ratione causae primae
potest ~~duplex ratio~~ considerari. scilicet et pro
et rerum naturalium | ut est author naturae. et prout est author super
naturalis rerum supernaturalium. non solum
quantum ad modum (sicut cum resuscitauit
uisum caeco) sed etiam quantum ad substanti
am rei productae ut cum producit et causat
in anima habitus supernaturales fidei scilicet
spei, et charitatis. quos nullum agens na
turale potest producere immo nec natura
.//. liter perfecte cognoscere

Hoc supposito Respondeo ad argumentum
quod deus potest cognosci ut author naturae.
Si urgeas. quia intellectus pro isto statu non
potest aliquid cognoscere. nisi per species acqui

si-

sitas a rebus naturalibus. sed deus etiam ut auctor naturae est spiritualis. ergo neque ut sic ex cognitione causarum efficientium potest a nobis cognosci. Respondeo quod etiam anima rationalis est spiritualis. et nihilominus de ea habemus aliquales species et notitiam. quod ut intelligatur notandum est duplicem esse cognitionem. scilicet quo ad An est rei. et quo ad quid est. Prima est rei secundum existentiam, praescindendo ab hac et ab illa essentia. quia per talem cognitionem licet cognoscamus rem existere. ignoramus tamen quid res illa sit. V. g. cum aliquem videmus venientem et ignoramus quid nam sit. caeterum cum approximatur non solum videmus et cognoscimus venientem quatenus veniens. sed secundum specificam rationem illius. et ita cognoscimus Petrum esse. qui veniebat. et huiusmodi cognitio vocatur quo ad quid est. naturali ergo cognitione et per species causarum secundarum cognoscitur deus ut causa naturalis quantum ad An est. Sabemus ergo species naturales repraesentantes deum quatenus tum ad An est. minime vero quantum ad quid est.

Secunda conclusio in causis materialibus etiam deveniendum est ad aliquam primam. probatur quia in rerum natura reperiuntur formae, quae per se non possunt existere. ergo assignandum est subiectum

cui

cuj inhęreant. qua ratione si una forma accidentalis subiectat in alia ut albedo in quantitate. etiam ipsa quantitas subiectat in substantia, quę est primum subiectum omnium formarum. ergo in subiectis seu in causis materialibus, etiam deveniendum est ad aliquam primam a qua omnes alię causę materiales dependeant ipsa vero a nulla.

Nota vero q. ratio causę materialis nullo modo deo convenit qui summe stabilis est causa vero materialis mutat et variatur per sibi advenientes formas

et immutabilis

Sed dices deus in sacramento eucharistię gerit vices causa materialis. ergo etc. probo antecedens quia tunc deus dicitur gerere vices causę efficientis quando vices illius supplet. v.g. quando creavit Adam nullo homine concurrente. ergo tunc dicetur deus causa materialis, quando sustentat formam nulla concurrente materia ut contingit in sacramento altaris.

Respondeo negando consequentiam est enim dyspar ratio quia gerendo vices causę efficientis nulla sequitur imperfectio in deo immo potius ei convenit propter rationem potentię creandi quę de se est productiva at si gereret vices causę materialis sequeretur imperfectio mutabilitatis in deo. et si conservat accidens in sacramento sine inhęrentia. et consequenter facit illud existere sine subiecto quod nullam arguit

re

repugnantiam in Deo, quinimmo est consonum suę omnipotentię quę non alligat legibus naturę, sed operatur quando et quomodo vult, sicut quando in fornace ignem conservavit sine calore (quamvis ignis secundum suam naturam calorem deposcat) sine eo q. necessarius esset calor ad conservationem substantię ignis. Babylonis

Sed quęres quare homo, dęmon aut angelus non potuerint conservare accidens sine subiecto. Respondeo q. Deus omnes creaturas certis legibus adstrinxit quas pretergredi non possunt. At ipse ut supremus omnium legislator et artifex nullis legibus coarctatur, sicut neque Princeps legibus a se latis ut iura disponunt.

Tertia conclusio in causis formalibus non est deveniendum ad aliquam primam in qua omnes conveniunt. Probatur quia formę potius sunt principia diversitatis essentialis si sint substantiales et principia distinctionis accidentalis si sint formę accidentales. Ergo in aliqua forma superiori et prima non possunt omnia entia convenire. Patet quia alias omnia entia essent eiusdem speciei, nam constarent eisdem partibus essentialibus et si daret eius modi forma communis indistincta non distinguerentur formę particulares inter se, quod falsum est ut docet experientia.

4a conclusio in causis finalibus deveniendum est ad aliquam primam. Probatur quia nullum agens potest operari nisi propter

ali

aliquem finem ergo ab uno ad alium deve niendum erit ad ultimum. consequentia probatur. nam omnia entia inferiora sunt ob conservationem vel delectationem hominis. iuxta illud omnia subiecisti sub pedibus eius. homo autem non habet se pro ultimo fine. ergo deveniendum est ad ultimum, quod est deus cui omnia referri debent tanquam primo creditori

Quinta conclusio supposito quod omnia fiunt iuxta aliquod exemplar. necessarium est affirmare quod etiam datur unum primum exemplar in quo omnia entia creata repraesententur. quemadmodum in mente artificis supponitur prototypum. antequam depingat ~~depingat~~ aliquam imaginem. Hoc autem exemplar debet esse in aliqua mente, sed nullum ens creatum habet in mente repraesentationem omnium rerum. ergo in ipsa causa prima invenitur, et vocatur Idea divina. Divus Thomas 1. p. q. 15.

Dubium An inter causas inveniatur mutua dependentia.

duplex est dependentia altera a priori, a posteriori altera a priori antecedit effectum a posteriori potius illum subsequitur. Ex quo materia prima potest considerari dupliciter uno modo antequam habeat formam substantialem vel accidentalem: et etiam postquam illam habet. Si consideratur primo modo

id.

id est secundum suam essentiam ut su
pra tetigimus non solum a forma acci
dentali, verum neque a substantiali de
pendet ac subiecte tenemus quod licet na
turaliter non fiat resolutio usque ad mate
riam. supernaturaliter tamen posset
fieri. quare a priori hoc est ex sua essen
tia non dependet a forma, sicut homo a
rationali. a posteriori vero quatenus de
albata est. vel vitalitata necessario depen
det a causa formali. quod quamvis albedo
accidentaliter conveniat Petro. tamen
Petrus ut albus reduplicative necessario
et essentialiter est albus. et ita a poste
riori dubium non est quod materia prima
sive causa materialis dependeat a for
ma, seu causa formali. et similiter for
ma a materia etiam si fiat sermo de ra
tionali, quod ut unita est materiae necessa
rio dependet ab ipsa. si vero sit sermo de
aliis formis quae de potentia materiae edu
cuntur non solum a posteriori sed etiam a
priori dependent ab ea.
Caeterum de causa efficienti et finali diver
sa ratio est. quod non solum dependent ad in
vicem hoc est una ab alia, ita ut neque de
tur efficiens actu sine fine. neque finis in actu
sine efficiente verum et a posteriori mutu
am dependentiam habent ita ut essentia
causae finalis, ut finalis est dependeat for
maliter ab efficiente ut efficiens est. et e
converso. quod patet in actu poenitentiae pro
pter

pter deum summe delectum. ubi deus est finis illius actus contritionis. et anima rationalis cum supernaturali auxilio causa efficiens.

De causa efficiente est specialiter dubium an prius producat effectum quam expellat contrarium vel e contra. v.g. quando ignis introducit suam formam in ligno humido. utrum prius expellat humiditatem quam expellat calorem. vel utrum prius calorem introducat. et suam similiter formam quam expellat contrariam. quae est eadem quaestio cum illa quae a divo Thoma disputatur de expulsione peccati per gratiam iustificantem (quod tamen scilicet sit prius) 1.2. cum de Iustificatione disserit

Est ergo Prima sententia affirmans quod in eodem instanti temporis. calor et frigus inveniuntur simul in eodem subiecto. et quod post primum instans in quo introducitur calor in subiecto expellitur in secundo instanti humiditas. cuius fundamentum in hac potissimum ratione consistit. omnis causa realis antequam aliquid operetur debet existere in rerum natura, sed expulsio humiditatis est effectus ignis, ergo prius existere debet in ligno. quam detur talis expulsio. maior est evidens alias enim effectus praecederet causam. minor probatur quia humiditas connaturaliter existebat in ligno. ergo non derelinquit illud nisi ab aliquo extraneo depellatur. at non est forma

ali-

aliqua contraria humiditati nisi forma ignis. ergo expulsio humiditatis prouenit ab igne tanquam effectus illius et ex consequenti antequam expellat humiditas prae existit ignis et in eodem instanti temporis forma ignis et humiditas erunt simul in eodem subiecto et consequenter prius est introductio caloris quam expulsio humiditatis.

Respondebis aliud esse tempore praeexistere aliud prae intelligi sicut sol est causa luminis quam tempore non antecedit, ac proinde solum prioritate naturae intelligitur forma ignis quam expulsio humiditatis.

Sed contra quia sicut effectus realis requirit et causam realem. ita effectus existens realiter requirit causam praeexistentem realiter sicut non sufficit ens rationis ad causandum effectum realem. ergo causam non solum necesse prae intellectam sed realiter antecedere necessarium est

Pro huius quaestionis intelligentia notandum est in qualibet introductione formae duplicem rationem inueniri. alteram quae se tenet ex parte productionis. alteram quae se tenet ex parte recipientis. illa est in genere causae efficientis ista in genere causae materialis. V.g. in productione ignis est forma ignis prout procedit ab igne et prout recipitur in ligno. Primo modo prius ~~...~~ intelligitur ignis productus quam expulsio humiditatis. et hoc prius intelligitur in qua

li

libet re quae est de primario conceptu illius. Cum igitur primarius conceptus et finis cau-
sae efficientis sit producere formam sui simi-
lem et secundarius expellere formam con-
trariam, sequitur quod considerando rationem
efficientis prius intelligamus formam pro-
ductam quam contrariam expulsam. Caeterum
si consideremus ipsam ~~met~~ formam ignis
quatenus recipitur in materia tunc prius in-
telligitur expulsio contrariae quam introductio
novae formae. Ratio huius est quia materia
prius debet esse disposita quam recipiat aliquam
formam. Cum igitur principalis dispositio ad
receptionem novae formae sit expulsio im-
pedientis, sequitur quod antequam praeintelligatur
in materia forma ignis praeintelligatur sine
forma humiditatis.

Unde ~~infertur~~ cum quaeritur quodnam
sit prius an introducere formam ignis an ex-
pellere formam contrariam, respondendum
est cum distinctione. Scilicet quod in genere
causae efficientis prius est productio ignis, cae-
terum in genere causae materialis prius est
expulsio formae contrariae, quae est conditio si-
ne qua non.

Sed adhuc manet difficultas quodnam sit
prius in genere causae efficientis, producere
formam an expellere contrariam. Nam certum
est quod quaelibet causa prior est in suo genere
et ita nil mirum quod ~~...~~ efficienter prius sit in-
troductio formae, et materialiter contra prius
sit expulsio contrarii.

Caeterum considerando causam efficientem

qua

quatenus producit et quatenus expellit prius natura intelligit producens quam expellens. licet in eodem instanti temporis sit producta una forma et expulsa contraria nam si in uno instanti temporis essent simul ambę formę. v.g. ignis et humiditas ut affirmabat prima sententia cur non et in secundo instanti cum eędem qualitates oppositę reperiantur in primo tam instanti quam in secundo? et tunc sequeretur quod etiam illę formę oppositę essent simul in aliquo tempore, quia non dantur duo instantia immediata. sicut neque duo puncta immediata in linea.

Deinde confirmatur quia nec de potentia absoluta admittunt multi posse per aliquod tempus simul esse in eodem subiecto duas formas omnino contrarias sicut sunt peccatum et gratia. ergo multo minus naturaliter etiam per unicum instans. quare enim non poterit deus conservare per tempus, quę simul esse possunt per aliquod instans? in eodem ergo instanti temporis introducit forma ignis in ligno et expellit forma contraria et inde fit manifestum quod non sunt ambę formę simul quoniam illud instans est intrinsecum formę genitę sive introductę. et est extrinsecum corruptę sive expulsę. et ita dicimus cum generatur ignis in ligno. nunc est ignis, et immediate ante hoc non fuit ignis et conuerso loquendo de eodem instanti nunc non est forma ligni et immediate ante eam fuit. Possumus tamen per nostras

con

conceptus fingere nonnulla instantiana
tiene
Notandum tamen pro pleniori huius
intelligentia q. in conceptu formali causæ
efficientis quatenus producens est solum
consideramus ipsam causam efficientem
non habito respectu ad materialem nisi in
obliquo. attamen si consideratur causa effici
ens ut introducens formam non solum in
telligitur in recto causa efficiens sed etiam
materialis, quia eo ipso q. intelligitur introduc
tio formæ intelligi debet subiectum in quo
talis forma introducatur.
quo sic posito si inquiratur quodnam sit prius
productio formæ, an expulsio contrarij.
Respondendum est q. productio formæ quia in
conceptu formali productionis non intelligitur
subiectum a quo contraria forma expellatur
cæterum si inquiratur quodnam sit prius in
troductio vel expulsio. dicendum est q. or
dine intentionis prius est introductio, sed
ordine executionis prius est expulsio quem
admodum dicitur de pharmaco q. ordine exe
cutionis prius intelligitur sumptio potionis
quam q. sanitas recuperetur quia est medium ad
sanitatem quamvis sanitas ordine intentio
nis sit prior. sic ergo in præsenti ubi expulsio
unius formæ est medium ad introductionem
alterius
ex quibus colligitur q. licet nulla causa possit
operari nisi actu sit in rerum natura. non
tamen requirit præexistentia temporis. sed
satis est prioritas naturæ. immo cum causa
constituatur per eos ordinem ad causalitatem
actualem implicat, quia a parte rei inveniatur
cau

causa quum adsit etiam effectus alias rela
tiva transcendentalia essent simul natura

Dubium In quo consistat causa litas materiæ et formæ.

Notandum pro huius intelligentia est in qualibet causa quattuor inveniri necessaria ad producendum effectum [quæ sunt] ~~subi est~~ substantia causæ, virtus causæ, altera seu causalitas et conditio ad causandum v.g. in igne eius substantia, calor quo ille tamquam media virtute agit, et causalitas ipsa quæ est actio, et approximatio materiæ [seu subiectio causæ ad agens] comburendæ, quæ est conditio ad agendum. Similiter (licet aliter alias fuerimus philosophati) in materia substantia causæ est entitas ipsius. virtus dicitur quantitas quatenus ea mediante recipit formam vel dispositiones formæ. causalitas est ipsa receptio. et denique conditio unio ad agens et proportionaliter idem reperitur in causa formali et finali.

Secundo Notandum est Aristotelem nomine causæ materialis directe comprehendere tam materiam primam quam secundam et subiectum formæ artificialis. in præsenti igitur materia definitur sic materia est ex qua aliquid fit cum insit. quæ differt ab ea definitione, quam Aristoteles primo libro tradidit, quia ibi cum solum materiam primam definiret posuit primum subiectum. commune autem est ut ex ea fiat aliquid, tam materiæ formæ naturalis, quam materiæ formæ artificialis, ut

ex.

ex exemplis Aristotelis constat videlicet quae diximus directe pertinere ad causam materialem.

Causa formalis est illa quae intrinsece complet materiam illam terminando quemadmodum in praedicabilibus differentia est quae terminat rationem generis ad esse talis speciei, nam genus de se indifferens est ad omnes species.

Tertio animadvertendum est quod istae duae causae sunt physicae et reales, nam materia et forma per veram, realem et physicam unionem componunt totum, quod antea non erat intimae inexistentes, nam finalis et efficiens causae sunt externae. His suppositis dicendum est ad quaestionem tam in materia quam in forma esse duas qualitates. altera est primaria et intrinseca, altera secundaria, quia materia potest comparari et ad compositum quod causat per internam sui communicationem. et haec est prima causalitas ad quam primo materia ordinatur. et etiam potest comparari ad formam quatenus illam sustentat et recipit sive ex eius potentia educitur quae causalitas quamvis non sit praecipua est tamen ordine generationis prior et idem proportionabiliter dicendum est de forma respectu compositi cui dat esse specificum. et respectu materiae quam actuat et informat.

Causalitas ergo respectu compositi consistit in hoc quatenus ex altera parte tanquam ex materia: et ex altera scilicet ex forma

tribuente esse specificum sit compositum causalitas autem quae in altera parte est respectu alterius consistit in hoc, quod in uicem se conseruent.

Sed quaeres quispiam quaenam sit haec conseruatio? An scilicet forma addat aliquid in materia uel e contra? circa quod dico causalitas materiae respectu formae est causalitas subiecti atque adeo receptio non autem causalitas efficientis. Probatur quia materia tam in comparatione ad animam rationalem quam ad alias formas corruptibiles est pura potentia passiua in qua eius esse tota consistit, ergo causalitas illius circa omnes formas est causalitas potentiae passiuae atque adeo receptio. Unde quamuis materia respectu omnium formarum habeat recipere nihilominus quia formae corruptibiles ob suam materialitatem quando producuntur dependent a materia itaut naturaliter sine illa non possint subsistere, illa receptio materiae in ordine ad illas dicitur sustentatio, quae non est per aliquam efficientiam, tum quia materia ut dicunt philosophi nullum actum habet; sed est pura potentia; tum etiam quia materia in perfectior est forma. Sed solum ex eo quod formae ex eius potentia educuntur. Receptio autem, quae in materia est ad formam rationalem, quia illa ex eius potentia non educitur, et sic subsistat non innititur materiae non dicitur sustentatio sed pura receptio. ita quod materia respectu eius formae quae per se

sub

Subsistere non potest dicitur tale recipiens eo quod etiam sustentans. Respectiue vero eius quae per se potest subsistere qualis est anima rationalis, tantum recipiens appellatur.

Similiter de omni forma dicendum est respectu materiae quod ipsius causalitas est informatio, sicut materia ab ea tanquam ab informante dependeat, et tanquam a determinante eius potentialitatem, et forma a materia tanquam a recipiente. et haec quae de causa materiali dicta sunt intelligi debent de causa quae vere materialis est non vero de ea quae reductiue ad causam materialem pertinet. hoc dicimus propter dispositiones quae sunt in subiecto respectu formae substantialis. censentur enim habere rationem causae materialis quia praesupponuntur ad formam, et tenent se ex parte materiae.

Sed petes utrum causalitas materiae et causalitas formae distinguantur ex natura rei?

Ad quod Respondendum est quod si materia et forma duplici unione inter se uniretur ut quibusdam placet causalitates earum ex natura rei etiam distinguerentur. si tamen unica tantum sit inter eas unio qua alteram alteri copulat quod forsan probabilius est consequenter dicendum erit earum causalitatem non distingui ex natura rei. sed eandem unionem quatenus tenet se ex parte formae dici informationem, quatenus vero tenet se ex parte materiae dici receptionem sicut actio et passio sunt realiter idem motus qui ut est ab agente dicitur actio, ut est receptus in

pas

passo dicit passio) Sed argues sic. cuius cunque causæ debet assignari effectus ut constat ex definitione causæ. at neque materiæ neque formæ assignatur effectus. nam effectus non reperitur nisi præcedat effectio in materia autem non est effectio sed receptio. et forma solum se exhibet informando nihil autem de novo producendo ergo etc.

Respondetur quod materia et forma non dicuntur causæ nisi prout actualiter uniuntur non prout sunt substantiæ unibiles. illo autem modo assignatur effectus proprius materiæ et formæ. Sed instabis quod causæ quæ numerice distinguuntur habent effectus saltem numerice distinctos realiter, ut patet in duobus patribus. ergo a fortiori duæ causæ quæ generice distinguuntur. sed materiæ et formæ non assignantur effectus distincti. immo idem omnino compositum. ergo non sunt causæ distinctæ. Respondetur quod idem effectus potest ut sæpissime de facto contingit procedere a duabus causis partialibus. immo etiam duabus totalibus si ad effectum partialiter concurrant. ac proinde simul et semel potest quis calefieri ab igne et a sole. patres autem sunt causæ totales totaliter concurrentes. at materia et forma licet ut causæ generice distinguantur concurrunt partialiter et sunt partiales causæ totius compositi.

Sed contra argues ex concessis. nam eadem est causalitas materiæ et formæ realiter ergo quatenus causæ sunt non distinguuntur realiter, quod est falsum. Respondeo distin

tinguando consequens si est eadem causalitas materialiter et formaliter concedo at si sit eadem materialiter sed distincta formaliter nego. in materia autem et forma receptio et informatio sunt distincta formaliter. et proinde materia et forma ut causæ sunt non solum realiter sed et essentialiter distinguntur.

Sed urgebis. ergo saltem a parte rei seclusa operatione intellectus materia et forma erunt eadē causa. siquidem a parte rei receptio. et informatio sunt idem. Respondeo concedendo antecedens. et pro responsione ad consequentiam adverto. quod a parte rei unio ut unio est cum sit vinculum et nexus duorum extremorum necessario debet esse respectiva non solum unius. sed etiam respectu alterius extremi. Rursus cum extrema diverso modo ueniant ad compositionem a parte rei unum scilicet recipiendo. et aliud informando; sequitur quod a parte rei in unione non solum reperiatur respectus realis ad materiam sed etiam ad formam, in quibus non solum inueniatur distinctio per intellectum. sed etiam a parte rei ac proinde utraque consequentia est neganda.

Sed contra. nam iam sequitur ex hac solutione quod tam materia, quam forma constituant per aliquid respectiuum. patet sequella quia distinctiuum est respectus unionis. idem autem est constitutiuum. et distinctiuum. consequens autem est falsum quia tam materia quam forma

sunt

sunt entitates substantiales absolutae

Respondeo distinguendo ~~sequellam~~ scilicet quod infertur. esse constitutum per aliquid respectiuum materia et formia in esse causae concedo. in esse entis nego. etenim materia quamuis ut substantia sit entitas absoluta, in esse tamen causae est respectiua. et similiter de forma dicendum est. quia causa ut causa concipi non potest nisi cum ordine ad effectum

Dubium Vtrum causae secundae aliquid efficiant.

Prima sententia affirmat causas secundas nihil operari. sed deum ad illarum presentiam operari. et se solo producere omnes effectus. appellant autem causae (dicunt auctores huius sententiae) non quia influant sed quia sunt causae sine quibus non generaliter deus decreuit nihil nisi ad earum presentiam efficere. auctores huius sententiae non refert diuus Thomas. quamuis. 1. p. q. 25. ar. 5. eam acriter impugnet

Haec sententia non aliud nititur fundamento nisi quia deus potentissimus cum sit frustra uellet aut peteret ab aliis adiumentis et sic magis manifestatur ipsius omnipotentia. Haec tamen opinio adeo stulta est ut fidei repugnet. neque enim potest negari causis secundis propria causalitas et efficientia. genesis. 1. dixit deus producat terra herbam uirentem. et ex alia parte scimus omne quod dixit factum esse ergo terra quae causa secunda est per se influit

et in effectum. Et ratione theologica impugnat ab absurdo gratias nec peccaremus nec bonum opus eliceremus omnis enim totalitas horum actuum esset a Deo. Deinde nulla esset distinctio inter causam liberam et necessariam quia ad presentiam meae voluntatis Deus elicit actus amoris etiam me recusante actus elicet quemadmodum si renueret ignis adhuc calefaceret. Et Ratione philosophica probat si ideo aqua dicitur causa frigiditatis quia Deus ad eius presentiam frigiditatem producit. ergo cum Deus possit suas operationes exercere independenter a causis secundis poterit etiam producere calorem ad presentiam aquae. et frigiditatem ad presentiam ignis, et sic tam naturale esset igni frigefacere, sicut calefacere.

Ad Fundamentum ergo predictae sententiae Respondendum est. maiorem perfectionem arguere in omnipotentia producere effectus qui possint alios producere quam effectus diminutos, qui nihil valeant generare. Si autem ex hoc sequeretur causas secundas operari sine subordinatione ad causam primam aliquid probaret argumentum contrarium optime stat utrumque.

Sed Arguet quia in homine maior virtus et perfectio est quod sine iuvamine alterius operetur ergo et in Deo. Respondeo concedendo antecedens et negando consequentiam. et ratio disparitatis est quia homo ideo adiuvatur quia in suo genere indiget adiutorio. Deus autem

non

Non adiuuat a causis secundis tanquam impotens se solo producere effectus. hoc enim esset magna imperfectio in eo. sed in suo ordine est causa totalis. et sinit causas secundas operari iuxta suum genus et speciē
Dices contra solutionem fundamenti si inter effectus illi sunt magis perfecti qui alios possunt producere. homo erit perfectior quam angelus. quia angelus alios generare non potest. at consequens est falsum ut constat ex illo psalmi minuisti eum paulo minus ab angelis. ergo ex eo quod deus producat effectus potentes producere alios nulla sequitur perfectio in ipso.
Respondeo negando sequellam. ratio est quia angeli ex alio capite sunt perfectiores etiam in ratione effectus. sunt enim incorruptibiles ex sua natura. homo uero corruptibilis; illi totaliter spirituales sine dependentia ab aliqua causa corporea. homo secundum corpus dependet a causis sublunaribus. quare ut conseruaret genus hominum illis tribuit deus uim generatiuam
Secunda opinio asserit deum non concurrere ad actionem causarum secundarum sed eas sic operari et suos effectus producere ut deus non alio influxu cum eis concurrat quam conseruando earum naturas et uires quas ad agendum tribuit eis. ita Durandus in .2. distinct. 1. q. 5. probatque suam sententiam hac ratione. actus sunt proportionati respectu causarum secundarum. ergo ipse soli possunt producere effectum. consequentia patet

tet q̃ ideo dat habitus supernaturalis ad actum eliciendum q̃ potentia ex se tantum est proportionata respectu actus naturalis. antecedens probat scilicet q̃ omnes effectus sunt proportionati. q̃ ratio ob quam aliquis effectus dicit improportionatus uel est q̃ est alterius ordinis (qua ratione spirituale non producit corporeum neq; econuerso) uel q̃ passum habet dispositiones repugnantes, qua ratione in aqua non introducit forma ignis. Vel q̃ uires deficiunt agentis eo q̃ sint diminutæ, qua ratione infirmus quamuis habeat uirtutem seu potentiam generatiuam non potest generare defectu uigoris. sed ignis nullo istorum modorum est improportionatus respectu alterius ignis producendi. ergo ipse solus illum potest producere, minor patet per singula discurrendo

Sed neq; sententia ista admittenda est. dicit enim Isai. 26. omnia operatus est in nobis dominus. et Paulus ait in ipso mouemur, uiuimus, et sumus.

Deinde q̃ si deus non concurrit influendo in actionibus causarum secundarum non posset earum effectus impedire nisi destruendo eas, uel producendo qualitates contrarias quod est ridiculum, nam in igne fornacis babylonis, neq; ignem destruxit ut ex contextu constat. neq; produxit aliquid de nouo. ibi enim non notat. ergo non solum conseruando, sed et influendo concurrit deus ad effectus causarum secundarum.

His ergo reiectis sententijs nostra conclusio

sus sit. Res creatae habent enim opera
tivam vereque influunt in suos effectus. et
praeterea Deus concurrit immediate ad ac
tus causarum secundarum. Haec conclusi
o patet ex impugnatione aliarum sententi
arum. quare affirmandum est quemcunque
effectum creatum naturalem provenire a
causa prima influente. et a causa secun
da influente etiam. ab illa quidem tanquam
a prima universali, ab ista vero tanquam a par
ticulari.

Sed pro maiori explicatione advertendum
est quod sicut in nobis assignamus duplicem
causam particularem sive partialem, et uni
versalem ad quemcunque actum voluntatis vel
intellectionis: ita in causis physicis ad productio
nem effectus. Unde ad actum amoris concurrit
voluntas tanquam causa particularis. et anima
tanquam causa universalis. itaut actus amoris
tam a voluntate quam ab anima proveniat. nec
quod ex hoc sequitur animam mediate concurrere
sed immediate: tum conservando ipsam potē
tiam, tum influendo tanquam radix omnium ac
tuum vitalium. ita similiter Deus et conser
vat causas secundas. et concurrit cum ipsis im
mediate. ita ut quemadmodum in actu amoris
duplex ratio reperitur nempe dilectionis et vitalita
tis, ita similiter in effectu duplex ratio reperit,
v.g. in igne et ratio caloris. et ratio creaturae. et
Rursus quemadmodum ratio dilectionis in a
more correspondet voluntati. et ratio vitalita
tis animae: ita ratio caloris correspondet igni, et
ratio creaturae creatori. et denique quemadmo
dum voluntas non potest exercere aliquem actum
nisi actualiter influat anima. et ab illa conserve
tur: ita causa secunda nequit producere effectum

nisi

nisi Deus actualiter illam conseruet et cum illa simul influat.

ex quo sequitur quomodo deus presente causa neces saria possit impedire eius effectum sine ipsius cau sę destructione nam cum ad causandum non so lum requiratur influxus causę particularis, sed et uniuersalis primę, et hęc sit libera, bene poterit stare q. ignis non comburat stupam licet appro ximetur si deus alio ex capite suspendat suum concursum. quemadmodum si anima ratio nalis possit suspendere influxum quam ius voluntas vellet elicere actum non eliceret.

Sequitur secundo solutio ad argumentum durã di oritur namque impropotio non ex defectu dis positionis in passo, neque ex diuersitate ordi nis. sed ex eo precise, q. omnes causę secun dę sunt entia per participationem et conse quenter cum dependentia a causa prima. Si autem aliquid possent operari causę se cundę sine concursu dei generali non essent causę dependentes a prima

Dubium quomodo suppleat concursus causarum particula rium.

Ratio dubitandi est qr sępe uidemus in re rum natura effectum productum absente causa principali. Vt quando ignis in stupa producitur a ferro et lapide. Sed Responden dum est tam in ferro quam in lapide aliquas ig nis qualitates reperiri a quibus nascitur quod a posteriori constat. nam sępissime uidemus lucem ignis. quando ui lapis percutitur a ferro uel quando duo corpora ferrea colliduntur quando uero una planta nascitur sine influxu

al

alterius tunc sol est causa peculiaris illius quamvis alias sit universalis: quemadmodum Deus etiam ut causa particularis concurrit quando quia (licet alias sit causa universalis) ut contigit in productione primi hominis. Sed contra est quia sol maxime distat a plantis ergo nequit esse causa illarum quia passum debet esse approximatum agenti.

(concurrentibus nimirum causis sibi subordinatis)

Respondetur solem et astra medijs qualitatibus operari, et non immediate per suas substantias ut patet in calore a sole producto cum quo tam plantas, quam mineralia producit unde in forma Respondet ad argumentum quia licet planta multum distet a sole, non tamen distat a calore, neque ab sphiera activitatis illius

Secundo Arguitur quia sol (cum potentia universalis) imperfectior est omnibus viventibus etiam plantis ergo nullo modo potest esse causa eorum

Respondetur vitalitatem non formaliter sed virtualiter et inclusive eminenter contineri in sole (quamvis viventia ut sic sint perfectiora) in quo est maior perfectio quantum ad alia est enim incorruptibilis, et causa universalis maxime activitatis et quantitatis ad plurimos effectus producendos se extendens. ~~Tertio Arguitur~~ Sed queres forsan quid sit necessarium ut una causa sit adequata respectu alicuius effectus? Respondeo illam esse causam adequatam efficientem quae influit in effectum perfectiorem, eique possit omnes formalitates illius tribui. exemplum est ignis existens in ligno respectu ignis producendi in stupa. ignis enim existens in ligno ne

nere et proprie est causa alterius ignis, quia omnis formalitas sufficienter correspondet igni existenti in ligno.
Sed ut melius intelligatur aduerte quod nomen causae adequatae desumptum est ex aequalitate, uel inaequalitate corporum quantitatiuorum, ideo enim una ulna ferri dicitur mensura adequata ulnae panni, quia pars panni correspondet parti ulnae, et tota ulna toti panno. ita similiter illa erit causa adequata alicuius effectus quando partes effectus correspondent partibus uel uirtutibus causae et totus effectus toti causae. et quemadmodum Virga duarum ulnarum quamuis excedat quantitatiue ulnam panni in longitudine, ad huc dicitur adequata mensura, quia est omnium partium mensura. ita similiter sol quamuis possit producere multos effectus distinctos, quia tamen omnes formalitates mineralium et plantarum correspondent soli ideo sol dicitur causa adequata.
Sed arguitur contra. nam sequitur quod nulla res est causa adequata si necessarium est quod tota formalitas effectus respondeat illi parti, quia nulla causa habet propriam et indiuidualem rationem effectus, at ratio indiuidualis in effectu est intrinseca et essentialis ut supra dictum est. ergo unus homo non erit causa adequata alterius hominis.
℟ negando sequellam quia nos non loquimur de rationibus metaphysicis qualis est indiuiduatio. sed de physicis qualiter se habet compositum constans materia et forma. dices neque ratio formalis numera-
lis

lis correspondet illi, quia solum a deo creat ergo homo adhuc non est causa adequata physica. R. quod quamvis ab homine non producatur materia nec forma adhuc dicitur causa adequata alterius hominis, quia ratio hominis ut homo est non consistit in materia sola, neque in forma sola, sed in materia et forma unitis. Et cum homo sit causa adequata unionis, debet ex consequenti dici causa adequata compositi.

Sed contra nam causa quae non potest producere partes non potest dici causa totius ergo etc. R. distinguendo antecedens non potest dici causa totius materialiter concedo, formaliter nego. Itaque in toto consideratur duplex ratio scilicet ratio materialis qua materia et forma constat, et ratio formalis qua uniunt aliquo nexu. homo igitur hominem generans quamvis non sit causa partium materialium est tamen causa partis formalis nimirum unionis in qua formaliter consistit ratio compositi physici. quod hoc exemplo declaratur. imago dumi Petri ex ligno fabricata constat parte materiali et formali, materialis pars dicitur materia et forma ligni, pars vero formalis dicitur figura. et quamvis artifex non sit causa partium materialium imaginis, quia tamen est causa totalis illius figurae in qua formaliter consistit imago ideo absolute artifex dicit causa adequata imaginis

Dubium utrum idem effectus a duplici totali causa possit provenire.

q. a duabus pullulet effectus tam partialibus quam totalibus nullus negat. si totales tem peret suum concursum. quod ut intelligatur suppono in cubiculo esse duo luminosa quorum quodlibet esset sufficiens causa totalis illuminationis illius. nihilominus non operatur quodlibet secundum totam suam vim. sed secundum aliquam partem. tunc illuminari cubiculum non provenit ab utroque luminoso tanquam a duplici totali causa totaliter concurrente. sed a duplici totali concurrente partialiter. ex quo obiter colligitur discrimen inter causas ~~totales~~ quia partialis non potest se sola producere effectum ut patet in materia et forma. totalis vero causa et sola et coniuncta potest producere effectum. Dubium autem non est utrum duae causae totales possint producere effectum si partialiter concurrant. in hoc enim nulla est inter doctores controversia. sed quod quaeritur est utrum unus effectus a duplici totali causa possit provenire totaliter concurrente, ita ut simul concurrant non temperando vim alterius. et consequenter quaeritur utrum haec propositio possit esse vera. Hic effectus provenit totaliter ab hac causa et ab illa. loquor de causis particularibus non de una particulari, et altera universali. tum enim diximus supra quemlibet effectum totaliter provenire a causa secunda et a causa prima. Itaque tantum quaestio est de duabus causis particularibus v.g. de duobus ignibus respectu alterius ignis. et de duobus hominibus respectu alterius hominis geniti. Sic igitur in hac quaestione concludo. Nullus effectus

fectus potest habere duplicem causam efficie
tem totalem eiusdem ordinis. probat' pri
mo quia effectus inquantum effectus est de
pendet essentialiter a causa, ergo non depe
det a duplici totali. antecedens constat. con
sequentia probat'. dependentia effectus a sua
causa est indigentia quam habet effectus
a sua causa. sed nullus effectus indiget nisi
ab una causa totali (quia alias non esset tota
lis et adequata.) uel a duplici partiali. er
go nullus effectus dependet nisi ab una
causa totali. uel a duplici partialiter con
currenti.

Secundo probat' illa est causa tota
lis alicuius effectus, quae totaliter producit
entitatem effectus. sed una et eadem enti
tas non potest a duplici causa totali produci
ergo. probo minorem. si produceret' eade
entitas a duplici totali causa. uel esset ea
dem actione, uel diuersa, non eadem quia
haec tantum admittit' in causis subor
dinatis, quales sunt causa secunda et prima
anima rationalis et potentia; neque diuer
sa. nam omnis actio est fieri termini. ergo
si est duplex causa totalis admittit' duplex
fieri. sed id quod est in fieri est etiam in fac
to esse. ergo in facto esse uel duo effectus sunt
a duplici causa prouenientes. uel non est ni
si unum fieri et una actio, ac ex consequen
ti una causa totalis

Dices. quamuis materia et forma distincta
actione concurrant, adhuc tamen reperitur
unum factum esse, nempe compositum. ergo
licet duae causae totales duabus actionibus con

cur

currerent. non sequitur q. sint duo in facto esse

R. imprimis q. supponit falsum. nam materia et forma concurrunt ut duae causae partiales. de quarum essentia est q. ex illis unus effectus mediante unica actione resultet. Deinde etiamsi duabus actionibus concurrerent adhuc argumentum non militat contra nos, qui tantum negamus unum effectum provenire posse a duplici totali actione si autem darentur illae duae actiones provenientes a materia et forma essent partiales quas libenter admittimus.

Sed contra conclusionem arguit. Ponamus paruam materiam stupae et q. approximentur tres ignes eiusdem rationis et aequalium uirium. tunc generabit ignis ab illis tribus quia non est maior ratio cur ab uno quam ab alio oriatur effectus et quilibet illorum est causa totalis. ergo.

R. q. ab omnibus tribus ignibus procederet effectus. sed ab omnibus partialiter. ut si- ^virtutem suam temperantibus
militer ad sublevandam trabem uel tabulam duo uel tres homines concurrant quorum quilibet sit sufficiens ~~ergo simul concurrerent temperarent conatum. et duntaxat concurrerent partialiter~~.

Secundo arguit. Unus effectus potest simul habere plures causas finales. ergo et plures efficientes, consequentia patet a paritate rationis quia causa finalis causa realis est ut iam diximus. consequentia uero probatur in illo qui dat eleemosinam propter deum et propter retributionem, et quia credit deum non solum in alia uita, sed et in ista retribuere.

R.

R^r tantum esse unum ultimum finem nempe Deum. Si autem concurrant alij fines, partiales, vel concomitantes ~~erunt~~ erunt, ut si aliquis intentione consequendi episcopatum pergat in Curiam, cum intentione visitandi amicum in via, qui si ibi non esset adhuc propter episcopatum ulterius pergeret iter faciens, quia tunc amicus non esset causa principalis accepti itineris. sed concomitans, et accessoria. Unde si dans eleemosinam principaliter illam elargiat ob temporale huius vitae lucrum, iam hoc lucrum et non deus erit causa principalis finalis totalis et non deus. et si ~~efficaliter~~ efficaciter moveat quis propter deum, et propter lucrum tunc erunt duae causae totales finales partialiter tamen concurrentes. Dixi totales quia quaelibet illarum seorsum sumpta erat sufficiens ad movendam voluntatem elargiendi eleemosinam. Hucusque locuti sumus de naturali modo.

Nunc autem restat difficultas non levis

Utrum supernaturaliter unus et idem effectus possit a duplici totali causa provenire.

Scotus in 3. dist. 1. q. 2. Caietanus et etiam Vasquez ~~tom. 1 in tertiam partem disputatione 24 cap. 4~~ tenent sententiam negativam, quorum fundamentum est, quia sequeretur unum effectum a nulla causa illarum posse provenire. probant sequellam supponendo.

Pe

Petrum et Paulum esse causas totales huius v.g. sublevationis ligni; tunc effectus, vel sublevatio non penderet per se a Petro, quia quotiescunque unus effectus habet unam causam totalem, alia quacunque destructa conservatur naturaliter; neque dependeret per se a Paulo propter eandem rationem.

Secunda sententia est supernaturaliter et de potentia Dei unum et eundem effectum posse a duplici causa totali provenire. ita Valencia. tomo. 1. ~~disputat. 1.~~ ~~q. 3.~~ probatur. quidquid non implicat contradictionem. vel imperfectionem non infert in Deo, nunquam negandum omnipotentiae ipsius. at neutrum horum infert ex eo quod idem effectus a duplici causa totali procedat ergo. probo minorem quia iuxta probabiliorem sententiam unicum locabile ~~terminus~~ licet sufficienter circumscribatur et existat in loco unica ubicatione. nihilominus pluribus ubicationibus et locis potest naturaliter existere

./. ergo quamvis unus effectus ab unica totali causa adequate possit produci, tamen a Deo poterit pluribus attingi sine aliqua imperfectione. immo sine aliqua superfluitate ~~ut videbimus in solutione argumenti~~

Secundo duae causae totales possunt ad eundem effectum totaliter concurrere ergo et duae principales. antecedens patet in duobus sacerdotibus proferentibus verba consecrationis. super unam hostiam. aut verba baptismi a quibus tamen unus numero provenit effectus. et quilibet illorum non solum est causa totalis. sed et totaliter concurrit

Res/

Respondet Caietanus. 3. p. q. 68. ar. 6 q. quando causæ totales agunt in virtute unius tertiæ potest idem omnino effectus ab utraque causa provenire. secus quando agunt proprijs virtutibus, quia unitas effectus sequitur unitatem virtutis a qua causatur et quia sacerdotes consecrantes, siue baptizantes agunt in virtute Christi ideo ab ipsis idem effectus potest evenire totaliter – hæc tamen solutio quamuis acuta insufficiens tamen esse videtur. nam implicatio contradictionis non oritur a ratione causæ ~~totius~~ totalis ut sic, neque a ratione instrumenti totalis ut sic, siquidem plures causæ totales si partialiter concurrant possunt eundem effectum producere; sed oritur implicatio a ratione totalitatis influxus. si ergo semel concedit Caietanus, quod instrumenta totalia possunt totaliter concurrere et ipsa instrumenta diuersis actionibus concurrant: quia non sunt agentia subordinata concedere etiam debet a duabus etiam causis principalibus totalibus posse provenire.

neque est usquequaque verum unitatem effectus sumi ab unitate virtutis, nam ex hoc sequeretur evidenter eundem numero effectum non posse provenire a duobus causis totalibus. etiamsi partialiter concurrant. patet sequella, quia in duabus causis totalibus licet partialiter concurrant duplex virtus reperitur. ergo si unitas effectus sumitur ab unitate virtutis. ille effectus non erit unus sed multiplex. propter

quam

quam rationem neq; a duabus partiali bus poterit provenire,
Sed dices hoc non sequi, nam quamuis sint duæ causæ totales, et consequenter duæ vir tutes totales, concurrunt tamen tempe rando concursum, taliter ut ab illis dua bus virtutib; una fiat virtus totalis, et ex consequenti unus numero effectus qui non sumit unitatem ab unitate cau sæ in ratione entis, sed in ratione causan di. et cum in ratione causandi sit tantũ una virtus fit ut effectus resultet unus
Sed contra, quia iam sequeretur quod non solum duæ causæ principales non possint totali ter producere effectum, verum neq; instru mentales, patet sequella, quia quemadmo dum est necessaria dependentia per se ad quemcunq; effectum provenientem a cau sa principali, ita requiritur influxus per virtutem alterius in causa instrumen tali. ergo si ex eo (inquit Vazquez) nõ potest unicus effectus a duplici totali causa provenire, quia a neutra dependeret nisi temperaret concursum, ita similiter dice retur puerum baptizatum manere. et a nullo sacerdotum per se. patet consequẽ tia, quia possemus dicere, hic puer non est bap tizatus a Petro per se, si etiam Paulus pro tulit verba; quia quotiescunq; aliquis effectus ut aiunt adversarij habet causam tota lem sui, quamuis alia destinatur, adhuc na turaliter conservatur effectus, quia quemad modum causa principalis totalis est illa

que

que per suam virtutem producit totam entitatem effectus: ita causa instrumentalis totalis est illa, que in virtute alterius totaliter producit effectum. ergo si repugnat quod unus effectus a duplici totali causa dependeat, quia a neutra dependeret, ita similiter repugnabit quod procedat a duplici totali causa instrumentali, quia a neutra in virtute alterius dependeret.

His sic statutis ad argumenta contrarie sententie dissoluenda deueniamus.

Ad Primum concedimus effectum per se procedere a Petro et Paulo simul. et ad eius probationem distinguo illam maximam, quotiescunque unus effectus habet unam causam totalem alia quacunque destructa conseruabit, si enim naturaliter concurrant uerum est. si preternaturaliter nego. ille autem effectus licet quo ad suam substantiam esset ordinis naturalis quia a duobus ignibus naturalibus proueniret tamen, quoadmodum esset supernaturalis, quia modus quo produceret supernaturalis esset. eo quod procederet a duabus causis totalibus, cum ab una duntaxat prouenire deberet. et sic quamuis illarum causarum destructa deficeret modus quo productus erat effectus, quamuis entitas naturalis naturaliter conseruaretur.

ex quo obiter colligitur ad quid esset necessaria illa multiplicitas causarum: et quomodo nulla esset superflua. nam quemadmodum

dum elucet omnipotentia dei in restitutio
ne visus meco, iuxta illud. neque peccauit
hic. neque parentes eius. sed ut manifesta
tur opera dei, qui supplet defectum natura
lium virium. ita similiter manifestare
t eius omnipotentia producendo entitatē
naturalem supernaturali modo. quemad
modum non solum esset inusitatum vide
re litteras perfectas scriptas calamo lignē
sed etiam esset rarum tribus perfectis ca
lamis unam perfectam litteram exarare
immo magis ars et peritia scribę manifes
taret. et luceret, potius secundo quam in pri
mo. ita similiter reluceret omnipotentia
tia dei in unico effectu a duplici totali cau
sa producto sine eo quod ille effectus secundum
substantiam distinguatur ab alio producto
ab ~~[illegible]~~ una totali causa.
Secundo arguit Philippus de Aste. 2 phy
sicorum q. 3 effectus proueniens a pluribus
causis perfectior esset. quam si ab unica produce
retur. ergo non fieret ab illis totaliter con
sequentiam supponit et antecedens probat
nam ambę causę totales agunt. ergo aliquid
influunt una quod non alia cum habeant
diuersam virtutem. ergo non producet
effectum sola quęlibet illarum / confir
matur simul et probatur ultima consequen
tia quia distinctę virtutes dummodo non
sint oppositę maiorem actiuitatem ha
bent quam unica virtus quia producunt effectū
maioris perfectionis. ergo respectu illius
effectus habent se ut causę totales quia aliq
uid producunt coniunctę. quod seorsum non

pos

posset quelibet illarum. // Rx tamen ad argumentum distinguendo primum antecedens. esset perfectior ex parte modi cō cedo ex parte substantiæ nego. quemadmodum qui videt per restitutionem visus a Christo domino factam. et qui videt a potentia naturali eiusdem speciei potentijs et eadem secundum perfectionem substantialem vident obiecta licet ex parte modi perfectior sit visus a Christo datus. Eadem distinctione ad primam consequentiam Respondeo q̄ non fieret a quolibet totaliter secundum modum. fieret tamē secundum substantiam quia modus ille supernaturalis consistit in influxu aliarum causarum totalium. et similiter eadem distinctione ad probationem sequentem dico. Ad confirmationem etiam sub distinctione Respondendum est. distinguendo scilicet antecedens. habere maiorem efficacitatem extensiuam concedo, intensiuam nego. quamuis etenim quattuor ignes iungantur non tamen poterunt in ligno perfectiorem ignem producere solum enim ibi esset intensius operari, quia concurrentes licet ad plura subiecta se extendant et ad longinquiorem partem hoc est extensiue, non tamen ut intensius aut perfectius in eadem parte ligni ignem producant.

Vltima autem sententia absolute negatur. quia ad hoc ut aliqua dicatur causa partialis necessarium est ut aliquid entitatis effectus proueniat taliter ab ea, q. non proueniat ab altera. Non autem sufficit q. aliqui modi pro-

ne

ueniant ab una et non ab alia. Nam tunc aliqua dicitur causa totalis quando tota entitas effectus correspondet illi. Sed tamen licet cuilibet earum seorsum sumptæ non respondeat modus, tamen totalis entitas effectus correspondet totaliter cuilibet. ergo non partiales. Sed totales dici debent quamuis ad eumdem effectum concurrant.

Tertio arguitur quia non uident posse concurrere eadem actione, neque diuersis ut infirmatum est. Rr tamen concurrere eadem actione. quia quamuis non sint subordinatæ interse. et consequenter naturaliter deberent diuersis actionibus operari, quia tamen subduntur Deo, cui placet ut unum tantum effectum producant. Statuit etiam ut eadem numero actione concurrant. taliter ut quemadmodum hic numero effectus a duabus totalibus causis procedit, etiam hic numero actio ab illis similiter dimanet.

Sed Arguitur contra. implicat quod eadem successiue actione concurrant. ergo implicat quod simul. Rr concedo antecedens et nego consequentiam. ratio disparitatis est, quia successio actionis supponit existentiam termini extra causas. actio autem simultanea supponit quod terminus non existat quia est uia ad illius existentiam. supponere autem terminum extra causas existentem et non existentem opponunt contradictione, ergo quamuis admittatur quod simul unica actione possunt produci, non tamen cogimur defendere quod successiue.

4

4º insurgit gabriel ex nominalibus in 3 dist. 1. q. 2. si supernaturaliter potest procedere effectus a duplici causa totali ergo et naturaliter. probat consequentiam in angelis. applicet michael in hoc instanti ad retinendam rotam molendini. et in eodem instanti applicet similiter gabriel totam suã uirtutem ad eamdem rotam retinendam ~~nemine~~ utro sciente. tunc rota detinebit per se a quolibet totaliter, quia quilibet applicat totam suam virtutem totalem. quod patet ex eo, quia si unus applicaret suam uirtutem sine additione nouæ uirtutis detineretur ergo signum euidens est quod quilibet est causa totalis. Hæc tamen sententia ut improbabilis ab omnibus relinquitur, multiplicat enim causas sine necessitate. Ad eius autem fundamentum respondet ~~bus totalis~~ quod si angelus uellet applicare totã suam uirtutem cum alio simul non posset quia ab alio impediretur non quidem ex parte ipsius angeli uirtutem eius minuendo aut debilitando, sed tantum ex parte passi reddendo illud indispositum ad susceptionẽ effectus. nam ex dispositione ultima et præsentia unius angeli potentis totaliter aliquem effectum producere in passum redditur passum impotens et indispositum ad recipiendum illum effectum ab alio angelo tanquam a causa totali. ac proinde si uterque angelus sit ultimate dispositus ad productionẽ illius effectus uno et eodem instanti uterque illorum indisponit formaliter passum ad suscipiendum eumdem effectum ab alio. et

sic a nullo produceretur. quod possumus ex
plicare hoc exemplo. duo homines portã
tes lignum non possunt portare si quilibet
valeat applicare totam suam virtutem ni
si partialiter temperent. et similiter in
duobus angelis aequalis virtutis, aut quo
rum alter in virtute excederet, nihil ete
nim si alter eorum totam applicaret ~~al~~
~~quo~~ alteri factibile relinqueret.
Et eadem solutione ad ultimum argu
mentum eiusdem gabrielis Respondetur
supponit enim quod deus penetrat in eodem
loco duo luminosa totalia. et quod producant
effectum tunc talis effectus ab utroque re
sultaret simul. Dico igitur quod adhuc pene
trative existendo ~~pene~~ tempe rarent virtutes
vel a neutro procederet effectus ob eandẽ
rationem.

Dubium Utrum una forma possit expellere aliam in genere causae efficientis.

Dubium istud sub his verbis propositum
dupliciter potest considerari scilicet de
facto et de possibili. et quidem de possibili
~~nullum dubium est nam~~ vel fit sermo
de possibilitate supernaturali scilicet de
potentia dei vel de possibilitate natura
li causarum. Si primum ~~prius~~ non dubitari po
test intra limites omnipotentiae dei conti
neri quod forma expellat aliam per modum ef
ficientis. supplerit a deus vires quas illa non
haberet. Si autem de naturali possibilita
te

te sit sermo. verum est sensus ac quęrere de facto. dubium igitur unum supponit et aliud quęrit. supponit enim formam intro ducendam habere circa expulsionem prę cedentis aliquam causalitatem. vel ut dicam melius. formam aduenientem at tingere expulsionem formę prę existentis. quęrit autem num hęc causalitas ad ge nus pertineat causę efficientis. an vero so lum ad genus causę formalis spectare pos sit, quę quidem sensus diuersissimi sunt et ex consequenti in eorum resolutione diuersimode procedendum est. —

Et quod ad suppositionem attinet notandū est imprimis esse duplicem generationem vniuocam scilicet et equiuocam. Vniuoca est cuius effectus causę assimilatur vel ut cla rius dicam est eiusdem speciei cum causa ut est generatio hominis ab homine, equi ab equo, ignis ab igne etc. equiuoca vero est cuius effectus diuersę est speciei a causa a qua procedit. ut generatio minus a so le et putrefactione, vel alterius viuentis producti per causam non viuentem.

Deinde notandum q cum dicitur in suppo sitione unam formam habere aliquam causalitatem circa aliam expellendam possumus loqui: vel de forma quę introdu cenda est, et generanda vel etiam de form illa a qua illa generatur.

Vltimo notandum aliter loquendum esse de generatione substantię a substantia. ac de generatione substantię ab accidente

nam

Nam iuxta ea quae alibi diximus forma substantialis non est immediate operativa accidens vero habet propriam et immediatam operationem. non solum accidentis. sed etiam substantiae saltem ut instrumentum.
quo supposito sit prima conclusio forma praecedens in generatione univoca et aequivoca forma inquam generantis aliquam causalitatem habet in formam praecedentem. non enim negari potest formam substantialem habere suam causalitatem ad minus mediatam per accidentia. ut per instrumenta circa passum haec conclusio potius indiget explicatione quam probatione. nam forma substantialis generanda est ex potentia materiae mediis accidentibus disponentibus ipsam materiam; sed una ex dispositionibus lato modo loquendo est expulsio formae contrariae praeexistentis. ergo forma praecedens in agente. et accidentia eius ut instrumenta aliquam causalitatem exercent circa formam passi. probo hanc consequentiam tum ex dictis, tum etiam quia actiones sunt suppositi cuius principalis pars est forma. ergo si suppositum operatur expellendo formam contrariam forma ipsius agentis et suppositi dicitur operari.
Dico secundo forma introducenda etiam aliquam habet causalitatem circa expulsionem alterius. quae conclusio etiam sub his verbis clara est. probatur tamen ex dictis. sic accidentia praecedentia tanquam formam

nam illius sunt et ad illam disponunt sed haec accidentia ut dicebamus in expulsione praecedentis elaborant. ergo forma introducenda saltem mediate agit in formam expellendam . minor cum consequentia patent ex dictis: maior explicatur quia licet illa accidentia ab agente siue generante procedunt. non dicuntur illius sed formae introducendae. eo quia magis ad illam deseruiant. et illius causa generentur prius in materia ad expulsionem contrariorum. et introductionem formae substantialis uenturae. ad quam ordinatur tota series generationis.

et confirmatur forma de nouo adueniens informat materiam. et de illius uisceribus siue ut communiter dicitur de illius potentia educitur ergo saltem mediate aliquam habet causalitatem circa formam corruptiuam, uel corrumpendam. antecedens est principium phylosophicum si loquamur de forma generabili ut loquimur consequentia probatur quia eadem materia erat subiectum formae a qua ipsa coalta fuit exire. ergo saltem mediate aliquid passa est. uel ab accidentibus, uel ab ipsa substantia. et ex consequenti ista forma substantialis aliquam habet causalitatem circa expulsionem praecedentis.

Sed dices omnis causa (excepta finali) requirit existentiam sui ut operetur. at forma generanda nondum est producta neque existens quando praecedens expellitur ut per se patet. ergo nullam potest exercere operationem.

re circa alterius expulsionem. consequē
tia est euidens. minor etiam probatur
quia suppositum accidentia quibus mediantibus
dicimus formam generandam expellere
praecedentem sunt instrumenta disponē
tia ad eam, et quasi annunciantia dispo
sitionem ipsius, ergo pro illo tunc nō
est producta. ac proinde nec ullo modo pote
rit operari.
Ad hoc pro nunc breviter Respondetur nō
semper esse necessariam physicam et actua
lem existentiam ipsius causae ad omne ge
nus causalitatis. sed sufficit quod instrumen
ta quae ad illam introducendam adhibet
sint dispositiones ad illam ex natura rei
et sic forma mediis dispositionibus praeceden
tibus dicitur saltem mediate operari. exem
plum est. cum generatio saepissime com
pletur et forma introducitur in materia nō
existente tunc in rerum natura generan
te, cui tamen nihilominus generatio tri
buitur quia reliquit et causauit dispositiones
in quarum virtute perficitur generatio. et
haec circa id quod quaestio supponit.
Ad quaesitum vero accedentes titulū
necesse est intelligere ut responsio facilius
percipiatur.
Notandum ergo imprimis est
causalitatem esse viam ad effectum. hoc est
ut ita dicam medium quod consideratur in
ter causam et effectum.
Deinde aduerte iuxta numerum causarum
esse numerum causalitatum. materialē
scilicet. efficientem, formalem et finalem
materialis causalitas ut supra diximus est
re

receptio passiva vel subiectatio materiae ad formam: formalis informatio, vel actio ut ita dicam, qua se forma communicat materiae. efficientis causalitas est actio procedens ab agente recepta quae in ipso si est immanens, vel in passo si est transiens. de finali autem causalitate infra latius.

quod ergo in dubio quaeritur est an una forma expellat aliam in genere causae formalis vel efficientis. id est utrum forma introducenda vel quae de novo advenit (de hac enim loquimur non de forma generantis) expellat aliam contrariam a materia per introductionem sui ipsius informando materiam, vel utrum prius per aliquam actionem praeviam expellat illam, et postea introducat.

Et si clarius dici potest nihil aliud est quam quaerere utrum forma praecedens prius expellatur quam alia adveniat, vel utrum prius ista introducatur quam illa expellatur quae omnia solum verbis differunt, nam ut statim dicam. si forma adveniens prius informat materiam, quam praecedens expellatur expellit illam in genere causae formalis: si autem prius expellat praecedentem quam alia introducat expellit illam in genere causae efficientis.

quibus suppositis In hac quaestione duae sunt oppositae sententiae. Prima asserit formam advenientem de novo expellere praeexistentem in genere causae formalis et non efficientis, quam sequuntur Lorca et alii ex Thomistis, putantque esse sententiam Angelici doctoris. immo aliqui ex dictis non formidant

as

asserere esse duas formas substantiales in eadem materia immo et contrarias inter se naturaliter loquendo, cuius falsitas dubio sequenti ostendet.
probauit tamen suam sententiam sic forma ante quam sit nullam habet efficientiam sed nunquam est nisi informando. ergo non expellit formam precedentem a subiecto nisi informando. ergo expellit illam per modum causae formalis et non efficienter maior explicata est. minor est certa eo quod forma materialis naturaliter esse non potest nisi in subiecto, a quo deducit et quo supponit ut causa materialis.
Secundo probat forma substantialis non est operatiua immediate, et ut forma est ergo non potest expellere aliam in genere causae efficientis. consequentia patet quia causalitas causae efficientis est operatio. antecedens probatur. quia tota causalitas formae est informare, sicut tota causalitas materiae est informari. ergo non est operatiua ut forma est.
Tertio probatur generatio unius formae est prior quam corruptio alterius, ergo forma adueniens prius informat materiam quam forma precedens expellatur. ac per consequens non expellit in genere causae efficientis prima consequentia patet. secunda probatur quia si prius informat una forma quam expellatur alia expellit non ut efficiens sed ut formalis. antecedens uero est maxime communiter recepta. generatio unius est corruptio alterius.
2 sententia est huic opposita affirmat

ete

Etenim formam aduenientem expelle
re præexistentem in genere causæ efficien
tis et non formalis. et hæc communior est
ut videre est apud Hurtadum disputat.
1. de generatione substantiali sect. 9
et Suarez in sua metaphysica multis in
locis. probatur hæc sententia tum a pri
ori tum a posteriori. a priori sic. ex præce
dentibus. forma de nouo adueniens medijs
accidentibus disponit materiam ad sui in
troductionem. sed eiusmodi accidentia
actiue operantur hac dispositione. ergo for
ma adueniens efficienter expellit antecedē
tem. maior cum consequentia patent ex
dictis; minor probatur. hæc accidentia sunt
instrumenta. at instrumenta reducuntur
ad genus causæ efficientis et non formalis
a posteriori autem probatur efficacius, quia si
forma adueniens expelleret præcedentem
in genere causæ formalis sequitur quod sint
simul in eodem subiecto. sed hoc ~~quod~~ est impos
sibile, ergo etc. sequella patet ~~quia prius quam una expelleri~~
~~et in forma est quam introducatur~~. nam si forma
adueniens expellit præexistentem in ge
nere causæ formalis prius introducitur quam
alia expellatur ut dicebamus supra. cuius
ratio est quia expellere in genere causæ for
malis est expellere per modum formæ. et ex
pellere per modum formæ est informare.
minor autem illa primi syllogismi licet
admittatur a Lorca est plane falsa nam ex
ea sequeretur dari posse simul gratiam et
peccatum. odium et amorem dei. fidem
et errorem circa idem obiectum peculiare
Respondet Lorca tunc non esse inconueniēs
pro illo instanti quo introducitur una forma
et

et expellit alia. immo aut contrarium esse impossibile.
Sed contra est quia si possent esse simul in primo instanti. similiter simul esse possent in secundo et tertio, et per multum temporis spacium, quae enim repugnant semper repugnant ergo in illo instanti possunt intelligi neque esse simul repugnantia et per consequens neque esse simul.
Deinde pro illo instanti homo est gratus deo et amicus. ergo non potest esse in peccato. alias enim dignus simul esset odio et amore, amicus, et inimicus quae implicant, et omnino dissona sunt. Sic inter se distant praedictae duae opiniones quae forte possent conciliari, si mediam ingrediar viam.
Dico ergo primo / impossibile est esse simul simultate temporis duas formas substantiales sive sint contrariae sive non in eodem subiecto, immo neque in uno instanti indivisibili. In quo secundam approbo sententiam. et eius fundamentis utor. loquor tamen de formis non subordinatis sed disparatis. et omissis theologicis argumentis breviter id confirmo. si in primo instanti in quo peccatum committit non expellit gratia. ergo neque illam expellit in secundo ergo semper erit peccatum cum gratia. probo primam consequentiam. in primo instanti non expellitur gratia, quia opus est ut expellens illam (quod est peccatum) prius existat. sed opus est ut etiam in secundo instanti prius existat ut gratiam expellat ergo eadem est in utroque ratio. probo consequentiam peccatum extitisse in primo ins

tanti non sufficit ad expellendam gratiã in secundo. ergo adhuc necessarium est ut peccatum existat in secundo. immo potest homo in secundo instanti cessare a peccato, et elicere actum contritionis. tunc autem in secundo instanti remittitur peccatum commissum in primo. ergo præcise ex existentia peccati actualis in primo instã ti non infert expulsio gratiæ in secundo. ergo oportet ut in secundo instanti debeat consummari, priusq gratiam expellat propter rationem latã. ergo etiam in secundo instanti debet habere existentiam priusq expellat gratia. ergo etiam in secundo instanti erunt simul. Et idem erit de tertio et quarto et cæteris.

Confirmatur. Dettur per possibile vel impossibile transacto actu peccati in primo instanti non permanere in secundo neq peccatum actuale, neq habituale. tunc in secundo instanti non expellit gratia qr tunc nulla est forma a qua expellat qr ponit nullum esse peccatum. quod enim prius fuerit nihil refert ut prius dicebamus. ergo peccatum actuale in ratione actualis non expellit gratiam in secundo instã ti eo præcise qr extiterit in primo. sed oportet ut in secundo existat aliquid expellens gratiam.

Dico secundo expulsio formæ præcedentis est posterior introductione advenientis posteritate naturæ non temporis. hæc conclusio cum suo loco iam sit probata. nunc solum indiget explicatione sic. in instanti. A. v.g. introducitur forma ignis. et toto tempore præcedente illud instans fuit forma

ma ligni in materia. et in illo instanti Deus concurrit deus cum igne ad producendam formam ignis. et simul in illo instanti suspendit concursum actuum quo conservabat formam ligni. ~~et sicut posita generatione ponitur forma geniti, supposita privatione generationis ponitur privatio formae corrupti~~. itaque nullum dabitur instans in quo subiectum sit sine aliqua forma substantiali, vel cum duabus. quia prius ter primum esse formae geniti est principium. et primum non esse formae corrupti.//

Ex quo sequitur quod ex his duabus actionibus, quae simul sunt tempore prior natura est generatio geniti quam corruptio corrupti. quia ut supra diximus generatio unius est corruptio alterius. [redacted] et nullum agens naturale per se intendit corruptionem. ergo prius natura est generatio formae advenientis quam corruptio praecedentis probo consequentiam quia omnis causa prior est suo effectu. si igitur introductio formae est causa expulsionis alterius erit sine dubio prior illa.

Unde infero secundo expulsionem formae fieri ab alia in genere causae formalis quod probat ratione supra posita, et argumentis pro secunda sententia adductis

Tertio infero pro prima sententia et in favorem illius formam advenientem expellere praecedentem. in genere causae efficientis non per se et immediate sed mediate. id est mediantibus accidentibus disponentibus materiam ad introductionem for

ma

mo aduenientis. quod optime probant argumenta pro illa sententia allata, et nullum ex illis magis probat.
neque uidet excogitari posse ~~medium~~ argumentum quo iste noster medius dicendi modus impugnari queat

Dubium Vtrum efficiens possit operari in distans sine eo q. diffundat actionem per medium.

In hoc dubio sit conclusio negatiua quae declaratur hoc exemplo. ponatur ignis in pariete et ex aduerso in altero pariete distante ponatur stupa. impossibile est ignem calefacere aut comburere stupam absque eo q. diffundat suas qualitates per medium. sic D. Thomas. 1. p. q. 8. art. 1. et 3. molina ibidem disput. 2.
probatur primo a paritate uidemus enim q. si inter corpus luminosum et potentiam uisiuam interponatur oppacum omnino actus uisionis impeditur et similiter impeditur actio calefaciendi si oppacum interponatur corpori solis aut ignis potentis alias suum calorem in distans diffundere. cuius ratio reddi non potest nisi quia occludunt quibus uisus suas emittit aut recipit species. et calidum suam actionem aut qualitates diffundit.
Secundo quia si agens posset operari in distans quin operetur in medium poterit operari in quamcunque distantiam. ergo nulla dabitur sphera agentis creati quod est absurdum prima consequentia probatur. quia in agente

re

reperit uis aliqua in passo autem uis re-
ceptiua . & approximatio non reperit. er-
go in quacunque distantia poterit operari
et ita ignis existens Romæ poterit cale
facere Petrum existentem Salmanticæ
Dices. q. sicut non bene sequitur Petrus po
test sublevare lapidem ut unum ergo ut
duo (quia maior uis requiritur ad hoc secundum)
ita similiter. quamuis bene valeat potest
./. intra spacium ulnæ operari. non tamen ua
let ergo intra spacium leucæ, quia ad maio
rem distantiam maiorius est necessaria
sunt et ad maius pondus. Sed contra illa
maior aut minor distantia ideo obstat
ad rationem agentis, quia debilitant vires
operando per medium: quemadmodum a
uis rumpendo aerem plus defatigat per spa
cium leucæ, quam per spacium dimidiæ ergo
maiorem aeris quantitatem rumpit per
maius spacium. At in sententia aduersa
./. riorum non est necessarium, q. operetur per me
dium, et sic non debilitantur vires; qua ra
tione, quia intellectus dum cognoscit aliquod o-
biectum non operatur cum dependentia a
medio, ideo cum equali facilitate cognos-
cit propinquum et distans. ergo si agens
physicum Non operatur per medium equa
liter eliciet et perficiet actionem in pro
pinquum et in quantumuis distans, er
go necessario dicendum est semper agens
operari per medium -
Obiiciet tamen quispiam contra nostram
conclusionem. immediate alterari appe
titum imaginatione, nullo interposito m

flu

fluxit per medium. Similiter et torpedo
piscatoris manum ligat. ergo iam agens
operat non diffundendo actionem per me
dium. Respondeo ~~[illegible]~~ quod si per illam
imaginationem intelligat phantasia
falsum est dicere influere in sensus inter
nos aut externos, nam ut forte dicemus
in libris de anima phantasia licet recipi
at species non influit. et dato quod influat
vel moveat sensus. Hoc erit mediis ner
vis etc. quibus adhaeret pars ingurgitat (?)
dec phantasia. Regulus autem sine
torpedo diffundunt suas qualitates vene
nosas per ^aerem^ aquam aut ~~[illegible]~~, sicut ignis [margin: tanū et arim direm]
calorem per medium.
Dices. si eodem modo diffundunt qualita
tes quomodo si aer manet calidus ab ig
ne non manet inficionatus a regulo.
R. ad hoc quod nostra conclusio sit vera non
est necessarium quod aer maneat infectus. quia
ad hoc requiritur suppositio naturalis re
ceptiva illius veneni. Vide et cornu u
nicornij non manet inficionatum a vene
no sed potius redditur utile ex eo quod tran
sierit per cornu. Similiter quamvis aer
per quem qualitates reguli transeunt non
inficiat non recte infertur quod per illum
non transierint, sed quod habeant illam vim
respectu hominum et non respectu aeris.
Ad id quod de torpedine addebat simi
liter ut diximus Respondendum est.

An autem de potentia absoluta
Dei Possit agens operari in distans
sine

sine eo q, operet per medium possee dis putari. ceterum cum nulla sit repugnantia, neq; ex parte Dei, neq; ex parte effectus breviter Respondemus q, sententia affirmativa vera est

De causa Prima

Dubium primum Utrum causa prima immediate influat cum causis secundis?

Deum concurrere cum causis secundis ad productionem effectuum constat ex dictis ~~dubio~~. An autem concurrat mediate, vel immediate controvertit inter doctores. ad quod explicandum supponendum est primo causam duobus modis ~~[illegible]~~ influere in effectum, uno modo immediate et proxime: alio modo remote et mediate. tunc influit immediate, quando tam causalitas q; effectus oriunt immediate a virtute causae, quemadmodum palo ignis immediate calefacit manum qa ab eius calore immediate exit calefactio: mediate vero quando actio sive causalitas immediate non influit propria virtute causae sed virtute quam communicat alteri ad agendum. hoc modo generans dicit mediata causa filij qa mediante semine generat. similiter avus dicit causa mediata nepotis qa filio suo dedit virtutem ad illum generandum.

Secundo supponendum est agentia duobus modis agere. uno modo immediate immediatione virtutis, qa agunt virtute non

ac

causa

accepta ab alio. Alio modo qua ab eadē virtute proficiscitur actio sive illa virtus sit accepta ab alio sive non accepta. Priori modo solus deus dicitur immediate operari immediatione virtutis. agentia vero secundaria et causæ omnes creatæ semper mediate agunt, quia omnia agentia acceperunt ab eo virtutem activam. Posteriori modo non solus deus sed etiam agentia secundaria possunt agere et agunt immediate immediatione virtutis, quia omnia iuxta genus et speciem suam vim productivam habent. Sensus igitur dubij est utrum deus concurrat ad effectus causarum secundarum sicut avus ad generationem nepotis scilicet mediate, vel sicut ignis ad productionē caloris scilicet immediate.

Sit conclusio. Deus concurrit immediate immediatione virtutis et suppositi in genere causæ efficientis cum omnibus causis secundis, non solum illis dando virtutem ad agendum, sed immediate influendo in eandem actionem, et effectum. Prima pars probatur quatenus affirmat concurrere immediatione virtutis, nam alias concurreret solum conservando earum naturas et virtutes, quod supra impugnavimus. patet nam quamvis avus dicatur causa nepotis tamen proprie et vere non est causa nam ut experientia constat mortuo avo filius generat nepotem ergo si deus mediate concurreret hoc est solum tribuendo virtutem primo pareti quamvis nullo modo concurreret effici-

er

enter sed tantum conservando ad hunc effectus sequeretur quemadmodum nepos gignit avo mortuo

Secunda vero pars quatenus affirmat concurrere immediatione suppositi probatur supponendo quod concurrere immediatione suppositi nihil aliud est quam concurrere per propriam entitatem, et per propriam personam, et suppositum, qua ratione quilibet loquitur regi per interpretem non loquitur illi immediatione suppositi, quia inter loquentem et Regem mediat aliud suppositum quod explicat conceptum: Similiter cum quis propria manu frangit lignum aliquo interposito instrumento v.g. serra —

Deum ergo non concurrere mediate mediatione suppositi sic probatur. nam ideo Sol producit mineralia mediatione suppositi: quia inter solem et mineralia mediat terra estque magna distantia inter causam et effectum. hoc autem minime de deo dici potest nam sequeretur contra fidem deum non esse in omnibus rebus per essentiam praesentiam et potentiam iuxta illud si ascendero in coelum tu illic es etc. sequella probatur nam ideo Sol concurrit immediatione suppositi, quia inter ipsum et mineralia tot mediant spacia

absoluta ex quibus sequitur quod neque de potentia ^ aliquis effectus potest reperiri in rerum natura ab aliqua causa productus quin immediate a deo dependeat, nam immediate omnis creatura in fieri, esse et operari ab illo dependet. Tertia pars conclusionis scilicet quod deus influat in eamdem actionem

hoc

hoc est producat effectum eadem actione ac creatura. probatur ex doctrina supra tradita, de anima rationali et voluntate ad unum actum amoris ubi unica tantum actio assignatur.

Dubium secundum Vtrum causa prima determinet secundam ad producendum effectum in particulari

Pro huius intelligentia notandum q. cum deus sit causa prima ordine dignitate et tempore quaerit a doctoribus (supposito q. cum omnibus causis secundis operatur) Vtrum prius vel simul influat ad productionem effectus q. causa secunda. Et in hoc sensu inquiunt thomistae concursum dei esse praevium influxum et motionem in ipsa creatura existentem qua motione seu physica praedeterminatione deus applicat causam secundam ad actionem eliciendam: quemadmodum artifex applicat et mouet serram ad scindendum lignum. Et ita Aristoteles 8. metaphy. tx. 41. docet non dari processum in infinitum in causis efficientibus subordinatis. sed deueniendum esse ad primum motorem, q. causae secundae semper agunt ut motae a prima. et obseruant thomistae non sequi ex hac sententia causas secundas esse instrumenta, q. etiamsi operentur ut motae adhuc illis correspondent formalitates effectus, instrumentum autem non solum operatur ut motum, verum etiam nulla formalitas effectus correspondet illi.

illj. Sed ista sententia forte minus proba bilis est nam ut 1. p. et 1. 2. diui thomę auctores contendunt difficile potest saluari libertas nostri arbitrij. nam si uoluntas nostra prędeterminatur ad hunc effectum per illam motionem physicam sequitur quod quemadmodum serra non potest non scindere lignum supposita motione artificis, etiam nostra uoluntas non poterit non operari supposita motione dej. et sic libertas humanę uoluntatis tolditur. nec sufficit respondere serram esse instrumentum at uoluntatem causam principalem, hoc enim per accidens se habet respectu determinationis. Il~

Dices quod in sensu composito, idest supposita determinatione uoluntatis non est uoluntas libera ad operandum, uel non operandum: cęterum in sensu diuiso ex una parte considerando concursum causę primę et ex altera uoluntatem libera manet esset ergo inconueniens si hoc secundo modo libera non esset, non autem si primo

Sed contra nam hęc distinctio de sensu composito intelligi debet de uoluntate cum actu, non uero de uoluntate cum auxilio siue motione. et ideo quamuis hęc propositio reduplicatiue siue suppositiue sit uera supposito quod Petrus peccaturus est necessario peccare, non tamen ista supposito auxilio seu concursu dej uoluntas necessario operabitur nam semper deus relinquit hominem in sua potestate ergo uel dicendum est nullam dari physi

cam

cam predeterminationem seu prævium concursum, uel q, etiam si detur. adhuc libera manet voluntas ad operandum multe aliæ sunt solutiones et argumenta in hac parte quæ q altiorem possunt indaginem libenter omittimus.
testimonium Aristotelis nihil conuincit nam optime potest simul mouere et operari cum causis secundis. quare.
Sit conclusio Deus non prius influit neq predeterminat causas secundas sed cum illis cooperatur simul. probatur q si prius influeret causa prima. uel illud prius esset temporis uel naturæ sinaturæ libenter admitto, hoc enim non obstat q in causa prima admittenda est prioritas rationis eum ab illa dependeant ceteræ causæ. non potest tamen dici prius temporis illud prius, q uel per illum influxum prævium producit aliquid uel non. si producitur aliquid ergo iam causa secundæ non producunt effectus sed sola causa prima. q illa prioritate temporis non influit causa secunda) Dices, non producit aliquid, sed tantum determinat causas ad hic et nunc operandum istum effectum. et postea alio influxu simultaneo cooperatur cum illis. sed contra q iam multiplicant influxus sine necessitate, quod cum in creaturis non admittat minus debet in deo perfectissimo creatore admitti. si igitur illud concomitans sufficit ad quid ergo physica predeterminatio?
qua-

quare dicendum est causam primam et secundam simul operari, quemadmodum anima rationalis et potentię operantur.

Hic tamen quęri potest (supposito q. omnis causa tam libera q. necessaria, est indifferens ad operandum hunc vel illum effectum) a quo principio determinet ad individuationem illorum. V. g. hic ignis potest producere alios ignes, inquirit a quo principio determinet ad productionem huius, vel alterius?

Respondeo cum Gregorio Ariminensi q. oes gradus caloris sunt eiusdem rationis et qui nunc producunt prius potuerunt tunc produci, et alii, et q. sic deus ~~illum~~ determinavit hunc ignem (scilicet alios ignes producentes) producere hunc et non alium producere. ex quo non sequitur aliqua prędeterminatio, vel prędeterminatio physica, ut thomistę affirmant. q. nos non dicimus deum ~~nunc~~ determinare ~~determinasse~~ prędeterminare causam istam nunc operetur, et ~~operari~~ sed prędeterminasse q. si in tali occasione operatura est producat hunc et non aliud effectum individualem sicut patet in Petro qui habituris tres filios deus non prędeterminavit altiones generativas, sed q. prius nasceretur franciscus q. Joannes.

Contra causę secundę determinant causā primam ad speciem actus, ergo deus non determinat causam secundam ad rationem individualem. antecedens probat q. deus ęque paratus est producere calorem, hominem et lapidem. q. vero producat ignem in ligno et non humiditatem, ex eo provenit q. applicat ignis et non aqua ligno. consequentia autem probat, q. si ignis non esset individua et determinata substantia nō

de

determinare causam primam indifferen
tem quia natura indifferens. ut ex logica
in predicabilibus constat non potest de
terminari per aliam indifferentem. er
go antequam Deus determinet inductione
effectus. iam causa est individualiter de
terminata. Respondeo concedendo ante
cedens et distinguendo consequens. non
determinat ad rationem individualem
in esse entis concedo. in esse causae nego.
itaque in igne v.g. duplex ratio consideratur
et ratio entis et ratio causae. prima ratio
est determinata sine ulla indifferentia
quia ignis non solum est ens, sed talis subs
tantiae et hic numero scilicet hic ignis qui
est in hoc ligno. et secundum istam ratio
nem causa secunda determinat causam pri
mam ad ignificandum. caeterum cum hic
ignis sit indifferens in ratione causae ad
plures ignes producendos potest optime deter
minari ab ipso Deo, ita ut hunc vel il
lum producat. quod idem dicendum est de
intellectu et voluntate. nam cum volun
tate determinat Deus ad amandum et
cum intellectu ad intelligendum. caeterum
cum voluntas possit plures actus amoris
elicere circa idem obiectum, Deus determi
nat individuationem huius, et non alte
rius actus ut diximus de filiis Petri.
His sic expositis probatur nostra conclusio
quoties cumque datur causa indifferens debet da
ri aliquid per quod determinetur non solum
ad operandum, sed etiam ad individuationem
effectus. sed in presenti nulla datur ratio de
terminans nisi Deus, ergo. maior probatur

qr

qr tam indifferens est signum ad receptionem huius vel illius ignis. sicut hic ignis ad producendum lumen vel illum ignem. ergo determinatio non provenit ex parte causae 2ae. neque ex parte passi. sed solum ex causa prima.

Dubium. 3m. quomodo concurrat causa prima cum causis secundis ad effectus supernaturales.

Supponendum primo est in rebus physicis duplicem potentiam activam inveniri naturalem et obedientialem. cum prima naturaliter attingunt obiecta proportionata et qr album est obiectum potentiae visivae ideo naturaliter illum videmus. cum secunda solum eliciunt actiones auxilio speciali vel habitu supernaturali. quare qr deus habet bonitatem supernaturalem excedentem voluntatem humanam. ideo viribus naturae non potest diligere deum summe bonum sicut oportet sine auxilio supernaturali aut habitu charitatis quo redditur potens et proportionata voluntas ad diligendum deum super omnia.

Secundo supponendum est etiam duplicem potentiam passivam reperiri in rebus naturalem nimirum. et obedientialem. cum illa subiectum recipit formas proportionatas. ut manus calorem et albedinem. cum secunda recipit formas illi non debitas. ut anima rationalis cum potentia obedientiali recipit fidem, gratiam etc.

Ex quibus colligitur q. quemadmodum ant

ius

instrumenta naturalia inter artifices ad
scindendum ligna quibus nulla formalitas
effectus correspondet sed artifici moventi-
ita dant instrumenta divina quibus nō
correspondet aliqua formalitas effectus
ut patet in verbis sacerdotis ubi nihil sa
cramentalis gratiae correspondet verbis
neq; existentia corporis Christi quae induunt
rationem rigorosam instrumenti. quare
tam gratia baptismalis, quam transubstan
tiatio corporis Christi tribuunt Deo, in cu
ius virtute sacerdotes operant tales effe
ctus. Sed est maximum discrimen inter
hos effectus. et actus supernaturales dilectio
nis, et cognitionis Dei; nam quamvis uter
que effectus gratia scilicet baptismalis. et
dilectio Dei sint supernaturales quo ad
substantiam. voluntas tamen ^ dicit cau [aut intellectus.]
sa et instrumentum eius, quamvis actus
dilectionis aut intellectionis sint superna
turales quia tamen sunt vitales. et opera
tio respondet voluntati sicut non sit ins
trumentum sed propria causa. ita ut di
lectio ut libera et ut vitalis corresspon
deat voluntati et ut supernaturalis ha
bitui. quod secus contingit in productione
gratiae sacramentalis. nam cum verba
sacerdotis nullam connexionem seu con
venientiam habeant cum gratia, ideo ni
hil gratiae illis correspondet sed sunt pura
instrumenta in quibus Deus effectus su
pernaturales producit; sicut artifex ef
fectus naturales suo instrumento.
Sed controversia praecipua nunc est in quo
consistat potentia haec obedientialis

Sic

Sit ergo conclusio. Potentia obedientialis est ipsa entitas et substantia rei connotans concursum dei supernaturalem volentis concurrere cum illa ad opus supernaturale, ut patet in aqua respectu aquae baptismalis cum verbis a sacerdote prolatis. Sic diximus materiae primae potentiam non distingui ab ea, sed esse eandem substantiam seu entitatem, quare si res qua deus utitur ad effectus supernaturales fuerit substantialis, etiam et obedientialis potentia substantialis erit. Si vero sit accidens erit similiter accidens ipsa potentia obedientialis.

Unde infertur quod huiusmodi potentia obedientialis si reduplicative sumatur prout connotat concursum dei supernaturalem supernaturalis etiam et ipsa dicenda est sicut est aqua baptismalis. nisi ipsamet res per potentiam obedientialem habeat de sua natura, quod sit supernaturalis ut si de gratia et charitate loquamur in quibus est potentia obedientialis ad patrandum miracula.

Dubium 4 quomodo causa prima operetur sine causis secundis.

De fide est deum operari sine causis secundis iuxta illud in principio creavit deus coelum et terram. Unde si nunc deus concurrit cum causis secundis ad generationem rei non est qualiter non possit operari, sed quia vult iuxta naturas rerum influere, et sic influit cum igne calefaciendo

cum

cum aqua frigefaciendo etc. qui concursus prout se tenet ex parte dei idem est et generalis in productione omnium effectuum. Caeterum cum omnipotens sit etiam sine causis secundis operatur actione creatiua, quae est productio totius entis, seu productio nulla praesupposita materia siue ex nihilo per quam definitionem res creata distinguitur a genita et educta quod quod creatur non dependet in suo fieri ab aliquo subiecto

Sed quaeres in quo consistat haec actio creatiua? et sit conclusio, creatio est actus liber voluntatis dei, quo vult rem creare v.g. angelum aut animam rationalem connotando differentiam determinatam temporis. itaque deus ab aeterno vult creare tali tempore v.g. in crastinum animam pueri nascituri, et ideo ante diem crastinum non constituitur anima rationalis in rerum natura.

quod ut melius intelligatur ponamus exemplum in Philosophia actio ut calor producatur in aliquo tantum est necessaria vis ignis vel solis. et subiectum in quo actio recipiatur. caeterum si subiectum non sit approximatum non producet calorem quamuis reperiatur quidquid ex parte causae requiritur per modum principij: non ob aliam causam nisi quod deficit conditio simpliciter necessaria scilicet approximatio. ita similiter in praesenti, quamuis ex parte dei creatoris sit sufficiens vis actiua et actio quo vult creare existat ab aeterno, quod tamen

men nondum coexistit tempus predefinitum quod se babet veluti conditio sit in mundo et creatura ab aeterno. quo solo fundamento ad plurimas impugnationes possumus res pondere cuiusdam regotenici, quarum pri ma talis. Deus ab aeterno vult creare angelum pro tali temporis differentia, sed illum non creat ab aeterno pro tali tempo re. ergo deum velle creare ab aeterno pro tali tempore angelum, non est illum cre are ab aeterno pro tali tempore.

Rr concedendo maiorem. et negando mi norem, nam ad hoc ut sit vera illa propo sitio non est necessarium ut ab aeterno existat angelus, siquidem ab aeterno non vult deus ut coexistat aeternitati. sed quod vult ab aeterno tantum est ut angelus pro tali tempore existat. et ideo quamvis ab aeterno non existat angelus adhuc ve rum est dicere. deus ab aeterno creat seu quod idem est vult creare angelum pro tali tempore. Unde constat falsitas co sequentis. Itaque dicendum est creationem esse ab aeterno pro tali temporis differentia. Sed contra. ergo sicut deus vult ab aeterno creare pro tali differentia temporis. ita ab aeterno creat. ergo angelus est ab aeterno creatus pro tali tempore, repugnat enim deum ab aeterno creare et quod nullam rem ab aeterno non creet. ergo et angelus et ta le tempus existunt ab aeterno.

Rr. quod quamvis repugnet deum creare vel velle creare sine eo quod reperiat terminus pro ductus. non tamen repugnat velle creare

pro

pro tali tempore quamuis statim non re
periat effectus. quemadmodum in sente
tia concedentium dari futurum conditio
natum, non est necessarium ad hoc ut is
ta propositio sit uera, Petrus peccabit, quod
absolute Petrus in crastinum seorsim con
ditus peccet, sed sufficit quod sub aliqua conditi
one sit uerum, id est si uiderit mulierem
Petrus peccabit. et quemadmodum non
falsificat propositio de Petro peccaturo
si conditio non adsit. ita non falsificat
propositio hec, deus creat. usque dum ponat
tales differentia temporis per ordinem ad
quam uolitum est a deo in crastinum et
non antea creare animam Joannis futuri
Unde ad argumentum nego consequentiam
quod deus non uult absolute creare, sed cum
aduenerit dies determinatus. non secus ac
Rex unico actu uoluntatis expresso consti
tuit aliquem in episcopum cum nondum
aduenerit tempus assignatum. et uersus
quemadmodum in die constituto non est
necessarius alius actus ad hoc ut sit episco
pus. ita non est necessarius ad hoc ut tunc
deus creet animam alius actus uolitionis
sed sufficit ille aeternus cum tali connota
tione ad talem differentiam temporis.

Contra creatio est forma. ergo tribuit ef
fectum formalem, sed ab aeterno est crea
tio. ergo ab aeterno communicat Petro
v.g. esse creatum, sicut quia ab aeterno cogno
uit deus Petrum ab aeterno est Petrus cog
nitus. Respondeo distinguendo minorem
est creatio absoluta sine ulla conditione

ne

neg° est cum conditione naturali et respec
tiua concedo. deus enim non dicit volo nunc
creare. id est q. nunc existat Petrus et alia
individua, sed tantum vult, ut adveniente
tali differentia temporis existant creaturę
Et ex argumento de cognitione Petri colli
gitur solutio. nam quamvis deus nunc cognoscat Pe
trum futurum sub conditione tamen q. Pe
trus nunc non existit sed tantum manet sub
ratione possibilis usq. dum adimpleat condi
tio. igitur optime salvari poterit ratio volitio
nis creandi absq. eo q. actualiter existat Pe
trus, si actus non erat absolutus sed veluti
conditionatus cum ordine ad differentiam
temporis prędefiniti. Et quando inquiritur
in quo distinguitur denominatio volendi a
denominatione creandi. Respondeo q. si
absolute sumatur, utraq. denominatio est
eadem. ceterum cum in creatione actua
li nulla involvatur conditio, sicut in volitio
ne, fit ut non sit idem creare, et velle crea
re pro tali differentia. adde q. non adimple
ret voluntas dei, si statim existeret Petrus
nam voluntas dei non solum terminat ad
creationem, sed ad creationem in tali dif
ferentia v.g. ad horam sextam. si igitur ad
horam secundam existeret Petrus non adim
pleret divina voluntas, quę connotabat
dictam differentiam horę sextę, quemad
modum non adimpleret voluntatem Re
gis, qui acciperet pecuniam in crastinum
si voluntas erat ut ad diem octavum.

Ex quibus colligitur creationem nihil ali
ud esse quam actum voluntatis, quo deus vult
nunc vel in crastinum creaturam esse.

Re.

De Causa Finali -II-

Dubium primum An causa finalis proprie et vere sit causa?

Licet antiqui quidam philosophi negauerint causam finalem. uel ut docet Aristoteles illam non nouerint, inter ueras causas annumeranda est. ita Aristoteles 5. metaphysicę. cap. 1. his verbis. quo omnia, et natura, principium et elementum et mens et electio. et substantia. et eo cuius gratia. et probat a priori a definitione ad definitum. nam si causa est ad cuius esse sequitur aliud. et quę actualiter influit in effectum. id totum conuenit causę finali. ergo erit uera causa, minor probatur nam cum finis sit principium quod mouet agens ad agendum (uoluntas enim ex bonitate finis excitatur et ad illius delectionem. et prosecutionem) profecto non potest negari realem motionem agentis et cęteros effectus qui ad illud consequuntur per se dependere a fine tanquam a principio per se influente in esse illorum. Pręterea colligitur ex communi proloquio quo dicitur omne agens agere propter finem. Unde si finis non ageret non moueret agens ad agendum.

primo tamen sic Argues. Finis naturaliter non potest influere in effectum, ergo non potest esse propria causa realis. probatur antecedens, quia finis quando est in rerum natura constitutus non influit, quia appetitus cessat consecutione rei, neque influit ante sui consecutionem, uel propria

ex

existentiam qr quod nondum est nequit habe
re realem influxum. Rr. q. causa realis quae
non agit nisi ut amata non requirit neces
sario realem existentiam. immo potius in
pleris qz requirit non existentiam. adde q. in
aliquibus necessario postulat existentiam
realem. quod docet Suarez in metaphysica
disputatione 23. numero. 11. et ratio huius
est qr finis formalis idest finis assecutus
si consideretur ut amatus amore desiderij
necessario requirit non existentiam realem
nam quod desideratur nondum habetur in re
sed in apprehensione. quare statim ac po
nitur in rerum natura desinit influere ad
sui consecutionem. porro si consideretur a
matus amore complacentiae necessario
postulat realem existentiam, qr amor com
placentiae solum est de re possessa. unde
finis ut assecutus et si desinat influere ad
sui consecutionem mouendo agens ad ap
plicationem medorum, tamen non desinit
influere, et finalizare ad sui conseruatio
nem finalizando scilicet delectationem ex
reali ipsius posessione. constat igitur finem
formalem siue assecutionem finis non neces
sario exigere realem existentiam ad realiter
finalizandum, quamuis ut existens possit
aliquando finalizare modo explicato. Ex
dictis Respondetur q. ad realiter agendum in
aliqua causa sufficit q. agat actione inten
tionali quae non solum ad existens subiec
tum uerum etiam ad futurum et possibi
le se extendit. unde est q. non solum cognos
citur et amatur obiectum praesens uerum eti

am

am futura et possibilia quia quamuis in genere motus (idest in genere causae mediante actione operantis) repugnet non tamen in genere causae finalis mouentis agens ad actionem. Dicendum ergo est causam finalem ueram et realem causam esse (licet in genere motus improprium) et in hoc sensu respondendum est ad quemdam textum Aristotelis 4. metaph. cap. 2. dicentis finem non posse esse principium. nam quamuis non sit principium motus uel actionis, est tamen principium mouens agens ad eliciendum motum. quod sufficit ad rationem causae realis.

Dubium. 2. quidnam sit constitutiuum causae finalis?

Sit conclusio Bonitas est proxima ratio formalis constitutiua causae finalis qua fit proxime potens ad exercendum finalem causalitatem. Probatur quia causalitas finalis non exercet sine motione metaphorica, qua finis allicit uoluntatem agentis ut agat propter illum. unde dixit Poeta. trahit sua quemque uoluptas. ergo id erit fini proxima finalizandi ratio et principium, quod illi fuerit proxima ratio alliciendi et trahendi uoluntatem agentis, ut agat propter finem tale autem est sola bonitas. nam unaquaeque res ideo trahit et allicit uoluntatem ad sui amorem et consecutionem, quia bona est quia enim bona est, est appetibilis iuxta illud Aristotelis 1. ethicorum. cap. 1. bonum est quod omnia appetunt. ergo bonitas erit

ra-

ratio formalis finalizandi. et consequenter con-
stitutiuum causae finalis.
Sed quaeres utrum bonitas quae est ratio consti-
tutiua finis sit de necessitate uera bonitas an
sufficiat apparens? et Respondet utramque es-
se satis. idest quod sit uere bonum et ut tale
existimetur aut quod existimetur tantummodo et ap-
pareat bonum. id docet expresse Aristoteles
2. physicorum [redacted] huius ratio ea est
quia cum uoluntas sit potentia caeca non potest
aliquod obiectum amare. nisi prius ducatur
ab intellectu. et cum intellectus circa cogni-
tionem alicuius obiecti possit falli. potest e-
tiam iudicare illud bonitatem (qua caret)
habere et sic proponere uoluntati. et tunc mo-
uebitur uoluntas cum sola bonitate apparen-
te. ex quo sequitur quod si intellectus tantummo-
do obiectum apprehendat et iudicet ut indif-
ferens et sic proponat uoluntati, uoluntas
etiam non prorumpet in actum prosecutio-
nis circa tale obiectum, immo etiam mane-
bit indifferens et indeterminata
et nota quod quando uoluntas cessat ab aliquo
actu propter maliciam obiecti. tunc propterea
obiectum non finalizat, quia finalizatio fit
attrahendo uoluntatem non fugando eam
sed de hoc fusius in theologia

Dubium ultimum utrum causa finalis sit uniuoca an aequiuoca?

Sit conclusio causa finalis est aequiuoca
probatur effectus causae finalis v. g. beatitudi-
nis nullam habet similitudinem cum ipsa
beatitudine. ergo non procedit ab illa tanquam a
causa uniuoca. consequentia patet ex dictis su-
pra

pra; antecedens vero probat, nam sive effectus beatitudinis sit motus voluntatis, sive actus desiderij, vel complacentiæ, vel actus poenitentiæ aut amoris, nullam habet similitudinem cum ipsa beatitudine, tum quia beatitudo est æterna, isti vero actus temporales: tum etiam quia in actu poenitentiæ includitur aliquid tristitiæ et doloris. tum denique est fruitio et visio dei. desiderium autem fides et spes sunt media ad eam consequendam, quæ adveniente omnino desinunt ergo causa finalis non est univoca, sed æquivoca. " " " " -

Confirmatur quia effectus qui procedit a causa univoca, tantam habet in se perfectionem sicut et ipsa causa, sed in nullo effectu beatitudinis reperitur tanta perfectio sicut in ipsa beatitudine. ergo. quod idem dicendum est in omni causa finali proportionaliter, nam in firmis eius finis est salus, movet a salute ad sumendam potionem amaram, sumptio autem imperfectior est ipsa salute -

Dices quod univocatio aut æquivocatio non convenit nisi causæ efficienti et non finali quia efficiens influit per actionem suæ substantiæ in effectum. ut constat in homine generante hominem, finis non item ut dictum est. unde a posteriori est hæc consequentia legitima Petrus qui est filius Joannis est similis naturæ cum illo. ergo Joannes est causa univoca, quod non valet in causa finali quia cum effectus non procedat ex entitate finis mediante motu aut actione per accidens se habet respectu illius quod sit similis aut dissimilis in natura, quod declarat hoc exemplo proposita ab intellectu beatitudo ut est summe bonum unius voluntas movetur a beatitudine ad eli

ci

ciendum actum amoris et poenitentiae ex
quorum actuum confirmatione consequitur
beatitudinem, quam habebat pro causa finali
ecce ubi reperio effectus dissimilis causae qua
lis est actus poenitentiae, et similis causae qua
lis est ipsa beatitudo iam posessa: inquiro e
tiam ne bona consequentia effectus beatitudinis
est similis beatitudini, ergo est causa univoca.
minime. nam eadem consequentia potest
fieri de actu poenitentiae, actus poenitentiae,
est dissimilis beatitudini, ergo beatitudo est
causa aequivoca. et sic sequeretur eamdem nu
mero causam esse univocam et aequivocam
ergo non tenet doctrina de univocatione, aut
aequivocatione in causa finali.
In hoc argumento tota huius rei difficultas
consistit. Respondemus ergo admittendo
causam quae tantum operatur metaphorice
posse denominari univocam, et aequivocam
secundum diversitatem effectuum, quos pro
ducit, quod non obstat obiectionem dictam
in principio argumenti. et constat etiam
hoc exemplo. saepe enim videmus unum nu
mero hominem simul deambulare et loqui
qui alias habet filium ubi nullum est inco
veniens quod ille homo dicatur causa univoca et
aequivoca, univoca quia habet filium eius de
naturae. aequivoca quatenus loquitur et de
ambulat qui effectus non sunt similes ho
mini in natura. unde respectu eorum dicitur
causa aequivoca et per metaphoram. //
Haec doctrina confirmatur ex divo Augustino
saepissime allegato a philosophis in libris
de anima, inquit enim, ab obiecto et potē
tia paritur notitia ubi assumpsit metaphorā
ex

ex mare et foemina a quibus nascitur sive paritur filius. sic causa finalis metaphorice dicitur causa. quia non operatur mediante motu, sed mediante apprehensione intellectus. caeterum semper asserendum est realiter causare. quemadmodum loco citato docet divus Augustinus.

ex quo etiam Respondere possumus ad ea quae primo loco obiiciuntur. nam nos non dicimus eodem modo philosophandum esse de causa efficiente et finali. sed tribuendo singula singulis. ita ut si metaphorice tantum influat et metaphorice tantum dicatur univoca vel aequivoca.

Dices finis et eius effectus non distinguuntur realiter, ergo finis non est causa realis, nec metaphorica. antecedens patet in salute quae desideratur et est finis cuius gratia sumitur amara potio. et posessa est effectus eius dem. et similiter beatitudo est ultimus finis hominis et posessa est effectus.

Respondetur quod finis est duplex formalis et obiectivus qui movet voluntatem nullo praesupposito actu ipsius; formalis est ipsemet finis cum actu intellectus et voluntatis. ut patet in exemplis argumenti, nam beatitudo obiectiva est ipse deus summe bonus et amabilis secundum se. caeterum formalis beatitudo est ipse deus prout clare cognitus ab intellectu. et dilectus amore complacentiae a voluntate. ubi non solum deus. sed et actus potentiarum reperiuntur. // — //

Respondetur igitur ad argumentum in forma obiectivus est —

Resp

(supponendo q, tam finis obiectiuus q3 formalis distinguunt realiter a medijs quibus cōsequuntur) finis formalis nondestinguitur a suo effectu concedo neqз tamen de fine obiectiuo ut est manifestum. finis ergo apprehensus siue in esse obiectiuo causa est suipsius formaliter habiti et posessi et enim id quod est causa causæ sit etiam causa causati constat (q, si ut adipiscamur sanitatem sumimus medicamenta v.g. amaram potionem a qua sanitas causatur) q, idem potest habere rationem causę finalis et effectus ~

Additiones ad Tertium librũ Physicorum.

Quaestio siue Dubium primū
quaenam sit subiectum motus?

quattuor possunt et solent ad motum concurrere. agens seu mouens, mobile, terminus et spacium in quo fit. ut constat in motu locali lapidis. dubium ergo est in quo nam istorum quattuor subiectetur motus

quidam asserunt subiectum motus esse corpus quod adiacet mobili. V.g. exit lapis ex gymnasio et manet in vico. at ista sententia motum subiectari in aere ~~[illegible]~~ vicinam est corpus ambiens et adiacens ipsi lapidi. caeterum haec sententia falsa est quoniam in uacuo possibilis est motus localis et tamen in vacuo non est corpus ambiens. ergo etc. Secundo angelus potest moueri per aliquod spacium reale diuisibile qui motus est spiritualis iuxta naturam ipsius mobilis. ergo nequit subiectari in corpore circumiacente, quia accidens spirituale nequit recipi in subiecto materiali

Secunda sententia affirmat motum (et uniuersaliter omnem etiam actionem transeuntem) subiectari in agente, quia motus in eo subiecto debet esse, quod primo denominat, sed primo denominat mouens. ergo est in eo. Secundo actio et motus sunt idē ac proinde in eodem subiecto esse debent, sed actio est in agente. ergo et motus. probo minorem, tunc quia actio ut sic denominat agens, tum etiam quia actio nullam tribuit denominationem mobili. V.g. lapidi. ergo non

est

est in eo tanquam in subiecto forma enim sem
per tribuit aliquam denominationem sub
iecto cui inest.
Sed hec etiam sententia falsa est. nam si
motus esset in agente moueret agens eo
ipso quod mouet, nam hic est effectus formalis
motus quem tribuit subiecto suo. ut constat
tum ex ipsa definitione motus, tum etiam ex
Aristotele tex. 19. ubi inquit impossibile est
quod recipiens motum communicatur. consequens
autem est absurdum, nam deus primus mo
tor mutari posset.
Dices agens reddi formaliter mouens per mo
tum. et non mobile. quare licet moueret non
moueretur. Contra motus quatenus exit ab
agente reddit illud mouens. ergo quatenus
illi inest denominatur mobile. sicut actio imma
nens quatenus fluit a suo principio tribuit
illi denominationem agentis. quatenus vero
in illo recipitur tribuit illi denominationem
passi. que ratio etiam conuincit actionem
transeuntem non esse in agente, quod alias a
gens mutaretur eo ipso quod agit: tum etiam quod
semper ratio actionis transeuntis est coniunc
ta cum motu. Et denique quod agens recipiens
in se actionem transeuntem, quam prius non
habebat aliter se haberet atque ideo mutaretur
3a. sententia asserit motum subiectari in
mobili. quam communiter sequuntur doctores
eo quod mobile mouetur non vero agens neque ter
minus ergo in eo subiectatur motus, consequen
tia probatur quod hic est effectus formalis motus.
Et confirmatur quod mobile est quod transit ab
uno termino in alium ergo in eo subiectatur
motus qui sua apte natura est transitus de
uno termino in alium

a
4 Sententia que quibusdam uidet uerior asserit motum primo subiectari in termino secundario autem in mobili. itaque motus primo afficit terminum. et ratione illius in figitur subiecto termini. Probat quia idem est subiectum motus et actionis. sed actio primo subiectat in termino et deinde in mobili. ergo et motus. probat minor, tum quia Aristoteles. 1. metaphysica. tx. 16. inquit actionem esse in eo quod fit, fieri autem proprie loquendo est proprium termini et terminus proprie dicitur fieri. Tum etiam quia creatio est actio, que remanet in termino tanquam in subiecto. quia nihil est aliud in quo subiectari possit, ~~in quo subiectari posset~~ cum sit productio totius entis.

Sed dices creationem in nullo subiecto esse creato quia est actus voluntatis dei. contra quia sicut connotat differentiam temporis in ordine ad creaturam: ita similiter secundum eandem considerationem possumus ~~considerare~~ affirmare, quod in creatura subiectat.

Contra conclusionem tamen arguit motus simpliciter est prior termino cum motus sit uia ad illum et causa efficiens eius ergo non potest ullo modo esse in termino tanquam in subiecto. patet consequentia quia subiectum prius natura est his que sunt in illo Rº quod id quod est prius in uno genere est posterius in alio. et ideo motus quamuis sit prior in genere cause efficientis est tamen in genere cause materialis posterior. neque concludit dicere quod causa efficiens est prior quam causa materialis utraque quia enim est prior in suo genere.) — Vitas

Funda

Fundamentum tertiae consequentiae facile diluitur. probat enim partem nostrae conclusionis. diximus enim motum secundario esse in mobili, licet primario in termino

Dubium secundum Utrum distinguantur inter se realiter motus actio et passio?

Actio proprie significat id quo mediante influit agens in effectum. ac proinde est via ad illum. passio est qua mediante subiectum patitur et ita habet esse idem effectus et est via a subiecto in effectum. est itaque actio id quo effectus pendet ab agente. passio vero, quo effectus pendet a subiecto. motus est via ab uno termino in alterum, nam cum sit actus praeexistentis in potentia, est actus per quem subiectum transit proprie ab uno termino in aliud.

quibus iam positis quod inquiritur est an ista tria differant realiter inter se, vel tantum per relationem. et certe qui affirmant actionem subiectari in agente tenentur admittere actionem et passionem realiter distingui ea enim quae differunt subiecto realiter, secernuntur

Nihilominus suppositis quae diximus de subiecto motus et actionis. dicendum est actionem et passionem esse idem realiter inter se et cum motu. et probatur supponendo agens sic denominari quia quod influit. et passivum sic denominari quia recipit. sed idem influxus qui denominatur ab agente, est qui reperitur in passo. ergo a parte rei eadem entitas est actio et passio

maior et consequentia patent, minor probat in ligno calido. nam si actio calefactiva quae procedit ab agente non reciperetur in ligno non esset maior ratio, cur ex approximatione ignis redderet calidum quam frigidum.

Dices ex hoc tantum sequitur quod, ad hoc ut lignum sit calidum est necessarium ut recipiat terminum nempe calorem non vero actionem. [Contra quia ille terminus scilicet calor vel fuit prius productus in ligno et postea in aere circumiacente. vel contra prius in aere et postea in ligno. non prius in aere quia non ~~prius reperitur~~ est agens sufficiens ad transmittendum postea ignem in lignum. si vero prius fuit productus ~~[illegible]~~ in ligno habeo intentum scilicet actionem qua producit calorem receptam fuisse in ligno a qua denominat passum, sicut ab actione agens.]

[sed hoc est nihil dicere aliud enim est calidum esse et quod calor maneat in subiecto. aliud calefieri hoc enim involvit necessario actionem calefactivam et calorem ut existentes in ligno.]

Secundo dico actionem passionem et motum distingui formaliter sive secundum formalem rationem. Haec sententia est communis omnium. et probat facile de actione et passione, quae constituunt diversa praedicamenta. similiter motus quamvis connotet agens vel passum tamen formaliter solum consistit in via ex uno termino ad alium. quae sunt rationes inter se distinctae. Unde istae praedicationes motus est passio actio est passio tantum sunt verae identice et haec actio est passio similiter ut animal rationale, aut rationale animal.

Dubium Tertium Utrum possint reperiri actio et passio sine motu.

Prima sententia asserit actionem et pas

sio

sionem non posse inueniri sine aliqua muta
tione, mutationem uero interdum inue
niri sine actione et passione. Prima pars
probat[ur] quia in omni actione est aliquid quod
per illam transeat de non esse ad esse, ut
in creatione et conseruatione patet. nam
per creationem effectus in illo instanti tran
sit de non esse ad esse ergo nunquam est actio
sine aliqua mutatione.
Secunda pars probat[ur] quia sicut transitus de
non esse ad esse est mutatio ita transitus
de esse ad non esse est mutatio. Sed hic tran
situs interdum fit sine actione et passione.
nam sine ulla actione recepta in aere tran
sit de luminoso in tenebrosum. ergo muta
tio potest reperiri sine actione et passione.
Supponendum est tamen mutationem ne
gatiuam aut priuatiuam posse esse sine
actione passiua, quia ut aliquid mutet a for
ma ad priuationem ab esse ad non esse
non requirit aliqua actio positiua, sed tan
tum subtractio concursus conseruantis for
mam. Hoc supposito dicendum est primo
mutationem realem positiuam non posse
reperiri sine actione et passione. probatur
quia non potest de uno extremo transiri in a
liud quin unum deseratur altero acquisito
Sed non potest noua forma acquiri sine con
cursu agentis, uel actione, qua illa forma
producatur ab agente uel uniatur mobili et
sine concursu subiecti aut passi quod a sub
iecto causatur. ergo nequit esse motus realis
sine actione et passione
Dicendum est secundo passionem et actio
nem saepe reperiri posse sine ulla mutatione

probatur quia propria ratio mutationis postulat subiectum manens sub utroque termino et quod prius fuerit cum privatione formae oppositae, quae transit ab uno termino in alium. Sed in creatione nullum est subiectum quod sub utroque termino, scilicet non esse et esse steterit, et similiter in emanatione passionis ab essentia, et in conservatione, quae non praesupponit subiectum cum privatione earum passionum, aut formae conservandae, ergo actio et passio possunt reperiri sine mutatione.

Neque obstat quod Aristoteles definiens actionem et passionem per motum, aut mutationem explicaverit earum rationes. Solum enim loquebatur de actione et passione materialibus quae semper cum motu, aut mutatione coniunctae sunt, quoniam naturale agens producere non valet nisi supposito subiecto.

Dicendum est tertio actionem et passionem quando coniunguntur cum motu non posse sine mutatione, aut motu consistere in rerum natura. Id quod manifeste deducitur ex dictis quantum ad separationem realem, nam separatio realis unius ab alio intelligi non potest nisi ubi est distinctio realis, ergo si actio passio et motus sunt idem realiter a parte rei non possunt ab invicem separari.

Sed contra istam conclusionem arguitur actio productiva luminis in aere involvit etiam mutationem, quia est transitus de non esse ad esse, sed postea remanet ipsa met actio sine mutatione. Ergo quamvis simul actio et motus reperiantur simul possunt

pos

postea separari. et consequenter realiter dis,
tinguuntur; maior et consequentia patet,
probatur minor per eandem mutationem per
quam sol lumen producit in aere conseruat il
lud. sed in actione conseruatiua nullo modo,
reperitur mutatio. sed potius permanentia pro
prij esse. ergo non reperitur mutatio. et tamē
manet eadem actio. ergo bene possunt sepa
rary quamuis semel coniungantur.
Rᵉ negando maiorem ob rationem dictam
in tertia conclusione. sunt enim idem rea
liter actio et mutatio. quare deficiente ra
tione mutationis in illuminatione uel in
quauis simili entitate affirmandum est de
ficere illam totalem actionem, per quam fac
tum fuit lumen. uel alium quemcunque ef
fectum conseruary per nouam actionem ab
eodem agente. et ratio est. q. ad defectum
cuiusuis integre entitatis (idest ad hoc ut
pereat) sufficit defectus alicuius requisiti
ad illam entitatem sub aliqua ratione
formali ex his quas habet. cum ergo post pri
mam productionem rej factam cum motu
deficiat terminus a quo requisitus ad ra
tionem mutationis deficit necessario tota
entitas identificata cum motu. sicut uaria
to agente non solum uariatur actio que ab
ipso essentialiter dependet. sed etiam passio et
motus que cum illa identificantur. unde dicē
dum est tunc effectum conseruary ab agente
per eandem actionem productiuam quando
sine mutatione productus est
Ad argumenta prime sententie patet solu
tio. nam primum soluitur ex uera ratione
mu-

mutationis, quę non reperit in creatione et conseruatione cum in illis subiectum non pręcedit sub utroque termino. Ad probationem pos terioris partis patet illud esse uerum in mutatione priuatiua.

Dubium Ultimum a quo specificentur actiones, uel motus?

Cum in quacunque actione inueniantur agens, passum, et terminus est examinanda difficultas. An unitas specifica actionis sumatur ab agente, ut ualeat bene agens est rationale ergo actio orta ab illo est rationalis. an uero sumenda sit a termino producto per ipsam mutationem. uel a passo in quo recipitur. Sit conclusio unitas specifica motus uel actionis desumitur a termino ad quem. non a quocunque sed a termino ultimato et adęquato. non uero sumit a termino a quo probatur actio nihil aliud est quam ipsum fieri termini ad quem. ergo entitas specifica actionis sumenda est a termino ad quem. alias terminus in facto esse haberet speciem diuersam ac in fieri, quod repugnat bonę philosophię. quod autem a termino ultimato et non secundario sumat actio specificationem. patet ex dictis lib. 1. de formis in quibus dicitur individui. non enim individuum dicitur tale in specie ob quamcunque formam, sed propter formam ultimo dantem esse. itaque quamuis per eandem actionem producantur diuersę formę in specie attamen actio non debet dici talis in specie per quemcunque terminum sed per terminum adęquatum et ultimatum

cir

circa quem primaria intentione versat) Di-
ces verum esse id de causa equivoca propter
dicta. Non autem obstare in actione producta
a causa univoca, siquidem ibi terminus et cau-
sa eiusdem rationis sunt. Rx supponendo,
q. que differunt genere differunt etiam specie,
unde cum ignis sit substantia, et actio pro-
ducta ab illo sit accidens, et substantia et ac-
cidens differant genere, sequit etiam differ-
re specie, et consequenter, q. quamvis termi-
nus productus ab igne sit eiusdem rationis
cum illo qui est causa univoca: actio ta-
men non sit eiusdem rationis cum causa
neque ab illa sumat speciem.

Ex quo obiter colligit causam univocam, et
equivocam, sive universalem, sive particu-
larem convenire in hoc, q. utraque producit ter-
minum dissimili actione, quamvis una il-
larum producat terminum similem.

Sed contra conclusionem arguit primo si
actio specificaret a termino ad quem seque-
ret augmentationem esse diminutionem
probat sequella moveat aliquod bipedale
ad tripedale est augmentatio. Iterum mo-
veat aliud ex quadrupedali ad idem tripe-
dale tunc est diminutio et nihilominus est
idem terminus ad quem nempe tripedale
ergo erunt eiusdem speciei augmentatio
et diminutio quod est falsum. / et confir-
mat de aere ascendente in suam spheram
et in eodem aere expulso ab igne etiam in
ipsam spheram, ecce ubi primus motus est asce-
sus et secundus descensus et tamen idem est

ter

terminus acquisitus. ergo – Pro solutio-
ne est advertendum ex his que alias dixi-
mus quod materialiter ibi unicus est termin(us)
formaliter tamen est duplex quod debet sumi (forma-
ex termino adquem ultimate habita con litas
sideratione ad mobile sicut diximus de ac-
tione et passione esse eandem realitatem
habentem tamen duas formalitates distinc-
tas. et inde sicut actio una numero suffi-
cit ad denominandum non solum agens
sed etiam passum. ita similiter quamvis
sit idem numero terminus entitative et
materialiter. potest diversificare plu-
res actiones secundum diversas formali-
tates consideratus
Secundo principaliter arguitur quod actio qua
sol producit mineralia. et generat univer-
sitatem perfecta. vel est diversa ab illa qua
nos conservat. vel est eadem. non diversa
quia in hoc distinguitur causa universalis a
particulari quod illa unica actione univer
sali se extendit ad omnia. hec vero ad
quemcumque effectum indiget particulari
actione. / Preterea cetere cause cognos-
cuntur ex modo causandi ergo et univer-
salis talis dicetur quod universaliter influit
in omnes effectus. et denique sicut illud est
universale quod est unum numero et
continet plura sub se ergo illa erit causa
universalis. que est unica numero et
unica actione concurrit. / Adde quod non
sunt multiplicande entitates etc.
neque potest dici quod sit eadem actio qua de nos
nos conservat et qua producit mineralia
patet. quia sol cum sit causa universalis neces
sa

Sana tam necessario influit in hunc effectū ac in alium. et sic tot erunt specificatiua illius actionis, quot sunt effectus producti uel conseruati, quod implicat q̄ sunt diuersę naturę. igit̄ in hoc casu actio non sumet specificationem a terminis, q̄ ab omnibus sumere non potest. et non est maior ratio cur ab uno q̄ ab altero.

R̄r concedendo sol producere mineralia et // uiuentia imperfecta, et conseruare nos eadem actione namq̄ etiam deus concursu generali hoc facit. cęterum hoc difficultate non caret. nam deus quamuis concurrat concursu generali nihil producit distinctum ab illo concursu pręter effectus quos producunt causę secundę; at uero sol cum illa actione producit qualitatem quamdam scilicet calorem, cum quo in una parte generat uiuentia. et alibi mineralia etc. et sic illa actio sumet suam specificationem ab ipsa qualitate producta, nempe calore non uero ab omnibus terminis productis ad quem q̄ autem illa actio a calore producto specificet / probat̄ tum q̄ primarius effectus cuiuscumq̄ causę est producere sibi simile, calor autem iste uniuersalis quamuis non sit sol. est tamen effectus similior cūctis effectibus productis ab illo. et sic a calore sumere debet specificam unitatem.

Sed dices quomodo affirmamus solem unica actione cuncta producere, et conseruare?

R̄r q̄ cum unica actione producat calorem et iste sufficiat ad omnes effectus. et calor et actio non distinguant. nisi tanq̄ fieri et

fac //

factum esse de primo ad ultimum colligitur unica actione producere omnes effectus. Unde calor iste productus et conservatus a sole in una parte cum terra generat viventia in alia producit mineralia. Et praeterea dicimus solem operari mediatione virtutis nempe mediante calore, sicut etiam ignis producit ignem mediante calore particulari.

Dices ergo maior est virtus solis quam ipse sol patet quia sol non est in omnibus effectibus sicut calor. Unde sequitur etiam quod virtus cuiuscunque causae sit maior. et sic calor qui est virtus ignis erit maior ipso igne.

R. quod sol excedit quantitative totum mundum et sic excedit calorem qui totus reperitur in orbe. praeterea distinguo antecedens quia vel intelligitur de maioritate quantum ad efficaciam, vel quo ad perfectionem. si quo ad efficaciam falsum est. nam si subiectum aliquod approximaret substantiae solis statim interiret. quod secus accidit cum calore necunque producto ab illo. si autem illa maioritas de perfectione intelligatur etiam falsum est. tum quia sol est causa aequivoca et haec ex sua natura superat in perfectione quemcunque effectum ab illa ortum. tum etiam quia calor nullam habet perfectionem neque efficaciam nisi a sole communicaret

Quaestio de Infinito

An eius definitio bene assignetur

Antiqui Philosophi dixerunt infinitum esse se extra quod nihil est. sed hanc Aristoteles optime impugnat. haec definitio potius convenit

nit toti seu perfecto qz infinito, qr illud est perfectum quod omne necessarium continet ad complementum suj, ita ut nihil essentia le, aut accidentale deficiat. totum uero est quod omne includet ut Deus, quare est causa omnium in qua continent omnia possibilia. vnde melius definit ab Aristo tele. infinitum est cuius partes nobis accipi entibq, ad huc restant aliq et alia accipien da. id est numqz ad ultimum terminum illius deuenire possumus, eoq, careat ter mino et limite.

quattuor modis dicit infinitum, in essen do ut Deus qui uere dicit infinitum sim pliciter, qr omnimodo termino caret est enim immensus, incomprehensibilis cog nitione, loco. et æternitate æternus sine determinata ratione, quod etiam conuenit eius attributis sicut essentiæ. secund modo dicit infinitum secundum duratio nem; qua ratione angelus et anima ratio nalis licet creent, attamen, qr incorrupti biles sunt dicunt infiniti in duratione tertio modo dicit infinitum secundum mag nitudinem, ut si linea uel corpus infra ter ram inciperet caelos transcenderet et supra interminabiliter et dicit infinitum quã titatiue eoq, neqz prima pars mensurabilita tis, neqz ultima illius est assignabilis – quarto modo dicit infinitum secundum multitudinem, ut si inueniret aceruus innumerabilium lapidum. //

Sed est notandum magnum esse discri men inter infinitum durationis Dej. et angeloz siue animæ rationalis namde q

non

non solum est æternus a parte post. et
infinitus. verum et a parte ante angeli
vero et anima rationalis solum sunt æ
terni a parte post quia naturæ incorrupti
biles, tamen in tempore creati fuerunt a
deo. Deinde differunt quia duratio angeli
et animæ est cum subordinatione ad deu
itaut si vellet, omnes illos posset annihi
lare. cæterum duratio dei, neque a sua pro
pria voluntate dependet. sed omnino
simpliciter et absolute est æternus.
dixi deum posse annihilare angelos. no
autem corrumpere, nam cum angelus
fuerit a deo creatus nulla præsupposita
materia. eius desitio deberet etiam esse
nulla materia relicta. et idem dicendum
est de anima.

Additiones ad 4. librum

Dubium Primum quid sit Ubi et in quotuplici differentia?

Sit conclusio contra tres contrarias sententias. Ubi est aliquid reale a superficie differens et absolutum. et a mobili distinctum sicut modus a suo re. prima pars probat. motus localis est quidam alter realis. et terminat ad ubi, ut docet Aristoteles. 5. physicorum textu decimo. ergo habet aliquem terminum per illam productum et specialiter probat in latione, quia ex sententia Aristotelis motus coeli qui non terminat ad extrinsecum locum, et tum etiam quia si daretur vacuum, in illo posset fieri sine loco acquisito motus. et consequenter sine ullo termino. si non concedit intrinsecum Ubi.

Secunda pars conclusionis probat ubi producit per veram actionem, sed ad relationem non dat actio, ergo ubi non est relatio, sed quid absolutum. Confirmatur quia fieri potest motus localis per quem nihil aliud praeter ubi acquirat. ergo ubi non est relatio. patet consequentia quia relatio semper producit ad productionem alicuius absoluti. antecedens etiam patet in motu primi mobilis in sententia Aristotelis. et ex motu in vacuo, per hos enim motus tantum producit ubi, neque acquirit locus extrinsecus. qui tunc non est in vacuo. Tertia pars conclusionis probat

per

per motum localem mutat realiter mo bile. et aliter se habet quam prius. ergo habet aliquod reale. quod antea non habebat. ac per consequens [struck through] ut colligitur ex argumento separationis ubi erit distinctum a mobili. Haec tamen distinctio non est mutua. siquidem quamvis mobile possit reperiri sine hoc Ubi. hoc tamen Ubi. sine mobili non potest. ergo est distinctum sicut modus a sua re.
Circa secundam partem dicendum est ubi sive presentiam localem esse dupli cem circumscriptivam. et definitivam circumscriptiva est. qua res commensura tur cum spacio. ita ut pars rei sit in parte spacij. et indivisibile rei in indivisibili spacij. et tota res in toto spacio. sed adhuc ista presentia potest subdividi in eam qua res ita commensurat spacio, ut non per mittat ingressum alterius rei habentis similem presentiam in illo spacio: et in eam, qua res ita commensurat spacio, ut permittat ingressum alterius rei. Prior presentia est passio quantitatis. posterior vero est presentia substantiae. nam en titates omnes habent diversas presentias seu distinctum Ubi. et quamvis hoc non esset verum huiusmodi presentiam habe ret substantia si quantitate spoliaretur ut supra est animadversum.
Presentia seu Ubi definitivum est quo res ita est in spacio. ut sit tota in toto spa cio, et tota in qualibet parte spacij. ut
est

est anima rationalis in corpore humano et haec etiam subdividitur in spiritualem. ut in illam qua angelus est praesens et in corpoream. ut in illam qua christus dominus praesens est in eucharistia ~~quam nunc enim christus corpus~~ vocat' haec praesentia definitiua ad distinctionem modi quo deus per suam essentiam est praesens toti spacio quia est totus in toto et totus in qualibet parte. nam praesentia definitiua licet faciat rem praesentem totam alicui spacio. et totam cuilibet parti non tamen facit rem praesentem ~~toti~~ omni spacio sed limitat' in ~~finito~~ spacio finito ~~non sic ibi tamquam in loco circumscriptiue causata praesentia praesertim habet modum~~

Sed quaeres An haec praesentia localis seu ubi sit aliquid intrinsecum aut extrinsecum respectu rei locatae? Rx esse modum intrinsecum. Sed contra. hoc enim est discrimen inter modum intrinsecum et extrinsecum, quod hic potest naturaliter separari a subiecto, quare modus sedendi perit quando Petrus naturaliter surgit. At uero modus intrinsecus ut subsistentia et inhaerentia non potest naturaliter perire non pereunte substantia. aut accidente, quamuis supernaturaliter possit. ergo uel dicendum est quod praesentia localis non est modus intrinsecus. uel quod quando corpus transit ab uno loco in alium, non perdit praeexistens ubi.

Rx. duplicem esse modum etiam intrinsecum. alius enim dependet ab uno principio

cipis alius uero a duplici. Primus est subsistentia, que dimanat a sola substantia. Secundus est inherentia, que non solum dimanat ab accidente, verum et a subiecto dependet, taliter ut simpliciter sit necessaria ad inherentiam actualem forma accidentalis, et subiectum illius. Unde subsistentia solum perire potest mutatione substantie at uero inherentia et mutatione accidentis, et mutatione subiecti cui inheret primo modo in sacramento altaris patet: quia tunc conseruatur quantitas miraculose sine ullo modo inherendi. Secundo modo per corruptionem subiecti quando non solum inherentia, uerum et ipsa forma accidentalis perit.

Hoc posito dico quod cum ubi sit modus et non solum dependeat a re locata, sed etiam a locante, quolibet uariato, uariatur etiam Ubi: et hoc non solum miraculose, sed etiam naturaliter, quia in hoc distinguitur presentia localis ab inherentia, nam per inherentiam accidens accipit esse a subiecto, et conseruatur simpliciter, et sic a solo deo potest sine subiecto conseruari, ceterum cum per localem presentiam, corpus non accipiat esse simpliciter, sed tantum secundum quid, potest naturaliter mutari localiter, et consequenter presentialiter. Sicut dicimus de cibo ad uitam et de equo

ad

ad itinerandum, nam sine illo solum vi
vimus supernaturaliter. Sine hoc uero
naturaliter itinerare possumus.

Sed contra, ergo quemadmodum potest
iter agi naturaliter sine equo, ita si
ne ubi existere poterimus. ·/. Rx. negando
consequentiam, nam ex nostra solutione
tantum sequitur posse esse naturaliter sine
hoc uel illo ubi. non tamen sine aliquo
quemadmodum ex eo quod equus non sit ne
cessarius simpliciter sequitur quod sine equo
possimus abire Romam. ceterum non
sine deambulatione aliqua.

Sed Rogabis num istae quattuor presen
tiae distinguantur specifice?

Dico primo ubi est ratio generica respec
tu cuius cumque presentiae. probatur, quem
ad modum bene sequitur est homo uel e
quus. ergo est animal. ita ualet existit
circumscriptiue aut definitiue. ergo ha
bet ubicationem. Et quemadmodum ab
animali ad hominem non ualet affirma
tiue consequentia, quia potest esse formica
ita ab ubi ad presentiam definitiuam
non ualet, quia potest existi circumscripti
ue.

Dico secundo presentia definitiua
distinguitur essentialiter a circumscriptiua
probatur, quia circumscriptiua petit ex natu
ra sua subiectum diuisibile, sed accide
tia que sunt eiusdem speciei. non requi
runt conditiones, aut subiecta essentia
liter distincta. ergo

Dico

Dico 3° etiam presentiæ circunscriptiuæ distinguunt essentialiter. probatur eodem fundamento nam prima petit subiectum pugnans cum ingressu alterius secunda uero potius illum admittit. ut substantia. ergo distinguunt essentialiter. Sed dices admittere consortium uel illud excludere prouenit a quantitate et a substantia ergo non a presentijs. ergo quamuis subiecta locata distinguantur essentialiter. non tamen presentiæ. Rr quod cum accidens accipiat totum esse a subiecto. et ab illo individuetur. si subiectum est essentialiter distinctum. non mirum quod etiam accidens distinguamus. nam nos bene colligimus intellectum distingui essentialiter a potentia uisiua. ex eo quod ille posset subiectum spirituale. hæc autem materiale. ergo similiter colligemus presentiam circunscriptiuam excludentem consortium alterius corporis essentialiter differre a presentia non excludente. ergo ut ~~diximus~~ accidentia eiusdem ordinis non admittunt ~~penitus~~ subiecta diuersa essentialiter.

Dico ultimo etiam illæ duæ presentiæ diffinitiuæ distinguunt essentialiter probatur quod prima petit subiectum spirituale. quale est angelus. secunda materiale quale est corpus Christi. ergo.

Deinde. distinguunt quod presentia diffinitiua angeli taliter ipsum diffinit et determinat. ut quamuis in minori spacio

pos

possit existere, non tamen in maiore, un-
de tantam quantitatem posset habere
corpus humanum, ut quo ad omnes par-
tes non informaret anima rationali.
At presentia diffinitiva corporis Christi
domini, non sic definit corpus Christi
intra quantitatem unius hostiæ, ut nõ
possit in minori, et maiori: immo et in
pluribus existere presentialiter ut docet
fides.

Dubium 2.m Vtrum omnia quæ sunt in rerum natura existant in loco?

Imprimis certum est nihil posse produci
quod non sit in aliquo ubi quia nihil po-
test in rerum natura concipi quin sit pro-
pinquum, vel distans, sed non potest dis-
tare, neque esse propinquum, quin sit a-
licubi, ergo dicendum est convenire o-
mni enti creato habere suum ubi.
probatur secundo quia deus debet esse presens
omni quod ab eo producitur. ergo et omne
productum debet esse deo presens. ac ex
consequenti habere ubi.
ex hoc et ex dictis in precedentibus cons-
tat omnes creaturas, sive corporeas sive
incorporeas presentes esse alicui loco reali
uel imaginario per presentiam localem.
Sed contra quia sepe docet diuus Thomas. 1.
p. angelos non esse in loco proprie sed a-
busive. Unde discipuli eius asserunt an-
gelos nullibi esse nisi dum operant.

Sed

Sed hęc thomistarum sententia multis
non placet. quia deus est pręsens extra cę
lum spacijs imaginarijs. et ibi nihil o
peratur. ergo bene potest esse angelus pre
sens absque ulla operatione. probatur ante
cedens quia sicut deus est ęternus, est etiam
immensus. sed per ęternitatem non solum
est pręsens tempori uero. sed etiam tem
pori imaginario fuit pręsens ante cons
titutionem uniuersi. et erit post finem
illius. ergo similiter per immensitatẽ
est pręsens spacio imaginario.
Confirmatur. si operatio esset ratio for
malis substantijs spiritualibus ut existe
rent in loco. etiam deus cum aliquid ope
ratur ad extra ratione operationis dicere
tur esse in loco, quod minime dicendum est
Secundo Angeli et animae beatorum uere
sunt in coelo ubi nihil circa locum operan
tur. Ad hoc quidam respondent angelos
et animas beatorum dici esse in coelo quia or
nant illud. Sed contra quia ideo ornant cę
lum, quoniam sunt in illo, neque potest
concipi alius modus ornandi coelum. un
de prius natura est esse in coelo quam illud
ornare. Aliter Respondent alij spiritus
esse in coelo per quandam attentionem
circa illud. Sed hoc non cohęret cum doc
trina sancti Thomę, quamuis illi authores de
fendere conantur, quia attentio est actio im
manens. et diuus Thomas loquitur de ac
tione transeunte. Pręterea eiusmodi at
tentio potest versari circa loca distantissi
ma

ma ab eo inquo est angelus // Ad dictum
autem Thomam Respondeo angelos non di
ci esse proprie in loco extrinseco reali cum
non habeant quantitatem, ut per illam
cum superficie extrinseca commensurent
Nihilominus metaphorice et improprie
per operationem et applicationem circa
rem quantam posse dici esse in loco reali
extrinseco. et hoc volunt sancti patres
allegati a Thomistis. Neque aliud potest
intelligi. Non tamen negant habere
presentiam spiritualem diffinitiuam.
Deinde dico supremum coelum non esse
in loco extrinseco reali actu, quia non circu
dat alio corpore est tamen in potentia
quia non repugnat supra coelum empyre
um creari aliud corpus
Vltimo Dico supremum coelum habere
locum intrinsecum realem. scilicet pre
sentiam localem circumscriptiuam, etiam
si non habeat locum extrinsecum rea
lem. probat argumentis prime suppositionis, quibus probauimus omnes res ex
istentes debere esse in aliquo loco. quia ue
ro existat circumscriptiue constat ex eo
quia est quantitatiuum.

Dubium. 3. Vtrum unum cor pus possit existere in diuersis locis simul. uel in uno loco duo corpora

circa posteriorem partem huius dubij
certum est duo corpora naturaliter non
posse penetrarj. neque circa hoc dubium
esse

esse potest. et de potentia dei quidam id (immo posse fieri negaverunt. quod probant. quia quantitas ex sua essentia dicit actualiter esse impenetrabilem. at deus non potest rem sine propria essentia conservare, ergo nec quantitatem sine impenetrabilitate.

Notandum tamen est prouera sententia actualem impenetrationem proxime oriri a presentia circumscriptiua, licet radicaliter oriatur a quantitate. quia ex illa nascitur presentia. et iste effectus impenetrabilitatis actualis est effectus secundarius ~~presentiae~~. nam primarius est extendere ~~quantitatem~~ rem, ita ut parti quantitatis eius correspondeat parti spacij. et tota quantitas toti spacio.

quo supposito dicendum est duo corpora posse divina virtute penetrari. probatur quia non implicat contradictionem. probo antecedens. nam actualis impenetratio ex nullo alio capite potest provenire nisi ex incapacitate quadam quantitatis. et potentiae receptiuae illius ad recipiendam presentiam in eodem spacio. in quo est aliud corpus: et etiam ex impotentia quadam potentiae locomotiuae ad producendam huiusmodi presentiam. sed deus potest utramque potentiam effectiuam scilicet et receptiuam presentiae eleuare. ergo potest facere ut duo corpora penetrentur. probo minorem. quia duro te frigiditate in aqua potest deus eleuare

re

re potentiam receptiuam aquæ ut reci-
piat calorem. et affectiuam caloris ut ca-
lorem producat in aqua, ergo similiter
poterit deus eleuare quantitatem, ut in
se recipiat aliam, cum qua habet contrari-
etatem. Hæc sententia roborat pluri-
mis misterijs fidei nostræ, præsertim nati-
uitatis Christi domini. Resurrectionis. et
ascensionis ipsius. Item constat ex illis
verbis ianuis clausis stetit in medio disci-
pulorum. quod sine actuali penetratione
fieri non potuisset.

Circa primam partem dubij aduertendu
est. non esse quæstionem de præsentia
diffinitiua inter catholicos etiam secun-
dum fidem. idem corpus Christi domini
1/2 de facto est pluribus in locis, immo et in
sententia aduersariorum circunscriptiue
existit in cœlo. et diffinitiue in sacramen
to altaris. Vnde solum inquiritur. Vtrum
idem corpus in diuersis locis præsentia cir
cunscriptiua possit existere.

Prima sententia est negatiua Diui Tho
mæ. et Bonauenturæ. et probat primo
hoc corpus sic constitutum esset unum in
diuisum. et ita esset indiuisum a se. et
ex alia parte cum in duplici loco esset a
se esset diuisum, quæ sunt contradictoria.
Secundo quia de ratione essendi in loco
est. quod locatum non sit extra illud. ergo
locus semel in loco constitutum non poterit
extra illum in alio esse.

Hæc

esse enim diffinitiue in loco est locis finiri et concludi sic quod non esse locali sit in loco illo quamuis totum in qualibet eius parte, estenim hic modus proprius substantiæ. cui esse circunscriptiue conuenit per quantitatem. illa enim particula quæ solet addi ad esse in loco diffinitiue. scilicet quod taliter sit hic, quod non alibi. intelligenda est naturaliter. uel sic quod nulla pars locati sit quæ in tali loco non contineatur

Hæ duæ rationes si aliquid probarent.
etiam conuincerent, unum corpus non pos
se esse in duplici præsentia diffinitiua.
uel in uno præsentia diffinitiua, et in alio
præsentia circunscriptiua, quod est contra
præsentiam sacramentalem Christi domi
ni. Et de prima ratione patet. quia Christus
est in duplici loco ergo erit diuisus a se.
Præterea si pluralitas loci esset causa diui
sionis simultaneitas loci esset per oppo
situm causa indiuisionis. et sic duo cor
pora penetrata essent idem. quod est fal
sum. quare Deus diuisionem non sumit
a loco. sed ab entitate quæ est una etiã
si constituat in duplici loco.
Secunda ratio uidet etiam probare Chris
tum dominum non posse esse extra coelum
semel in illo constitutum; quare respon
deo de ratione præsentiæ localis tantum
esse facere corpus ubique spacio præsens abs
trahendo quod sit. uel non sit in alio loco.
Tertio probant aduersarij quod corpus consti
tutum in duplici loco esset æquale loco du
plo se maiori et sic esset æquale et inæ
quale alteri. antecedens probat. nam
corpus et locatum sunt æqualia, ergo si
locatum est in duobus locis. illa duo loca
sunt æqualia locato. quæ maiora sunt illo
hæc ratio quamuis non possit retorqueri
contra præsentiam Christi uidet tamen
probare corpora penetrari non posse. nam
si illa ratio efficax est. sequeretur locum
in quo sunt penetrata esse illis æquale et
inæquale. quare Respondeo in corpore cons
ti

tibuto in loco duas equalitates uel inequalitates esse considerabiles. alteram secundum quantitatem: alteram secundu presentiam. ac proinde dicendum est illud corpus secundum quantitatem equale esse unico loco. et inequale duplici. Secundum uero presentiam esse equale duobus locis, et maius uno. ex eo enim quod una ulna lignea plures ulnas panni commensurat, non sequitur tantam quantitatem habere in se ulnam alicuam ligni quantę sunt ulnę passiuę panni. Illud autem corpus in quantitate est unum. et sic est equale unico loco, uel pluribus diuisiue. et si multiplicentur presentiae. presentialiter erit pluribus locis equale.

Sed aduersus hanc solutionem dices. tota equalitas. uel inequalitas quantitatis prouenit a presentia, et non a quantitate ergo si illud corpus simul habet plures presentias commensurabit simul pluribus locis. antecedens probatur in libra cerae. quae si condenseetur erit palmaria. et si cum calore rarefiat erit ulnearia.

R.r distinguendo antecedens. equalitas actualis prouenit a presentia concedo. radicalis nego. Itaque commensuratio uel sub latitudinem, uel sub profunditatem actualiter prouenit a presentia, nam dum est rarefacta uersus latitudinem, potius quam uersus profunditatem commensuratur, neque maior est dum rarefit. quam cum condensatur, sed pars quę erat in profunditate exit ad super

perficiem. et inter partes et partes ingredi
unt qualitates corporeq caloris. Unde di
co illud corpus actualiter commensurari plu
rib9 locis secundum pluralitatem presē
tiarum. non vero secundum pluralitatē
quantitatum, quae revera una quantitas tā
tum est. Dices vel illae praesentiae sunt
cum quantitate, vel sine illa; si cum illa
ergo tot quantitates quot praesentiae. si si
ne illa ergo iam illud corpus non est in
plurib9 locis, sed duntaxat erunt plures
praesentiae phantasticae.
R. sicut quod unus effectus potest provenire a
duplici totali causa, immo et a multiplici
et dependere aequaliter, et totaliter ab
omnibus. ita hoc corpus erit unum et a
plurib9 praesentijs localiter dependens.
Ad quod facit quod supra diximus unum
subiectum posse informari a pluribus
formis distinctis numerice miraculose. ./.
sine eo quod ex multiplicitate formarum se
quatur multiplicitas subiectorum. itaque
unum corpus posse constitui duplici in loco
divinā virtute. nam et multi ex his qui
contrarium affirmant libenter admittunt
angelum et animam posse esse in duplici
loco discontinuo. non ergo implicabit idē
corpus esse in duobus locis discontinuis. et
quamvis alij negent angelum posse esse
in duplici loco discontinuo admittunt
tamen posse esse naturaliter in duplici
loco continuo. et tunc infero quare ergo
unum et idem corpus non poterit esse natu super
ra

raliter in duobus locis discontinuijs. ut e
nim docet Augustinus lib. de cura pro mor
tuis. cap. 56. Alij sunt limites humanarum
rerum. alia diuinarum signa virtutum, a
lia que naturaliter, et alia que mirabi
liter fiunt. Secundo probat deinceps effe
ctu, qui potest pendere a duplici causa diui
na virtute. 3° probat ex plurimis Christi
domini apparitionibus. praesertim illa
qua apparuit diuo Paulo eunti Damas
cum, que apparitio non est dicenda facta
per angelum. quod constat ex eodem Pau
lo. 1. corint. 5. ubi oculatos enumerans
testes resurrectionis dominice dicit, tandem
nouissime, tamquam abortiuo uisus est mihi
et ex alia parte constat. ex. cap. 3 actuum
apostolorum Christum numquam deseruisse coe
lum post ascensionem ergo tunc Christus
erat duplici in loco. verba actuum sunt
Petri dicentis, quem oportet coelum susci
pere usque in tempus restitutionis. idest
usque in diem iuditij. unde nihil peculi
are diceret sanctus Petrus de aduentu do
mini in die iuditij si in alijs apparitionibus
reliquisset coelum, sicut tunc relinquet
Sed queres qualis est modus quo idem cor
pus potest collocari a deo in diuersis locis?
Ad quod Respondemus duobus modis id
fieri posse. scilicet uel per reproductionem
corporis in alio loco; uel per motum localem
itaut non deserat locum quem antea ha
bebat ad modum quo anima rationalis
informat corpusculum infantis et hominis
perfecti non relinquendo priorem locum ~

Ro

Rogabis tamen utrum idem corpus in pluribus locis constitutum debeat habere utrobique eadem accidentia?

Pro cuius solutione aduertendum est accidentia esse triplicia. alia enim sunt quę dependent a loco, ut relatio distantię et propinquitatis, de quibus constat non posse esse utrobique. corpus enim existens Romae non potest proximum esse Salmanticę dum Romę existit. Alia sunt quę habent necessariam connexionem cum subiecto, et sunt passiones illius, de quibus dicendum est supposito primo miraculo connaturale esse, ut ista accidentia sint in duplici illo loco. quia passio semper sequitur essentiam. Nihilominus sicut deus potest subtrahere concursum, ut quando aliquid producitur non producantur eius passiones, sic potest facere, ut reproducto corpore eius passiones non reproducantur subtrahendo concursum naturalem, quod erat connaturale primo miraculo. et idem potest deus facere, quando corpus mouetur non relinquens priorem locum non tribuendo suum concursum, ut passiones moueantur. -/

ex illis constat quid sit tenendum de alijs accidentibus, quę non sunt passiones. eadem enim est de illis ratio, quamuis cum corpore non habeant tam necessariam connexionem.

Sed Arguitur contra. darentur enim duo contradictoria simul uera. Nam possemus

di

dicere. Hoc corpus est calidum si appropin-
quet igni existenti Romae. et hoc corpus
non est calidum si approximet igni exis-
tenti Salmanticae. et similiter hoc corpus
est album quatenus existit Salmanticae
et hoc corpus non est album quatenus
existit Romae.

Respondeo istas non esse contradictorias
quia non sunt eiusdem de eodem. neque enim
sunt de eodem loco. unde et istae non sunt
contradictoriae. in sequana sunt pisces, in
sequana non sunt pisces quia non sumi-
tur secunda propositio de eadem parte
subiecti. vel de eodem loco. et similiter
praedictae propositiones non sunt de eadem
praesentia

De Tempore Dubium Primum Utrum tempus sit ens Reale.

Sit conclusio. tempus formaliter quo
ad suas partes est ens reale sive secun-
dum suam essentiam, sive secundum
suas passiones. Probatur primo. tempus
est vere species quantitatis. ergo est ens
reale. Secundo quia est realis physica
mensura. ergo ens reale seclusa quavis
intellectus operatione. 3° quia sine ullo
intellectu creato est duratio motus, eius
que tarditas et velocitas. ergo in nullo
intellectu creato est tempus. patet con-
sequentia, quia tempus nihil aliud est quam
duratio motus. et non posse habere
tarditatem, vel velocitatem sine tem-
pore // Sed contra arguitur primo il-

lud

illud compositum non est ens reale. //
cuius partes non sunt extra intellectū, //
sed partes temporis non sunt extra in-
tellectum, scilicet preteritum et futu-
rum, ergo tempus non est ens reale.
Confirmatur tempus nihil aliud est quam
prius et posterius in motu. sed hec so-
lum distinguunt per apprehensionem
ergo pendent ab intellectu. et consequē-
ter tempus, quod in illis consistit est ens
rationis.
Respondeo quamvis partes temporis non exis-
tant simul. existunt tamen realiter in
quodam fluxu. et successione unico in
divisibili, quod sufficit ad realitatem en-
tis successivi, quale est tempus.
Sed contra quia habet suam simultatem
per intellectum apprehendentem ac si
essent simul. ergo est ens rationis
Respondet quod aliud est existentia suc-
cessivorum. et aliud simultaneitas, quia
existentia successivi realis est. at si-
multaneitas non est realis. et cum enti-
tas rei non sumatur a simultaneitate
partium, alias nec motus esset ens reale
non enim habet partes simul. sed ab ex-
istentia. / Ad confirmationem Respō-
det quod licet prius et posterius in motu dif-
ferant sola ratione nihilominus sunt
natura reales. et per consequens tempus
quod in illis consistit erit ens reale. quia
bene stat aliqua distingui ratione et
nihilominus esse entia realia, ut in o-
mni opinione animal et homo differunt

solutatione et sunt entia realia. // Secundo arguit. si tempus esset ens reale esset 2° affectio rerum corruptibilium et esset corruptibile. sed hoc est falsum. probo minorem. q. si corrumpit[ur] tempus, vel est in se, vel in alio, non in se q. simul esset et non esset. esset q. est mensura qua fit corruptio. non esset q. corrumpit[ur] neq; in alio extra se. q. sequeret[ur] q. essent duo tempora equalia se includentia. Respondeo notando q. cum tempus sit passio motus. quemadmodum motus est duplex, alius horum inferiorum; et alius primi mobilis. ita tempus est duplex a liud primi mobilis. et aliud horum inferiorum. dico igit[ur] q. tempus horum inferiorum incipit in quodam instanti temporis primi mobilis. et desinit in alio instanti eius dem. Unde neq; incipit. neq; desinit in se vel in alio tempore extrinseco sibi equa li. sed in alio superiori nempe in tempore primi mobilis. quod incipit et desinit in instanti. et si inquiras in quo incipiat illud instans? R[espondeo] q. incipit simul cum mo bo. quando creatum fuit, non quidem in alio instanti priori reali, sed tantum i maginario, et hoc illi sufficit: sicut pri mum mobile eo q. est primum, non requi rit q. sit in alio loco reali, sed tantum i maginario, ut ipso omnia locentur. i ta similiter dicendum est de inceptione illius primi instantis.

Du.

Dubium secundum Utrum tempus distinguatur realiter à motu.

Nominales asserebant tempus esse idem cum motu re. et ratione. Sed hoc sustineri non potest: quia quando aliqua sunt idem etiam ratione quidquid verificatur de uno verificatur de alio at quedam predicata verificantur de motu, et non de tempore ut quod sit tardus, vel velox. ergo aliquo modo debent distingui.
Alia opinio fuit Ferrariensis. 4 phys q. 4. asserentis tempus a motu realiter distingui. Sed et hec sententia falsa est primo quia duratio rei non distinguitur ab ipsa re cuius est duratio ut patet de eternitate respectu dei et de evo respectu angeli. ergo tempus quod est duratio motus non distinguitur a motu realiter. Secundo quando sunt duo entia inalia absoluta et distincta realiter potest deus unum separare ab alio. sed tempus et motus non possunt separari ab invicem ergo. probo minorem. quia non potest reperiri motus sine priori et posteriori, at prius et posterius motus sunt ipsum tempus. ergo motus sine tempore reperiri nequit. Dicendum ergo erit tempus differre formaliter a motu, seu ratione sufficienti quia non differt sola ratione, nec tanquam res a re. ita divus Thomas hic. tex. 99.

Sed

Sed arguit Ferrara pro sua sententia primo. quia Aristoteles reprehendit eos qui affirmabant motum coeli esse tempus vel quemlibet alium motum. et dixit non esse motum. sed aliquid ipsius motus et reddit rationem; quia in coelo sunt plures circulationes. et non est nisi unum tempus. Sed revera Aristoteles tantum voluit tempus et motum distingui formaliter.

Secundo arguit. mensura differt realiter a mensurato. sed tempus est mensura motus. ergo differt realiter a motu. Item effectus distinguitur realiter a causa sed motus est causa temporis quatenus fluit ex principijs motus. sicut passio a principijs subiecti, ergo.

Respondet distinguendo maiorem, de mensura extrinseca concedo qualis est ulna respectu panni. si tamen intelligatur de mensura intrinseca nego, quia aevum est mensura intrinseca angeli, et tamen nec differt realiter a mensurato. atque inde cum motus coeli mensuretur tempore tanquam mensura et accidenti sibi intrinseco non est necesse quod distinguatur realiter ab illo. Ad confirmationem Respondetur. quod quando motus dicitur causa temporis. non est intelligendum de causa secundum rem. sed solum secundum rationem et presuppositionem. quemadmodum et immutabilitatem dei dicimus esse causam

sue

sive aeternitatis) 3. Arguit motus reperit in his inferioribus, tempus autem non nisi in coelo ergo non sunt idem realiter. Deinde si tempus esset idem quod motus sequitur necessario moveri omne quod est in tempore, quia movetur omne quod est in motu. ergo similiter omne quod est in tempore, hoc autem est falsum, quia quiescens est in tempore, et tamen non movet.

Ad primum horum R. negando tempus esse solum in motu primi mobilis immo quicunque motus habet annexam sibi intrinsecam suam durationem. Ad aliud dico Aristotelem textu. 118 solum dixisse tempus a motu formaliter distingui, quietem uero solum per accidens mensurari, scilicet ratione motus, motus autem mensuratur per se tempore, quia eadem est mensura oppositorum, uel luci eadem est potentia, qua percipimus lucem, et tenebras.

Dubium Ultimum Utrum Unum et idem instans sit in toto Tempore?

Scotus quaest. 4 dubio. 3. asserit esse unum nunc. seu instans in toto tempore e cuius fluxu fit tempus: quemadmodum mathematici dicunt lineam fieri ex fluxu puncti in longum. Sed haec sententia alijs non placet, quia quamuis matematice, et secundum nostram considerationem posset admitti, minime tamen phy

Si

sic. Et realiter quia nullum indivisibile potest moveri ut dicit in 6. physicorum at fluxus realiter et physice est motus ergo non potest tribui indivisibili — Deinde implicat omnes partes lineæ copulari unico puncto. ergo et omnes partes temporis unico instanti iungi. et denique illud instans extrinsecum est quid fictitium. quia indivisibilia nequeunt separari a continuo. at illud instans extrinsecum esset separatum a tempore quia ideo dicit extrinsecum ergo.
quare dicendum plura instantia dari continuantia partes temporis. ac proinde præsens nunc esse distinctum a Nunc quod fuit. probatur illa sunt simul tempore quæ sunt in eodem instanti, ergo si unum instans est in toto tempore sequitur quod facta ante mille annos et quæ modo fiunt simul esse dicantur, cum sint in eodem instanti, quod licet habeat verum respectu totius æternitatis, quia omnia in æternitate existunt simul, non tamen dici potest de tempore successivo.
Dices si est aliud. et aliud instans in tempore, aut sunt instantia immediata unum post aliud, aut inter illa mediat tempus. sed neutrum horum est verum ergo. probo minorem. quia si post unum instans sequitur aliud instans immediate tempus constabit ex indivisibilibus, quod admitti non potest. Si autem post quodlibet instans sequitur tempus, ergo tempus non est ens successivum. sed permanens. patet quia cum quælibet pars tempo

ris

ris sit continua, atq; adeo infinite di
uisibilis. Si una pars temporis est nunc
in presenti plures partes temporis e
runt simul, atq; adeo tempus erit
permanens, qr in hoc sita est essentia
lis differentia inter permanens et suc
cessiuum; qr partes permanentis sunt
simul, partes uero successiui minime.

Rr. q. post unum instans non sequi
tur immediate aliud, sed pars tempo
ris quasi imperceptibilis pro sua par
uitate. neq; hinc sequitur q. sit perma
nens, qr de ratione permanentis est
ut omnes eius partes sint simul, aut
simul esse possint: at partes temporis
simul esse nequeunt preteritum scil;
cet et futurum, quamuis aliqua pars
temporis exigua existere uideatur.

ex quibus constat q. in eodem instanti
temporis in quo deus creauit celum, et
primum mobile cepit, et tempus men
surare illud. et consequenter non fini
et tempus nisi deficiat motus mobi
lis.

Additio sumaria circa quattuor ultimos libros Physicorum

quamvis nonnulla ex aliis dictis repetamus circa quattuor ultimos physicorum libros aliqua nobis subtilius cum brevitate tamen adhuc examinanda se offerunt.
In quinto libro iam diximus Aristotelem agere de speciebus motus. in 6. de partibus integrantibus ipsius motus. in septimo autem et octavo libro agit de primo motore et specialiter in 8 de mundi eternitate

Primum ergo Dubium sit quo pacto motus a mutatione distinguatur. et que conditiones requirantur ad illum. //

Nomen motus accipi potest tripliciter. Primo in latissima significatione prout significat quamcunque actionem vel viam ad terminum. Secundo minus late prout significat transitum subiecti de termino a quo, ad terminum ad quem. Tertio stricte et in particulari prout tempore fit successive: et in hac significatione tantum de eo loquimur in presenti, et inquirimus quomodo distinguatur a mutatione.
Dico igitur primo motus proprie dictus distinguitur a mutatione in hoc, quod ille per se postulat fieri successive. et in tempore

at

at uero mutatio de se et in sua ratione
formali, solum dicit, q. per illam subiectum
aliter se habeat, abstrahendo a fieri in
tempore, uel in instanti. et ita quan
do q3 est instantanea, quando q3 fit in
tempore. est autem haec differentia es
sentialis, nec tamen pertinet ad diuer
sa praedicamenta. sicut de differentia sub
alterna dicimus in logica. q. autem e
iusmodi distinctio inter motum et mu
tationem sit essentialis probatur, a ratio
ne q. motus proprie dictus neque esse, ne
q3 concipi potest sine successione aliqua
mutatio uero et esse et concipi sine
successione ualet.

Dico secundo tres conditiones sunt neces
sariae ad motum. Prima q. sit uera actio
praedicamentalis. et q. praesupponat sub
iectum existens prius tempore, tam
cum priuatione motus q3 termini pro
ducendi per illum. Haec conditio comu
nis est etiam mutationi q. per quemlibet
et eorum subiectum transit a termi
no a quo, ad terminum ad quem erat
in potentia cum priuatione

Secunda conditio necessaria ad motum
est q. sit inter terminos positiuos contra
rios. Pro eius conditionis intelligentia
notandum est. q. contrarietas in philo
sophia est duplex, propria nimirum et
impropria, contrarietas propria est quae
reperitur inter formas, quae sub eodem ge
nere maxime distant, et ab eodem subiec
to.

tu mutuo se expellunt, qualis est illa quae communiter assignatur, inter calorem et frigus: inter nigredinem et albedinem etc. contrarietas improprie nihil aliud est, quam incompossibilitas, et repugnantia inter aliqua extrema: et rigorosius potest distingui. nam quaedam est impossibilitas duarum formarum, aut habitus cum sua privatione, alia incompossibilitas est orta a multitudine partium, quae in forma aliqua, propter distinctam rationem, aut determinatam oppositionem in gradibus, non potest simul produci ab agente; aut a mobili pertransiri.

Hac distinctione posita Dicendum est quod ad motum proprie dictum, non sufficit nec requiritur quaecumque contrarietas sed sola illa quae nascitur ex multitudine partium, quae non possunt simul produci ab agente, nec pertransiri a mobili at quod adeo ex natura sua postulat produci successive per motum proprie dictum. ita ut subiectum transeat successive a termino a quo ad terminum ad quem

Tertia et ultima conditio et principaliter requisita ad motum, est quod, sit via ad terminum, quae sit forma per se divisibilis et habens talem multitudinem partium vel latitudinem, ut ex sua natura postulat successive acquiri, et fieri per ipsum motum. nam multa sunt, quae habent divisibilitatem partium, et possunt in instanti produci, ut constat in substantia in

Lu

lumine et aliis. Unde praeter partes divisibiles requiritur quod terminus ad quem datur motus habeat talem partium multitudinem, ut ex illa oriatur successio in motu. Haec autem successio in motu provenit vel ex eo quod adsit aliquod contrarium propter cuius resistentiam subiectum non potest de uno termino transire in alium nisi successive ut constat in ligno frigido respectu caloris introducendi. vel secundo potest oriri talis successio ex eo quod terminus habeat talem distantiam partium, ut simul percurri non possint ab agente. sicut patet in quantitate et spatio per quod fit motus localis.

Ex quibus constat dari per se motum ad aliquam rem, nihil aliud esse, quam terminari ad rem, quae divisibilis est. et talem habet multitudinem partium, aut distantiam, ut ab agentibus simul vinci aut percurri non possint.

Sed Dubitabis ad quas res detur per se motus?

Prima conclusio ad substantiam non datur per se motus. probatur quia quamvis substantia habeat plures partes non tamen sunt tales quae postulent successive produci. sed hoc habent ratione quantitatis, ergo solum per accidens et non per se datur motus ad substantiam.

Sed contra una forma substantialis vere contrariatur alteri, ergo nullus reperitur fundamentum sufficiens ad productionem successivam. et consequenter ad motum.

Res

Respondetur. q. cum de ratione substantiae sit carere contrario formae substantiales non contrariantur per se sed per accidentia quibus sunt affectae. Sed nihilominus cum hoc stat q. ad substantiam detur per se mutatio, nam ad hanc sufficit q. subiectum aliter se habeat quam prius, materia autem prima aliter se habet adveniente forma nova, quam antea ac proinde mutatur.
Secunda conclusio ad quantitatem datur per se motus. Loquimur de sola quantitate continua permanenti. et supponimus dupliciter posse acquiri. scilicet vel tota simul, ut in prima creatione primae materiae cui est accidens coaevum. et ut sic ad illam non datur motus licet detur vera actio. quia tota simul fuit producta. Secundo modo acquiritur paulatim, ut quando est transitus de minori ad maius et hoc fit mediante duplici actione viventis, per unam nimirum, quae appellatur nutritio, qua mediante alimentum convertitur substantialiter in substantiam aliti. per alteram vero qua media acquiritur et unitur quantitas alimenti, cum ipsa existente quantitate viventis et haec vocatur augmentatio. et in hoc ultimo sensu datur ad quantitatem per se motus. probatur conclusio, quia partes istae per quas augetur quantitas sunt per se divisibiles et extensae in ordine ad locum. ergo ex natura sua possunt successive attingi. eo enim ut diximus supra tardior est motus quo distantia partium rei motae est maior. ergo si qua reperitur distantia in

ter

ter partes per quas quantitas augetur, etiam reperit sufficiens fundamentum ad motum successiuum.

Sed contra quia una ex conditionibus motus est quod sit inter contraria, sed quantitas caret contrario, ergo et eius partes ergo quamuis detur transitus de minori ad maiorem quantitatem non dabitur motus, quia minor quantitas non opponitur maiori.

Respondeo quod licet non opponantur in ratione quantitatis ut sic, opponuntur in ratione talis quantitatis minoris et maioris. et quando Aristoteles dixit quantitatem carere contrario intelligendus est de contrarietate illa, que reperitur inter formas, que ab eodem subiecto maxime distant. et mutuo se expellunt, quam contrarietatem non est reperire inter partes augmentatiuas quantitatis, immo ut notauimus supra in secunda conditione non est necessaria eiusmodi contrarietas ad rationem motus, sed solum illa que impedit instantaneam mutationem quare cum de quantitate minori ad maiorem non possit transiri, nisi paulatim et successiue dicendum est dari per se motum de minori ad maiorem quantitatem.

Dico 3.° ad qualitatem dari per se motus. pro cuius intelligentia est notandum primo quod duobus modis dicitur qualitas diuisibilis. extensiue scilicet et intensiue. Primo modo est circa diuersam partem

sub

Subiecti, ut quando calor existens in ma/nu extendit ad brachium. uel circa diuersam partem sbiecti, ut quando habitus logica unius conclusionis extendit ad sbiectum alterius: Secundo modo scilicet intensiue est circa eandem partem subiecti, ut quando in manu est unus gradus caloris et magis in ipsa manu radicat. usque ad quartum, aut sextum gradum. Conclusio igitur non est intelligenda de qualitate extensiue, quoniam sic

ad illam non dat perse motus, nam tunc diuisibilitas que est in qualitate non est perse, sed per quantitatem circa quam extendit dentis. et sic dabit motus per accidens ad illam, quem ad modum diximus de substantia. intelligenda ergo est conclusio de qualitate intensiua.

et declarat. quoniam licet quando qualitas producit a sua priuatione, et non a suo contrario ad illam solam det perse mutatio, et non motus, ut constat in lumine, quod etiamsi habeat partes quia tamen producit sine contrario ad illud nō dat perse motus: tamen quando qualitas est perse diuisibilis, et fit ex suo contrario, et cum resistentia contrarij ex natura sua petit successiue produci per motum proprie dictum.

Probat tamen conclusio, quia qualitates que diuisibiles sunt ex una parte in partes graduales. et ex alia fiunt cum resistentia contrarij non possunt fieri in instanti neque simul produci ab agente, ut quando calidum fit a frigido ergo natura sua

pos

postulant fieri successive. et consequen-
ter dat ad illas per se motus.

Est tamen ulterius animaduertendum
duplex qualitatum genus reperiri, aliae
enim sunt diuisibiles, ut calor frigus
etc. et aliae indiuisibiles ut amor odium
etc. Licet igitur ad priores detur per se mo-
tus, quia successive et paulatim producun-
tur et non contrariantur quocunque gradu
nam naturaliter calor et frigus inue-
niunt in tepido. Ad posteriores vero [aut expellunt]
non datur per se motus, quia in quolibet gra-
du opponuntur. et ita quamuis quis ha-
beat charitatem ut octo si habeat odium
ut unum amittet charitatem in ins-
tanti et e contra, cuius rationem iam
reddidimus sumptam ex instiuo forma

G. Dico quarto ad Ubi datur per se
motus. non loquor de Ubi diffinitiuo
nam cum hoc ex natura sua sit indiuisi-
bile acquiritur in instanti. de circumscr-
iptiuo probatur, quia est modus intrinsecus
rei potentis produci successive, ergo et
ipsa potest successive acquiri, quod sufficit
ad rationem motus per se supposita con-
trarietate unius Ubi cum alio quare mo-
tus localis quo ubi circumscriptiuum
acquiritur uere et realiter est motus per
se. Sed contra quia in quolibet mobili qu-
antitatiuo reperiuntur puncta, et indi-
uisibilia, ergo in instanti acquiritur
praesentia localis partium continui. pro-
batur, quia quemadmodum instans tempo-
ris non est diuisibile in partes temporis
ita punctum continui non est diuisi-
bi-

bisibile ergo simul acquirit totam presentiam localem. patet hec consequentia quia si totum continuum constat indivisibilibus et hec in instanti acquirant suam presentiam, ergo et ipsum continuum. etc.

Respondeo quod continuum non constat solis punctis quemadmodum nec tempus solis instantibus constat, sed partibus et instantibus. et sic ad argumentum admittimus punctum esse indivisibile. et cum infert ergo acquirit presentia puncti concedo. ergo acquiritur presentia continui nego. nam preter puncta sunt partes successive in continuo, que ex natura sua possunt moveri localiter, ad quas Ubi divisibile sequitur, ad quod datur necessario motus.

Dico 5° ad relationem non datur per se motus immo neque mutatio. Primum patet quia omnino caret contrario, et partibus petentibus fieri successive. Secundum probatur quia si daretur mutatio vel esset actio realis absoluta. et hoc non quia non datur nec terminatur ad respectivum. neque esset respectiva quia non datur aliquod predicamentum in quo possit esse locari. dices poni in predicamento actionis contra quia in predicamento actionis ponuntur actiones absolute, sed implicat dari aliquod predicamentum commune absoluto et relativo ergo.

Arguitur tamen contra conclusionem quia adveniente relatione aliter se habet subiectum quam antea. ergo quamvis non detur motus ad relationem, dabitur tamen mutatio.

Respondeo concesso antecedenti et distinguendo consequens aliter se habet immediate per

ipsam relationem concedo: per aliquam actionem distinctam ab ipsa relatione neque ad mutationem autem non sufficit quod subiectum ut cunque se habeat aliter quam antea sed quod producat illud per quod subiectum se habet aliter quam antea per actionem distinctam a se. relatio autem cum sit modus fundamenti se ipsa orit ab illo, quemadmodum ceteri modi ne detur processus in infinitum. Unde proprie et in rigore licet subiectum habeat nunc unum modum et postea aliud non ueremutat predicamentaliter, sed transcendentaliter, quia immediate modus per se pendet a subiecto cuius est modus. neque est etiam ratio de Ubi. nam cum sit necessario sequatur quantitatem diuisibilem ad illud debet dari per se motus. quod non contingit in relatione equaliter in substantia ut in alijs predicamentis reperta. et eodem fundamento. dico ad Quando non dari per se motum, quia absque nova actione res permanentes durant Neque ad situm uel habitum, quia solum addunt modum partium uel rei

Dubitatur tamen etiam in presenti an continuum constet ex indiuisibilibus.

Et notandum quod non agimus de quocunque indiuisibili. sed de eo quod ad genus quantitatis pertinet. quale est punctum, linea et similia. nec loquimur de quacunque partium compositione. sed de integrali. que fit secundum partes integrantes. que ualde differunt a partibus substantie rei. nam

par

partes integrantes saepe similares sunt, ut quaelibet pars ignis, ignis est. et quaelibet pars aquae est aqua. dico saepe. quia non quaelibet pars hominis homo est. sed alia est pars. est materia. alia forma in composito physico. est autem differentia inter partes priores et posteriores, priores enim non habent eundem adaequate locum, nec pars est in loco toto totius ut patet in ulna ubi est medietas, et sic non est adaequate in altera medietate. et una medietas non est in toto loco ubi est totum. at partes substantiae non sic sed in quo loco adaequate est materia ibi etiam est et forma. et in toto loco ubi compositum est, ibi materia et forma existunt. / Praeterea differunt quoniam partes integrantes possunt separatae consistere ut duae partes lineae divisae per se existere at materia sine forma, aut formae corruptibiles sine materia minime.

His suppositis dico primo Indivisibilia / sunt in re quamvis non omnino distin/guantur realiter a continuo. Prima pars probatur. non repugnat dari corpus perfecte sphaericum, et corpus perfecte planum, et quod huiusmodi corpora tangant. sed tunc tactus est in indivisibili. ut constat ex geometria. ergo. Secundo probatur ex continuatione nam duae partes nequeunt continuari nisi mediante aliquo connectente utramque. hoc autem connectens debet esse commune utrique, alias non connecteret illas: quod si commune est debet esse indivisibile. nam si divisibile esset

nō

esset commune. sed pars esset unius et pars alterius partis continuatae. et sic corpus esset alio continuante, et sic in infinitum))
ergo est indivisibile.

Secunda vero pars scilicet non distingui indivisibilia realiter, tanquam res a re, sed tanquam modus a continuo. probatur. distinctio omnimoda seu res a re. tantum reperitur inter duas res. at indivisibilia non sunt res sed modi res continuae. ergo. probatur minor. nam linea est modus quo corpus est mensurabile secundum longitudinem tantum. et punctum est modus, quo partes integrantes continuantur. et quo ipsum continuum terminatur. Similiter dico de superficie. ergo quamvis a parte rei indivisibilia reperiantur, non tamen realiter distincta ab ipso continuo.)

Secundo probatur utraque conclusionis pars quemadmodum compositum physicum constant ex materia et forma unitis, ita continuum ex partibus sed forma et materia cum unione componunt compositum et nullo modo sine illa ergo et partes continui componunt ipsum mediante aliqua unione. at ista unio non potest esse divisibilis. ergo indivisibilis. minor probatur ex dictis in probatione primae conclusionis

Dico secundo continuum non potest constare ex solis indivisibilibus probatur quia si reperiretur esse composita ex indivisibilibus sequeretur quod motus velocissimus et tardus in eodem tempore per aequalia spacia fierent, quod est impossibile. : probatur sequel

La

ta. dent spacium indivisibilium ut decem
pergunt Petrus velocissime. et Paulus
tardissime moueantur. tunc in eodem tē
pore, quo Petrus transit unam partem, sci-
licet unum indiuisibile spacij. in eodem
tempore Paulus transibit eandem partē
spacij. et sic de singulis partibus. ergo in
toto tempore, quo Petrus transit totum
spacium etiam Paulus pertransibit. con
sequentia est nota. et probat antecedens
nam singulae partes sunt indiuisibiles
et ita dum velox illas transit etiam et tar
dus. Dices non sic, immo dum transit v
nam partem velox transibit duas. sed cō
tra. si dum velox duas transit tardus tan
tum unam. ergo dum velox transit unam
velox transibit dimidiam. et diuidet in
diuisibile, quod si nihil transit tardus non
mouebit contra suppositionem, quoniā
supponimus utrumque moueri. alij ali
as adducunt rationes, sed ista sufficiens
esse ad affirmandum continuum ex
continuis partibus. et non ex indiuisibili-
bus componi. dico componi. nam cum in re
inueniamus esse pluralitatem aliquam, et
diuersitatem cum unione ibi damus compo
sitionem: et cum in continuo inueniamus
quod uni parti inest alteri parti non inesse
et quae illae duae unum sint necessario damus
compositionem.
Sed contra argu. Primo. numerus et
continuum pertinent ad idem genus quan
titatis, sed non repugnat numerum ex in
diuisibilibus constare et augeri. ergo neque

b.

tinuum. Adde q. ex divisione continuij
fit numerus, sed numerus est ex indivi
sibilib. ergo. 1

R. disparem esse rationem inter continu
um et discretum. q. in continuo ideo non ne
gamus compositionem ex indivisibilibus
q. quantum est; sed q. habet partes inter
se continuas loco et situ distantes, secundū
quas motus fieri posset. hęc enim omnia
non possunt esse, si componeret ex indivisi
bilib. at numerus abstrahit a continuo
a loco a situ et a motu, ob quod non repug
nat ex indivisibilib. componi –

Secundo arguit. Unumquodq. componit
ex his, p quę definitur, sed linea defini
t per puncta, ergo conficit ex punctis. pro
b. minorem. ex. 1. post. cap. 4 ubi punc
ta dicunt substantia lineę et deinde q.
linea definit longitudo punctis terminata

R. imprimis definitionem lineę lo
gę diversam esse ut diximus in pradicamē
to quantitatis. Deinde R. q. Aristoteles
puncta vocat substantiam lineę secun
dum opinionem communem, quę tunc voga
bat –

3° Arguit si divisio continuij det in
partes continuas, divisio continuij numquam
finiet, ergo continuum maius et minus
sunt ęqualia. q. utrumque in infinitum
est divisibile. R. q. non bene sequit
tot partes habet hoc totum sicut et hoc, er
go sunt ęqualia, nisi partes sint ęquales
unde in duas medietates dividitur maius
et

& minus sed medietates maioris maiores sunt quam minoris. et ob id quod ex divisione equalium partium quoad numerum sequatur equalitas continuorum. /

ex quo sequitur quodlibet continuum in infinitum esse divisibile. id est numquam sic est divisum, quin ulterius dividi non possit.

per aliam tamen viam potest efficacius impugnari conclusio. Primo quia non est possibilis divisio infinita nisi precedant partes infinite. ergo si secundum vestram sententiam continuum est divisibile in infinitum partes debent supponi, et precedere infinite. Et si hoc admittatur sequitur dari infinitum in actu. Et cum quelibet pars continui sit quantitativa ^ et occupet locum sequitur omnes partes continui infinitum ~~[struck]~~ locum occupare. Respondeo supponendo idem iudicium esse debere de ista divisione partium continui, ac de additione quantitatis discrete. hec enim additio dicitur infinita syncathegorematice. V.g. cum numero ternario additur una unitas fit quaternarius. et quamvis semper addas unam unitatem numquam facies unum infinitum. quia id quod finitum est nequit infinitum fieri per unam unitatem et quia semper cuicumque numero potest addi una unitas, talis additio potest dici infinita syncathegorematice. id est numquam dici poterit hic numerus sic additus est quam per talem unitatem, ut additionem unius unitatis non possit admittere Et hoc dicitur infinitum syncathegorematice. quia numquam

tot

tot unitates habet, quin plures possit ha
bere. Ita similiter de divisione continui
philosophandum est. quoniam partitur in tot
partes, quin inter tot possit partiri. et
hac ratione dicit habere partes infinitas
ex quo non infert quodlibet continuum
occupare locum infinitum: quia quamvis
illae in infinitum sint divisibiles per di
visionem potentialem quam habent mo
do explicato, attamen quia non sunt actua
liter divisae, locum infinitum non poterunt
occupare. Ac proinde eo modo quo divi
sio infinita est praecedunt etiam infinitae
partes. Arguit etiam ratione theologica
vel deus cognoscit actualiter infinitas co
ntinui partes distincte, vel non. si non, ergo
non sunt tales partes: quia quidquid est a par
te rei perfecte cognoscitur a deo. si cog
noscit inquiro an singulae earum quae
cognoscuntur a deo sint divisibiles vel non
si divisibiles, ergo iam non omnes sunt
cognitae a deo distinctae sed confuse. qua
tenus alias partes includunt: quemad
modum nos cum tres aut quattuor par
tes continui cognoscimus, et nullas reliqu
as. Si vero partes, quas deus cognoscit sunt
indivisibiles. ergo tandem continuum re
ducit ad puncta. et ex indivisibilibus co
ponit. Respondet deum cognoscere quod
id quod est cognoscibile cognitione perfecta
et comprehensiva. et tamen cum sit du
plex cognitio distincta scilicet vel ex parte
sub

subiecti. uel ex parte obiecti. fit uidemus ex parte sui cognoscat distincte. et obiectum ipse sit indistinctum, uel confusum, et haec est perfecta cognitio quae terminat ad rem eo modo. quo est ipse ad continuum scilicet cet indistinctas partes habens. quemadmodum dum ego distincte dicor uidere parietem qui tamen habet ipse partes indistinctas et confusas. et cum hac solutione multis alijs obiectionibus satisfacies.)

Circa septimum et octauum librum quamuis ex alias dictis nonnulla repetamus et aliter quam ibi operiemur. Dubitat Utrum mundus factus fuerit ab aeterno. et conclusio est negatiua et de fide ut constat ex illo genes. 1°. in principio creauit deus caelum et terram. quod de initio temporis explicant sancti patres. Arguit tamen primo contra hoc. proprium est summi boni se communicare, ergo cum deus sit summe bonus ab aeterno debuit se communicare. aut ergo potuit et uoluit. et sic haberemus intentum: aut uoluit et non potuit, et ita uoluntas et potentia dei non essent aequales aut potuit et noluit, et ita fuisset inuidus non tribuens mundo quod potuit) et confirmat, causa in actu effectum in actu postulat, sed deus ab aeterno est causa in actu, quia esse causam in potentia imperfectionem dicit in deo impossibilem simplicitati. ergo.)) Respondet quod licet con

A-79

concedamus deum potuisse mundum producere ab æterno. noluit tamen ab æterno condere. quia sapientis potius quam inuidi est nolle facere quidquid potest. ac proinde magis condixit quod mundus in principio fieret durationis quam quod esset ab æterno. primo propter reuerentiam creaturæ, quam non ita facile creaturæ exhibuissent si se nossent ab æterno productas. Secundo ut cognoscamus quod sufficiens sit sibi diuina bonitas, et bonorum nostrorum non egeat tertio ut intelligeremus deum esse agens liberum, libereque mundum creasse ||

Ad confirmationem Rr. deum ab æterno esse causam in actu, quoad actionem immanentem, non uero quoad actionem transeuntem,

Secundo Arguit motus et tempus sunt idem sed tempus est æternum. ergo et motus. minor probatur primo, quia si tempus incepit. uerum erit dicere nunc est tempus et antea non erat tempus. sed quando dicitur antea designat tempus. ergo est repugnantia. Confirmatur, nam si tempus factum est et incepit, aut illud fuit in tempore aut in instanti. Si primum ergo erat tempus antequam fieret. si secundum cum de ratione instantis sit quod continuet partes temporis ante illud instans fuit aliud tempus. et sic in infinitum.

Ad hoc argumentum Rr. quod particula ante non significat tempus positiuum, quod præcesserit, sed negat aliud præcessisse sicut cum dicimus extra coelum nihil esse

per

per particulam extra non intelligit po
situm aliquod sed preter corpus unius
coeleste nihil aliud sit.
Ad confirmationem dico tempus incepis
se in instanti non quidem continuativo
sed initiativo: quemadmodum et punctum
est initiativum quatenus se tenet ex par
te principij lineæ. et continuativum qua
tenus est inter partes. et est terminativum
in ultima parte lineæ.
Tertio arguit. quidquid est incorrupti
bile est ingenerabile. at quidquid est
incorruptibile et ingenerabile est æternum
ergo mundus est æternus, quia incorruptibi
lis et ingenerabilis est.
Respondeo distinguendo minorem. etenim
ingenerabile et incorruptibile quod in suo
esse a nullo dependet (ut deus) est æternum
non tamen est æternum illud ingenera
bile et incorruptibile quod tale dicitur
ex eo quia fit per creationem nullo supposito
subiecto. quamvis nec acceperit esse per ge
nerationem, nec sit desiturum per corru
ptionem
An autem mundus vel aliqua creatu
ra potuerit ab æterno produci quidam ne
gative indistincte respondent non admit
tentes ullam sine initio durationis potu
isse ~~produci~~ creari. Alij distinguunt de
rebus successivis. et permanentibus qua
les sunt coeli et elementa. quo posito
Dicunt primo quod res successivæ ut successi
væ sunt nequiverunt esse ab æterno. quia
in suo conceptu formali includunt prius et
posterius quod repugnat rei æternæ quæ ne
ces

cessario postulat esse simul. ergo quo ad
partes successivas quales sunt motus tem
pus et generationes rerum mundus ab ę
terno esse non potuit &

Secundo dicunt quo ad partes permanē
tes mundum potuisse produci ab ęterno
probatur quia non implicat ex parte dei quia si
cut deus potest operari ad intra immanē
ter, ita et ad extra transeunter. sed ad in
tra operatur ab ęterno. ergo similiter potuit
et ad extra servata tamen distinctione
quia ad intra operatur necessario, ad extra vero
libere. neque implicat ex parte creaturę,
nam adhuc maneret in esse entis creati
finiti et annihilabilis. licet enim angeli
et anima rationalis sint ęterni a parte post
adhuc remanent in esse creaturę. est enim
in inseparabilis a creatura dependentia
a creatore. cui sit honor et gloria in sęcu
la sęculorum amen /~

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ DE VALLADOLID

461.